DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ BAĞLAMINDA MEKANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İRDELENMESİ

Deniz ÇAKAR

Eylül, 2024

İZMİR

TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ BAĞLAMINDA MEKANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İRDELENMESİ

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Doktora Programı

Deniz ÇAKAR

Eylül, 2024
İZMİR

DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

DENİZ ÇAKAR tarafından **PROF.DR. MÜJGAN KARATOSUN BAHTİYAR** yönetiminde hazırlanan **"TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ BAĞLAMINDA MEKANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İRDELENMESİ "** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Müjgan BAHTİYAR KARATOSUN

Danışman

Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Doç. Dr. Ayşegül ALTINÖRS ÇIRAK

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Doç.Dr. Öncü BAŞOĞLAN AVŞAR

Jüri Üyesi

Doç.Dr. Nağme Ebru KARABAĞ

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Okan FISTIKOĞLU

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Doktora tezimin her aşamasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, yüksek lisans eğitimimin başından bugüne kadar bana destek olan danışmanım Prof. Dr. Müjgan BAHTİYAR KARATOSUN'a;

Tezimin gelişim sürecinde yol gösterici fikirleri ve değerli katkılarıyla büyük emeği olan hocalarım Prof. Dr. Mine TANAÇ ZEREN ve Doç. Dr. Ayşegül ALTINÖRS ÇIRAK'a; tez savunması ve sonrasında değerli bilgileriyle tezin nihai haline önemli katkılar sağlayan Doç. Dr. Öncü BAŞOĞLAN AVŞAR ve Doç. Dr. Nağme Ebru KARABAĞ'a;

Tez kapsamında araştırmam gereken alanlara dair bilgi toplama sürecinde iletişime geçtiğim ve yardımsever dönüşleriyle sürece katkı sağlayan, özellikle SUD Architekt çalışanlarına, Roma Tre Üniversitesi öğrencilerine ve Frechen kenti sakinlerine;

İş hayatı ve doktora araştırmamı yürüttüğüm zorlu süreçte iş yerimde bana her zaman destek veren ve büyük bir anlayış gösteren sevgili ekip koordinatörümüz Susanne Lauer-HAHN'a;

Her koşulda benim yanımda olan, tez yazma sürecindeki zorlukları benimle birlikte yaşayan ve en büyük motivasyon kaynağım sevgili eşim Cem ÇAKAR ve canım oğlum Aksel Ben ÇAKAR'a;

Hayatım boyunca her zaman destekleri ve sevgileriyle arkamda olan annem Arzu YILMAZ, canım kardeşim Müge YILMAZ'a ve benim bugüne gelmemde çok büyük emeği olmasının yanı sıra tıp dünyasına kattıklarıyla yeri doldurulamaz bir değere sahip olan, maalesef 2021'de korona salgını sebebiyle aramızdan ayrılan babam Prof. Dr. Ahmet Uğur YILMAZ'a teşekkür ediyorum.

Deniz ÇAKAR

THE EXAMINATION OF SPATIAL SUSTAINABILITY IN RE-FUNCTIONED OLD INDUSTRIAL BUILDINGS

ABSTRACT

The refunctioning of industrial heritage is a complex process shaped by the challenges faced in balancing the preservation of cultural values with the requirements of modern usage. This study addresses the processes of revitalizing vacant historical industrial complexes, which possess a more intricate structure within such applications. In this context, the effects of comprehensive interventions aimed at achieving a balance between preservation and use on spatial sustainability have been assessed, and recommendations have been proposed based on the findings obtained. In this framework, spatial sustainability is conceptualized as the adaptation of historical sites to contemporary needs while preserving and transmitting the unique tangible and intangible value elements that constitute their identity into the future.

Within the study, spatial interventions carried out in historical industrial complexes have been evaluated through four key parameters aimed at maintaining the preservation-use balance: spatial authenticity and integrity, adaptation to contemporary needs, Transfer of spatial knowledge through documentation, and sustaining urban identity. It is believed that these parameters provide a comprehensive framework for critical points and guiding principles that must be considered in the process of refunctioning industrial heritage.

The study aims to present different case studies in Europe to facilitate the integration of various applications conducted at the international level into the literature. In this context, the impact of interventions on cultural heritage values in complexes such as Manufaktura in Poland, Ex-Mattatoio in Italy, and the Carl Brick Factory in Germany—now repurposed for mixed-use—has been thoroughly evaluated through the researcher’s observations and analyses, as well as user feedback.

In conclusion, an analysis has been conducted on how the indicator parameters established within the framework of the thesis for maintaining the preservation-use balance have been implemented in the examined case studies of the refunctioning of

industrial heritage. Following this analysis, the impacts on heritage values, and consequently the sustainability of these sites, have been evaluated. Based on the findings obtained, strategic recommendations have been developed regarding these parameters for future projects. These recommendations aim to guide practitioners in the transformation of historical industrial complexes into mixed-use entities, thereby contributing to the improvement of spatial sustainability.

Keywords: Industrial heritage, adaptive reuse, spatial sustainability, conservation-use balance, Manufaktura, Ex-Mattatoio, Brikettfabrik Carl

TARİHİ ENDÜSTRİ YAPILARININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ BAĞLAMINDA MEKANSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN İRDELENMESİ

ÖZ

Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi, kültürel değerlerin korunması ile modern kullanım gereksinimlerinin dengelenmesi sürecinde karşılaşılan zorluklarla şekillenen çok yönlü bir süreçtir. Çalışmada, bu tür uygulamalar kapsamında daha karmaşık bir yapıya sahip olan atıl kalmış tarihi endüstri komplekslerinin karma işlevlerle yeniden hayata döndürülme süreçleri ele alınmıştır. Bu bağlamda, koruma-kullanma dengesini sağlamak için gerçekleştirilen kapsamlı müdahalelerin mekansal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve elde edilen bulgulara dayanarak öneriler sunulmuştur. Bu çerçevede, mekansal sürdürülebilirlik, tarihi mekanların çağdaş gereksinimlere uyarlanarak yaşayan varlıklara dönüştürülmesi sağlanırken, bu mekanların kimliğini oluşturan özgün somut ve somut olmayan değer unsurlarının korunması ve geleceğe aktarılması olarak ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında, tarihi endüstri komplekslerinde gerçekleştirilen mekansal müdahaleler, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına yönelik dört temel parametre — mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunması, çağdaş gereksinimlere uyarlama, mekansal bilginin belgelenerek aktarımı ve kentsel kimliğin sürdürülmesi — üzerinden değerlendirilmiştir. Bu parametrelerin, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde dikkate alınması gereken kritik noktalar ve yönlendirici ilkeler için kapsamlı bir çerçeve sunduğu düşünülmektedir.

Çalışma, uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çeşitli uygulamaların literatüre kazandırılmasını sağlamak amacıyla Avrupa'daki farklı örneklemeleri sunmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Polonya’daki Manufaktura, İtalya’daki Ex-Mattatoio ve Almanya’daki Carl Tuğla Fabrikası gibi karma işlevlerle yeniden işlevlendirilen komplekslerde gerçekleştirilen müdahalelerin kültürel miras değerlerine etkileri, araştırmacının gözlemleri ve incelemeleri ile kullanıcı görüşlerinin analizi aracılığıyla detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi sürecinde incelenen örneklemler üzerinden tez kapsamında belirlenen koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına yönelik gösterge parametrelerin nasıl uygulandığına dair bir analiz yapılmış ve bu analizlerin ardından miras değerine etkileri, dolayısıyla bu mekanların sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, bu parametreler özelinde, gelecekteki projelere yönelik stratejik öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler, tarihi endüstri komplekslerinin karma işlevlerle yeniden dönüştürülmesinde uygulayıcılara rehberlik ederek mekansal sürdürülebilirliğin artırılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Endüstri mirası, yeniden işlevlendirme, mekansal sürdürülebilirlik, koruma-kullanma dengesi, Manufaktura, Ex-Mattatoio, Carl Tuğla Fabrikası

İÇİNDEKİLER

Sayfa

DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU ii
TEŞEKKÜR..... iii
ABSTRACT..... iv
ÖZ..... vi
İÇİNDEKİLER viii
ŞEKİLLER LİSTESİ..... xiii
TABLOLAR LİSTESİ xxvi

BÖLÜM BİR - GİRİŞ 1

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı 1
1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi 4

BÖLÜM İKİ - TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ .38

2.1 Yeniden İşlevlendirme Kavramı.....38
2.2 Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik.....45
2.3 Yeniden işlevlendirmede Uygun İşlevin Seçilmesi 49
2.4 Yeniden işlevlendirmede Müdahale Biçimleri.....51

BÖLÜM ÜÇ - ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMI 56

3.1 Endüstri Mirası Kavramı ve Sürdürülmesi Gereken Değerleri 56
3.1.1 Tarihi Değer 57
3.1.2 Bilimsel ve teknolojik değer 58
3.1.3 Teknik Değer.....28
3.1.4 Belge Değeri.....59
3.1.5 Mimari Değer 59
3.1.6 Özgünlük Değeri 60
3.1.7 Grup Değeri.....61
3.1.8 Sembolik Değer.....61

3.1.9 Sosyal Değer 62
3.1.10 Anı Değeri.....62
3.1.11 Kullanım Değeri 63
3.1.12 Ekonomik Değer.....64
3.2 Endüstri Mirasına Ait Mekansal Bileşenler 64
3.2.1 Çevresel Bileşenler 67
3.2.2 Mimari Bileşenler.....69
3.2.3 Teknik Bileşenler.....76
3.2.4 Strüktürel Bileşenler 76

BÖLÜM DÖRT - ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR 80

4.1 Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi 80
4.1.1 Endüstriyel Mirasın Korunması Hakkında Nizhny Tagil Tüzüğü 80
4.1.2 Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının korunması için ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri Dublin İlkeleri 83
4.1.3 Asya'nın Endüstri Mirasının Korunması Hakkında Taipei Tüzüğü....86
4.2 Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesinde Temel Parametreler.....88
4.2.1 Mekansal Özgünlüğün ve Bütünlüğün Korunması 89
4.2.2 Mekanı Çağdaş Gereksinimlere Uyarlama 91
4.2.3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması 93
4.2.4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi.....96
4.3 Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesinde Güncel Uygulamalar....97

BÖLÜM BEŞ - ARAŞTIRMA ALANLARININ VE YÖNTEMİNİN BELİRLENMESİ 103

5.1 Araştırma Alanlarının Belirlenmesi 103
5.1.1 Araştırma Alanı Seçimine Yönelik Kriterlerin ve Sınırların Belirlenmesi 103
5.1.2 Çalışma Alanlarının Belirlenmesi 119

5.2 Alan Araştırmasının Yöntemi.....122
5.2.1 Analiz Yönteminin Belirlenmesi.....122
5.2.2 Analiz Tablolarının Oluşturulması.....124
5.1.2.1 Müdahale Analiz Tablosu.....124
5.1.2.2 Dört Parametre Tablosu.....126

BÖLÜM ALTI - ÇALIŞMA ALANLARININ İNCELENMESİ VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN UYGULANMASI.....129

6.1 Avrupa'da Endüstrileşme Süreci 129
6.2 Araştırma Alanları Özelinde Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusu 132
6.2.1 Polonya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış 132
6.2.2 İtalya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış 134
6.2.3 Almanya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış 137
6.3 Manufaktura, Łódź, Polonya 140
6.3.1 Manufaktura - Alanın Bulunduğu Konum.....140
6.3.2 Manufaktura - Alanın Tarihsel Gelişimi.....143
6.3.3 Manufaktura - Alanın Mekansal Nitelikleri.....145
6.3.4 Manufaktura - Alanın Miras Değerleri 166
6.3.5 Manufaktura - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci 170
6.3.6 Manufaktura - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi 177
6.3.7 Manufaktura - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi.....215
6.3.8 Manufaktura – Alanda Gerçekleşen Dönüşümüne Yönelik Ziyaretçi Görüşünün Analizi ve Değerlendirilmesi 220
6.3.9 Manufaktura - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Miras Değerlerine Olan Etkisinin İrdelenmesi 179
6.4 Ex-Mattatoio di Testaccio, Roma, İtalya 228

6.4.1 Ex-Mattatoio - Alanın Bulunduğu Konum 228
6.4.2 Ex-Mattatoio - Alanın Tarihsel Gelişimi 232
6.4.3 Ex-Mattatoio - Alanın Mekansal Nitelikleri 235
6.4.4 Ex-Mattatoio - Alanın Miras Değerleri 250
6.4.5 Ex-Mattatoio - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci 254
6.4.6 Ex-Mattatoio - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi.....259
6.4.7 Ex-Mattatoio - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi.....293
6.4.8 Ex-Mattatoio - Alandaki Mekansal Dönüşüme Yönelik Ziyaretçi Görüş Analizi 298
6.4.9 Ex-Mattatoio - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Miras Değerlerine Olan Etkisinin İrdelenmesi 257
6.5 Carl Tuğla Fabrikası, Köln, Almanya.....306
6.5.1 Carl Tuğla Fabrikası – Alanın Bulunduğu Konum 306
6.5.2 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Tarihsel Gelişimi.....307
6.5.3 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Mekansal Nitelikleri.....312
6.5.4 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Miras Değerleri 327
6.5.5 Carl Tuğla Fabrikası - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci.....331
6.5.6 Carl Tuğla Fabrikası - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi ..334
6.5.7 Carl Tuğla Fabrikası - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi.....361
6.5.8 Carl Tuğla Fabrikası -Alandaki Mekansal Dönüşüme Yönelik Ziyaretçi Görüş Analizi.....365
6.5.9 Carl Tuğla Fabrikası - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Miras Değerlerine Olan Etkisinin İrdelenmesi 326

BÖLÜM YEDİ – DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 373

7.1 Araştırma Alanları Özelinde Değerlendirme.....373
7.1.1 Manufaktura‘nın Değerlendirilmesi 376
7.1.2 Manufaktura - Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi 379

7.1.3 Ex-Mattatoio‘nun Değerlendirilmesi.....405
7.1.4 Ex-Mattatoio - Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi 409
7.1.3 Carl Tuğla Fabrikası’nın Değerlendirilmesi 439
7.1.3 Carl Tuğla Fabrikası- Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi 442
7.2 Araştırma Alanlarının Değerlendirilmesi.....471
7.3 Sonuç.....474

KAYNAKLAR 488

EKLER 503

EK 1: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları 503
EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları 506
EK 3: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları.....513
EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları 515
EK 5: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları.....521

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları.....523
EK 7: Manufaktura - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri 529
EK 8: Manufaktura - İç Mekan Müdahaleleri.....530
EK 9: Manufaktura – Dört Parametre Analizi.....531
EK 10: Ex-Mattatoio - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri.....534
EK 11: Ex-Mattatoio - İç Mekan Müdahaleleri 535
EK 12: Ex-Mattatoio – Dört Parametre Analizi.....536
EK 13: Carl Tuğla Fabrikası - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri 539
EK 14: Carl Tuğla Fabrikası - İç Mekan Müdahaleleri 540
EK 15: Carl Tuğla Fabrikası – Dört Parametre Analizi.....541

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Tezin temel aşamaları 32

Şekil 1.2 Alan araştırmasında her örneklem özelinde izlenen adımlar 35

Şekil 2.1 Sürdürülebilirlik kavramının boyutları 45

Şekil 3.1 Tarihi endüstri mirasına ait mekansal bileşenler 67

Şekil 3.2 Tarihi endüstri yapılarında tavan penceresi tiplerine kesit örneği 73

Şekil 3.3 Tarihi endüstri yapı cephelerinde rastlanan metal pencere tipleri.....74

Şekil 3.4 Flax Mill, Ditherington, İngiltere 77

Şekil 3.5 Tuğla kemer döşeme kesiti.....78

Şekil 5.1 Manufaktura hava görseli.....120

Şekil 5.2 Ex-Mattatoio di Testaccio hava görseli 121

Şekil 5.3 Carl Tuğla Fabrikası hava görseli.....121

Şekil 6.1 Łódź'da kent dokusunda 1830'lu yıllardan itibaren süreç içerisinde yaşanan dönüşüm 140

Şekil 6.2 Çalışmanın kent içindeki konumu 143

Şekil 6.3 Manufaktura'nın kurulduğu ilk yılları gösteren bir gravür.....144

Şekil 6.4 Kompleksteki 1990'lı yıllarda yapılan bir analize göre yapıların özgünlük durumu.....146

Şekil 6.5 Alanda nitelikli ve geç dönem yapılarının bir arada görülebildiği uygulama öncesi fotoğraflar 147

Şekil 6.6 Geçmişte var olan tuğla bacalardan görünüm 148

Şekil 6.7 Eski fotoğraf ve gravürlere göre günümüzde yıkılmış olan tuğla bacaların konumları.....149

Şekil 6.8 Alandaki özgün akış şeması ve ulaşım aksları.....150

Şekil 6.9 Alanda geçmişte mevcut olan raylar.....151

Şekil 6.10 Alandaki yapıların sahip olduğu özgün işlevler.....152

Şekil 6.11 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısının özgün işlevinin sürdürğü döneme ait görsel ve "fabrika geçidi" aksı.....153

Şekil 6.12 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısına ait mimari plan.....153

Şekil 6.13 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek binasına ait fotoğraf ve mimari çizim 154

Şekil 6.14 Dokuma öncesi hazırlık yapısına ait mimari plan ve kesit 155

Şekil 6.15 Dokuma öncesi hazırlık yapısının iç mekan ve çatı pencerelerinin görünümü.....156

Şekil 6.16 Kumaş imalatı ve depolama yapısına ait mimari plan ve kesit.....157

Şekil 6.17 Kumaş imalatı ve depolama yapısına ait fotoğraf ve mimari kesitler 158

Şekil 6.18 Ağartma tesisine ait uygulama öncesi görsel 158

Şekil 6.19 Elektrik santralinden bir görünüm.....159

Şekil 6.20 İtfaiye yapısına ait fotoğraf ve mimari çizimler.....160

Şekil 6.21 İtfaiye ve teknik ofisin arasına inşa edilen geç dönem yapısına ait mimari kesit 160

Şekil 6.22 Teknik ofisin uygulama öncesine ait görsel.....161

Şekil 6.23 Poznanski Sarayı'na ait geçmişten bir fotoğraf.....162

Şekil 6.24 Poznanski Sarayı'na ait mimari plan 162

Şekil 6.25 Poznanski Sarayı'na ait bahçe planlaması 163

Şekil 6.26 Yönetim ve ofis binasının özgün işlevin sürdüğü döneme ait görselleri 164

Şekil 6.27 Makine binasının özgün işlevin sürdüğü döneme ait fotoğraf ve mimari kesitler 164

Şekil 6.28 İşçi evlerinin kullanıldığı döneme ait fotoğrafları ve mimari planı...165

Şekil 6.29 Tarihi tekstil fabrikasının dönüşüm süreci 172

Şekil 6.30 Tarihi kompleksin dönüşümüne yönelik oluşturulmuş alternatif konsept maketleri 175

Şekil 6.31 Tarihi komplekse inşa edilecek yeni yapıya yönelik oluşturulmuş alternatif tasarım maketleri 176

Şekil 6.32 Alanda faydalanılan bilgilendirici materyaller 178

Şekil 6.33 Muzeum Fabryki'de bilgilendirici materyaller 178

Şekil 6.34 Dönüşüm sonrası alandaki farklı işlevler 179

Şekil 6.35 Dönüşüm sonrası korunan ve ortadan kaldırılan yapıların analizi 180

Şekil 6.36 Uygulama öncesi ortadan kaldırılan yapıların analizi 181

Şekil 6.37 Uygulama sonrası korunan yapılar ve alana eklenen çağdaş yapılar/yapı bölümleri 182

Şekil 6.38 Alanın batısına inşa edilmiş büyük alışveriş merkezi 182

Şekil 6.39 Açık alanlarda gerçekleşen müdahalelerin analizi 183

Şekil 6.40 Müdahale sonrası açık alandaki zemin tasarımı 184

Şekil 6.41 Alanın ana giriş kapısının müdahale aşamaları 185

Şekil 6.42 Alandaki yeni dış mekan düzenlemeleri ve yeni ulaşım aksları 186

Şekil 6.43 Yeşil bir alanda müdahale öncesi ve sonrası durum.....186

Şekil 6.44 Dış mekanda gerçekleşen düzenlemeler 187

Şekil 6.45 Meydan düzenlemesine yönelik gerçekleştirilen alt yapı çalışmaları 188

Şekil 6.46 Alanda gerçekleştirilen farklı müdahale derecelerinin analizi 189

Şekil 6.47 Poznanski Sarayı'nın uygulama sonrası görünümü.....190

Şekil 6.48 İdari ve ofis yapısından görünüm 190

Şekil 6.49 Niteliksiz bulunan kütlelerden arındırılan özgün yapılar.....191

Şekil 6.50 Otel olarak işlevlendirilen bloğun çatısına eklenen çağdaş ek yapı .192

Şekil 6.51 Orgodowa Caddesin üzerinden yapıya giriş sağlayan yeni çelik köprü 195

Şekil 6.52 Otel bloğunun girişine eklenen cam saçak ve elektrik santralinin cephesindeki açıklıklara eklenen güneşlikler.....196

Şekil 6.53 Otele dönüştürülen yapının iç görünümü.....196

Şekil 6.54 Otel bloğunda dış duvarlarda yıpranmışlık izleri 197

Şekil 6.55 Otel olarak işlevlendirilen bloğun özgün iç mekan görünümü 198

Şekil 6.56 Otel olarak işlevlendirilen bloğun müdahale sonrası iç mekana ait görünümü.....198

Şekil 6.57 MS2 Sanat Galerisi yapısında bölümlere ayrılan mekansal hacimler 199

Şekil 6.58 Eğirme yapısının uygulama öncesi durumu.....200

Şekil 6.59 Eğirme yapısının MS2 Sanat Galerisi'ne dönüşümünün ardından galerinin giriş bölümüne ait görsel.....200

Şekil 6.60 Eğirme yapısının MS2 Sanat Galerisi'ne dönüşümünün ardından bir sergi salonunun görünümü.....201

Şekil 6.61 Otel bloğu olarak işlevlendirilen yapının lobisinden bir görünüm.....202

Şekil 6.62 Eğirme yapısında (günümüzde otel) sergilenen donatı örneği.....203

Şekil 6.63 Elektrik santralinde (günümüzde etkinlik alanı) korunan vinç 204

Şekil 6.64 Kumaş imalatı ve depolama bloğunun batı cephesinde ortadan kaldırılan niteliksiz ek yapı örneği.....205

Şekil 6.65 Kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmındaki cephe harici yapı elemanlarının ortadan kaldırılma süreci 205

Şekil 6.66 Kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmında mekana eklenen yeni taşıyıcı strüktür elemanları ve ara kat döşemesi.....206

Şekil 6.67 Kumaş imalat ve depolama bloğunun cephesinde bulunan ve niteliksiz olarak değerlendirilen eklemeler.....207

Şekil 6.68 Uygulama sonrası kumaş imalat ve depolama bloğunun cephesi 208

Şekil 6.69 Kumaş imalatı ve depolama yapısında cepheye bitişik inşa sinema bölümü.....208

Şekil 6.70 Kumaş imalatı ve depolama yapısı ile yeni alışveriş merkezi arasındaki yeni bağlantı.....209

Şekil 6.71 Yeni bağlantı köprüsünün iç mekanından, özgün tarihi yapının cephesine ait görünüm 209

Şekil 6.72 Dokuma atölyesinde kısmi cephe koruması.....210

Şekil 6.73 Dokuma atölyesine ait alanda kısmi cephe korumasının ardından, inşa edilen ticari alanın otopark olarak tasarlanan çatısı 210

Şekil 6.74 Ağartma binasının özgün görünümü ve uygulama sonrası durumu...211

Şekil 6.75 Tamirhane ve dokuma atölyesi arasına inşa edilen çağdaş ek yapı....212

Şekil 6.76 Kumaş imalat ve depolama bloğu, dokuma atölyesinin uygulama sonrası iç mekanı.....213

Şekil 6.77 Kumaş imalat ve depolama bloğunda uygulama sonrası özgün haliyle korunan yapısal öğeler.....214

Şekil 6.78 Ağartma binasınınuygulama sonrası iç mekan görünümü.....167

Şekil 6.79 İç mekan kurgusunun tamamen yeniden tasarlandığı kısımlarda korunmamış iç mekan öğeleri.....215

Şekil 6.80 Çalışma alanının kent içindeki konumu.....228

Şekil 6.81 Roma'nın 1870 ve 1930 yılları arasındaki kentsel büyüme haritası ..229

Şekil 6.82 Roma kentinde 19. yüzyılda mezbahanelerin konumlanışı.....232

Şekil 6.83 İşlevini yitiren Mattatoio'nun taşındığı yeni noktaları gösteren harita 234

Şekil 6.84 Alandaki farklı blokların özgün işlevleri 235

Şekil 6.85 Alanın kuzeyinde yer alan blokların (kesim tesisi) detaylı fonksiyon analizi.....236

Şekil 6.86 Kompleksin nehir tarafından genel görünümü.....237

Şekil 6.87 Kesim tesisi bölümündeki farklı boyutlardaki yapı modülleri ve standart bir modül yapının üç boyutlu görünümü 238

Şekil 6.88 Modüler yapı bloklarının strüktürel ve mimari elemanları.....239

Şekil 6.89 Alandaki özgün akış şeması ve ulaşım aksları 240

Şekil 6.90 Yarı açık ahıra örnek.....241

Şekil 6.91"Pelanda dei Suini" kesimhanesinin mimari çizimleri 242

Şekil 6.92 Kesimhanedeki donatılardan bir görünüm ve iç mekanına mimari kesit 243

Şekil 6.93 Yapı girişindeki metal harfler: “Pelanda dei suini” (domuz kesimi)..243

Şekil 6.94 Alandaki giriş/yönetim yapıları.....244

Şekil 6.95 Giriş kapısının bulunduğu Piazza del Mattatoio’ya ait eski bir fotoğraf 245

Şekil 6.96 Nehir yönündeki giriş/yönetim yapsının mimari çizimleri.....245

Şekil 6.97 Envaterleme noktasına ait görsel.....246

Şekil 6.98 Envanterleme yapısının mimari çizimleri.....246

Şekil 6.99 Et depolama birimlerinin mimari çizimleri.....247

Şekil 6.100 Hayvan işleme birimlerinin mimari çizimleri 248

Şekil 6.101 Su depolama yapısının mimari çizimleri 249

Şekil 6.102 Ex-Mattatoio mezbahanesinin dönüşüm süreci.....254

Şekil 6.103 Mattatoio’nun 1990’larda alternatif gruplar tarafından kullanımı ...255

Şekil 6.104 Alanda alternatif gruplar tarafından gerçekleştirilen aktiviteler 257

Şekil 6.105 Dönüşüm sonrası alandaki farklı işlevler.....259

Şekil 6.106 Açık alanlarda gerçekleşen müdahalelerin analizi 260

Şekil 6.107 Komplekste müdahale görmüş ve aktif olarak kullanılan bir sokak (sol); müdahale görmemiş ve kullanılmayan bir sokak (sağ).....261

Şekil 6.108 Aktif kullanılan alan giriş kapısının günümüzdeki durumu.....262

Şekil 6.109 Üst örtü olarak yeni kullanım kazanmış özgün çelik ray sistemi.....263

Şekil 6.110 Mimarlık Fakültesi’ne yönelik düzenlenmiş sokak mobilyaları 264

Şekil 6.111 Mimarlık Fakültesi’ne yönelik düzenlenmiş sokak mobilyaları 265

Şekil 6.112 Ex-Mattatoio’daki yapıların müdahale analizi 266

Şekil 6.113 Atıl durumda bırakılmış giriş kapısı (sol) ve envanterleme kulesi (sağ) 267

Şekil 6.114 Müzik okulunun güncel planı.....268

Şekil 6.115 Müzik okulunun güncel iç mekan görünümü.....268

Şekil 6.116 MACRO'nun özgün kullanımı ve yeni kullanımına dair görseller 269

Şekil 6.117 MACRO'nun konsept görselleri.....270

Şekil 6.118 MACRO'nun dönüşüm sonrası iç mekan görünümü 271

Şekil 6.119 Citta dell'Altra Economia'nın dönüşüm sürecine ait görseller.....272

Şekil 6.120 Citta dell'Altra Economia'nın dönüşüm sonrası görünümü 272

Şekil 6.121 Citta dell'Altra Economia olarak yeniden işlevlendirilen yapının planı 273

Şekil 6.122 Citta dell'Altra Economia'da korunan donatılara örnekler.....274

Şekil 6.123 Accademia di Belle Arti di dersliği dönüştürülen mekan 275

Şekil 6.124 Dönüşüm sonrası yarı-açık mekana dair görseller.....276

Şekil 6.125 Müdahale öncesi kütüphane yapısının dış görünümü.....277

Şekil 6.126 Müdahale öncesi kütüphane yapısının içerden görünümü.....277

Şekil 6.127 Kütüphane yapısındaki mevcut donatılara yönelik müdahale konsept paftası 278

Şekil 6.128 Kütüphane yapısının dönüşüm sonraki durumu.....279

Şekil 6.129 Roma Tre Mimarlık Fakültesi'ne ait derslik ve seminer salonuna dönüştürülen bloğa ait mimari plan 279

Şekil 6.130 Yeni beton prefabrik çatı strüktürünün (sol) ve iç mekan düzenlemesinin (sağ) yapım aşaması 280

Şekil 6.131 Derslik olarak kullanılan alanın güncel görünümü.....281

Şekil 6.132 Farklı metrekarelere ayrılabilen atölye alanı.....282

Şekil 6.133 Atölye bloğunda raylı paneller ile mekanların bölümlere ayrılması 282

Şekil 6.134 8 numaralı bloğun yeni işleve yönelik mimari planı 284

Şekil 6.135 Bloğun yeni işlev tasarımına yönelik mimari kesitler 285

Şekil 6.136 Bloğun batısında oluşturulan ara kattaki dersliklere örnek 285

Şekil 6.137 Konferans salonu için hazırlanmış"kutu içinde kutu" konsepti 286

Şekil 6.138 "Kutu içinde kutu" konseptli konferans salonunun uygulama sonrası farklı açılardan görünümü 287

Şekil 6.139 Sirkülasyon mekanı olarak kullanılan merkez alandaki korunan donatılar.....288

Şekil 6.140 La Pelanda iç mekanından görünümler.....288

Şekil 6.141 La Pelanda'nın yeniden kullanımına yönelik mimarlık stüdyosunun oluşturulduğu konsept görsel.....289

Şekil 6.142 La Pelanda dış mekanının ve donatılarının uygulamas sonrası görünümü.....290

Şekil 6.143 La Pelanda'da su depolarının yerine tasarlanan sergi alanı 291

Şekil 6.144 Yeniden kullanımı sağlanmış dönem eklerine örnek olarak giriş kapısı 292

Şekil 6.145 La Pelanda yapısına entegre edilen çağdaş ek yapı 292

Şekil 6.146 Citta dell'Altra Economia yapısında iki özgün sundurmanın ek yapı ile birleştirilmesine ait görsel 293

Şekil 6.147 Çalışma alanının kent içindeki konumu 306

Şekil 6.148 1905'te hazırlanan alanın yerleşim planı 308

Şekil 6.149 1930 sonrası gerçekleşen tesis genişlemesi sonrası alanın yeni planı 309

Şekil 6.150 Alanın 1930'dan itibaren genişlemesi sonrası durumu 310

Şekil 6.151 Carl Tuğla Fabrikası'nın 1930'daki genişlemenin ardından aktif olduğu döneme ait hava görseli.....310

Şekil 6.152 Wachtberg ve Carl Tuğla Fabrikaları'nın Frechen'deki konumları ve (sağda) Wachtberg Tuğla Fabrikasına ait görseller 311

Şekil 6.153 Carl Tuğla Fabrikası'na ait yapıların özgün işlevleri 313

Şekil 6.154 İnşa edildiği yıllara göre Carl Tuğla Fabrikası'ndaki yapılar 314

Şekil 6.155 Pres ve kurutma yapısı.....315

Şekil 6.156 Pres ve kurutma yapısının kesiti ve özgün donatılarından bir görünüm 316

Şekil 6.157 Yapının çatısındaki kurutma bacalarından bir görünüm 316

Şekil 6.158 Islak kömür işleme yapısı.....317

Şekil 6.159 Elektrik santralinin cephe görünümü ve iç mekanı 319

Şekil 6.160 Elektrik santralinin kazan dairesine bakan kuzey-doğu cephesi ve çatısı 320

Şekil 6.161 Soğutma yapısı 321

Şekil 6.162 Atölye yapısı.....322

Şekil 6.163 Atölye yapısının iç mekanından 1937 yılına ait bir görünümü 323

Şekil 6.164 Düşük Basınçlı Kazan Dairesinin görünümü 324

Şekil 6.165 Fabrika II bölümünden kuş bakışı görünüm 325

Şekil 6.166 Fabrika II'ye ait farklı işlevler (a- Kazan dairesi birimi II b- Soğutma yapısı II c-Bunker yapısı) 326

Şekil 6.167 Fabrika I ve Fabrika II alanlarının bir arada görünümü 326

Şekil 6.168 Carl kompleksinin işlevlendirme süreci.....331

Şekil 6.169 Yapılan analize göre endüstriyel miras değeri olan yapılar 332

Şekil 6.170 Fabrika Carl'da dönüşüm sonrası yeni işlev haritası 334

Şekil 6.171 Dönüşüm sonrası korunan ve ortadan kaldırılan yapıların analizi ...335

Şekil 6.172 Uygulama öncesine ait hava görseli üzerinden ortadan kaldırılan yapıların analizi.....336

Şekil 6.173 Dönüşüm sonrası açık mekanlarda gerçekleşen düzenlemeler 338

Şekil 6.174 Frechen bölgesinde Fabrika Carl ve çevresine ait imar planı 339

Şekil 6.175 Fabrika II'nin bulunduğu alanda gerçekleşmiş dönüşüm 340

Şekil 6.176 Geçmişte Fabrika II'nin bulunduğu alanda günümüzde ye döşemesi tasarımı 340

Şekil 6.177 Geçmişte Fabrika II'nin bulunduğu alanda günümüzde sergilenen endüstriyel çarklar.....341

Şekil 6.178 Kompleksin güneyinde sergilenen donatılar 341

Şekil 6.179 Eğimli bant köprüleri 342

Şekil 6.180 Alanda yapılar üzerinde gerçekleşmiş müdahale analiz haritası 344

Şekil 6.181 Az müdahale görerek korunan eğimli bant köprüsünün görünümü .344

Şekil 6.182 Az müdahale görerek korunan eğimli bant köprüsünün görünümü .345

Şekil 6.183 Günümüzde atölye (sağ) ve soğutma I yapısı (sol) görünümü 345

Şekil 6.184 Dönüşüm sonrası ortadan kaldırılan dönem yapıları 346

Şekil 6.185 Atölye yapısının uygulama sonrası iç mekan görünümü 346

Şekil 6.186 Atölye yapısında uygulama sonrası korunan vinç 347

Şekil 6.187 Dönüşüm sonrası pres ve kurutma yapısının görünüm 348

Şekil 6.188 Pres ve kurutma yapısının 3 katlı lofta dönüştürülmüş mekan 349

Şekil 6.189 Pres ve kurutma yapının cephesinden detaylar 350

Şekil 6.190 Pres ve kurutma yapısına eklenen balkonlar 351

Şekil 6.191 Pres ve kurutma yapısı cephesinden bir uygulama.....352

Şekil 6.192 Metal soğutma bacalarının görünümü 353

Şekil 6.193 Alanda korunmuş özgün donatılar ve "anıt ekseni" 354

Şekil 6.194 "Anıt ekseni" üzerinde dönüşüm sonrası korunan donatılar.....354

Şekil 6.195 Elektrik santralinde müdahale sonrası farklı kat/işlevlerden mimari çizimleri.....355

Şekil 6.196 Elektrik santralinin müdahale sonrası doğu (sol) ve batı (sağ) cephesi 355

Şekil 6.197 Cephe açıklıklarında gerçekleşen farklı müdahale çözümleri 356

Şekil 6.198 Okul öncesi eğitim kurumu olarak düzenlenen zemin kat planı 357

Şekil 6.199 Elektrik santralinin zemin katında okul öncesi eğitim kurumu olarak düzenlenen alandan görünüm 358

Şekil 6.200 Düşük basınçlı kazan dairesinin mimari planları 358

Şekil 6.201 Müdahale öncesi ve sonrası düşük basınçlı kazan dairesinin cephe görünümü 359

Şekil 6.202 Düşük basınçlı kazan dairesinin otoparka dönüştürülen doğu kısmı 360

Şekil 6.203 Islak kömür işleme yapısının müdahale öncesi ve sonrası görünümü 360

Şekil 7.1 Araştırma alanlarına ilişkin değerlendirme sürecinde kullanılan bulgu kaynakları 373

Şekil 7.2 Manufaktura'da mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi.....401

Şekil 7.3 Ex-Mattatoio'nun mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi.....434

Şekil 7.4 Carl Tuğla Fabrikası'nın mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi.....468

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Uluslararası koruma tüzüklerinde "yeniden işlevlendirme" olgusu 42

Tablo 3.1 Literatürde mekana ait bileşenler.....65

Tablo 4.1 TICCIH tarafından hazırlanmış belgelerde vurgulanmış ifadeler 87

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste.....106

Tablo 5.2 Araştırma alanı olan seçilen tarihi endüstri kompleksleri 120

Tablo 6.1 Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar cephelerin önceki ve sonraki görünümleri 193

Tablo 6.2 Manufaktura'nın ziyaretçisine yöneltilen anket soruları.....221

Tablo 6.3 Łódź Manufaktura özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları 225

Tablo 6.4 Ex-Mattatoio'nun ziyaretçisine yöneltilen anket soruları 299

Tablo 6.5 Ex-Mattatoio özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları.....302

Tablo 6.6 Carl Tuğla Fabrikası'nın kullanıcısına yöneltilen anket soruları.....365

Tablo 6.7 Carl Tuğla Fabrikası özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları 368

Tablo 7.1 Manufaktura'da dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar.....376

Tablo 7.2 Manufaktura alan araştırması veri analiz raporu 378

Tablo 7.3 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması.....397

Tablo 7.4 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu 401

Tablo 7.5 Ex-Mattatoio'da dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar 405

Tablo 7.6 Ex-Mattatoio alan araştırması veri analiz raporu.....407

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması.....429

Tablo 7.8 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu 433

Tablo 7.9 Carl Tuğla Fabrikası'nda dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar 439

Tablo 7.10 Carl Tuğla Fabrikası alan araştırması veri analiz raporu 441

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması.....463

Tablo 7.12 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu 467

Tablo 7.13 Örneklem alanlardaki dönüşümlerde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin puanlanmasının bütünsel gösterimi.....472

Tablo 7.14 Tarihi endüstri mirası komplekslerinin karma kullanımlarla yeniden işlevlendirilmesinde koruma-kullanma dengesini sağlamaya yönelik öneriler 486

BÖLÜM BİR
GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Korunması gerekli birçok anıtsal yapı, toplumun zamanla dönüşen yaşam biçimi ve buna bağlı farklı talep ve ihtiyaçları sonucu özgün işlevini kaybetmekte ve amacından çok farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Bu yapılara ait bilginin sürdürülerek gelecek nesillere doğru aktarılabilmesinin en başarılı yolu "yaşayan birer varlık" konumuna getirilerek, etkin ve devamlı olarak kullanılmalarıdır (Altınoluk, 1998).

Günümüzde yeniden işlevlendirme yaklaşımının sıklıkla uygulandığı önemli bir alan, çok sayıda korunma çalışmalarının gerçekleştirildiği, özgün işlevlerini kaybetmesi sonrası çağdaş ve farklı işlevlerle yeniden kullanılması sağlanan endüstri mirası kapsamındaki yapı ve alanlardır. Bu süreçte temel hedef, tarihi mekanların gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Ancak, bu miras öğeleri, zaman zaman yeni işlevlerin gerektirdiği mekansal ihtiyaçlar ve yapılan büyük ölçekli müdahaleler nedeniyle, özgün niteliklerini etkileyen köklü mekansal dönüşümlere uğramaktadır.

Tarihi endüstri yapılarının yeni işlevlerle günümüz kullanımlarına uyarlanmasında, mekansal müdahalelerin sınırları, her ne kadar ilgili yasalar ve ilke kararları ile çizilmiş olsa da, özellikle bu yapıların ikinci grup yapılar olarak sınıflandırılmaları nedeniyle; çoğu zaman cepheye yansımayan bazı müdahalelere izin verilmekte, bu müdahaleler de yapıların özgün mekansal özelliklerinde dönüşümler olmasına yol açabilmektedir. Yeniden kullanılması planlanan öğe, birçok yapı ve açık alanın bir araya gelmesiyle oluşan bir kompleks olduğunda, müdahaleler yapı grubunun bütünlüğünü ve iç-dış mekan ilişkilerini etkilemekte; bu durum, mekansal değişikliklerin çok çeşitli bağlamları da kapsamasına neden olmaktadır.

Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında mevcut durumu değerlendirmek amacıyla yapılan ön çalışmada, endüstrileşmenin yoğun yaşandığı ve tarihi endüstri yapılarına sahip olan Avrupa'daki uygulamalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, uygulamaların çoğunda tarihi alanların müzeye

dönüştürülerek büyük ölçüde özgün bir şekilde korunabildiği tespit edilmiştir. Öte yandan, müze işlevi dışında başka işlevler yüklenen alanlarda, genellikle karma işlevlerle yeni kullanımlara uyarlandığı görülmektedir.

Müze olarak işlevlendirilen komplekslerde, mekanın tarihinin gelecek nesillere aktarılabilmesi ve tarihi iç donatıların özgün yerlerinde sergilenmesi gibi nedenlerle bu tercih yapılmaktadır. Buna karşılık, karma işlev verilen alanlarda bu yaklaşımın benimsenmesinin en önemli nedenlerinden biri, şehirlerde artan yoğunluğun ortaya çıkardığı çok işlevli mekan ihtiyacını karşılamanın uygun bir çözüm olarak değerlendirilmesidir. Bu çerçevede, karma kullanımlı alanların; birden fazla kurum veya yatırımcı için çeşitli fırsatlar sunması, kentte farklı sosyal grupları bir araya getirmesi, tek bir kentsel noktada birden fazla hizmet olanağı sağlaması, farklı zamanlarda devamlı canlı kalan mekanlar yaratması ve yeşil alan oluşturma imkanı sunması gibi pek çok avantaj sağladığı ifade edilebilir.

Bununla birlikte, günümüzde karma kullanımlı alanların yaratılmasına yönelik yeniden kullanım projeleri yaygın olarak tercih edilmesine rağmen, bu tarz dönüşümler yoğun bir planlama, tasarım ve karmaşık bir karar sürecini beraberinde getirmektedir. Bu süreçte, alanın kurum veya yatırımcının amaçlarına uygun olarak düzenlenmesi, kentin atıl bölgelerinin canlandırılması, birbirinden farklı fonksiyonların uyumlu ve işlevsel şekilde bir araya getirilmesi, kullanıcı hareketlerinin etkin bir şekilde yönlendirilmesi, tüm kullanıcılara uygun mekansal deneyimler sunulabilmesi, ulaşımın ve gerekli alt yapıların sağlanması gibi faktörler dikkate alınmalıdır. Bu tür projelendirme süreçlerine bakıldığında, genellikle alanlara yüklenen işlevlerin ve buna bağlı karar mekanizmasının, o alanın kendine özgü özelliklerinden ziyade, ekonomik, sosyal, kentsel ihtiyaçlar ve politik durumlar tarafından şekillendirildiği görülmektedir.

Ön çalışma kapsamında yapılan örnek alan analizlerine dayanarak, günümüzde endüstri mirası alanlarının genellikle müze olarak yeniden işlevlendirildiği veya karma kullanımlı mekanlara dönüştürüldüğü söylenebilir. Bu bağlamda, tamamen yeni işlevler kazandırılan bu alanlarda, özgün kimliğin korunması ile yeni işlevle uyum sağlanması arasında kurulan dengenin ne ölçüde başarılabildiği, incelenmeye değer bir konudur. Bu yaklaşımla, sıkça uygulanan dönüşüm biçimlerinin mekansal etkilerinin

analiz edilmesinin, gelecekte gerçekleştirilecek benzer projelere rehberlik edebileceği öngörülmüştür.

Tezin hipotezi, tarihi endüstri miras komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, özgün kullanımlarından tamamen farklı nitelikte karma işlevlere dönüşüm gerçekleştirilirken, bu dönüşümün miras değerlerinin korunması ve mekanların yeni işlevlere uyarlanması arasındaki dengenin sağlanmasının karmaşık ve riskli bir süreç olduğuna dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu tür dönüşümlerde alınan müdahale kararları, mekanın miras değerlerinin sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir.

Bu hipotez doğrultusunda, çalışmada belirlenen kriterler doğrultusunda seçilmiş tarihi endüstri alanlarında yapılan dönüşüm uygulamalarındaki mekansal müdahalelerin analizi yapılacaktır. Bu müdahale analizleri, literatür taraması çerçevesinde oluşturulmuş ve günümüzde koruma anlayışına göre yeniden işlevlendirme sürecinde koruma-kullanma dengesinin kurulmasında dikkate alınması gereken dört temel parametre olan; mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması, çağdaş gereksinimleri karşılama, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması ve kentsel kimliğin sürdürülmesi üzerinden değerlendirilecektir. Müdahalelerin uygulanmasında bu parametrelerin ne şekilde sağlandığı incelenecek ve bu durumun kültürel miras değerlerine olan etkileri tespit edilecektir.

Çalışmanın amacı, dönüşümü tamamlanarak günümüzde aktif olarak kullanılan tarihi endüstri komplekslerindeki müdahale yaklaşımlarının mekansal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini analiz etmek ve elde edilen bulgular doğrultusunda gelecekte uygulanacak projeler için stratejik öneriler geliştirmektir. Cossons'un da belirttiği gibi, endüstri mirasının korunması, diğer miras türlerinden farklı olarak kendine özgü değerleri, nitelikleri ve karşı karşıya kaldığı sorunları barındırmaktadır. Bu durum, geleneksel yöntemlerin ötesinde yenilikçi koruma stratejilerine olan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Cossons, 2012a). Bu çerçevede, tezde geçmiş projelerin detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve bu analizlerin sonuçlarının değerlendirilmesi yoluyla, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi konusuna literatürel katkılar sunulması hedeflenmektedir.

Endüstrileşmenin başladığı ve endüstri mirasını koruma konusunda ilk önemli adımların atıldığı Avrupa, yeniden işlevlendirme uygulamaları açısından birçok başarılı örneğe ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum, çalışma alanlarının bu coğrafyada seçilmesinin temel nedenidir. Bu bağlamda, ticari ağırlıklı karma işleve sahip Polonya'nın Łódź kentindeki Manufaktura, eğitim işlevi ağırlıklı karma işleve sahip İtalya'nın Roma kentindeki Ex-Mattatoio ve konut işlevi ağırlıklı karma işleve sahip Almanya'nın Frechen (Köln) kentindeki Carl Tuğla Fabrikası, farklı alt işlevleriyle dikkat çeken örneklem alanları olarak incelenmiştir.

Çalışmanın bir diğer önemli hedefi ise, farklı coğrafyalarda geliştirilen koruma ve yeniden işlevlendirme yaklaşımlarını yeni perspektiflerle tanıtarak yerel akademik literatüre katkı sağlamaktır.

1.2 Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Tezde kullanılan başlıca yöntemler; literatür taraması, yerinde inceleme ve analiz, anket uygulamaları, verilerin tablolaştırılması ve çıkarımlarda bulunarak öneri geliştirme olarak sıralanabilir. Çalışma şu aşamalardan oluşmaktadır: konu hakkında ön araştırmanın gerçekleştirilmesi ve hipotezin ortaya konması; araştırmanın amaç, kapsam ve yönteminin belirlenmesi; kavramsal çerçevenin oluşturulması; alan çalışmasına yönelik araştırma ve hazırlık yapılması; oluşturulan alan analiz yöntemi ile alan gözlem ve incelemelerinin tamamlanarak ilk bulgu kaynağının elde edilmesi; örneklem alanlarının kullanıcılarına anket uygulanarak ikinci bulgu kaynağının oluşturulması; iki bulgu kaynağının bir araya getirilerek mekansal müdahalelerin miras değerlerine etkilerinin incelenmesi ve son olarak sonuç bölümünde ortak çıkarımların yapılarak bir dizi önerinin sunulması (Şekil 1.1).

Tezin ilk aşamasında, araştırmanın hipotezi ortaya konmuştur. Bu aşamada, tarihi endüstri miras komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesinde karşılaşılan çeşitli yaklaşımlar ve bu yaklaşımların koruma-kullanma dengesine etkileri incelenmiştir. Ardından araştırma yöntemi belirlenerek çalışmanın verimli bir sonuca ulaşmasını sağlamak için izlenecek yol ele alınmıştır. Bu süreçte, uygun veri toplama teknikleri ve analiz yöntemleri geliştirilmiştir.

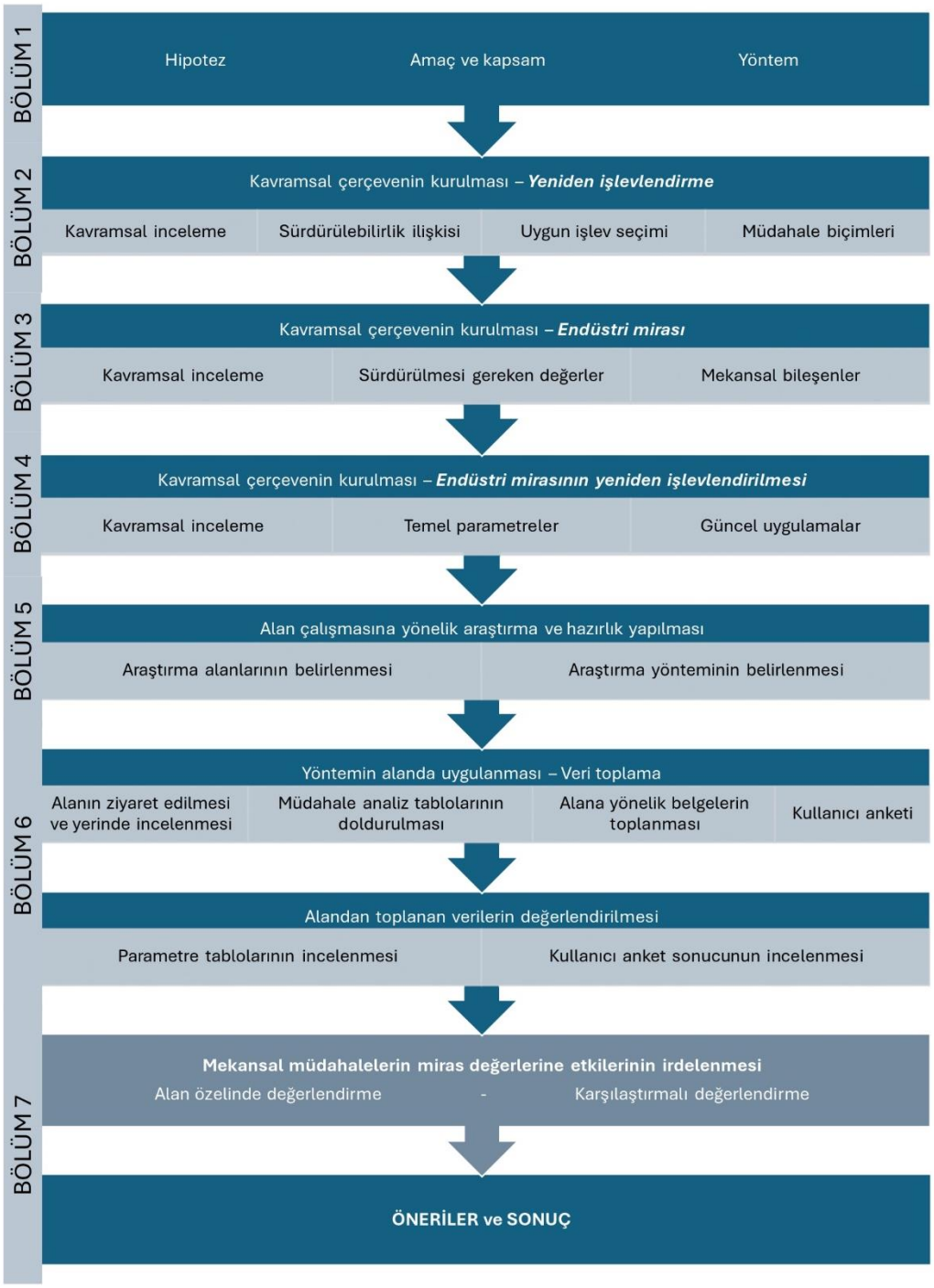

Şekil 1.1 Tezin temel aşamaları

Kavramsal çerçevenin ilk aşmasını oluşturan ikinci bölümde öncelikle yeniden işlevlendirme olgusu ele alınmıştır. Bu bölümde kavramsal açıklamalar yapılmış ve uluslararası koruma belgelerinde konu hakkında hangi vurgulamaların yapıldığı irdelenmiştir. Sürdürülebilirlik ifadesinin, mekanı koruma olgusu ile ilişkisi ele

alınmıştır. Ayrıca yeniden işlevlendirmede uygun işlev seçimine ve müdahale biçimlerine dair kavramsal çerçeve hazırlanmıştır. Üçüncü bölümde ise endüstri mirası ile ilgili kavramsal bir inceleme yapıldıktan sonra bu miras bağlamında sürdürülmesi gereken değerler açıklanmıştır. Ayrıca endüstri mirasına ait mekansal bileşenler ortaya konarak müdahale analiz tablolarının düzenlenmesine yönelik alt yapı oluşturulmuştur.

Dördüncü bölümde, konu bağlamında uluslararası koruma belgeleri incelenmiş ve yeniden işlevlendirme ile endüstri mirasının korunması olguları arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilerek korunmasında göz önünde bulundurulması gereken temel parametreler, belirli başlıklar altında toplanmıştır. Bu temel parametrelerin, analiz çalışmasında mekansal dönüşümün koruma-kullanma dengesini nasıl etkilediğinin ölçülmesi ve yorumlanmasında bir araç olarak kullanılması hedeflenmiştir.

Beşinci bölümde, Avrupa özelinde belirlenen kriterler doğrultusunda, özgün işlevinden tamamen farklı işlevlerle yeniden kullanıma açılmış ve aktif olarak kullanılan tarihi endüstri kompleksleri listelemiştir. Bu listede, ağırlıklı olarak kültürel ve sanatsal etkinlikler, peyzaj, rekreasyon ve sergi gibi alt fonksiyonların bir araya geldiği karma işlevler öne çıkmaktadır. Ancak nadiren uygulanan üç ana alt işlevin entegre edildiği alanlar örneklem olarak seçilmiştir. Bunlar, ticari ağırlıklı karma işleve sahip Polonya'nın Łódź kentindeki Manufaktura, eğitim işlevi ağırlıklı karma işleve sahip İtalya'nın Roma kentindeki Ex-Mattatoio ve konut işlevi ağırlıklı karma işleve sahip Almanya'nın Frechen (Köln) kentindeki Carl Tuğla Fabrikası'dır. Bu üç alt ana işlevin mekanlarda meydana getireceği kurgusal değişiklikler, kullanım biçimleri, çağdaş müdahalelerin yoğunluğu ve nihai olarak oluşacak karakter farklılıkları dikkate alınarak, her proje özelinde farklı değerlendirmeler yapılmış ve bu çeşitlilik, elde edilen sonuçların derinleşmesine ve zenginleşmesine olanak tanımıştır.

Beşinci bölümün devamında, örneklem alanların ne şekilde inceleneceğine yönelik bir yaklaşım geliştirilmiş ve alanların analiz edilmesi amacıyla gerekli tablolar oluşturulmuştur. Oluşturulan tabloların kurgusu ve başvurulan sınıflandırmalar, literatür taraması çerçevesinde toplanan kavramsal bilgilere dayandırılmıştır. Bu tablolardan ilki, alanda gerçekleştirilen gözlem ve örneklem alanına dair elde edilen

sözlü, yazılı ve görsel belgeler aracılığıyla mekanlarda yapılan müdahalelerin okunması ve bu okumaların belgelenerek aktarılması amacını taşımaktadır. Yani, hangi mekansal bileşene hangi müdahale biçiminin uygulandığını ortaya koymaktadır. İkinci tablo grubu ise, bu müdahalelerin, literatür aşamasında belirlenmiş olan parametrelere ne şekilde etki ettiğini değerlendirmeye yöneliktir. Ayrıca, ön çalışma sonucunda belirli esaslar altında listelenmiş olan ve Avrupa'da bulunan dönüşümü tamamlanarak yeniden işlevlendirilmiş tarihi endüstri kompleksleri arasından örnek inceleme alanı seçim kriterleri açıklanmıştır.

Altıncı bölümde, önce Avrupa genelinde sanayileşme olgusu ele alınmış, ardından örneklem alanlarının bulunduğu ülkelerde sanayileşme süreci ve sanayinin gerilemesiyle birlikte işlevsizleşen endüstri alanlarının, her ülke özelinde koruma kapsamında nasıl ele alındığı ve gerçekleştirilen çalışmalar genel hatlarıyla aktarılmıştır. Ardından, bu bölüm, örneklem alanlarının detaylı incelenmesini, bulguların toplanmasını ve her alan için özel bir değerlendirme yapılmasını içermektedir. Bu aşamada iki bilgi edinim aracından faydalanılarak bulguların derlenmesi amaçlanmıştır. İlk bilgi edinim aracı, Şekil 1.2'de görüldüğü üzere, araştırmacının kendi gözlemleri ve çeşitli belgelerin incelemesi sonucunda doldurulan müdahale analiz tabloları ve alanla ilgili yazılı/sözlü belgeler ile mimari çizimlerin incelenmesiyle elde edilen veriler doğrultusunda dört parametre tablosunun doldurulmasıdır. Parametre tablolarında, mekanda dönüşüm amaçlı yapılan müdahalelerin, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasında ne ölçüde başarılı olduğu incelenmiştir. Bu bilgi edinim aracı, araştırmacının doğrudan gözlem ve analizlerine dayanmaktadır.

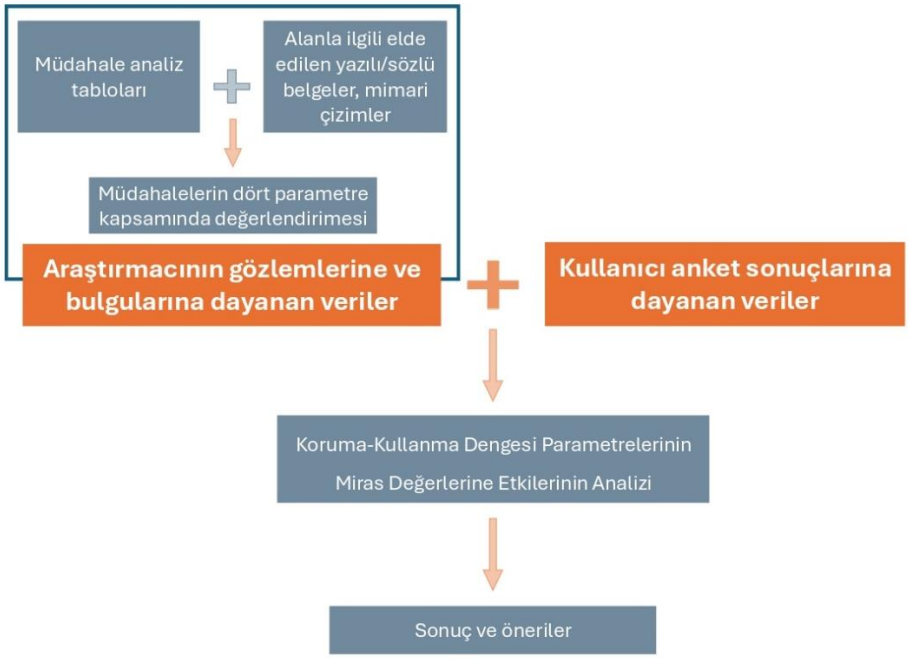

Şekil 1.2 Alan araştırmasında her örneklem özelinde izlenen adımlar

İkinci bilgi edinim aracı ise, mekan kullanıcılarının ve ziyaretçilerin dönüşüm hakkındaki algılarını ve düşüncelerini ortaya koymak amacıyla yapılan anket çalışmasıdır. Anket, her alan özelinde dijital şekilde (SurveyMonkey dijital anket oluşturma platformu üzerinden), ülkenin kendi dilinde ve alan niteliğine göre benzer içerik, ancak farklı sorularla ayrı ayrı hazırlanmıştır. Dijital ankete erişim için oluşturulmuş olan link, doğrudan alan kullanıcılarına iletilmiş veya sosyal medya üzerinden alan kullanıcılarına ulaştırılmıştır. Anket katılımcılarına 10-13 adet çoktan seçmeli soru yönlendirilmiştir.

Hazırlanmış olan anketlerle, ziyaretçilerin endüstriyel miras alanlarını ziyaret etme amaçlarını, bu alanların tarihi hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarını ve ziyaret sırasında tarihi ve kültürel anlamı ne derece hissettiklerinin ölçülmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, bu alanların yeniden işlevlendirilmesinde tarihi ve çağdaş unsurlar arasında nasıl bir denge kurulduğu, ziyaretçilerin toplumda tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalıklarının artıp artmadığı ve kültür turizmine etkileri de sorgulanmaktadır. Anket, aynı zamanda ziyaretçilerin, alanın ulaşım ve işlevsellik açısından kente entegrasyonunu nasıl değerlendirdiğini de araştırmaktadır.

Anketin içeriği ile beraber, ağırlıklı olarak tarihi, mimari, özgünlük, sosyal, kullanım ve belge değerleri üzerine odaklanılmaktadır. Ziyaretçilerin alanın tarihi geçmişine dair ne kadar bilgi sahibi olduklarını ve bu geçmişin ne kadar korunup hissedildiğini sorgulayan sorular, tarihi değeri ön plana çıkarır. Aynı şekilde, alanlardaki tarihi doku ile çağdaş unsurlar arasında kurulan dengeyi soran sorular ise mimari değer ve özgünlük değeri ile ilgilidir. Ayrıca, alan içerisinde ziyaretçilere kompleksin tarihi hakkında ne kadar bilgi verildiğini soran sorular ise belge değeri ile ilişkilidir. Sosyal ve kullanım değerleri açısından, toplumun tarihi mirasın korunmasına yönelik farkındalığının artıp artmadığını araştıran sorular, bu alanların sosyal işlevlerini ne derece yerine getirdiğini anlamaya çalışırken; yeniden işlevlendirilen alanların ulaşım ve işlevsellik açısından ne kadar kente entegre olduğunu soran sorular ise alanın günlük yaşama katkısını, yani kullanım değerini ortaya koyar.

Bu iki bilgi edinim aracından elde edilen verilerle; birinci olarak, araştırmacının belge incelemeleri ve gözlemleri sonucunda koruma perspektifinden bulgular elde edilmiş; ikinci olarak ise alanların aktif kullanıcılarının düşünce ve algılarına dayalı bulgular toplanarak farklı boyutlardan bir bilgi akışı sağlanmıştır. Bu bulguların toplanmasının ardından, birinci bilgi edinim aracı için parametre tabloları metinsel olarak değerlendirilmiş, ikinci bilgi edinim aracı olan anket verileri ise sorulara verilen cevapların nicel sonuçları Excel programı kullanılarak sayısallaştırılmış ve yanıtlanma oranlarından oluşan istatistiksel veriler grafiğe dönüştürülmüş, ardından bu grafiklerin irdelemesi yapılmıştır. Anket çalışmalarından elde edilen veriler; tezde oluşturulmuş olan çerçeveye dayalı olarak verilerin okunması, mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi, ilişkilendirilmesi, neden-sonuç ilişkileri kurulması veya karşılaştırılmalarına dayanan betimsel analiz yaklaşımıyla analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Son olarak yedinci bölümde, iki farklı bilgi edinim aracından elde edilen bulgular bir araya getirilerek, koruma-kullanma dengesi parametrelerinin miras değerlerine etkileri analiz edilmiştir. Bu bölümde öncelikle her alan özelinde bir değerlendirme gerçekleştirilmiş; ardından veriler bir araya getirilerek karşılaştırmalı bir analiz yürütülmüştür. İlk kısımda, her alan, öncelikle yeniden işlevlendirme sürecinde

karşılaşılan potansiyeller ve zorluklar çerçevesinde değerlendirilmiş, yapılar üzerindeki farklı müdahale biçimleri ve yapısal doluluk-boşluk dönüşüm oranları şematik olarak aktarılmış ve yorumlanmıştır. Ardından araştırmacının gözlemleri ve anket sonuçlarını temsil eden ve altıncı bölümde hazırlanmış olan iki bilgi edinim aracından gelen bulgular bir arada değerlendirilerek betimsel analiz yaklaşımıyla sonuçlar ortaya konmuştur.

Miras değerlerinin mekansal dönüşümlerden nasıl etkilendiği, iki kaynaktan elde edilen verilerin tematik çerçevede ilişkilendirilmesiyle yorumlanmış ve müdahalelerin etkisi dört temel parametre üzerinden değerlendirilmiştir. Her parametre için 0'dan 10'a kadar bir puanlama sistemi geliştirilmiştir. Bu puanlama sistemi, dönüşen mekanların miras değerlerini dört temel parametreye göre analiz ederek, koruma-kullanma dengesinin etkilerini nesnel olarak ölçmeyi ve grafiksel olarak sunmayı amaçlamaktadır. Her miras unsurunun, ortalamalar üzerinden hangi parametreden etkilendiği belirlenmiş ve sürdürülebilirliğe olan etkiler analiz edilmiştir. Her değer özelinde oluşturulmuş tablolardaki veriler bir araya getirilerek, tek bir tabloda birleştirilmiş ve hangi miras değerlerinin hangi parametrenin etkisiyle ne derece sürdürülmüş olduğuna dair genel bir gösterim sağlanmıştır. Bu tabloda ayrıca her miras değerine ait sayısal verilerin ortalaması üzerinden, hangi miras değerlerinin hangi parametrenin etkisiyle ne derece sürdürülmüş olduğuna dair genel bir gösterim sağlanmış, ortalama üzerinden referans bir ölçüt oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, net bir karşılaştırma yapmak amacıyla grafikleştirilmiştir. Yedinci bölümün değerlendirme aşamasının son kısmında, üç alanın karşılaştırmalı analizi her alan özelinde yapılmış ve değerlerin ne düzeyde sürdürüldüğüne dair veriler tek bir grafikte sunulmuştur. Bu grafikteki istatistiksel veriler, neden-sonuç ilişkisi içerisinde yorumlanarak karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak, yapılan değerlendirmelerle, tarihi endüstri miras alanlarının karma işlevlerle yeniden dönüştürülmesi sürecinde uygulanan müdahalelerin etkileri net bir şekilde ortaya konmuş ve bu doğrultuda, koruma-kullanma dengesini sağlamak amacıyla belirlenen parametreler çerçevesinde, gelecek projelere yol gösterecek stratejik öneriler sunulmuştur.

BÖLÜM İKİ
TARİHİ YAPILARIN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

2.1 Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Toplumsal yaşam biçimlerinin sürekli değişim içinde olduğu bir ortamda, korumanın temel amacı, geçmişten günümüze ulaşan kültürel bilgi ve değerleri, özgünlüklerini yitirmeden, zamanla dönüşen değer ve yargılarla ortak bir paydada buluşturarak sağlıklı yaşam alanlarının oluşumunu sağlamaktır (Kiper, 2006). Bu bağlamda yeniden işlevlendirme kavramı, geçmiş dönemlerde inşa edilmiş olan ve toplumsal yaşam biçimlerindeki sürekli değişimden önemli derecede etkilenen yapılı çevrenin korunarak kullanım sürekliliğinin sağlanması için önemli bir yaklaşımdır.

Literatürde uyarlanabilir yeniden kullanım (adaptive reuse) veya yeniden işlevlendirme (re-functioning) gibi çeşitli biçimlerde kullanılan ve ICOMOS kapsamında "yeniden kullanım - yeni işleve uyarlama" olarak ele alınan bu yaklaşım, kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanması şeklinde ifade edilmiştir (ICOMOS, 2013).

Geçmişe bakıldığında, yapısal olarak sağlam kalan ancak özgün işlevini yitiren eski yapıların, tarih boyunca işlev kaybı sonrası bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yeni kullanımlara uyarlandığı görülmektedir. Plevoets ve Van Cleempoel'in (2013) verdiği örneğe göre, Rönesans sırasında, eski zamanlardan kalma anıtlar genellikle yeni kullanımlar için dönüştürülmüş veya bu yapılardan alınan malzemeler başka bir yapı inşasında kullanılmıştır. Bir diğer örnek, 18. yüzyıl'ın Fransız Devrimi sırasında, dini yapılara el konulduktan ve satıldıktan sonra, endüstriyel işlevler ve askeri kullanımlar için uyarlanmasdır. Genellikle bu "pragmatik" ve tamamen işlevsel ve finansal amaca hizmet eden işlevsel dönüşümler; süreç içerisinde "mirası koruma" amacına hizmet etmeye başlamıştır. Bu bağlamda, yeniden işlevlendirme, günümüzde koruma disiplininin önemli bir parçası haline gelmiştir ve miras değeri taşıyan yapıları modern toplumun yaşam alanlarına entegre etmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç, fiziksel olarak zamana direnen yapıların, çevresel ve toplumsal koşulların sürekli değişmesiyle birlikte, toplumun o yapıdan beklentilerinin de değişmesine dayanmaktadır.

Tarihi yapı ve alanların yeniden işlevlendirilmesinin çeşitli açılardan olumlu sonuçlar doğurduğu literatürde sıkça vurgulanmıştır. Bu süreç, yapıların fiziksel olarak korunmasının yanı sıra, mevcut yapıların geri dönüşümü, malzeme ve kaynakların verimli kullanımı, yıkım maliyetinden kaçınılması, atıl alanların iyileştirilmesi ve geçmişten gelen toplumsal kültürlerin yaşatılması gibi sürdürülebilirlik açısından da önemli faydalar sunmaktadır. Ayrıca, bu koruma yaklaşımı, geçmişi inşa edenlerin çabasını ve becerisini de günümüze aktarmaya katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, konuyla ilgili tanımlamalar literatürde birçok yazar tarafından farklı boyutlarda ele alınmıştır.

Örneğin Cantell'e (2005) göre; "yeniden işlevlendirme", genellikle yapısal olarak eskice bir binanın ekonomik olarak uygun yeni işlevler için geliştirilmesi sürecini ifade eder. Binaların yeniden kullanımı etkili bir tarihsel koruma aracıdır ve öncelikli olarak tarihi önemi olan binaların yıkımdan korunabilmesi için geliştirilmiştir. Bu açıdan Cantell yeniden işlevlendirmenin tarihi koruma boyutuna değinirken aynı zamanda ekonomik faydasına da vurgu yapmaktadır.

Tan, Shen ve Langston'a (2010) göre; "yeniden işlevlendirme" sosyal ve ekonomik gelişim neticesinde işlevini yitiren, terk edilmiş ya da muhtemelen yıkılması düşünülen bir binanın yıkım sonrası hammadde olarak yeniden değerlendirilmesi yerine, çok daha etkili bir yöntem olarak binanın ana strüktürü ve orijinal yapısı muhafaza edilerek işlevinin değiştirilmesi yaklaşımıdır. Bu tanımlamada, yapı geri dönüştürülmesi gereken bir kaynak olarak görülürken yıkmadan yeniden değerlendirmenin daha verimli olduğu vurgulanmıştır.

Conejos ve diğerlerine (2016) göre, "yeniden işlevlendirme" bir yapının tarihsel ve kültürel özelliklerini korurken, aynı zamanda fiziksel ve sosyal fonksiyonlarını geliştiren bir yaklaşımdır. Bir yapının işlevselliğini kaybettiği durumlarda, kültürel değerini korumanın tek yolunun yeniden işlevlendirme olduğu ifade edilmektedir. Bu anlayışla, kültür mirası kapsamındaki yapılar, hem günümüzde hem de gelecekte topluma fayda sağlayabilecek şekilde yeniden işlevlendirilebilir.

Moshaver (2012); "yeniden işlevlendirme" sonucu kullanımı sağlanan yapıların çoğunlukla orijinal yapım ya da tasarım amaçlarının dışında çok farklı bir amaçla

işlevledirildiklerini ifade etmektedir ve bu yeni kullanımla beraber ekonomik, sosyal ya da kültürel anlamda çevrelerine fayda sağladıklarını vurgulamaktadır. Hem sağladıkları bu çok yönlü faydalar hem de bir yapının fiziksel anlamda tekrardan kullanılması sebebiyle yeniden işlevlendirme olgusunun sürdürülebilir bir yaklaşım olduğu da ayrıca vurgulanmıştır.

Son olarak Yung ve Chan (2012); "yeniden işlevlendirme" yaklaşımını bir yapının günümüzün ihtiyaç ve gereksinimlerine uyum sağlayabilmesi için mevcut kapasitesini, işlevini ya da performansını iyileştirmek ve yeniden düzenlemek amacıyla yapılan tüm müdahaleler olarak tanımlamaktadır. Yapının tarihi değeri söz konusu olduğunda ise, bu müdahalelerin yapının kültürel anlamına zarar vermemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, kalıcı müdahaleler yerine, yapının gelecekteki değerine katkı koyacak geçici katmanların eklenmesi bir çözüm olarak sunulmuştur.

Literatürde, yeniden işlevlendirme bağlamında; yapıları yıkımdan kurtarma, değerleri koruma, günümüze uyarlama, iyileştirme, performans artırma, geri dönüşüm, sosyal, ekonomik ve çevresel fayda ile sürdürülebilirlik gibi çeşitli konulara vurgu yaptığı görülmektedir. Öte yandan, Tan ve diğerleri (2008), bu kadar çok faydayı beraberinde getiren bir koruma yaklaşımının aynı zamanda çeşitli zorluklar barındırdığı ve yeni işleve yönelik tasarım kararlarının karmaşık olabileceğini vurgulamaktadır.

Bir diğer akademik çalışma, yeniden işlevlendirmede müdahalelerin karmaşıklığına ve ve çevresel performans, ekonomik iyileştirme ve güncel standartları yakalama konusunda istenen sonuçlara ulaşmanın zorluğuna dikkat çekmektedir (Wilkinson ve diğerleri, 2009). Ayrıca yeniden işlevlendirmeye yönelik süreçler yanış ilerleyebilmekte, çeşitli aktörlerin varlığı karar mekanizmasını etkileyebilmekte, tasarım ve uygulama sürecinde zorluklar yaşanarak yapı ve alanların miras değerleri olumsuz etkilenebilmektedir. Bu sürecin doğru ilerleyebilmesi ve tarihi yapı ve alanların sahip olduğu miras değerlerinin korunması ve sürdürülmesine yönelik olarak literatürde çokça yol gösterici ifadelere de rastlanmaktadır. Örneğin Conejos ve diğerleri, kültürel miras kapsamındaki yapı ve alanların yeniden işlevlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken prensipleri şu şekilde ifade etmiştir:

• Alanın/yapının kültürel önemi doğru bir şekilde analiz edilmeli ve değerlerine uygun yeni bir kullanım belirlenmelidir.

• Alanın/yapının sosyo-kültürel anlamını en az etkileyecek müdahalelerde bulunulmalı ve yenileme-koruma arasındaki denge sağlanmalıdır.

• Alanın/yapının gelecekte de korunabilmesini sağlayabilmek için sürdürülebilir yönetim yaklaşımları izlenmelidir.

• Halk alanın/yapının önemi ve yeniden işlevlendirme projesi hakkında bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmelidir (Conejos, 2016).

Bullen ve Love (2011) ise yeniden işlevlendirmede temel kriterleri şu üç maddede özetlemiştir;

- Yapıların içinin boşaltılarak sadece dış görünümünü korumaya yönelik "cephecilik" yaklaşımından uzak durulmalıdır.
- Yapılara entegre edilen yeni uygulamaların bir imitasyon gibi gösterilip taklitçiliğe gidilmesi yerine, bu yeniliklerin çağdaş birer dokunuş olarak ifade edilmesi gerekmektedir.
- Yapı çevresi ile uyumlu bir yeni işlev arayışına gidilmelidir.

Literatürde yer alan ve yukarıda örneklendirilen yeniden işlevlendirmede doğru yol izlenmesine yönelik dikkat edilmesi gereken noktaların, bu konuya değinen uluslararası koruma bildirgeleri ve tüzüklerinde ortaya konan ifadelere dayandığı söylenebilir. Konunun kapsamlı şekilde irdelenebilmesi amacıyla, uluslararası koruma tüzükleri incelenmiş ve temel yaklaşımlar Tablo 2.1'de görüldüğü gibi özetlenmiştir.

Tablo 2.1 Uluslararası koruma tüzüklerinde "yeniden işlevlendirme" olgusu

1974	**Amsterdam Bildirgesi**
	o Çağdaş kent planlamasında mekansal, dokusal, kültürel ve işlevsel nitelikleri korunmanın yanı sıra; kaynak tasarrufunun sağlanmasına yönelik olarak tarihi yapılara çağdaş yaşamın gerekleri ile ilişkili yeni işlevler verilmesi uygun bir yöntemdir. o Yerel yönetimler çevreye duyarlı ve ekonomik anlamda duyarlı bir koruma yaklaşımı olarak yeniden işlevlendirme yöntemini, tarihi çevrenin karakterine saygılı olacak ve çağdaş yaşamın gereklerine uygun şekilde uygulayabilirler.
1985	**Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi**
	o Çağdaş hayatın gereksinimleri göz önüne alınacak şekilde tarihi alanların kullanımı ve yeni kullanımları teşvik edilmelidir.
1987	**ICOMOS Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü**
	o Yeni işlev ve etkinlikler kent karakteriyle uyumlu olmalıdır. o Çağdaş yaşama yönelik müdahaleler mevcut mekanla uyumlu olmalıdır.
1999	**ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü**
	o Kültürel değerlere ve geleneksel karaktere saygılı çağdaş müdahaleler gerçekleştirilmelidir. o Yapılarda yaşam standardı yükseltilirken bütünlük, karakter ve biçim korunmalıdır. o Müdahaleler toplum tarafından kabul edilebilir olmalıdır.
2010	**ICOMOS Kültürel Miras Değerine Sahip Yerlerin Korunması İçin Yeni Zelanda Tüzüğü**
	o Yeniden kullanıma yönelik değişiklikler minimum düzeyde olmalı, büyük ölçüde geri döndürülebilir olmalı ve yerin kültürel miras değeri üzerinde çok az veya hiç olumsuz etkisi olmamalıdır. o Yeniden kullanıma yönelik herhangi bir değişiklik veya ekleme, mekanın orijinal formu ve dokusu ile uyumlu olmalı ve uygun olmayan veya uyumsuz form, ölçek, kütle, renk ve malzeme kontrastlarından kaçınmalıdır. o Uyarlama, özgün biçime ve dokuya hakim olmamalı ve kültürel miras değerlerini olumsuz etkilememelidir. o Bir yerin kullanımı somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerinin ayrılmaz bir parçası olduğunda, bu kullanım korunmalıdır.

Tablo 2.1 Uluslararası koruma tüzüklerinde "yeniden işlevlendirme" olgusu (devamı)

2011	**ICOMOS Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri**
	o Yeni işlevlerin seçimi geleneksel faaliyetlerin ve yerel halkın geçimini sağlayan işleri engellememelidir. o Yeniden işlevlendirme öncesinde yeni etkinlikten yararlanacak olanların sayısının, kullanım süresinin, mevcut işlevlerle uyumunun ve geleneksel yerel faaliyetlere etkisinin ne olacağının ön değerlendirilmesi yapılmalıdır. o Tarihi kentin sürdürülebilir gelişimine uygun yeni işlevler seçilmelidir. o Yeni müdahaleler ve kullanımlarda açık kamusal alanla yoğun yapılı çevre arasındaki dengenin, ayrıca alanda oturanların gereksindiği hizmetlerin ve tarihi yapılara yerleştirilen yeni donanımların yeterli analizleri ve denetlemesi yapılmalıdır. o Turizmin beklenen etkisini dikkate almalı ve koruma süreci kültür mirasının ve yerel halkın yararına düzenlenmelidir.
2011	**ICOMOS The Paris Declaration On Heritage As A Driver Of Development**
	o Sosyo-ekonomik canlanmanın sağlanması, yeni yapılaşmanın kontrol altına alınması amacıyla seçici bir bakış doğrultusunda yeniden kullanım teşvik edilmelidir. o Sosyo-ekonomik yenilenmeyi teşvik etmek için yapılı mirasın seçici olarak tutulmasını ve yeniden kullanılmasını teşvik etmek; kentsel çekirdeklerin yoğunluğunu artırarak yeni binaların anarşik yayılımını kontrol altına almak o Yeni kullanım ve işlevler mevcut mirasa uyarlanmalıdır. o Mimari ve peyzaj mirası eşsiz olduğu için uygulamaların standartları esnek olmalıdır.
2013	**ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi**
	o Yeniden kullanım sürecinde yapılar kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilirken, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamı saygı görmelidir.
2013	**ICOMOS Burra Tüzüğü**
	o Bir yerin kullanımı "kültürel önem" teşkil ediyorsa o kullanım sürdürülmelidir. o Bir mekanın uyumlu bir kullanımı olmalıdır. Bahsedilen "uyumlu kullanım"; bir yerin kültürel önemine saygı gösteren, kültürel önem üzerinde hiçbir etkisi olmayan veya minimum düzeyde etkisi olan bir niteliğe sahiptir. o Oluşturulan koruma politikaları, yerin kültürel önemini koruyan bir kullanımı veya kullanım kombinasyonlarını veya kullanımlara ilişkin kısıtlamaları tanımlamalıdır. Bir yerin yeni kullanımı, özgün doku ve işlevde minimum değişiklik içermelidir; çağrışımlara ve anlamlara saygı göstermeli ve uygun

Tablo 2.1 Uluslararası koruma tüzüklerinde "yeniden işlevlendirme" olgusu (devamı)

	olduğunda, yerin kültürel önemine katkıda bulunan faaliyetlerin ve uygulamaların devamını sağlamalıdır. o Kültürel önemi korumak için değişiklik gerekli olabilir, ancak kültürel önemi azalttığında bu değişiklik gerçekleştirilmemelidir. Değişikliğin miktarı ve kullanımı, o yerin kültürel önemi ve uygun yorumuyla yönlendirilmelidir. Kültürel önemi etkileyen değişimler geri döndürülebilir olmalıdır. o Mekana eklemeler, yeni hizmetlerin veya yeni işlevin entegrasyonunu içeren "adaptasyon" mekanın kültürel önemine az müdahale etmesi durumunda kabul edilebilir ve diğer alternatif müdahaleler de gözden geçirildikten sonra gerçekleştirilmelidir. Burada "adaptasyon", bir yeri mevcut kullanıma veya önerilen bir kullanıma uyacak şekilde değiştirmek anlamına gelmektedir. o Yeni uygulama konumu, hacmi, biçimi, ölçeği, karakteri, rengi, dokusu ve malzemesi dikkate alınarak bir yerin önemine saygı göstermelidir.

İncelenen belgeler ışığında, günümüzde yeniden işlevlendirmeye yönelik dikkat edilmesi gereken ilk ve en temel kriterin, seçilen yeni işlevin tarihi yapı ve alanla uyumlu olması gerektiği ortaya konmuştur. Bu sebeple, müdahale öncesinde alan çevresine yönelik analizlerin (örneğin, açık kamusal alan-yapılı alan dengesi, yerel halk ihtiyaçları) yeterince yapılması gerekmektedir. Yeni işlevin mekana uyumu ve tarihi dokunun korunması kapsamında dikkat edilmesi gereken unsurlar şunlardır:

- Yeni işlev, mekanın kültürel önemine saygı göstermeli ve bu değeri korumalıdır.
- Yapının özgün niteliklerine büyük bir etkisi olmamalı veya müdahaleler minimum düzeyde tutulmalıdır.
- Kültürel önemi etkileyen değişimlerin geri döndürülebilir olması sağlanmalıdır.
- Mekana yapılan eklemeler, yeni hizmetler veya işlevlerin entegrasyonu, özgün kullanımla konum, hacim, biçim, ölçek, karakter, renk, doku ve malzeme açısından uyumlu olmalıdır.
- Yapılar çağdaş yaşam standartlarına ulaştırılırken, bütünlük, karakter ve biçim korunmalıdır.

- Yeni kullanım, mekanın kültürel önemine katkıda bulunan faaliyetler ve uygulamaların gerçekleştirilmesini sağlamalıdır.
- Yeni işlev ve etkinlikler, kent karakteriyle uyumlu olmalı ve yerel faaliyetleri ile halk yaşantısını olumsuz etkilememelidir.

Bu unsurların, tarihi mekanların yeniden işlevlendirilmesinde dikkate alınması gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır.

2.2 Yeniden İşlevlendirme ve Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı, son yıllarda sıkça kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır ve çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel alanların tümünü kapsamasından dolayı hem ulus, hem uluslararası kalkınma stratejilerinde önemli bir yere sahiptir. Kavramın çok yönlü yapısı, bu kapsamda çevre koruma, ekonomik kalkınma, kültürel miras yönetimi, kentsel planlama gibi hem sosyal hem doğa bilimlerini ilgilendiren farklı yaklaşımlar ve tanımlamalar geliştirilmesine yol açmıştır (Şekil 2.1).

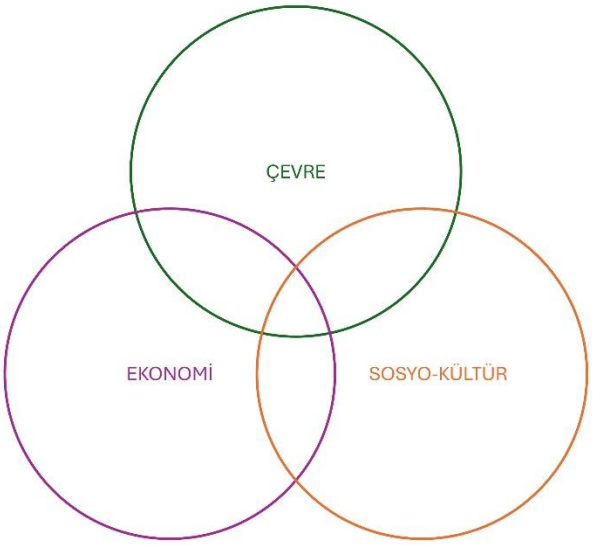

Şekil 2.1 Sürdürülebilirlik kavramının boyutları

Kavramın ilk ve en sık kullanılan tanımı şöyledir; *"sürdürülebilirlik kavramının temelini, insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayan bir uygarlığın gelişim sürecinin; gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına engel olmamasının gerekliliği*

oluşturmaktadır. Bu bağlamda, «insanlığın sahip olduğu sosyal, ekonomik, kültürel tüm kaynakların eşit dağılımı ve oranlı kullanımı esas alınmalıdır.". Bu ifadeye göre; insanoğlu yaşamını sürdürmek için gerek duyduğu ihtiyaçlarını sağlarken hem geçmişin, hem günümüzün hem de geleceğin değerlerine ve kaynaklarına sahip çıkmalı ve bilinçli davranmalıdır (UN Documents, 1987).

Özellikle 2000'lerden sonra, sürdürülebilirlik kavramının sosyo-kültür boyutuna ağırlık verilmeye başlanmıştır. Kültür olgusu, sürdürülebilir kalkınmanın bir konusu olarak ele alınmaya başlandıktan sonra, kültürel mirasın ekonomik canlanmadaki rolü, yerel halkın sosyal değerlerini sürdürmeye katkısı ve ekolojik kirliliklerin tarihi çevre üzerindeki etkileri gündeme gelmiştir. Bu şekilde kültürel mirasın korunması üç boyutu kapsayacak şekilde sürdürülebilirliğin konusu haline gelmiştir (Roders ve Oers, 2011). Tweed ve Sutherland'a (2007) göre kültürel mirasın korunmasının sürdürülebilirlik kavramının üç boyutu ile ilişkisi şu şekilde açıklanabilir:

Çevre boyutu:

Ekolojik etkilerin incelenmesinden dolayı hayati bir konu olan çevre boyutu, tarihi yapıların korunmasında öncelikle teknik konulara odaklanmaktadır. Örneğin; tarihi dokunun tahrip olmasına sebep olan ve kentsel sorunlar nedeniyle gelişen kimyasal kirlilik ve bunun önlenmesi, yapıların enerji verimliliğini arttırmaya yönelik müdahaleler bu başlığın önemli konularıdır.

Ekonomik boyutu:

Kültürel miras, sürdürülebilir turizmin uygulanabilmesinde en önemli kaynaklardan biridir. Bu bağlamda tarihi dokunun korunması, yerleşimlerin geleneksel değerlerinin sürdürülerek turizm amaçlı kente gelen ziyaretçinin artmasına katkı sağlar.

Sosyo-kültürel boyut:

Kültürel mirasın korunmasıyla, geçmişin değerlerini barındıran tarihi mekanların sahip olduğu bilgi kaynağının gelecek nesillere aktarılması sürdürülebilirliğin en önemli amaçlarından biri olan "nesiller arası eşitlik" ilkesi desteklenmektedir. Ayrıca tarihi mekanların kullanımının sürdürülmesi ekonomik anlamda kalkınma yaratacağı

ve atıl hale gelen kentsel bölgeleri iyileştireceği için toplumun yaşam kalitesinin artmasında önemli rol oynar.

Günümüzde korumanın önemli bir parçası olarak tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi; çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda sürdürülebilir bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır. Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde yeniden işlevlendirme *"Kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır."* şeklinde tanımlanmıştır. Bu bağlamda yeniden işlevlendirilen kültürel mirasın yeniden kullanım sürecinde yapıların kabul edilebilir bir yaşam standardına yükseltilmesi, özgünlüğü, bütünlüğü ve anlamının saygı görmesi önemli konulardır. Ayrıca *"Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde mimari mirasın işlevlendirilmesi, yaratıcılığın ve ekonomik çekiciliğin önemli bir bileşeni olduğunu göstererek toplumda yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacak; aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin ve karşılıklı anlayışın temin edilmesinde önemli bir rol üstlendiğini gösterecektir."* ifadesine yer verilmiştir (ICOMOS, 2013). Somut anlamda kültürel mirasın sürdürülebilirliği, malzeme, yapı strüktürü, kurgu, yapım teknikleri gibi fiziksel özelliklerin özgün bir şekilde geleceğe aktarılmasını kapsarken, somut olmayan anlamda ise bir mekanda geçmişte gerçekleşmiş tarihi olaylar, ritüeller, yaşam biçimleri, kolektif hatıralar gibi unsurların özgün bir şekilde geleceğe aktarılmasını kapsamaktadır.

Bullen ve Love'a göre (2011), tarihi bir yapı özgün işlevini sürdüremez hale geldiğinde, yapının yeni bir işleve adaptasyonu o miras ögesinin değerinin korunması ve sürdürülmesi için tek yoldur. Bu durum aslında atıllaşmaya yüz tutmuş tarihi yapıların Manenti'nin (2011) tanımladığı sürdürülebilirliğin "devamlılık" ve "kalıcılık" esaslarıyla ele alınarak kurtarılması demektir. Kültürel mirasın yeniden kullanımını sağlayan yeniden işlevlendirme yönteminin başarılı şekilde uygulanması; yapının var olan değerleri korunurken gelecek için de değerli olması amacıyla çağdaş bir dokunuş gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinin katkılarının sürdürülebilirlik yaklaşımının üç boyutu üzerinden incelenmesi aşağıdaki gibi özetlenebilir (Bullen, Love, 2011; Mohammed, Boyle, Yang, Tangari, 2017 ve Mısırlısoy, Günçe, 2016):

Çevresel boyut:

- Yeni işlevler için yeni yapı inşa edilmesinden dolayı oluşacak enerji tüketiminin önüne geçilmesi,
- Tarihi yapı elemanlarının geri dönüşümü,
- Kullanımı sürdürülen geleneksel malzemelerin çevreye zararsız ve dayanıklı olması,
- Tarihi yapıların sahip olduğu ekolojik özelliklerin kullanımının sürdürülmesi.

Ekonomik boyut:

- Kentteki kullanılmayan tarihi çevrenin hayata döndürülerek turizmin canlanması,
- Yerel zanaatların desteklenmesi,
- Yıkım ve yeniden yapımdan dolayı oluşan maliyetin azalması,
- Kullanımı süren yapının düzenli bakımlarının yapılarak daha maliyetli onarım uygulamalarının önlenmesi.

Sosyo-kültürel boyut:

- Tarihi yapının mekansal özelliklerine ait bilginin gelecek nesillere aktarılması,
- Mekansal kimliğin korunarak kültürel miras değerlerinin sürdürülmesi,
- Yeni işlevlerle kentte kamusal mekanların oluşturulması,
- Kültürel turizm ile kentin ve toplum tarihinin tanıtılması,
- Kentin mekansal kalitesinin iyileştirilerek yaşam kalitesinin artması.

Çalışmada ele alınan "*mekanın sürdürülebilirliği"* olgusu, öncelikle sürdürülebilir koruma yaklaşımının sosyo-kültürel boyutunu ilgilendirmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilmek istenen, tarihi yapıların yeni işlevlere uyarlanmasında yapıları güncel ihtiyaçlara uyarlamak adına gerekli düzenlemeler yapılırken, mekanlarda gerçekleşen müdahalelerin, yapının özgünlük ve bütünlüğünü bozmaması ve

korunması gereken niteliklerin geleceğe aktarılmasıdır. Bu bağlamda, toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturan unsurları bünyesinde barındıran mekanları birer bilgi kaynağı olarak ele almak ve geleceğe aktarabilmek önemlidir. Tarihi yapıları fiziksel korumanın yanı sıra, mekandan elde edilen bilginin belgelenmesi, gerçekleşen müdahalelerin belgelenmesi veya bir takım sebeplerle korunamayan kısımların belgelenmesi de sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe katkıda bulunan eylemlerdir.

2.3 Yeniden İşlevlendirmede Uygun İşlevin Seçilmesi

Günümüzde korumadaki en verimli yaklaşımlardan biri olarak görülen yeniden işlevlendirmenin, "dondurarak koruma" yönteminden en büyük farkı, korunacak mekanların günümüz toplumunun ihtiyaç ve taleplerine uyarlanması, bir anlamda güncellenmesidir. Dondurarak koruma, tarihi yapıların mevcut fiziksel durumunu değişikliğe uğratmadan muhafaza etmeyi ve yalnızca geçmişten gelen bir değer olarak koruma altına almayı hedefler. Bu yöntemde yapı, topluma aktif olarak kazandırılmadan ya da işlevsellik boyutu geliştirilmeden, yalnızca anıtsal ya da estetik bir değer olarak saklanır.

Ancak, her tarihi yapı her türlü yeni işlev kazandırılarak tekrar günümüze uyarlanacak niteliklere sahip olmayabilir. İnşa edilen her yapının belirli bir işlevi üstlenmesi ve amaca hizmet etmesi beklendiği gibi, yeni bir işleve uyarlanacak olan yapının verimli bir mekana dönüşebilmesi için de belirli ölçütleri sağlaması gerekmektedir.

Bayraktaroğlu ve Arabacıoğlu (2019) yeni bir işleve uyarlanacak olan yapının verimli bir mekana dönüşebilmesi için gerekli olan ölçütleri *dönüştürülebilirlik, sökülebilirlik, ölçeklenebilirlik, esneklik, dayanıklık* şeklinde sıralamıştır. Bu ölçütlerden *dönüştürülebilirlik,* miras öğesinin ekonomik, yasal ve teknik olarak kullanımda değişme potansiyelini; *sökülebilirlik,* gerekli olduğu durumlarda kısmen veya tamamen, güvenli, verimli, hızlı bir şekilde yıkılma özelliğiyle beraber yapılara ait bileşenlerin yeniden kullanım potansiyelini; *ölçeklenebilirlik,* hacimsel ya da kapasitesel büyüyebilme ya da küçülebilme potansiyelini; e*sneklik,* mekan planlamasında etkin yeniden yapılandırılabilirlik potansiyelini ve *dayanıklılık,* mekanın çok sayıda kullanıcıyı barındırabilme potansiyelini tarif etmektedir.

Bu ölçütleri yeterince karşılayan tarihi yapılarda işlevsel dönüşüm sağlanabilirken, miras değerlerinin korunması için en önemli adımlardan biri, en uygun işlevin doğru şekilde seçilmesidir. Bu nedenle, yeniden işlevlendirme sürecinde yapıların uygun işlev seçimi, mekan müdahaleleri açısından dikkate alınması gereken kritik bir faktördür.

Tarihi yapıda uygun işlevin seçiminde dikkat edilmesi gereken faktörlerden biri yapı veya yapı topluluğunun konumudur. Yapıya verilecek işleve karar verilirken, yapının bulunduğu çevrenin fiziki, coğrafi özellikleri, alana ulaşım, çevredeki nüfus yoğunluğu ve o çevrede yaşayan insanların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca Altınoluk'a (1998) göre bir yapının özgün işlevi sebebiyle kazandığı tasarımsal özellikler, yeni işlev ile örtüşmelidir ve uyumlu olmalıdır. Bu açıdan bir diğer önemli faktör, yapının sahip olduğu özgün işlev ve bu işlevin getirmiş olduğu mekansal niteliklerdir. Bu bağlamda, Conejos ve diğerlerinin (2011) ifadesine göre mevcut işlevin esnekliği, mekanların farklı işlevlere bölünebilirliği ve bozulabilirliği, mevcut servis alanları ve sirkülasyon akslarının yeniden kullanılabilirliği mekansal dönüşümde kolaylık sağlayıcı niteliklerdir. Ayrıca Altınoluk'a (1998) göre, yeni işlevle doğrudan bağlantılı olan en önemli faktör yapının mekansal oluşum şemasıdır. Bu şema yapının tek bir hacimden veya tekrarlanan hacimlerden oluşması veya karmaşık bir plan şemasına sahip olması olarak sıralanabilir. Mevcut binanın mekansal kurgusu aslında onun ne tür bir ihtiyaç programıyla uyum gösterebileceğini ve hangi işleve daha az değişim geçirerek adapte olabileceğine dair bilgi verir.

Bahsedilen faktörler, yeterli analizler sonucu tespit edilebilir ve yapı üzerinde okunabilir nitelikte olsa da, yeniden işlevlendirmeye yönelik karar mekanizmasını etkileyen birçok başka faktör bulunmaktadır. Bunun başlıca sebebi Mohamed ve diğerlerine (2017) göre, karar sürecinde aktif rol alan ve farklı meslek gruplarından ve toplumsal kesimlerde olan paydaşlardır. Bullen ve Love (2011), yeniden işlevlendirme de karar verme sürecini etkileyen temel faktörleri şu şekilde sıralamıştır: yapının uyarlanabilirliği, sürdürülebilirlik, paydaş görüşleri, yerel ekonomiye katkı, miras değeri.

2.4 Yeniden İşlevlendirmede Müdahale Biçimleri

Tarihi yapıların ve alanların yeniden işlevlendirilmesinde, mekanların yeni kullanıma uyarlanabilmesi amacıyla farklı düzeylerde çeşitli müdahaleler gerçekleşmesi söz konusudur. Bu müdahaleler basit bir onarım veya fiziksel görünümü iyileştirmeye yönelik küçük çaplı bir değişikliği kapsayabileceği gibi; yapının strüktürel elemanlarının değiştirilmesini veya mekana tamamen yeni bir yapının eklemlenmesi gibi büyük çaplı bir değişikliği de kapsayabilir. Burada temel amaç, yeni işlev programıyla örtüşen mekanlar yaratmak, yapı görünümünü iyileştirmek ve yapıları tekrar güvenli bir şekilde kullanılabilir hale getirmektir. Bu bölümde yeniden işlevlendirmede gerçekleşmesi muhtemel olan müdahale biçimlerinin tezde kullanılabilir şekilde ortaya konulabilmesi için, literatürde ele alınan koruma disiplinindeki terimler üzerinden inceleme yapılacaktır.

Müdahale biçimleri kapsamında bir sınıflandırma ortaya koymuş olan Feilen'a göre minimum düzeyde gerçekleşecek müdahaleler, tarihi yapıların korunmasında en uygun yol olsa da, her yapının kendi özelindeki problemler, farklı derecelerdeki müdahaleleri zorunlu kılabilmektedir. Feilen (2013) bu müdahalele derecelerini yedi başlık altında toplamıştır. Bunlar; bozulmanın önlenmesi (dolaylı konservasyon), mevcut durumun korunması (preservation), güçlendirme, restorasyon, rehabilitasyon, yeniden yapım, rekonstrüksyon şeklindedir.

İlk müdahale derecesi olan "bozulmanın önlenmesi" başlığı tarihi yapıya zarar verici unsurların ortadan kaldırılması amacıyla, zarar verici çevresel unsurların kontrol edilmesini içermektedir. Orbaşlı (2008) bu başlığı önleyici koruma olarak ele almış ve ortam şartlarının değiştirilmesiyle bozulmanın azaltılması veya yavaşlatılması olarak açıklamıştır. Önleyici korumayı "bakım (maintenance) başlığı altında ele alan Zakar ve Eyüpgiller'e (2015) göre bu derecelendirmenin amacı ışıklandırma, çevresel durumlar, hava kalitesi, zararlılarla mücadele, eşya taşıma, ulaşım, sergileme, depolama, bakım, kullanım, güvenlik, yangın güvenliği, acil durum hazırlıkları vb. konularda çözümler üretmektir.

Feilen (2003), "mevcut durumun korunması" başlığı altında incelenen müdahalelerin bir önceki başlıktan farkını, doğrudan yapı üzerinde gerçekleşen

işlemler olmaları olarak vurgulamıştır. Bu başlık altında gerçekleşen işlemler onarım (repair) olarak da ele alınabilir ve bu kapsamda amaç, olası bozulmaların önüne geçmektir.

"Güçlendirme," Feilen (2003) tarafından, mevcut dokunun sağlamlık ve strüktürel bütünlüğünün sağlanması amacıyla yapılan fiziksel eklemeler veya birleştirici ya da destekleyici malzemelerin uygulanması olarak tanımlanmıştır. Zakar ve Eyüpgiller (2015) ise, güçlendirmeyi, bozulmuş bir yapı bileşeni, elemanı veya sisteminin ilk tasarımdan daha güçlü hale getirilmesi sonucunu doğuran, özgün yapım detayının değiştirildiği bir onarım türü olarak ifade etmektedir. Bu uygulamalara ek olarak "sağlamlaştırma," bozulmuş bir bileşen, eleman veya sistemi, ilk tasarlandığı hale getirmek amacıyla gerçekleştirilen ve özgün yapım detaylarının kullanıldığı bir onarım türü olarak tanımlanır. Yani, sağlamlaştırmada yapının ilk taşıyıcılık kapasitesine ve tasarım bütünlüğüne ulaşılırken, güçlendirmede özgün bileşen, eleman veya sistem kompozisyonuna ek malzemeler veya elemanlar getirilerek, yapının taşıyıcı gücünü artırıcı müdahaleler yapılmaktadır.

Bir diğer müdahale derecesi olan "restorasyon" ise, hasar görmüş, özgünlüğünü kaybetmiş bir yapı veya yapı grubunun, elde edilen güvenilir belge ve bilgiler doğrultusunda, uzmanlar tarafından bilinen eski bir zamandaki durumuna döndürülmek üzere, ayırt edilebilir, en az müdahale ile iyileştirilmesidir (Zakar ve Eyüpgiller, 2015). Burada önemli olan, yapının özgünlüğünü bozan eklerden arındırılması ve eksik bölümlerin ayırt edilebilen malzemelerle tamamlanmasıdır. Öte yandan farklı dönemlerde gerçekleşen her türlü ekleme veya müdahale değerlendirilmeli ve tarihi belge niteliği taşıması durumunda korunmalıdır (Feilen, 2003).

Literatürde Türkçe'de "iyileştirme" olarak da ifade edilen "rehabilitasyon" uygulamaları, Burden tarafından değiştirme ve uyarlama yoluyla yapıyı kullanışlı hale getirme olarak tanımlanmaktadır (Burden, 2004). Kısaca, bu müdahale derecesi, farklı onarım biçimlerini kapsamakta olup, kullanım açısından yetersiz olan yapı veya yapı gruplarının hasarlara karşı dayanımını artırmaya veya yapının sergilediği olumsuzlukları azaltmaya yöneliktir. Feilen (2003) ise rehabilitasyonu, uyarlanabilir

değişimler içererek veya içermeyerek tarihi yapının modernizasyonunun sağlanması olarak ifade etmektedir.

"Reprodüksiyon" veya "yeniden üretim" daha çok taşınabilir miras öğelerini ilgilendirmekte olup korunması istenen öğenin tekrardan üretilmesine yönelik uygulamadır. Genellikle bir yapı veya alanın önemli bir kısmındaki eksikliğin tamamlanarak bütünlüğün korunması amacıyla gerçekleştirilir. Taylor ve Cassar'a (2008) göre, bu uygulamada genellikle özgün öğeye müdahale edilmesi zorunda kalınmamaktadır.

Burden (2004), "rekonstrüksyon" veya "yeniden yapım" uygulamalarını doğru biçim, özgün malzeme ve detayları takip ederek yeni yapımla yitirilmiş olanı yeniden inşa etmek olarak tanımlamaktadır. Orbaşlı'ya (2008) göre ise genellikle yangın, savaş, deprem vb. felaketler sonrasında hasar görmüş yapıların tamamen veya kısmen yeniden inşa yöntemiyle tekrar yaratılmasıdır. Feilen'a (2003) göre rekonstrüksiyonda eskimeden dolayı oluşan patina korunamayacağından dolayı, önemli kültürel değerlerin de muhafaza edilmesi mümkün değildir.

ICOMOS Türkiye Mimari Mirasi Koruma Bildirgesi'nde, mimari mirasın korunması kapsamında gerçekleşen müdahaleleri; *müdahale ölçeği* (bakım, basit onarım, esaslı onarım), *müdahale yaklaşımı* (sağlıklaştırma-rehabilitasyon, yeniden kullanım-yeni işleve uyarlama, taşıma, anastylosis, yeniden yapım) ve *müdahale biçimleri* (acil koruma önlemleri, koruma, sağlamlaştırma, bütünleme-reintegrasyon, yapısal iyileştirme, güçlendirme) olarak sınıflandırılmıştır.

ICOMOS'a göre *müdahale ölçeği* altında yer alan bakım, yapının özgün şekli ile korunmasını, geleceğe aktarılmasını ve yapının yaşamını sürdürmesini amaçlayan; çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana gibi işlemleri içeren ve tasarımda, malzemede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen uygulamalardır. Basit onarım ise yapıların, taşıyıcı sistemine ve plan kurgusuna müdahale etmeden, bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının uzman değerlendirmesiyle, belgeleme ve irdelemeye dayalı olarak, özgün biçimlerine uygun şekilde onarılması veya tamamlanmasıdır. 660 No.'lu Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları başlıklı ilke kararına göre tarihi yapıların ahşap, madeni, pişmiş toprak,

taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari ögelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi bu kapsamda tanımlanmıştır (T.C. Kültür Bakanlığı, 1999).

Restorasyon olarak ifade edilen esaslı onarım ise basit onarım kapsamındaki işlemlerle çözülemeyen sorunlara yönelik, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır (ICOMOS, 2013). 660 No.'lu ilke kararına göre sağlamlaştırma (konsolidasyon), temizleme (liberasyon), bütünleme (reintegrasyon), yenileme (renovasyon), yeniden yapma (rekonstrüksiyon), taşıma işlemleri bu kapsama girmektedir (T.C. Kültür Bakanlığı, 1999).

Müdahale yaklaşımı olarak ele alınan sağlıklaştırma-rehabilitasyon güncel kullanımda çağdaş konfor koşullarını karşılayamayan ve bu nedenle kullanım değerini yitirmiş yapıların, mimarisini koruyarak, onarım ve çağdaş donanımla desteklemeyi kapsayan uygulamalardır. Yeniden kullanım veya yeni işleve uyarlama ise kültür varlığının özgün işlevi dışında başka bir işlev için kullanılması yönünde alınan kararın gerektirdiği müdahalelerin, restorasyon/koruma projesi kapsamında uygulanmasıdır. Taşıma ise çeşitli sebeplerle in-situ (yerinde) korunamayan öğelerin, hazırlanacak projelere göre uygun bir yere nakledilmesi işlemidir. Orbaşlı (2008), taşıma işlemini bir çeşit yeniden yapım olarak değerlendirmektedir. Öte yandan, anastylosis, mimari mirasa ait dağınık mimari parçaları, anıt hakkında fikir verecek biçimde yeniden bir araya getirerek onu belirli bir bütünlüğe kavuşturma yöntemidir. Yeniden yapım ise, ICOMOS'un ifadesine göre kültür varlığı değerlerini taşıyan yapının güvenilir verilere dayandırılarak yeniden yapılmasıdır. ICOMOS'un belgesinde yer alan ifadelere göre bu müdahale yaklaşımlarında gerçekleşen işlemlerin kapsamı yapının durumuyla bağlantılı olarak sağlamlaştırmadan, yeniden yapımına doğru artmaktadır (ICOMOS, 2013).

ICOMOS'un belgesinde yer alan bir *müdahale biçimi* olarak acil koruma önlemleri tarihi yapının nihai koruma kararları oluşuncaya kadar tahrip olmasını önlemek amacıyla alınan geçici koruma önlemleridir. Bütünleme-reintegrasyon ise kısmen hasar görmüş veya bazı bileşenleri yok olmuş bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzeme kullanılarak tamamlanması işlemidir. Öte yandan yapı

bileşenlerini ilgilendiren yapısal iyileştirme ise yatay ve düşey yükler göz önünde bulundurularak, yapının mevcut güvenlik seviyesinin iyileştirilmesi ve en fazla ilk yapım aşamasında sahip olduğu güvenlik seviyesine kadar çıkarılmasıdır. Müdahaleler yapı bileşenlerinin bir bölümünü ya da taşıyıcı sistemin bütününü kapsayabilmektedir. Zakar ve Eyüpgiller (2015) yapısal anlamda gerçekleşen bu müdahaleleri zemin ve temel, duvarlar, kemer-kubbe ve tonoz, taşıyıcı ayaklar ve sütunlar, döşemeler, çatılar olmak üzere farklı başlıklar altında toplamışlardır.

BÖLÜM ÜÇ
ENDÜSTRİ MİRASI KAVRAMI

3.1 Endüstri Mirası Kavramı ve Sürdürülmesi Gereken Değerleri

Hammaddelerin işlenmesi ve bunların belirli bir düzen içerisinde sermaye ve emek kullanılarak ürüne dönüştürülmesini sağlayan faaliyet, endüstri olarak tanımlanmaktadır. Ana faaliyetin üretmek olduğu ve bu eyleme yönelik tüm uygulamaları kapsayan endüstri kavramı, Batur ve diğerleri (1970) tarafından doğa-insan- Batur ve diğerleri tarafından doğa-insan-ürün arasında belli ilişkiler biçimini biçimini içeren tarihsel ve toplumsal bir olay olarak tanımlanmıştır. Bu olgu, insanlık tarihi boyunca süregelmiş bir uygulama olsa da, dünya çapında özellikle sosyal, ekonomik ve politik alanlarda değişimlere yol açan bir gelişim olarak başlaması, 18. yüzyılda ilk olarak İngiltere'de buhar makinesinin keşfiyle birlikte kömür ve buhardan üretilen enerjinin imalatta kullanılması olarak kabul edilmektedir. Burada başlayan endüstri devrimi 20. yüzyıla kadar hızla gelişerek teknolojik, ekonomik ve siyasal anlamda tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Endüstri faaliyetlerinin gelişimi, kentsel ve mimari anlamda birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Bu süreç, yoğun üretim biçimlerinin uygulanabilmesi için farklı dönemlere ait birçok endüstri yapısı ve alanının inşa edilmesine neden olmuştur. 19. yüzyıl Avrupa'sında geleneksel dokuda gelişen endüstri yapıları bir tehdit oluşturmuşken, aynı şekilde endüstri biçimlerinin değişmesi ve üretimin rasyonelleştirilmesi de mevcut endüstri yapılarına baskı yapmaya başlamıştır. Bu noktada bu yapıların ve alanların tanımlanmasına ve tanınırlığının artırılmasına yönelik olarak "endüstri mirası", "endüstri arkeolojisi" gibi çeşitli terimler ortaya çıkmıştır. Zamanla kültürel miras olarak kabul edilmeye başlanmalarına rağmen, uzun bir süre koruma uygulamalarına dahil edilmemiş diğer tarihi yapılara kıyasla mimari ve kentsel açıdan dikkate alınmamışlardır.

2003 yılında hazırlanan ve Venedik Tüzüğü'nü (1964) temel alarak endüstri mirası konusunda uluslararası standartları belirlemeyi amaçlayan TICCIH Nizhny Tagil Şartı'na göre, endüstriyel miras; binalar, makineler, atölyeler, imalathaneler, fabrikalar, madenler, işleme ve arıtma alanları, ambarlar, depolar, enerji üretim, iletim

ve kullanım alanları, taşımacılık altyapısı ve endüstriyle ilişkili toplumsal etkinlikler için kullanılan ikamet, ibadet ve eğitim yerleri gibi pek çok unsuru kapsar. Bu bağlamda, endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ve bilimsel değerleri üzerinde durulmuş ve "değer" kavramı üzerinden bir tanımlama yapılmıştır.

Tarihi yapı ve alanların korunmasının gerekçelendirilmesi ve koruma çalışmalarının doğru bir şekilde yönlendirilmesi için, öncelikle bu yapıların sahip olduğu miras değerlerinin net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, yapılan literatür taraması ve Nizhny Tagil Şartı'ndaki tanımlamalar ışığında, endüstri mirasının sahip olduğu değerler daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu değerler arasında; *tarihi değer, bilimsel ve teknolojik değer, teknik değer, belge değeri, mimari değer, özgünlük değeri, grup değeri, sembolik değer, sosyal değer, anı değeri, kullanım değeri* ve *ekonomik değer* öne çıkmaktadır. Bu değerlerin incelenmesi, hangi unsurların ve neden korunması gerektiğini anlamamıza yardımcı olur.

3.1.1 Tarihi Değer

Nedir? - Endüstri mirası öğelerinin tarihi değeri, bu yapıların belirli tarihsel dönemlere ve olaylara tanıklık etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan endüstrileşmeye yönelik inşa edilen yapı ve tesisler, dönemin ekonomik ve toplumsal değişimlerini anlamak için önemli birer kaynak niteliğinde olup, belirli bir dönemin ruhunu ve bu dönemdeki yaşam biçimlerini somutlaştırarak tarihselliği ortaya çıkarır (Morin, 2013). Tarihi değer aynı zamanda, bu yapı ve alanların belirli bir dönemin önemli teknolojik gelişmelerini ve toplumsal dönüşümlerini temsil etmesiyle de derinleşir. Bu değer toplumsal yapının nasıl evrildiğini, yapıların mimarisi ve işlevselliği üzerinden somut olarak göstermektedir.

Neden sürdürülmeli? - Endüstri mirasının tarihi değerinin sürdürülmesi, bu yapıların toplumsal kimlik ve kolektif hafıza üzerindeki etkilerini koruma açısından önemlidir. Mason'a göre, tarihi yapıların korunması, toplumların geçmişle kurdukları bağların devamlılığını sağlar. Tarihi değer, bu yapıların sadece fiziksel niteliklerinden öte, aynı zamanda geçmiş dönemlerdeki toplumsal ve ekonomik süreçlerle olan ilişkileriyle de tanımlanabilir ve bu tarihi değerin korunmaması toplumun geçmişine

dair önemli bir bilgi ve deneyim kaynağının yok olmasına ve toplumsal bellekte boşluklar oluşmasına yol açabilir (Mason, 2002).

3.1.2 Bilimsel ve Teknolojik Değer

Nedir? - Endüstri yapı ve alanlarının mimari bağlamda şekillenmesini sağlayan en önemli faktör teknolojinin yarattığı olanaklar ve aynı zamanda gereklilikler olmuştur. Üretim aşamasında kullanılan güç kaynakları, yeni makinelerin, malzeme ve tekniklerin gelişimi bu gereklilikleri oluşturur. Olanaklar ise geliştirilen yapı malzemeleri, strüktürel teknikler, yeni yapısal elemanlar ve detaylar olarak özetlenebilir. Örneğin, demir ve çelik gibi malzemelerin kullanımı, daha geniş açıklıklara sahip yapılar inşa edilmesini mümkün kılmış ve bu da fabrikaların iç mekan organizasyonunu ve verimliliğini arttırmıştır. Öte yandan betonarme teknolojisinin gelişimi ise daha yüksek binaların ve daha sağlam strüktürlerin inşa edilmesine olanak tanımıştır.

Neden sürdürülmeli? - Endüstri yapı ve alanları geçmişte kullanılan yenilikçi malzemelerin ve mühendislik tekniklerinin somut kanıtlarıdır. Bu anlamda bilimsel ve teknolojik değerin korunması, bu miras öğeleri üzerinden teknoloji tarihini öğrenme ve öğretme süreçlerini destekler, aynı zamanda bu teknolojilerin toplum üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına olanak tanır (Edwards, 2014).

3.1.3 Teknik Değer

Nedir? - Endüstri mirasının teknik değerinin, bu yapıların, makinelerin ve süreçlerin sanayileşme dönemindeki teknolojik gelişmelerin somut örnekleri olmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu miras türünü oluşturan yapı ve alanlar, mühendislik biliminin ve teknolojinin tarihsel süreç içerisinde evrimini yansıtan, dönemin inovatif olaylarını ve teknik becerilerini gösteren önemli somut kaynaklardır (Cossons, 2012a).

Neden sürdürülmeli? - Endüstri mirasının sahip olduğu teknik değerin korunması ve geleceğe aktarılması mühendislik eğitim ve uygulamaları için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır. Bu bağlamda, endüstri mirası, teknoloji tarihi ve mühendislik

pratiğinin daha geniş bir perspektifte ele alınmasına olanak tanır ve teknik bilginin sürekliliğine katkıda bulunmaktadır. (Stratton, 2000).

3.1.4 Belge Değeri

Nedir? - Buchanan'a (1972) göre endüstri mirasının üretim yöntemleri, işgücü kullanımı, sosyal ilişkiler ve işçi hareketleri gibi geçmişte endüstrileşme bağlamında gerçekleşmiş birçok olgunun izini barındırmasından dolayı tarihi bir belge niteliği taşıdığı söylenebilir. Sahip olduğu fiziksel kanıtlar sanayileşme süreci ve bu sürecin toplumsal, ekonomik ve kültürel etkileri hakkında somut bilgiler sunmaktadır.

Neden sürdürülmeli? - Belge değerinin korunması, tarihsel bilgi birikiminin devamlılığını sağlamasının yanı sıra, kültürel kimliğin ve toplumsal hafızanın korunmasına da katkıda bulunmaktadır. Lowenthal'e (1985) göre endüstri mirası, sadece fiziksel kalıntılar değil, aynı zamanda geçmişin anlatılarını günümüze taşıyan tarihsel bilgiyi bünyesinde barındırmakta ve bu açıdan toplumsal hafızanın canlı kalmasında önemli bir belge niteliği taşımaktadır.

3.1.5 Mimari Değer

Nedir? - Endüstri mirası kapsamındaki yapılar işlevselliği ve dayanıklılığı ön planda tutan tasarımlarıyla, o dönemin mimari anlayışını ve estetik kriterlerini yansıtmaktadır. Demir, çelik ve beton gibi o dönem için oldukça yenilikçi malzemelerin kullanımı, büyük donatıları barındıran geniş hacimli iç mekanlar, büyük açıklık sağlayan strüktür elemanlarının kullanımı ve yüksek yapılar, geniş ve belirli bir ritimde tasarlanan cephe açıklıkları, çatı pencereleri, yapılar arası bağlantı köprüleri gibi mimari yenilikler sanayi yapılarının karakteristik özellikleri olarak sıralanabilir. Bu tarz yapılar, endüstrileşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve hem endüstrileşme sonucu gelişen malzeme seçeneklerinin kullanımının söz konusu olması hem de mimari tasarımda işlevselliğin en ön planda olması sebebiyle o dönemin izlerini taşıyan özel mimari yapılardır.

Tarihi endüstri yapıları ve yapı grupları, işlevselliğin yanı sıra, dönemin mimari stilini, mühendislik becerilerini ve teknolojideki ilerlemelerini yansıtan kültürel varlıklar olarak da kabul edilmelidir (Clark, 2001). Çoğu zaman, yalın bir tasarımla

oluşturulan cepheler, iç mekanlarda kullanılan süslemeler, farklılaşan cephe tasarımları, yapıların genel kompozisyonu veya prestij amaçlı tasarlanan giriş kapıları ya da yönetim binaları dönemin estetik anlayışını yansıtmaktadır.

Neden sürdürülmeli? - Palmer ve Neaverson'a (1998) göre tarihi endüstri yapıları modern mimarlık akımının gelişmesinde önemli rol oynayan teknik yeniliklerin ve tasarım ilkelerinin erken örneklerini temsil etmektedir. Bu yapılar, işlevsellik, verimlilik ve dayanıklılık gibi ilkelerin ön plana çıktığı bir mimari yaklaşımı benimsedikleri için, modern mimarlık anlayışının temellerini oluştururlar. Bu açıdan, endüstri mirasına konu yapılar, mimarlık tarihinin bu önemli geçiş döneminin fiziksel kanıtlarını muhafaza etmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir (Cocroft & Wilson, 2006).

3.1.6 Özgünlük Değeri

Nedir? - Özgünlük değeri, bir endüstri mirası yapısının nadir veya benzersiz nitelikleriyle, yapının ilk inşa edildiği dönemdeki orijinal özelliklerini koruması ve bu özelliklerin mümkün olduğunca az müdahaleyle günümüze ulaşmasıyla ilgilidir. Bu değeri, bir endüstri mirası öğesinin inşa ve kullanım dönemine ait özelliklerini — kullanılan malzemeler, inşaat teknikleri ve tasarım unsurlarının özgünlüğünü ve nadirliğini — ifade eder (Palmer ve Neaverson 1998).

Neden sürdürülmeli? - Endüstri yapılarında kullanılan, o dönemin spesifik ihtiyaçlarına, işlevin gereksinimlerine, yerel gerekliliklere yönelik olarak oluşturulmuş inşaat teknikleri, malzeme seçimi, mekansal kurgular, alansal organizasyonlar veya mimari detaylar bu yapıların diğerlerinden ayrılmasını sağlayan faktörlerdir. Bu tür unsurlar, yapının tarihsel kimliğini oluşturmakta olup dönemin sanayi ve teknoloji tarihine ilişkin özgün bilgilerin günümüze taşınmasını sağlayabileceği için sürdürülmesi gereken değerlerdir.

3.1.7 Grup Değeri

Nedir? - Endüstri mirasının grup değeri, bu tür sanayi yapı ve alanlarının genellikle birbirleriyle ilişkili yapısal gruplardan oluşmalarından dolayıdır. Stratton bu grupların alt elemanlarını; işçi konutları, yönetim binaları, enerji santralleri ve ulaşım altyapısı

şeklinde örneklendirmektedir. Endüstri miras öğeleri bir yapı topluluğunun içerisinde ise, yalnızca tek başına değil de birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde bir bütün olarak ele alınarak bütüncül bir bakış açısıyla korunması, bu yapıların birbirleriyle olan tarihsel ve işlevsel bağlarının anlaşılmasını sağlayabilmektedir (Stratton, 2000).

Neden sürdürülmeli? - Grup değerinin korunması, kent içinde konumlanmış farklı işlevlerdeki endüstri yapılarının veya tek bir endüstri faaliyetine hizmet eden komplekstekı yapı gruplarının bütüncül bir perspektifle ele alınmasını sağlar. Bu şekilde, bu yapıların birbirleriyle olan tarihsel bağları sürdürülebilir. Stratton'a (2000) göre bir endüstri kompleksinin farklı parçaları, ayrı ayrı ele alındığında anlamlarını büyük ölçüde kaybedebilir; ancak bir bütün olarak değerlendirildiklerinde, sanayi toplumunun organizasyonu ve yapısal hiyerarşisi hakkında derinlemesine bilgi sunarlar. Ayrıca endüstri yapılarının tekil ele alınmasından ziyade grup değeri göz önünde bulundurularak korunması, bu yapıların kullanım niteliğini artırarak hem sürdürülebilir kullanım potansiyelini artırır, hem de çevresiyle uyumlu bir şekilde güncel ihtiyaçlara karşılık vermesini sağlar.

3.1.8 Sembolik Değer

Nedir? - Endüstri mirası, hem fiziksel yapılar olarak hem de tarihsel süreçte toplumsal bellekte yer etmiş ve belirli anlamlar kazanmış unsurlar olarak sanayileşme sürecinin toplumsal ve ekonomik dönüşümlerini simgeleyen birer sembol olarak kabul edilir. Örnek olarak, yüksek fabrika bacaları, endüstri devriminin güçlü etkisini ve üretim kapasitesini temsil ederken, terk edilmiş maden ocakları veya demiryolu hatları, sanayinin gerilemesini ve toplumsal değişimi simgeleyebilir (Harvey, 1989).

Neden sürdürülmeli? - Kentte geçmişe dair varolan sembolik anlamlar, toplumsal hafızanın ve kimliğin ayrılmaz bir parçası olup, bu yapıların korunmasıyla bu anlamların gelecek kuşaklara aktarılması sağlanabilir. Lowenthal'in (1985) ifadesine göre sembolik değerin korunması, toplumların geçmişle olan bağlarını sürdürmesine ve bu bağlar üzerinden geleceğe yönelik anlamlı bir miras oluşturmasına katkıda bulunur.

3.1.9 Sosyal Değer

Nedir? - Endüstri mirasının sosyal değerini oluşturan unsurların, öncelikle bu yapıların ve alanların yer aldığı çevrede yaşayan yerel halkı, ardından kent, ulus ve uluslararası boyutta toplumlar üzerinde çeşitli etkiler yaratmış olduğu söylenebilir. Bu açıdan endüstri mirası, özellikle bulunduğu çevredeki topluluğun geçmiş deneyimlerini ve kolektif belleğini yansıtmakta olup, bu durum sosyal değeri oluşturmaktadır. Örneklendirilecek olduğunda, bir üretim binası işlevini sürdürdüğü dönemde, sadece hammadenin işlendiği ve buna yönelik donatıların yer aldığı somut bir nesne olmanın ötesinde, yerel topluluğun ekonomik ve sosyal hayatını etkileyen aktif bir etken olarak var olmuştur.

Neden sürdürülmeli? - Endüstri mirasının sosyal değerinin sürdürülmesi, sadece bu yapıların fiziksel olarak korunmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda bu alanların içerdiği somut olmayan kültürel mirasın da korunması hususunu beraberinde getirir. Bu tür somut olmayan değerlerin korunması, endüstri mirasının toplumsal hafızada yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Yani, bir endüstri yapısının işçiler tarafından nasıl kullanıldığı, orada hangi ritüellerin ve toplumsal pratiklerin geliştiği, işçi hareketlerinin ve sosyal dayanışmanın nasıl şekillendiği gibi unsurların korunması yerel halkın geçmişle olan bağlarını sürdürmek, bu bağları geleceğe taşımak ve bu yapıların toplumsal bellek içindeki yerini korumak açısından kritik rol oynamaktadır.

3.1.10 Anı Değeri

Nedir? - Anı değeri, bir endüstri mirası yapı veya alanının, orada gerçekleşmiş belirli tarihi olaylar, tesisin açılması/büyümesi/küçülmesi/kapanması gibi dönüm noktalarını içeren tarihsel dönemler, orayı ilgilendiren aktörler hakkındaki hikayeler, işçi hikayeleri gibi yaşanmışlıkların bırakmış olduğu izleri ifade eder. Bir yapı veya alanın anı değeri, yalnızca büyük tarihsel olaylarla değil, aynı zamanda günlük yaşamın, toplumsal mücadelelerin ve bireylerin bu mekanlarla kurduğu ilişkilerin izleriyle de şekillenir. Bahsedilen tarihsel izler, toplumların geçmişe dair algılarını, kimliklerini ve kültürel devamlılıklarını etkileme gücüne sahip olması açısından günümüz toplumunu da etkileyebilecek niteliktedir.

Neden sürdürülmeli? - Macdonald'ın (2013) ifadesine göre, anı değerinin sürdürülmesi, toplumun geçmişini unutmamasını ve bu geçmişin günümüzle olan bağlantısını devam ettirmesini sağlar. Bu bağlantının kopması, toplumsal kimliğin zayıflamasına ve kültürel değerlerin kaybolmasına yol açabilir. Bu nedenle, anı değeri taşıyan endüstri mirası yapı ve alanlarının korunması, toplumsal uyum ve kimliğin sürdürülmesi için de kritik bir öneme sahiptir.

3.1.11 Kullanım Değeri

Nedir? - Endüstri mirası yapı ve alanlarının temel amacı, belirli bir üretim sürecini veya sanayi faaliyetini en verimli ve etkili şekilde desteklemek olmuştur. Bu bağlamda, öncelikle gerçekleştirecekleri işlevler temel alınarak planlanmış olmalarından dolayı özgün halleriyle büyük bir kullanım değerine sahip olmuşlardır. Örneğin, üretim sürecinin ihtiyaçlarına uygun olarak geniş iç mekanlar, işçilerin çalışma konforu için geniş açıklıklar, donatıların iç mekanda kurulumu için sağlam yapı malzemeleri ve etkili ulaşım bağlantıları gibi özelliklerle donatılmışlardır. Ayrıca işlev değişikliği veya işlevsel kapasite artışı sonucu yeni eklemeler ve dönüşümlerin de çokça yaşandığı bilinmektedir. Bu tür ekleme ve dönüşümler, yapıların işlevselliğini devam ettirme ve sanayi faaliyetlerine uyum sağlama kabiliyetlerini artırmış, böylece kullanım değerlerinin zaman içinde korunmasına ve hatta geliştirilmesine katkı sağlamıştır.

Neden sürdürülmeli? - Endüstri mirasına ait yapı ve alanların özgün işlevi, bu öğeler için ayrılmaz birer unsurdur. Özgün işleve ait yapısal unsurların, donatıların, belgelerin korunması geçmişte bu yapıların mekansal özelliklerinin işlevle ne kadar bütüncül olduğunu günümüze taşımaktadır. Ayrıca, günümüzde bu yapı ve alanların aktif tutularak var olan kullanım değerinin korunması ve güncel bir kullanım değeri eklenmesi, endüstri mirasının diğer tüm değerlerinin sürdürülebilirliğine ve korunmasına katkıda bulunur. Bu anlamda, kullanım değerinin sürdürülememesi, miras öğelerinin işlevsellik dışı bırakılması anlamına gelir.

3.1.12 Ekonomik Değer

Nedir? - Endüstri yapı ve alanları belirli bir dönemin üretim merkezleri olarak işlev görmüş ve bu sayede yerel ve ulusal ekonomilerin gelişmesine ve bölgesel kalkınmanın hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Sanayileşmenin yoğun yaşandığı dönemlerde hızla yayılan endüstri tesisleri, tekstil, metalürji, kimya gibi sektörlerde büyük ölçekli üretimi mümkün kılarak, yerel ve ulusal ekonomilere önemli katkılar sağlamıştır. Buna paralel olarak bu sanayileşme ortamı binlerce işçiye istihdam yaratmıştır. Ayrıca, bu yapıların çevresinde gelişen yerleşim alanları sayesinde, ticaret ve hizmet sektörlerinde de ekonomik büyümeyi desteklediği söylenebilir (Palmer & Neaverson, 1998).

Neden sürdürülmeli? - Geçmişte yoğun sanayileşme üzerinden ekonomik değer yaratan endüstri miras öğeleri, günümüzde de aktif tutulmaları sonucunda, turizm, kültür, ticaret gibi farklı sektörlere entegre edilme potansiyeline sahiptir. Ayrıca ekonomik değerin sürdürülmesi, bu yapı ve alanların kent içerisinde canlı ve anlamlı birer odak noktası olarak varlıklarını korumalarına olanak tanır ve geçmişten gelen değerlerin modern yaşamla bütünleşmesine katkıda bulunabilir. Throsby'e (2001) göre, ekonomik değerin korunması, bu yapıları sadece geçmişin kalıntıları olarak görmek yerine, çağdaş toplumun ihtiyaçlarına hizmet eden dinamik unsurlar olarak değerlendirmeyi teşvik eder ve bu durum, uzun vadede daha sürdürülebilir bir ekonomik yapı oluşturur.

3.2 Endüstri Mirasına Ait Mekansal Bileşenler

Her mimari mekan somut bir takım unsurlardan ve nesnelerden oluşmaktadır. Söz konusu somut unsurların bir kısmı doğrudan mekanın kendi yapısıyla ilgiliyken diğer kısmı mekanın yaratılış amacına ve işlevine yöneliktir. Örneğin bir mekanı inşa edebilmek için bir takım yapı elemanlarına gerek duyulurken, fonksiyonuna ve kullanıcısının gereksinimlerine göre de bu mekan çeşitli nesnelerle donatılır. Mimari mekanı oluşturan tüm bu somut bileşenler, onun kullanıcı tarafından algılanma biçimini şekillendirmektedir (Dinçer, 2005). Bu durumu Meiss (1990), mimarlık deneyiminin görsel ve kinestetik olduğunu ifade ederek ve mekanı algılama olgusunun

somut olanı, yani nesneleri görme/fark etme ile ilgili olduğunu vurgulayarak ifade etmiştir.

Mimari mekanı oluşturan nesneler kültürel mirasın korunması bağlamında ele alınacak olursa, tarihi yapılara ait değerlerin sürdürülmesinin, fonksiyonel, anlamsal veya sembolik ifadelerle ilişkilendirilebilen tüm somut bileşenlerin uygun şekilde korunmasıyla sağlanabilir. Bu açıdan çalışmanın bu bölümünde tarihi endüstri yapılarına ait mimari mekanları oluşturan başlıca somut bileşenler irdelenmiştir. Bu irdelemeden önce, üst ölçekte mimari mekana ait elemanlar belirlenmiş ve ardından her başlık endüstri mirası bağlamında ele alınmıştır.

Tablo 3.1 Literatürde mekana ait bileşenler

Strüktürel elemanlar	**Wahaj (2019)**
Alt strüktür (temeller)	
Üst strüktür (kolon, kiriş duvar)	
Birincil elemanlar (iç – dış duvarlar, döşemeler, çatı, merdiven)	
İkincil unsurlar (bölme duvarlar, kapı, pencere, iç donatılar, süslemeler)	
Yüzey elemanları (sıva, boya)	
Servis elemanları (tesisat, havalandırma)	
Yapısal elemanlar	**Parsaee, Parva, Karimi (2015)**
Sirkülasyon elemanları	
Mekansal organizasyon	
İşlevsel sınıflandırma	
Malzeme ve yüzeyler	**İmamoğlu (2014)**
Mekan boyutları	
Açıklık elemanları	
Donatı	
Yapı çevresi	
Boşluk (hacim)	**Kuban (2012)**
Boşluğu sınırlayan öğeler	
Işık	

Tablo 3.1 Literatürde mekana ait bileşenler (devamı)

Temel	**Hollberg, Vogel, Habert (2019)**
İç ve dış duvarlar	
Bölücü duvarlar	
Pencere	
Döşeme	
Balkon	
Çatı	
Teknik elemanlar	
Mekansal sistem (mimari öğelerin ve boşlukların üç boyutlu entegrasyonunu)	**Ching (2007)**
Strüktürel sistem (yatay ve düşey taşıyıcılar)	
Kabuk sistemi (mekana ait hacimleri oluşturan yüzeyleri tanımlayan elemanlar)	
Sirkülasyon sistemi	
Mekansal bağlam (bileşenlerin fonksiyonu ve varolma amacı)	
Yapı kabuğu	**Tolou ve Tabrizi (2020)**
Çatı	
Strüktür sistemi	
Cephe tasarımı	
Süsleme	

Literatürde yer alan mekan bileşenlerine dair bir ön araştırma yapıldığında, tablo-2'de görüldüğü gibi, bunların kimi kaynakta doğrudan somut ve yapısal elemanlar olarak ele alındığı; kimi kaynakta ise bu elemanların mekan içindeki yoğunluğu, biçimi, konumu veya işlevi gibi farklı boyutların sınıflandırmaya katıldığı görülmektedir. Çalışmada, tarihi endüstri mirasına ait mekansal bileşenler çevresel bileşenler (İmamoğlu, 2014; Tolou ve Tabrizi 2020), mimari bileşenler (Wahaj, 2019; Parsaee, Parva, Karimi 2015; Hollberg, Vogel, Habert, 2019; Ching, 2007; Tolou ve Tabrizi 2020), teknik bileşenler (Wahaj, 2019; Hollberg, Vogel, Habert, 2019), strüktürel bileşenler (Wahaj, 2019; Hollberg, Vogel, Habert, 2019; Ching, 2007; Tolou

ve Tabrizi 2020) olarak incelenmesine karar verilmiştir. Bu başlıklardan en kapsamlı olan mimari bileşenler başlığı ise (Wahaj, 2019; Parsaee, Parva, Karimi 2015; Kuban, 2012; Ching, 2007; Tolou ve Tabrizi 2020), cephe (Wahaj, 2019; Ching, 2007; Tolou ve Tabrizi 2020), sirkülasyon sistemleri (Parsaee, Parva, Karimi 2015; Tolou ve Tabrizi 2020), donatılar (İmamoğlu, 2014) alt başlıkları ile ele alınmıştır.

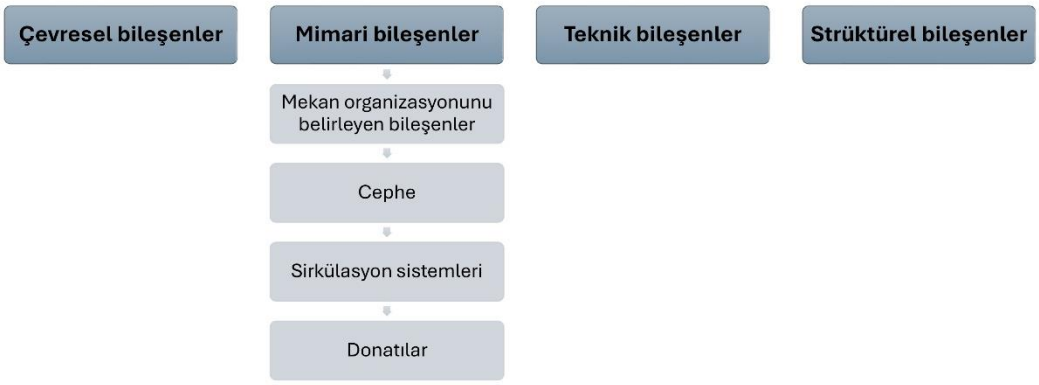

Şekil 3.1 Tarihi endüstri mirasına ait mekansal bileşenler

3.2.1 Çevresel Bileşenler

"İnsan tarafından tasarlanmış" veya "doğal şekilde oluşmuş" ifadeleri altında sınıflandırılan çevresel bileşenler, yapıların etrafında bulunan ortamı ifade eder. Bu bileşenler, yapı kütlelerinin bulunduğu alanın sınırları dışında, yaya ve araç erişiminin olanaklı kılınması, güvenliğin sağlanması ve yapı çevresinin görsel olarak iyileştirilmesi gibi çeşitli işlevlere hizmet etmek amacıyla tasarlanmış öğeleri veya kendiliğinden oluşmuş unsurları kapsamaktadır.

Çevresel bileşenler, yapı çevresindeki mikro ve makro ölçekteki faaliyetleri destekleyen unsurlardır. Bu anlamda yapı çevresinin işler hale gelmesini sağlayan çevresel bileşenler yollar, patikalar, kaldırımlar, döşemeler, yumuşak peyzaj, bitkilendirme ve sulama sistemleri, korkuluklar, bahçe duvarları, dış mekan donatıları, küçük dış mekan hizmet yapıları (Rigamonti, 2021), alana giriş sağlayan kapılar, otoparklar, dış mekan mobilyaları (oturma yerleri, aydınlatma, tabela ve çöp kutuları) olarak sıralanabilir (The Construction Center, 2021). Bu bileşenlere karakter

kazandıran temel etkenler; yapı veya yapı gruplarının niteliği, dış alanın boyutu, formu, doku, peyzaj, akustik ortam, görsel ortam, termal koşullar, hava kalitesi, ekoloji olarak sıralanabilir. Ataoğlu'na (2009) göre, çok parçalı yapılar içeren alanlarda binaların düzeni, boyutu, konumu ve birbirleriyle olan ilişkileri çevresel karakter üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca parçalı kütlelerden oluşan yapılaşmış bir alanda çevreye karakter kazandıran diğer bir husus bu yapılar arası geçişlere olanak sağlayan köprüler, merdivenler, rampalar ve diğer sirkülasyon araçlarıdır.

Çevresel bileşenlerin endüstri mirası kapsamında ele alınması

Tarihi endüstri yapıları ve alanlarının çevresel bileşenleri, inşa edildikleri dönemdeki üretime yönelik işlevlerini destekleyen unsurlar olarak tanımlanmakta ve ana yapılar kadar önemli oldukları düşünülmektedir. Özellikle geniş alana yayılmış kompleksler ele alındığında, pek çok çevresel bileşenin varlığından söz edilebilir. Endüstri yapılarının özgün çevresel bileşenleri şu şekilde sıralanabilir:

Yollar, giriş kapıları ve bariyerler: İşçi ve malzeme hareketini kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış yollar bu kapsama girmektedir. Hem ana giriş yolları hem de fabrika binaları arasındaki yol ağları bu çerçevede değerlendirilebilir. Yolların yüzeylerinin genellikle taş veya sıkıştırılmış toprak gibi dayanıklı malzemelerle kaplandığı söylenebilir (Zhang ve Han, 2022). Ayrıca, alanın sınırlarını belirleyen ve işçilerin ile malzemelerin giriş çıkışını kontrol altında tutan ana giriş kapıları ve güvenlik bariyerleri de önemli çevresel bileşenler arasında yer alır. Giriş kapıları genellikle demir veya ahşaptan yapılmış olup, ana girişi temsil eden kapıların çoğu, tesisin adını veya amblemini taşımaktadır (Grecchi, 2022).

Çitler / duvarlar: Güvenliği sağlamak ve alan sınırlarını belirlemek amacıyla tarihi endüstri yapılarını ve alanlarını çevreleyen çitler bulunduğu bilinmektedir. Bu elemanlar, endüstri alanının dış mekandan izole edilmesi ve kontrol altında tutulması için gereklidir (Grecchi, 2022).

Yeşil alanlar: Bazı geniş endüstri komplekslerinde planlanmış veya kendiliğinden oluşmuş yeşil alanların olduğu görülmektedir.

Taşıma ve ulaşım altyapısı: Bunlar, endüstri yapılarının etrafındaki demiryollu hatları, yükleme ve boşaltma platformları, köprüler, tüneller ve ulaşım yollarını kapsar (Han ve Zhang, 2022). Alan içerisinde veya alan dışına malzeme veya ürün iletimini sağlamak amacıyla kurulmuş olabilirler.

Su ve enerji yönetim sistemleri: Su yönetim sistemleri altında su kanalları, sulama sistemleri ve su depolama tankları yer alırken; enerji yönetim sistemleri kapsamında kömür depoları, gaz depoları ve enerji dağıtım elemanları bu kapsamda değerlendirilebilir.

Açık alan donatıları: Açık alan donatıları, endüstri alanlarında üretim ve taşıma süreçlerini destekleyen unsurlar olup, ele alınan endüstri mirasının işlevi doğrultusunda çeşitlendirilebilir. Sıklıkla rastlanan donatılar; ürün ve hammadde taşımasına yönelik vinçler ve kaldırma sistemleri, hammaddelerin işleme hattına taşınmasını, işlenmiş ürünlerin ise depolama alanlarına yönlendirilmesini sağlayan konveyör bantlar, çeşitli kazanlar ve fırınlar, farklı amaçlardaki havuzlar, makineler olarak örneklendirilebilir.

3.2.2 Mimari Bileşenler

Bir mekanın, mimari özelliklerini belirleyen unsurlar; pencere, kapı gibi elemanların konumu, balkon vb. elemanların varlığı, iç mekanlar arası ilişki, mekansal büyüklük ve biçim, donatı ve aksesuarlar, doğal ve yapay aydınlatma, manzara yönü, malzeme dokusu şeklinde örneklendirilebilir (Özdemir, 1994). Bunlardan yola çıkarak çalışmada mimari bileşenler şu başlıklar altında ele alınmıştır:

- Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar,
- Cephe elemanları,
- Sirkülasyon sistemleri,
- Donatılar.

- Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar

Ching'e (2007) göre mekansal organizasyon, alanların veya nesnelerin birbirine göre yerleştirilmesini ifade eder. Dinçer (2005), mekan organizasyonunun temel amacını, mekanı oluşturan unsurların farklı boyutlarda mekansal nitelikler sağlayacak ve mekan olma koşullarını yerine getirecek düzenlemeleri yapmak olarak ifade etmiştir. Bu düzenlemeler, her mekan için ayrı ayrı olabileceği gibi, bazı durumlarda farklı mekanların bir arada bulunmalarıyla ilgili olabilmektedir.

Hall'a göre (1969) üç çeşit mekan organizasyonu vardır. Bunlar sabit organizasyonlar, yarı sabit organizasyonlar ve enformel mekanlardır. Sabit organizasyonlar, yapısal bileşenlerin strüktürel anlamda birbirine bağlı olduğu ve donatıların da sabit olduğu mekanları ifade eder ve esnek değildir. Yarı sabit organizasyonlu mekanlar, daha esnek bir yapıya sahip olup hareketli donatılara sahiptir. Enformel mekanlar ise mekan bileşenleri haricinde sabit öğelerin olmadığı ve özgürce düzenlenmiş mekanlardır. Ching (2007) ise mekan organizasyonunu merkezlenmiş, lineer, ışınsal, kümelenmiş ve gridal organizasyon şeklinde sınıflandırmıştır. Mekan organizasyonundaki bu çeşitlenme, mekan kurgusunun gerektirdiği doğrultuda yapısal doluluk ve boşlukların hacim, ölçek, oran, boyut, yükseklik ve derinlik anlamında işlev ve tasarıma göre farklılaşmasını sağlamakta olup dış duvar, iç duvar, tavan ve bölücü elemanların farklı şekillerde kullanımıyla gerçekleşmektedir.

- Cephe elemanları

Bir diğer önemli mimari bileşen olan cephelerin karakterini kazandıran faktörler; yapının üç boyutta bir kütle olarak algılanış biçimini ifade eden hacimsel faktörler ve iki boyutta tek bir yapı yüzeyiyle kurulan algıyı ifade eden yüzeysel faktörler olarak ifade edilebilir. Bu faktörler, cephelerin biçim, doluluk – boşluk, ritim, boyut – oran – ölçek, renk, doku bağlamında çeşitlenmesini sağlamaktadır. Bu çeşitlenmeyi yaratan cephe bileşenleri doluluk-boşluk yaratan elemanlar (kapı, pencere), süsleme ve bezemeler olarak ele alınabilir (Çidem, 2019).

- Sirkülasyon sistemleri (Yatay, Düşey)

Mekanların tasarımında, ana mekanlar, ikincil mekanlar, geçiş mekanlarını kapsayan hiyerarşik bir sistem oluşur. Ana mekanlar tasarımın temel yapısını oluştururken, ikincil mekanlar tasarımdaki birçok özelliği ana mekanlardan alır. Geçiş mekanları ise tüm tasarımı bir arada tutan yapıştırıcılardır. Ayırımı, bağlantıyı, geçişi, sürekliliği ve girişi sağlarlar. (Özyörük, 1995; Perinçek, 2003). Bu anlamda geçiş mekanları genellikle sirkülasyon sistemleri olarak da değerlendirilebilir.

Yapılarda sirkülasyon, farklı mekanları düşeyde ve yatayda birbirine bağlayan öğeler olarak ifade edilmektedir. Düşey sirkülasyonlar asansör, merdiven, rampa gibi öğeleri ifade ederek bir kottan bir başkasına geçişi kapsayan ulaşım sistemleri olup sirkülasyon veya servis çekirdekleri olarak da ifade edilebilir. Yatay sirkülasyon ise yapıda koridor, hol, galeriler, atriumlar ve yapıyı dış mekana bağlayan giriş gibi öğelerdir. Çidem'e (2019) göre sirkülasyon sistemleri; mekanı algılamada, yapı içindeki insan hareketini yönlendirmede, iç mekan örgütlenmesinde, yapının iç-dış ilişkisinde, kütle biçimlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

- Donatılar

Mekanlarda döşeme, duvar, tavan gibi taşıyıcı ve sınırlayıcı yapısal donatıların yanı sıra, iç mekanın özelliklerine uygun ve çeşitli amaçlara hizmet eden iç mekan donatıları da bulunmaktadır (Balaban, 2014). Duyulan gereksinime ve mekansal boşluğa göre donatılar biçimlenmekte ve uygun çözümlerle mekanda düzenlenmektedir. Donatıların örgütlenme biçimleri, mekanın kullanımını ve algılayışını etkilemektedir.

İç mekan donatılarını Dikel (2019); döşeme kaplamaları, duvar kaplamaları, tavan kaplamaları, pencereler, kapılar, aydınlatmalar, anahtarlar ve prizler, klozetler, lavabolar, duş alanları, mutfak tezgahları, armatürler ve su kontrol araçları, mutfak ve banyo dolapları, kapaklar ve çekmeceler, merdivenler, rampalar, korkuluklar ve küpeşteler, asansörler, işaret ve yönlendirme araçları olarak örneklendirmiştir. Donatılar mekanda esnek bir düzenlemeyle yerleşebileceği gibi sabit şekilde de tasarlanabilmektedir. Bu anlamda donatı başlığı altındaki bileşenleri sabit ve sabit olmayan ekipmanlar/mobilyalar olarak tanımlamak da mümkündür.

Mimari bileşenlerin endüstri mirası kapsamında ele alınması

- Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar

Tarihi endüstri yapılarının mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar, bu yapıların işlevsel ve hacimsel kurgusuyla yakından ilişkilidir. Bölücü duvarlar ve bölmeler, döşemeler, çatı, tavan pencereleri, bacalar bu elemanlara örnek olarak verilebilir.

Bunlardan döşemeler ayrıca, bölücü duvarlar ve bölmeler; üretim süreçlerini düzenlemek ve üretim alanlarını depolama, işleme, ofis gibi farklı işlevlere sahip alanları ayırmak için gerekli olmuştur. Döşemelerin genellikle büyük ve geniş alanlar yaratmak için tasarlanmalarından, ayrıca makinelerin ve diğer ağır ekipmanların yerleştirilebilmelerinden dolayı geniş açıklıklarla ve dayanıklı şekilde inşa edilmeleri gerekmiştir. Özellikle ağır makinelerin ve yoğun trafiğin yükünü taşıyacak şekilde tasarlanan döşemeler, uzun ömürlü ve dayanıklı olmaları için beton, çelik ve taş gibi malzemelerle inşa edilmişlerdir. Zeminde ise erken dönem binalarda sıkıştırılmış toprak veya kum kullanımı görülmekteyken daha sonradan bunun yerini düzleştirilmiş beton, tuğla, klinker ve asfalt kaplamalar, patentli zemin kaplamaları (örneğin Xylolith, Antielaeolith) almıştır.

Bölücü iç duvarlar ele alındığında daha iyi aydınlatma koşulları sağlamak için genellikle açık renkte boyandıkları veya kaplandıkları görülmektedir. Çoğunlukla tuğla, betonarme, alçıpan veya sazdan yapılmış levhalar, yapay tüf ve mantar elemanlarından veya iskelet yapılar söz konusu olduğunda alçı veya çimento örgü yapılarından yapıldıkları görülmektedir (Lepel, 2006).

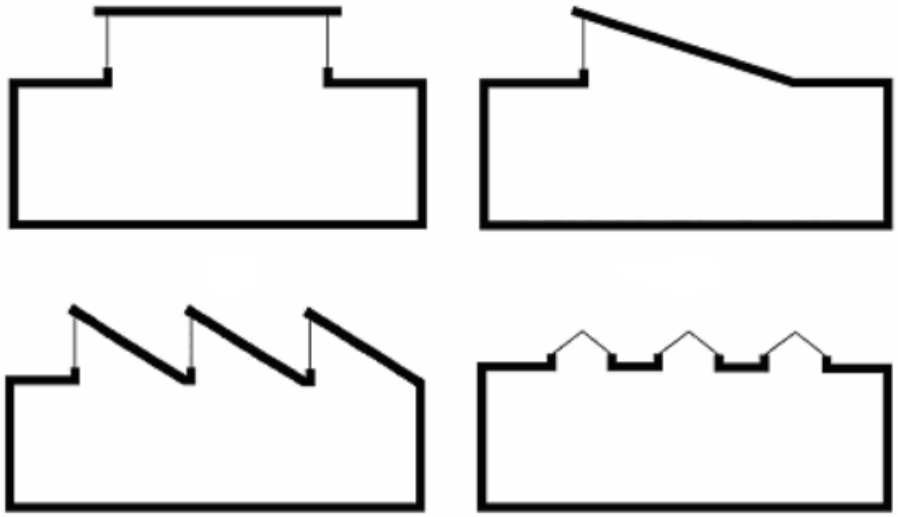

Şekil 3.2 Tarihi endüstri yapılarında tavan penceresi tiplerine kesit örneği (Tülücü, 2007)

Verilen örneklerden çatılar ele alındığında, kaplama malzemelerinin çatının eğim açısına göre belirlendiği bilinmektedir. Buna göre büyük eğimlerde sert pişirilmiş kiremitler ve arduvazlar; daha düşük eğim açılarında da çinko, kurşun, galvanizli çelik veya bakır kaplamalar kullanıldığı söylenebilir. 20. yüzyılın başlarında, küçük ve büyük paneller halinde yapay arduvaz (eternit) üretimine geçilmiştir. Düz çatılar genellikle zift, bitüm, asfalt ve "Holzzement" adı verilen, zift, katran ve kükürt içeren yalıtım malzemeleriyle izole edilmiştir (Lepel, 2006).

Çatıların sadece yapının üst örtüsünü oluşturmadığı, aynı zamanda doğal aydınlatmayı artırmak için kullanıldığı, havalandırmayı kolaylaştırmak ve içerideki iş makinelerinin verimli bir şekilde kullanılmasını sağlamak için tasarlandığı söylenebilir (Tülücü, 2007). Üretim mekanlarının büyük alanları kaplaması nedeniyle, geniş çatılar altında yeterli aydınlatmanın sağlanması amacıyla çatıya entegre edilen tavan pencereleri doğal ışığın homojen şekilde içeri girmesini sağlamıştır. Bu pencereler genellikle demir veya çelik çerçeveli cam panellerden oluşturulmuştur (Şekil 3.2).

Üretim süreçlerinin düzenli bir şekilde işlemesi için gerekli olan duman ve gazların dışarı atılmasını sağlayan bacalar bina içinde meydana gelen faaliyetlerin doğrudan bir sonucu olarak şekillenmişlerdir. Her baca, alandaki konumu, işlevi inşa edenlerin

işçiliği ve gerekli olan yüksekliği nedeniyle çok farklı boyut, malzeme ve biçimde inşa edilmişlerdir (Vonka, 2013).

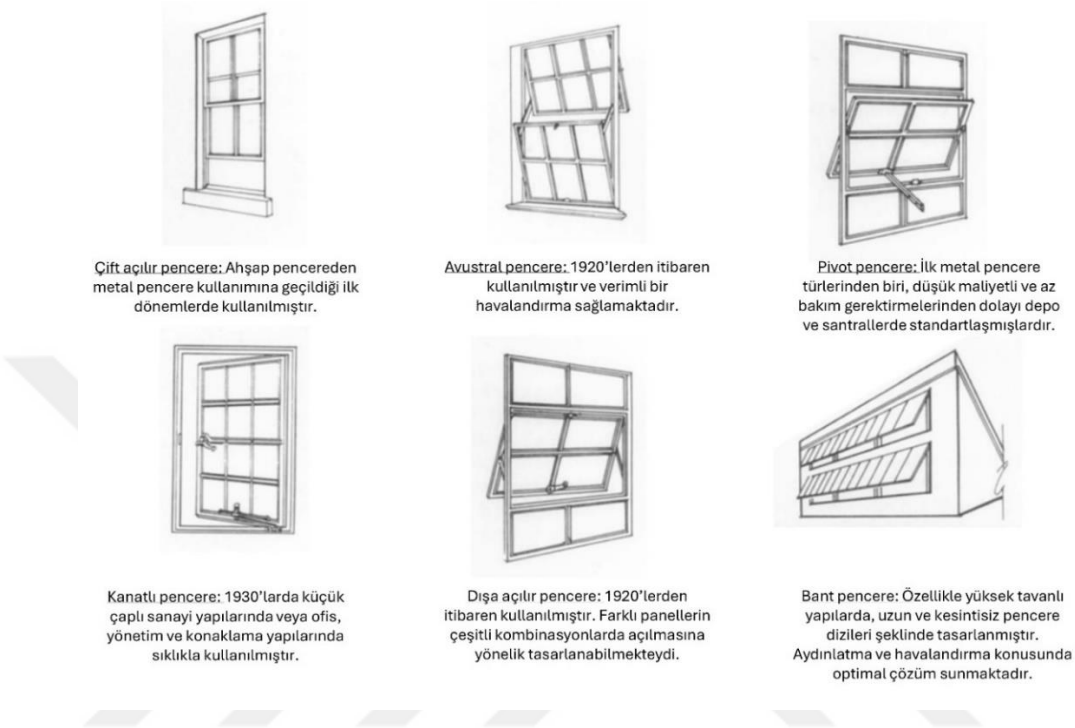

Şekil 3.3 Tarihi endüstri yapı cephelerinde rastlanan metal pencere tipleri (Park, 1981)

- Cephe elemanları

Tarihi endüstri yapılarında cephe tasarımları, farklı dönemlerde kullanılan malzemeler sayesinde çeşitlilik göstermiştir. Ekonomik nedenlerden dolayı, cephelerin genellikle sıvasız şekilde bırakıldığı ve bunun da endüstriyel binaları karakterize eden tipik mimariyi oluşturduğu görülmektedir. Daha yüksek standartlara sahip endüstriyel tesislerde ise tuğlanın yanı sıra, taş ve sıvalı yüzeylerin de kullanıldığı görülmektedir (Lepel, 2016). 19. ve 20. yüzyıl sonrasında, ham beton kullanımı da giderek yaygınlaşmıştır.

Cephelerde kullanılan en önemli unsurlardan biri, üretim süreçlerini optimize etmek, doğal ışık ve havalandırma sağlamak amacıyla pencerelerin kullanımı olmuştur. 19. yüzyılın sonlarından itibaren yangına karşı önlem olarak ve ahşaba

kıyasla hızlı ve ucuz üretiminden dolayı metal çerçeveli pencere kullanımın yaygınlaştığı bilinmektedir. Çerçevenin incelmesiyle beraber cam yüzey alanı genişlemiş ve mekana ışık alım miktarı artmıştır. Zamanla geliştirilen farklı pencere sistemleri, farklı doğal aydınlatma ve havalandırma olanakları yaratmıştır (Şekil 3.3) (Park, 1981). Optimal doğal aydınlatmaya yönelik olarak pencereler sık aralıklarla ve homojenlik için belirli bir düzende yerleştirilmiş olmalarından dolayı, cephelerde belirli bir ritmik algı meydana gelmiştir.

Tarihi endüstri yapıları, öncelikle işlevsellik göz önünde bulundurularak tasarlanmış olduklarından, cephelerdeki süslemeler genellikle en az düzeyde tutulmuştur. Çoğunlukla, cephe malzemesinin dokusu, yapının görünümünü belirlemektedir. Ancak, örneğin Art Deco gibi belirli bir mimari akımın etkisi altında kalan alanlarda veya prestijli bir görünüm sunmak isteyen tesislerde, süslemeli söve ve alınlıklar, vurgulu lentolar veya belirli cephe bölgelerinde farklı malzeme ve renk kullanımı gibi daha çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir.

- Sirkülasyon sistemleri

Tarihi endüstri yapılarında sirkülasyon elemanları hem yatay hem de düşey düzlemde işçi veya malzeme sevkiyatına yönelik kullanılmıştır. Yatayda hem insanların hem de malzemelerin kolayca taşınabilmesi için geniş koridorlar veya özellikle büyük ölçekli üretim tesislerinde, malzemelerin etkili bir şekilde taşınabilmesine yönelik raylı sistemler ve konveyör bantlardan söz edilebilir. Dikeyde ise öncelikle insan gücüyle çalışan vinç, yük asansörlerinin kullanımı, ayrıca farklı malzemelerde ve nitelikte merdiven kullanımı söz konusu olmuştur.

- Donatılar

Tarihi endüstri yapılarında bulunan donatılar işleve ve yapının kullanıldığı döneme göre çeşitlilik göstermekte olup mekan mimarisini etkileyen önemli unsurlar olarak ifade edilebilir. Taşınabilir ve taşınamaz donatılar olarak ikiye ayrılırlar. Taşınabilir donatılar; küçük makineler, aletler araçlar, tezgahlar, tekerlekli kazanlar şeklinde örneklendirilebilir. Taşınamaz donatılar ise buhar motorları, büyük sabit jeneratörler ve kazanlar, vinç sistemleri, fırınlar, bunkerler, enerji üretim ve iletimi sağlayan makineler olarak örneklendirilebilir (Otero, 2009). Bunlar sabit olmalarından dolayı iç

mekanın bir parçası olarak kabul edilebilirler. Bu anlamda yapılarda iç mekan genişlik ve yüksekliğini, erişim olanaklarını, dolaşım alanlarını, iç mekan bölümlerinin işlevsel anlamda tanımlanmasını etkilemektedir.

3.2.3 Teknik Bileşenler

Yaldız ve Asatekin (2016), bir yapıya ait teknik bileşenleri aydınlatma, havalandırma, akustik, yangın güvenliği, elektrik, iklimlendirme ve tüm diğer tesisatlar olarak ifade etmiştir. Mekan iklimlendirmesine yönelik tesisatlar ısıtma sistemleri, havanın temizlenmesi sağlayan makineler ve havadaki nemin düzenlenmesi için çözümler şeklinde ifade edilebilir. Yangın güvenliğine yönelik ise ışıklı göstergeler, yangın alarm sistemleri ve yangın söndürme tesisatlarından bahsedilebilir (Tülücü, 2007).

Teknik bileşenlerin endüstri mirası kapsamında ele alınması

Endüstri mirasına ait öğelerde doğal aydınlatma ve havalandırma, genellikle geniş pencereler ve yüksek tavanlar aracılığıyla sağlanmıştır. Ancak, bunun yeterli olmadığı durumlarda endüstri tipi aydınlatma elemanları ve havalandırmaya yönelik basit mekanik fanlar ve havalandırma bacaları eklendiği bilinmektedir. Mekan ısısının düzenlenmesi amacıyla yapılara çeşitli sistemler eklenmiştir. Bunlar eski endüstriyel yapılara bakıldığında genellikle merkezi kömür kazanları veya buhar kazanları olarak örneklendirilebilir. İklimlendirme sistemlerinin ise geçmiş dönemlerde modern anlamda mevcut olmadığı bilinmektedir.

Geçmişte endüstriyel yapıların yangın güvenliğinin, günümüz standartlarına kıyasla oldukça sınırlı olduğu bilinmektedir. Yangın tehlikesi yüksek olan fabrikalar ve atölyelerde, temel yangın güvenlik önlemleri olarak su dolu fıçılar, kum kovaları ve bazı durumlarda elle çalışan yangın pompaları kullanılmıştır (Eves diğerleri, b.t.).

3.2.4 Strüktürel Bileşenler

Mimarlıkta strüktürel bileşenlerin temel amacı yük taşımak ve önceden belirlenen statik dengeyi sağlamaktır. Bu bileşenler çatıdan temele kadar yükleri ileten elemanların tümünü kapsar. Hasol'a (2011) göre mekanların biçimlenmesinde strüktürel bileşenlerin büyük rolü vardır.

Strüktürel bileşenler Yüksel'in (2012) oluşturmuş olduğu üç taşıyıcı sistem sınıflandırmasından yola çıkarak ortaya konabilir. Bu sınıflandırma yığma sistemler, iskelet sistemler ve yüzeysel taşıyıcı sistemlerdir. Bu bağlamda yığma sistemlerde bulunan strüktürel bileşen farklı malzemelerdeki taşıyıcı duvarlar; iskelet sistemlerde bulunan strüktürel bileşenler kolon, kiriş, makas ve kafes kiriş ve yüzeysel taşıyıcı sistemlerde bulunan strüktürel bileşenler ise katlanmış plaklar, kabuklar, membranlar, pnömatik sistem elemanları vb. şeklinde özetlenebilir (Yüksel, 2012; Türkçü, 2003).

Strüktürel bileşenlerin endüstri mirası kapsamında ele alınması

Tarihi endüstri yapılarındaki strüktürel elemanlar, 18. yüzyılın sonlarından itibaren gelişen ve 19. yüzyıl boyunca yaygınlaşan yeni inşaat teknikleri ile şekillenmiştir. İskelet sistem taşıyıcılar bu yıllarda gelişmeye başlamış ve daha geniş, yüksek ve dayanıklı yapılar yapılmasına ön ayak olmuştur. Bu sistemde ahşaptan tamamen dökme demire geçildiği ilk örnek 1797 yılında Ditherington'daki Flax Mill olarak kabul edilmektedir (Şekil 3.4). Bu yapıda, dökme demir kolonlar metal kirişler ve tuğla kemerlerle birleştirilmiş ve metal iskelet genellikle tuğla duvarlarla gizlenmiştir (Putzolu ve Bosch, 2018).

Şekil 3.4 Flax Mill, Ditherington, İngiltere (Shrewsbury and Newport Canals, 2019)

İlerleyen dönemlerde, metalurji endüstrisinin kademeli olarak gelişmesi ile beraber dökme demir yerini çeliğe bırakmıştır. Ardından perçinli montaj tekniğinin geliştirilmesi ile beraber açıklıkların daha fazla olduğu, dikey taşıyıcıların daha ince ve hafif bir görünüme sahip olduğu strüktürel sistemler geliştirilmiştir (Putzolu ve Bosch, 2018). Bu da, strüktürel elemanlar arasında doğal ışığın girebileceği yüzey alanını artırmıştır (Sutherland, 1988). 19. yüzyılın sonlarından itibaren ise betonarme dikey elemanların kullanımı yaygınlaşmıştır.

Yatay elemanlar ele alındığında, dikey taşıyıcılarla benzer şekilde 18. yüzyıldaki ahşap zemin elemanlarının yavaş yavaş çelik, beton ve betonarme malzemeye dönüştüğü görülmektedir. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar, "tuğla kemer" (jack arches) olarak bilinen, önceleri köprü yapımında kullanılmış olan ve yatay olarak yerleştirilmiş I-kirişleri arasına inşa edilen kemerli taş yapısal elemanlar kullanılmıştır. Kimi zaman tuğla kemerin çimento harç ile kapatıldığı bilinmektedir. Bu elemanlar yangına dayanıklılıklarından dolayı tercih edilmiştir (Casella, 2010).

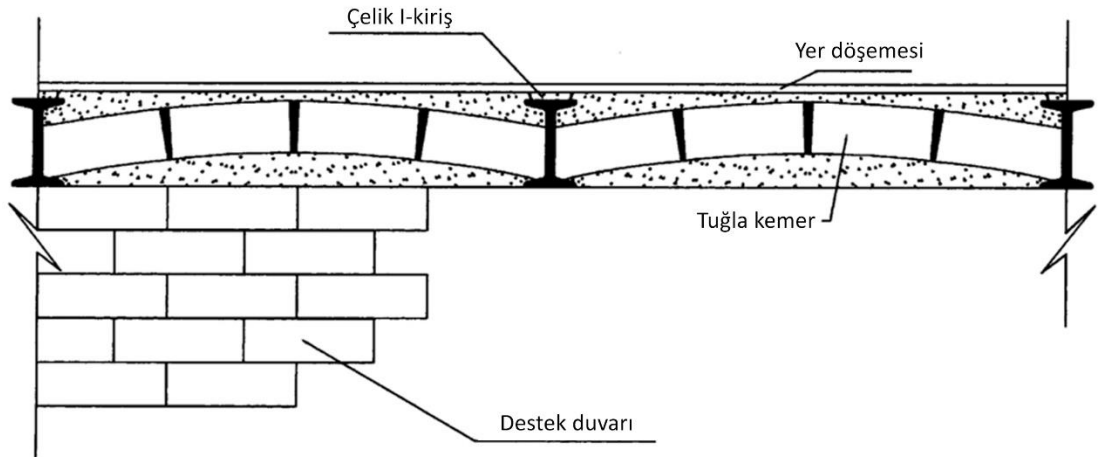

Şekil 3.5 Tuğla kemer döşeme kesiti (Maheri, 2003)

Tarihi endüstri yapılarında çatı strüktür elemanları ele alındığında erken dönem yapılarında ahşap olarak inşa edildikleri ve elemanların dökme demir veya işlenmiş çelik bağlantılarla ve "raft dogs" adı verilen kıskaçlarla (U şeklinde veya düz bir metal bağlantı) sabitlendikleri bilinmektedir. İlerleyen dönemlerde bu çatı sistemine çelik

tutma elemanları (çekme demirleri, germe telleri) eklenmiştir. Ayrıca yapılarda hadde çelik ve perçinli çelik bağlantılar da kullanılmıştır. Çelik elemanların devreye girmesi ile geniş açıklıklı çatı yapılarının uygulandığı görülmektedir (Lepel, 2006).

Yapı temelleri incelendiğinde, geçmişte bunların çoğunlukla taş veya tuğladan yapılmış şerit temeller olarak inşa edildiği görülmektedir. 19. yüzyılda ise, zemin kalitesinin uygun olduğu durumlarda beton veya betonarme kullanılmıştır. Basit durumlarda, temele bağlayıcı maddeler eklenmeden veya sıkıştırılmış toprak temel olarak kullanılarak inşa edilmiştir. Sert zemin ve yeraltı suyu koşullarında ise sıkıştırılmış kum veya toprağa çakılmış taşlar tercih edilmiştir. Düşük kaliteli zeminlerde ise, derin temeller, taşıyıcı kazıklar (ahşap, demir ve sonrasında betonarme kazıklar), silindir temeller veya kutu çerçeve temeller kullanılmıştır. Ayrıca, su basıncına karşı koyabilmek amacıyla beton plakalar veya ters tuğla tonozlar inşa edilmiştir (Lepel, 2006).

BÖLÜM DÖRT
ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ VE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR

4.1 Endüstri Mirasının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi

İşlevini yitirmiş ve terk edilmiş bir endüstri yapısı veya alanının yeniden işlevlendirilerek güncel kullanımının sağlanması, özgün karakterinden ve özelliklerinden kaynaklanan çeşitli avantajlar ve zorluklar barındırmaktadır. Diğer kültür mirası yapıları gibi detaylı süsleme, bezeme vb. özelliklere sahip olmamaları, yalın ve net yapılar olmaları, esnek ve geniş hacimlerde iç mekanlara sahip olmaları sebebiyle yeniden işlevlendirilmelerine yönelik müdahalelerde avantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak nispeten koruma disiplininin yeni bir konusu olması, geniş bir alana yayılmaları sebebiyle ve barındırdıkları ağır donatılar sebebiyle müdahalelerin maliyetli ve uzun süreçli olması, çok farklı disiplinlerin bir arada çalışmasının gerekliliği gibi sebeplerle yeniden işlevlendirme uygulamaları çokça zorluk barındırmaktadır.

Endüstri mirasının korunmasında güncel yaklaşımların belirlenmesi ve yeniden işlevlendirmedeki zorlukların anlaşılmasına yönelik başvurulabilecek en kapsamlı kaynaklar, endüstri mirasına yönelik oluşturulmuş uluslararası koruma belgeleridir. Bu açıdan, çalışmada *Endüstriyel Mirasın Korunması Hakkında Nizhny Tagil Tüzüğü (2003), Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının korunması için ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri Dublin İlkeleri (2011) ve Asya'nın Endüstri Mirasının Korunması Hakkında Taipei Tüzüğü (2012)* incelenmiştir.

4.1.1 Endüstriyel Mirasın Korunması Hakkında Nizhny Tagil Tüzüğü

2003 yılında hazırlanan *Endüstriyel Mirasın Korunması Hakkında Nizhny Tagil Tüzüğü*; "endüstri mirası" ve "endüstri arkeolojisi" kavramlarının tanımlanmasını sağlamıştır. Belgeye göre endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, toplumsal, mimari ya da bilimsel değeri bulunan kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, binaları ve makineleri, atölyeleri, imalathaneleri ve fabrikaları, maden işleme alanlarını, ambarları ve depoları, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerleri, taşımacılığı ve tüm altyapısını, ayrıca ikamet, ibadet ve eğitim gibi endüstri ile ilişkili

toplumsal etkinlikler için kullanılan yerleri içerir. Endüstri arkeolojisi ise, endüstriyel işlemler için ya da endüstriyel işlemler sonucu meydana gelen, maddi ve maddi olmayan kanıt niteliğindeki tüm belgeleri, insan yapıtlarını, katmanları ve yapıları, insan yerleşimlerini ve doğal ve kentsel peyzajları inceleyen disiplinler arası bir yöntemdir. Ayrıca belgeye göre endüstriyel mirasın korunması konusu, ekonomik ve mekansal anlamda sürdürülebilirlik ilkesini desteklemektedir. Belgeye göre, toplumun önemli değerlerinin sürdürülmesi ve kullanılması, bireylerin mekana aidiyetlik duymaları açısından önemlidir. Belgede ele alınan endüstri mirasının korunmasına yönelik temel noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- Endüstri mirasının her bölgede belgelenerek gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşır. Bu süreç, endüstri mirasını korumanın temel unsurlarından biridir.

- Belgeleme sürecinde farklı endüstri tipolojileri araştırılmalı ve endüstriyel miras kapsamı net bir şekilde tanımlanmalıdır. Elde edilen veriler ışığında, sistematik bir envanter oluşturulmalı ve bu envanter dijitalleştirilerek halkın erişimine açılmalıdır.

- Herhangi bir müdahaleden önce, bir alanın fiziksel özellikleri ve mevcut durumu eksiksiz bir şekilde belgelenmeli ve kamu arşivinde saklanmalıdır. Bu kayıtlar, güvenilir belgelerle desteklenmeli, taşınabilir unsurların görsel belgelerini içermeli ve alanla ilgili bireylerin anılarını da kapsamalıdır.

- Yapıların ve alanların korunması için kılavuzlar hazırlanmalı, değerlerini korumaya yönelik her türlü yasal, idari ve mali önlem alınmalıdır. Ayrıca, risk altındaki alanlar tespit edilmeli, bu riskleri azaltacak uygun önlemler uygulanmalı ve bu alanların onarımı veya yeniden işlevlendirilmesi için uygun planlar hazırlanmalıdır.

- Korumaya yönelik yasalar, endüstriyel mirasın özel yapısını dikkate almalıdır. Tesis ve makineleri, yer altı elemanlarını, ayakta duran yapıları, bina komplekslerini ve topluluklarını ve endüstriyel peyzajları koruyabilmelidir. Ayrıca endüstriyel atık alanları, potansiyel arkeolojik ve ekolojik değerleri açısından değerlendirilmelidir.

- Koruma amacıyla yeni bir kullanıma uyarlama, özellikle tarihi öneme sahip olmayan alanlar için genellikle kabul edilebilir. Yeni kullanım, mevcut malzemeye saygı göstermeli, orijinal dolaşım ve işlevsel dokuyu korumalı ve mümkün olduğunca özgün kullanım ile uyumlu olmalıdır. Ayrıca, önceki kullanımı yeniden canlandıran bir alan oluşturulması önerilmektedir.

- In-situ (yerinde) koruma her zaman öncelikli olmalıdır. Bir yapı veya strüktürün sökülerek başka bir yere taşınması, yalnızca ciddi ekonomik ya da sosyal gerekçelerle yıkımın kaçınılmaz olduğu durumlarda kabul edilebilir.

- Gelecekteki müdahaleler için kılavuzlar oluşturulmalıdır. Müdahaleler geri döndürülebilir olmalı ve minimum etkiye sahip olmalıdır. Herhangi bir kaçınılmaz değişiklik belgelenmeli ve kaldırılan önemli unsurlar güvenli bir şekilde kaydedilmeli ve saklanmalıdır. Yeniden inşa etme veya eski bilinen bir duruma geri dönme, istisnai bir müdahale olarak kabul edilmelidir ve yalnızca tüm sitenin bütünlüğüne fayda sağlıyorsa veya büyük bir sitenin büyük oranda tahrip olmuş olması durumunda uygundur.

- Kullanılmayan alanlardaki teçhizatların tahrip edilmesini veya yerinden kaldırılmasını önlemek için bu alanların acilen kapatılmasına yönelik planlamalar yapılmalı ve ilgili makamlar gerekli yetkilerle donatılmalıdır.

- Miras değeri belirleme kriterleri, rasyonel ve tutarlı standartları karşılamalı ve genel kamuoyu tarafından kabul edilecek şekilde tanımlanmalı ve yayınlanmalıdır.

- Uyarlama veya kullanımı sürdürmek, enerji israfının önlenmesi, sürdürülebilir kalkınma, bölgesel ekonominin desteklenmesi, istihdam kaynaklarının güçlendirilerek toplumun desteklenmesi açısından faydalıdır.

- Uyarlama ve yeniden kullanım endüstri alanlarının ekonomik bir şekilde hayatlarına devam etmesinin sağlanması açısından uygun bir koruma biçimidir ve yasal kontroller, teknik tavsiyeler ve vergi teşvikleri veya hibelerle desteklenmelidir.

- Endüstriyel mirasın korunmasına yönelik programlar, ekonomik kalkınma politikalarına ve bölgesel ve ulusal planlamaya entegre edilmelidir.
- Yerel topluluklar, gönüllü dernekler ve halk vazgeçilmez aktörlerdir ve katılımları teşvik edilmelidir.
- Halkın ilgisinin çekilmesi açısından turizmin teşviki, alanlara ulaşımın sağlanması, medya araçlarıyla alanların tanıtımı önemlidir (ICOMOS, 2003).

4.1.2 Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının korunması için ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri Dublin İlkeleri

2011'de hazırlanan *Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajlarının korunması için ICOMOS-TICCIH ortak ilkeleri Dublin İlkeleri*'ne göre, endüstri mirası geçmiş ve günümüze ait üretim süreçleri, hammadde elde edilmesi ve ürüne dönüşmesi, enerji üretimi ve ulaşım gibi endüstriyel faaliyetlerin hem geçmişe dayalı hem de güncel haline dair alan, yapı, kompleks, sit, peyzaj, makine, donatı ve tüm belgelerin bütünüdür. Öte yandan bu miras yoğun bir şekilde teknik bilgi, iş ve işçilerin organizasyonu gibi maddi olmayan boyutları ve toplulukların yaşamını şekillendiren ve tüm toplumlara büyük örgütsel değişiklikler getiren karmaşık sosyal ve kültürel mirası da içerir. Endüstriyel miras alanları, amaçları, tasarımları ve zaman içindeki evrimleri açısından çok çeşitlidir.

Belgeye göre endüstri alanları günümüzde önemli derecede korumasız durumda olup, belgelenmesi ve bilinçli kullanımı ile ilgili ciddi sorunlara sahiptir. Bu açıdan, bu alanların açık şekilde betimlenmesi ve korunması amacıyla prensiplerin belirlenmesi önemlidir. Belge; yok olma tehlikesi altında olan endüstriyel mirasın hayat döngüsünün devam ettirilmesinin; yerel, ulusal ve uluslararası alanda çevresel ve fiziksel sürdürülebilir gelişime destek sağladığını savunmuştur. Ancak yeni uygulamalar esnasında yapının teknik özelliklerinin korunmasına dikkat edilmesi gerektiği ifade edilerek koruma yöntemi ele alınmıştır. Ayrıca bu alanlar, içerisinde bulunan tarihi donatı ve strüktürle bir bütün olarak korunmalıdır (TICCIH, 2011). Belge kapsamında ortaya konan önemli noktalar şu şekilde özetlenebilir:

- Endüstri mirasının yeniden işlevlendirilme ve korunması sürecinde, yapılarla beraber arşiv kayıtları ve mirasın sahip olduğu makinelerin de korunması için uygun politikalar, yasal ve idari önlemler alınmalı ve doğru şekilde uygulanmalıdır.

- Endüstri yapı, alan ve peyzajının (donatı, makine ve somut olmayan unsurlar da dahil edilerek) araştırılması ve belgelenmesi miras önemi ve değerinin saptanması ve korunabilmesi açısından çok önemlidir. Bu araştırma ve belgeleme, yapı ve alanların tarihine, ayrıca teknolojik ve sosyo-ekonomik boyutuna yönelik bütüncül bir yaklaşımla gerçekleşmelidir. Araştırmalar çok kaynaktan beslenmeli ve uzman bilgisi, alanı yerinde araştırma ve kayıt altına alma, tarihi ve arkeolojik inceleme, malzeme ve peyzaj analizi, sözlü tarih, toplum araştırması ve arşiv taraması gibi çok yönlü olmalıdır. Endüstri alanı ile ilgili uzman kişiler, halk ve diğer çeşitli paydaşların katılımı önemlidir.

- Yeni işleve uyarlama söz konusu olduğunda, tüm işlemler kayıt altına alınmalı, bileşenlerin biçimleri, işlevleri ve yerleri belgelenmeli, çalışanların iş süreçleriyle ilgili sözlü ve yazılı hikayeler toplanmalıdır.

- Endüstri mirasının gerekli şekilde belgelenmesi ve korunması için acil koruma önlemlerinin alınması, alan ve donatı tahribatının önlenmesi açısından önemlidir.

- Endüstri mirası kapsamında olan ve halen aktif olarak üretime devam eden yapılar yeniden işlevlendirilirken, yapının sahip olduğu teknik donanımlara ve işleyiş düzenine saygı gösterilmelidir.

- Endüstri mirası kapsamındaki yapılar veya yapı grupları arasındaki bütünlük oldukça önemlidir. Bu nedenle koruma önlemleri alınırken yapının içeriğine ve özgünlüğüne sadık kalacak şekilde uygulanmalıdır ve sahip olduğu iç donanımları da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Endüstri mirası yapı ve alanlarının özgün işlev, uygun alternatif ve uyarlanabilir bir biçimde yeni bir işlevle kullanımı, en sürdürülebilir yoldur. Yeni kullanım, özgün malzeme, bileşen, dolaşım ve faaliyet kalıplarına saygılı

olmalıdır. Bu bağlamda sürdürülebilir bir koruma ancak uzman bilgisiyle sağlanabilir. Farklı disiplinlerden farklı teknik donanımlara sahip uzmanlar yardımıyla gerekli standartlar ve yöntemler yapıya adapte edilerek uygulanmalıdır.

- Yapı yönetmelikleri, risk önlemleri, güncellemeyi sağlayan tüm standart ve düzenlemeler tarihi dokuya fiziksel müdahaleler yoluyla uygulandığında miras boyutlarını hesaba katacak şekilde uyarlanmış bir şekilde uygulanmalıdır.
- Mümkün olan her yerde, fiziksel müdahaleler geri döndürülebilir olmalı ve yapının tarihsel ve fiziksel izlerine saygılı nitelikte olmalıdır.
- Yapılan değişiklikler ayrıntılı araştırmaya dayanmalıdır ve sonrasında da belgelenmelidir. Endüstri miras alanlarının dönüşümünde, tüm işlemler detaylı bir şekilde kayıt altına alınmalıdır. İş süreçleriyle bağlantılı kişilerin sözlü ve/veya yazılı hikayeleri de toplanmalıdır.
- Sökme ve taşıma işlemleri, yalnızca sitenin yıkım ihtiyacının kesin olarak kanıtlandığı durumlarda kabul edilebilir.
- Endüstri miras değerlerinin sürdürülmesi konusunda, halkın ve özel sektörün aktörlerinin bilinçlenerek anlayış göstermesi önemli bir konudur. Bu açıdan bu kapsamdaki bilinçlenmeyi artırarak, çağdaş toplumların farkındalığının artması için; bir takım programlar ve ziyaretler düzenlenebilir ve üretim süreçlerine, somut olmayan mirasına yönelik sunumlar organize edilebilir. Ayrıca şehir müzelerinin geliştirilerek, sergiler düzenlemek, rotalar oluşturmak endüstri mirası yapılarının korunması ve yaşatılması konusunda önemli birer araçtır.
- Endüstri miras alanları, mümkün olduğunca, araştırma ve koruma ile ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından eğitim amacıyla kullanılmalıdır.

4.1.3 Asya'nın Endüstri Mirasının Korunması Hakkında Taipei Tüzüğü

Asya'nın Endüstri Mirasının Korunması Hakkında Taipei Tüzüğü'nde kentlerdeki hızlı büyüme, nüfus artışı, çarpık gelişme, teknolojik ilerleme ve değişen üretim mekanizmasının endüstriyel miras alanları üzerindeki olumsuz etkilerine vurgu yapılmıştır. Bu açıdan, bu miras alanlarının korunmasının büyük aciliyet gerektirdiği ifade edilmiştir. Asya'da bulunan endüstriyel miras alanlarını koruma disiplini çerçevesinde inceleyen bu belge, aslında dünya üzerindeki her kentteki endüstriyel alanları kapsar niteliktedir. Belgede, endüstriyel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında, koruma strateji ve metotlarının esnek olmasının gerekliliğine değinmiştir (TICCIH, 2012). Önemli noktalar şu şekilde sıralabilir:

- Müdahalenin istenmediği istisnai mimari ve sanatsal değerlere sahip yapılar ve sitler dışında, endüstriyel mirası korumak için uyarlanabilir yeniden kullanım kabul edilir bir yöntemdir.
- Mimari unsurlar, yapım teknikleri ve donatılar bütüncül şekilde korunmalıdır.
- Tarihi endüstri yapı ve alanları makine kullanımı ve buna yönelik teknik bilgiyi içinde barındırır ve bu bilgi belgelenmelidir. Söz konusu miras ile ilişkisi olan yerel halk da somut olmayan bir miras olarak görülmeli ve ondan gelen bilgi, bütüncül bir şekilde korunmalıdır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi açısından koruma stratejileri ve metotları esnek olması gerekse de, verilen kararlar, endüstriyel mirasın evrensel değeri ve öz değeri feda edilerek gerçekleştirilmemelidir.
- Yerel teknik bilginin korunması amacıyla, endüstriyel miras ve yerel halkla ilişkili somut olmayan miras entegre bir kompleksin parçaları olarak ele alınmalıdır.
- Sürdürülebilir gelişimi sağlamak amacıyla koruma strateji ve metotları esnek olmalıdır.
- Endüstriyel miras alanının korunmasında, onunla güçlü ilişkisi olan yerel halkın katılımı teşvik edilmelidir.

- Endüstri mirasını korumada hem ulusal hem de uluslararası işbirliği çok önemlidir.

TICCIH kapsamında hazırlanan ve günümüzdeki endüstri mirasını korumaya yönelik genel yaklaşımları ifade eden uluslararası belgelerin incelenmesinin ardından, üçünde de vurgulanmış olan temel ifadeler table 4.1'de, belgeleme ve araştırma; tasarım, planlama ve müdahale yaklaşımları; farkındalık, bilgilendirme, katılım ve teşvik olarak belirlenen üç başlık altında özetlenmiştir.

Tablo 4.1 TICCIH tarafından hazırlanmış belgelerde vurgulanmış ifadeler

Belgeleme ve araştırma	Endüstri mirası kapsamındaki yapı ve alanların belgelenmesi ve araştırılması, korunabilmeleri açısından temel eylemlerden biridir. Bu araştırma ve belgeleme yapı ve alanların somut ve somut olmayan her yönüne bütüncül yaklaşmalıdır.
	Müdahale öncesi sistemli bir envanterleme yapılmalıdır. Bu envanterleme dijital ortamda olması ve kamu tarafından erişilebilir olması gereklidir.
	Belgelemede görsel kaynaklara, yerel halkın sözlü ifadelerine ve anı değerindeki bilgiye yer verilmelidir.
	Araştırma ve belgeleme uzman kişiler tarafından gerçekleşmelidir.
Tasarım, planlama, müdahale yaklaşımları	Yapı ve alanların yeni kullanımlara uyarlanması kabul edilebilir bir uygulamadır. Ancak mevcut malzeme, özgün dolaşım ve özgün faaliyet dokusu korunmalı veya yeni işlev bunlarla uyumlu olmalıdır.
	Müdahaleler geri döndürülebilir olmalı ve minimum etkiye sahip olmalıdır.
	Yeniden inşa veya büyük değişiklikler eğer güçlü sebepler varsa gerçekleştirilmelidir.
	In-situ (yerinde) korumaya öncelik verilmelidir.
	Gerçekleşmesi zorunlu her türlü müdahale kayıt altına alınmalıdır.
	Yapı grupları arası bütünlük önemlidir.

Tablo 4.1 TICCIH tarafından hazırlanmış belgelerde vurgulanmış ifadeler (devamı)

	Yapıları günümüze uyarlayacak yönetmelikler, standartlar ve düzenlemeler tarihi dokuya zarar vermeyecek şekilde uygulanmalıdır.
	Risk altında olan endüstri miras alanlarının belgelenmesi ve korunmasında acil müdahale kararlarının alınması önemlidir.
Farkındalık, bilgilendirme, katılım ve teşvik	Yeniden işlevlendirmenin desteklenmesi amacıyla hibe, vergi teşviki gibi olanaklar yaratılmalıdır.
	Yerel topluluklar, dernekler ve halkın koruma sürecine katılımı teşvik edilmelidir.
	Endüstri miras değerlerinin sürdürülmesi konusunda halkın ve özel sektörün bilinçlenerek anlayış göstermesi açısından alanla ilgili bir takım programlar ve ziyaretler düzenlenebilir ve üretim süreçlerine, somut olmayan mirasına yönelik sunumlar düzenlenebilir.
	Endüstri miras alanları, mümkün olduğunca eğitim amacıyla kullanılmalıdır.

4.2 Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesinde Temel Parametreler

Endüstri mirasına yönelik hazırlanmış uluslararası koruma belgelerinde yapılan vurgulamalar (Tablo 4.1), yeniden işlevlendirmeye yönelik güncel yaklaşımlarla (Tablo 2.1) çakıştırıldığında, bir takım ortak noktalar olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktaların irdelenerek belirli başlıklar altında toplanmasıyla, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesine yönelik temel parametreler oluşturulabilir.

Uluslararası koruma belgeleri incelendiğinde, yeniden işlevlendirmede seçilen işlevin özgün yapı ve yapı çevresinin karakteri ile uyumluluğuna vurgu yapılmakta, gerçekleşen müdahale ve eklerin özgün yapı karakterine saygılı olması ve bunlar göz önünde bulundurularak mekanların çağdaş yaşam standartlarına ulaştırılmasına değinilmektedir. Ayrıca tarihi kentin sürdürülebilir gelişimine ve aynı zamanda kent karakterine uyumlu yeni işlevler ve etkinliklerin seçilmesine vurgu yapılmıştır. Endüstri mirasına yönelik belgeler incelendiğinde ise mekanda müdahale öncesi ve sonrası ve tüm müdahale aşamalarının belgelenmesinin öneminin vurgulandığı, yeniden uyarlamada özgünlük ve bütünlüğün korunmasının gerekliliğinin ifade

edildiği, kent dokusu ile uyumlu uyarlamanın sağlanmasının gerekliliği ve mekanların günümüze adaptasyonuna yönelik yasal düzenlemelerin tarihi dokuya zarar vermemesi gerektiğinin söylendiği görülmektedir. Bu ifadeler birleştirildiğinde dört parametrenin varlığından söz edilebilir. Bunlar çalışmada mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması, çağdaş gereksinimlere uyarlama, kentsel kimliğin sürdürülmesi başlıkları altında ele alınmıştır.

4.2.1 Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması

Kültürel mirasın yeniden işlevlendirilmesine yönelik olarak yapılarda yaşam standartları yükseltilirken bütünlük, karakter ve biçimin korunması gerektiği, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde ise bunlara ek olarak bütünlük ve anlamın saygı görmesi gerektiği vurgulanmaktadır. ICOMOS Kültürel Miras Değerine Sahip Yerlerin Korunması İçin Yeni Zelanda Tüzüğü'nde ise bu ifadeleri destekler şekilde; her türlü uyarlamanın özgün biçime ve dokuya hakim olmaması gerektiği söylenmektedir (ICOMOS, 1999; ICOMOS, 2010). Bu ifadelerden yola çıkarak endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinde mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması konusu temel bir parametre olarak değerlendirilmektedir.

Kültürel mirasın korunmasına yönelik teorik çerçevenin odak noktasında, geçmişten beri özgünlük ve bütünlük kavramı yer almaktadır. Günümüzde de özellikle UNESCO'nun ve çeşitli koruma kuruluşlarının kültürel mirası korumaya yönelik yaklaşımlarının temelinde özgünlük ve bütünlük kavramları yatmaktadır. Bu iki kavram, anlamsal bakımdan birbirini desteklediği için sıklıkla bir arada kullanılmakta ve birbirini destekleyen iki unsur olarak görülebilir.

İlk koruma yaklaşımları konu bağlamında ele alındığında, özgünlük kavramının tarihi dokuya ait somut unsurları ilgilendirdiği söylenebilir. Bu yaklaşımdan yola çıkarak; Null (1985), tarihi dokuda herhangi bir müdahalenin özgünlüğe geri dönülemez biçimde zarar vereceğini, yapıya müdahale etmektense onu kağıt üzerinde eski haliyle görselleştirmenin doğru olacağını savunmuştur. Ruskin ve Morris'in koruma anlayışını da yansıtan bu yaklaşımı "zihinsel restorasyon" olarak tanımlamış ve tarihi yapıların özgünlüğünün korunması için kendi haline bırakılması gerektiğini

ve bu şekilde sanatsal ve tarihi değerinin muhafaza edilebileceğini söylemiştir. Mecbur kalınması durumunda dikkatli bir restorasyonun çok az bir müdahale içermesi gerektiği, yine de yeterli bilgi eksik olduğunda hiçbir şey yapmadan koruyarak yapının sahte olarak yaşamasındansa yıpranmasına izin verilmesinin daha uygun olabileceğini ifade etmiştir. Özgünlüğü korumaya yönelik uzun bir tarihsel sürece hakim olan bu görüş, zamanla değişmeye başlamış ve özellikle UNESCO, ICCROM ve ICOMOS'un iş birliği ile 1994 yılında Japonya'nın Nara kentinde düzenlenen konferansta kabul edilen Nara Özgünlük Belgesi ile beraber vurgulu bir şekilde ele alınmıştır.

Nara Özgünlük Belgesi'nde, kültürel mirasın korunmasında özgünlüğün gözetilmesinin, insanlığın ortak belleğine tüm yönleriyle saygı göstermenin en önemli unsurlarından biri olduğu vurgulanmıştır. Bununla birlikte, belge özgünlük kavramını genişleterek somut olmayan unsurları da kapsamına almıştır. Bu unsurlar arasında mirasın işlevi, konumu ve yerleşimi, yerel kültürel pratikler ve korunacak yerin ruhu gibi özellikler yer almaktadır.

Null'un (1985) görüşüne göre, koruma uygulamalarında minimum müdahale ile yapıyı muhafaza etme yaklaşımı temel bir ilke olarak benimsenmiş olsa da, tarihi ve estetik değerlerin ötesinde korunması gereken başka değerlerin de önem kazandığı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda, yıpranmakta olan bir yapıyı yalnızca özgünlüğünü korumak amacıyla olduğu gibi bırakmak yerine, toplumsal ve çevresel bağlamları dikkate alarak minimum müdahale ile sürekliliğini sağlamak ve yeniden işlevlendirmek öncelikli bir yaklaşım haline gelmiştir (Ureche-Trifu, 2013).

Özgünlük kavramı, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde ele alınmıştır. Bu belgeye göre, "özgünlük" bir mimari kültür varlığının anlam kazanabilmesi için gereken ve onun gerçekliğini, değerini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikler olarak tanımlanmıştır. Mimari mirasın özgünlüğünden bahsedilebilmesi için; konum, tasarım, malzeme ve işçilik özellikleri açısından büyük ölçüde bozulmamış olması gerekmektedir. Ayrıca, yapıların ilk yapımından günümüze kadar bünyelerinde barındırdığı ve kimliğini oluşturan tarihsel katmanlar da özgünlüğün bileşenleri olarak kabul edilmektedir (ICOMOS, 2013a).

Özgünlüğün bileşenlerine ilişkin farklı bir yaklaşım ise UNESCO tarafından sunulmuştur. Bu çerçevede, kültürel mirasın özgünlüğünün sağlanması; biçim ve tasarım, malzemeler ve içerikleri, kullanım ve işlev, gelenekler ve teknikler, konum ve çevre, somut olmayan miras biçimleri, ruh ve duygular gibi unsurların güvenilir kaynaklara dayanarak korunmasına bağlıdır (UNESCO, 2005).

"Bütünlük" mimari mirasın yapısal ve mimari olarak bir bütün oluşturması ve miras olma durumunu belgeleyen tüm unsurlarıyla varlığını sürdürmesi olarak tanımlanabilir. Bütünlüğün bir diğer boyutu ise, "mimari mirasın içinde bulunduğu çevre ve diğer miras unsurları ile birlikte süreklilik göstermesi" şeklinde anlaşılmaktadır (ICOMOS, 2013b). Jokilehto (2006), tarihi yapıların sahip olması gereken bütünlüğü; işlevle bağlantılı olarak yapı ve kullanıcı arasındaki etkileşimi ele alan "sosyo-işlevsel bütünlük" yapının fiziksel dayanıklılığına odaklanan "strüktürel bütünlük" ve yapının estetik yönlerini inceleyen "görsel bütünlük" şeklinde sınıflandırmıştır.

Konu endüstri mirası kapsamında ele alındığında ise, bu mekanlara ait özgünlüğün ve bütünlüğün korunması ilkesine özellikle Nizhny Tagil Tüzüğü'nde vurgu yapıldığı görülmektedir. Tüzükte, tarihi endüstri yapılarının yeniden kullanım ve adaptasyonu, çok etkili bir koruma yaklaşımı olmasına rağmen, hiç bir müdahale biçiminin tarihi dokunun özgünlük ve bütünlüğüne zarar vermemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, belgede işlevsel bütünlüğün önemi vurgulanmış ve tarihi endüstri yapılarında bulunan makine, donatı gibi elemanların kaldırılması veya mekan bütünlüğünün bozulması durumunda, yapıların birçok değerinin ve özgünlüğünün kaybolacağı ifade edilmiştir (TICCIH, 2003).

4.2.2 Mekanı Çağdaş Gereksinimlere Uyarlama

Tarihi yapıların yeni işlevlere uyarlanmasında, yeni fonksiyon kapsamında o mekanda gerçekleşmesi planlanan aktivitelerin doğurduğu gereksinimler, güncel mekansal konfor anlayışı, yeni yapı yönetmelikleri ve yeni kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleşecek çağdaş gereksinimler çeşitli eklemeleri beraberinde getirmektedir. Burra Tüzüğü'nde mekansal eklemeler ve yeni hizmet alanlarının entegrasyonu olarak tanımlanan bu güncel gereksinimlerle (ICOMOS, 2013), geçmiş

bir döneme ait konfor koşulları seviyesinde inşa edilmiş mekanlarda, yaşam standartlarının yükseltilerek günümüz mekansal kalite anlayışına uyarlanması amaçlanmaktadır. Bu sebeple endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinde önemli yere sahip olan bir diğer temel parametre mekanı çağdaş gereksinimlere uyarlama olarak belirlenmiştir.

Bullen ve Love (2011) tarihi yapıda yeniden işlevlendirme olgusunu, kültürel mirasın gelecek kullanımına yönelik dönüşümünü sağlayan çağdaş bir katman eklenmesi olarak tarif etmektedir. Bahsedilen bu yeni katmanı, 1976'da Machado "palimpsest" kavramıyla açıklayarak bu dönüşüme metaforik bir yaklaşım getirmiştir. Palimpsest, parşömen yapraklarının üzerindeki mürekkebin kazınarak veya silinerek, üzerine yeni yazılar yazılmasıyla oluşturulan kitapları ifade eder. Bu kitaplarda, eski yazılar silinip üzerine yenileri yazılsa da, altta eski yazıların izleri görülebilmektedir. Bu bağlamda palimpsest terimi, metaforik anlamda eski ve yeninin üst üste binmesi, iki farklı zamana ait ruhun iç içe geçmesi olarak yorumlanmakta ve mimaride mekandaki katmanlaşmayı ifade etmektedir (Apaydın, 2019).

Machado'nun (1976) mekan ve palimpsest arasında kurduğu bağ, yeni kullanımlar için yeniden biçimlendirilen mekandaki katmanlaşmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda tarihi doku üzerine eklemlenen çağdaş müdahaleler, palimsest üzerinde bulunan çok katmanlı yazı izlerini andırmaktadır. Bu mekansal biçimlenmeyi Machado (1976), geçmiş ve gelecek arasında bir denge sağlama süreci olarak ifade etmekte ve bu süreç, yeniden işlevlendirmede koruma-kullanma dengesine vurgu yapmaktadır. Günümüz koruma anlayışında, yapılarda yaşam standardını yükseltmeye yönelik müdahaleler, bu dengenin sağlanması amacıyla mekansal bütünlük, karakter, anlam ve biçime saygılı olmalı ve geleneksel dokuya hakim olmamalıdır (ICOMOS, 1987; ICOMOS, 2013). Ayrıca bu müdahaleler hem toplum tarafından kabul edilmeli (ICOMOS, 1987), hem de yeni kullanıcının ihtiyaç ve memnuniyetiyle ortak bir paydada buluşabilmelidir (Yaldız ve Asatekin, 2016).

Güncel kullanıcısına çağdaş koşullara uyumlu mekanlar sunmayı hedefleyen bu müdahalelerde, mekan kalitesini yükseltmek esastır. Mekan kalitesi kavramı Voordt'un (2005) ortaya koyduğu işlevsel, estetik, ekonomik ve teknik kalite kriterleri olarak ele alınabilir. Bu sınıflandırmaya göre işlevsel kalite ulaşım ve park olanakları,

erişilebilirlik, esneklik, güvenlik, fiziksel iyi olma durumu (aydınlatma, gürültü, ısıtma, havalandırma, rutubet) "sürdürülebilirlik" ile; estetik kalite görsellik, düzenlilik "sunum olanakları" ile; "ekonomik kalite finansal anlamda verimlilik" ile; "teknik kalite" ise yangın güvenliği, yapısal güvenlik, çevresel uyumluluk ile ilişkilendirilebilir. Bu dört mekansal kalite parametresine yönelik müdahaleler gerçekleştiğinde Madden'e (2000) göre bir mekan, kullanım anlamında çeşitli fonksiyonlar sunan, kullanışlı ve sürdürülebilir; konfor ve imaj bakımından güvenli, özgün, sağlıklı, yeşil alan bakımında zengin, etkileyici, çekici, zaman geçirilmeye uygun; sosyallik bakımından karşılıklı etkileşime izin veren; ulaşılabilirlik bakımından ise erişimi mümkün, kolay bağlantı kurulabilen, algılanabilir nitelikler taşımaya başlayacaktır.

Tarihi yapılar çağdaş yaşama uyarlanırken mekanlarda farklı boyutlarda müdahaleler gerçekleşebilirken, tarihi doku üzerinde en çok etkisi olan uygulamaların kütlesel, teknik veya malzemesel ekler olduğu söylenebilir. Bu ekleri Apaydın (2019), çatı eki, iç mekan kurgusuna yönelik ekler (merdiven sistemi, asma kat vb.) yapının durumuna göre düşey ve yatay taşıyıcı sistemlerin eklenmesi, yeni mekansal organizasyon gereği birimler arası geçişleri kolaylaştırmak ve ulaşım hızını arttırmak için yeni dolaşım (yatay ve düşey) sistemleri uygulanması veya mevcut dolaşım sistemlerinin geliştirilmesi, yapının çevresiyle ilişkiyi sağlayan ve denge kuran ara elemanlar olan tamamlayıcı sistemler (kapılar, pencereler, merdiven kuleleri ve açık alanlardaki sistemler), iç mekanın yapısal dokusu ve sınırlarının geometrisi, süsleme anlayışı, donatı ve ekipmanının düzeni ve stilinin değiştirilmesini kapsayan mekan düzenlemeleri ve yapıda ön plana çıkabilecek tüm yeni teknolojiler kapsamındaki malzeme kullanımı ve teknik sistemlere dayalı çözümleri olarak ifade etmiştir.

4.2.3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması

Koruma disiplininin temelinde, mekana ait somut ve somut olmayan bilginin geleceğe aktarılması yer almakta, tarihi yapılar bir belge olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, koruma tüzüklerinde uzun süre doğrudan yer almamış olsa da, çeşitli ifadelerle bu doğrultuda çıkarımlar yapmak mümkündür. Örneğin, 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi'nde, "tarihi binanın iyileştirme çalışmalarından önce, malzeme ve teknik anlamda kapsamlı bir şekilde analiz edilerek belgelenmesi ve bilimsel

çalışmalar yürütülmesi gerektiği" belirtilmiştir (ICOMOS, 1975). 1931 tarihli Atina Bildirgesi'nin 11. maddesi ise, koruma çalışmalarında tüm müdahale aşamalarının yazılı ve görsel olarak belgelenmesini önermektedir. Benzer şekilde, 1964 tarihli Venedik Tüzüğü, bu belgelerin araştırmacıların faydalanabileceği şekilde arşivlenmesinin önemine dikkat çekmiştir (ICOMOS, 1931; ICOMOS, 1964).

Günümüzde, sürdürülebilirlik kavramı altında ele alınan "nesiller arası eşitlik" olgusu, geçmişten günümüze kalan tarihsel bilginin doğru yöntemlerle gelecek nesillere aktarılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu sayede, yeryüzünde biriken bilgi birikiminin gelecekte de kullanılabilir olması ve ileri nesillerin bu haktan eşit şekilde faydalanması mümkün olacaktır. Bu yaklaşım, koruma bağlamında belgeleme olgusunun önemini desteklemektedir.

Özellikle toplumları derinden etkileyen ve endüstrileşmenin ürünü olan yapıların yeni işlevlere uyarlanması sürecinde, bu bilgi aktarımı kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinde bir diğer temel parametre, tarihi mekanların barındırdığı somut ve somut olmayan bilginin belgelenip günümüz ve gelecek nesillere aktarılmasını ifade eden mekansal bilginin belgelenerek aktarılması olarak tanımlanabilir.

Kültürel mirasa ait bilginin geleceğe aktarılmasının en uygun yolu, tarihi öğelerin minimum müdahale ile ayakta tutulması ve mümkün olduğunca özgün ve bütüncül şekilde muhafaza edilmesidir. Ancak, bu her miras özelinde mümkün olmayabilmektedir. Günümüzde tarihi yapıları sadece belge değerine odaklanarak muhafaza etmek yerine, çağdaş yaşama uyarlamak ve aktif bir şekilde kullanımlarını sürdürmek daha uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, çeşitli belgeleme yöntemlerine başvurulması büyük önem taşımaktadır.

Belgeleme yöntemleri, hem müdahale öncesi mevcut durumun belgelenmesini, hem müdahale süreçlerinin aşama aşama kaydedilmesini, hem de günümüz kullanıcılarının kültürel miras hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaya yöneliktir. Kısacası, kültürel miras bilgisinin günümüz kullanıcılarına ve gelecek nesillere aktarılmasını hedefler. Bu parametre, müdahale öncesine, müdahale aşamalarına ve müdahale sonrasına ait bilginin aktarımı olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir.

Toplanan bu üç aşamalı bilginin güncel kullanıcıya veya geleceğe etkili bir şekilde iletilmesi son derece kritiktir.

Müdahale öncesi, müdahale aşamaları ve müdahale sonrasına ait bilginin geleceğe aktarımı uzman kişiler tarafından bilimsel yöntemlerle sağlanmalıdır. Teknik anlamda bu belgeleme işlemi şu şekildedir:

- **Fotoğrafla belgeleme** (havadan fotoğraflama, panoramik fotoğraflama, genel (siluet) fotoğraflama, cephe ve diğer dış elemanları fotoğraflama, iç mekanda mimari öğeleri fotoğraflama, iç mekanda taşınamaz mobilya ve donatıları fotoğraflama)
- **Teknik belgeleme** (coğrafi konum ve ulaşım akslarını belgeleme, haritalandırma, yapıları mimari çizimlerle belgeleme, alana ait mevcut çizim veya şekilleri belgeleme)
- **Yasal vb. verileri belgeleme** (mülkiyet belgeleme, mevcuttaki kadastral verileri belgeleme, mevcuttaki kentsel planları belgeleme, kültürel varlığın durumunun değerlendirilerek raporlanması, yapı sahiplerinin taşıma ve bakım gibi konularda onayının belgelenmesi)
- **Diğer belgeleme yöntemleri** (video, ses kayıtları vb.) (Council of Europe, 2022)

Mekansal bilginin güncel kullanıcıya aktarılması amacıyla belgelenmesi ise canlandırma ve sunum yöntemleri ile mümkün olup teknik olarak şu şekilde sınıflandırılabilir (Liu ve Lin, 2021; Van der Donckt, 2008; Tuna, 2016);

- **Yerinde görsel sunum elemanları** (tarihi öğelerin yakınında konumlanmış görsel anlatımlar ve açıklama panoları)
- **Araştırma ve eğitim araçları** (mekanı tanıtmaya yönelik hazırlanan kitaplar, broşürler, internet kaynakları)
- **Teknolojik sunum teknikleri** (sanal rekonstrüksiyonlar, bilgilendirici ekranlar, interaktif sunumlar, AV ve VR teknolojileri)
- **Etkinlikler** (mekanı tanıtma amaçlı halk katılımlı etkinlikler)

Mekansal bilginin belgelenerek aktarımı, endüstri mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi bağlamında, bu yapıların toplumları derinden etkileyen bir döneme

ait olmaları ve karmaşık yapılar barındırmaları nedeniyle sıkça ele alınmıştır. Nizhny Tagil Tüzüğü, endüstri mirasını korumanın en kritik noktasının kapsamlı bir belgeleme olduğunu vurgulamış ve yapılan envanterleme ile belgeleme çalışmalarının halkın erişimine açık olması gerektiğini ifade etmiştir (ICOMOS, 2003). Dublin İlkeleri ise bu belgeleme sürecinin, alanın değerinin belirlenmesi için müdahale öncesi bilimsel araştırmaları ve müdahale aşamalarını içermesi gerektiğini belirtmiş; bu süreçte yapısal öğeler, donatılar, makineler ve diğer somut olmayan unsurların da kapsamlı bir şekilde belgelenmesi gerektiğini vurgulamıştır (ICOMOS-TICCIH, 2011).

4.2.4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi

Kültürel mirası koruma olgusunun kentsel boyutta ele alınışı, Fransız Devrimi dönemine ve 19. yüzyılda Avrupa'da yeni bir sosyal düzenin ortaya çıkışına kadar uzanmaktadır. Ancak özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından, kentlerde meydana gelen yıkımların giderilmesi amacıyla kapsamlı yeniden yapılanma süreçlerine girilmesiyle birlikte, tarihi dokunun korunmasını destekleyen mevzuat ve planlama uygulamaları gelişmiştir. Bu durum, tarihi kentlerin bir miras türü olarak korunmasına ve kentsel koruma kavramının uluslararası düzeyde kabul görmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda, kent yönetimi, şehirleri "gelişmekte olan bölümler" ve "geçmişten gelen tarihi bölgeler" olarak iki temel alan halinde değerlendirmeye başlamıştır (Bandarin ve Oers, 2012).

Koruma kavramının süreç içerisinde gelişerek kentsel boyutta ele alınabilir bir hale gelmesi, çeşitli kongreler, toplantılar ve tüzüklerde sıkça vurgulanan bir yaklaşım haline dönüşmüştür. Günümüzde hızlı kentleşmenin, tarihi kentsel dokular üzerinde oluşturduğu değişim baskısı ve yok olma tehdidi, bu alanların korunmasına yönelik ilgiyi artırmıştır. Bu durum, kentsel gelişim politikalarında tarihi dokuların korunmasını önemli bir faktör haline getirmiştir.

Günümüz koruma anlayışı bağlamında kentteki tarihi alanların korunması olgusu değerlendirildiğinde, buraların yalnızca var olan biçimiyle dondurularak muhafaza edilmesi değil, geçmişten gelen somut ve somut olmayan değerlerin günümüzde de kentsel ölçekte aktif tutularak bir süreklilik sağlanması esastır. Bu anlamda kentsel koruma kavramı sosyal, çevresel, ekonomik anlamda kentsel sürdürülebilirliğin bir

parçası haline gelmiştir. Özcan'a (2009) göre sürdürülebilir kentsel koruma, kültürel miras değerlerini kültürel süreklilik ve sosyal çeşitliliğin yaşatılması, aynı zamanda ekonomik gelişme sağlanması açısından stratejik mekansal planlama yaklaşımı temelinde ele alınan geniş kapsamlı ve bütünleşik koruma anlayışını ifade etmektedir. Bu anlayış, kentsel hafızayı ve geçmişin kanıtlarını içeren yerel kimlik değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için fiziksel unsurların ötesinde sosyo-kültürel, ekonomik ve yönetimsel sürdürülebilirlik açısından da geniş bir yaklaşımı içermektedir.

Kentsel tarihi alanların sürdürülebilir bir yaklaşımla korunmasında temel olarak gerçekleştirilen bir uygulama olarak, bu alanların yeniden kullanıma açılması olgusu, koruma tüzüklerinde çeşitli ifadelere yer verilerek güncel yaklaşımın oluşması sağlanmıştır. Bu ifadelere bakıldığında en önemli noktalar; alana yüklenen yeni işlev ve etkinliklerin tarihi kentlerin veya kentsel alanların karakteriyle uyumlu olması, bunların yerel halkın geçimini sağlayan işleri engellememesi, gerekli trafik ve ulaşım aksları ve yeni açık alan düzenlemelerinin tarihi dokuyu veya çevresini zedelememesi şeklinde özetlenebilir (ICOMOS, 1987; ICOMOS, 2011).

Tarihi endüstri kompleksleri gibi kent veya kent çeperinde geniş bir yer kaplayarak o bölgenin dokusuna; morfolojik, sosyal ve ekonomik anlamda büyük etkisi olan miras alanlarının yeniden kullanımının, kentsel ölçekte çokça etkisi bulunmaktadır. Bu açıdan endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında bir diğer parametre, kentsel kimliğin sürdürülmesi olarak belirlenebilir. Bu parametre, günümüzde sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımı altında sosyal ve ekonomik canlılık yaratma, yeni kamusal mekanlar yaratma, kültürel turizm noktaları oluşturma amacıyla dönüşümü sağlanan miras alanlarında; bunların yanı sıra tarihi endüstri komplekslerinin yeni işlevlerle yeniden kullanımında kent kimliğinin sürdürülmesine etkisi olan belirleyiciler ele alınmıştır.

4.3 Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesinde Güncel Uygulamalar

Tarihi endüstri alanlarının yeni işlevlerle kullanılmasında güncel uygulamaların temel yaklaşımı, içe dönük ve atıl durumda olan alanların dışa dönük ve yaşayan hale getirilmesine dayanmaktadır (Masatlıoğlu, 2018). Bu durum, özgün işlevini

sürdürdüğü dönemde üretken ve faydacı bir görev üstlenen mekanların kullanım dışı kalmalarına son verilerek yeniden fayda sağlar hale getirilmesi olarak ifade edilebilir. Yeni aktörler ve kullanıcılar aracılığıyla "yer-oluşturma" (place-making) ve "yer-pazarlama" (place-marketing) odaklı mekanlar yaratılarak sürdürülebilir kentsel gelişim teşvik edilmektedir.

Son yıllarda Avrupa'da özellikle Fransa, Almanya ve İngiltere, 20. yüzyılın ilk yarısı ve öncesinde inşa edilen endüstri yapılarını 1960'lardan itibaren çeşitli işlevlerle yeniden değerlendirmeye başlamış ve bu konuda önemli araştırmalar ile uygulamalar gerçekleştirmiştir. Endüstri Devrimi'nin yalnızca teknolojiyi etkileyen bir değişim değil, aynı zamanda dönemin yaşayış kültürünü, düşünce biçimlerini ve sosyo-ekonomik yapısını derinden etkileyen bir dönüm noktası olduğu geniş çapta kabul edilmektedir. Bu dönüşümleri teşvik etmek amacıyla çeşitli destek mekanizmaları ve finansal kaynaklar sağlanmaktadır. Avrupa Birliği ve ulusal hükümetler, bu projelere fon sağlama, vergi teşvikleri, kredi programları ve danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli destekler sunmaktadır.

Erkartal'a (2018) göre, Avrupa'da tarihi endüstriyel alanların yeniden kullanımı konusuna örnek oluşturan güncel uygulamalar ele alınıp incelendiğinde, "alana en az düzeyde müdahale etme" ve "alanı yeniden inşa etme" seçenekleri arasında kademeli olarak sıralanan yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bahsedilen "alana en az düzeyde müdahale etme" yaklaşımı, tarihi endüstriyel alanın orijinal karakterini korumayı ve tarihi dokuyu mümkün olduğunca bozmadan yeniden kullanmayı vurgular. "Alanı yeniden inşa etme" yaklaşımı ise, tarihi endüstriyel alanların, kapsamlı bir restorasyon ve dönüşüm sürecinden geçirilmesini, orijinal yapının bazı bölümleri korunsa da, yeniden yapılandırma ve tasarım çalışmalarına gidilmesi ve tarihi mirasla birlikte çağdaş mimari ve işlevselliği bir araya getirerek, alana yeni bir kimlik kazandırılması söz konusu olabilmektedir. Erkartal (2018) bu iki farklı kademeye yönelik uygulamaları sırasıyla şu şekilde örneklendirmiştir:

- Endüstri peyzaj alanı olarak değerlendirme,
- Müze, kültürel faaliyet, sergi salonu gibi esnek ve az müdahale gerektiren işlevlerle yeniden kullanma,
- Tarihi dokunun çağdaş tasarımlarla desteklenerek yeniden kullanımı,

- Alanın rekonstrüksiyonu sonrası yeniden kullanıma sunulması.

Endüstri mirasının yeniden kullanımına yönelik güncel uygulamaları belirli yöntemler altında aktaran Höhmann (1992), şu şekilde bir sınıflandırma yapmıştır:

- "Aktif" olarak değerlendirmek ve az bir müdahale ile özgün işlevine yakın bir işlevle koruma,
- "Aktif" olarak değerlendirmek ve müze olarak koruma,
- "Aktif" olarak değerlendirmek ve özgün işlevinden tamamen farklı bir işlevle yeniden kullanma.

Bu yöntemlerden, **az bir müdahale ile özgün işlevine yakın bir işlevle koruma**, genellikle özgün işlevini yitirmemiş endüstri yapıları için uygulanabilir bir yöntemdir. Bu bağlamda, yapının belirli bölümlerinde üretim faaliyetleri devam ederken, diğer bölümler ihtiyaç doğrultusunda işlev değişikliğine tabi tutulabilir. Yeni işlevlere örnek olarak üretimle ilişkili ofis mekanları, sergileme alanları veya satış mekanları gösterilebilir.

Müze işlevi vererek koruma, yapıdaki üretim teknikleri ve teknolojileri, üretilen ürün, üretimin tarihçesi hakkında bilgilerin sunulması açısından uygun bir yöntem olabilir. O üretim yapısına ait ürünlerin yanı sıra başka temaların sergilenmesi de mümkündür. Ancak Köksal'a (2005) göre müze işlevi her yapı için uygun değildir. Özgün donanımını yitirmemiş, az bozulmaya uğramış ve özgünlüğünü yitirecek düzeyde müdahale görmemiş bir yapının müze olarak işlevlendirilmesi uygundur. Müze olarak kullanılacak tarihi yapıda gerçekleşecek müdahalenin fazla olmaması ve eklerin tarihi yapıyı gölgede bırakacak şekilde uygulanmamış olması gerekmektedir. Ayrıca yapıdaki özgün işlevin algılanabilmesi amacıyla en doğru yöntem, donatıların in-situ (yerinde) korunmasıdır.

Özgün işlevinden tamamen farklı bir işlevle yeniden kullanmak, özgün işlevin sürdürülmesinin mümkün olmadığı veya ihtiyaç duyulmadığı, özgün işleve ait izlerin ve donatıların işlev dışı kaldığı durumlarda başvurulabilecek bir yöntemdir. Yeni işlevin doğru seçilmesi, bu uygulamalardaki en kritik nokta olarak ifade edilebilir. Yeni işlev, tarihi endüstri yapısının değerlerini kullanıcıya unutturmamalı ve mekansal özelliklerini zedelememelidir. Yapının özgün nitelik ve var olan donatılarının

mümkün olduğunca yeni işleve adapte edilmesi ve yerinde korunması gereklidir. Yeni işleve yönelik güncel müdahaleler ve ekler de geri dönülebilir nitelikte olmalıdır. Köksal'a (2005) göre endüstri yapılarını yeniden işlevlendirmek, bezeme veya süsleme gibi ayrıntılara müdahaleyi gerektirmediğinden diğer yapı türlerine göre daha kolaydır. Ancak endüstri yapılarında da mekanı özgün kılan taşıyıcı sistemini, dökme demir sütunlarını, ya da ahşap taşıyıcılarını, pencere oranlarını ve profillerini, iç açıklığını, mekan bütünlüğünü, gabarisi, duvar dokusunu, avlularını, tesis içinde ulaşımı sağlayan raylar vb. özelliklerini korumak önemlidir.

Bu yöntemlerden "müze olarak yeniden işlevlendirme"; yapıların özgün hallerine mümkün olduğunca sadık kalınarak korunması, endüstriyel süreçlerin ve yaşam tarzlarının sergilenmesi için uygun bir ortam sağlanabilmesi ve ziyaretçiye aktarılabilmesi, sergilemeye uygun geniş mekanlara sahip olmaları açısından nispeten uygulaması daha az zorluklar barındırmaktadır. Öte yandan, müze harici başka bir işlevle yeniden kullanım uygulamaları da; kentin veya alanın bulunduğu bölgenin ihtiyacı doğrultusunda bir işlevin sağlanmasına olanak yaratılması, yaratıcı dönüşüm fırsatlarının oluşturulması, yenilikçi kullanım senaryoları kurularak çok çeşitli işlevleri barındıran mekanlar oluşturularak sürdürülebilir ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlayan alanlar yaratılabilmesi gibi avantajları beraberinde getirebilmektedir. Ancak bu dönüşüm uygulamaları mevcut tarihi yapıların ve altyapının yeni işlevlere uygun hale getirilmesi sırasında karşılaşılan teknik zorluklar, iç mekanların yeni işlevlere uyum sağlaması için gerekli müdahalelerin özgün dokuya zarar vermeden gerçekleşebilmesinin getirdiği zorluklar, yüksek maliyetler gibi sebeplerle daha karmaşık proje süreçlerini beraberinde getirmektedir. Endüstrileşme dönemine ait üretim komplekslerindeki mekansal işlev dağılımı incelendiğinde, o döneme ait alanların da depo, atölye, üretimhane, barınma, yönetim, ofis gibi alt işlevleri barındıran karma işleve sahip mekanlar olduğu söylenebilir. Yapılan ön alan çalışmasında da görülmektedir ki, bu kompleksler 21. yüzyıla gelindiğinde, yeniden işlevlendirme sonucu çoğunlukla sosyalleşme, kültürel etkinlikte bulunma, çalışma, eğitim görme, konaklama, yemek yeme, eğlenme veya alışveriş yapma gibi çok farklı aktivitelere yönelik mekanların birkaçının planlı bir şekilde bir araya gelmesi sonucu oluşan karma kullanım alanlarına dönüştürülmektedir.

Rowley (1996), geniş ölçekli alanlar bağlamında karma kullanımı, bir kentsel alan içerisinde farklı işlevlerin fiziksel ve işlevsel olarak bütünleştirildiği yapılar şeklinde tanımlamaktadır. Karma kullanımlı alanların sosyal ve ekonomik avantajları arasında, kent merkezindeki sosyal ve kültürel aktivite ihtiyacını karşılaması, farklı kullanıcı gruplarını bir araya getirerek ilgi çekici ve dinamik mekanlar oluşturması, yerel işletmelere destek sağlaması ve birçok ihtiyacın tek bir mekanda karşılanarak ulaşım maliyetlerini düşürmesi bulunmaktadır. Ayrıca, farklı zaman dilimlerinde kullanılan işlevlerin bir araya gelmesi sayesinde daha güvenli bir çevre yaratılmaktadır.

Yatırımcılar açısından, bu alanlar yüksek yoğunlukları sayesinde ekonomik fırsatlar sunmakta ve kentsel çekim alanları oluşturarak kısa ve uzun vadede gayrimenkul değerlerini artırmaktadır. Çevresel faydaları ise, kentsel yayılmayı azaltarak doğal çevrenin korunmasını desteklemesi, kent merkezinin fiziksel kalitesini iyileştirmesi, trafik sorunlarını azaltması, yaya yolları ve bisiklet kullanımına daha fazla olanak tanıması, aynı zamanda yaşayan ve aktif kamusal alanlar yaratarak yerel çevrenin kalitesini yükseltmesidir (Buze, 2009).

Bahsedilen avantajlar, kent içinde atıl durumda kalmış ve geniş alanlara yayılan tarihi endüstri komplekslerinin yeniden hayata kazandırılmasında karma işlevler yüklenerek değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Ancak, bu dönüşüm anlayışı çeşitli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu zorluklar şu şekilde sıralanabilir:

- **Yeni kullanım - tarihi doku uyumunun sağlanması:** Karma kullanımlı bir alana dönüştürme sürecinde, alana yoğun bir işlev yüklemek ve aynı zamanda mekanın özgün karakterini korumanın zorlu bir süreç olduğu söylenebilir. Farklı işlevlerin bir araya getirilmesiyle birlikte, yapısal, estetik ve işlevsel tutarlılığı sağlamak önemlidir. Birbirinden farklı birkaç işlev aynı alan içerisinde bir araya getirilirken, alan bütünlüğünün korunması karmaşık bir karar sürecini beraberinde getirebilir. Ayrıca eklemelerin veya modern tasarımların, mevcut mimari ve tarihi öğelerle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi de önemlidir.

- **Altyapı sistemlerinin sağlanabilmesi:** Karma kullanımlı bir alana dönüştürme süreci, mevcut altyapı ve sistemlerinin iyileştirilmesini veya çağdaş yöntemlerle tekrar düzenlenmesini gerektirebilir. Elektrik, su, ısıtma, havalandırma gibi altyapı sistemlerinin modern gereksinimlere uygun hale getirilirken, bu süreçte mekanın özgün öğelerinin zarar görmemesi ve yapısal bütünlüğün korunarak gerçekleşmesi önemlidir.

- **Yerin ruhunun korunması:** Karma kullanımlı bir alanda farklı işlevlerin bir araya gelmesi, mekanın özgünlüğünü etkileyebilir. Örneğin, mekanın özgün endüstriyel atmosferi, ticari veya konut kullanımlarıyla uyumlu olmayabilir. Bu durumda, yeni işlevlerin mekansal karakteri olumsuz etkilememesi ve özgünlüğüne zarar vermemesi için dikkatli bir tasarım yaklaşımı gerekebilir.

- **Toplumsal kabul ve değerlendirme:** Mekanın özgünlüğünün korunması ve karma işlevlere dönüştürülmesi sürecinde, toplumsal kabul ve değerlendirme önem taşımaktadır. Mekanın tarihi ve kültürel değerlerini destekleyen paydaşların ve toplumun projeye katılımı, mekanın özgünlüğünü korumak için önemli bir faktördür. Farklı beklentiler, çıkarlar ve endişeler nedeniyle, toplumsal kabul sağlamak ve projenin sürdürülebilirliğini sağlamak zor olabilir.

Bahsedilen tüm bu zorluklar; alanda gerçekleşecek çalışmaların maliyetli olması sebebiyle güçlü finansal desteklere ihtiyaç duyulmasına, yasal düzenlemelere uyum sağlamanın zorlaşmasına, uzun sürelere yayılarak çalışma yürütecek çok disiplinli bir ekibe ihtiyaç duyulmasına, alanın yerel halk tarafından kabul edilmesine yönelik çalışmalar yürütülmesinin gerekliliğine ve hem proje sürecinin hem de işletme sürecinin sürdürülebilir koordinasyonunu ve yönetimini sağlayacak bilgili kişi ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmasına yol açmaktadır.

BÖLÜM BEŞ
ARAŞTIRMA ALANLARININ VE YÖNTEMİNİN BELİRLENMESİ

5.1 Araştırma Alanlarının Belirlenmesi

Endüstri Devrimi, 18. yüzyılda ilk olarak İngiltere'de başlayarak Avrupa içerisinde ortaya çıkmış, farklı ülke sınırlarında farklı biçimlerde yayılım göstererek yeni teknoloji ve üretim yöntemlerini toplumlara kazandırmıştır. Üretim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte, birçok ülkede özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya kökenli makine teknolojileri kullanılarak üretim yapıları ve alanları inşa edilmiştir. İşçi kesimi, bu gelişmelere ayak uydurmak amacıyla endüstrileşmenin yoğun olduğu bölgelere göç etmiştir. Bu süreçte, kentlerin yapısı değişmeye başlamış ve sınırlar ötesi bir fenomen olarak "Endüstri Devrimi" Avrupa'dan başlayarak dünya genelinde büyük bir dönüşüm başlatmıştır (Trinder, 2021).

Endüstrisizleşmenin yaşanması da, endüstrileşmenin başlangıcı gibi ilk olarak Avrupa'da yaşanmaya başlamış ve 1970 - 1980'lerden itibaren ardı ardına tüm ülkeleri etkilemiştir. Toplumsal, ekonomik ve mekansal anlamda olumsuzlukları beraberinde getiren endüstrisizleşme, özellikle İngiltere, Fransa ve Almanya'da etkisini yoğun bir şekilde göstererek diğer ülkelere de yayılmıştır. Bu gerilemenin arkasında bıraktığı endüstri yapı ve alanları ise öncelikle İngiltere'deki korumacılar ve arkeologlar öncülüğünde farkedilmeye başlanarak yeni bir disiplin olarak 'endüstri arkeolojisi' ortaya çıkmıştır. (Rodopoulou, 2020).

Tez çalışmasında Avrupa'da bulunan örnekler üzerinden alan araştırması gerçekleştirilmiştir; çünkü Avrupa bir yanda endüstrileşme ve bu bağlamdaki olgulara öncülük ederken öte yandan endüstri yapılarının kültürel miras olarak kabul edilmesinde önü çekmiştir. Uygun örneklerin seçimine yönelik olarak belirli kriterler doğrultusunda bir ön alan araştırması gerçekleştirilmiştir.

5.1.1 Araştırma Alanı Seçimine Yönelik Kriterlerin ve Sınırların Belirlenmesi

Alan seçiminin gerçekleştirilmesi amacıyla öncelikle belirli kriterler doğrultusunda Avrupa genelinde yeniden işlevlendirilmiş endüstri mirasına dair bir ön araştırma yapılmıştır. İngiltere, endüstri devriminin merkezi olması ve birçok örneği

barındırmasıyla dikkat çekse de, çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu kararın temel nedenleri, İngiltere'deki endüstri alanlarının sayısal çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle araştırmanın derinlemesine analiz hedefini zorlaştırma riski ve bu bölgedeki literatür yoğunluğu nedeniyle diğer bölgelerle kıyaslanabilir bir sonuç elde etmenin güçlüğüdür. İngiltere dışındaki Avrupa ülkelerinde de endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesine dair yeterli çeşitlilikte örnekler bulunduğu tespit edilmiş ve bu seçimin çalışmanın temsil gücünü olumsuz etkilemeyeceği değerlendirilmiştir. Bu seçim, çalışmanın kapsamını daraltarak daha ayrıntılı bir analiz yapılmasını sağlamak amacıyla tercih edilmiştir.

- **Erişim**: Alan seçiminde ulaşılabilir literatürün varlığı, alana erişim imkânı ve ilgili yetkililerle görüşme olanakları dikkate alınmıştır.
- **Alan boyutu**: Endüstri mirasının en temel zorluklarından birinin bu miras türünün boyutu ve karmaşıklığı olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın kapsamını geniş tutabilmek ve her alan özelinde hem yapı çevresi hem de farklı iç mekânlara dair çıkarımlar yapabilmek amacıyla geniş alanlara yayılmış endüstri kompleksleri seçilmiştir.
- **İşlev**: Tarihi alanlara yüklenen yeni işlev ne kadar özgününden farklı ve yoğun bir programa sahipse, gerçekleşen müdahaleler ve etkilerinin kapsamının bir o kadar geniş olduğu söylenebilir. Bu açıdan, seçilen alanların yeni işlevleri temel bir kriter olarak göz önünde tutulmuştur. Höhmman'ın endüstri mirasını yeniden işlevlendirme olanakları arasından "müze olarak yeniden işlevlendirme", "özgününe yakın kullanımla yeniden işlevlendirme" ve "tamamen farklı yeni bir kullanımla işlevlendirme" seçenekleri arasından en kapsamlı mekansal dönüşüme sebep olduğu düşünülen üçüncü seçenek tercih edilmiştir.
- **Güncel kullanım**: Araştırmada, güncel ziyaretçi veya kullanıcıya mekânsal bilginin ne derece aktarıldığı inceleneceğinden, seçilen alanların aktif kullanılıyor olması temel bir kriterdir.

Höhmann'ın sınıflandırması kapsamında olan özgün işlevinden tamamen farklı işlevlerle yeniden kullanımı sağlanmış olan tarihi endüstri kompleksleri, Avrupa coğrafyası üzerinden incelenmiş ve detaylı listei çıkarılmıştır. Bu bağlamında 27 alana

ulaşılmıştır (Tablo 5.1). Oluşturulan listeye göre komplekslerin etkinlik merkezi, kültür/sanat merkezi, peyzaj parkı gibi esnek işlevlerle yeniden canlandırıldığı, çoğunlukla da birden fazla işlevi bünyesinde barındıran karma kullanımlı alanlara dönüştürüldüğü görülmüştür. Bu karma kullanımlar; etkinlik alanı, peyzaj parkı, kültür merkezi, ofis, konut, ticari alan, restoran/kafe, eğitim, otel gibi fonksiyonların kombinasyonlarından oluşabilmektedir.

Listede bulunan alanların nitelikleri, yeniden işlevlendirilmelerine yönelik karar süreçleri, yeni kullanımdaki durumları incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

- Özgününden tamamen farklıyeni işlev verilerek dönüştürülen tarihi endüstri alanları kültür/sanat merkezi, etkinlik merkezi, eğitim, konut, alışveriş merkezi, peyzaj parkı veya bu işlevlerin birkaçının bir araya geldiği çok amaçlı alanlar olarak kullanılmaktadır.
- Kent merkezindeki atıl endüstri alanları, çevresini sosyal olarak olumsuz etkilediği (örneğin, istenmeyen kullanıcıların alanı işgal etmesi, güvensiz ortamların oluşması) gerekçesiyle dönüşüm projelerinde öncelik kazanmaktadır.
- Çevre kirliliği yaratan ve geniş alan kaplayan endüstri kompleksleri için, zararlı maddelerden arındırılarak iyileştirilmesi ve peyzaj parkına dönüştürülmesi yaygın bir çözüm yöntemidir.
- Kullanımı sona eren alanların devlete devredilmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Ancak, yüksek maliyetler nedeniyle yatırımcı şirketler genellikle bu tür dönüşümlere mesafeli yaklaşmaktadır. Bu durum, birçok projenin karar alma ve finansman süreçlerini karmaşık ve uzun hale getirmiştir.
- Çoğunlukla ekonomik,politik ve paydaş anlaşmazlıkları gibi sebepler yeni işlev ve koruma kararlarının alınması sürecini karmaşıklaştırmıştır.
- Bazı alanların dönüşüm projesi öncesi geçici olarak çeşitli amaçlarla kullanıldığı (örn. alternatif sanat etkinliklerinin düzenlendiği alanlar) ve bu geçici işlevin güçlendirilmesi amacıyla devlet desteğiyle alanın projelendirilerek dönüştürüldüğü görülmektedir. Yeni işlev, geçici işleve göre şekillenmiştir.

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste

Alan adı	
Baumwollspinerei	
Konum	**Yapım tarihi**
Leipzig, Almanya	1884
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1989	2012
Eski işlev	
Pamuk işleme fabrikası	
Yeni işlev	
Sanat merkezi	

(spinnerei.de/, b.t.)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yapı sahibi özel kuruluş ve devlet ortaklığı	Kent içi
Dönüşümün niteliği	
Dönüşüm öncesi, sanatçıların alternatif mekanına dönüşen yapılar, ilerleyen süreçte projelendirilmiş ve resmi olarak bir sanat merkezi olarak kullanıma açılmıştır. Alanda günümüzde çok sayıda dönemsel kiralanabilen atölye ve ofis mekanları yer almaktadır.	

Alan adı	
Zenralwerk	
Konum	**Yapım tarihi**
Dresden, Almanya	1920'ler
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1996	2013
Eski işlev	
Makine üretim fabrikası	
Yeni işlev	
Kültür merkezi	

(zentralwerk.de/, 2024)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Alanı uzun süreçli kiralamış olan kooperatif dernekler	Kent içi
Dönüşümün niteliği	
Sanatsal projeleri hayata koyan bir topluluk ağının kendine bir mekan arayışı sonucu bu yapı kompleksini bulmaları ve alanın dönüşümünü sağlamak için kooperatif kurmaları sonrası alan projelendirilmiş ve yeniden işlevlendirilmiştir.	

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı	
Zeche Zollverein	
Konum	**Yapım tarihi**
Essen, Almanya	1993
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1993	2005
Eski işlev	
Kömür ve çelik işletmesi	
Yeni işlev	
Etkinlik merkezi, , müze, peyzaj parkı	
Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yerel yönetim (Avrupa Birliği fonları katkılarıyla)	Kent çeperi
Dönüşümün niteliği	
1987 yılından itibaren maden ocağının kültürel amaçlar için kullanılması ve endüstrileşmeyi simgelemesi fikirleri ortaya atılmıştır. Ruhrgebiet içerisinde öncü projedir. Büyük bir proje olan Internationalen Bauausstellung (IBA) Emscher Park'ın bir parçasıdır.	

(Tack- Stiftung Zollverein, b.t.)

Alan adı	
Brikettfabrik Carl	
Konum	**Yapım tarihi**
Frechen (Köln), Almanya	1905-1907
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1995	2004-2007
Eski işlev	
Tuğla fabrikası	
Yeni işlev	
Konut, ofis, dükkan, anaokulu	
Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Özel şirket	Kent çeperi
Dönüşümün niteliği	
Alanda bulunan yapıların yeniden kullanımı sağlanarak kentsel dönüşüme katkı sağlanması istenmiştir. Bu sayede alanın çevresi de yeni konut bölgesi olarak kullanılabilmiştir. Projenin amacı hem tarihi bir yapının korunması hem de yapıların güncel yaşam koşullarına ve gereksinimlerine uygun şekilde yenilenebilmesi olmuştur.	

(dillig.de/, 2014)

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Kulturbrauerei		
Konum	**Yapım tarihi**	
Berlin, Almanya	1840	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1967	2000	
Eski işlev		
Bira fabrikası		
Yeni işlev		
Kültür merkezi, etkinlik alanları, ticari alanlar		**(Förster, 2021)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Özel ve Kamu kurumları		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alan bir çok kez ihaleye çıkarılsa da, yüksek maaliyetler sebebiyle dönüşüm projesini üstlenecek bir kurum uzun bir süre bulunamamıştır. İlerleyen yıllarda farklı özel kuruluşlar ve devlet tarafından sağlanan finansal destek sayesinde, bir kentsel gelişim projesi olarak alan yeniden işlevlendirilmiştir.		

Alan adı		
Malzfabrik		
Konum	**Yapım tarihi**	
Berlin, Almanya	1914-1917	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1996	2009	
Eski işlev		
Bira fabrikası		
Yeni işlev		
Etkinlik alanları, ofisler, ticaret alanları		(malzfabrik.de/, b.t.)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yatırım şirketi (İsviçre merkezli)		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alanın yatırımcı bir şirket tarafından 2005'te satın alınmasından sonra, komplekstekı yapılar kademeli olarak yenilenmiştir. Sürece yayılan çalışmalar 2013 yılına kadar devam etmiştir. Yağmur suyunun depolanması, gölet kurulması ve balık yetiştiriciliği gibi açık alanlarda sürdürülebilirlik konseptine uygun düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı	
Jahrhunderthalle Bochum	
Konum	**Yapım tarihi**
Bochum, Almanya	1902
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1968	2003
Eski işlev	
Gaz santrali	
Yeni işlev	
Etkinlik alanları	

(erih.de/, b.t.)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Özel şirket	Kent çeperi

Dönüşümün niteliği

Alan, 2005 yılında yatırımcı bir şirket tarafından satın alınarak yenileme sürecine girmiştir.Kompleksin kullanımı sonlandıktan sonra yerel yönetim, çeşitli konseptler geliştirip etkinlikler düzenlemiştir. 1990'larda tescillenmesi ve Endüstri Kültür Rotası'na dahil edilmesiyle yenileme ciddileşmiş ve yarışma sonucu projelendirilmiştir. 2013'e kadar süren yenileme, alanı sürdürülebilir bir kültürel merkez haline getirdi.

Alan adı	
Landschaftspark Duisburg-Nord	
Konum	**Yapım tarihi**
Duisburg, Almanya	1901
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1985	1989
Eski işlev	
Kömür ve çelik işletmesi	
Yeni işlev	
Peyzaj parkı, etkinlik alanı	

(Fritsche,b.t.)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yerel yönetim, IBA	Kent çeperi

Dönüşümün niteliği

1980'li yıllarda, demir-çelik tesislerinin bulunduğu alanın çevre kirliliği yaratması ve yenilenerek faaliyete devam etmesinin maliyetli olması nedeniyle yıkılması istenmiştir. Ancak, yerel insiyatifler ve halkın bir kısmı alanın korunması için ısrarcı olmuş ve bu amaçla çeşitli dernekler kurulmuştur. Bu ısrarlar, 1989'da oluşturulan Uluslararası Yapı Sergisi Emscher Park (IBA) desteğiyle sonuç vermiş ve geniş çaplı bir peyzaj dönüşüm projesi başlatılmıştır. Projenin temel amacı, ekonomik canlanma ve ekolojik iyileştirme olarak ifade edilebilir.

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Tabakfrabrik Linz		
Konum	**Yapım tarihi**	
Linz, Avusturya	1929-1935	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
2009	2010	
Eski işlev		
Tütün fabrikası		
Yeni işlev		
Ofis, etkinlik alanları		**(Hartl,b.t.)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Devlet kurumu		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Kompleks işlevsiz hale geldikten sonra özelleştirilmiş, ancak tartışmalar sonucu devlet tarafından 2009 yılında yeniden satın alınarak kamulaştırılmıştır. Bu süreçte alan, gücün özel sermayede değil kamuda olduğunu simgelemektedir. Tabakfabrik Linz, bugün sanatçılar, sosyal hizmetler ve esnafa yönelik olarak çeşitli kurumların burada kira aracılığıyla faaliyet göstermesine olanak sağlayan bir merkez olarak gelişmeye devam etmektedir. Alan, sadece ticari amaçlarla kullanılmamakta, halka açık olup, sanatsal faaliyetler ve kentsel gelişime katkı sağlamak temel hedef olarak belirlenmiştir.		

Alan adı		
WUK		
Konum	**Yapım tarihi**	
Viyana, Avustruya	1855	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1979	2021	
Eski işlev		
Makine üretim fabrikası		
Yeni işlev		
Kültür ve etkinlik merkezi		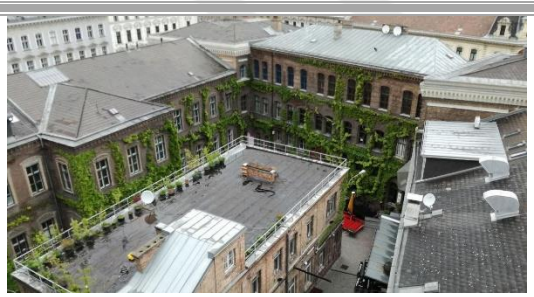 (Kwasi, 2021)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yerel yönetim ve STK		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alan, 1981'den itibaren yerel yönetimin desteğiyle temizlenmiş ve temel yenileme çalışmaları yapılarak, sanat derneklerinin alternatif bir kültür merkezi olarak kullanmasına olanak sağlamıştır. Bu süreçte, sosyal ve kültürel etkinlikler için önemli bir merkez haline gelen WUK, 2021'den itibaren kısmi olarak daha kapsamlı bir yenileme sürecine girmiştir ve bu kısmi yenilemenin 2024 yılında tamamlanması planlanmaktadır. WUK, hem sanat hem de eğitim alanında Viyana halkına ve ziyaretçilere hizmet vermeye devam edecek bir kültürel mekandır.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
C-mine (Winterslag)		
Konum	**Yapım tarihi**	
Genk, Belçika	1901	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1986	2005	
Eski işlev		
Kömür fabrikası		
Yeni işlev		
Ofisler, eğitim, etkinlik alanları, restoran		**(Stad Genk, b.t.)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Kamu kuruluşu		Kent çeperi
Dönüşümün niteliği		
2001 yılında yerel yönetim tarafından satın alınan bu alan, 2005-2010 yılları arasında gerçekleştirilen yenileme çalışmaları sonucunda, sinema, tiyatro, Luna Sanat Okulu gibi kültürel ve eğitim kurumlarını barındıran bir merkez haline gelmiştir. Günümüzde, bölgenin ekonomik ve kültürel canlanmasına katkı sağlayan bir yaratıcı merkez olarak hizmet vermeye devam etmektedir.		

Alan adı		
Textile Factory De Porre		
Konum	**Yapım tarihi**	
Belçika, Ghnet	1930 öncesi	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1980	2013	
Eski işlev		
Tekstil fabrikası		
Yeni işlev		
Peyzaj parkı ve halk merkezi		(Umans, 2016)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Sogent (kentsel gelişim şirketi)		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Fabrika, 1980'de iflas edip kapandıktan sonra, yıllarca atıl durumda kalmış ve çevredeki halk için bir sorun haline gelmiştir. 2013 yılında gerçekleştirilen büyük bir yenileme projesiyle, eski fabrika alanı bir mahalle parkına dönüştürülmüştür. Projenin amacı, bölgenin kalkınmasına katkıda bulunmak, iş olanakları yaratmak ve sanatsal ile eğitime yönelik etkinliklerin düzenlendiği bir alan oluşturmaktır.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı	
Dolní Oblast Vítkovice	
Konum	**Yapım tarihi**
Ostrava, ÇEkya	1828
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1998	2009-2012
Eski işlev	
Kömür, demir işleme	
Yeni işlev	
Etkinlik alanlaı, eğitim, müze, restoran, peyzaj, bilim merkezi	**(Renner, b.t.)**
Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Kamu kuruluşu	Kent içi
Dönüşümün niteliği	
Üretimin sona ermesiyle birlikte, alanın yıkılması planlanmış, ancak daha sonra tarihi ve kültürel değeri nedeniyle korunmasına karar verilmiştir. 2002 yılında ulusal kültürel miras olarak tescillenen bölge, 2009 yılında Avrupa Birliği ve Çek hükümetinden alınan fonlarla yeniden işlevlendirilmiştir. Bölgenin dönüşümü, yerel kalkınmayı desteklemek, iş olanakları yaratmak ve kültürel bir merkez haline getirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	

Alan adı	
Aparaaditehas Creative City The Widget Factory	
Konum	**Yapım tarihi**
Tartu, Estonya	Sovyet dönemi
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1990'ların başı	2014
Eski işlev	
Makine üretimi	
Yeni işlev	
Sanat ve etkinlik , alanları, restoran, ticari alanlar	(aparaaditehas.ee/, b.t.)
Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yerel girişimciler	Kent içi
Dönüşümün niteliği	
Sovyet döneminde bu fabrika soğutma ekipmanları ve gizli denizaltı parçaları üretmekteydi, ancak zamanla terk edilmiştir. 2014'te, alanın sanatsal, kültürel ve eğitime yönelik etkinliklerin merkezi haline getirilmesi amacıyla yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları başlatılmıştır. Dönüşüm projesi, yerel girişimciler ve sanatçılar tarafından başlatılmış ve yürütülmüştür.	

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı	
Cable Factory, Kaapelitehdas	
Konum	**Yapım tarihi**
Helsinki, Finlandiya	1939-1954
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1987	1991
Eski işlev	
Kablo fabrikası	
Yeni işlev	
Kültür mekezi, müze, kafe	

(designdistrict.fi/, b.t.)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Kamusal şirket	Kentiçi (Kıyı)

Dönüşümün niteliği

1980'lerin sonunda Nokia'nın sanayi faaliyetlerini durdurmasıyla işlevini yitirmiştir.. Fabrikanın yıkılması planlanmış, ancak yaratıcı toplulukların girişimiyle kompkesin, sanatsal ve kültürel etkinlikler için bir merkez haline getirilmesine karar verilmiştir. Bu amaçla 1991 yılında, Helsinki Belediyesi'ne ait olan Kaapelitalo şirketi, fabrikayı bir kültür merkezi olarak dönüştürme görevini üstlenmiştir.

Alan adı	
Ex- Mattatoio di Testaccio	
Konum	**Yapım tarihi**
Roma, İtalya	1888-1891
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1975	2006
Eski işlev	
Mezbaha	
Yeni işlev	
Eğitim, sanat, etkinlik alanları	

(Redazione, 2022)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yerel yönetim, üniversite, MACRO	Kent içi

Dönüşümün niteliği

1975 yılında mezbahanın kapatılmasının ardından, Ex-Mattatoio uzun süre boş kalmış ve geçici gruplar tarafından çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. 2006 yılında başlayan yenileme çalışmalarıyla birlikte, bu tarihi kompleks farklı işlevlerle kullanıma açılmıştır. Yenileme çalışmaları, farklı kuruluşlar tarafından kademeli olarak gerçekleştirilmiş olup, 2013'e kadar yoğun olarak sürmüştür. Alanda halen dönüşümü tamamlanmamış yapılar mevcuttur.

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Parco Dora		
Konum	**Yapım tarihi**	
Torino, İtalya	19. yüzyıl sonu	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1980'ler	2004	
Eski işlev		
Çelik/demir levha üretimi		
Yeni işlev		
Peyzaj alanı		**(Latz + Partner, 2011)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yerel yönetim		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Tesis kapatılmasının ardından, çevre kirliliğine neden olan ve kent içinde atıl kalan bir bölgeye dönüşmüştür. 2004 yılında başlayan dönüşüm projesi, bu alanın halk tarafından ulaşılabilirliğini artırmayı ve çevre kirliliğini yok etmeyi temel hedef olarak belirlemiştir. 2012 yılında tamamlanan proje, parkı beş ana bölgeye ayırarak hem doğal alanlar hem de korunmuş endüstriyel yapılarla zenginleştirilmiş bir kentsel park haline getirmiştir		

Alan adı		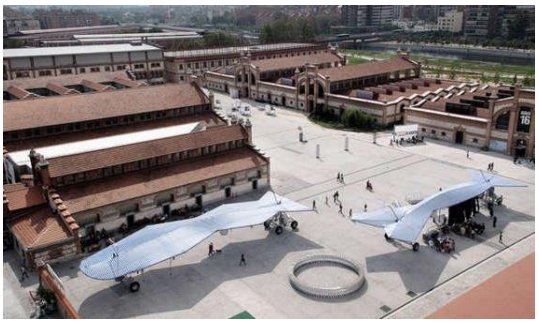
Matadero Madrid		
Konum	**Yapım tarihi**	
Madrid, İspanya	1911	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1996	2006	
Eski işlev		
Mezbaha		
Yeni işlev		
Sanat merkezi, etkinlik alanları		(esmadrid.com, 2015)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Madrid Kent Konseyi Sanat Bölümü, kamu ve özel kuruluşlar		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
2006 yılında başlayan yenileme projesi, deneysel bir bakış açısıyla yürütülmüş ve birçok mimarın katkılarıyla şekillendirilmiştir. Projenin temel amaçları, yapıların özgün cephelerini korumak, sürdürülebilir ekonomik gelişimi sağlamak ve halk katılımlı kültürel faaliyetleri teşvik etmek olarak ifade edilmiştir.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Van Nelle Factory		
Konum	**Yapım tarihi**	
Rotterdam, Hollanda	1929	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1995	1998	
Eski işlev		
Tütün fabrikası		
Yeni işlev		
Etkinlik alanları kiralanabilir ofisler, müze		**(Eveleens, 2008)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yerel miras departmanları ve Hollanda Kültürel Miras Ajansı işbirliği		Kent çeperi
Dönüşümün niteliği		
Van Nelle Fabriek, Rotterdam'da 1920'lerde inşa edilmiş ve modernist mimarinin ikonik bir örneği olarak kabul edilmiştir. 2002 yılında başlayan ve 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmesiyle ilerleyen yenileme süreci, mülkün endüstriyel, ticari ve hizmet alanlarındaki ekonomik faaliyetlere uyum sağlamasını amaçlamıştır.		

Alan adı		
Culturpark Westergasfabriek		
Konum	**Yapım tarihi**	
Amsterdam, Hollanda	1880	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1967	2006	
Eski işlev		
Gaz fabrikası		
Yeni işlev		
Peyzaj parkı ve etkinlik alanı		(Swart, b.t.)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Kamu ve özel şirket ortaklığı		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alanda üretiminin durdurulmasının ardından, uzun yıllar boyunca atıl durumda kalmış ve ciddi çevre kirliliği ile karşı karşıya kalmıştır. 1981'de bölge rekreasyon alanı olarak yeniden planlanmış, ancak 1992'den itibaren kültürel girişimciler ve sanatçılar tarafından keşfedilmiştir. 2003 yılında, kapsamlı bir temizleme ve yeniden işlevlendirme süreci başlatılmıştır. Proje, alanın kentsel gelişim planına uygun olarak halka açılmasını, çevre kirliliğinin giderilmesini ve sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma modelinin uygulanmasını amaçlamıştır.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Kulturfabrik (Esch an der Alzette)		
Konum	**Yapım tarihi**	
Lüksemburg	1885	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1979	1996	
Eski işlev		
Mezbaha		
Yeni işlev		
Etkinlik alanları, konser alanı, müzik stüdyoları, kafe		**Weber, 2015)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Devlet, yerel yönetim ve özel kuruluş		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alan, kullanım dışı kalmasının ardından 1982'de tiyatrocu bir grup tarafından keşfedilmiş ve mevcut alanlar prova ve performans salonlarına dönüştürülmeye başlanmıştır. 1983 yılında ise resmi olarak "Kulturfabrik" adı altında bir kültür merkezi haline gelmiştir. Birçok tartışmanın ardından 1993 yılında devlet desteği ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan (ERDF) finansal destek almasına karar verilmiştir. 1996'da kapsamlı bir yenileme sürecine girerek yeniden düzenlenmiş ve 1998'de kullanıma açılmıştır.		

Alan adı		
The University of Luxembourg Learning Center		
Konum	**Yapım tarihi**	
Lüksemburg	1909, 1965	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1990'lar	2000	
Eski işlev		
Demir-çelik		
Yeni işlev		
Eğitim ve araştırma merkezi ve öğrenci yurdu		(Bonet, 2021)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yerel yönetim ve özel kuruluş		Kent çeperi
Dönüşümün niteliği		
Bu alan, 2018 yılında tamamlanan kapsamlı bir yenileme sürecinin ardından modern bir eğitim merkezi olarak yeniden tasarlanmıştır. Dönüşüm için kentsel planlama yarışması düzenlenmiş ve projeye uygun bir tasarım seçilmiştir. Projede, eski demir cevheri ve diğer malzemelerin depolandığı yapı, eğitim ve öğrenim için açık ve etkileşimli bir alan haline getirilmesi odak noktası olmuştur. Bunun için modern bir eklenti alana entegre edilmiştir. Bu süreçte, yapının eski çekirdeği kaldırılmış, mevcut yapı güçlendirilmiş ve enerji verimliliği sağlayan cam cepheler eklenmiştir.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı	
Manufaktura	
Konum	**Yapım tarihi**
Łódź, Polonya	1850'ler
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
1992	2002
Eski işlev	
Tekstil fabrikası	
Yeni işlev	
Ticari, sanatsal, müze, sergi restoran, ofis, otel	

(Investmap.pl, 2022)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Özel şirket (Fransa merkezli)	Kent içi

Dönüşümün niteliği

Alan 2000 yılında Fransız geliştirici Apsys tarafından satın alınmış ve 2003'te başlayan kapsamlı bir yenileme projesiyle 2006 yılında yeniden kullanıma sunulmuştur. . Proje, kentin merkezinde yer alan bu bölgenin metrukluktan kurtarılması ve yeniden canlandırılması amacıyla hayata geçirilmiştir. Alan, hem yerel halk hem de turistler için çekim merkezi haline gelmiştir. Proje, Polonya'nın en büyük restorasyon projelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Alan adı	
EC1 Science Center	
Konum	**Yapım tarihi**
Łódź, Polonya	1906
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**
2000	2008
Eski işlev	
Elektrik Santrali	
Yeni işlev	
Etkinlik merkezi, Bilim ve teknoloji merkezi, müze	

(Zaguła, 2021)

Proje yürütücü	**Kentsel konum**
Yerel yönetim, Avrupa fonu	Kent içi

Dönüşümün niteliği

Tesis üretim faaliyetlerinin durmasının ardından 2003 yılında yerel yönetime devredilmiştir. 2010 yılında başlayan kapsamlı bir yenileme projesiyle, bu eski enerji santrali, çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapan bir kültür ve eğitim merkezi olarak yeniden tasarlanmıştır. 2017 yılında kompleksin içine yerleştirilen bir planetarium, ziyaretçi sayısının büyük oranda artmasına katkı sağlamıştır.Alanda yeni yapılaşmaya ve çağdaş eklere sıklıkla rastlanmaktadır.

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

Alan adı		
Fabryka Sztuki		
Konum	**Yapım tarihi**	
Łódź, Polonya	1887	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1981	2012-2014	
Eski işlev		
Tekstil fabrikası		
Yeni işlev		
Etkinlik alanları, kafe		**(skanska.pl/, b.t.)**
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Yerel vakıf ve sanat kuruluşları, yerel yönetim		Kent içi
Dönüşümün niteliği		
Alan 2006 yılından itibaren sanatsal etkinlikler için cazip hale gelen atıl bir alan olarak yeniden canlandırılmış ve 2012 yılında tamamlanan yenileme süreciyle yeniden kullanım sunulmuştur. Bu süreçte, iki yapı bir üst örtü ile birleştirilerek kapalı bir alan oluşturulmuş ve alan, sanatçıların ve yaratıcı girişimcilerin kullanımına sunulmuştur. Tarihi fabrika, günümüzde sanatla uğraşan insanların girişimciliğini teşvik etmek amacıyla çeşitli işlevlerdeki alanların kullanımını sağlamaktadır.		

Alan adı		
Fougaro Art Center		
Konum	**Yapım tarihi**	
Nafplio, Yunanistan	1936	
İşlevsizleşme tarihi	**Projelendirme tarihi**	
1997	2002	
Eski işlev		
Konserve-tarım sanayii		
Yeni işlev		
Sanat merkezi, etkinlik alanları, kafe		(nafplio.gr/, b.t.)
Proje yürütücü		**Kentsel konum**
Özel kuruluş		Kent dışı
Dönüşümün niteliği		
2012 yılında kültürel bir merkez olarak açılmıştır. Alanın özgün kullanımı 1960'lı yıllarda durduktan sonra, 1997 yılına kadar atölyeler, demirciler ve küçük el sanatlarına yönelik başka üretim faaliyetleri için kullanılmıştır. 2004 yılında mülk devlete devredilmiş ve koruma altına alınmıştır.		

Tablo 5.1 Avrupa'da özgün işlevinden tamamen farklı işlevlere yönelik dönüşüm sağlanan tarihi endüstri komplekslerine ait liste (devamı)

<table>
<tr><td colspan="2">Alan adı</td><td rowspan="6">
(Rodopoulou, 2017)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Technopolis (Gasi)</td></tr>
<tr><td>Konum</td><td>Yapım tarihi</td></tr>
<tr><td>Atina, Yunanistan</td><td>1857</td></tr>
<tr><td>İşlevsizleşme tarihi</td><td>Projelendirme tarihi</td></tr>
<tr><td>1984</td><td>1999</td></tr>
<tr><td colspan="2">Eski işlev</td><td rowspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Gaz fabrikası</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yeni işlev</td></tr>
<tr><td colspan="2">Etkinlik alanları, sergi alanları, müze</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Proje yürütücü</td><td>Kentsel konum</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yerel yönetim</td><td>Kent içi</td></tr>
<tr><td colspan="3">Dönüşümün niteliği</td></tr>
<tr><td colspan="3">Eski gaz fabrikasının kullanım dışı kalmasından 15 yıl sonra, 1999 yılında, Atina Belediyesi tarafından yapılan restorasyon çalışmaları ile bu alan Technopolis adı altında bir kültürel mekan olarak yeniden hayat bulmuştur. 2013 yılında ise Endüstriyel Gaz Müzesi açılmıştır. Ayrıca, 2016 yılında iki gaz tankının aydınlatılması gibi süreç içerisinde yeni dönüşümler gerçekleşmiştir. Alan, günümüzde sergiler, konserler, festivaller ve diğer etkinliklerle Atina kentinin en önemli kültürel merkezlerinden biri olarak hizmet vermektedir.</td></tr>
</table>

5.1.2 Çalışma alanlarının belirlenmesi

Literatür okuması ve ön alan araştırması sonrası Tablo 5.1'de listelenen alanların sunduğu veriler ışığında Avrupa'da yeniden işlevlendirilen tarihi endüstri komplekslerinin genellikle karma kullanımlarla yeniden hayata döndürüldüğü tespit edilmiştir. Öte yandan karma kullanım olarak tanımlanan yeni işlevlerin içeriğine bakıldığında alt işlevlerin farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşma karar süreçlerinin, müdahale yaklaşımının ve yoğunluğunun, yeni kullanıcı profilinin, kompleks-kent ilişkisinin farklı koşullarda şekillenmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda, listede bulunan 27 uygulamada karma kullanım sunan komplekslerin alt işlevleri incelenmiş ve bu işlevlerin farklı koşullar yaratabilme potansiyeline sahip olduğu örnekler, alan araştırmasına dahil edilmiştir ve Tablo 5.2'de listelenmiştir.

Tablo 5.2 Araştırma alanı olan seçilen tarihi endüstri kompleksleri

Eski işlev	**Yeni işlev**	**Konum**
Manufaktura		
Tekstil fabrikası	Karma kullanım (Ticari, sanatsal, müze, sergi restoran, ofis, otel)	Łódź , Polonya
Ex-Mattatoio di Testaccio		
Mezbahane	Karma kullanım (Eğitim, sanat, etkinlik alanları)	Roma, İtalya
Brikettfabrik Carl		
Tuğla fabrikası	Karma kullanım (Konut, ofis, dükkan, anaokulu)	Frechen, Almanya

Şekil 5.1 Manufaktura hava görseli (Google Earth, 2023)

Manufaktura, Polonya'nın Łódź kentinde bulunan ve açık-kapalı mekanlarıyla büyük bir alışveriş merkezi, etkinlik alanı, sanat galerisi, otel olarak kullanılanmakta olan eski tekstil fabrikasıdır (Şekil 5.1).

Şekil 5.2 Ex-Mattatoio di Testaccio hava görseli (Google Earth, 2022)

Ex-Mattatoio di Testaccio, günümüzde derslik, seminer salonu, kütüphane gibi işlevleri barındıran Roma Tre Üniversitesi'nin mimarlık fakültesi ve bunun yanı sıra bir sanat akademisi, müzik okulu, sanat merkezi, geçici etkinlik merkezi, müze, kafe gibi birimleri barındıran Roma'nın merkezindeki eski mezbahane alanıdır (Şekil 5.2).

Şekil 5.3 Carl Tuğla Fabrikası hava görseli (Google Earth, 2022)

Brikettfabrik Carl, (Carl Tuğla Fabrikası/Grube Carl) Almanya'nın Köln kentine yakın Frechen yerleşiminde bulunan günümüzde konut, ofis, dükkan, anaokulu gibi işlevleri barındıran komplekstir (Şekil 5.3).

5.2 Alan Araştırmasının Yöntemi

Cossons'a (2012a) göre, tüm miras türlerine kıyasla kendine özgün değerleri, nitelikleri ve sorunları bulunan endüstri mirasının korunması, yenilikçi koruma yöntemlerine ihtiyaç duyan bir disiplindir. Bu bağlamda gerçekleşmiş koruma uygulamalarının incelenmesi ve sonuçlarının analiz edilmesi önemlidir. Bu görüşte aktarıldığı gibi, tez çalışmasında, alan araştırmasından elde edilecek veriler oldukça önemlidir. Alan araştırmasının temel amacı, özgününden tamamen başka işlevlerle yeni kullanımlara uyarlanmış tarihi endüstri komplekslerine ait mekanlardaki dönüşümlerin, gerçekleşmiş uygulamalar üzerinden irdelenmesi ve belirli bir yöntem altında değerlendirilmesidir. Bu dönüşümlerin miras değerlerine olan etkilerinin ortaya konması, gelecek uygulamalarda olası işlev seçimlerinin doğurabileceği sonuçların önceden tahmin edilebilmesine yardımcı olabilecek çıkarımlarda bulunulmasını sağlayabilir. Bu bölümde, alan araştırmasında kullanılan analiz yöntemi, kriterleri ve tablolarına yönelik açıklamalar yer almaktadır.

5.2.1 Analiz Yönteminin Belirlenmesi

Yeniden işlevlendirme sonucu yaşanan dönüşümlerin miras değerlerine etkisi, doğrudan yapı üzerinden okunabilecek bir olgu değildir; çünkü somut olmayan bu olgunun temelinde mekana ait bileşenler üzerinde gerçekleşen müdahale biçimleri yatmaktadır ve ancak bu müdahale biçimlerinin tespit edilmesiyle somut bir okuma gerçekleştirmek mümkündür. Bu açıdan konunun mümkün olduğunca okunabilir düzeye indirilmesi ve çeşitli kategorilendirmeler yapılması, analiz yönteminin kurgulanmasında temel amaç olarak belirlenmiştir.

Tez çalışmasının literatür taraması bölümünde, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesine yönelik koruma uygulamalarında işlev seçiminin önemine vurgu yapılması için alan araştırmasında öncelikle farklı etkileri olabilecek işlevlere yönelik gerçekleşmiş dönüşümler incelenecektir. Tasarlanan analiz yöntemi farklı işlevlerle yeniden kullanımı sağlanan farklı endüstri mirası alanları üzerinde uygulanacaktır. Höhmann'ın ortaya koymuş olduğu yeniden işlevlendirme sınıflandırmasında, mekansal dönüşümün daha yoğun yaşanmış olduğu düşünülen, "özgün işlevinden tamamen farklı bir işlevle işlevlendirme" başlığına yoğunlaşılacaktır. Yapılan ön

araştırmada, endüstri komplekslerinin ticaret, etkinlik alanı, eğitim, konut, kültür, otel gibi farklı fonksiyonları bir arada barındıran karma işlevli yapılara dönüştürüldükleri sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan hareketle, karma işlevle yeniden kullanıma sunulan, ancak alt işlevler, kullanıcı yoğunluğu ve profili bakımından birbirinden farklılaşan üç kompleksin dönüşümüne dair bir analiz gerçekleştirilecektir. İncelenecek her alandaki analizler, farklı mekansal bileşenlere sahip olması sebebiyle "yapı çevresi" ve "yapı" olarak tablolarda ayrı başlıklar altında ele alınacaktır. "Yapı çevresi" kısmında komplekste yer alan yapılar harici açık alanlar, yapı bütünlüğü ve yapılar arası ilişkiyi etkileyen unsurlar ele alınacaktır. "Yapı" kısmında ise yapı öğesini oluşturan unsurlar ele alınacaktır.

İlk aşamada, incelenecek olan alandaki mekansal bileşenlere hangi müdahale biçiminin ne kapsamda uygulandığı tablolara işlenecektir. Bu aşamada öncelikle yerinde inceleme yapılarak müdahaleler tespit edilecek, sözlü ve yazılı bilgiler toplanılacak yeniden işlevlendirmeye yönelik proje çizimleri, fotoğrafları veya yazılı belgeler incelenecektir. Elde edilen bilgilerle "müdahale analiz tabloları" doldurulacaktır..

İkinci aşamada, mekanda gerçekleşen dönüşümler, ilk aşamada elde edilen veriler doğrultusunda, belirlenmiş olan dört parametre kapsamında ayrı ayrı değerlendirilecektir. Değerlendirmeler "dört parametre tablosu" üzerinden gerçekleştirilecektir. Böylece her bir farklı işlevde, mekan yeni kullanıma uyarlanırken mekanın özgünlüğüne ne kadar sadık kalındığı (parametre 1: mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması), mekan koşullarının ne derece günümüze uyarlanabildiği (parametre 2: çağdaş gereksinimleri karşılama), mekan bilgisinin ne derece belgelendiği (parametre 3: mekansal bilginin belgelenerek aktarımı) ve dönüşümlerin kent kimliğine etkisi (parametre 4: kentsel kimliğin sürdürülebilirliği) incelenecektir.

Alan araştırmasında ele alınan tarihi endüstri komplekslerinin her biri aktif olarak kullanılan alanlardan oluşmakta olup aktif kullanıcısının mekan hakkındaki görüşleri değerli bir bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Buradan hareketle ziyaretçilerinin/kullanıcılarının belirli konularda görüşlerini almak amacıyla dijital bir anket düzenlenmiştir. Her kompleks kendi içinde farklı durumlar barındırdığı ve farklı kullanıcı profiline sahip olduğu için anketler (10-13 sorudan oluşur) alan özelinde

hazırlanmıştır. İçerik olarak ise benzer yönde bilgi toplanmasına yönelik sorular seçilmiş olup genel hatlarıyla şu konularda sorular yönlendirilmiştir;

- Alanı ziyaret etme sebebi,
- Alanın tarihi hakkındaki bilgi ve ilgi düzeyleri,
- Alanın özgün haline dair yararlanabildikleri kaynaklar,
- Alanda gerçekleşmiş müdahalelerin mekansal ve kentsel etkileri hakkındaki düşünceleri.

Anketten elde edilen sonuçlar ve oluşturulan "dört parametre" tablosundaki veriler ışığında, araştırma alanlarında gerçekleşmiş mekansal müdahalelerin kültürel miras değerlerlerine olan olası etkileri ortaya konulacak ve çeşitli çıkarımlarda bulunulacaktır.

5.2.2 Analiz Tablolarının Oluşturulması

5.2.2.1 Müdahale analiz tablosu

Alan analizlerinde kullanılacak ilk tablo, yeniden işlevlendirme uygulamalarında mekansal bileşenlerin hangi müdahaleye maruz kaldığını incelemek amacıyla tasarlanmıştır. Tabloya temel oluşturan müdahale biçimleri, literatür taramaları sonucunda "Bölüm 2.4: Yeniden İşlevlendirmede Müdahale Biçimleri" başlığı altında sınıflandırılmıştır. Tabloya dahil edilen müdahale biçimlerine ilişkin açıklamalar ise şu şekilde sıralanmıştır:

- **Geçici Önlem:** Tarihi yapıda henüz kalıcı bir müdahale kararı alınmamış veya ortaya çıkan bir risk sonucu acil önlem alma gereksinimi oluşmamış durumları ve kalıcı olmayan müdahaleleri kapsamaktadır.
    - **Bakım:** Yapının çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana gibi işlemleri içerir. Bu tür uygulamalar, tasarım, malzeme, strüktür ve mimari öğelerde büyük değişikliğe neden olmadan yapının mevcut durumunu korumayı amaçlar.

- **Onarım:** Özgün mekansal tasarımda, mekansal bileşenlerin niteliklerinde ve malzemede değişiklikler yapılmasını gerektiren uygulamalardır. Kapsamına göre iki başlıkta ele alınabilir:

a) Basit onarım: Bozulan ve eksilen malzeme ve mimari elemanlarının aslına uygun onarılması veya tamamlanmasıdır. Çürüyen yada bozularak eksilen mimari ögelerin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi, elektrik tesisatı sistemlerin çağdaş gereçler kullanılarak değiştirilmesi vb. bu kapsamda tanımlanmıştır.

b) Esaslı onarım: Basit onarım kapsamındaki işlemlerle çözülemeyen sorunlara yönelik, özgün mekan bileşenlerine müdahalede bulunan, çoğu kez birkaç müdahale tekniğinin bir arada kullanıldığı, projeye dayalı uygulamalardır. Alt başlıkları şu şekildedir;

- Sağlamlaştırma: Bozulmuş bir bileşen, eleman veya sistemin ilk tasarlandığı hale getirilmesi amacıyla, özgün yapım detaylarının kullanıldığı onarımlar.

- Güçlendirme: Bozulmuş bir yapı bileşeninin, elemanının veya sisteminin, özgün yapım detaylarının değiştirildiği ve ilk tasarımdan daha dayanıklı hale getirildiği işlemler.

- Bütünleme: Kısmen hasar görmüş veya eksik bileşenlere sahip bir yapının eksik bölümlerinin özgün veya çağdaş malzemelerle tamamlandığı işlemler.

- Yenileme: Dış etkenlerle yıpranan ve niteliklerini kaybeden mekansal bileşenlerin yeni malzeme veya sistemler aracılığıyla onarıldığı uygulamalar.

- Temizleme: Mekanın özgün dokusunu bozan, herhangi bir tarihi veya mimari değeri olmayan eklerin temizlenmesi işlemleri.

- Taşıma: Mekanda bulunan elemanların veya donatıların özgün yerlerinden alınarak aynı mekan içinde başka bir yerde konumlandırılması ya da farklı bir mekana taşınması işlemleri.

- Yeniden yapım: Güvenilir belgelere dayandırılarak özgün nitelikleri (malzeme, teknik, detay vs.) doğrultusunda bir miras öğesinin yeniden yapılması bu başlıkta değerlendirilecektir.
- Yeniden üretim: Korunmak istenen taşınabilir miras öğelerinin tekrardan üretilmesine yönelik uygulamalardır.
- Çağdaş ek: Tarihi yapıların yeniden kullanımlarında, çağdaş ihtiyaçlara karşılık verebilmeleri için mevcut mekan veya mekansal bileşenlere eklenen kısmi ekler veya tamamen yeni ek elemanlar bu başlık altında değerlendirilecektir.

Tabloda, müdahale başlıkları , müdahalenin boyutunun kaydedilmesi için, gerekli olan yerlerde, "genel" ve "kısmi" olarak ayrılmıştır. Müdahalelerin uygulanış biçimlerinin kaydedilmesi için ise "özgün malzeme", "uyumlu malzeme" ve "farklı malzeme" başlıkları altında ayrım yapılmıştır.

5.2.2.2 Dört parametre tablosu

Parametre - 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması:

Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunmasına yönelik verilerin kaydedileceği tabloda, her parametre yapı çevresi ve yapı olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Yapı çevresi sınıflandırması, endüstri mirası kompleksinde yer alan yapıların çevresini değerlendirmeye yönelik olup dış mekan kurgusu, alandaki yapı yoğunluğu ve dağılımı, dış mekan donatıları, yapılar arası bağlantı, alana giriş aksı ve bitkilendirme bağlamında gerçekleşen müdahalelerde özgünlük ve bütünlüğün korunmuşluk durumları olarak değerlendirilecektir.

Yapı başlığı altında ise, her alan için belirlenen ve çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen yapılar incelenecektir. Mekansal kurgu ve hacim, cephe, taşıyıcı, duvar, çatı örtüsü, donatı, teknik elemanlar, sirkülasyon elemanları ve mekana giriş akslarına yönelik müdahaleler bu kapsamda ele alınacak; her birinde özgünlük ve bütünlüğün korunma durumu ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Parametre - 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama:

Çağdaş gereksinimleri karşılamaya yönelik müdahaleleri değerlendiren bu tabloda, olası çağdaş çözümler, çalışmada mekansal bileşenlerin sınıflandırılması temel alınarak yapılan literatür taramasına dayandırılmıştır. Bu bileşenlerin hangi mekan kalitesini artırmaya yönelik olduğu, işlevsel, görsel, ekonomik, çevresel ve konfor parametreleri doğrultusunda çözümlenmiştir. Sınıflandırma, Bölüm Dört'te yer alan "4.2.2 Mekanı Çağdaş Gereksinimlere Uyarlama" başlığındaki mekan kalitesine dair literatür çalışmasına dayanarak yapılmıştır. Ayrıca, alanda uygulanmış çağdaş çözümlerin görünürlüğü ve bu bağlamda yarattığı görsel etkiler, uyumlu veya uyumsuz kriterler çerçevesinde değerlendirilecektir.

Parametre - 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması:

Bu tabloda, mekanlar dönüşürken, somut bileşenlerin özgünlük ve bütünlüğünün ne derece korunabildiği değerlendirilmiştir. Mekana ait bileşenler mümkün olduğunca minimum müdahale görerek korunabildiğinde, bu bileşenlerin kendileri belge niteliği kazanmakta ve mekanın bilgisi en özgün ve anlaşılır biçimde sürdürülebilmektedir. Ancak bunun tam sağlanamadığı durumlarda, korumayı desteklemek amacıyla çeşitli belgeleme yöntemleri ile mekanın bilgisi hem gelecek nesillere hem de günümüz kullanıcısına iletilebilir. Bu sebeple, bu tablo altında, Bölüm Dört'te "4.2.3 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi" alt başlığındaki okumalar sonucu elde edilen belgeleme yöntemleri kullanılmıştır. Geleceğe aktarmaya yönelik yöntemler arasında:

- Fotoğraflama (mekanın farklı dönemlerine ait ve güncel fotoğraflar),
- Teknik belgeleme (mimari çizimler, detay çizimleri),
- Yasal verilerin toplanması (mekana ait her türlü yasal belge, projelendirme belgeleri)
- Diğer (alan hakkında gerçekleşmiş röportajlar, ses kayıtları, filmler) yer almaktadır.

Güncel kullanıcıya aktarmaya yönelik yöntemler ise:

- Yerinde görsel sunum elemanları (tanıtıcı panolar),

- Araştırma ve eğitim araçları (mekanla ilgili broşürler, kitaplar),
- Teknolojik sunum teknikleri (tanıtıcı ekranlar, sanal rekonstrüksiyonlar),
- Etkinlikler (rehberli turlar) olarak ele alınmıştır.

Yöntemlerin hangi amaca hizmet ettiğini analiz etmek için müdahale öncesi, müdahale sonrası ve müdahale aşaması seçenekleri altında işaretlemeler yapılacaktır.

Parametre - 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi:

Bu tabloda, kent merkezinde veya çeperinde yer alarak geniş alanlar kaplayan tarihi endüstri komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesinin, kentsel kimliğin sürdürülmesine etkileri kent ölçeğinde değerlendirilecektir. Bu parametre kapsamında temel belirleyiciler, Suher ve diğerlerinin (2004) ortaya koyduğu şekilde, kent kimliğinin "doğal çevre", "sosyal çevre" ve "yapılı çevre" bileşenleri altında ele alınmıştır.

- **Doğal çevre** başlığı altında, tarihi kompleks içerisindeki mevcut açık alanların nasıl değerlendirildiğini incelemek için "mevcut yeşil ve/veya açık alanların yeniden kullanımı" alt başlığı oluşturulmuştur. Ayrıca, dönüşüm sonrası kente yeni açık alanların kazandırılıp kazandırılmadığını analiz etmek amacıyla "yeni yeşil ve/veya açık kamusal alan yaratma" alt başlığı eklenmiştir.
- **Sosyal çevre** başlığı altında, alana yüklenen yeni işlevlerin kentliler tarafından kullanımı, kent ekonomisi ve turizmine katkısı şu alt başlıklarla analiz edilmiştir: "kentli erişimine olanak sağlanması," "ekonomik gelişime katkı sağlayacak aktiviteleri barındırma" ve "kültür turizmini destekleme." Ayrıca, alanın somut olmayan niteliklerinin kent ölçeğinde sürdürülmesini değerlendirmek için "kentin tarihsel anlatısına katkı sağlama" alt başlığı da eklenmiştir.
- **Yapılı çevre** başlığı ise, kent kimliğini morfolojik açıdan etkileyen unsurlara odaklanmıştır. Bu bağlamda, "bölgenin yapısal karakterinin korunmasına katkı sağlama" ve "yeni kentsel ulaşım akslarına entegrasyon" alt başlıklarıyla araştırmaya dahil edilmiştir.

BÖLÜM ALTI
ÇALIŞMA ALANLARININ İNCELENMESİ VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN UYGULANMASI

6.1 Avrupa'da Endüstrileşme Süreci

Alan çalışmalarının Avrupa coğrafyasından seçilmiş olması sebebiyle, bu bölümde endüstrileşme olgusunun burada nasıl başladığı ve geliştiği ele alınacaktır. Öncelikle, Avrupa'daki endüstrileşme sürecine dair genel bir çerçeve sunulacaktır. Sonrasında, incelenecek örnek alanlar özelinde bilgi verilecektir. Endüstrileşme ve ardından yaşanan sanayisizleşme ile atıl hale gelen sanayi tesislerinin miras kapsamına alınması ele alınacaktır. Polonya, İtalya ve Almanya'da bu yapılara yönelik korunma yaklaşımlarına dair bilgilendirme yapılacaktır.

Avrupa'daki endüstrileşme sürecine bakıldığında, bu gelişimin ani bir dönüşüm değil, yavaş ve kademeli bir ilerleme olduğu söylenebilir. Özellikle 18. yüzyılın ortalarında yaşanan hızlı nüfus artışı, süreci hızlandırmıştır. Nüfus artışı, daha fazla iş gücü yaratmış, aynı zamanda artan talebi karşılamak için üretim yöntemlerinin verimliliğinin artırılmasına yönelik yeni çözümler geliştirilmesine neden olmuştur. Bu dönemde İngiltere, tarımsal üretimde verimlilik sağlamış ve zengin kömür ile demir yataklarına sahip olma avantajını kullanmıştır. Bu doğal kaynaklara ek olarak, İngiltere'deki yaratıcı mucitler ve yenilikçi üretim teknikleri sayesinde, 1750'lerden itibaren sanayi devrimine öncülük eden bir merkez haline geldiği bilinmektedir (ERIH, b.t.).

İngiltere'de endüstriyel devrim, iplik eğirme makineleri ve mekanik dokuma tezgahlarının icadıyla başlamıştır. Bu yenilikler, tekstil endüstrisinde büyük bir büyümeye ve fabrikaların hızla artmasına yol açmıştır. Kömürün kok haline getirilmesi ve demir üretiminde sınırsız bir yakıt kaynağı sağlanmasıyla sanayileşme süreci daha da hız kazanmıştır. Buhar makinelerinin kullanılması, demir ocaklarını daha verimli hale getirmiş ve kömür bölgelerindeki maden kuleleri ve demir fabrikalarının bacaları, İngiltere şehirlerinin simgesi haline gelmiştir (Barzun ve Stearns, 1999). Endüstriyel üretim, kırsal alanlardan büyük iş gücü göçlerine yol açmış, böylece küçük köyler hızla sanayi merkezlerine dönüşerek büyük şehirler

haline gelmiştir. Ancak, bu hızlı sanayileşme süreci beraberinde sağlıksız yaşam koşullarını ve işçi sınıfının zor şartlar altında çalışmasını getirmiştir (ERIH, b.t.).

İngiltere'nin ardından, Fransa, Almanya, Belçika, İsviçre ve İtalya gibi ülkeler de sanayi devrimine katılmışlardır. Fransa, lüks mallara odaklanarak sanayileşme sürecine girmiş, özellikle Lyon'da ipek işçilerinin 1830'lardaki grevleri bu sürecin en önemli yansımalarından biri olmuştur. Demiryolu inşaatları ve ağır sanayinin gelişimi ile Fransa'da sanayileşme hızlanmıştır. Almanya ise küçük devletlere bölünmüş yapısı nedeniyle geç sanayileşmiştir; ancak 1834'teki Zollverein gümrük birliği ile demir-çelik sanayisinde büyük bir ilerleme kaydetmiş ve kimya ile elektrik teknolojisi alanlarında lider konuma gelmiştir (ERIH, b.t.).

Belçika, sanayileşmede İngiltere'ye benzer bir model izlemiş, zengin demir cevheri ve kömür kaynakları sayesinde ağır sanayi ve tekstil üretiminde hızlı bir gelişme göstermiştir. İsviçre ise ham madde eksikliğini, ipek dokuma, saat üretimi gibi niş sektörlerde uzmanlaşarak telafi etmiş ve sanayileşmeyi bu şekilde ilerletmiştir. İtalya, 19. yüzyılın başlarında sanayileşme sürecini hızlandırmış, özellikle demiryolu inşası ve ağır sanayilerin gelişimiyle Kuzey İtalya'da demir-çelik ve tekstil endüstrisinde önemli bir ilerleme sağlamıştır. Polonya ise sanayileşme sürecine diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç katılmış, batı bölgeleri Almanya kontrolünde daha hızlı gelişirken, doğu bölgeleri Rusya'nın etkisiyle daha yavaş sanayileşmiştir. Özellikle kömür ve demir yataklarının bulunduğu bölgelerde sanayi üretimi artmış ve demiryolu ağları genişledikçe sanayi devrimi bu bölgelerde hız kazanmıştır (Barzun ve Stearns, 1999).

Sonuç olarak, İngiltere'nin başlattığı sanayi devrimi, kısa sürede diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Her ülke kendi coğrafi ve ekonomik koşullarına uygun bir şekilde sanayileşme sürecine girmiş, ancak İngiltere'nin liderliğinde şekillenen bu devrim, tüm Avrupa'da önemli toplumsal ve ekonomik değişikliklere neden olmuştur. İşçi sınıfı, kötü çalışma koşulları karşısında örgütlenmeye başlamış ve daha iyi koşullar talep etmiştir. 1842'de İngiltere'de çocuk işçiliğini sınırlayan yasalar çıkarılmış ve bu yasalar kısa sürede Fransa ve Prusya'da da benimsenmiştir. Almanya'da işçiler için kaza ve yaşlılık sigortası gibi sosyal reformların yürürlüğe girmesi, işçi sınıfının koşullarını iyileştirme çabalarının bir parçası olarak

değerlendirilmiştir (Dale, 1992). Ancak bu reformlara rağmen, sanayileşmenin getirdiği hızlı mekanizasyon, işçiler üzerinde büyük bir baskı yaratmış ve sağlıksız yaşam koşulları birçok Avrupa ülkesinde devam etmiştir (Köksal, 2005).

Tüm bu süreçte ortaya çıkan sanayi yapıları, kentlerin fiziksel yapısını ve toplumsal dinamiklerini derinden etkilemiştir. İlk dönemlerde, sanayi tesisleri genellikle su kaynaklarına yakın bölgelerde kurulmuş, su gücüne dayalı üretim yapılarının tasarımında daha dar alanlar tercih edilmiştir. Ancak buhar gücünün devreye girmesiyle birlikte, sanayi yapıları daha geniş alanlara yayılabilmiş ve üretim tesisleri, demir ocakları ve kömür madenlerine yakın yerlerde konumlanmaya başlamıştır. Bu yeni sanayi tesisleri, fabrikaların yanı sıra işçi konutları, ulaşım hatları ve sosyal donatılarla desteklenen büyük sanayi komplekslerine dönüşmüştür (Pevsner, 1998). Özellikle geniş alanlı mekanlara duyulan ihtiyaç, demir ve çeliğin yapı malzemesi olarak kullanılmasıyla mümkün hale gelmiştir. Demir, yapıların daha geniş açıklıklara sahip olmasını sağlayarak, tek merkezden enerji dağıtımı ve makinelerin verimli yerleşimini kolaylaştırmıştır (Mislin, 1986).

Sanayi yapıları, zamanla kentlerin siluetini belirleyen simgeler haline gelmiş ve özellikle maden kuleleri, demir fabrikalarının bacaları ve geniş sanayi kompleksleri, Avrupa şehirlerinin karakteristik unsurları olarak öne çıkmıştır (Barzun ve Stearns, 1999). Bu sanayi yapılarına ulaşımı sağlamak amacıyla yollar, kanallar ve demiryolu hatları inşa edilmiş, böylece sanayi bölgeleri, sadece üretim alanları değil, aynı zamanda işçi sınıfının sosyal hayatının şekillendiği yerleşim yerleri haline gelmiştir. Fabrikaların yakınında işçi konutları, ibadet yerleri, eğitim kurumları ve rekreasyon alanları kurulmuş, bu bölgeler birer "endüstri kasabası" niteliği kazanmıştır (Köksal, 2005).

Ancak, sanayileşmenin ilerleyen dönemlerinde teknolojik yenilikler ve üretim süreçlerindeki değişiklikler, birçok sanayi tesisinin işlevini yitirmesine neden olmuştur. Üretim süreçlerindeki değişimlere ayak uyduramayan yapılar, yeni teknolojilere uygun olmadıkları için işlevsiz hale gelmiştir (Dale, 1992). Özellikle sanayi üretiminin ucuz iş gücü ve düşük maliyetlerle başka bölgelere kayması, Avrupa'daki sanayi tesislerinin kapanmasına ve atıl duruma geçmesine yol açmıştır (Köksal, 2005). Aynı zamanda, kentlerin içinde kalan fabrikalar genişleyememiş,

çevre kirliliği gibi nedenlerle de işlevlerini sürdüremez hale gelmişlerdir (Köksal, 2005).

Bu süreç, Avrupa'da geniş çaplı bir endüstrisizleşmeye neden olmuş ve işlevini yitiren sanayi yapıları ya tamamen terk edilmiş ya da miras kapsamına alınarak koruma altına alınmıştır. Özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru, sanayi mirası kavramı gündeme gelmiş ve bu yapılar, kültürel ve tarihi değerleri nedeniyle yeniden işlevlendirilerek müze, sergi salonu ya da kültür merkezi gibi alanlara dönüştürülmeye başlanmıştır (Pevsner, 1998).

6.2 Araştırma Alanları Özelinde Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusu

6.2.1 Polonya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış

19. yüzyılda başlayan sanayileşme süreci, Polonya'nın bugünkü toprakları üzerinde farklı hız ve biçimlerde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, özellikle tekstil fabrikaları, kömür madenleri ve demiryolları gibi önemli endüstriyel yapılar inşa edilmiştir. Ancak, sanayi alanındaki bu gelişmelerin, aynı dönemlerde çevresel kirlilik ve işçi sömürüsü gibi olumsuz yan etkilerle ilişkilendirildiği bilinmektedir (ERIH, b.t.1). Polonya'daki sanayileşme sürecinde Dabrowa-Becken bölgesinde ağır sanayi, yerel kömür ve demir cevheri işlenmesiyle ön plana çıkarken; Varşova, metal ve gıda sanayilerinin gelişimi ile önemli bir sanayi merkezi haline gelmiştir. Üst Silezya'da, Prusya Kralı Friedrich II'nin yönlendirmeleriyle kömür madenciliği başlamış ve Katowice'de yüksek kaliteli dökme demir üretilmiştir. Alt Silezya, 1844'te tekstil üretiminde mekanizasyonun getirdiği dokumacı ayaklanmaları ile dikkat çekerken, Danzig gemi yapımı ve silah üretimiyle sanayiye katkıda bulunmuştur (ERIH, b.t.1).

İlerleyen dönemlerde, Polonya'nın 1989'daki komünizm sonrası dönemde hızlı bir sanayisizleşme sürecine girdiği bilinmektedir. Bu dönemde, birçok kârsız sanayi sektörü iflas etmiş ve devlet mülkiyetindeki tesisler çeşitli nedenlerle yok olmuştur. Polonya'daki sanayisizleşme oranı, diğer Avrupa ve eski komünist ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek olup, büyük ve orta ölçekli sanayi varlıklarının üçte biri yok olmuştur. Bu süreçte, sosyalist etkilerin ortadan kaldırılması ve hızlı

özelleştirme gibi ideolojik motivasyonlar, birçok sanayi tesisinin düşük fiyatlarla satılmasına ve toprak spekülasyonlarına yol açmıştır. Sonuç olarak, sanayisizleşme sonrası birçok kentte pek çok atıl sanayi alanı oluşmuştur (Nowak, 2015). Kentlerdeki çelik, madencilik ve tekstil gibi endüstriyel tesisler, uzun yıllar boyunca çalışanları ve çevresindeki topluluklar için gurur kaynağı olmuştur. Ancak, ekonomik dönüşüm ve sanayisizleşme süreci ile birlikte bu tesisler, teknolojik gerilik ve yerel halkın yaşam kalitesinin düşmesi gibi olumsuz durumların simgeleri haline gelmiştir. İlerleyen süreçte, TICCIH Polonya Komitesi Başkanı Gerber'in ifadesine göre, kentlerde eski ocaklar, maden bacaları, soğutma kuleleri veya eski kazan dairelerinin silüetinden kayda değer miktarda silindiği görülmektedir. Özellikle Üst Silezya'daki tarihi madenlerin çoğu günümüzde yıkılmıştır (Gerber, 2018).

21. yüzyılın ilk yarısında Polonya, yoğun bir ekonomik ve sosyal gelişim süreci yaşamıştır. Polonya'nın 2004 yılında Avrupa Birliği'ne katılması, özellikle Avrupa Birliği'nden gelen mali destek sayesinde bu gelişim sürecini hızlandırmıştır. AB bütçesinden gelen sonraki mali dilimler ile endüstri mirasını kapsayan çeşitli projeler gerçekleştirilmeye başlamıştır. Çoğunlukla yeniden işlevlendirme uygulamaları olan bu projeler, TICCIH belgelerine göre, yerel yönetimler, geliştirici şirketler, özel yatırımcılar ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Yerel yönetimler tarafından yapılan projeler arasında, 1998'de Krakow'da kurulan Şehir Mühendisliği Müzesi, 2001'de Starachowice'de açılan Doğa ve Teknoloji Müzesi, 2006'da Szczecin'de oluşturulan Teknoloji ve İletişim Müzesi ile Sanat Deposu ve 2008'de eski bir enerji santralinin dönüştürülmesiyle oluşturulan EC1 Łódź Kültür Şehri bulunmaktadır. Yatırımcı şirketler ise, eski Hugger Bira Fabrikası üzerine inşa edilen Sanat Galerisi ile Alışveriş Merkezi (2003), Łódź'teki eski fabrikada yer alan Manufaktura (2006), yine Łódź'ta bulunan Andel’s Oteli (2009) ve eski Norblin Fabrikasında inşa edilen Art N Kompleksi (2017) gibi projelerle endüstriyel alanları modern işlevlere dönüştürmüştür. Özel şirketler ve sivil toplum kuruluşları, Ślęza yakınlarındaki Topacz Müzesi (2003), Jaworzyna Śląska'daki Demiryolu Müzesi (2004) ve Wałbrzych'taki “Eski Maden” Bilim ve Sanat Merkezi (2014) gibi projelerle yerel kültürü ve tarihi belgelemeye katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, Silezya Endüstriyel Mirası Koruma Vakfı tarafından işletilen Demiryolu Müzesi (Jaworzyna Śląska, 2004) ve Çinko Haddehane Müzesi (Şopienice-Katowice, 2016) gibi müzeler de bu önemli

grubu oluşturmaktadır (Gerber, 2018). Bu bağlamda, yerel yönetimler, özel şirketler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen projelerde genellikle müze, kültürel alanlar ve ofis mekanları yaratılmış; yatırımcı şirketler tarafından dönüştürülen alanlarda ise ofisler, daireler ve alışveriş alanları gibi yeni kullanımlar oluşturulmuştur.

Sonuç olarak, Polonya'nın endüstriyel mirası koruma çabaları, özellikle eski sanayi yapılarını yeni işlevlere uyarlama projeleriyle öne çıkmaktadır. Büyük şehirlerde bu yapıların yatırımcılar için cazip hale gelmesiyle birlikte, projelerin sayısı hızla artmaktadır. Gerber'e göre, eski fabrikalardaki dairelere toplumda büyük bir talep bulunmaktadır. Bu talep doğrultusunda bu tür projeler sıkça gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak, bu konut alanlarındaki daireler, yeni konut projeleri ile benzer fiyatlara ulaşmaktadır (Gerber, 2018). Walczak ve Walczak'a (2024) göre, yenileme projeleri genellikle yatırımcıların tercihlerine göre şekillenmektedir. Bu durum, iyi planlanmış canlandırma programları ve koruyucu önlemler olmaksızın, spontane bir gelişim süreci doğurmaktadır. Ayrıca, birçok proje endüstri mirasını koruma kurallarına uymadan tamamlanmakta, bu durum Polonya'nın endüstriyel mirasını koruma çabalarını zorlaştırmaktadır (Gerber, 2018).

6.2.2 İtalya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış

İtalya'nın endüstrileşmesinin, süreç içersinde, doğal kaynak eksikliği ve tarihsel parçalanma gibi engellerle karşılaştığı söylenebilir. Sanayiye yönelik faaliyetlerin 14. yüzyılda Venedik'teki tersanelerde seri üretime geçilmesine kadar uzandığı bilinmektedir. Ayrıca, Rönesans dönemindeki canlı şehir devletleri, bankacılığın modernleşmesiyle İtalya'nın ekonomik gelişimini ve endüstrileşmesini önemli ölçüde etkilemiştir. 18. yüzyıla bakıldığında ise Napoli'nin, Avrupa'nın önde gelen kağıt ve tekstil ürünü sektörlerinden biri olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, özellikle İngiltere'de yoğun yaşanan endüstrileşme sürecine karşılık, İtalya'daki endüstri faaliyetlerinin 19. yüzyıla gelindiğinde dünya genelinin gerisinde kaldığı söylenebilir (ERIH, b.t.2).

1861'deki ulusal birleşmenin ardından mütevazı bir sanayi ivmesi devam etmiş; ancak bu dönemdeki siyasi ve ekonomik hatalı kararlar, Kuzey ve Güney arasında,

endüstrileşmenin yaygınlaşması bağlamında dengesizlik oluşmasına sebep olmuş; sonuç olarak, Güney İtalya oldukça geride kalmıştır. 1880'lerin başında patlak veren ağır bir tarımsal kriz, bu durumu dramatik şekilde kötüleştirmiştir. Lombardiya, Piedmont ve Emilia Romagna gibi bölgelerde tarım modernize edilmesine rağmen, Mezzogiorno'daki büyük toprak sahipleri eski üretim yöntemlerine bağlı kalmıştır. Bu nedenle, Güney'in tarımsal bölgeleri Amerika'dan ithal edilen ucuz tahıllarla rekabet edememiş, tahıl üretimi çöküş yaşamış ve birçok insan göç etmek zorunda kalmıştır (ERIH, b.t.2).

Genel olarak endüstriyel gelişimin esasen devlet tarafından yürütüldüğü ve milliyetçi motivasyonlar doğrultusunda kaynakların ağır sanayiye yönlendirildiği bilinmektedir. Bu durumun, siyasi ve sanayi elitleri arasında kötü bir ittifaka yol açtığı söylenebilir. Bu süreçte 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında kurulan önemli sanayi tesisleri arasında Giovanni Agnelli'nin Torino'da kurduğu Fiat fabrikası, Piombino ve Elba'da Ilva Grubu tarafından kurulan çelik fabrikaları ile Edison Şirketi tarafından Paderno yakınlarında inşa edilen ve o dönem Avrupa'nın en büyüğü olan hidroelektrik santrali bulunmaktadır. Bu tesisler çoğunlukla Milano-Torino-Cenova üçgeninde gelişim göstermiştir. Bu gelişime rağmen, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında İtalya'nın yalnızca yarısının sanayileştiği bilinmektedir (ERIH, b.t.2).

1980'lerin başında, Fordist üretim modelinin kriziyle sanayisizleşme süreci başlamış ve büyük sanayi tesisleri ciddi bir gerileme yaşamıştır. Bu dönemde, "Üçüncü İtalya" olarak adlandırılan küçük ticari işletmelere dayalı yeni bir ekonomik model, sanayisizleşmeye karşı çözüm olarak görülmüş; hizmet sektöründeki artışın üretim süreçlerini daha esnek hale getirdiği düşünülmüştür. 1980'lerin ortasında neoliberal politikalarla sanayi ve hizmet sektörleri arasındaki entegrasyon vurgulanmış ve küçük işletmelerin önemi artmıştır. Ancak büyük sanayi kuruluşlarının iflası ve bölgesel krizler, özellikle İtalya'nın kuzeyindeki "sanayi üçgeni" olarak bilinen bölgelerde ve Mezzogiorno'da ağır sanayi tesislerinin kapanmasıyla derinleşmiştir (Caruso ve Corona, 2020).

1990'ların ortalarına gelindiğinde, sanayisizleşme sadece ekonomik bir gerileme değil, aynı zamanda sosyal, politik ve kültürel yapıda da önemli değişimlere neden olan bir süreç haline gelmiştir. Bu süreçte, İtalya'nın rekabet gücü azalırken, "Üçüncü

İtalya" modeli de uluslararası rekabetin etkisiyle zayıflamış ve büyük sanayi tesislerinin kapanması sanayisizleşmenin en belirgin göstergesi olmuştur (Caruso ve Corona, 2020).

İtalya'da endüstri mirasının kültürel miras olarak tanınmasının, 62/2008 sayılı kararnameyle gerçekleştiği ve endüstri mirasının, bir bölgedeki sanayi organizasyonunun tanıklığı olan fiziksel kalıntılar olarak tanımlandığı söylenmektedir. Süreç içersinde, çeşitli kurumların endüstri mirasını korumada aktif rol oynamaya başladığı söylenebilir. Örneğin, 1997'de kurulan Associazione Italiana per il Patrimonio Archeologico Industriale (AIPAI)´nın, İtalyan endüstri mirasını araştırma ve belgeleme konusunda çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Ayrıca, yerel yönetimler ve kamu kurumları da bu süreçte aktif olmuş, özel endüstri sitelerini kamulaştırarak müzeye dönüştürme faaliyetlerini finanse etmişlerdir (Lusiani ve Panozzo, 2015).

2000'ler ve 2010'larda birçok aile işletmesi, kapattıkları fabrikaları müze veya arşiv olarak restore ederek açmış, fabrika tarihini ve üretim geleneklerini sergilemiştir. Lusiani ve Panozzo'ya göre, 'müzeye dönüştürme' uygulamasında iki ana yaklaşım öne çıkmaktadır: İlki, işletme sahibi ailelerin fabrikalarını müzeye dönüştürmeleri; ikincisi ise yerel yönetimlerin kamulaştırdığı endüstri sahalarını müzeye çevirme süreçleridir. Her iki durumda da, restorasyonlar genellikle bu alanların geçmişteki faaliyetlerini belgeleme amacı taşımaktadır. Yeniden kullanıma yönelik bir diğer uygulama ise, kamu kuruluşlarının endüstri mirası alanlarının restorasyonunu finanse edip, bu alanları kültürle ilgili farklı kullanımlar için üçüncü taraflara (kültürel derneklere vb.) devretmesi olarak gelişmiştir. Puglia Bölgesi'nin "Laboratori Urbani" girişiminde terk edilmiş binalar gençlerin kullanımına açılması veya Milano'daki Ex Ansaldo fabrikasının kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesi en bilinen örneklerindendir. Bu projeler, endüstri mirasının kültürel ve girişimcilik faaliyetleri için kullanılmasını sağlayarak yerel kalkınmaya katkı sunmakta; kültür, bu süreçte yerel gelişimi tetikleyen bir araç olarak işlev görmektedir (Lusiani ve Panozzo, 2015).

İtalya'da endüstriyel mirasın korunmasına yönelik projeler, farklı odaklar etrafında şekillenmiş ve bu miras türünün korunmasına ilişkin çeşitli girişimler hayata geçirilmiştir (Fontana, 2018) Ancak, genel olarak İtalya'daki kültürel mirasın korunmasına dair yaklaşımlar incelendiğinde, bu geleneksel anlayışın estetik ve

tarihsel değerlere odaklandığı ve özellikle sanatsal mirasın korunmasına yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yaklaşım, işlevsellik, toplumsal bağlar ve yerel kimliği öne çıkaran endüstriyel miras alanlarında yetersiz kalmıştır. Della Torre'ye göre (2021), endüstriyel miras işçi kültürü, yerel kimlik ve sosyal hafıza gibi unsurları barındırdığı için daha kapsamlı bir koruma yaklaşımına ihtiyaç duymaktadır.

Lusiani ve Panozzo'ya (2015) göre, İtalya'da endüstri mirası alanlarının yeniden işlevlendirilmesinde iki temel sorun öne çıkmaktadır: maddesellik ve işlevsel determinizm. Bu yaklaşımla, birçok strateji endüstri mirası alanlarını restore edip görünürlük sağlamak için "konteyner" olarak nitelendirilebilecek işlevsiz alanlar yaratmaya odaklanmakta, kamu kaynaklarından büyük bütçeler ayrılmaktadır; ancak bu projeler genellikle içerikten yoksun kalmaktadır. "İşlevsel determinizm" olarak ifade edilen sorun, restorasyonun kendiliğinden işlevsel sonuçlar getireceği varsayımına dayanır. Ancak bu yapıların çoğu zaman işlevsel hale gelmediği, ziyaretçi çekmediği veya sürdürülebilir faaliyetler barındırmadığı belirtilmektedir.

6.2.3 Almanya'da Endüstrileşme Süreci ve Endüstri Mirasını Koruma Olgusuna Genel Bakış

Almanya'da endüstrileşme süreci, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç başlamış olsa da, 18. yüzyılın sonlarına doğru izole mekanikleşme adımlarıyla kendini göstermiştir. Almanya'nın ilk makineyle dönen iplik fabrikası, 1784 yılında Ratingen'de kurulmuş olmasına rağmen, ülkenin politik ve ekonomik parçalanmış yapısı nedeniyle geniş çaplı bir sanayileşme henüz gerçekleşmemiştir. Farklı prenslikler arasında gümrük duvarları, farklı para birimleri ve ölçü sistemleri gibi faktörler, kitlesel üretim için gerekli olan piyasanın oluşumunu engellemiştir. Ancak, özellikle Saksonya ve Ren bölgesinde yoğunlaşan tekstil sektörü Almanya'da endüstrileşme için öncül bir rol üstlenmiştir (ERIH, b.t.3).

19. yüzyılın başlarında Prusya'nın modernleşme çabaları, özellikle maden ve demir işleme alanlarında sanayi gelişimini hızlandırmıştır. Üst Silezya'da buharlı makinelerin inşası ve çelik üretim tekniklerinin hızla benimsenmesiyle sanayi ilerleme kaydetmiştir. Bu sırada, Ren ve Saar bölgelerinde kömür madenciliği genişlerken, Ruhr bölgesi Almanya'nın sanayileşme sürecinde merkezî bir role sahip olmuş; zengin

kömür yatakları sayesinde, Almanya'nın sanayi devriminde önemli bir itici güç haline gelmiştir. 1758'de Oberhausen'de kurulan St. Antony Demir Fabrikası ve 1811'de Essen'de küçük bir dökümhane olarak kurulan Krupp tesisleri, zamanla bölgenin ağır sanayi ile özdeşleşmesine ve küresel sanayi devlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 1834'te Alman Gümrük Birliği'nin kurulması ve ardından demiryolu ağının hızla genişlemesi, Ruhr'un sanayi ürünlerinin taşınmasını kolaylaştırmış ve bölgeyi Almanya'nın en büyük sanayi merkezlerinden biri haline getirmiştir. Krupp, Thyssen, Hoesch gibi sanayi devlerinin yükselmesiyle Ruhr, dünyanın en önemli ağır sanayi bölgelerinden biri haline gelmiştir. Bölgedeki kömür ve çelik endüstrisinin büyümesi Almanya'nın sanayileşmesinin ana unsurunu oluşturmuş, aynı zamanda işçi sınıfı ve sendikacılık hareketlerinin merkezi haline gelmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde Ruhr, Almanya'nın sanayi üretiminin kalbi olarak kabul edilmiş, ülkenin ekonomik ve endüstriyel gücünü besleyen başlıca unsur olmuştur (ERIH, b.t.3).

Almanya'daki sanayisizleşme süreci ele alınacak olduğunda, çeşitli dönemsel ve bölgesel etkenlere bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Bu süreç, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD Hazine Bakanı Henry Morgenthau tarafından önerilen Morgenthau Planı ile başlamıştır. Bu plana göre, Almanya'nın sanayiden uzaklaştırılarak tarım toplumuna dönüştürülmesi önerilmiş, ancak bu plan uygulanmamıştır. İlerleyen yıllarda, Almanya'daki sanayisizleşme farklı dinamiklerle ilerlemiştir (Jentzsch, 2004).

Özellikle 1950'lerin sonlarında Ruhr Bölgesi'nde kömür krizinin patlak vermesiyle Almanya, kömür ve çelik endüstrisinin sürdürülemez olduğunu fark etmeye başlamıştır. Bu dönemde kömür madenciliğinin yerini petrol gibi daha verimli enerji kaynakları alırken, birçok kömür madeni kapanmıştır. Ardından bu süreç, Ruhr gibi ağır sanayiye dayalı bölgelerde iş gücü kayıplarına ve sosyal problemlere yol açmıştır. 1970'lere gelindiğinde, Almanya'nın sanayi yapıları ekonomik cazibesini kaybetmiş ve birçok tesis kapanmıştır (Föhl, 2015). Öte yandan, Doğu Almanya'daki sanayisizleşme süreci ise farklı bir boyut taşımaktadır. DDR, Soğuk Savaş dönemi boyunca ekonomik kısıtlamalarla mücadele etmiş ve sanayi yapılarının modernizasyonu konusunda yeterli yatırım yapamamıştır. Bu süreçte birçok eski sanayi tesisi kullanıma devam edilmiş ancak verimlilik düşük kalmıştır. DDR'nin

çöküşü ve Almanya'nın birleşmesiyle Doğu Almanya'daki birçok sanayi tesisin ya tasfiye edilmiş olduğu ya da terk edildiği bilinmektedir (Industrie Kultur Ost, b.t).

Almanya'da endüstri mirasının korunması, 1950'lerden itibaren gelişmeye başlamış ve özellikle 1970'lerde ivme kazanmıştır. Bu süreçte İngiltere'deki endüstri mirası hareketinden ilham alınarak, Almanya'da da sanayi yapılarının korunmasına yönelik farkındalık artmıştır. Ruhr Bölgesi'nde yaşanan kömür krizleri, ağır sanayiye dayalı ekonominin sürdürülebilir olmadığını göstermiş ve bu bölgedeki sanayi yapıları, miras olarak korunmaya değer kabul edilmiştir. Almanya'daki modern endüstri mirası koruma hareketi, ilk kez Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde, 1970'lerde resmi politikalarla desteklenmiştir. Bu dönemde alınan kararlar, sanayi yapılarının korunmasına yönelik adımların hızlanmasına yol açmıştır.

Önemli uygulamalar arasında, Zollern kömür madeni ve Zentralschachtanlage Zollverein XII gibi yapılar, endüstri mirası koruma çalışmalarının öncülerinden sayılır. Zollverein Kömür Madeni, 2001 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmış ve bu, Almanya'nın endüstri mirasının uluslararası alanda da tanınmasına yol açmıştır. Ayrıca, 1989'da kurulan Internationale Bauausstellung Emscher Park (IBA), Ruhr Bölgesi'ndeki büyük endüstri yapılarının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi çalışmalarını önemli ölçüde desteklemiştir. IBA'nın finanse ettiği projeler, Zollverein madeni, Meiderich yüksek fırınları ve Oberhausen gazometresi gibi büyük endüstri yapılarının korunmasına olanak sağlamıştır (Föhl, 2015).

1989'da Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde başlatılan Internationale Bauausstellung Emscher Park (IBA) projesi, Almanya'da endüstri mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi sürecine büyük katkı sağlamış ve bu süreçte dönüştürücü bir rol üstlenmiştir. IBA, Ruhr Bölgesi'ndeki sanayi mirası projelerine ciddi mali destek sağlayarak, Zollverein, Meiderich Yüksek Fırınları ve Oberhausen Gazometresi gibi yapılar üzerinde restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları yürütmüştür. Bu projeler, yalnızca yapısal koruma sağlamakla kalmamış, aynı zamanda bu endüstri mirasının topluma yeniden kazandırılması açısından da önemli adımlar atmıştır. Ancak, Föhl'ün ifadesine göre, bu yapılar üzerindeki modernizasyon süreçleri her zaman olumlu sonuçlar doğurmamış; özellikle kültürel etkinlikler için kullanılan alanlarda aşırı teknik donanım ve konfor düzenlemeleri, yapının özgün endüstriyel

kimliğine zarar verme riski taşımıştır. Bu durum, endüstri mirasının korunmasıyla ticari beklentiler arasında bir denge kurulması gerektiğini ortaya koymaktadır (Föhl, 2018).

6.3 Manufaktura, Łódź, Polonya

6.3.1 Manufaktura - Alanın bulunduğu konum

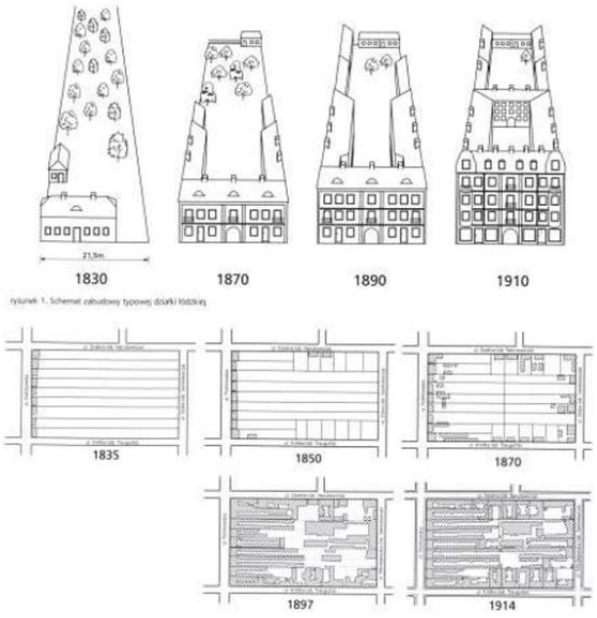

Şekil 6.1 Łódź'un kent dokusunda 1830'lu yıllardan itibaren yaşanan dönüşüm (Sud Architects, 2023)

Manufaktura kompleksinin konumlandığı Łódź kentinin, ilk yazılı kaydı 1332 yılına dayanmakta olup (Stefański, 2001) 1423 yılında ilk defa şehir haklarını almıştır. 19. yüzyılın başında, ahşap binalardan oluşan ve Polonya'nın en küçük kasabası olan yerleşimin ilk önemli genişlemesi, 1821-1824 yılları arasında Rus yönetimi altında gerçekleşmiş ve ülkenin endüstrileştirilmesini amaçlayan bir kampanyanın parçası olmuştur. Kasabanın yeni yerleşimi, tarihi kentin güneyine, pamuk dokumacıları ve keten eğiricileri yerleşimi olarak inşa edilmiş ve günümüzdeki Plac Wolności olarak adlandırılan Yeni Pazar Meydanı etrafında yoğunlaşmıştır (Koter, 1969, Stefański, 2008).

1824-1828 yılları arasında, Piotrkowska Caddesi tarafından oluşturulan bir eksen temelinde kentsel düzenin daha da genişletilmesi gerçekleşmiş, bu çevrede pamuk dokumacıları, keten eğiricileri ve keten satıcıları için endüstriyel yerleşimler inşa edilmiştir. Ayrıca, Jasień nehri boyunca hidroelektrikli fabrika alanları da oluşturulmuş ve ilk imalat tesislerinin inşaatı 1824 yılında başlamıştır (Jaworowski, 1986). Łódź'un 19. yüzyıldan sonraki nüfus artışı ve kentsel genişlemesinin, tekstil üretim süreciyle yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu dönemden itibaren kent dokusu dönüşüm geçirmeye başlamış ve yapılaşma artmıştır (Şekil 6.1).

1840'ların başında, imalat sanayisinin gelişimiyle birlikte, şehir nüfusunun yaklaşık 20 yıl içinde neredeyse 20.000 kişi arttığı bilinmektedir. Bu süreçte Łódź, çok etnik ve çok kültürlü bir şehir haline gelmiş; özellikle Almanlar, Çekler, Ruslar ve Yahudilerden oluşan yüksek nitelikli profesyoneller, burada iş ortamı yaratmak için çaba göstermiştir (M. Koter, 1969). 1800'lerin ortasına doğru ticaret konusunda aktif rol alan Yahudiler eski şehirde baskın bir nüfus haline gelmişlerdir (Stefański, 2001).

Özellikle 1850-1870 yılları, Łódź için büyük ölçekli sanayinin temellerinin atıldığı ve dönüm noktası niteliğinde olan yıllar olarak bilinmektedir. Rusya ile ticarette tarifelerin kaldırılması ve ulaşımın geliştirilmesi (şehrin Varşova-Viyana demiryoluyla bağlantı kurması) hızlı bir gelişme için itici güç sağlamıştır (Şekil4). 1870-1914 yılları arasında ise, Łódź büyük bir endüstriyel metropole dönüşmüş ve fabrikalar ve yoğun kentsel dokularla tanımlanan bir peyzaja sahip hale gelmiştir (Stefański, 2008).

Nüfus artışı, konut talebini artırmış ve bu ihtiyaç, bir barınma yapısı türü olarak çok katlı apartmanların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle şehir merkezinde, işçi konutları ve endüstri alanında aktif rol alan iş insanları için villalar inşa edilmiştir. Sanayi alanında etkili olan varlıklı aktörler ayrıca kamu binalarının inşasına da katkı sağlamıştır. Tek işlevli bir endüstri kenti, sadeleştirilmiş mekan tipolojileriyle karmaşık fakat dinamik bir melez mekana dönüşmüştür.

İlerleyen yıllarda şehrin sürekli yoğunlaşması konut koşullarının kötüleşmesine neden olmuş ve yaşanan ekonomik krizlerle beraber işsizlik ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, nüfusu 600 bine ulaşan kent, dünyanın en büyük 35 şehri

arasına girmiş ancak savaşla beraber, Alman işgali altına giren kent nüfusunun %43'ünü kaybetmiş ve bombardımanlar ve yağmalamalar nedeniyle büyük mali kayıplar yaşamıştır. Bununla beraber şehir tarihinde ilk kez önemli bir üretim düşüşü gerçekleşmiştir (Dzieciuchowicz, 2014).

Savaş sonrası dönemde, üretim kısmen yavaşlamış ve endüstriyel bina yapımında bir gerileme görülmüştür. Ancak, konut, kamu binaları ve belediye altyapısının gelişimi devam etmiştir. 1930'larda şehir nehirleri kanallaştırılmış, kentin hijyen koşulları iyileştirilmiştir. Savaş sonrası dönem, Łódź'un metropol karakterini güçlendirmiş ve ona polimorfik bir karakter kazandırmıştır (Koter, 2009). İkinci Dünya Savaşı sırasında Üçüncü Reich'a dahil edilen Łódź'ta şehrin kentsel dokusuna verilen zarar nispeten küçük olsa da Nazi Almanları sivil nüfusa ciddi kayıplar vermiş ve çok sayıda Yahudi ve Polonyalı öldürülmüştür. Ayrıca kentin üretim faaliyetlerinin çoğunlukla Yahudi yönetiminde olmasından dolayı endüstrileşme tahrip edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sosyo-ekonomik yaşamın politikleştirilmesi, yönetimin merkezileştirilmesi, sanayi ve ticaretin kamulaştırılması gibi sebeplerle sosyalizm Łódź şehrinin yüzünü derinden etkilemiştir. Özellikle 1970'lerden itibaren Devlet yetkilileri sanayi tesislerinin sayısını artırmış ve onları devlet tesisi haline getirmiş ve yeni sanayi dalları tekstil odaklı tek tiplemeden uzaklaşarak şehre tanıtılmıştır. Hafif sanayi dalları şehir merkezinde bırakılırken, elverişsiz bulunan üretim alanları işlev değişikliğine uğramaya başlamıştır.

Aynı yıllarda, Łódź'un kentsel dokusunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Kent merkezinde, savaş sonrası boş kalan alanlarda atıl durum ortaya çıkmış ve bu alanlar geçmiş dönemin burjuva mirasının bir parçası olarak algılanmıştır. Sahiplenilmeyen bu alanlar olduğu gibi kalırken, şehir banliyöleri düzensiz bir şekilde genişlemiş ve modernist konut yerleşimleri baskın hale gelmiştir. Mimari açıdan birbirine benzeyen blok konut projeleri popüler olmuş, yerel kimlikten bağımsız ve farklı karakterde yeni yaşam alanları oluşmaya başlamıştır. Bu durum, Łódź sakinlerinin endüstriyel miraslarıyla giderek daha az özdeşleşmelerine neden olmuştur. Bu durum aslında, 21. yüzyılın başında gerçekleştirilen, Manufaktura kompleksinin de dahil edildiği ve kentin yeniden canlanmasına yönelik restorasyon programlarının temel sorunu ve odak noktasıdır.

6.3.2 Manufaktura - Alanın Tarihsel Gelişimi

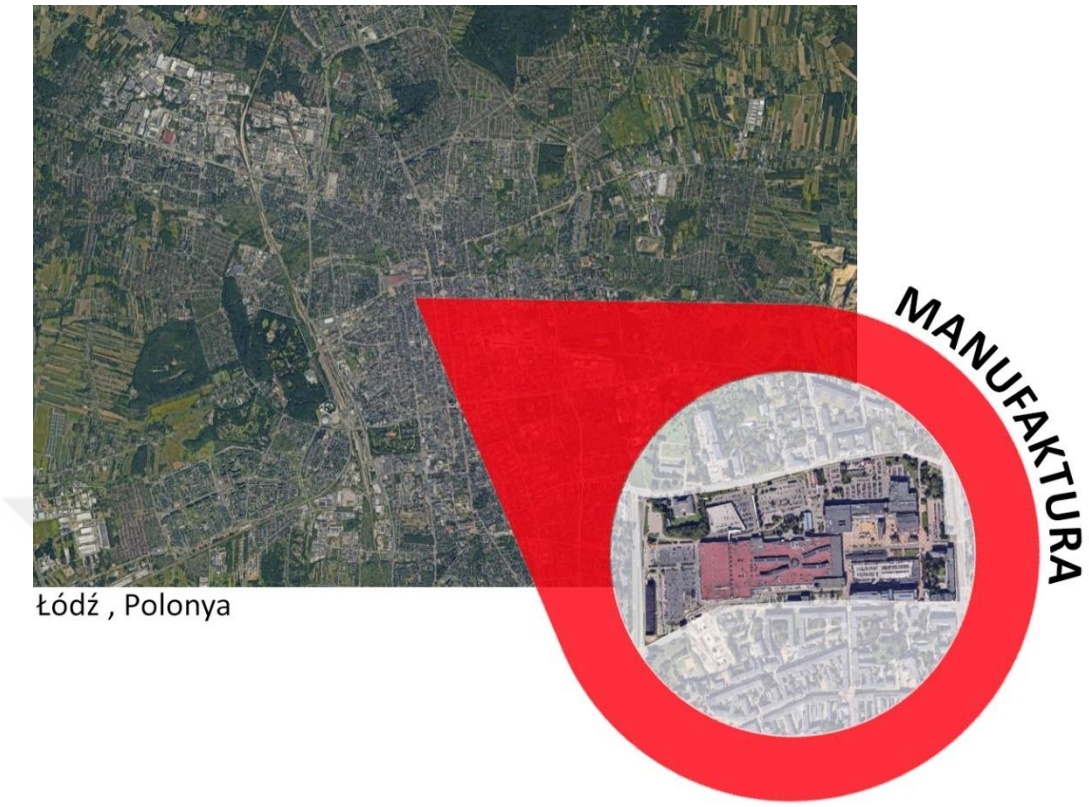

Şekil 6.2 Çalışma alanının kent içindeki konumu (Google Earth, 2024)

Araştırma alanı Manufaktura, Łódź kentinde yer alan ve 1871'de kurulmaya başlayan Izrael Kalmanowicz Poznański'nin eski pamuk endüstrisi fabrikasının bulunduğu yerde bulunan 27 hektarlık bir alana yayılmış olan bir komplekstir (Şekil 6.2). Alan, özgün işlevini sürdürdüğü dönemde, Ogrodowa Caddesi'ne bakan 5 katlı iplikhane, bu binanın kuzeyinde paralel konumda yer alan dokuma binası, iplik işleme binaları, boyahane ve yardımcı binalardan oluşmaktaydı (Şekil 6.3). Kompleks aynı zamanda batı tarafında fabrika sahibinin köşkünü ve bürosunu içermekteydi (Hanzl, 2008). 19. yüzyılın ortalarında başlayan faaliyetleriyle Poznanski, tekstil üretimi ve işleme konusunda büyük bir başarı elde etmiştir.

Manufaktura kompleksi, Israel Poznanski'nin yönetimi altında büyümüş ve gelişmiştir. İlk olarak bir tekstil fabrikası olarak kurulan Manufaktura, zamanla genişletilmiş ve farklı üretim birimlerini içeren büyük bir kompleks haline gelmiştir.

İşçi konutları, depolar, ofisler ve diğer tesislerin de yer aldığı bir endüstriyel bölge olarak hızla büyümüş ve önce Polonya'nın ve daha sonra Avrupa'nın en büyük tekstil üretim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Poznanski'nin liderliği ve yatırımlarıyla Manufaktura, Łódź'un endüstriyel ve ekonomik gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Manufaktura kompleksi, endüstriyel yapıların mimari tasarımları ve işlevleri açısından da büyük bir öneme sahiptir. Yapılar genellikle yüksek tavanlı, büyük açıklıklı ve dayanıklı malzemelerden yapılmıştır. Bu özellikler, fabrika üretim süreçlerine uygunluğu ve verimliliği sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Aynı zamanda, Manufaktura'nın mimarisi, dönemin sanatsal akımlarından etkilenmiş ve estetik değeri yüksek bir görünüm kazanmıştır.

Şekil 6.3 Manufaktura'nın kurulduğu ilk yılları gösteren bir gravür (Jaskulski, 2002)

Üretim tesisinin uzun yıllar süren başarısına rağmen, fabrikayı işleten şirket Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte yavaş yavaş gerilemeye başlamış ve finansal sorunlarla karşılaşmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında fabrikaya Almanlar tarafından el konulmasının ardından ve Alman işgalinin sona ermesinden sonra ise kompleks kamulaştırılarak bir süre daha işlevine devam etmiştir. Ancak şirketin iflası 1991 yılında ilan edilmiş ve 1992 yılında kapatılmıştır.

Bahsedilen yıllarda birçok endüstri yapısının ve alanının işlevsizleşerek terk edilmesine yol açan durumlara benzer olarak, Izrael Kalmanowicz Poznański'nin eski

pamuk endüstrisi fabrikasının da bu hale gelmesindeki önemli faktörler aşağıdaki gibi açıklanabilir:

- *Ekonomik değişimler ve küreselleşme:* 20. yüzyılın ikinci yarısında tekstil endüstrisi, ucuz işgücü ve kaynaklarının bulunduğu diğer bölgelere kaymıştır. Rekabetin artması ve daha düşük maliyetli üretim seçeneklerinin ortaya çıkması, Manufaktura'nın rekabet gücünü azaltmış ve işletmelerin kapanmasına yol açmıştır.
- *Teknolojik ilerlemeler:* Tekstil endüstrisindeki otomasyon ve makineleşme, işgücü talebini azaltmış ve üretim süreçlerini daha verimli hale getirmiştir. Bu da, Manufaktura'daki fabrikaların kapasite kullanımını azaltmış ve işletmelerin faaliyetlerini sürdürmelerini zorlaştırmıştır. Yeni teknolojilerin benimsenmesi için gereken yatırımların yapılamaması, Manufaktura kompleksinin işlevsizleşmesini hızlandırmıştır.
- *Şehir planlaması ve dönüşüm politikaları:* 20. yüzyılın ikinci yarısında, şehir merkezinin dışına doğru büyüme ve kentsel dönüşüm projeleri yürütülmüştür. Bu projeler, Manufaktura kompleksinin işlevsiz kalmasına ve diğer bölgelere yatırım yapılmasına odaklanılmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm politikaları, Manufaktura'nın önemini azaltmış ve terk edilmesine yol açmıştır.

Bahsedilen faktörler nedeniyle alan, 1990'lı yıllarda tamamen terk edilip atıl duruma gelmiştir. Ancak, yeni yatırımlar yapmak ve kent yaşamına katkı sağlamak için oldukça cazip görülen bu alan uzun süre boş kalmamıştır. Łódź yerel yönetiminin kenti canlandırma planları kapsamında, yabancı yatırımcılar tarafından değerlendirilmiş ve 2002 yılından itibaren alanı yeni bir işlevle canlandırma çalışmalarına başlanmıştır.

6.3.3 Manufaktura - Alanın Mekansal Nitelikleri

Poznański'nin eski pamuk fabrikası ve yeni adıyla Manufaktura, kentin batı tarafında yer almaktadır ve dokuma fabrikası, eğirme fabrikası, ağartma evi, tekstil baskı evi, bitirme evi, itfaiye istasyonu, atölyeler, demiryolu istasyonları, çok katlı işçi yapısı ve şirket sahibinin görkemli ikametgahını içermektedir. İlk olarak kentin en

önemli mimarı olarak kabul edilen Hilary Majewski tarafından tasarlanan yapılar, dekoratif bir Art Nouveau tarzına sahiptir ve benzersiz malzeme ve stilistik birlik göstermektedir.

Kompleks, yapılarla aynı malzemeden duvarlarla çevrili, kendi içinde bir karaktere sahip ve içe kapalı bir yapıya sahiptir. Farklı boyuttaki ve çoğunlukla uzun hacimlerden oluşan blok yapılar, işleve yönelik iç iletişim ve malzeme/ürün hareketi için kendi içinde bir sokak örüntüsü ve bir avlu oluşturmuştur. Bu düzen sayesinde, kendi sokakları ve onları çevrelemekte olan yapılardan oluşan kendi içinde bir şehir görünümünde olup aynı zamanda Łódź'un kentsel dokusundan ayrılmaktadır.

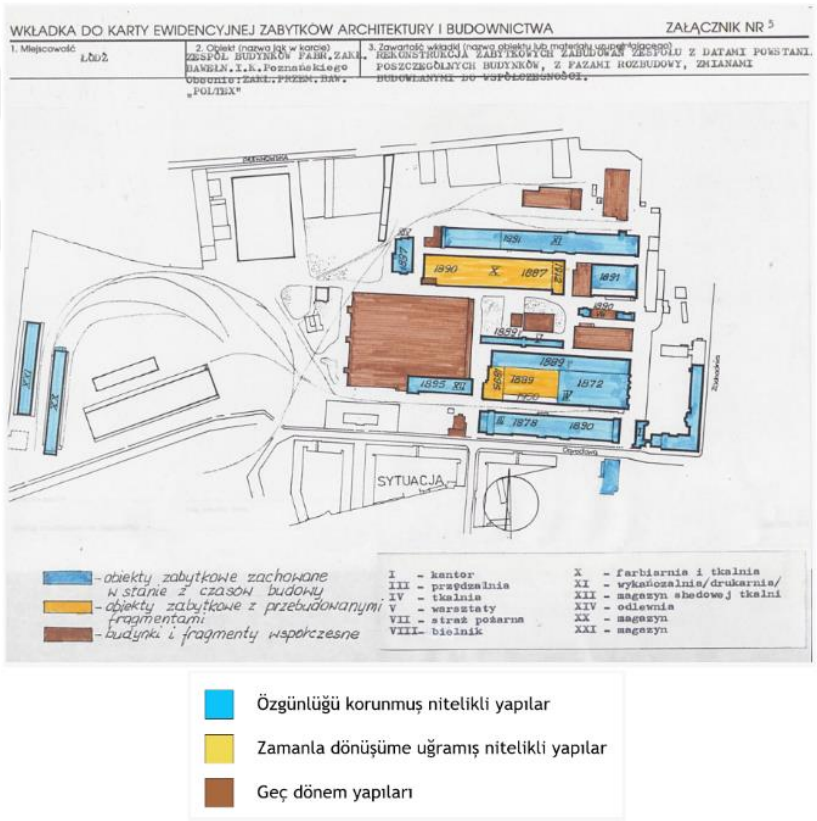

Özgünlüğü korunmuş nitelikli yapılar

Zamanla dönüşüme uğramış nitelikli yapılar

Geç dönem yapıları

Şekil 6.4 Komplekseteki 1990'lı yıllarda yapılan bir analize göre yapıların özgünlük durumu (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Komplekste uygulama öncesi var olan yapılar, 1993 yılında tescillemeye yönelik alan analizleri gerçekleştirildiği sırada 3 nitelik altında toplanmıştır. Bunlar özgünlüğü korunmuş nitelikli yapılar, zamanla dönüşüme uğramış nitelikli yapılar ve geç dönem yapılarıdır (Şekil 6.4). Nitelikli yapıların 1872, 1981, 1887, 1889, 1890, 1895 olmak üzere farklı tarihlerde ihtiyaç duyuldukça inşa edildikleri bilinmektedir. Bu yapılar duvarlarda kırmızı tuğla ve taşıyıcı konstrüksiyonda dökme demir kullanılarak inşa edilen yapılar olup, yüksek tavanlara, geniş pencerelere ve geniş açıklıklara sahiptir. Tuğlaların kırmızı rengi, kompleksin mimarisine özgü bir atmosfer oluşturur. Binaların cephe detayları sade ve işlevseldir, dönemin endüstriyel yapısının karakteristik özelliklerini yansıtır. Geç dönem ekleri ise 1910'larda inşa edilmiş olup cephesel ve strüktürel anlamda farklılaşmakta olup modern döneme ait unsurlar barındırmaktadır (Şekil 6.5).

Şekil 6.5 Alanda nitelikli ve geç dönem yapılarının bir arada görülebildiği uygulama öncesi fotoğraflar (Łódź naszemiasto, 2022)

Fabrika yapılarının iç mekanları, geniş açık alanlar ve yüksek tavanlarla karakterizedir. 19. yüzyıl sonu inşa edilen yapılardaki mekanların genişliği, inşa

edildiği dönem yenilikçi inşaat teknikleri olarak kabul edilen çelik taşıyıcılar ve çelik putreller sayesinde sağlanmıştır. 20. yüzyıl sonunda inşa edilen az sayıdaki yapılar ise yine geniş mekanlardan oluşmakta, ancak çelik taşıyıcı ve betonarme elemanlar olmak üzere daha farklı stile sahip alanlardır. Tüm geniş mekanlar, fabrikada çalışan işçilerin hareket özgürlüğünü ve verimliliğini artırmak için tasarlanmıştır. Makinelerin ve üretim ekipmanlarının yerleştirildiği büyük atölyeler, fabrikanın kalbinde bulunmakta olup bu alanlar, endüstriyel üretim süreçlerini desteklemek amacıyla düzenlenmiştir.

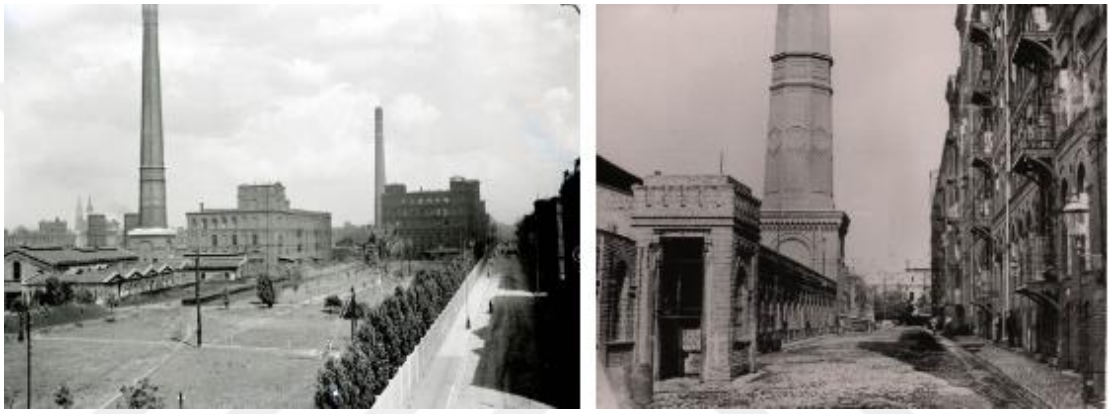

Şekil 6.6 Geçmişte var olan tuğla bacalardan görünüm (Łódź naszemiasto, 2022)

Alanın ilk inşa edildiği dönem, eski gravür ve fotoğraflardan anlaşıldığı üzere, farklı konumlarda çeşitli yüksek tuğla bacalar inşa edilmiştir (Şekil 6.6). Bu bacaların ne zaman ortadan kalktığı tam olarak bilinmemektedir; ancak endüstrileşme sürecinde, odun ve kömür gibi fosil yakıtlardan elektrik kullanımına geçişin 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başına denk geldiği bilinmektedir. Kompleksteki dönüşüm, geçmiş döneme ait görseller incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bacaların kaldırılmasından sonra oluşan yapısal boşluklar, ihtiyaç duyulan yeni işlevler doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. Müdahale görmüş özgün yapıların veya çelik ve beton malzemelerle inşa edilmiş olan geç dönem yapılarının da bu noktalarda olduğu görülmektedir (Şekil 6.7).

Şekil 6.7 Eski fotoğraf ve gravürlere göre günümüzde yıkılmış olan tuğla bacaların konumları

İşlevsizleşen bacaların yıkılmasının ardından oluşan boşluğun geç dönem yapısıyla doldurulmasının en belirgin örneği, ağartma binasının batı cephesinde gözlenebilmektedir. Bu yapının planları incelediğinde, özgününde yapının kuzeybatısında bir baca bulunmakta olup işlevsizleşmesi sonrası yıkılmıştır. Bunun yerine ise o dönemin gerekli görülen yeni işlevin yerine getirilebilmesi için, özgün yapıya bitişik ve yeniden işlevlendirme projelendirmesi sırasında niteliksiz olarak değerlendirilen betonarme bir geç dönem yapısı inşa edilmiştir.

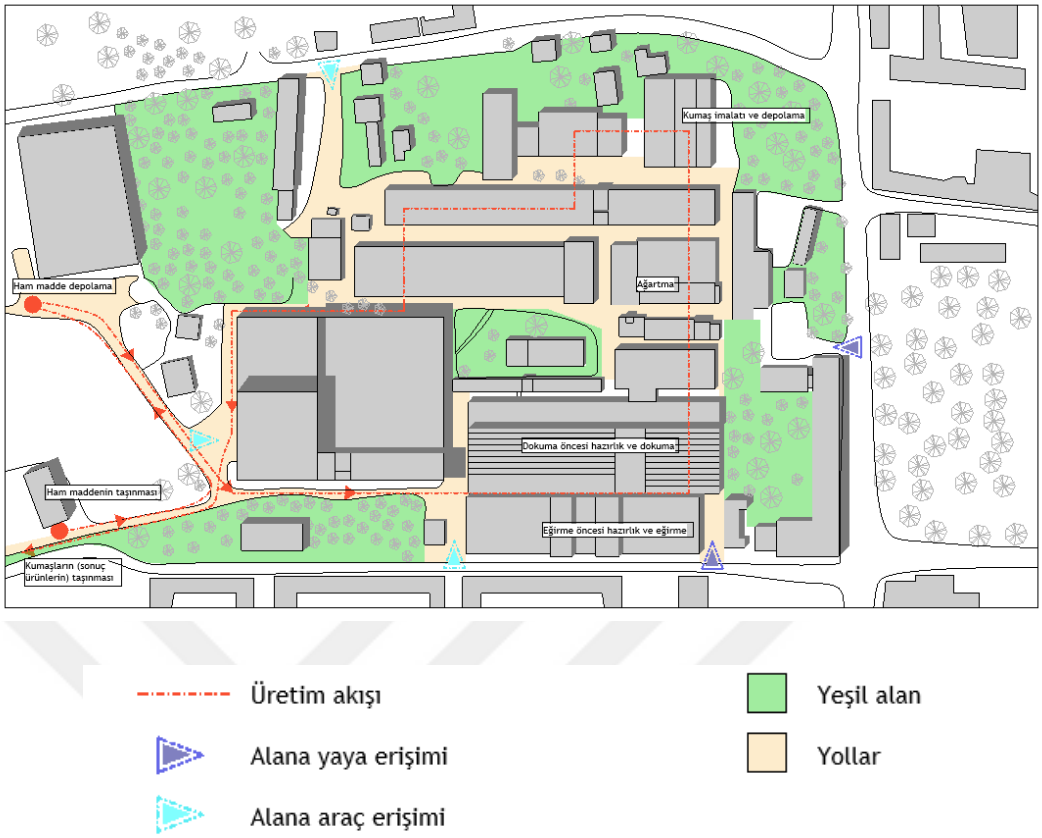

Şekil 6.8 Alandaki özgün akış şeması ve ulaşım aksları

Fabrika kompleksinin özgün halinde, işlevsel bir şekilde düzenlenmiş sokaklar, yaya geçitleri ve bahçelerle çevrili olduğu bilinmektedir. Bu düzenleme, fabrika içindeki ulaşımı kolaylaştırmak ve çalışanların rahatlığını sağlamak için yapılmıştır. Ayrıca, fabrikanın dışına açılan kapılar ve girişler, malzeme ve ürün taşınmasını kolaylaştırmak için stratejik olarak yerleştirilmiştir. Genel işlev akışına bakıldığında (Şekil 6.8), alanda ham maddenin kompleksin batısından tedarik edildiğini, sırasıyla eğirme, dokuma, ağartma işlemlerinden geçerek en son kuzey bloktaki kumaş imalatı bölümüne geçildiği ve burada son halini bulan tekstil ürünlerinin aynı blokta depolandıktan sonra yine batıda bulunan bir aks üzerinden sonuç ürünün gerekli yerlere taşınmak üzere kompleksten çıkarıldığı bilinmektedir. Alanda bu şekilde dairesel bir akış söz konusu olup her blok kendi içinde alt görevlere ayrılmıştır. Yapı blokları arasında, bazı yerlerde geçiş köprüleri olduğu bilinmektedir. Alana araçla ulaşım güney ve kuzeydoğu kısımlardan sağlanırken, prestijli konukların ağırlanması

daha çok kente yakın olarak konumlanan güneydoğu kapısı ve doğu aksı üzerinden gerçekleşmektedir. Yine işçilerin yaya olarak girişi, işçi barınma alanlarının güneyde bulunmasından dolayı, güney akslarından sağlandığı bilinmektedir. Ayrıca, geçmişe ait görseller incelendiğinde alanın bazı bölümlerinde, yapılar arası ürün ulaşımının sağlanmasına yönelik rayların olduğu görülmektedir (Şekil 6.9).

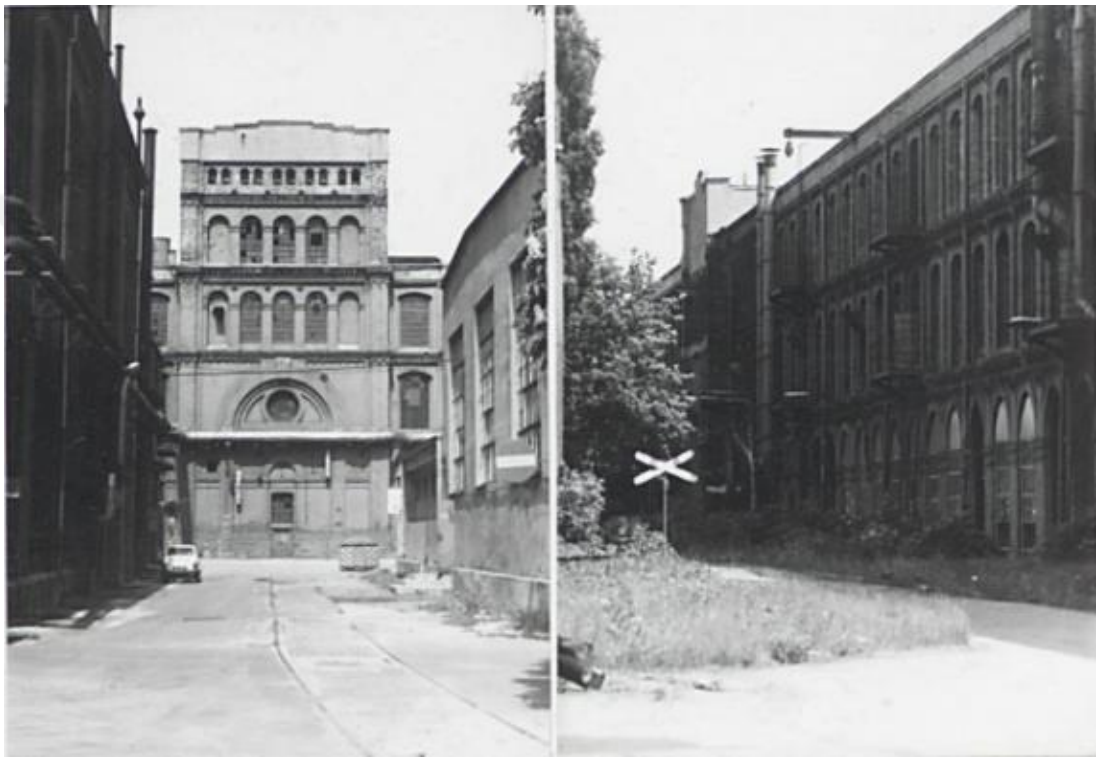

Şekil 6.9 Alanda geçmişte mevcut olan raylar (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüs, b.t.)

Endüstri alanında bulunan yapılar fabrika sahibine prestij kazandırmak amacıyla "ihtişamlı" bir mimari ile tasarlanmıştır. Bu amaçla, alanda bulunan uzun blokların belirli bölümlerine kuleler eklenmiş, yüksek bacalar inşa edilmiş ve dikkat çekici, büyük bir giriş kapısı tasarlanmıştır. Kompleksin en ihtişamlı görülen cephesi ve büyük giriş kapısının bulunduğu güney cephesine bakan caddenin "fabrika geçidi" olarak önemli bir aks olması düşünülmüştür. Ayrıca kompleksin bu caddeye bakan güneydoğusunda şirketin ekonomik gücünü sergilemek amacıyla, fabrika sahibi Izrael Poznański'nin yaşadığı bir köşk inşa edilmiştir (Jaskulski, 2002).

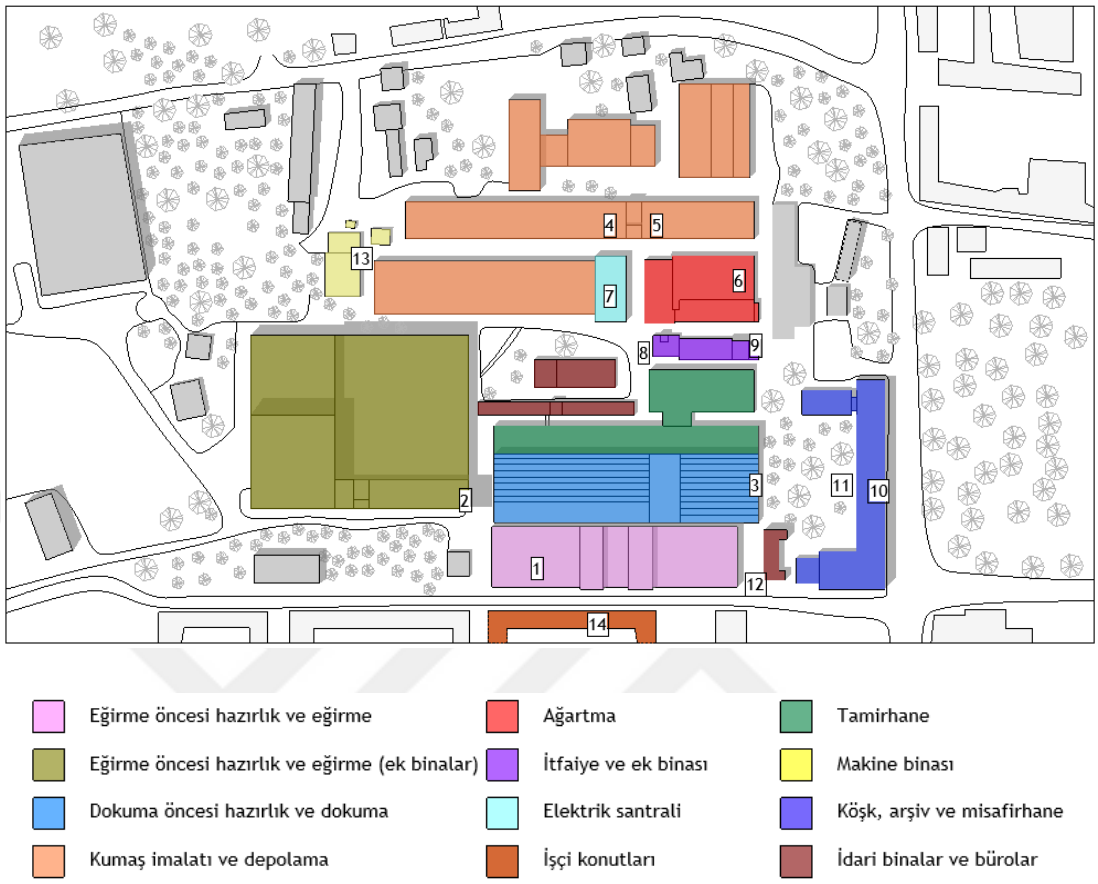

Şekil 6.10 Alandaki yapıların sahip olduğu özgün işlevler

Kompleksteki yapılar detaylı olarak incelendiğinde, birbirinden farklı 14 mekandan söz etmek mümkündür. Bunlar; eğirme öncesi hazırlık ve eğirme (ve ek binası), kumaş imalatı ve depolama, ağartma tesisi, dokuma öncesi hazırlık yapısı, elektrik santrali, itfaiye istasyonu, teknik ofis, Poznański Sarayı (köşk, arşiv ve misafirhane), Poznański Sarayı bahçesi, , idari ve ofis binası, makine binası, işçi evleri şeklindedir (Şekil 6.10).

- Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme

Şekil 6.11 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısının özgün işlevinin sürdürgü döneme ait görsel ve "fabrika geçidi" aksı (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

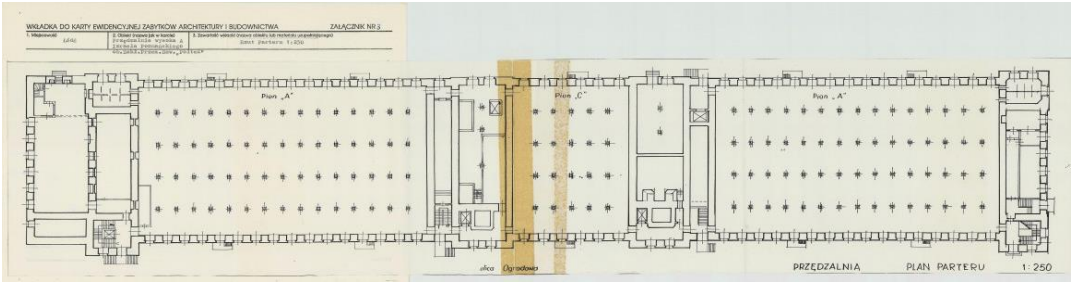

Şekil 6.12 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısına ait mimari plan (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Kompleksteki bu blok, alandaki en büyük yapı olup 1877-1878 yıllarında inşa edilmiştir. Bloğun baktığı cadde "fabrika geçidi" olarak önemli bir aks kabul edildiğinden, yapı ortaçağ savunma yapılarına göndermeler yapan bir mimariyle, gösterişli bir görünümde tasarlanmıştır (Şekil 6.11). Uzun bir plana sahip olan bloğun ortasında ve sağ ve sol kanatlarında birer kule yer almakta olup işlevsel anlamda da

buralar yapının çekirdeğini oluşturmaktadır. Özgün halinde yapıda ürün sirkülasyonunu sağlayan ve her kata ulaşımı sağlayan düşey boşluklar bulunmaktadır (Şekil 6.12).

- Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek binası

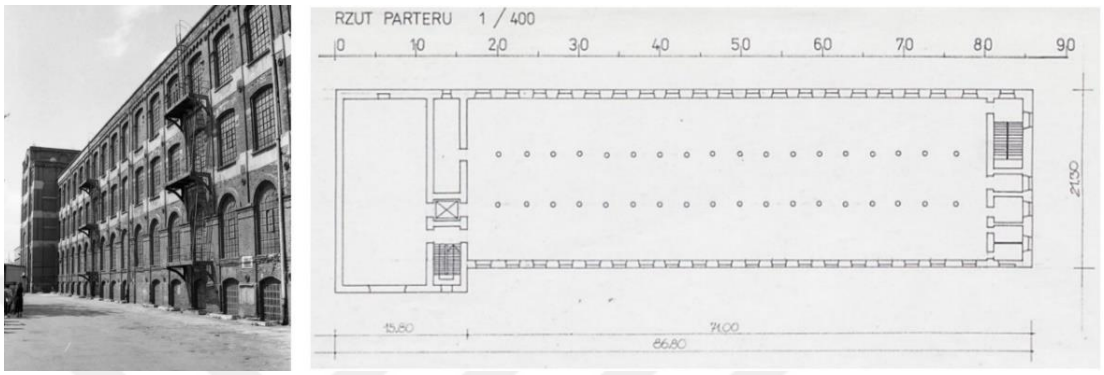

Şekil 6.13 Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek binasına ait fotoğraf ve mimari çizim (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

1895 yılında, Poznanski'nin fabrikasındaki en eski dokuma fabrikasının tam üretim kapasitesine ulaştığı bilinmektedir (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.). Bu durum eğirme işleminin gerçekleşeceği bir alanın daha gerekliliğini doğurmuş olup 1895'te bu yapı inşa edilmiştir. Dört katlı olması nedeniyle yapı "yüksek dokuma binası" olarak adlandırılmış olup, özgününde yanındaki binalarla bir tünel ile bağlantılı olduğu bilinmektedir (Şekil 6.13).

- Dokuma öncesi hazırlık yapısı

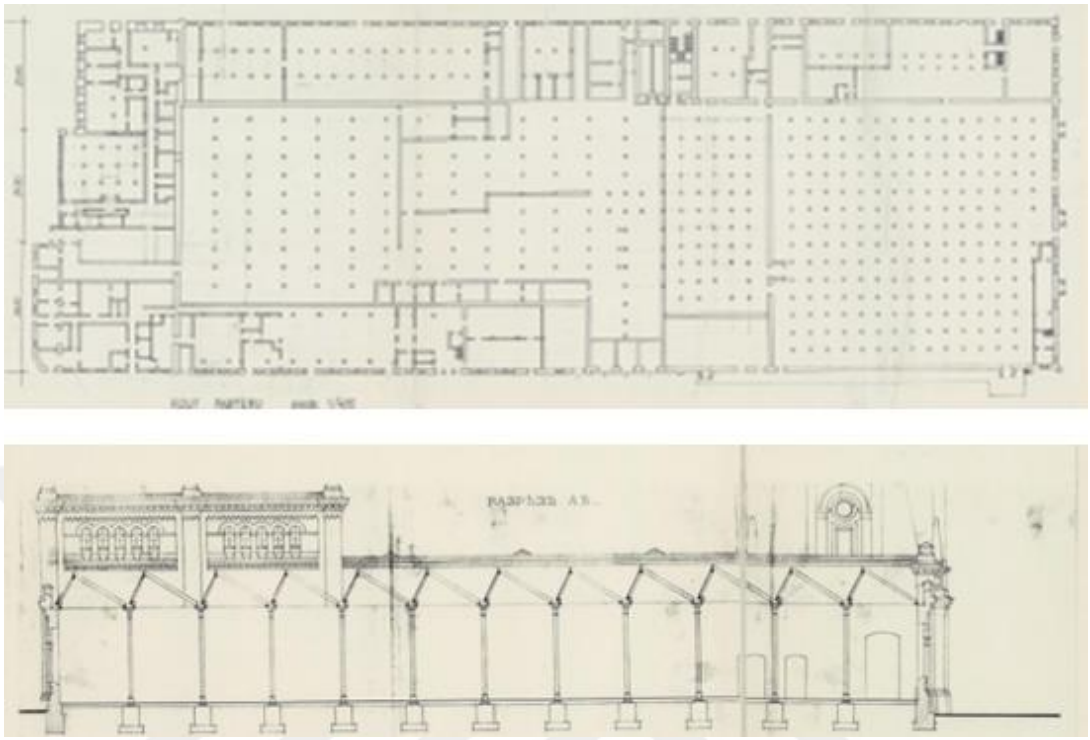

Şekil 6.14 Dokuma öncesi hazırlık yapısına ait mimari plan ve kesit (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

1872 yılında inşa edilen tek katlı dokuma yapısı Poznański'nin ilk endüstriyel yapısı olarak bilinmektedir. Yapı, İngiltere'den getirilen 200 dokuma tezgahının yerleştirilmesine uygun bir planlama ile geniş bir çalışma alanı olarak planlanmış ve düzenli taşıyıcı sistemine sahiptir (Şekil 6.14). Tezgahların 216 beygir gücündeki bir buhar makinesi tarafından çalıştırıldığı bilinmektedir. Yapının kullanımından hemen bir yıl sonra, tezgahların sayısı ikiye katlanmıştır.

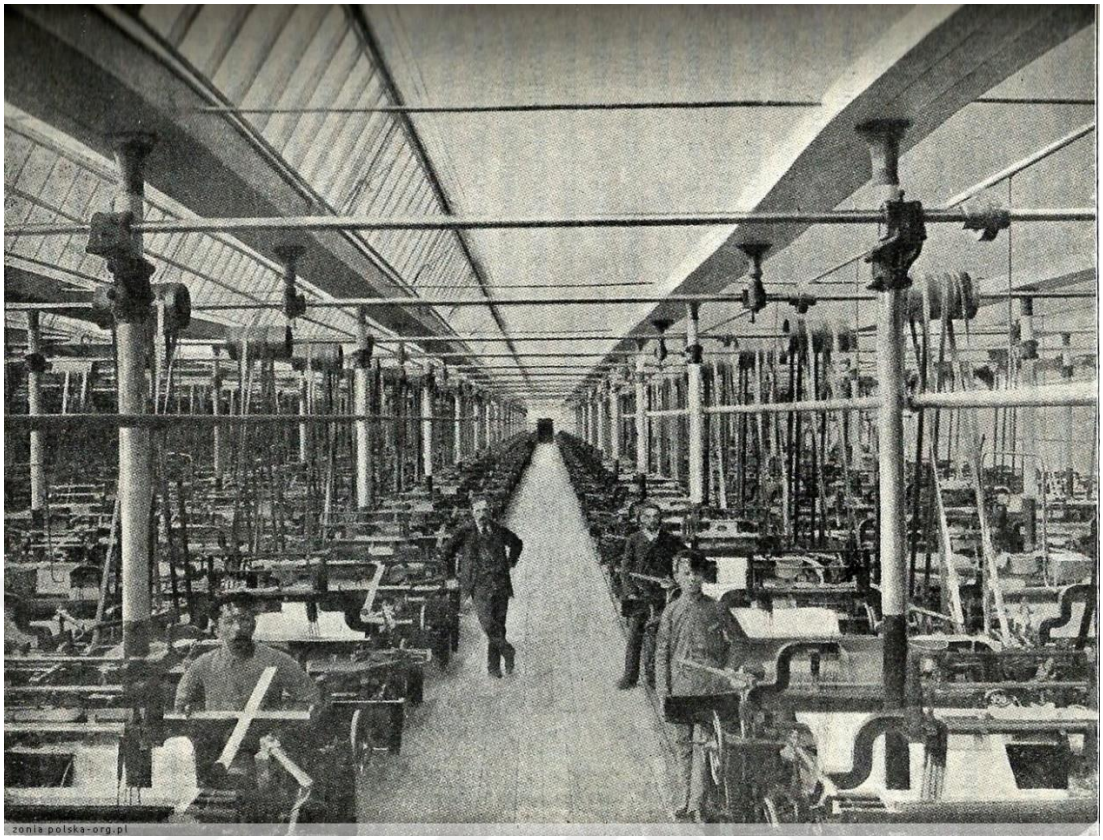

Şekil 6.15 Dokuma öncesi hazırlık yapısının iç mekan ve çatı pencerelerinin görünümü (Manufaktura resmi sitesi, 2022)

1880'lerin sonunda, fabrikanın tamamının 2266 tezgahla donatıldığı bilinmektedir. Bu yapı, gerçekleşen işlev sebebiyle iç mekanın tepeden ve homojen ışık alması açısından, çatısının çok büyük bir kısmı bant pencerelerle kapatılmıştır. Bu çatı tasarımının, inşa edildiği dönemlerde endüstri yapılarında tercih edilmeye başlanan yenilikçi ve işlevsellik konusunda başarılı bir uygulama olarak görüldüğü bilinmektedir (Şekil 6.15).

- Kumaş imalatı ve depolama

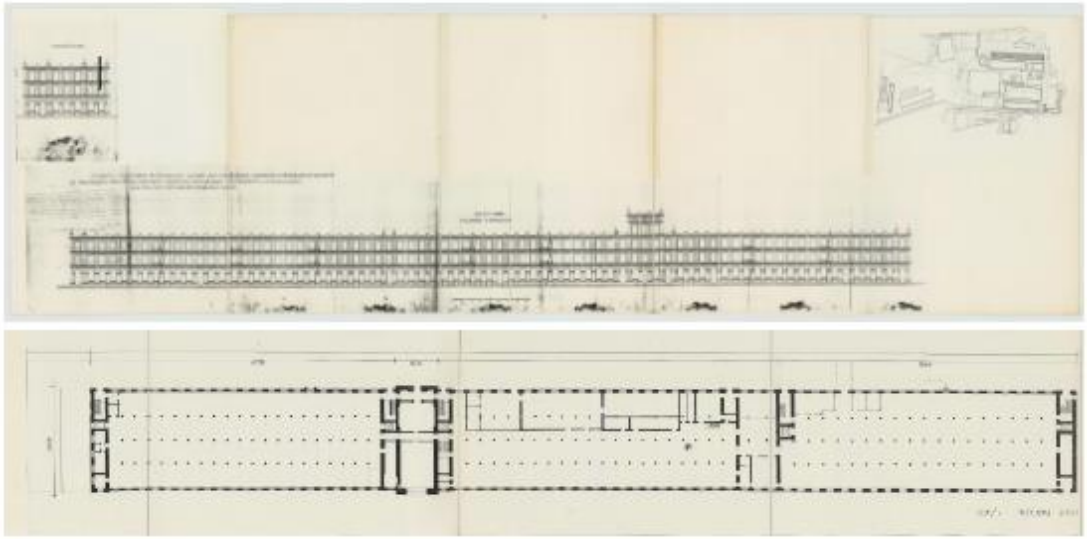

Şekil 6.16 Kumaş imalatı ve depolama yapısına ait mimari plan ve kesit (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Üç katlı, 266 metre uzunluğunda ve 26.6 metre genişliğindeki ve ortasında bir kule tasarlanmış olan bu yapı bloğu 1891 yılında inşa edilmiştir (Şekil 6.15). Kulede alt katta bir buhar motoru ve üst katta bir su tankı bulunduğu bilinmektedir. Yapı, tekstil işleme tesisi olarak hizmet vermiş; kalenderleme, tüylendirme, baskı ve kalite kontrolü için kullanılarak son ürünün depolanması için kullanılmıştır. Binanın en üst kısmında bir baskı hazırlık odası bulunduğu bilinmektedir. Yapının ortasında bulunan kule, bitirme birimi olarak anılmakta ve kumaşa son hali burada verilmekteydi. Bloğun batısına bir süre sonra inşa edilen kulenin ise, su kulesi işlevi gördüğü bilinmektedir (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.) (Şekil 6.17).

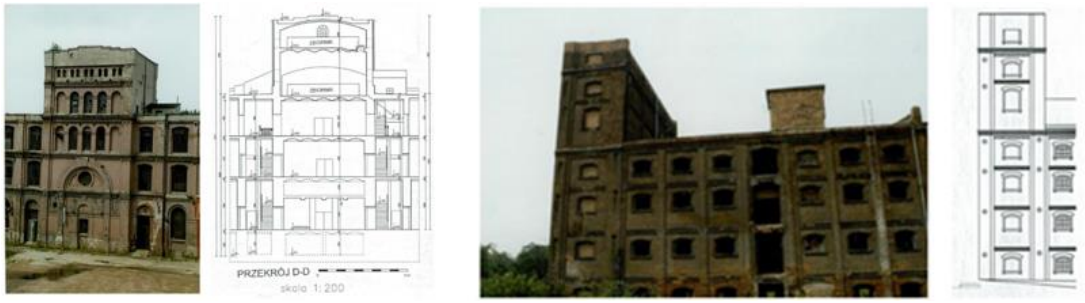

Şekil 6.17 Kumaş imalatı ve depolama yapısına ait fotoğraf ve mimari kesitler (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

- Ağartma tesisi

Alandaki üretim yapıları kapasitesinin üzerine çıkıp yetersizleşmeye başladıkça, son ürün elde etmeye yönelik çeşitli yapılar alana eklenmeye başlanmıştır. Bunlardan biri de 1891 yılında inşa edilen ağartma tesisidir. Burada, kumaşın görünümü ve dokusu açısından rafine edildiği, bunun da sadece görünümünü değil aynı zamanda dayanıklılığını ve esnekliğini de artırdığı bilinmektedir.

Şekil 6.18 Ağartma tesisine ait uygulama öncesi görsel (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Yapının güney cephesi tek katlı olup cam çatıya sahipken buranın kuzeyinde kalan kısmın iki kattan oluştuğu bilinmektedir (Şekil 6.18). Yapının özgününde kuzeybatısında bir tuğla bacaya sahip olduğu, ancak sonradan yapının batısında bulunan bir kısmın yıkıldığı bilinmektedir. İlerleyen yıllarda buraya, tescil aşamasında niteliksiz olarak değerlendirilen geç dönem yapısı eklenmiştir (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi , b.t.).

- Elektrik santrali

Yapı, mimar Eliasz Rosenthal'ın gözetiminde 1912 yılında inşa edilmiş ve fabrikanın elektrifikasyonunu sağlamıştır (Şekil 6.19). İlk olarak 2400 kW'lik türbin jeneratörünün yer aldığı yapıya daha sonra iki tane daha jeneratör eklendiği bilinmektedir. 1928 yılında, fabrikanın, türbinler için buhar üreten 30 'dan fazla kazan ile donatıldığı bilinmektedir.

Şekil 6.19 Elektrik santralinden bir görünüm (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

1963 yılından sonra, fabrika şehrin kendi enerji ağından faydalanmaya başladığında, bina bir değiştirme istasyonu ve su yumuşatma tesisi olarak hizmet vermiştir. Yapı içinde takviye beton ayaklar üzerinde yerleştirilmiş bir kaymalı vinç bulunmaktadır.

- İtfaiye istasyonu

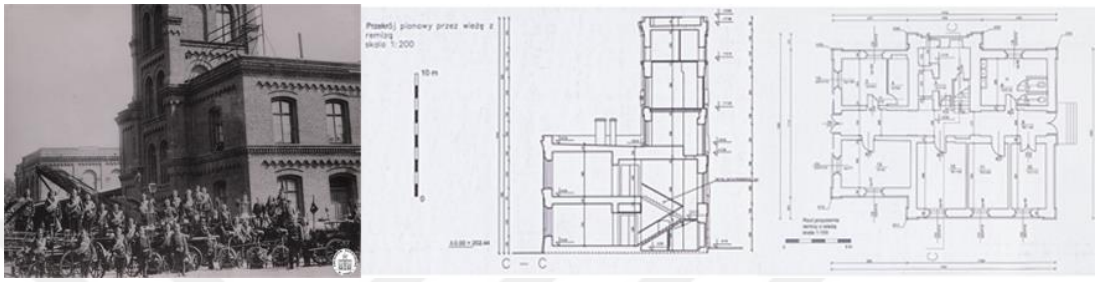

Şekil 6.20 İtfaiye yapısına ait fotoğraf ve mimari çizimler (Łódź Kent arşivi, b.t.)

15 Mart 1890 tarihinde çıkan yangın sonrasında, Poznanski'nin kararı üzerine, Hilary Majewski tarafından tasarlanan bir itfaiye istasyonu inşa edildiği bilinmektedir (Şekil 6.20). Yapının kulesi ve terasının yangın hortumlarını kurutmak için kullanıldığı söylenmektedir.

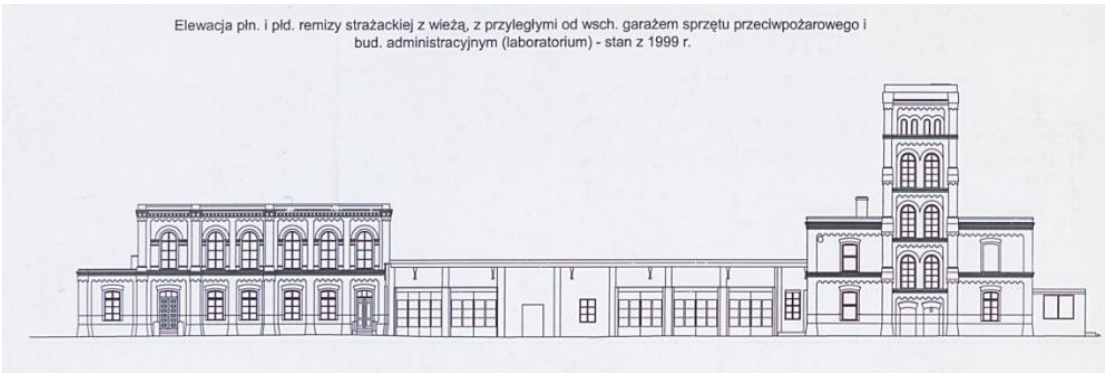

Şekil 6.21 İtfaiye ve teknik ofisin arasına inşa edilen geç dönem yapısına ait mimari kesit (Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, 1999)

1900 yılında, ekipte 2 baş itfaiyeci, 36 işçi ve 60 gönüllü bulunmakta olup 2 buharlı pompa, 2 el pompası, su varilleri, merdivenler ve 14 araba ile donatılmıştır. Daha sonradan itfaiye yapısı ve onun doğusundaki teknik ofisin arasında boş kalan alana bir itfaiye binasının işlevini desteklemek amacıyla bir geç dönem yapısı inşa edilerek bu iki özgün yapı birbirine betonarme bir yapı ile bağlanmıştır (Şekil 6.21).

- Teknik ofis

Şekil 6.22 Teknik ofisin uygulama öncesine ait görsel (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

Yapı, 1890 yılında inşa edilmiş olup iki katlıdır. Teknik ofis işlevi görmüş olup, itfaiye binasına ek olarak inşa edilmiştir (Şekil 6.22).

- Poznanski Sarayı (köşk, arşiv ve misafirhane)

Şekil 6.23 Poznanski Sarayı'na ait geçmişten bir fotoğraf (Gruda, 2017)

Tesis sahibinin köşkü ve prestij göstergesi olarak kullanılan saray, önceden var olan bir yapının genişletilmesiyle inşa edilmiştir. Poznanski, 1888'de genişletilen yapının boyutu ve görkemiyle Łódź'daki tüm yapıları gölgede bırakmasını istemiştir (Şekil 6.23). Yapının mimarına sarayın tarzı sorulduğunda, Poznanski'nin "tüm tarzları barındırabilir" şeklinde yanıt verdiği söylenir; bu ifade, eklektik bir mimari anlayışı desteklediğini göstermektedir (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.).

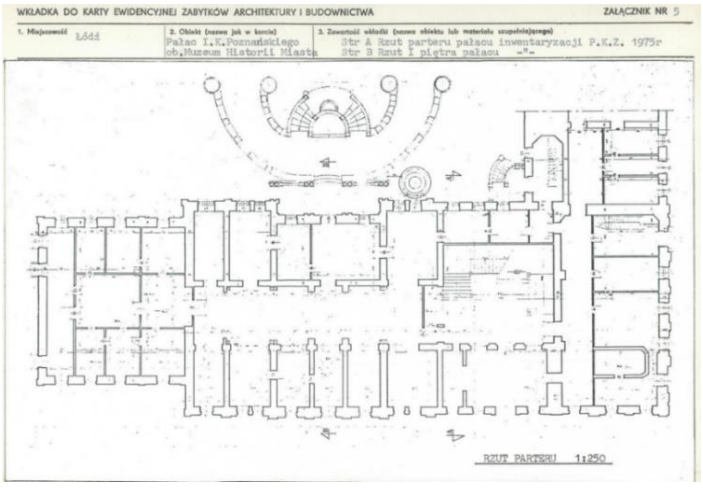

Şekil 6.24 Poznanski Sarayı'na ait mimari plan (Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Sarayın ana gövdesi, Neo-Rönesans, Neo-Barok ve Art Nouveau'nun stilistik karışımı olan eklektisizmin klasik bir örneğidir. Yapının planlamasına göre, cephenin orta kısmında bulunan simetrik ve gösterişli taş bir merdivenden giriş sağlanmaktadır (Şekil 6.24). II. Dünya Savaşı sırasında, tesis sahibi ailenin burayı terk etmesi ve Alman işgalinden sonra yapının iç mekanında çeşitli değişiklikler olmuştur. Savaş sonrası yıllarda, bina Voyvodalık Ofisi olarak hizmet vermiş ve 1975 yılında Łódź Müzesi'ne devredilmiştir.

- Poznanski Sarayı Bahçesi

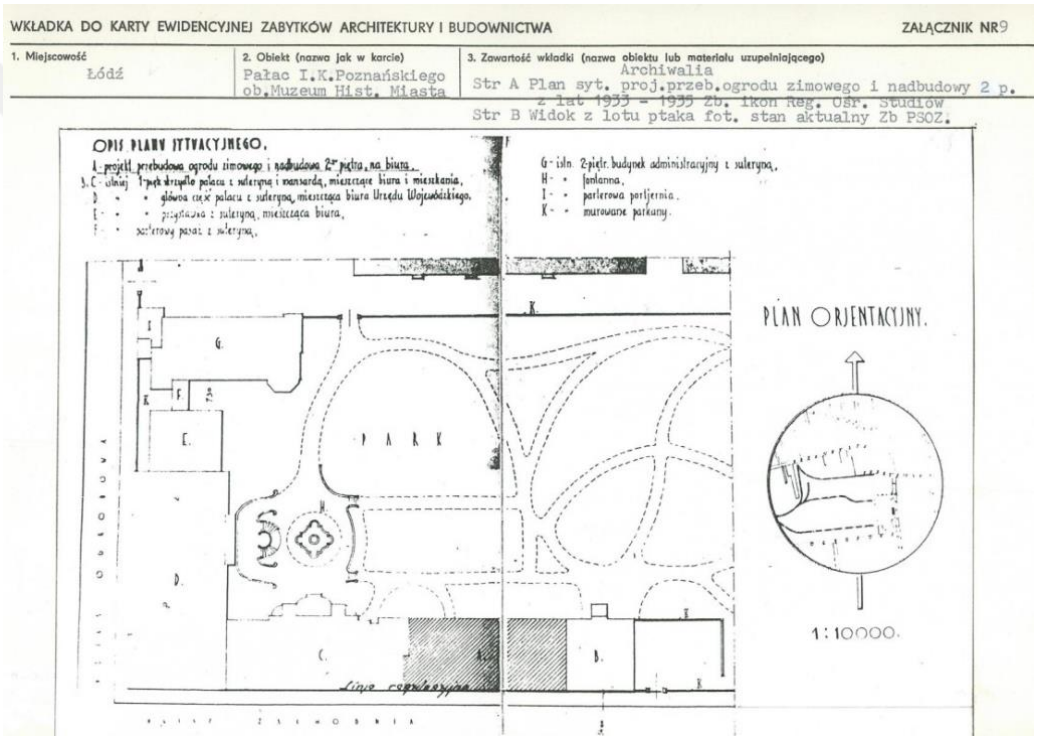

Şekil 6.25 Poznanski Sarayı'na ait bahçe planlaması (Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, 1999)

Bu bahçe 1902 yılında sarayı, fabrikalardan yeşil bir kuşakla ayırmak için düzenlenmiştir. İlk başta, bahçe çimenler, düzenli olarak bakımları yapılan çalılar ve ağaçlar ile dolu olduğu bilinmektedir. Ayrıca buraya ait eski fotoğraflardan, bahçenin ortasında geometrik bir çiçek halısı ve küçük bir gölet bulunduğu ve bir zamanlar avluda bir çeşme yer aldığı bilinmektedir (Şekil 6.25).

- Yönetim ve ofis binası

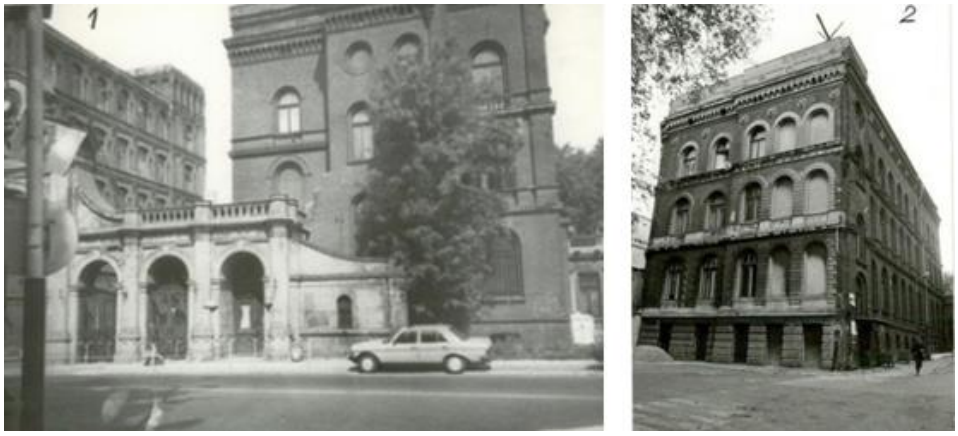

Şekil 6.26 Yönetim ve ofis binasının özgün işlevin sürdüğü döneme ait görselleri (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.)

Kapı ile saray arasındaki bu küçük yapı, Poznański döneminde şirketin yönetim ofisleri olarak kullanılmıştır. Yapı, içeriden sarayla bağlantılıdır ve tesisin gösterişli olarak kabul edilen giriş kapısından gelen önemli ziyaretçilerin doğrudan ağırlanabilmeleri açısından buraya konumlandırılmıştır (Şekil 6.26).

- Makine binası

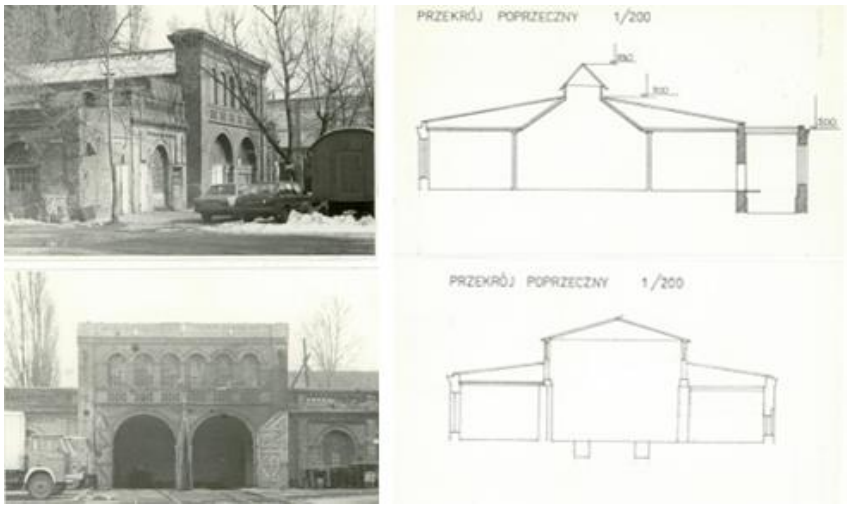

Şekil 6.27 Makine binasının özgün işlevin sürdüğü döneme ait fotoğraf ve mimari kesitleri (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.)

Eski makine binası, 1877-1878 yıllarında inşa edilmiştir. Bu yapı, komplekste bulunan diğer yapılardan strüktür ve çatı bağlamında karakteristik olarak farklılık göstermektedir (Şekil 6.27). Başlangıçta, Poznański'nin yabancı bileşen tedarikçilerine bağımlılıktan kurtulmasını sağlayan makine parçaları üreten bir dökümhane olarak kullanılmıştır. Savaş sonrasında, kısa bir süre şişeleme tesisi olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir.

- İşçi evleri

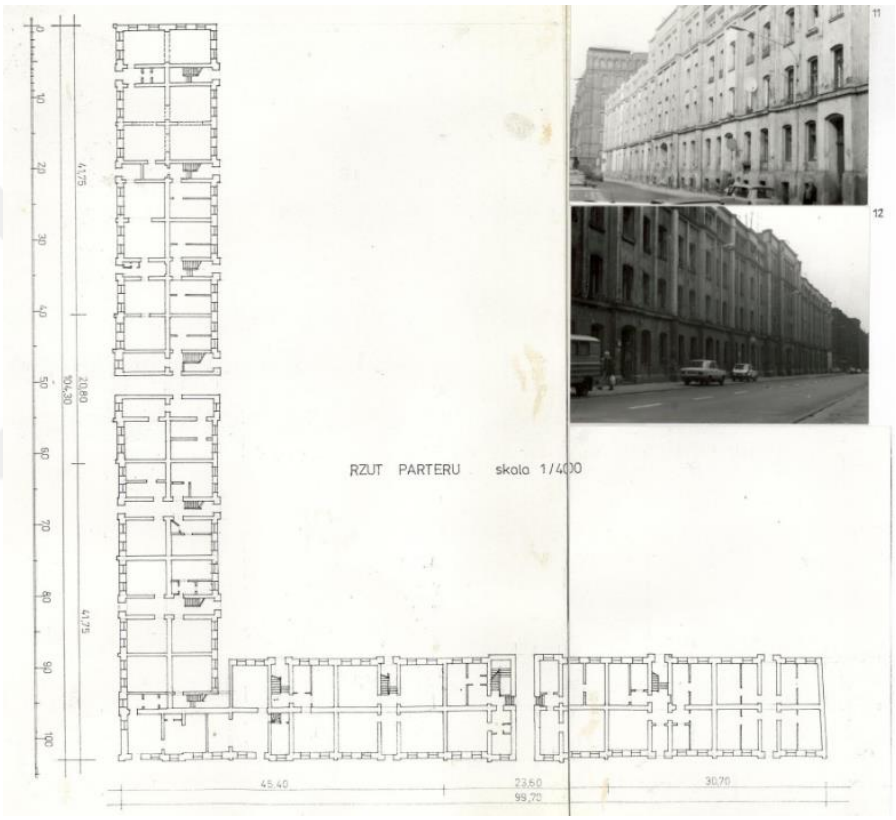

Şekil 6.28 İşçi evlerinin kullanıldığı döneme ait fotoğrafları ve mimari planı (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.)

19. ve 20. yüzyıl döneminde, Poznański'nin üretim kompleksinde 6000'den fazla kişiyi istihdam ettiği bilinmektedir. Bu sebeple 1877 yılında, çoğunluğu için konaklama tesisleri inşa etmeye başlamıştır. Bu işçi kompleksi, üretim alanının hemen güneyinde ve ana caddenin karşısında yer almaktadır (Şekil 6.27).

6.3.4 Manufaktura - Alanın Miras Değerleri

- Tarihi değer

Günümüzde Manufaktura olarak bilinen, özgün adıyla İsrail Poznański Tekstil Fabrikası, 19. yüzyılda Avrupa'da gerçekleşen endüstri devriminin bir parçasıdır. Fabrikanın inşa edildiği dönemde, özellikle tekstil üretiminde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu nedenle, kompleks endüstri devriminin sembolik bir anıtı olarak kabul edilebilir ve devrimin etkilerini anlamak için değerli bir kaynaktır. Manufaktura'nın, kentin ekonomik gelişimi açısından büyük öneme sahip olduğu ve tekstil üretimiyle bölgeye ekonomik canlılık kazandırdığı görülmektedir. Bu da şehirdeki sanayileşme sürecini hızlandırmış ve Łódź'u Polonya'nın önemli bir sanayi merkezi haline getirmiştir. Ayrıca, tesisin işçi sınıfı tarihinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Fabrika, binlerce işçinin istihdam edildiği bir merkez olarak, işçi hareketleri ve sendika faaliyetlerinin odak noktası haline gelmiştir. Bu yönüyle, işçi sınıfının yaşam koşullarını, çalışma şartlarını ve toplumsal ilişkilerini anlamak için değerli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

- Bilimsel ve teknolojik değer

Manufaktura, endüstriyel üretimde yenilikçi yaklaşımları temsil etmektedir. Kompleks, dönemin en ileri teknolojileriyle donatılmış olup, tekstil üretiminde kullanılan makineler ve ekipmanlar o dönemin en güncel teknolojik gelişmelerine dayanmaktadır. Bu, endüstriyel üretim süreçlerindeki yenilikleri yansıtan önemli bir bilimsel ve teknolojik değerdir. Ayrıca, kompleks üretim süreçlerinde mekanizasyon ve otomasyonun öncüsü olarak öne çıkar. Bu durum, iş gücü maliyetlerini azaltmak, üretim hızını ve verimliliği artırmak amacıyla bilimsel ve teknolojik yöntemlerin kullanımını ifade etmektedir. Manufaktura'nın tekstil üretiminde mekanizasyon uygulamaları, endüstriyel üretim süreçlerinde verimliliği artırmanın önemli bir göstergesidir.

Kompleksin inşasına bakıldığında, kullanılan inşaat teknikleri ve malzemelerin mimari ve mühendislik açısından önemli bir değeri temsil ettiği söylenebilir. Yapının dayanıklılığı, yapısal tasarımı ve inşaat sürecinde uygulanan yöntemler, dönemin teknolojik bilgi ve becerisini yansıtmaktadır.

- Teknik değer

Manufaktura'nın teknik değeri, dönemin inşaat teknikleri, mimari detaylar, işlevsel konsept ve yapısal bütünlük gibi unsurların birleşimiyle ortaya çıkmaktadır. Kompleksin tasarımı, üretim için etkili bir alan sağlamak amacıyla düşünülmüştür. Bina düzenlemesi, malzeme kullanımı ve planlama, verimli ve işlevsel bir üretim sürecini desteklemek üzere optimize edilmiştir. Bunun, dönemin endüstriyel gelişmeleri ve üretim yöntemleri hakkında bilgi verir nitelikte olduğu söylenebilir. Ayrıca kompleksin işlevsel konsepti, üretim sürecindeki etkinliği ve işleyişi yansıtmaktadır. Büyük ölçekli ve yüksek tavanlı açık alanlar ve yapıların kendi içinde ve yapılar arası boşluk-doluluk ilişkisi, işlevsel konseptin önemli bir parçasıdır.

Tarihi tesisteki yapıların inşaatında kullanılan teknikler, dönemin inşaat sektöründeki teknik bilgi ve beceriyi yansıtır. Yapıların strüktürel bütünlüğünü ve dayanıklılığını sağlamak amacıyla uygulanan inşaat yöntemleri, o dönemin mimari ve mühendislik uygulamalarının bir örneği olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, kompleksin inşasında kesme taş kullanımı dikkate değerdir. Kesme taş, binanın dayanıklılığını ve yapısal bütünlüğünü sağlamak amacıyla tercih edilmiş olup, dönemin inşaat teknikleri ve taş işçiliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

- Belge değeri

Manufaktura'nın inşa edildiği döneme ait belgeler, endüstri devrimi dönemi, sanayileşme süreci, tekstil üretimi ve işçi sınıfının yaşamı gibi konuları aydınlatmak için önemli bir kaynak niteliğindedir. Bu belgeler, dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel tarihine ilişkin değerli bilgiler sunmaktadır.

- Mimari değer

Manufaktura, Łódź kentinin en ünlü mimarı olarak tanımlanan Hilary Majewski tarafından tasarlanmış ve dönemin endüstriyel gelişmelerini yansıtan bir mimari tarza sahiptir. Özgün site planı ve cephe düzenlemelerinin kendine özgü bir mimari kompozisyon oluşturduğu görülmektedir. Büyük ölçekli masif kütleler, yüksek tavanlı açık iç mekanlar, cephe malzemesinin yarattığı doku ve cephede gözlenen doluluk ve boşluk ilişkisi, yapıların belirgin karakteristik özelliğidir. Bu özellikler, tarihi endüstri kompleksinde yer alan yapılara özgü mimari değerlerdir.

Özellikle alanda kullanılan malzeme seçimi, Manufaktura'nın mimari değerini artıran bir faktördür. Kesme taş kullanımı, yapıların dayanıklılığını ve yapısal bütünlüğünü vurgulamaktadır. Ayrıca, mekanlarda kullanılan çelik taşıyıcılar ve çelik putrel döşemeler, yapıların sağlamlığını ve dayanıklılığını destekleyen önemli mimari elemanlardır. Büyük açıklıkları kapatmak ve yapının yüksekliğini desteklemek amacıyla kullanılan bu elemanlar, iç mekanların geniş ve aydınlık bir atmosfere sahip olmasını sağlamakta, endüstriyel yapının karakteristik özelliklerini yansıtmakta ve mimari bir ifade sunmaktadır. Ayrıca, Art Deco mimarisinden esinlenen cephe süslemeleri ve dekoratif detaylar, yapının estetik değerini ortaya koymaktadır.

- Özgünlük değeri

Manufaktura'nın özgünlük değeri, hem mimari yapısında hem de ürettiği ürünlerde kendini göstermektedir. Kompleksin mimarisi, endüstriyel döneme özgü özellikler taşırken, burada üretilen tekstil ürünleri de özgünlük değeri taşır. Bu ürünler, el işçiliği ve geleneksel üretim teknikleri kullanılarak üretilmiş, uzman ustalar tarafından tasarlanmış ve fabrika ürünü olmalarına rağmen el işçiliğiyle detaylandırılmıştır. Manufaktura'da üretilen tekstil ürünleri, geleneksel desen ve motiflerin modern tasarım ve üretim teknikleriyle buluşturulmasıyla özgün bir tarza sahip olmuş ve bu sayede Avrupa genelinde büyük bir başarı kazanmıştır.

- Grup değeri

Tarihi endüstri alanının grup değeri, hem yapıların birbirleriyle uyumlu bir şekilde düzenlendiği hem de dışa kapalı olsa da çevresinin şekillenmesinde rol oynadığı için bir anlam taşımaktadır. Bu değer, Manufaktura'yı sadece bir yapı olarak değil, kentsel bir doku içinde önemli bir yer edinen bir alan olarak tanımlamaktadır. Kompleksin çevresindeki binalarda da benzer stil ve malzeme kullanımı, birlikte uyumlu bir görüntü oluşturmaktadır.

- Sembolik değeri

Tarihi endüstri kompleksinin, Polonya'nın endüstriyel mirasına ve kültürel geçmişine önemli bir atıfta bulunduğu söylenebilir. Geçmişte tekstil üretiminin merkezi olarak hizmet veren bu kompleks, Polonya'nın sanayi ve ekonomi tarihinde

büyük bir rol oynamıştır. Bu sebeple, süreç içerisinde Polonya'nın kültürel mirasının bir sembolü haline geldiği söylenebilir.

- Sosyal değer

Manufaktura üretimin gerçekleştiği süre boyunca çeşitli mesleklerin icra edildiği bir çalışma alanı olmuştur. Komplekstekı sosyal olgular, birden fazla neslin çalıştığı ve anıları biriktirerek bir sonraki nesile aktardığı bir şekilde artmıştır. Ayrıca, Manufaktura endüstriyel geçmişi ve dokusuyla birlikte, yerel halk için bir toplumsal bellek ve kimlik oluşturur. Bu alanda yer alan tarihi fabrika binaları, işçi konutları ve diğer yapılar, geçmişe dair hatıraları bünyesinde barındırır ve yerel halkın tarihlerini ve köklerini hatırlamalarını sağlar özelliktedir.

- Anı değeri

Łódź şehrinin endüstriyel geçmişiyle bağlantılı olan Manufaktura, yerel halkın ortak bir geçmişi paylaştığı bir sembolik mekan olarak değerlendirilebilir. Burada gerçekleşen etkinlikler, toplumsal etkileşimler ve yaşanan olaylar, yerel toplumun kolektif anılarını oluşturur. Ayrıca kompleksin, tarihsel süreç içerisinde, birçok insanın kişisel anılarının bir parçası olup; çalışma hayatında Manufaktura'da yer almış olanların, burada geçirdikleri zamanlara, çalışma arkadaşlarına ve deneyimlere dair anıları barındırdığı söylenebilir.

- Kullanım değeri

Manufaktura'nın sahip olduğu kullanım değeri, özgün işlevini sürdürdüğü dönemlerde, tesiste tekstil ham maddesinin depolanmasından sonuç ürünün elde edilmesine kadar uzun bir süreci ve bununla beraber yardımcı işlevleri karşılayacak genişlikte bir alan olması ve genişleme potansiyeli sayesinde tekstil şirketinin büyümesini sağlayabilmesi olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde, Manufaktura'nın kullanım değeri, üretim süreçlerine ev sahipliği yapması ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamasıyla ilişkilendirilebilir. Alanın özgün işlevini yitirmesinden sonra da belirli avantajlar barındırdığı ve kullanım değeri taşıdığı görülmektedir. Kompleks, konumu, açık ve kapalı alanlarıyla büyük bir kullanım potansiyeline sahiptir.

- Ekonomik değeri

Manufaktura'nın bir üretim kompleksi olarak faaliyet gösterdiği dönemde ekonomik değeri, istihdam yaratma, ticaret ve üretimin merkezi olma, yerel ekonomiye katkı sağlama ve vergi gelirleri sağlama gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bu durumun, Łódź'un ekonomik büyümesine ve gelişmesine önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Kompleks binlerce işçiye istihdam sağlamış ve yerel halkın geçim kaynağı olmuştur. Bu, şehirdeki işsizlik oranını azaltmış ve ekonomik refahın artmasına katkıda bulunmuştur. Bölgedeki işletmelerin büyümesi ve üretimin artması, Łódź'un ekonomisini canlandırmış ve şehri bölgesel bir ticaret merkezi haline getirmiştir. Gerçekleşen yoğun üretim faaliyetleri, mal ve hizmet talebinin artmasına neden olmuş ve yerel tedarik zincirlerinin gelişmesini sağlamıştır. Ayrıca, Manufaktura'nın çevresindeki esnaf ve küçük işletmeler, bölgedeki ticaretin büyümesinden faydalanmış ve ekonomik olarak güçlenmiştir.

Manufaktura, stratejik bir konumda Łódź'un merkezi bir bölgesinde bulunmakta, bu durum alanın arsa değeri ile ilişkilendirilebilir. Kentin merkez bir konumunda yer alan ve geniş açık ve kapalı alanlardan oluşan böyle bir alan yüksek bir ekonomik değere sahiptir. Bu sebeple de yatırımcılar ve geliştiriciler için cazip bir alan olmuş ve bölgenin ekonomik büyümesine katkıda bulunacak bir potansiyel olarak değerlendirilmiştir.

6.3.5 Manufaktura - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci

Manufaktura'nın işlevsizleşerek terk edildiği yıllar aynı zamanda Łódź'un nüfusunun hızla azaldığı, tekstil endüstrisinin yavaş yavaş çöküşüyle beraber ciddi bir ekonomik krizin yaşandığı ve kentin zamanla küçüldüğü bir dönem olarak bilinmektedir. Özellikle tekstil endüstrisinde istihdam hızla azalmış ve bu durumun bir sonucu olarak, %21 gibi yüksek bir işsizlik oranı yaşanmıştır. Üretimin küçülmesi, özelleştirme ve belirli sanayi kollarının tasfiyesi, şehir merkezi içinde endüstriyel alanların payının azalmasına ve banliyölere taşınmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda çeşitli geçici hizmetler bu boş arazilere yerleşmeye başlamış olsa da, bölgede mekansal ve ekonomik bağlamda bir uyum eksikliği yaşanmış ve kent için sağlıklı bir sonuç ortaya çıkmamıştır (Loranc ve Matusik, 2020).

Öte yandan, kentteki eğitimli ve ucuz iş gücü, düşük arazi fiyatları ve ücretler, şehrin konumu, gelenekleri ve araştırma ve geliştirme altyapısı özellikle 1990'ların ortalarından itibaren yüksek teknoloji şirketleri ve araştırma enstitüleri gibi dış kuruluşlar tarafından bir fırsat olarak görülmeye başlanmıştır. AB yardım programı fonları ve özel yabancı sermayeler Łódź'ta yeni yatırımları ve gelişmeleri desteklemeye başlamış, yerel belediye yetkilileri kentsel yenileme ve canlandırma bağlamında düzenlemeler ortaya koymaya başlamıştır. Bu düzenlemeler, Michalska'nın tespitine göre Łódź'da komünist rejim döneminin ardından oluşan "fakir, çirkin, kirli, tehlikeli" şeklinde bir imaja sahip olduğu düşünülen kente (Michalska, 2018) yeni bir yüz kazandırmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda, kentin metropol fonksiyonlarının geliştirilmesi ve sosyo-ekonomik yer temelli potansiyelin (ekonomik büyüme, istihdam, gelir dağılımı, yaşam kalitesi, sosyal hizmetlere erişim) güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması istenmiştir. Bu doğrultuda, Łódź'un özellikle tekstil geleneğini sürdüren bir sektörün gelişiminin sağlanması, ayrıca kent sakini, ziyaretçiler ve yatırımcılar arasında kentin markalaşması, kentin kültürel anlamda aktif hale gelmesi önemli bir yönelim olarak görülmüştür (Loranc ve Matusik, 2020).

Łódź kentinin yerel yönetiminin kentsel gelişime dair bakış açısı ve 1990'lardan itibaren dünya genelinde benimsenen endüstri mirasını koruma yaklaşımları, Manufaktura'nın korunması fikrinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu yaklaşımlar, sadece Manufaktura özelinde değil, kentte bulunan çok sayıda atıl endüstriyel alan nedeniyle kentsel ölçekte de önem kazanmıştır. Bu bağlamda birçok tarihi yapıyı bünyesinde barındıran Łódź kenti için 1993 tarihinde kent meclisi tarafından 1:5000 ölçekli bir "Yerel Mekansal Gelişim Planı" düzenlenmiştir (Łódź Şehir Meclisinin 2 Haziran 1993 tarih ve LVII/491/93 sayılı Kararı). Bu düzenleme çerçevesinde, ilgili bölge kapsamında kalan tarihi endüstriyel kompleksler için bir takım kararlar belirtilmiştir. Bu kararlara göre tarihi endüstri komplekslerinin endüstriyel olmayan bir işleve geçişine izin verilmekte, ancak kentsel yerleşim düzeni ve yapıların biçimi muhafaza edilmelidir. Endüstriyel komplekslerde yer alan ana tesis yapıları harici yardımcı binaların, depolama alanlarının ve kullanılmayan demiryolu bölgelerinin rekreasyon ve yeşil alan olarak değerlendirilmesinin uygun olduğu belirtilmiştir (Hanzl, 2008).

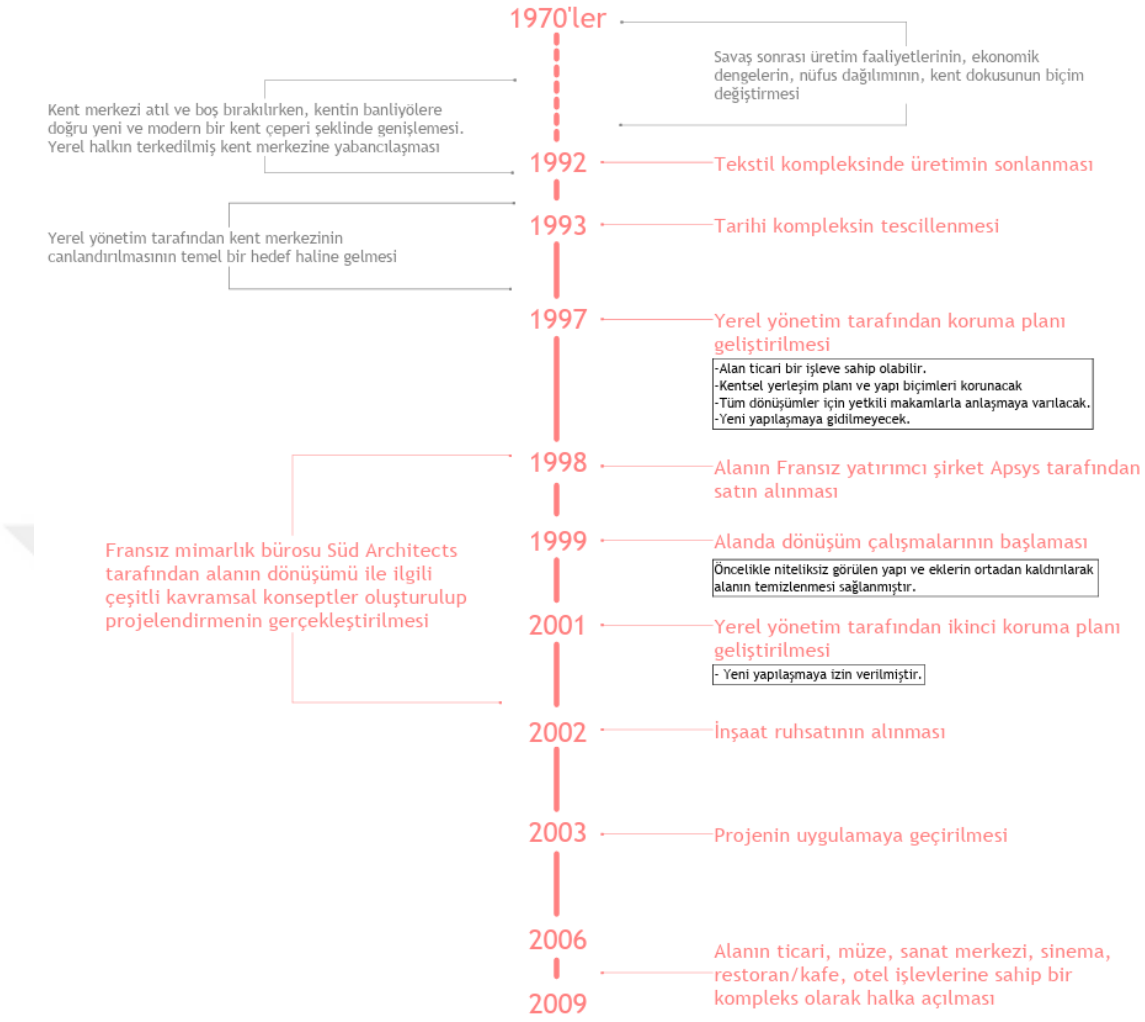

Şekil 6.29 Tarihi tekstil fabrikasının dönüşüm süreci

Poznański fabrikasının kullanımının sonlanmasının ardından, bu alan 1993 yılında tescillenerek koruma altına alınmış ve kısa bir süre sonra dönüşüm süreci başlamıştır (Şekil 6.29). İlk olarak, alanla ilgili iki yerel plan geliştirildiği bilinmektedir. Bunlardan ilki, 18 Haziran 1997 tarihli ve LXIII/623/97 sayılı Łódź Belediye Meclisi kararı ile kabul edilmiş olup, alanın alışveriş, eğitim, yemek, konaklama, zanaat hizmetleri ve yeşil alan gibi alt fonksiyonları içeren karma işlevli bir alana dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır.

Bu kapsamda, kentsel yerleşim planı ve yapıların biçimi korunacak; tüm uyarlama ve yıkım işlemleri, yeni kullanıma yönelik değişiklikler anıtların korunmasına yetkili

makamla anlaşarak gerçekleştirilecek ve yeni yapılaşma yapılmayacaktır. Ayrıca, kompleks yapılarının yeni işlevler için uyarlanması önemli değişiklikler gerektirebileceğinden, müdahale yöntemi olarak mekanların dış kabuğunun korunması ve iç mekanlarda daha esnek bir yaklaşım izlenebileceği ifade edilmiştir (Hanzl, 2008).

2001 yılında düzenlenen ikinci bir plan ise (Łódź Belediye Meclisi'nin 27 Aralık 2001 tarih ve LXXII/1620/01 sayılı Kararı), daha önce alınan kararların kısmen değiştirilmesini içermekte olup tarihi alanda eski sanayi yapılarının dönüştürülmesinin yanı sıra yeni tesislerin inşa edilmesine izin verilmesini içermektedir. Bu plan, 1999 yılından itibaren alanın dönüşüm çalışmalarını başlatmış olan mülk sahibi Fransız merkezli yatırımcı özel kuruluş "Apsys" şirketinin o zamana kadar gerçekleştirdiği kararlar da göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. Bu tarihe kadar şirket öncelikle alanın planlama çalışmalarının gerçekleşmesini sağlamış ve yenilenme projesine başlamaya yönelik olarak alanı hazırlamak amacıyla tarihi değeri olmayan (20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren inşa edilmiş) yapıların yıkılarak alanın temizlenmesini gerçekleştirmiştir. Hanzl'a (2008) göre, alanda tarihi değer anlamında niteliksiz olarak değerlendirilen yapıların yıkımı, uzun yıllardır yenilenmemiş teknik durumunun kötü olan yapı birimlerinin ortadan kalkarak alanda yeni kullanıma yönelik oluşturulacak meydan için bir tasfiye sağlasa da, endüstri kompleksinin önemli bir özelliği olan iç sokak kurgusunun ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Fransız yatırımcı şirket Apsys, alanın büyük bir bölümünün dönüşümünü üstlense de daha sonradan MS2 Sanat Galerisi ve otele dönüştürülecek olan yapı bloklarının yeniden işlevlendirme çalışmalarını ve işletmelerini başka kurumlara devretmiştir. Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek yapısının MS2 Sanat Galerisi'ne dönüştürülmesi amacıyla, Polonya'nın en geniş modern sanat koleksiyonuna sahip Muzeum Sztuki'ye bağışlamıştır. Łódź Kültür ve Ulusal Miras Bakanlığı (Ministry of Culture and National Heritage) ve Łódź Voyvodalığı denetiminde gerçekleşen projeye finansal anlamda kültürel ve turizm bağlamında kalkınmayı hedefleyen Avrupa fonları, yerel kalkınma programları ve müze kuruluşu katkı sağlamıştır (Jagodzińska ve diğerleri, 2015). Cadde üzerindeki uzun eğirme öncesi hazırlık ve eğirme bloğu ise başka bir şirkete satılmıştır. Bu şekilde alanın yeniden işlevlendirilmesine yönelik planlama konusunda üç ayrı mimarlık ofisi devreye girmiştir. MS2 yapısının projelendirmesini

yerel şirket BJ Ferdzynowie Mimarlık Stüdyosu gerçekleştirmiş ve burası 2008'de açılmıştır. Otel yapısının projelendirmesini Londralı şirket Jestico + Whiles Mimarlık Bürosu gerçekleştirmiş ve Andel's Hotel adı altında 2007 yılında işletmeye açılmıştır. Bunun haricindeki tüm yapıların ve açık alanların düzenlenmesinden sorumlu ofis ise Fransız mimarlık şirketi Sud Architectes olmuştur ve 2006 yılında kullanıma sunulmuştur.

Toplamda 27 hektarlık bir alanın planlamasının gerçekleştirildiği projenin kavramsal tasarımı Sud Architectes ofisinden deneyimli mimarlar Jean Marc Pivôt, Andre Mrowiec, Maurice Bansay yönetiminde geliştirilmiştir. Yenileme konseptinin geliştiricisi ise Apsys'ten Thibault Vincent'tır. Apsys yönetiminde yer alan Ebel'in Manufaktura belgeselinde yer alan ifadelerine göre, tasarım sürecinde temel olarak iki konuya odaklanılmıştır. Birincisi nitelikli olmayan tüm yapılaşmaların kaldırılarak alanın arındırılması ve ikincisi, projenin çekim noktasını belirlemektir. Bu anlamda alanın ortasında bulunan geniş boşluk bir meydana dönüştürülecek ve hizmet binaları ise odak noktası haline gelen bu merkez etrafında oluşturulacaktır. Bu şekilde bu meydan hem Manufaktura'nın hem de Łódź kentinin kalbi haline gelerek yerel halkın bir sosyalleşme ve bir araya gelme mekanı haline dönüşecektir (Ebel, 2006).

Bahsedilen konsepte yönelik olarak çeşitli senaryolar üretilmiş ve alternatif tasarımlar geliştirilmiştir (Şekil 6.30). Bu alternatiflerin hepsinde, kuzey ve güney bloklarının kısmen korunduğu, gerekli görülen yerlerde bu bloklara eklemeler yapıldığı, alanın batısında yeni ticari bir merkez kurulduğu ve alanın ortasında bir boşluk yaratılarak bir meydan oluşturulduğu görülmektedir. Her alternatifte genel olarak, alandaki dolaşım aksları ve meydan yaratma konsepti benzer şekilde uygulanmış olsa da, kütle-boşluk düzeninin farklılaştığı görülmektedir.

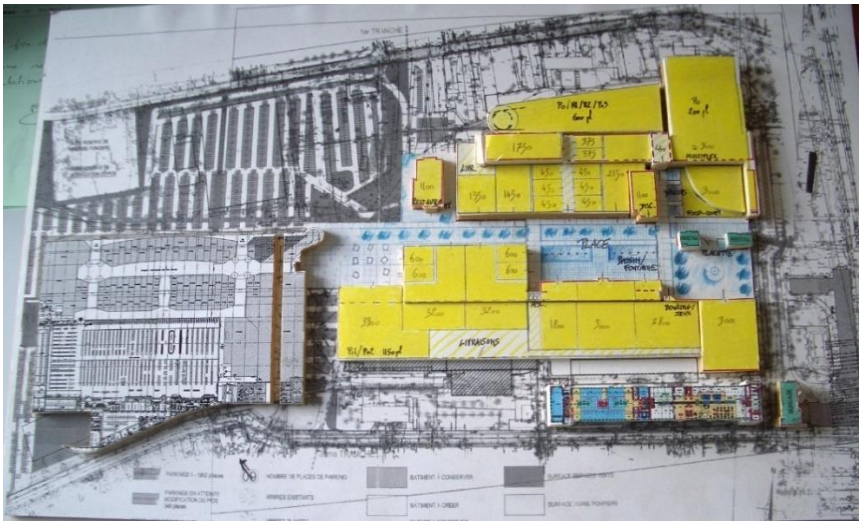

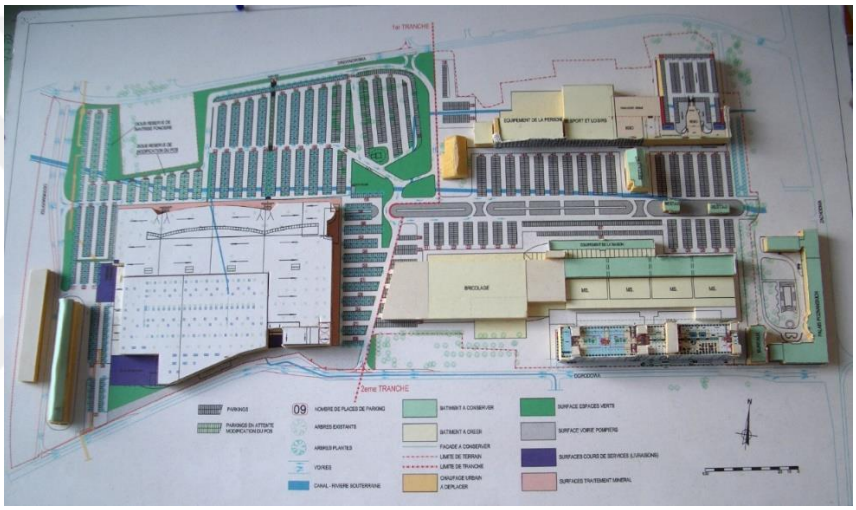

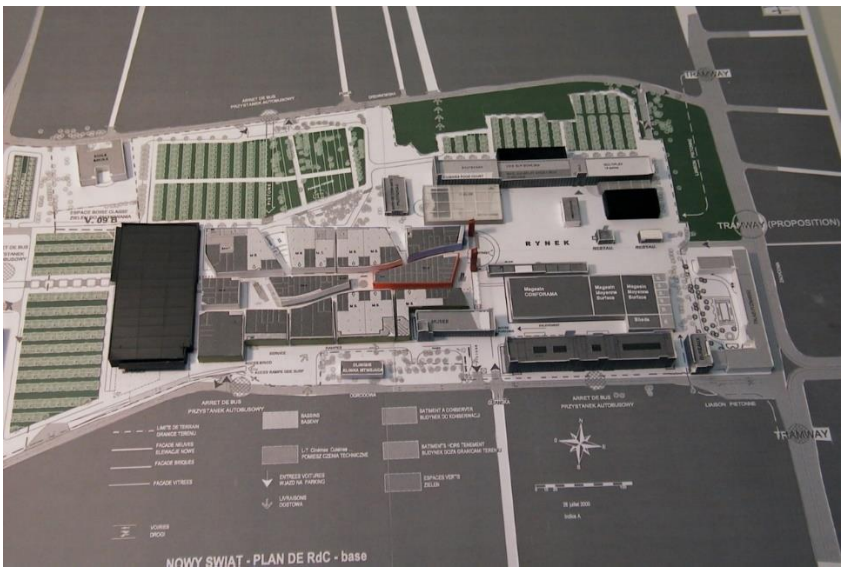

Şekil 6.30 Tarihi kompleksin dönüşümüne yönelik oluşturulmuş alternatif konsept maketleri (Sud Architectes, 2023)

Toplam inşaat alanının, inşa edilen yeni alışveriş merkezi yapısı da dahil olmak üzere 96.567 m^2 ve toplam kullanım alanının 160.000 m^2 (Piątek, 2006) olduğu göz önünde bulundurulduğunda, oldukça fazla açık alan verildiği görülmektedir. Bu açık alanın büyük bir kısmını oluşturan meydanın yaratılması ve bu bağlamdaki düzenlemeler "Rynek" konseptinden yola çıkarak oluşturulmuş ve yerel halk tarafından bu şekilde kabul görmüştür (Müze görevlisi, görüşme, 2022) (Şekil 34). "Rynek " açık alanda ve sadece yayalara açık olarak kullanılan ve Polonya'da tarihsel süreç içerisinde her kentin merkezini temsil eden geniş bir meydan olarak tanımlanabilir. Bu meydan kentlerde bir toplanma alanı olarak algılanırken aynı zamanda çeşitli etkinliklerin düzenlendiği ve yerel kent pazarının kurulduğu aktif bir mekandır.

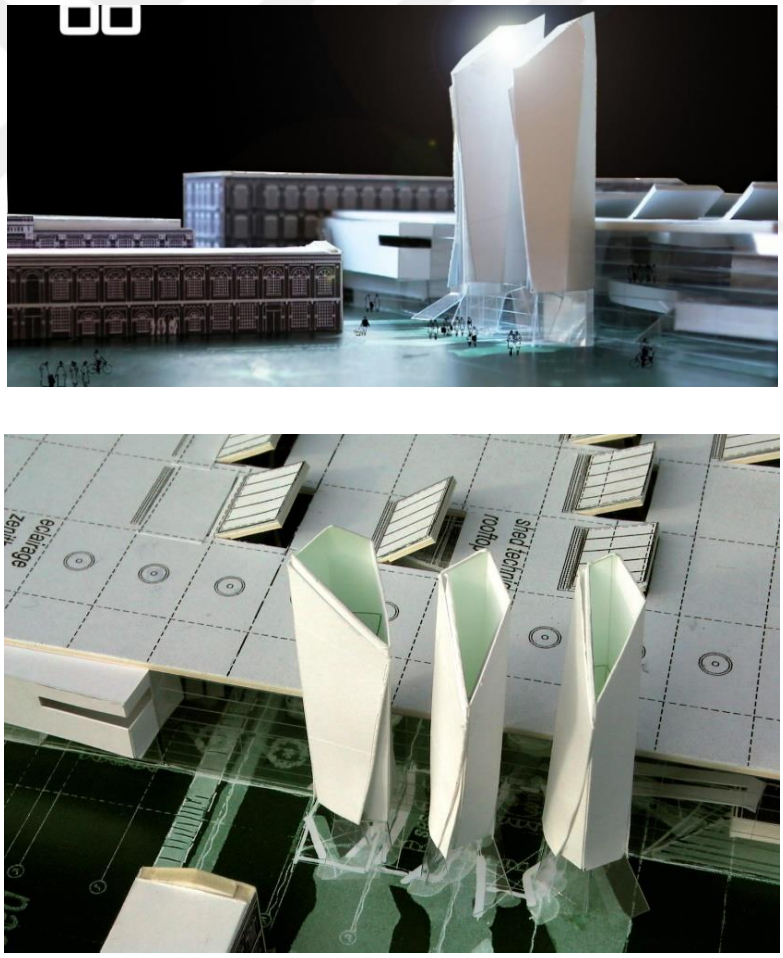

Şekil 6.31 Tarihi komplekse inşa edilecek yeni yapıya yönelik Sud Architectes tarafından oluşturulmuş alternatif tasarım maketleri (Sud Architectes, 2023)

Tasarım sürecinde ortaya atılan alternatif fikirlerden birisi de, komplekse çağdaş bir dokunuş getirmek ve alanın bir simgesi haline getirmek amacıyla, yeni alışveriş merkezi yapısının giriş kısmına yüksek ve dikkat çekici mimari öğeler inşa edilmesi planlanmıştır. Ancak sonuç ürün olarak bu tarz baskın ve masraflı bir tasarımdan finansal ve yasal sebeplerle vazgeçilmiştir (Şekil 6.31).

Alanın yenilenerek ticari işlevle yeniden kullanıma açılması 17 Mayıs 2006 tarihinde gerçekleşmiş ve yılda ortalama 17 milyona yakın ziyaretçiyi ağırlamaya başlamıştır (Apsys Group, 2023). Bu yoğun talebin önemli bir sebebi, henüz alanın kullanımına açılmasına uzun bir zaman olmasına rağmen 2002 yılında projenin hedeflerinin belirlenmesinin hemen ardından bir bilgilendirme merkezi kurulmuş olması ve bu merkezin kurulmasıyla beraber, halkın proje hakkında bilgilendirilmesi ve hedeflerin anlatılması olmuştur. Bu şekilde halkın projeye karşı sahip olabileceği önyargıların ortadan kaldırılması düşünülmüştür.

Yerel halkın bu alanı ziyaret etmesine yönelik bir alışkanlık kazandırılması amacıyla, yapılarda yenileme çalışmaları devam ederken; açık alanda çeşitli aktiviteler gerçekleştirilmesi ve bir çekim alanı haline getirilmesi istenmiştir. Bu sayede alanın açılışından kısa bir süre sonra, kentte bir sosyalleşme, aktivite ve alışveriş alanına duyulan ihtiyaç, ulaşımın kolay olması ve alanın açık/kapalı mekanları ile beraber senenin her dönemine uygun aktiviteyi bünyesinde barındırması açısından önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. 2012 yılında alanın yeni sahibi Union Investment Real Estate GmbH olmuştur. Alanın odak noktası olarak belirlenen meydan, 2017'ye kadar Manufaktura meydanı olarak anılırken, kent kurulunun kararı ve halkın onayıyla "Łódź'un tekstil işçisi kadınları meydanı (Rynek Włókniarek Łódźkich)" olarak değiştirilmiş ve halkın önemli bir değerine ithaf edilmiştir.

6.3.6 Manufaktura - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi

Manufaktura'da gerçekleştirilen ziyarette alandaki her yapının incelenmesi, fotoğraflanması ve müdahale tablolarının doldurulması gercekleştirilmiştir. Kompleks içerisinde yer alan ve alanın tarihi, mimari niteliği ve müdahale süreci hakkında bilgi veren Muzeum Fabryki (Fabrika müzesi) ziyaret edilmiştir. Alan hakkında bilgi sahibi

olan müze görevlisi ile görüşme yapılmış ve alana ait müdahale öncesi-müdahale sonrası fotoğrafları alınmıştır.

Şekil 6.32 Alanda faydalanılan bilgilendirici materyaller (Kişisel arşiv, 2022)

Müzede bir bilgilendirme aracı olarak konulmuş olan sinevizyon odasında müdahale sürecinin yetkililer tarafından aktarıldığı belgesel izlenmiştir. Her yapı üzerinde yer alan ve özgün işlevlere dair bilgiler sunan panolar fotoğraflanmıştır. Ayrıca projenin konseptini oluşturmuş olan ve Sud Architects yetkilisi olan Jean Marc Pivôt ile iletişime geçilmiş projeye ait çizimler, müdahale ve konsept raporları incelenmiştir.

Şekil 6.33 Muzeum Fabryki'de bilgilendirici materyaller (Kişisel arşiv, 2022)

Günümüzde alan ziyaret edildiğinde, kompleksin tarihi, özgün işlevi ve gerçekleşen dönüşüm çalışmaları hakkında farklı araçlardan bilgi edinmek mümkündür. Dönüşen her yapının özgün işlevi yapı üzerindeki bilgilendirme panoları ile ziyaretçiye

aktarılmakta, alanın dönüşüm öncesi ve sonrasına dair fotoğraflardan oluşan bir açık hava sergisi sunulmakta, projenin niteliği (finansman, yönetim, dönüm noktaları) hakkında bilgiler çeşitli tabelalarla aktarılmakta ve yapıların özgün işlevi hakkında ayrıntılı bilgi, seyir terasındaki bilgilendirme panosuyla ziyaretçiye sunulmaktadır (Şekil 6.32). Ayrıca kompleks içinde düzenlenmiş bir müze olan Muzeum Fabryki'de kompleksin tarihi, eski fotoğraflar, yapının özgün planları, çeşitli tarihsel haritalar, dönüşüm sürecine ait çizimler, alandaki nitelikli elemanlardan detay çizimleri gibi bilgilere ulaşmak mümkündür. Kompleks içerisinde rastlanmayan özgün donatıların bir kısmı burada görülebilmektedir (Şekil 6.33).

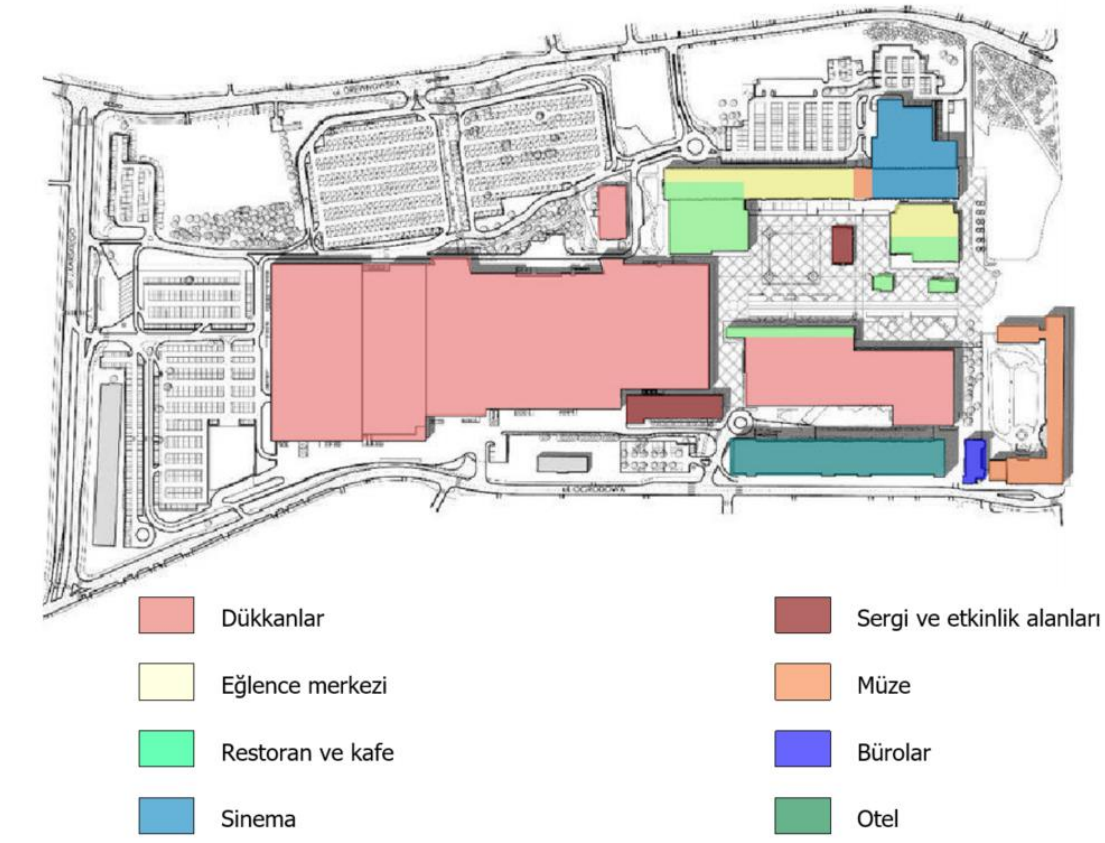

Şekil 6.34 Dönüşüm sonrası alandaki farklı işlevler

Tarihi kompleksin karma bir kullanımla yeniden hayata döndürülmesinin ardından yeni işlevlere uyum sağlamak üzere oldukça müdahale gördüğü ve mekansal

dönüşüme uğradığı görülmektedir. Alandaki yeni işlevler, ticari alanları oluşturan dükkanlar, eğlence merkezi, restoranlar/kafeler, sinema, sergi ve etkinlik alanları, müze, bürolar, otel ve tüm açık alanlarda bulunan rekreasyon alanları olarak sıralanabilir (Şekil 6.34). Bunun sağlanabilmesi için, ticari alanlar büyük oranda, alanın batısına inşa edilen yeni yapının içerisinde çözülmüş, tarihi doku ise farklı derecede müdahaleler görerek diğer işlevleri üstlenmiştir.

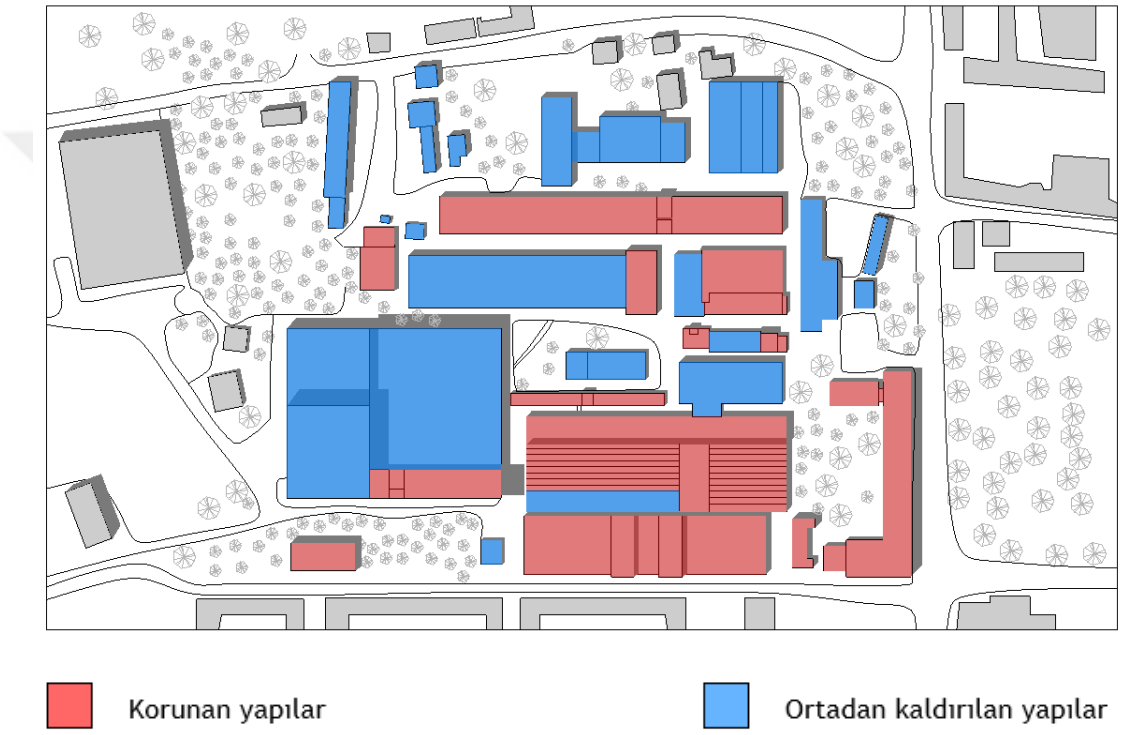

Şekil 6.35 Dönüşüm sonrası korunan ve ortadan kaldırılan yapıların analizi

Alanın yeniden düzenlenmesine yönelik olarak ortadan kaldırılan yapılara bakıldığında (Şekil 6.35), kompleks çevresindeki bazı yardımcı yapılar, kumaş imalatı ve depolama işlevi gören yapıların bir kısmı, ağartma bölümünün bir kısmı, eğirme öncesi ve hazırlık ek yapısının büyük bir bölümü, alanın ortasında konumlanan ek itfaiye yapısı, dokuma öncesi hazırlık ve dokuma işlevi gören bloğun küçük bir kısmı, itfaiye yapısının bir kısmı gibi unsurların ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Bu durum, önceden bahsedilen ve projede odaklanılan iki temel konuya, yani niteliksiz

tüm yapıların kaldırılması ve geniş bir meydan yaratma hedeflerine yönelik bir karar alındığını göstermektedir.

Şekil 6.36'da 1997'de çekilmiş alanın uygulama öncesi hava görseli üzerinden yapılan tespitte, 20. yüzyıl başında inşa edilen yapı ve yapı bölümlerinin niteliksiz kabul edilip, alanın temizlenmesi amacıyla ortadan kaldırıldığı somut bir şekilde görülmektedir.

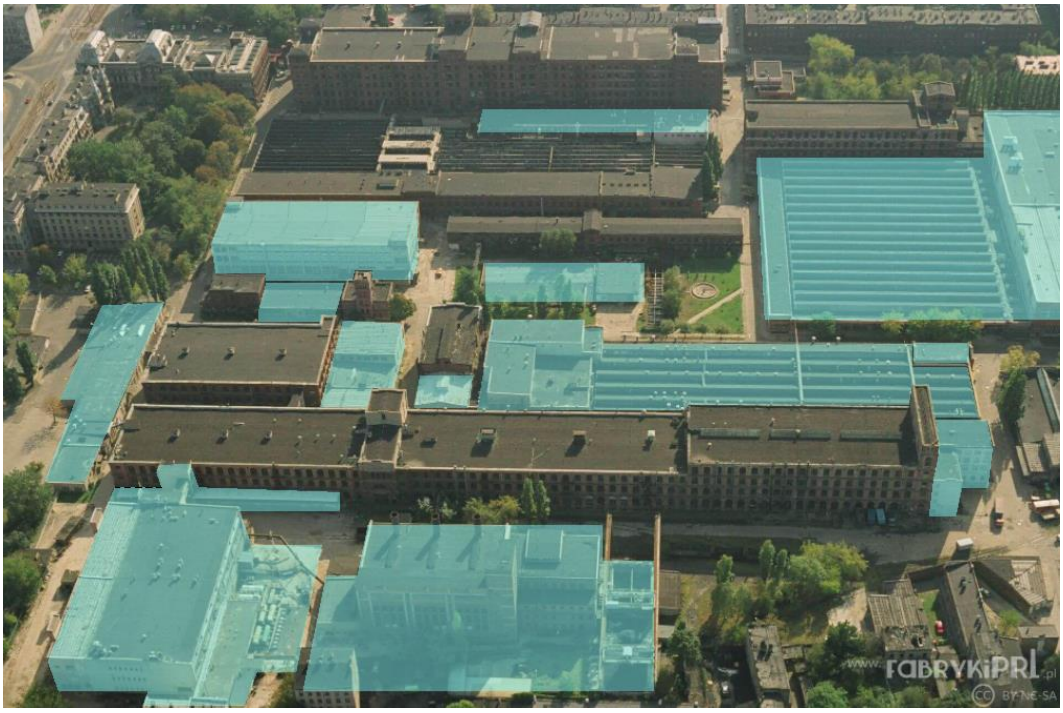

Şekil 6.36 Uygulama öncesi ortadan kaldırılan yapıların analizi (Fabrykiprl, b.t.)

Alanda, Şekil 6.37'de görüldüğü üzere, çokça yapının ortadan kaldırılmasının yanı sıra, birçok kısımda yeni yapılaşma veya eklemeler gerçekleşmiştir. Önceden de belirtildiği gibi alanın batısına inşa edilen ve Şekil 6.37'de de 1 numaralı yapı olarak gösterilen yeni alışveriş merkezi, alanın en önemli çekim alanlarından biri haline dönüşmüştür. Bu yeni yapı, özgününde eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek yapısının bulunduğu alana inşa edilmiştir. Yapı, hacimsel anlamda ortamda baskınlık kurmuş olsa da, tasarımsal ve cephesel olarak çağdaş teknik ve malzemelerle tasarlanmış

olmasına rağmen, görsel açıdan tarihi dokuda bir baskınlık yarattığı söylenemez (Şekil 6.38). Alanda gerçekleşen diğer yeni yapılaşmalar ise, tarihi yapılara bitişik olarak inşa edilen ek yapı veya yapı bölümleridir.

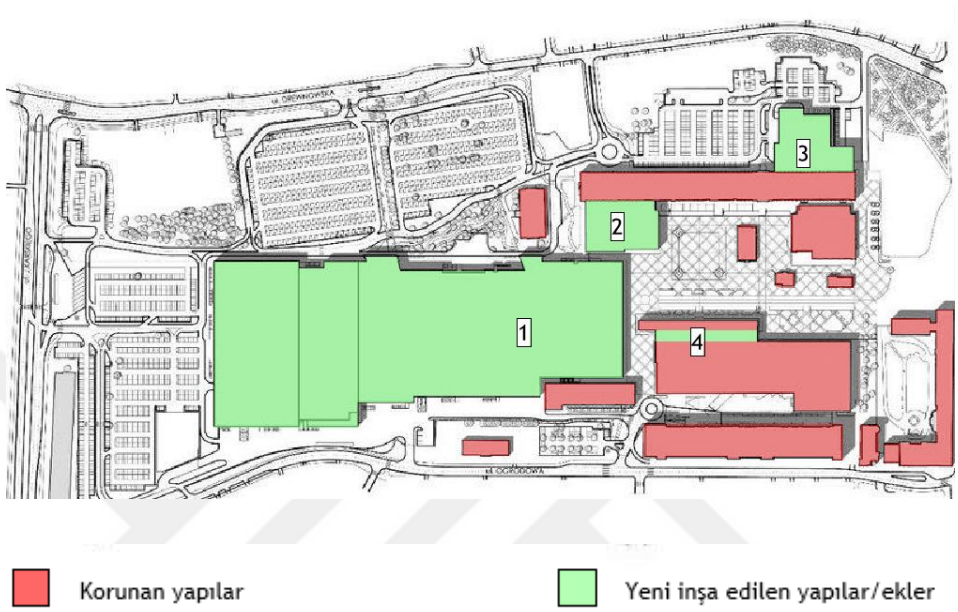

Şekil 6.37 Uygulama sonrası korunan yapılar ve alana eklenen çağdaş yapılar/yapı bölümleri

Şekil 6.38 Alanın batısına inşa edilmiş büyük alışveriş merkezi (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

Müdahale analizi: Açık/yarı açık mekan müdahaleleri (EK 7)

Kompleksin açık alanlarında yapılan müdahaleler incelendiğinde, mevcut açık alanların bir kısmının az müdahale ile korunduğu, ortadan kaldırılan yapıların bulunduğu alanların bu açık alan düzenlemelerine dahil edildiği ve bazı alanların ise oldukça fazla müdahale görerek yeniden açık alan olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda, özgün tasarımıyla var olan yeşil alanlar benzer şekilde korunarak bırakılmıştır. Günümüzde meydan olarak değerlendirilen kısımda ise, geçmişte yer alan yeşil alanlar tamamen yeniden tasarlanmıştır (Şekil 6.39).

Şekil 6.39 Açık alanlarda gerçekleşen müdahalelerin analizi

Meydan düzenlenmesi incelendiğinde, alanda ızgara bir düzene sahip yapı ve sokak kurgusunun aksine, gerçekleştirilen yeni planlamada yer döşemesinde diyagonal çizgilerle oluşturulmuş bir tezat tasarım tercih edilerek daha dinamik bir algı ve yaya

akışı sağlanması hedeflenmiştir (Şekil 6.40). Yeni bir meydan yaratılması bağlamında, mevcutta herhangi bir nitelikli yer döşemesi bulunmamasından ötürü açık alanda bulunan tüm yer döşemeleri, alanın geneliyle uyumlu bir malzemeyle yeniden döşenmiştir. Oluşturulan diagonal form, mekan içindeyken bir farklılık oluşturmasa da, kuş bakışı alan gözlemlendiğinde, yeni görünümün dış mekanın özgün ve gridal sokak dokusundan çok farklı bir görünüm yarattığı söylenebilir.

Şekil 6.40 Müdahale sonrası açık alandaki zemin tasarımı (Sud Architects, b.t.)

"Rynek" konseptinden dolayı oluşturulmuş olan geniş meydan, araç girişine tamamen kapatılmıştır. Alana giriş aksları geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırıldığında, büyük oranda değiştiği, ancak alan için önemli bir simge niteliğinde olan özgün ana yaya giriş kapısının korunmuş olduğu görülmektedir. Vincent'ın ifadesine göre, günümüzde ana giriş kapısı, özgün malzeme ve formlara sadık kalınarak yeniden üretilmiştir ve üretimde yerel işçilerle çalışılmıştır (Vincent,

2006). Bu şekilde alanın esas girişi, Ogrodowa Caddesi üzerinde bulunan bu kapı olarak kabul görmektedir (Şekil 6.41).

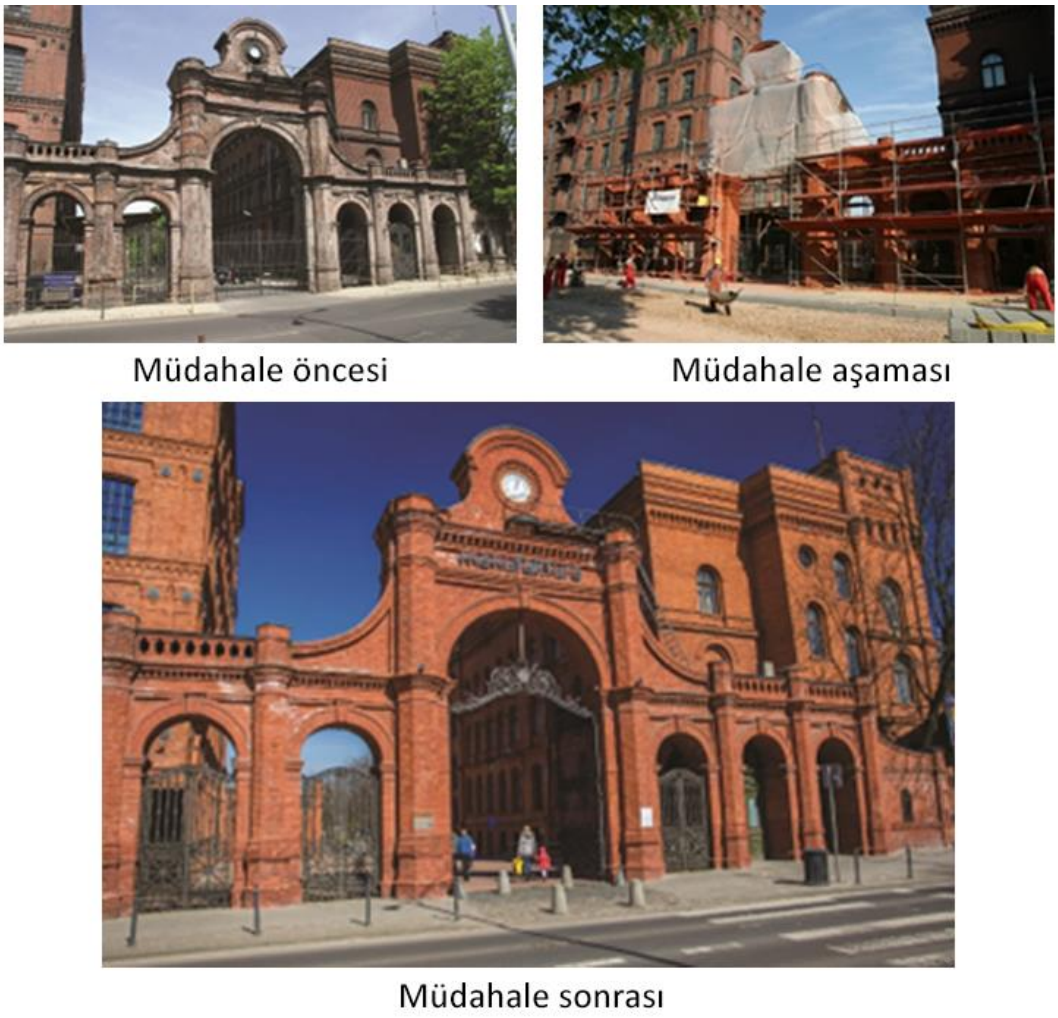

Şekil 6.41 Alanın ana giriş kapısının müdahale aşamaları (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

Ana yaya kapısı haricindeki diğer ulaşım aksları incelendiğinde, Hanzl'ın ifadesine göre, alanda üretim gerçekleştiği dönem boyunca, işleve yönelik olarak alanın ağırlıklı olarak batısından gelen bir akış olduğu ve doğu tarafından içe kapanık olduğu görülmektedir. Alan içerisinde ise araç yollarının mevcut olduğu ve bir sokak sistemi olduğu söylenebilir. Günümüzde ise alan, kent merkezinden gelen insan akışını meydana davet edebilmesi açısından doğuya ve güneye doğru açılmaktadır. Araçla

ulaşımı kolaylaştırmak için yaratılan çok sayıdaki otoparklar ise alanın her yönünde bulunmakta olup en sıklıkla kullanılan otopark alanı güneydeki üretim yapısının çatısında düzenlenmiştir (Şekil 6.42).

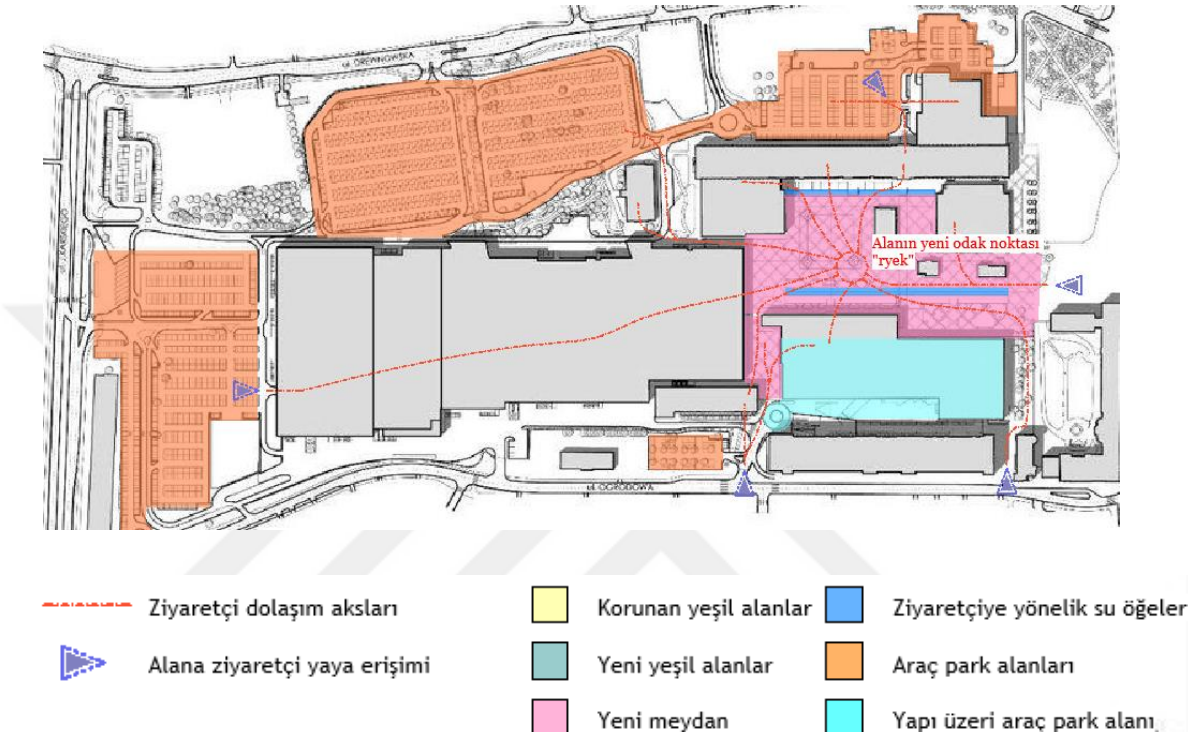

Şekil 6.42 Alandaki yeni dış mekan düzenlemeleri ve yeni ulaşım aksları

Müdahale öncesi Müdahale sonrası

Şekil 6.43 Yeşil bir alanda müdahale öncesi ve sonrası durum (Müze arşivi, b.t.)

Alanda gerçekleşen dönüşümün ardından, dış mekanda üretime dair bir ize rastlanmamaktadır. Önceden de bahsedildiği üzere, eski fotoğraflarda varlığı görülen ve yapılar arası ürün taşımaya yönelik olarak kullanılan raylara dair de günümüzde bir ize rastlanmamaktadır. Alandaki bitki bulunan alanlar incelendiğinde ise, geçmiş döneme ait fotoğraf ve haritalar arasında karşılaştırmalı bir çalışma yapıldığında, tekil bazı ağaçların muhafaza edilmesi ve doğudaki belirli bir yeşil alanın sınırlarının korunması haricinde alanın çeşitli yerlerinde bulunan bitkilendirmelerin tamamen kaldırıldığı görülmektedir. Yeni bitkilendirme çalışmaları için, çoğunlukla yeşil alanların sınırlarının belirlenmesi amacıyla alanla uyumlu malzeme kullanılarak yükseltilmiş ve kullanıcıya oturma alanları da sunan elemanlar oluşturulmuştur (Şekil 6.43).

Şekil 6.44 Dış mekanda gerçekleşen düzenlemeler (Kişisel arşiv, 2022)

Projenin sahip olduğu "Rynek" konseptinden dolayı odak noktası olarak belirlenen meydanın düzenlenmesine önem verilmiş ve kullanıcının burada sıkça zaman geçirmesi hedeflenmiştir (Müze görevlisi, görüşme, 2022). Bu amaçla mekan kurgusu, her yaştan kullanıcıya hitap edecek şekilde düzenlenmiş, olup müdahale sırasında üretime yönelik olan tüm donatılar kaldırılmıştır. Konsept doğrultusunda gelişmiş bir kent merkezinde rastlanabileceği gibi, bir cadde sistemi, su oyunları, yeşil alanlar ve çelik konstrüksiyonlu kiosklar planlanmıştır (Şekil 6.44). Alanda tüm bu düzenlemelerin gerçekleşebilmesi için aynı zamanda kapsamlı bir altyapı çalışması yürütülmesi gerekmiştir (Şekil 6.45).

Şekil 6.45 Meydan düzenlemesine yönelik gerçekleştirilen alt yapı çalışmaları (Wach, 2004)

Dış mekan mobilyalarının tasarımında İngiliz firma Virgile & Partners ile çalışılmış ve konsept olarak göze çarpmayan, tarihi doku içerisinde baskınlık yaratmayan malzeme ve formlar kullanılmıştır. Tarihi dokunun geleneksel imajına saygı duyulmasının yanı sıra, mekanı güncel bir hale getirecek çağdaş bir dokunuş gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Vincent, 2006).

Müdahale analizi: İç mekan müdahaleleri (EK 8)

Kompleks genelinde mevcut yapılarda gerçekleşen müdahalelerin derecelendirilmesi durumunda (Şekil 6.46), yapıların tamamen ortadan kaldırılan yapılar ve işçi konutlarında olduğu gibi tamamen kendi haline bırakılması gibi iki zıt yaklaşım arasındaki müdahaleler;

- Az müdahale görerek iç mekanın büyük oranda korunduğu yapılar,
- Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemesinin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar,
- Çok müdahale görerek yapı kabuğu harici elemanların dönüşüme uğradığı yapılar şeklinde sıralanabilir.

Şekil 6.46 Alanda gerçekleştirilen farklı müdahale derecelerinin analizi

Yapılan analizler sonrası oluşturulan şematik alan gösteriminde görüldüğü üzere, alanın güneydoğusunda bulunan ve günümüzde müze olarak işlevlendirilen Poznanski Sarayı ve hemen yanında bulunan ve günümüzde özel şirketlerin ofislerinin bulunduğu fabrikanın yönetim ve ofis binasının *az müdahale görerek iç mekanlarının büyük oranda korunduğu* söylenebilir (Şekil 6.47).

Şekil 6.47 Poznanski Sarayı'nın uygulama sonrası görünümü (Bohdanowicz, 2016)

Günümüzde henüz kullanıma açılmamış ve dönüşüm çalışması sürmekte olan ofis yapısının da sarayla benzer bir dönüşüm geçirmekte olduğu söylenmektedir. Yapı özgününde olduğu gibi büro yapısı olarak kullanılacak ve iç mekanda nitelikli mimari öğeler muhafaza edilerek farklı şirketlerin özel büroları haline getirilecektir. Bu sebeple aynı müdahale derecelendirmesi altında ele alınabilir (Şekil 6.48).

Şekil 6.48 İdari ve ofis yapısından görünüm (Stańczak, 2022)

Öte yandan *kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar* incelenecek olursa; bunlardan biri alanın güneyinde bulunup özgününde eğirme öncesi hazırlık ve eğirme işlevinin

gerçekleştiği ana cadde üzerinde bulunan, fabrikanın ihtişamlı yüzü olarak tasarlanan ve günümüzde otel olarak işlev gören uzun bloktur. Bunun dışında ise alanın farklı yerlerinde konumlanan küçük boyuttaki bazı yapıların benzer şekilde müdahale gördüğü söylenebilir. Bunlar; günümüzde ticari işlev alan makine binası, günümüzde küçük bir sergi ve etkinlik alanına dönüştürülen elektrik santrali, restoran/kafe işlevi gören itfaiye binası ve teknik ofistir. Bunların haricinde, alandaki yeni alışveriş merkezinin hemen batısında bulunup özgününde eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek binası olup sergi salonu, konferans odalarını barındıran ve ayrı bir kuruluş tarafından MS2 Sanat Galerisi olarak işletilen yapının da kısmen müdahale gördüğü, yapı strüktürü ve malzemenin korunsa da, iç mekan kurgusunun yeni işlevlere uyarlamak amacıyla değiştirildiği söylenebilir. Tespit edilmiş olan diğer müdahale derecelendirmelerinin daha detaylı bir bir biçimde incelenmesine yönelik olarak öncelikle kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılarda gerçekleşen uygulama biçimleri örneklerle sunulmuştur. Amaç doğrultusunda sırasıyla; yapıların kütlesel bütünlüğü, cephe, mimari iç elemanlar ve donatılara yönelik gerçekleşmiş uygulamalara örnekler verilmiştir.

Şekil 6.49. Niteliksiz bulunan kütlelerden arındırılan özgün yapılar

Bu derecede müdahale gören yapılar kütle ve hacim bütünlüğü bağlamında değerlendirildiğinde, özgün duruma sadık kalınmasına önem verildiği ve gerekli görülen yerlerde yapıların niteliksiz görülen eklerden arındırıldıkları söylenebilir. Örnek olarak Şekil 6.49'da görüldüğü gibi, elektrik santrali ve itfaiye yapısı ve ek yapısına bitişik inşa edilmiş olan geç dönem eklerinin ortadan kaldırılmasıyla, özgün

yapıların arındırılması ve gerçek kütlesel bütünlüklerinin ortaya çıkması sağlanmıştır (Şekil 6.49).

Bu uygulama haricinde, ele alınan müdahale derecesinde, otele dönüştürülen eğirme öncesi hazırlık ve eğirme bloğunun yeni işlevine yönelik olarak, en üst katına çelik ve cam malzeme çağdaş bir ekleme gerçekleştirilmiştir. Bu şeffaf ek yapı, günümüzde otele ait bir kapalı havuz olarak kullanılmakta olup alan genelinde bakıldığında dikkat çeken ve komplekse yeni bir kimlik kazandıran nitelikte bir ekleme olduğu söylenebilir (Şekil 6.50).

Şekil 6.50 Otel olarak işlevlendirilen bloğun çatısına eklenen çağdaş ek yapı (Kişisel arşiv, 2022)

Yapılar cephe bağlamında değerlendirildiğinde, tamamında özgününe sadık kalındığı, yapıların açıklık elemanları özgününe benzer renklerde, ancak günümüz teknolojisine uygun şekilde çift cam pencerelerle değiştirildiği görülmektedir. Açıklık biçim ve boyutlarına çoğunlukla sadık kalındığı söylenebilir. Yapıların özgün cephe fotoğraflarıyla karşılaştırma yapıldığında ender olarak bazı açıklık yüksekliklerinde oynamalar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca cephe süslemelerine sadık kalınarak cephe minimum düzeyde onarım gerçekleştirildiği görülmektedir (Tablo 6.1).

Tablo 6.1 Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar cephelerin önceki ve sonraki görünümleri (Kişisel arşiv, 2022; Pilecka; 2010; Manufaktura Müze arşivi, b.t; OP Architekten, 2009)

MÜDAHALE ÖNCESİ	MÜDAHALE SONRASI
Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısı	
Eğirme öncesi hazırlık ve eğirme ek yapısı	

Tablo 6.1 Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar cephelerin önceki ve sonraki görünümleri (Kişisel arşiv, 2022; Pilecka; 2010; Manufaktura Müze arşivi, b.t; OP Architekten, 2009) (devamı)

Elektrik santrali	
	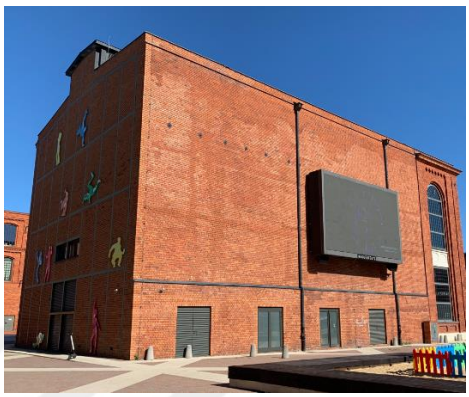
MÜDAHALE ÖNCESİ	**MÜDAHALE SONRASI**
İtfaiye binası	

Tablo 6.1 Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar cephelerin önceki ve sonraki görünümleri (Kişisel arşiv, 2022; Pilecka; 2010; Manufaktura Müze arşivi, b.t; OP Architekten, 2009) (devamı

İtfaiye ek binası	

Şekil 6.51 Orgodowa Caddesin üzerinden yapıya giriş sağlayan yeni çelik köprü (Kişisel arşiv, 2022)

Mevcut cephe tasarımının mümkün olduğunca özgününe sadık kalınarak korunmasının yanı sıra, çeşitli modern eklentilerin varlığı da söz konusudur. Bunlardan biri MS2 Sanat Galerisi'ne Ogrodowa Caddesi üzerinden ulaşım sağlanması için tasarlanan yaya köprüsüdür. Bu köprüyle, özgün halinden farklı olarak yapıya güney cephesindeki ara kattan giriş sağlanıyor (Şekil 6.51). Çelik taşıyıcılı,

cam korkuluklu ve ahşap döşemeli köprü sade görünümüyle tarihi dokuya saygı gösteren çağdaş bir tasarım olarak değerlendirilmektedir. Diğer çağdaş ek eleman örnekleri, otel bloğunun girişini vurgulayan cam saçak ve elektrik santralinin cephe açıklıklarına entegre edilen güneşliklerdir (Şekil 6.52).

Şekil 6.52 Otel bloğunun girişine eklenen cam saçak ve elektrik santralinin cephesindeki açıklıklara eklenen güneşlikler (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 6.53 Otele dönüştürülen yapının iç görünümü (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

Şekil 6.54 Otel bloğunda dış duvarlarda yıpranmışlık izleri (Manufaktura resmi sitesi, b.t.)

Yapılar cephe bağlamında oldukça korunmuş ve tüm bozulmalara rağmen özgünlüğü korunarak iyi bir duruma getirilmiş olsa da, yeni işlevlere yönelik olarak iç mekanda farklı müdahaleler gerçekleşmiş ve mekan kurguları çoğunlukla dönüşüme uğramıştır (Şekil 6.53). İç mekandaki mimari bileşenlere yönelik müdahaleler incelendiğinde dış ve taşıyıcı duvarların çoğunlukla özgün malzeme ile basit onarım gördüğü ve bazı kısımlarda bozulma izlerinin muhafaza edildiği; ancak bazı kısımlarda ise tuğla üzeri sıva ve boya uygulaması ile özgün dokunun kapatıldığı görülmektedir Şekil 6.53'te otele dönüştürülen yapı içerisindeki konaklama odası ve restoranda dış duvarların dokusunun korunmasına ait örnekler görülmektedir. Şekil 6.54'da ise benzer duvarların oldukça az müdahale görerek yıpranmışlık izlerinin muhafaza edildiği örnekler görülebilmektedir.

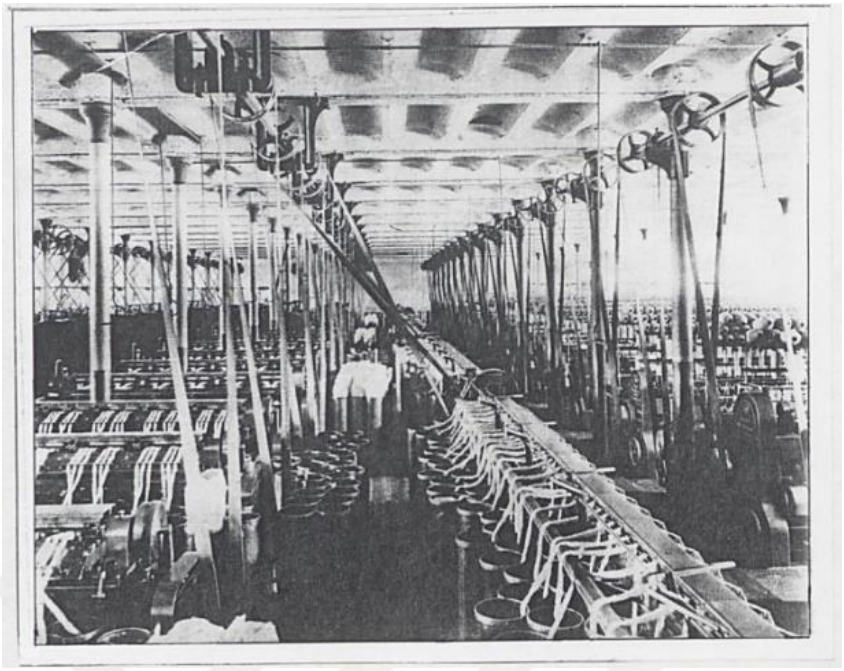

Şekil 6.55 Otel olarak işlevlendirilen bloğun özgün iç mekan görünümü (Jacek, 2017)

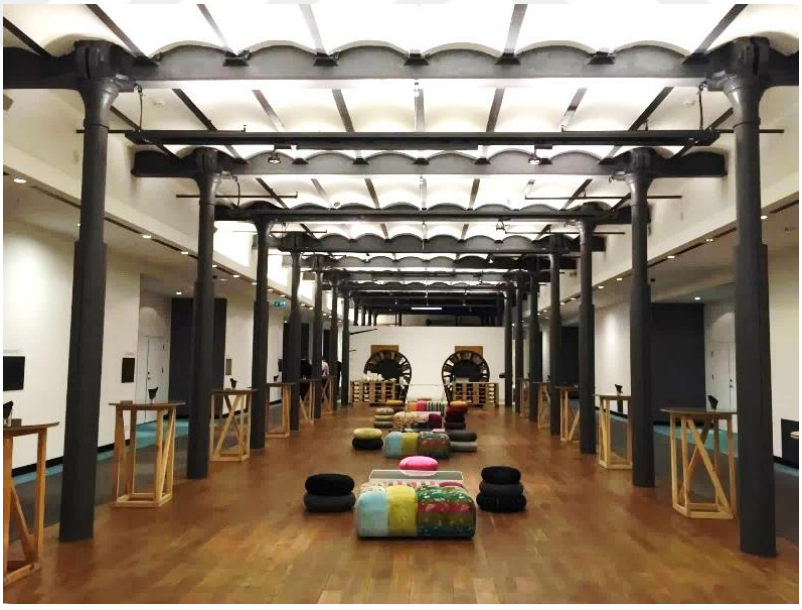

Şekil 6.56 Otel olarak işlevlendirilen bloğun müdahale sonrası iç mekana ait görünümü (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü, b.t.)

Dış duvar ve taşıyıcı duvarların aksine, ele alınan yapılar içerisinde, taşıyıcı niteliği olmayan duvarların çoğu ortadan kaldırılmıştır. Çeşitli yeni işlevlere yönelik iç mekan

kurguları yeniden düzenlenmiş olsa da, kısmi olarak özellikle eğirme öncesi hazırlık ve eğirme yapısı gibi büyük makinelerin yan yana sıralandığı geniş hacimli salonların (Şekil 6.55) uzun hacim algısının sürdürülmesi amacıyla bölümlendirilmeden kullanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Örneğin Şekil 6.56'da olduğu gibi otele ait bir ortak mekanda, yataydaki uzun hacim algısı kesintiye uğratılmadan korunmak istenmiştir.

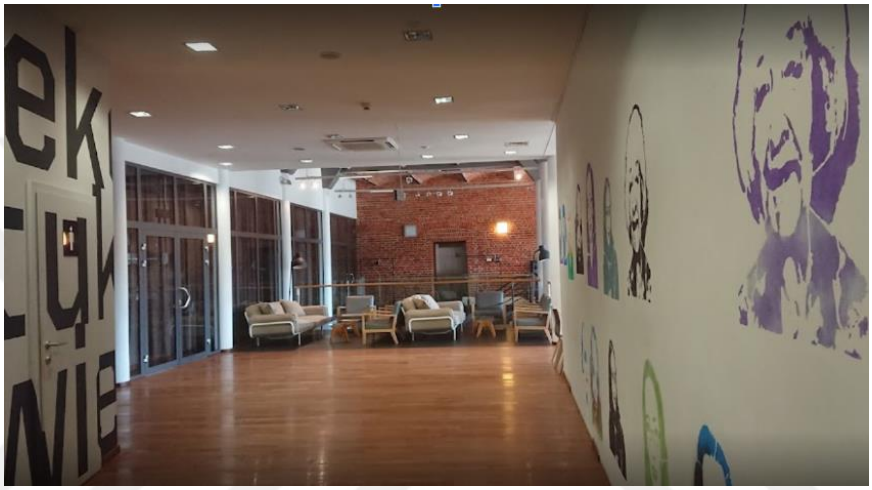

Şekil 6.57 MS2 Sanat Galerisi yapısında bölümlere ayrılan mekansal hacimler (Kişisel arşiv, 2022)

Yapılara yüklenen birçok alt işlevde, uzun hacim algısının korunması mümkün olamamıştır. Otel odası, sergi salonu, toplantı odası, restoran, kafeterya ve diğer servis alanları gibi daha küçük metrekareli parçaların oluşturulması amacıyla alçıpan veya cam ayırıcı duvar gibi elemanlarla mekansal iç hacimlerin bölümlendirilip farklılık yaratıldığı görülmektedir. Bunun bir örneği, MS2 Sanat Galerisi yapısının ofis ve toplantı salonu bölümünde görülebilir (Şekil 6.57).

Şekil 6.58 Eğirme yapısının uygulama öncesi durumu (Jacek, 2017)

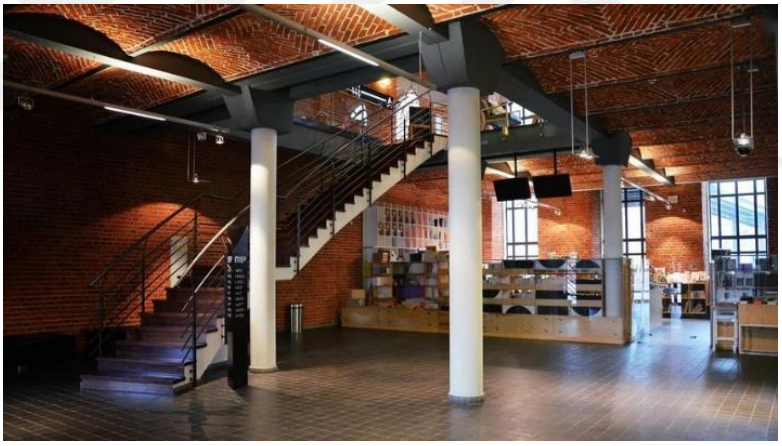

Şekil 6.59 Eğirme yapısının MS2 Sanat Galerisi'ne dönüşümünün ardından galerinin giriş bölümüne ait görsel (Kişisel arşiv, 2022)

Hacimsel anlamda uzun bir mekansal yapıya sahip blokların önemli bir başka mimari niteliği de geniş mekanların taşıyıcılığını sağlayan sık ve sürekli kolon kullanımı ve endüstrileşme döneminde sıklıkla geniş mekanlarda kullanılan çelik putrelli volta döşemeleridir (Şekil 6.58). Kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemenin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar ele alındığında, yapılara ait strüktürel sistem muhafaza edildiği için, mekanların

karakteristik özelliğini oluşturan kolon ve döşeme sistemleri oldukça korunmuş, gerekli onarım ve bakımlar sağlanarak yeni işlevlerde de mümkün olduğunca görünür olacak şekilde muhafaza edilmiştir.

Şekil 6.60 Eğirme yapısının MS2 Sanat Galerisi'ne dönüşümünün ardından bir sergi salonunun görünümü (Kişisel arşiv, 2022)

Uygulama sonrası mekanlardaki strüktürel elemanların durumu incelendiğinde, Şekil 6.59'da görüldüğü üzere MS2 sanat galerisinde yaratılan giriş holünde düşey taşıyıcıların ve volta döşeme tavanın özgününe sadık kalınarak korunduğu, çeşitli aydınlatma düzenlemeleriyle vurgulanarak mekanın dikkat çekici elemanları haline getirildiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, Şekil 6.60'da müdahale sonrası durumu görülen MS2 Sanat Galerisi'ne ait sergi salonunda strüktürel elemanların vurgusu bu mekanda da sağlanmış olsa da, özgün malzeme dokusunun korunmamış olduğu görülmektedir.

Otel bloğu, strüktürel elemanların korunması bağlamında incelendiğinde, lobi olarak düzenlenen kısımda buranın tek bir büyük hacim olarak kullanılmasıyla, mekanda tekrarlayan düşey taşıyıcılar ve uygun aydınlatma tasarımıyla volta döşemenin biçim ve dokusu vurgulanabilmiştir. Öte yandan, aynı alanda mekana yeni bir dokunuş katmak amacıyla, bir galeri boşluğu yaratılmış ve doğal aydınlatmadan ara kat ve zemin katta da faydalanabilmek için iki taşıyıcı aks arasındaki döşeme kaldırılarak buranın çağdaş bir tasarımla farklılaşması tercih edilmiştir. İç mekanda gerçekleştirilen bu radikal değişim ile, hem konfor koşullarının iyileştirilmesi (doğal aydınlatma) sağlanmış, hem de bir otel lobisinde bulunması tasarımsal açıdan tercih edilebilecek mimari bir yaklaşım (galeri boşluğu) tarihi yapıya entegre edilmiştir (Şekil 6.61).

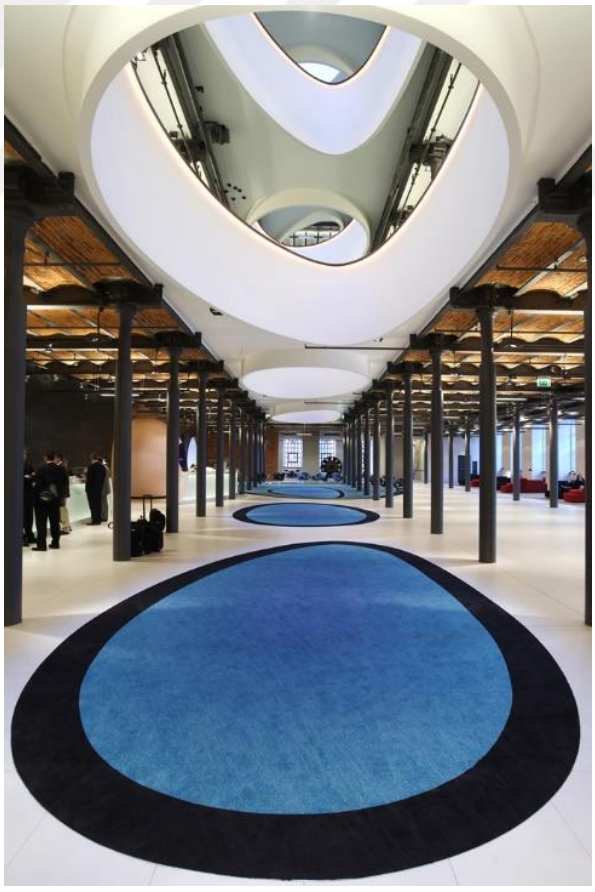

Şekil 6.61 Otel bloğu olarak işlevlendirilen yapının lobisinden bir görünüm (Balda, 2023)

Şekil 6.62 Eğirme yapısında (günümüzde otel) sergilenen donatı örneği (Czechowicz, 2013)

Alan genelinde iç mekanlarda, pamuk işlemeye yönelik birçok makinenin yer aldığı eski fotoğraflardan anlaşılmakla birlikte, günümüzde iç mekanlarda bu donatılara çoğunlukla rastlanmamaktadır. Ancak, hem sabit hem de sabit olmayan donatılardan bir kısmı, alanda yer alan ve buradaki üretime dair bilgiler sunan müzede sergilenmektedir. Bunun haricinde, mekanlar içerisinde ender olarak sergilenen donatılar da bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı, otel işlevi gören bloğun ortak mekanlarına yerleştirilmiş büyük dokuma işlevi gören donatılardır (Şekil 6.62). Ayrıca, yerinde korunmuş tek donatı ise, elektrik santrali içinde bulunan ve günümüzde müzik etkinliklerinin yapıldığı bir mekanda sergilenmekte olan yük taşıma vincidir (Şekil 6.63).

Şekil 6.63 Elektrik santralinde (günümüzde etkinlik alanı) korunan vinç (Czechowicz, 2013)

Çok müdahale görerek yapı kabuğu harici elemanların dönüşüme uğradığı yapılar ele alınacak olursa bunlar, alanın kuzeyinde bulunan kumaş imalatı ve depolama bloğu, ağartma binası, idari bina, dokuma öncesi hazırlık ve dokuma ve tamirhane olarak sıralanabilir. Bu yapıların, bir önceki müdahale derecesine göre daha yoğun bir dönüşüme tabi tutulmasının iki ana sebebi olduğu düşünülmektedir. İlk sebep, uygulama öncesi durumları arşivlenmiş görsellerden ve tescil fişlerinde belirtilen ifadelerden anlaşıldığı üzere, bu yapıların daha yoğun bir bozulma geçirmiş olmasıdır. Özellikle, dokumanın gerçekleştiği cam pencere çatıya sahip büyük dokuma atölyesi için bu durum geçerlidir. Diğer bir sebep ise, kuzeyde bulunan kumaş imalatı ve depolama bloğunda olduğu gibi, mekanlara getirilen yoğun işlevlerin sağlanabilmesi için ortaya çıkan iç mekan kurgusuna yönelik yoğun dönüşüm ihtiyacıdır. Çalışmanın bu kısmında, amaç doğrultusunda bu mekanlar sırasıyla; yapıların kütlesel bütünlüğü, cephe, mimari iç elemanlar ve donatılara yönelik gerçekleşen uygulamalar üzerinden ele alınarak müdahaleler incelenmiştir.

Şekil 6.64 Kumaş imalatı ve depolama bloğunun batı cephesinde ortadan kaldırılan niteliksiz ek yapı örneği (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, 1999)

Yapılar kütlesel bütünlük anlamında ele alındığında, geç dönem eklerinden arındırılarak ilk inşa edildikleri dönemdeki kütlesel büyüklüklerinin tekrar kazandırıldığı görülmektedir. Buna bir örnek, kumaş imalatı ve depolama bloğunun batı cephesi verilebilir (Şekil 6.64). Eklemelerin, özgün yapıların cephelerine bitişik olarak inşa edilmiş olan niteliksiz yığma tuğla yapılar olduğu, arşiv görsellerinden anlaşılmaktadır.

Şekil 6.65 Kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmındaki cephe harici yapı elemanlarının ortadan kaldırılma süreci (Muzeum Fabryki, 2022)

Şekil 6.66 Kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmında mekana eklenen yeni taşıyıcı strüktür elemanları ve ara kat döşemesi (Muzeum Fabryki, 2022)

Ele alınan yapılardan kuzey bloğunu oluşturan kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmı (Şekil 6.65), ayrıca dokuma öncesi hazırlık ve dokuma atölyelerinin bulunduğu yapının tamamı, sadece cephelerinin korunarak tüm strüktür ve mimari öğelerin ortadan kaldırıldığı bilinmektedir. Bu iki yapıdan kumaş imalatı ve depolama yapısının orta kısmında, yeni işlevlerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak üç kattan oluşan yapının ara döşemeleri ve çatısı tamamen ortadan kaldırılmıştır. Bunun yerine betonarme yeni kolonlar ve yapının tüm açıklığını geçen çelik taşıyıcı kirişlerle bir konstrüksiyon oluşturulmuştur (Şekil 6.66). Uygulama esnasında geçici olarak cephelerin ayakta kalmasını sağlayacak destek elemanları kullanılmıştır.

Şekil 6.67 Kumaş imalat ve depolama bloğunun cephesinde bulunan ve niteliksiz olarak değerlendirilen eklemeler (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t.)

Kumaş imalatı ve depolama bloğunda, yalnızca cephenin korunması sağlanmış ve cephede yoğun bir şekilde bulunan, niteliksiz olarak kabul edilen baca, boru, malzeme kanalı, geçiş köprüsü, saçak gibi birçok dönem eklentisi ortadan kaldırılmıştır (Şekil 6.67). Tüm bu öğelerin ortadan kaldırılmasından sonra, cephelerde geçmişteki işleve dair fazla öğeye rastlanmadığı ve sade bir görünüm kazandırıldığı görülmektedir. Bunların yerine, günümüzde bazı kısımlarda yeni işleve yönelik afiş, tabela gibi yeni cephe elemanlarına rastlanmaktadır (Şekil 6.68).

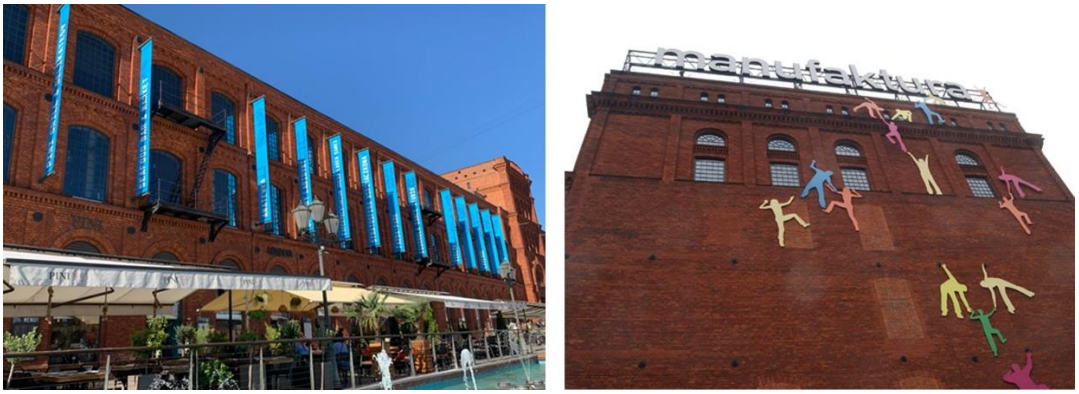

Şekil 6.68 Uygulama sonrası kumaş imalat ve depolama bloğunun cephesi (Kişisel arşiv, 2022)

Ayrıca, ele alınan kumaş imalatı ve depolama bloğuna iki çağdaş kütle bitişik olarak inşa edilmiştir. Bunlardan biri, bloğun doğusunda büyük sinema bölümüne hizmet etmesi amacıyla inşa edilen yapıdır (Şekil 6.69); diğeri ise büyük ve yeni alışveriş merkezi ile arasında bir geçiş yaratmayı sağlayan bağlantı köprüsüdür (Şekil 6.70). Bu yapılar, tarihi ve yeni yapılar arasında geçişler yaratmıştır. Bu iki ekleme de, Şekil 6.71'de görülebildiği gibi, mevcut tarihi yapılara bitişik olarak tasarlanmış olup, özgün cepheler bu kısımlarda yapı iç mekanının bir parçası haline gelmiştir.

Şekil 6.69 Kumaş imalatı ve depolama yapısında cepheye bitişik inşa sinema bölümü (Union Investment, b.t.)

Şekil 6.70 Kumaş imalatı ve depolama yapısı ile yeni alışveriş merkezi arasındaki yeni bağlantı (Union Investment, b.t.)

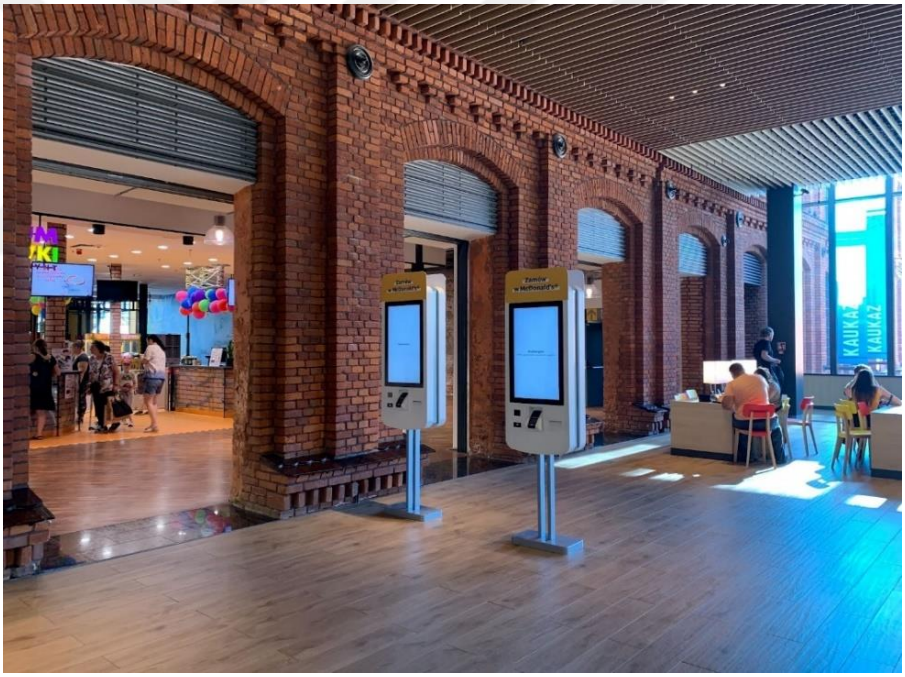

Şekil 6.71 Yeni bağlantı köprüsünün iç mekanından, özgün tarihi yapının cephesine ait görünüm (Kişisel arşiv, 2022)

Sadece cephenin korunduğu diğer bir yapı ise dokuma öncesi hazırlık ve dokuma bloğudur. Bu mekanın çatısında bulunan cam elemanlar, oldukça nitelikli ve inşa edildiği dönem yapı teknolojisi bağlamında endüstri yapılarında görülen yenilikçi bir

uygulama olmasına rağmen, günümüzde büyük oranda bozulmaya uğramasından dolayı yenilenememiş ve tamamen ortadan kaldırılmıştır (Şekil 74). Bunun sebepleri arasında, yenilemenin maliyetli olmasının yanı sıra, bu yapıya yüklenmek istenen yeni işleve uygun bir çatı biçimi olmaması olabilir. Bu alan bunu yerine, yapının belirli bir kısmının cephesinin korunması sağlanarak; cephe arkasında kalan alan, tamamen tarihi yapıdan temizlenmiş (Şekil 6.72) ve çatısı otopark olan bir ticari yapıya dönüştürülmüştür (Şekil 6.73).

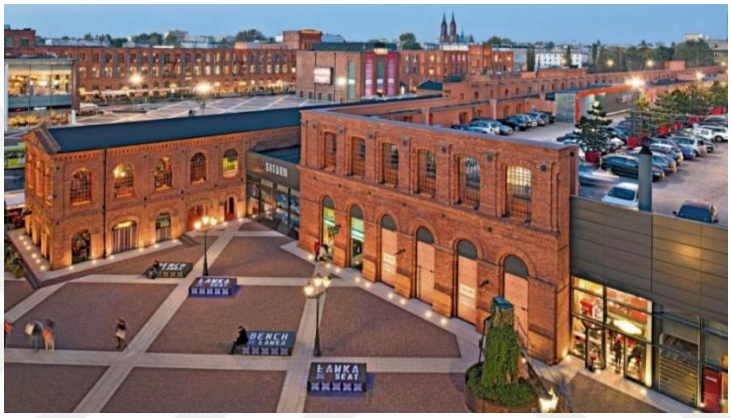

Şekil 6.72 Dokuma atölyesinde kısmi cephe koruması (Union Investment, b.t.)

Şekil 6.73 Dokuma atölyesine ait alanda kısmi cephe korumasının ardından, inşa edilen ticari alanın otopark olarak tasarlanan çatı (Kişisel arşiv, 2022)

Uygulama öncesi özgün durum

Uygulama sonrası güncel durum

Şekil 6.74 Ağartma binasının özgün görünümü ve uygulama sonrası durumu (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t; Kişisel arşiv, 2022)

Ağartma binası ele alındığında, giriş tarafında bulunan cam çatılı kısmın ortadan kaldırılması ve geri kalan yapının tamamen korunarak yeniden işlevlendirilmesi sağlanmıştır. Dokuma atölyelerinde olduğu gibi, cam çatının korunmasının yaratacağı maliyet veya yeni işleve uygun olmaması nedeniyle bu çatı kısmının ortadan kaldırıldığı tahmin edilmektedir. Bu kısım kaldırılırken, yapının ön kısmında bulunan özgün cephe, yeni işleve yönelik olarak taşıyıcılığı desteklenerek sadece bir duvar olarak korunmuştur. Böylece, kaldırılan cam çatının bulunduğu alan, günümüzde restoran/kafenin terası olarak planlanmıştır (Şekil 6.74).

Ele alınan müdahale derecesi altında incelenen diğer bir yapı ise tamirhane yapısıdır. Bu yapının meydana bakan cephesi tamamen korunmuştur. Ancak diğer uzun cephe ile dokuma atölyesi arasında kalan uzun dar sokağın çağdaş bir ek yapı ile doldurulması sonucu hem bu sokak dokusu ortadan kaldırılmış, hem de yapının cephesi iç mekanda kalarak cephe algısının ortadan kalkmasına sebep olmuştur (Şekil 6.75).

Şekil 6.75 Tamirhane ve dokuma atölyesi arasına inşa edilen çağdaş ek yapı (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, b.t; Kişisel arşiv, 2022)

Ele alınan müdahale derecelendirmesinde, yapıyı cephe olarak koruma yaklaşımı izlenmesinin dolayı, büyük oranda iç mekandaki mimari öğelerin korunmasına yönelik bir kaygı söz konusu olmamıştır. Özellikle strüktürel elemanların tamamen ortadan kaldırılmasıyla, yapının cephe hariç tamamen yenilenip aktivite ve eğlence merkezine dönüştürülen kumaş imalatı ve depolama bloğunun orta kısmı ve çatı kısmı, otopark olarak kullanılan bir ticari alan dönüştürülen dokuma atölyesi bloğunun iç mekanında dış duvarlar haricinde tarihi yapıya dair bir ize rastlanmamaktadır.

Kumaş imalatı ve depolama bloğunda, kat düzenlemesinin üç katta iki kata indirilmesi sonucu, yeni döşemelerin özgün cephe açıklıklarının orta hizasına gelmesi ya da dokuma atölyesinde korunabilmiş olan tek mimari öğe olan dış duvarların da

yeni işlevin bir gereği olarak kaplama duvarla kapatılmış olması iç mekanda koruma açısından bazı olumsuz örneklerdir (Şekil 6.76).

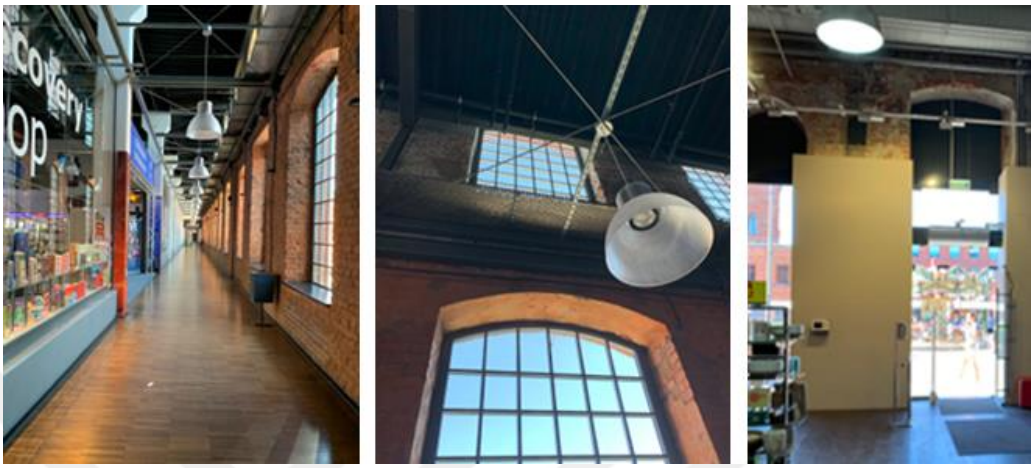

Şekil 6.76 Kumaş imalat ve depolama bloğu, dokuma atölyesinin uygulama sonrası iç mekanı (Kişisel arşiv, 2022)

Öte yandan kumaş imalatı ve depolama bloğunda orta kısım hariç, sağ ve sol kanadın mimari strüktürü korunmuş ve hem özgün düşey taşıyıcılar hem de döşemeler muhafaza edilmiştir. Bu sayede bu kısımlarda sınırlı bir alan da olsa, iç mekanda tarihi yapının özgün öğelerine sıklıkla rastlanmaktadır. Bu kısımlarda yapının özgün döşemesi ve iç duvarları çoğunlukla bozulmuşluk izleri ile beraber muhafaza edilerek iç mekan tasarımının bir parçası haline getirilmiştir (Şekil 6.77).

Şekil 6.77 Kumaş imalat ve depolama bloğunda uygulama sonrası özgün haliyle korunan yapısal öğeler (Kişisel arşiv, 2022)

Ağartma yapısına bakıldığında ise, özgün kolonlar ve çelik putrel döşeme gibi iç strüktürünün korunmuş olduğu, ancak bu yapının bir kısmına verilen spor salonu işlevi sonrası, yaratılan iç mekan tasarımında sonrası özgün kimlikten uzaklaşıldığı görülmektedir (Şekil 6.78).

Şekil 6.78 Ağartma binasınınuygulama sonrası iç mekan görünümü (Kişisel arşiv, 2022)

Şekil 6.79 İç mekan kurgusunun tamamen yeniden tasarlandığı kısımlarda korunmamış iç mekan öğeleri (Dijital Polonya Ulusal Miras Enstitüsü arşivi, 1999)

Ele alınan müdahale derecelendirmesi kapsamında mekanlardaki iç donatılar ele alındığında, çoğunlukla muhafaza edilmedikleri görülmektedir. Tescil fişleri kapsamında arşivlenmiş olan ve iç mekanda korunmaya değer olabilecek birçok öğenin, sadece cephe bağlamında koruma yaklaşımı izlenmesinden dolayı ortadan kaldırıldığı düşünülebilir. Buna örnek olarak, kumaş imalatı ve depolama bloğunda olduğu bilinen nitelikli olan ve korunması halinde geçmişe ait özgün iç mekan görünümü konusunda kullanıcıya bir fikir verebilecek süslemeli demir merdivene örnek verilebilir (Şekil 6.79). Bu bloğun iç mekan strüktürünün tamamen ortadan kaldırılmasından sonra, bu özgün merdivenin de korunamamış olduğu görülmektedir. Bunun haricinde bilgilendirme amacıyla, sadece müze bölümünde sabit ve sabit olmayan birçok donatı sergilenmektedir.

6.3.7 Manufaktura - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi

Manufaktura tarihi endüstri kompleksinin karma işlevlerle yeniden kullanımının sağlanması amacıyla alanda gerçekleşen müdahalelerin, koruma-kullanma dengesinin sağlanması bağlamında tez çalışmasının literatür araştırması bölümünde oluşturulmuş parametreler doğrultusunda değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda alan; mekansal özgünlüğün korunması, çağdaş gereksinimleri karşılama, mekansal bilginin

belgelenerek aktarılması ve kentsel kimliğin sürdürülmesi parametreleri altında ele alınmış olup, bu inceleme EK 9'te tablolar üzerinden görülebilmektedir.

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması

- Alandaki açık mekanların dönüşüm sonrası durumu değerlendirildiğinde, buraların günümüzde oldukça aktif olarak kullanılan alanlara dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu amaçla alan ölçeğinde kapsamlı bır dönüşüm gerçekleştiği ve alandaki yapı yoğunluğu ve sokak dokusunun değişime uğradığı ve alansal bütünlüğün etkilendiği görülmektedir.
- Alanda tamamen ortadan kaldırılan yapıların geç dönem yapıları olduğu görülmektedir. Bu şekilde oluşturulan geniş açık mekanda yaratılan meydan ile beraber, burası kentin bir çekim noktasına dönüşmüştür.
- Yeşil alanlar yeniden tasarlanmış ve ayrıca oluşturulan meydanda dönemsel etkinliklerin gerçekleştiği alanlar, fıskiyeler ve çeşitli oturma alanlarıyla ziyaretçilere birçok olanak sunulmuştur. Bu olanakların yaratılması amacıyla, dış mekana ait birçok özgün öğe ortadan kaldırılmış ve büyük bir rehabilitasyon çalışması yapılmıştır. Sonuç olarak, alanda bulunan özgün donatılar ve çeşitli yapı öğeleri kaldırılmış, alansal bütünlük farklılaşmıştır.
- Yeni işlev doğrultusunda meydana ulaşım yeniden düzenlenirken, alana giriş aksları olabildiğince özgün şekliyle korunmuştur. Aynı zamanda, alanda simgesel bir niteliğe sahip olan giriş kapısı özgün haliyle korunarak olumlu bir müdahale kararı hayata geçirilmiştir.
- Alandaki yapılar, karma işlev kapsamında birbirinden oldukça farklı niteliklere, kullanım yoğunluklarına ve teknik donatılara sahip yeni mekanlara dönüştürülmüştür. Bu sebeple, her yapı yeni işlevinin gereksinimleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve farklı müdahale derecelendirmelerine tabi tutulmuştur.
- Yoğun bir işlev verilmeyen ve tüm özgün mimari detayların sergilenmek istendiği müze olarak değerlendirilen saray yapısı ve benzer bir işlevle tekrar kullanılması planlanan idari bina, bakım ve basit onarım gibi az müdahaleler görerek cephe ve iç mekan konusunda, hem özgünlük hem de bütünlük bağlanımda büyük oranda korunmuştur.

- Sanat galerisi olarak yeniden işlevlendirilen eğirme yapısı, ender olarak kullanılnılması planlanan küçük metrekareli itfaiye binası, teknik ofis ve makine binasında ise çoğunlukla bakım, basit ve esaslı onarım uygulanarak, cephe, yapı strüktürü ve malzeme bağlamında özgünlük ve bütünlük önemli derecede korunmuştur. Ancak yeni işleve adaptasyon sağlanabilmesi için mekan organizasyonunu belirleyen elemanların bir kısmının yeniden yapım veya çağdaş eklerle yeniden tasarlanmasından dolayı iç mekan kurgusunun değiştirildiği ve bütünlüğünün korunmadığı görülmektedir. Bu durum kısmen döşemenin ortadan kaldırılarak bir galeri boşluğu yaratılan, odaların oluşturulması için katların birçok bölümlere ayrılmak zorunda kalındğı ve çatısına ek bir çağdaş yapı tasarlanan otel bloğunda daha belirgin şekilde gözlemlenebilmektedir.
- Çok müdahale görerek yapı kabuğu harici elemanların dönüşüme uğradığı kumaş imalatı ve depolama bloğunun orta kısmı ve dokuma atölyesinin bulunduğu yapıda cephe harici tamamen yeniden yapıma gidilmesinden dolayı buralarda bütünlük ve özgünlük korunamamıştır. Bu alanların aktivite merkezi, büyük markaların dükkanları ve otopark olarak kullanıldığı düşünüldüğünde uygun olmayan işlev seçimine gidilerek ve özgünlük ve bütünlüğün korunmasına yönelik aykırı bir uygulama gerçekleştirildiği söylenebilir.
- Aağrtma binası ve dokuma öncesi hazırlık ve dokuma bloğunda bulunduğu bilinen ve tarihi endüstri yapılarına ait oldukça karakteristik bir öğe olan cam çatı elemanlarının çeşitli sebeplerle korunmamış olması, mekansal özgünlüğü önemli derecede olumsuz etkilemiş ver geri döndürülemez bir kayba yol açmıştır.
- Yoğun programlı yeni işlevlere yönelik gerçekleşen kapsamlı uygulamalar, özgün iç mekan donatılarının ender birkaç örnek haricinde tamamen ortadan kaldırılmasına sebep olmuştur.
- Nispeten az yoğun ve esnek işlev kazandırılan sergi salonu, lobi, yapı girişi gibi alanlarda; strüktürel öğe ve özgün kat döşemesi vb. yapısal elemanların korunabilmesi sonucu, mekansal hacmin başarılı bir şekilde korunduğu ve mekansal bütünlüğün algılanabildiği söylenebilir.

- Bu alanlarda özellikle mekanların yeni iç duvarlarla bölümlendirilnesine gerek duyulmamış ve hacimsel büyüklük ve bütünlük algısı korunabilmiştir.
- İç mekan kurgusunun yeniden düzenlenmesinden dolayı özgün teknik elemanlar ve sirkülasyon elemanları, tescil fişlerinden edinilen bilgiye göre oldukça nitelikli olsalar da tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama

- Açık mekanlarda, yeni meydan konseptine yönelik çeşitli çağdaş öğelere ihtiyaç duyulmuş ve sokak mobilyaları eklenmiştir. Bunlar cephe tasarım elemanları gibi sadece görsel sunuma hizmet edebildiği gibi, kiosk, kullanılabilir su öğeleri, geçici etkinlik alanları gibi aktif kullanımına açık ve işlevsel öğeler olarak da örneklendirilebilir. Bu öğelerin neredeyse tümü, alanın özgün kimliğinden bağımsız ve günümüz tasarım anlayışına uygun şekilde planlanmıştır. Bu öğelerin sade bir biçimde tasarlanmış olmaları ve tarihi doku ile yarışır nitelikte olmamaları olumludur.
- Endüstrileşme dönemine ithaf eden ve tasarım, form ve malzeme anlamında bir anımsatma yapan tek dış mekan öğesi, Art Deco dönemine atıfta bulunan kiosk tasarımıdır.
- İç mekanda yer alan ve çağdaş gereksinimlere yönelik ekler; ayırıcı duvar elemanları, cam ve çelik sirkülasyon elemanları olarak değerlendirilebilir. Bu elemanlar güncel malzemelerden üretilmiş olup sade bir anlayışla tasarlanmış ve tarihi iç mekan dokusu ile yarışmamakla beraber; yoğunluğu sebebiyle iç mekanda baskınlık yaratır niteliktedir.
- Hem görsel hem işlevsel anlamda iç mekan kimliğini önemli derecede değiştiren bir yeni tasarım olarak otel lobisinde bulunan resepsiyon alanı ve galeri boşluğu olarak değerlendirilebilir. Bu tasarımın yarattığı zıtlık, mekanda baskın bir görünüm yaratmaktadır. Öte yandan otel yapısının geneline bakıldığında, hacimsel iç mekanların korunduğu yerler de olmasından dolayı, bu bölümler iç mekanın özgün halinin algılanması için yeterlidir. Lobide yaratılan galeri boşluğu, tarihi dokuya zıt görünümüyle; mekan kurgusuna yeni bir tasarımsal dokunuşun vurgulanması ve tarihi dokudan ayrıştırılabilmesi bağlamında, yapı içerisinde ender bir uygulama olmasından dolayı olumlu bir

tasarım olarak görülebilir. Ancak geri dönüşü olmayan bir uygulama olması olumsuzdur.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması

- Alanın mekansal bilgisinin belgelenmesi ve arşivlenmesine yönelik en somut araştırma, 1993 yılında tescil çalışmaları sırasında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada alanda uygulama öncesi varolan tüm yapılar; özgün yapı, değişime uğramış özgün yapı ve geç dönem ekleri olarak kategorilendirilmiştir. Bütün mimari çizimler bir araya getirilmiş ve her yapı cephesinin fotoğraflanması sağlanmıştır. Oluşturulan tescil fişlerinde yapıların cephe ve iç mekana ait mimari nitelikleri metin halinde belgelenmiş ve bozulmuşluk durumlarına dair anlatımlar yapılmıştır. Alanın dönüşüm sürecinde tüm bu bilgiler ve bahsedilen kategorilendirme ışığında kararlar alındığı açıktır.
- Günümüzde özellikle dış mekan kurgusu ve sokak dokusu bağlamında dönüşüme uğramış alanın özgün halinin geleceğe ve güncel kullanıcıya aktarılması amacıyla tüm bu belgelemelerin kolay ulaşılabileceği bir aracın kullanımı söz konusu değildir.
- Günümüzde alanda, kompleksin tarihine dair bilgi sunan bir müze, her yapının özgün işlevini açıklayan bilgilendirme panoları ve uygulama öncesi görsellerden oluşan bir sergi yer almaktadır. Ancak, gerçekleşen dönüşüm sonucunda, kompleksin yeni işlevinin yarattığı baskınlık, tüm bu bilgilendirici unsurların etkisini azaltmaktadır. Bu durumda, mekansal bilginin günümüz kullanıcılarına aktarılmasına yönelik çabalar, bilgi kaynağı niteliğinde olmasına rağmen, sonuç açısından yetersiz kalmaktadır.
- Günümüzde alanda, kullanıcıların tarihi tesise ilişkin bilgi edinmesine yönelik çeşitli olanaklar sunulmuştur. Ancak, alanın yeni işlevinin özgün bağlamından kopuk olması ve tarihi izlerin büyük ölçüde korunmamış olması, gelecekteki nesillerin tarihi komplekse yönelik ilgi, aidiyet duygusu ve bilgi düzeyinin giderek azalabileceği endişesini doğurmaktadır.
- Alana kazandırılan yeni işlevle birlikte, alanın daha çok eğlence ve ticari potansiyelinden yararlanıldığı ve bu nedenle tüketime yönelik bir karakter kazandığı gözlemlenmektedir. Buna karşın, günümüz ve gelecek nesillerin

alanın tarihi ve kültürel değerlerini anlamaları ve takdir etmeleri için daha fazla çaba gösterilmesi gerekmekte, ancak bu yönde yeterli çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Bu eksiklik, mekansal bilginin aktarımında da yetersizliğe neden olmaktadır.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi

- Alanda, Rynek konsepti kapsamında odak noktası olarak bir meydan oluşturulmasının hedeflenmesi, mevcut açık alanların korunması ve yeni kamusal açık alanların yaratılması açısından olumlu bir sonuç doğurmuştur.
- Alanda gerçekleştirilen dönüşümün kentsel boyutta sosyal çevre üzerindeki etkileri değerlendirildiğinde, kamuya açık ve çok çeşitli işlevleri barındırması nedeniyle alan, kent halkı için önemli bir uğrak noktası haline gelmiştir. Ticari fonksiyonlar, ekonomik kalkınma sorunları yaşayan kentte önemli bir istihdam ortamı yaratmış ve aynı zamanda turistik açıdan cazip bir nokta olmasını sağlamıştır. Ancak, yeni kullanımın karmaşıklığı ve ticari fonksiyonların alanda yarattığı baskınlık, mekansal kimliğin değişmesine yol açmış ve hem kent sakinlerinin hem de turistlerin alanın özgün halini, hikayesini ve kent tarihindeki önemini kavramasını zorlaştırmıştır.
- Kentin gelişim sürecinde oluşturulan yeni ulaşım aksları, alana erişim ve giriş noktalarıyla uyumlu şekilde planlanmıştır.

6.3.8 Manufaktura - Alanda Gerçekleşen Dönüşümüne Yönelik Ziyaretçi Görüşünün Analizi ve Değerlendirilmesi

Tarihi tekstil kompleksinin dönüşümüyle birlikte, alan günümüzde günde binlerce ziyaretçiyi ağırlayan bir mekana dönüşmüştür. Yerel halkın, tarihsel, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir yere sahip olan bu kompleksin dönüşümüne yönelik görüşlerinin incelenmesi, mekanı algılama biçimlerinin ortaya konulması ve dönüşüm sonrası alanın belirli değerlerinin ne ölçüde korunabildiğinin analiz edilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Dijital olarak hazırlanmış olan ve Tablo 6.2'de görüldüğü gibi, çoktan seçmeli 13 soru aracılığıyla bilgi toplanmıştır (EK 1). Anketin sosyal medya üzerinden ziyaretçilere ulaştırılması planlanmış ve Manufaktura veya Łódź kentine özel üç farklı Facebook grubundaki üyelere, anket soruları bir link

aracılığıyla gönderilmiştir. Bu gruplar şu şekilde sıralanabilir: Manufaktura Łódź Ktoś? coś?, Manufaktura Łódź – pracownicy ve Łódź.

Tablo 6.2 Manufaktura'nın ziyaretçisine yöneltilen anket soruları

SORU 1	**Łódź Manufaktura'yı ziyaret etme amacınız nedir?**
	a) Tarihi ve kültürel değerlerini anlamak ve keşfetmek b) Gerçekleşen etkinlikleri deneyimlemek ve alışveriş yapmak c) Restoranlar, kafeler ve eğlence mekanlarını deneyimlemek
SORU 2	**Manufaktura'yı ziyaret etmeden önce, buranın bir tarihi endüstri kompleksi olduğunu biliyor muydunuz?**
	a) Evet, detaylı bir şekilde biliyordum. b) Evet, ancak sadece genel bir fikrim vardı. c) Hayır, bu bilgiyi ziyaretim sırasında öğrendim.
SORU 3	**Manufaktura'da yer alan sergiler veya bilgi panoları aracılığıyla tarihi hakkında bilgi edindiniz mi?**
	a) Evet, sergiler ve bilgi panoları aracılığıyla tarihi hakkında bilgi edindim. b) Birkaç sergi veya bilgi panosunu gördüm, ancak ayrıntılı bir bilgi edinemedim. c) Hayır, sergiler veya bilgi panoları hakkında bilgi almadım.
SORU 4	**Łódź Manufaktura'da yer alan Fabrika müzesini ziyaret etme fırsatınız oldu mu?**
	a) Evet, müzeyi ziyaret ettim ve içerisindeki sergileri gezdim. b) Henüz ziyaret etmedim, ancak müzeyi ziyaret etmeyi planlıyorum. c) Henüz ziyaret etmedim ve müzeyi ziyaret etme niyetim yok.

Tablo 6.2 Manufaktura'nın ziyaretçisine yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 5	**Manufaktura'yı ziyaretinizden sonra, tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinme veya derinlemesine araştırma yapma isteği duydunuz mu?**
	a) Evet, daha fazla bilgi edinmek ve araştırma yapmak istiyorum. b) Biraz ilgim oldu, ancak şu an için detaylı bir araştırma yapmayı düşünmüyorum. c) Hayır, daha fazla bilgiye veya araştırmaya ihtiyaç duymuyorum.
SORU 6	**Ziyaretiniz sırasında Łódź Manufaktura'nın tarihi ve kültürel anlamını ne derecede hissedebildiniz?**
	a) Łódź Manufaktura'nın tarihi ve kültürel önemini ziyaret sırasında kesin bir şekilde hissettim. b) Tarihi ve kültürel önemi kısmen hissedebildim. c) Łódź Manufaktura'nın tarihi ve kültürel önemini ziyaretim sırasında pek hissedemedim.
SORU 7	**Manufaktura'da karma işlevlerle yeniden dönüştürülen alanları nasıl değerlendiriyorsunuz?**
	a) Uygun bir şekilde entegre edilmişler, uyumlu bir yapı oluşturmuşlar. b) Farklı işlevlerin bir araya gelmesi olumlu olsa da çokça zorluklar olduğunu düşündüm. c) Uyumsuz ve zorlama bir alan oluşmuş.
SORU 8	**Manufaktura'da yer alan restoranlar, kafeler ve mağazalar gibi ticari işletmelerin alanın atmosferine uyum sağladığını düşünüyor musunuz?**
	a) Evet, işletmeler alanın atmosferini tamamlamıştı. b) Nispeten olumlu ancak yapay ve uyumsuz hissettirdi. c) Atmosfere uyum sağlamayı başaramamışlardı.

Tablo 6.2 Manufaktura'nın ziyaretçisine yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 9	**Karma kullanımlı işlevlerin Łódź Manufaktura'da tarihi ve çağdaş unsurlar arasında nasıl bir denge oluşturduğunu düşünüyorsunuz?**
	a) Tarihi unsurlar ağırlıklı olarak öne çıkıyor ve denge sağlanmış durumda. b) Çağdaş unsurlar ağırlıklı olarak öne çıkıyor ve denge bozulmuş durumda. c) Tarihi ve çağdaş unsurlar arasında dengeli bir kombinasyon bulunuyor.
SORU 10	**Łódź Manufaktura'nın yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili olarak, toplumun tarihi ve kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığının arttığını düşünüyor musunuz?**
	a) Evet, toplumun tarihi ve kültürel mirasa olan farkındalığı arttı. b) Kısmen, bazı kişilerde farkındalık arttı, ancak genel olarak sınırlı kaldı. c) Hayır, toplumun tarihi ve kültürel mirasa olan farkındalığı değişmedi veya zamanla azaldı.
SORU 11	**Manufaktura'nın Łódź kenti tarihindeki önemi hakkında bilgiye sahip misiniz?**
	a) Alanı ziyaret ettikçe bu konu hakkında bilgi sahibi olma fırsatım oldu. b) Ziyaretim dışında sözlü ve yazılı kaynaklar aracılığı ile konu hakkında bilgi sahibi olma fırsatım oldu. c) Bu konu hakkında bilgi sahibi değilim.
SORU 12	**Manufaktura'nın kentin kültür turizmine etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?**
	a) Manufaktura, kentteki kültür turizmini önemli ölçüde destekliyor. b) Kültür turizmini destekleme potansiyeli var, ancak daha fazla teşvik edilmelidir. c) Manufaktura'nın kültür turizmine etkisi sınırlı veya belirgin değil.

Tablo 6.2 Manufaktura'nın ziyaretçisine yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 13	**Yeniden işlevlendirilmesiyle beraber Manufaktura, ulaşım bakımından kente entegre olabilmiş midir?**
	a) Yeniden işlevlendirmenin ardıdan, alan günümüz ulaşım akslarıyla başarılı bir şekilde bağlantılıdır. b) Ulaşım başarılıdır, ancak daha fazla iyileştirme yapılabilir. c) Alana ulaşım bağlamında ciddi sorunlar vardır.

Sonuç olarak anketi 16-25 yaş aralığından 18, 25-45 yaş aralığından 10 ve 45-65 yaş aralığından 6 olmak üzere toplam 34 kişi cevaplamıştır. Anket sonucunda soruların aldığı cevaplar Tablo 6.3 doğrultusunda değerlendirilecek olduğunda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (EK 2);

Soru 1. Alanı ziyaret etme amacının %56 oranında gerçekleşen etkinlikleri deneyimlemek ve alışveriş yapmak olduğu, %32'lik bir kesimin restoranlar, kafeler ve eğlence mekanlarını deneyimlemek olduğu ancak %12'lik bir kısmının tarihi ve kültürel değerlerini anlamak ve keşfetmek amacıyla alana geldiği görülmektedir.

Soru 2. Kullanıcıların yarısının alanı ziyaret etmeden önce de alanın tarihi hakkında detaylı bilgi sahibi olduğu, %35'inin genel bir bilgiye sahip olduğu, %15'inin ise alanı ziyaret sonrası bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Soru 3. Alanı ziyaret edenlerin %41'inin alan hakkındaki sergi ve panoları fark ettikleri ancak incelemedikleri, %32'nin bunlar aracılığı ile alan hakkında bilgi edindikleri, %27'sinin ise bunları fark etmedikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Soru 4. Alan ziyaretçilerinin %44'ünün Fabrika müzesini henüz ziyaret etmese de bunu planladığı, %29'unun müzeyi ziyaret etmiş olduğu, %26'sının ise bu bağlamda bir ilgisinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Soru 5. Alan ziyaretçilerinin %47'sinin Manufaktura'yı ziyaretinden sonra alanın tarihi ve dönüşümü hakkında ilgisinin olmasına rağmen derinlemesine bir araştırma hedefi olmadığı, %35'inin konu hakkında herhangi bir ilgisinin olmadığı ve sadece %18'inin bu bağlamda isteğinin olduğu görülmektedir.

Tablo 6.3 Łódź Manufaktura özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları

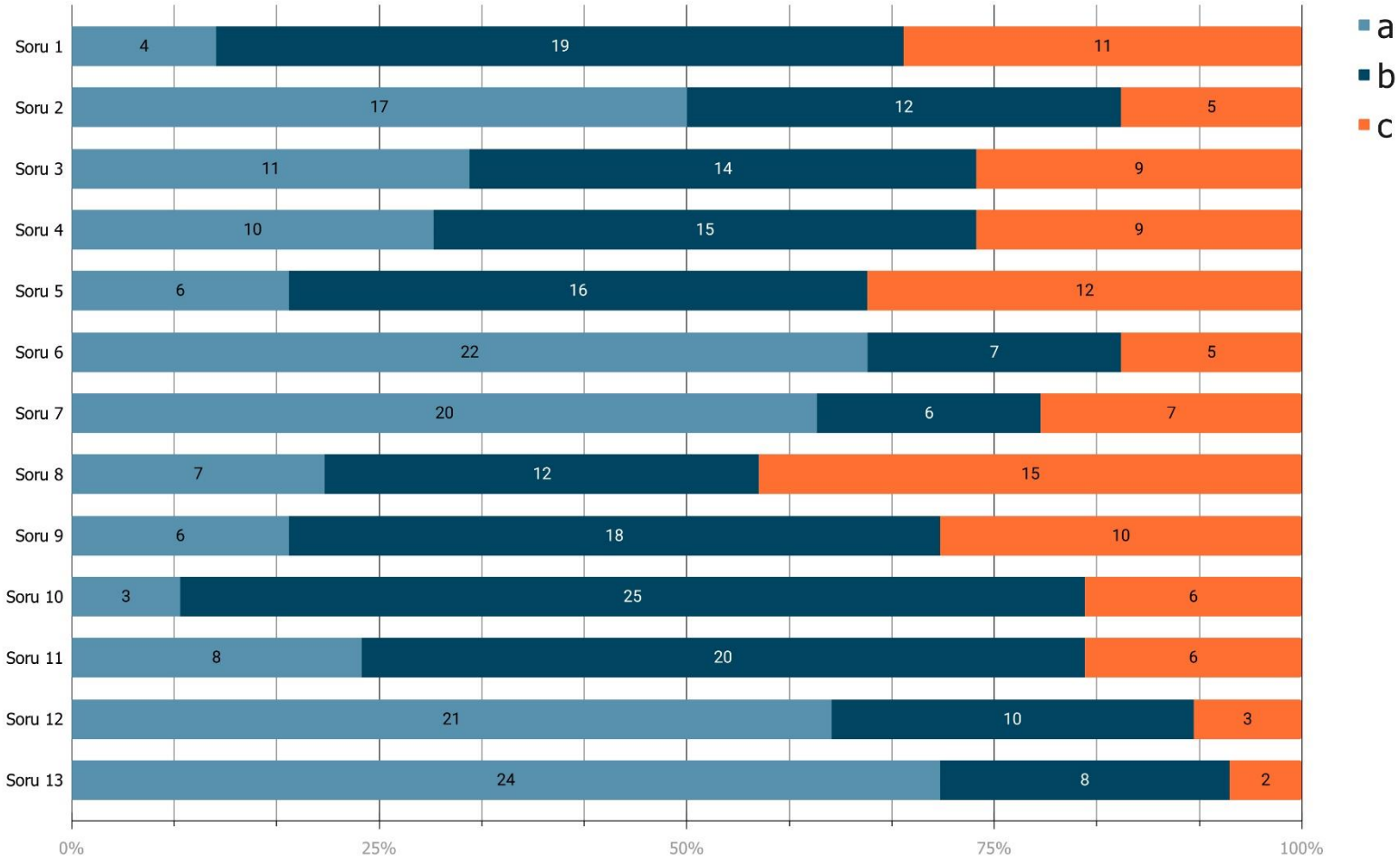

Soru 6. Ziyareti sırasında Łódź Manufaktura'nın tarihi ve kültürel anlamını kullanıcıların %65'inin kesin bir şekilde hissettiği, %21'sinin kısmen hissettiği, buna karşılık %15 gibi düşük bir oranın bu bağlamda bir şey hissetmediği söylenebilir.

Soru 7. Karma işlevlerle yeniden dönüştürülen alanlar hakkında ziyaretçilerin %61'inin uyumlu bir ortam oluştuğunu düşündüğü, %18'inin olumlu bulmasına rağmen çeşitli zorluklar barındırdığını düşündüğü ve %21'inin ise uyumsuz ve zorlama bir alan oluştuğunu düşündüğü görülmektedir.

Soru 8. Ziyaretçilerin %44'lük bir oranda çoğunluğunun alanda yer alan restoranlar, kafeler ve mağazalar gibi ticari işletmelerin alanın atmosferine uyum sağlamayı başaramadığı, %35'inin daha ılımlı bir fikrinin olsa da uyumsuz bulduğu ve %21'lik bir dilimin atmosferle uyum yarattığını düşündüğü görülmektedir.

Soru 9. Karma kullanımlı işlevlerin Łódź Manufaktura'da tarihi ve çağdaş unsurlar arasında nasıl bir denge oluşturduğu konusunda; %53'lük bir kesimin çağdaş unsurların ağırlıklı olarak öne çıktığı ve dengenin bozulmuş durumda olduğunu düşündüğü, öte yandan %29'luk bir kesimin tarihi ve çağdaş unsurlar arasında dengeli bir kombinasyon bulunduğunu düşündüğü ve sadece %18'lik bir kesimin tarihi unsurların ağırlıklı olarak öne çıktığını ve bir denge sağlanmış durumda olduğunu düşündüğü sonucu ortaya çıkmaktadır.

Soru 10. Ziyaretçilerin %74'ünün yeniden işlevlendirme sonrasında kültürel mirasın korunması konusunda kısmen farkındalığın arttığı ancak sınırlı kaldığını düşündüğü, %16'sının bu bağlamda bir değişim olmadığını düşündüğü ve %9'unun olumlu yönde önemli bir etkisinin olduğunu düşündüğü sonucu ortaya çıkmıştır.

Soru 11. Manufaktura'nın Łódź kenti tarihindeki önemi hakkında ziyaretçilerin %59'unun alanda bulunmanın haricinde çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklar aracılığı ile bilgi sahibi olduğu, %24'ünün alan ziyareti sırasında bu bağlamda bilgi edindiği ve %18'lik kısmın bu bağlamda bilgisi olmadığı görülmektedir.

Soru 12. Łódź Manufaktura'nın kentin kültür turizmine etkisi hakkında ziyaretçilerin %62'sinin olumlu yanıt verdiği, %29'unun daha fazla teşvik edilmesi gerektiğini

düşündüğü ve sadece %9'unun bu bağlamda bir etki bulunmadığını düşündüğü görülmektedir.

Soru 13. Yeniden işlevlendirilmesiyle beraber Manufaktura'nın ulaşım bakımından kente entegrasyonunu ziyaretçilerin %71'i olumlu şekilde değerlendirmiş, %23'ü nispeten olumlu ancak iyileştirmeye ihtiyaç duyulduğu şeklinde değerlendirmiş ve sadece %6'sı sorunlu bulmuştur.

Anket sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Manufaktura'nın ticari işlevin ağırlıkta olduğu karma işlevli bir alan olarak yeniden kullanılması, anket sonuçlarıyla da doğrulanabileceği gibi, onu tüketim odaklı bir mekana dönüştürmüştür. Ziyaretçilerin çoğunluğu alışveriş ve eğlence amacıyla alanı ziyaret ederken, tarihsel ve kültürel değerlere olan ilgi sınırlı kalmaktadır. Bu da, tüketim toplumunun etkisinin Manufaktura'nın kimliğinde baskın olduğunu göstermektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı, tarihi ve kültürel unsurlardan çok, ticari işlevlere yönelmiştir. Bu dönüşüm, alanın metalaştırılması ile ticari fonksiyonların, tarihi mirasın önüne geçtiğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, sonuçlara göre ziyaretçilerin yarısının alanın tarihine dair önceden bilgi sahibi olduğu gözlemlense de, tarihsel ve kültürel unsurların algılanmasında zorluklar yaşandığı dikkat çekmektedir. Bu durum, ziyaretçilerin tarihi mirası tam anlamıyla kavrayamaması ve ticari işlevlerin, alanın özgün kimliğini gölgelediği yönünde bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Sergi ve bilgilendirme panolarının fark edilmesine rağmen, ziyaretçilerin çoğunluğunun bu unsurları derinlemesine incelemediği anlaşılmaktadır. Fabrika müzesine yönelik ziyaret planları olmasına rağmen, büyük bir kesim henüz müzeyi ziyaret etmemiştir. Müzenin kapsamlı olmasına karşın sınırlı sayıda ziyaretçinin bulunması, yapılan gözlemlerle örtüşmekte ve anket sonuçlarıyla da doğrulanmaktadır.

Manufaktura'nın tarihi ve kültürel unsurlarının ziyaretçiler tarafından kısmen algılandığı, ancak ticari ve çağdaş işlevlerin öne çıkması nedeniyle bu unsurların tam anlamıyla hissedilmediği anlaşılmaktadır. Bazı ziyaretçiler, alanın ticari işlevleriyle tarihi dokusu arasında bir uyumsuzluk olduğunu belirtirken, diğerleri bu unsurların bir

arada uyumlu bir biçimde sunulduğunu düşünmektedir. Ticari faaliyetlerin, alanın tarihi atmosferi üzerinde baskın olduğu değerlendirmeleri, ticari ve kültürel işlevlerin dengelenmesi konusunda zorluklar yaşandığını göstermektedir.

Ziyaretçilerin bir kısmı alanın tarihi hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtse de, tarihsel ve kültürel unsurların daha derinlemesine algılanabilmesi için bazı ziyaretçilerin daha fazla çaba gerektiğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Kültür turizmi açısından Manufaktura'nın olumlu bir etkisi olduğu görülse de, alanın bu potansiyelinin tam anlamıyla kullanılabilmesi için daha fazla teşvik edilmesi gerektiğine dair görüşler de bulunmaktadır. Bunların haricinde, Manufaktura'nın kente entegrasyonuna yönelik genel bir memnuniyet söz konusu olsa da, cevaplarda ulaşım ve erişim konularında bazı iyileştirme gereksinimlerinin bulunduğu belirtilmiştir.

6.4 Ex-Mattatoio di Testaccio, Roma, İtalya

6.4.1 Ex-Mattatoio - Alanın bulunduğu konum

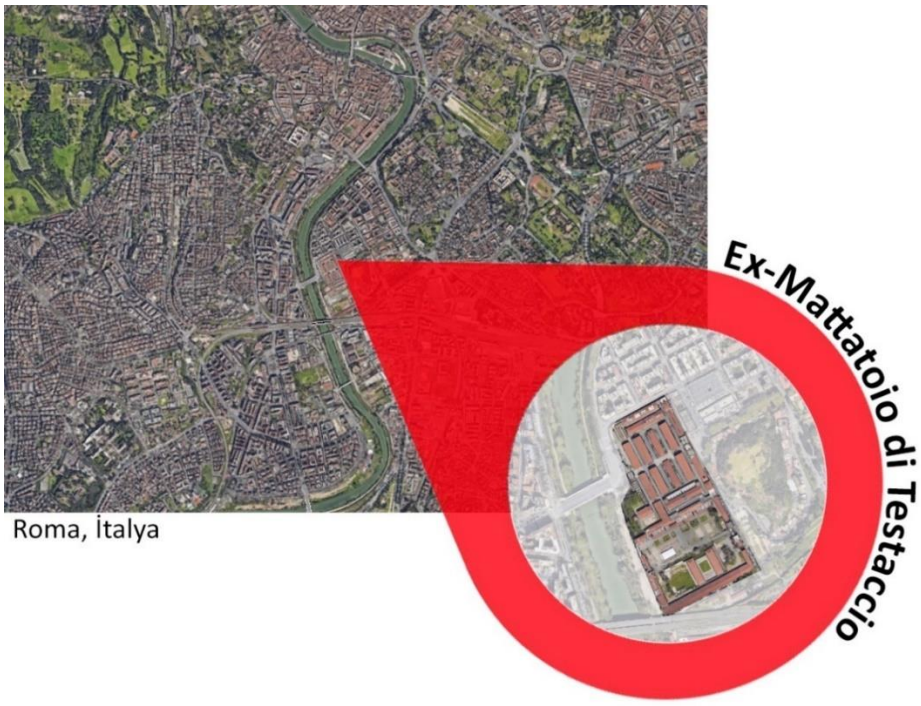

Şekil 6.80 Çalışma alanının kent içindeki konumu (Google Earth, 2024)

İkinci alan araştırmasında Testaccio bölgesinde (Ostiense-Marconi) konumlanan Ex-Mattatoio ele alınmıştır (Şekil 6.80). Burası, Roma kentinin güneyinde, Aurelian Duvarlarına Porta San Paolo ve Cestia Piramidi'ne yakın, Tiber Nehri tarafından ayrılmış bir alandadır. Ayrıca, kuzeyden güneye uzanan Via Ostiense ve doğudan batıya kesen ve nehrin karşı kıyılarını birleştiren Via Guglielmo Marconi gibi önemli doğrusal akslar üzerinde bulunmaktadır.

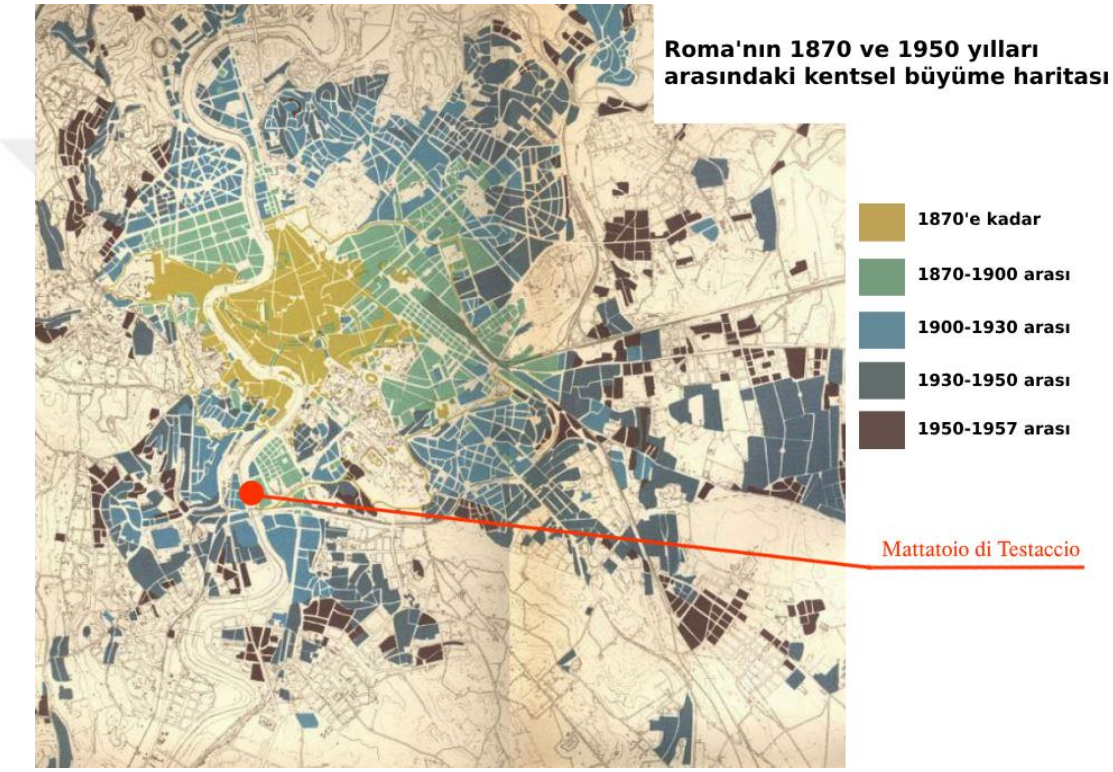

Şekil 6.81 Roma'nın 1870 ve 1930 yılları arasındaki kentsel büyüme haritası (Marta, 2018)

Tiber Nehri üzerindeki konumu ve aynı zamanda Roma'nın ana limanı olan Portus'a giden yol üzerinde yer alması sebebiyle ticaret için elverişli bir alan olduğu söylenebilir süreç içerisinde hızlı bir kentsel büyüme yaşandığı ifade edilebilir (Şekil 6.81). Bu nedenle Antik dönemlerden beri belirli yapılaşmaların görüldüğü ve önce pagan ve sonra Hristiyan olan büyük bir nekropol olduğu bilinmektedir. Nehir kıyısında, nehrin düzenlenmesi ve kullanımı için yapılmış olan iskeleler gibi birçok Roma eserinin kalıntıları bulunmuştur, ayrıca bunları iç kısımdaki küçük yapılarla

bağlayan yapılar bulunduğu bilinmektedir. 1823'te alanda yaşanan büyük bir yangının ardından bölge bir süre terk edilmiş halde kalmıştır.

İtalya Krallığı'na ilhakından sonra, siyasi başkentte modernleşme yolunda yeni adımlar atılmaya başlanmış ve bu doğrultuda Testaccio bölgesinin kamulaştırılması ve kentsel düzenleme planları doğrultusunda bölgenin endüstrileşmeye uygun olduğuna karar verilmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri de bu bölgede hali hazırda 1859-1860 yıllarında Roma-Civitavecchia demiryolu hattının ve via Rolli istasyonunun (Trastevere) inşa edilmiş olması, Papa Pius IX.'un 1863'te Tiber Nehri üzerindeki demir köprü "Ponte dell'Industria'yı inşa ettirmiş olması sonucu uygun bir ulaşım aksında yer almasıdır (Marta, 2018). Bu dönemde bu alanda ambar, elektrik santrali, gazometre gibi çok sayıda endüstri yapısı kurulmuştur.

Alanın endüstrileşmesi amacıyla oluşturulan kentsel planlama çalışmaları, Marta'nın ifadesine göre zorlu bir süreci kapsamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, çoğunlukla yapılaşma sonucu bölgede gelişen demografik durum ve planların uyumsuzluğudur. Alanda fabrikalaşma arttıkça işçi nüfusu artmış ancak konut bölgesi olarak planlanması gereken araziler çoğunlukla endüstri alanı olarak yapılaşmıştır. Bu da özellikle 1887-1891 yılları arasında büyük bir konut krizine sebep olmuştur. Ayrıca bölgede yer alan çokça arkeolojik kalıntılar sebebiyle yapılaşma düzensiz ve heterojen bir örüntü şeklinde gelişim göstermiştir (Marta, 2018).

Yaşanan nüfus artışı ve sanayi alanlarının yetersiz gelmesine karşılık 20. yüzyılın başında Sanjust di Teulada, Gustavo Giovannoni gibi isimler tarafından yeni kent planları ve öneriler geliştirilerek çözüm arayışına gidilmiştir. Bu doğrultuda 1920'lere kadar endüstriyel yapı inşaatları ana inşaat türüyken, 1930'lara doğru bu durum tersine dönmüş ve endüstriyel yapılardan daha çok bodrum katları depo olmak şartıyla konut binaları inşa edilmeye başlanmıştır. Bu dönem inşa edilen konutlar çok küçük dairelerin kalabalık işçi ailelerine ev sahipliği yapması sebebiyle çokça eleştiriye maruz kalmıştır ve o dönem yüksek kaliteli, düşük maliyetli kamu konutları oluşturma ortak hedefine sahip olan İstituto Case Popolari (ICP - Kamu Konutları Enstitüsü) tarafından binaların sakinlerinin yaşam kalitesini artırmak için temel fikirler geliştirilmiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, bölgenin çekirdeği olarak sayılabilecek Mattatoio kompleksinde gerçekleşen faaliyetlerin daha çeper bir konumda yer alan bir bölgede gerçekleştirilmesi amacıyla kapanmasıyla birlikte, bölgenin karakterinde büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Testaccio için bu sanayisizleştirme adımının temel fikri, bölgeyi kamuya ve daha geleneksel bir arazi kullanımına geri döndürmek olarak ifade edilebilir (ETICity Association, 2017). Kesimhanede görev yapan işçilerin alanı terk etmesiyle birlikte, bölge canlılığını yitirerek farklı bir yapıya dönüşmüştür. Aynı dönemlerde, mimarlar, sanat tarihçileri, politikacılar ve Testaccio yerel topluluğunu içeren bir grup, Mattatoio'nun bir parçası olduğu endüstriyel alanın etkili bir şekilde yeniden canlandırılıp canlandırılamayacağı konusunda endişeler geliştirmiş ve çeşitli fikirler ortaya atılmıştır.

Süreç içerisinde birçok çalışma için odak noktası olmuş olan ve bir "ara" bölge olarak kabul gören Ostiense-Marconi Bölgesi, plancılar ve politikacılar tarafından kötü planlanmış ve kentsel anlamda kaliteli fonksiyonlara ve özelliklere sahip olamayan bir alan olarak görülmüştür. Bunun sebeplerinden biri, alandaki düzensiz yapılaşmanın yanı sıra, nehir kıyısında bulunan ve Italgas tesisi kapsamında inşa edilmiş olan büyük gazometrelerin şehir manzarası karşısında dominant ve kentle uyumsuz karakterde bir görünüme sahip olması olarak ifade edilmektedir (Marta, 2018).

20. yüzyılın sonuna kadar bölgedeki belirsizlikler, yönetimsel zorluklar ve kurumların çıkarlar arasıki farklılıkları gibi sebeplerle bir geçiş ve terk edilme süreci yaşanmıştır. 1995 yılına gelindiğinde Roma Yerel Yönetimi tarafından oluşturulan plan uygulamaya sokulmuş ve bu plan 1999-2000 yıllarında Ostiense-Marconi Şehir Projesi'nin (Progetto Urbano Ostiense-Marconi, PUOM) hazırlanmasıyla resmiyet kazanmıştır. Bu kapsamda hazırlanan kent projesinin hedefleri; kamu hizmetleri, yeşil alanlar, tesisler ve altyapıların yeniden kazanılması; alana üniversite gibi önemli kentsel fonksiyonların eklenmesi; yeni ticari ve mahalli hizmet konumlarının ve belediye düzeyindeki hizmetlerin tanıtılması; Tiber Nehri'nin güneyindeki bir bölümün inşa edilmesi olarak belirlenmiştir. 2005 yılında plan güncellenerek daha ayrıntılı bir tanımlamaya gidilmiş ve müdahaleler belirlenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir; Marconi kent ulaşım hattının düzenlenmesi, Ostiense-Garbatella girişim

programı, Eski Mezbaha'nın kullanım planının oluşturulması (Roma Tre Üniversitesi'ne ayrılmış belirli bir bölgenin oluşturulması), genel ve özel hizmetlere yönelik yeni bir şehirsel kullanım planıyla yerel pazar alanının düzenlenmesi, Tiber Nehri kıyı yollarının fizibilite çalışması (Comune di Roma, 2004).

6.4.2 Ex-Mattatoio - Alanın Tarihsel Gelişimi

Eski mezbaha tesisi olan Mattatoio di Testaccio veya günümüzde sıkça kullanıldığı şekliyle eski Mattatoio Matadero ya da Ex-Mattatoio, Tiber Nehri'nin sol kıyısında, tarihi merkezin güney bölgesinde, 1887 ve 1892 yılları arasında Gioacchino Ersoch'un mimari tasarımına dayalı olarak inşa edilmiş toplam 105.000 metrekarelik bir mezbahanedir. Ostiense-Marconi endüstri bölgesinde ilk oluşturulan sanayi komplekslerinden biri, 1891'de inşası hızla tamamlanan ve neredeyse tüm yapıları bitmiş olan Mattatoio'dur.

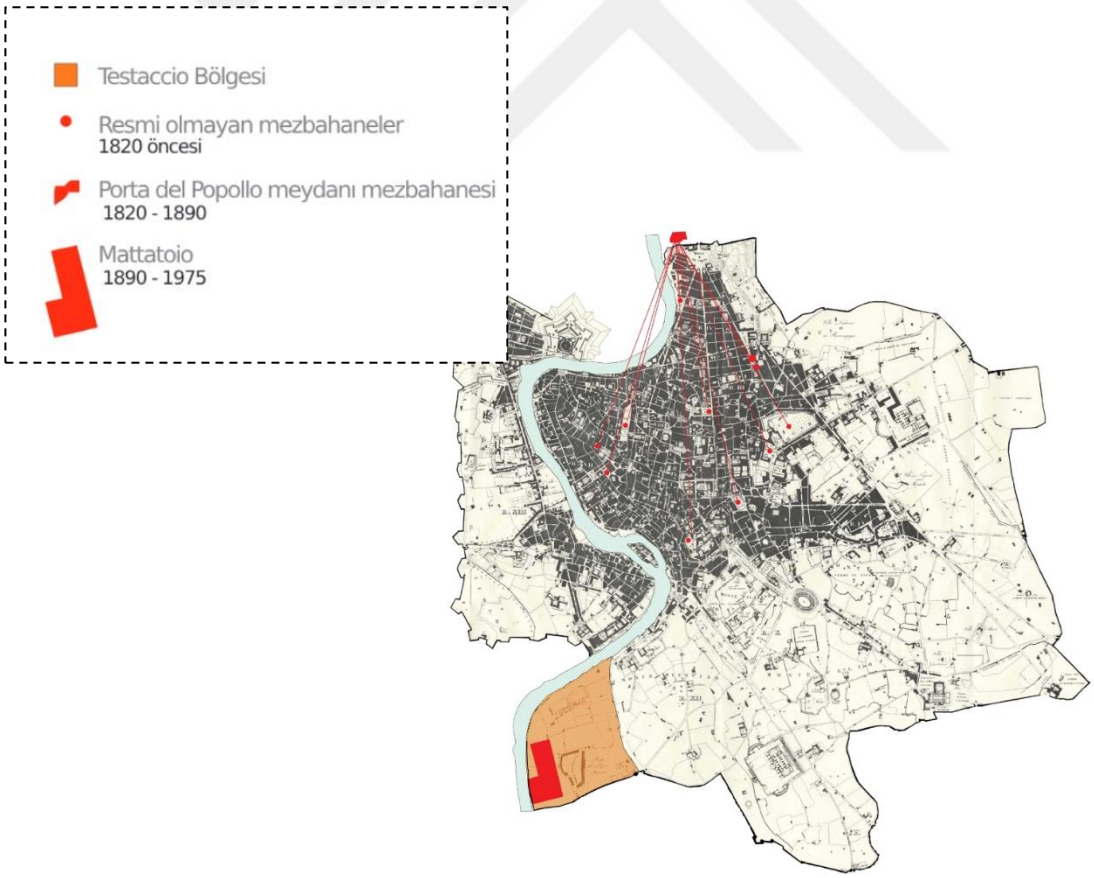

Şekil 6.82 Roma kentinde 19. yüzyılda mezbahanelerin konumlanışı (Brown ve diğerleri, 2012)

1820'lere kadar kontrolsüz ve kent meydanlarında kurulan kesim yerlerinde gerçekleşen hayvan kesim ve işleme alanları, 1824'ten 1868'e kadar Papalık kontrolüne geçmiş ve bu süre zarfında bu işlemler şehrin kuzeyinde, Aurelian Duvarlarına bitişik Porta del Popolo isimli bir bölgede daha yasal bir şekilde gerçekleşmiştir. Öncekinden farklı olarak burada vergi işlemlerinin denetlendiği, evcil hayvanların mola vermesi için ahırların oluşturulduğu, hayvanların sağlık kontrolünden geçtiği ve yeterli miktarda suluk alanlarının inşa edilerek daha hijyenik bir ortam yaratıldığı bilinmektedir. Kentteki diğer kontrolsüz kesimlerin de buraya taşınması amacıyla daha geniş bir alana ihtiyaç duyulmasının ardından, Gioacchino Ersoch, mezbahanın genişletilmesi ve düzenlenmesi için bir proje hazırlama görevi almış ve geniş bir tesis tasarlanmasına karar verilmiştir.

Yeni bir tesis kurulması amacıyla Ersoch, her hayvanın kesiminin ayrı bir ortamda gerçekleştiği, çok sayıda hayvan ahırının yer aldığı, sıcak hayvan banyosu alanlarının bulunduğu, suyun artırılmasını ve düzenli dağıtımını sağlayan altyapının bulunduğu ve her türlü mimari ve donatı elemanının ayrıntılı ve kaliteli şekilde tasarlandığı Mattatoio'nun bu kompleks için ayrılan Testaccio'daki bölgede inşa planlanmasını ve inşa edilmesini sağlamıştır. Bu şekilde Porta del Popolo'da yer alan hayvan kesim alanı, daha kapsamlı şekilde planlanmış olan ve kuzeyde yer alan 50.858 metrekarelik kesimhane tesisleri ve güneyde yer alan 55.786 metrekarelik Campo Boario alanına sahip Testaccio'daki Mattatoio'ya taşımıştır (Archivio Urbano Testaccio, 2023).

Kompleksin inşa edilmesinin ardından, özgün işlevini sürdürdüğü dönem zarfında özellikle 1891'den sonra çeşitli dönüşümlere uğradığı bilinse de bunların alanda büyük değişiklikler yarattığı söylenemez. Yapısal müdahaleler sırasıyla 1909, 1911, 1919, 1923, 1932 ve 1953 yıllarında gerçekleşmiş ve bunların mezbahanın faaliyetlerinin farklılaşmasına, bazı bloklarda bölme duvarlarının yıkılmasına ve bazı bloklara çeşitli ek yapılar yapılmasına yönelik olduğu bilinmektedir. Bu eklerden biri doğuda Tiber nehrinin bulunduğu taraftaki kompleks dış duvarlarının bir kısmının yıkılarak yerine betonarme yapı yapılmasını kapsamaktadır. Bunun haricinde 1901'de Campo Boario'nun yangında tahrip olan ahırlarından birinin özgününe benzer şekilde yeniden inşa edildiği, 1911'de Mattatoio dışında Franklin Caddesi üzerinde Soğuk Hava Deposu binasının inşa edildiği, 1919'da kompleksin yeni yapılaşma ile nehrin yanına

doğru genişlediği 1924'te, belirli bir kısımda hayvanlara yönelik sundurmalı yarı açık alanın yaratıldığı, 1932'de Soğuk Hava Deposu ile ahırlar arasındaki alanın depolamaya yönelik yeni bir yapılaşmanın gerçekleştiği bilinmektedir (Archivio Urbano Testaccio, 2023).

Özgün kullanımın sürdüğü dönem içerisinde bilinen başka değişiklikler; ana girişin sağında bulunan ahırlardan birinin satış salonuna dönüştürülmesi, girişin solunda bulunan ahırların mikrografik bir laboratuvar ve patoloji müzesine tahsis edilmesi, Aldo Manuzio Caddesi üzerindeki bina iç mekanını ve yüksekliğinin değiştirilerek büyük satış salonuna dönüştürülmesi olarak örneklendirilebilir. Alanın karakterinin günümüzde önemli bir parçası olarak görülen açık alanlarda et taşıma mekanizasyonunu sağlamak amacıyla birimler arasında kurulan raylı havayolu sisteminin de 1930'da kurulduğu bilinen dönem ekleridir. Alan çevresinde gerçekleşen ve ulaşımı etkileyen önemli bir gelişme ise 1948'de Tiber kıyılarının düzenlenmesi ve Testaccio Köprüsü'nün inşasıyla, Mattatoio'nun şehrin batısına bağlanmasının sağlanmasıdır (Archivio Urbano Testaccio, 2023).

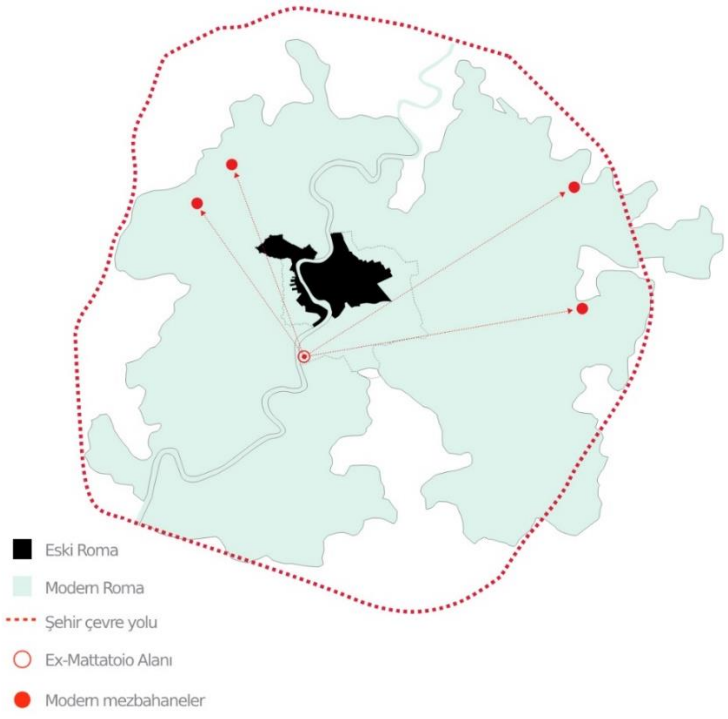

Şekil 6.83 İşlevini yitiren Mattatoio'nun taşındığı yeni noktaları gösteren harita (Marta, 2018)

1970'lere gelindiğinde, Roma kentinin hızla yapılaşarak yayılması sonucu Testaccio'nun artık bir çeper mahalle olmaktan çıkıp şehir merkezi olarak kabul edilmeye başlanması sonucu mezbahanenin bu bölge için uyumsuz bir işleve sahip olduğu düşünülmeye başlanmıştır. Bu komplekstekı işlevin kent dışında kalan ve günün şartlarına uygun modern bir tesise taşınmasına karar verilmiş ve 1975'te Mattatoio kompleksi işlevini yitirmiştir. Bunda diğer bir etken, ham ve sonuç ürünlerin ulaşımının sağlanmasında demir ve su taşımacılığından kamyon teslimatına geçiş olarak da ifade edilmektedir. Bu sebeple, Mattatoio'nun devamı olarak kabul edilen tesisler kentin farklı ve uzak konumlarındaki çevreyoluna yakın bölgelere kurulmuşlardır (Şekil 6.83) (Brown ve diğerleri, 2012).

6.2.3 Alanın Mekansal Nitelikleri

Şekil 6.84 Alandaki farklı blokların özgün işlevleri

Mattatoio di Testaccio, yaklaşık 106.664 metrekarelik bir alan üzerine yayılmış olup, iki ayrı bölüme ayrılmış şekilde planlanmıştır: kuzeyde yer alan “kesim tesisi”, 50.858 metrekarelik bir alana yayılmışken, güneydeki “Campo Boario”, 55.786 metrekarelik bir alan üzerine genişlemiştir (Şekil 6.84).

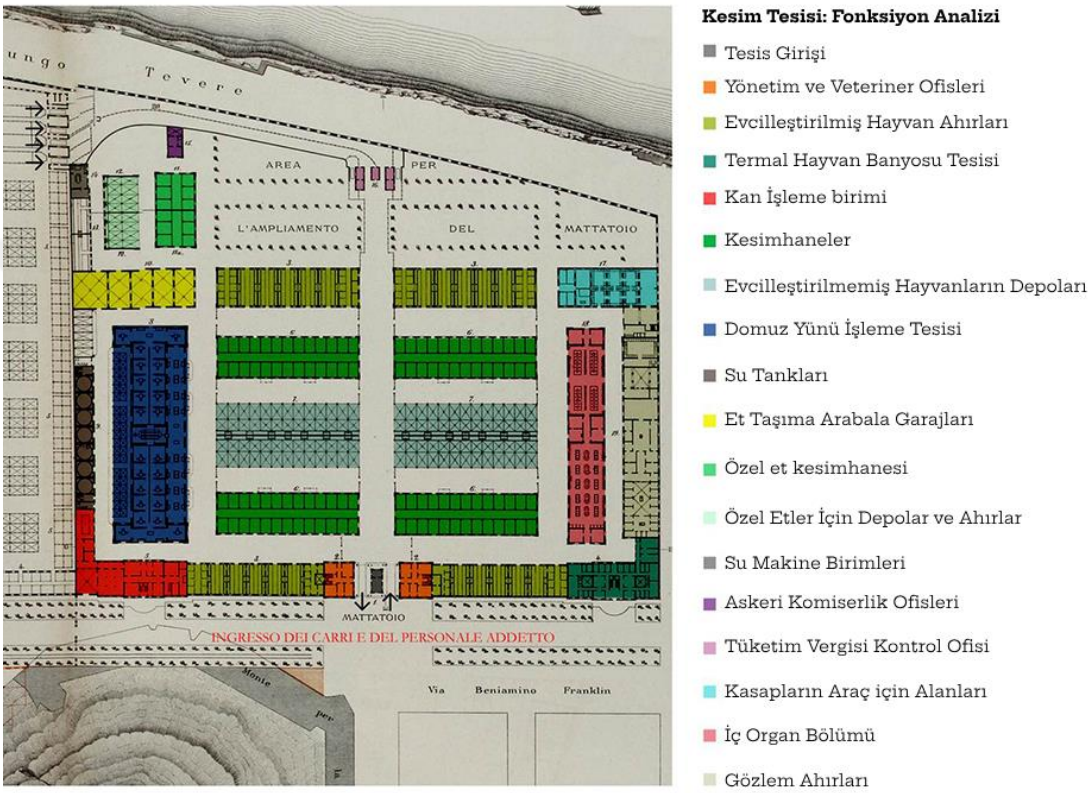

Şekil 6.85 Alanın kuzeyinde yer alan blokların (kesim tesisi) detaylı fonksiyon analizi

Tesis, farklı alanların rasyonel bir şekilde dağıtılmasıyla, çeşitli faaliyetler için gözetim ve kamu hijyenini sağlamak düşüncesiyle tasarlanmıştır. Ersoch, kompleksi aşağıdaki temel fonksiyonlara göre yapılandırmıştır: kesimhaneler, hayvan işleme birimeri, (iç organ, domuz derisi, keçi ve diğer hayvanlar), ahırlar, depolama birimleri ve çeşitli ek fonksiyonlar (Şekil 6.85). Kesimhaneler için eski hücre sistemine alternatif olarak galeri sistemini benimsemeyi öngörmüştür. “Rahatsız edici” fonksiyonlar, merkezi ofislere uzakta, alanın çevresi boyunca yer almıştır, böylece dışarıdan erişimi kolaylaştırmıştır. Projede ayrıca su depoları için bir bina da

öngörülmüştür; bu bina, Mattatoio ve Mercato arasında, Tiber Nehri'nden su çıkarmak için kullanılan diğer bir yapının yanında yer almaktadır.

Şekil 6.86 Kompleksin nehir tarafından genel görünümü (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Kompleksin çalışmaları kuzeydeki kesim tesisi tarafındaki 1888'in Mayıs ayında, domuz derisi işleme binasının inşasıyla başlamıştır. Bunun ardından su depoları, hayvan tartı yerleri ve su çıkarma makineleri binası ve 115 metre uzunluğundaki filtre galerisi de inşa edilmiş ve inşaat, Campo Boario'nun demir yapılı kapalı ve açık depo yapılarına sahip olan Mercato'nun düzenlenmesiyle devam etmiştir.

Mercato alanı, evcil ve yaban hayvanları için iki ayrı bölüme ayrılmış olup, Mattatoio'ya iki ayrı girişi ve iki ayrı çıkışı olan bir düzenleme içerecek şekilde planlanmıştır. Ayrıca Campo Boario ve kesim tesisi alanını birbirinden ayıran aks üzerinde olmak üzere, birisi nehir tarafına diğeri ise Testaccio tarafına açılan büyük giriş kapıları inşa edilmiştir (Şekil 6.86) (Archivio Urbano Testaccio, t.b).

Alandaki yapılar, çoğunlukla benzer bir mimari dille ve plan tipiyle inşa edilmiştir. Kesim tesisi bölümünde, modüler bir tasarım anlayışı izlenerek, üç farklı boyuttaki kütlelerin belirli bir düzende yerleştirilmesiyle yerleşim planı oluşturulmuştur (Şekil 6.87) (Brown ve diğerleri, 2012). Yapılar, uzun bloklardan oluşmakta olup, inşa edildiği dönemin modern ve endüstriyel inşaat tekniklerini temsil edecek şekilde sağlam, fonksiyonel ve modüler biçimde tasarlanmıştır. İç mekanların genişliği ve yapılar arası boşluklar, et iletim ve işleme sisteminin bir hava rayı aracılığıyla kolayca gerçekleşmesini sağlayacak şekilde esnek bir biçimde tasarlanmış ve çalışma rahatlığı hedeflenmiştir.

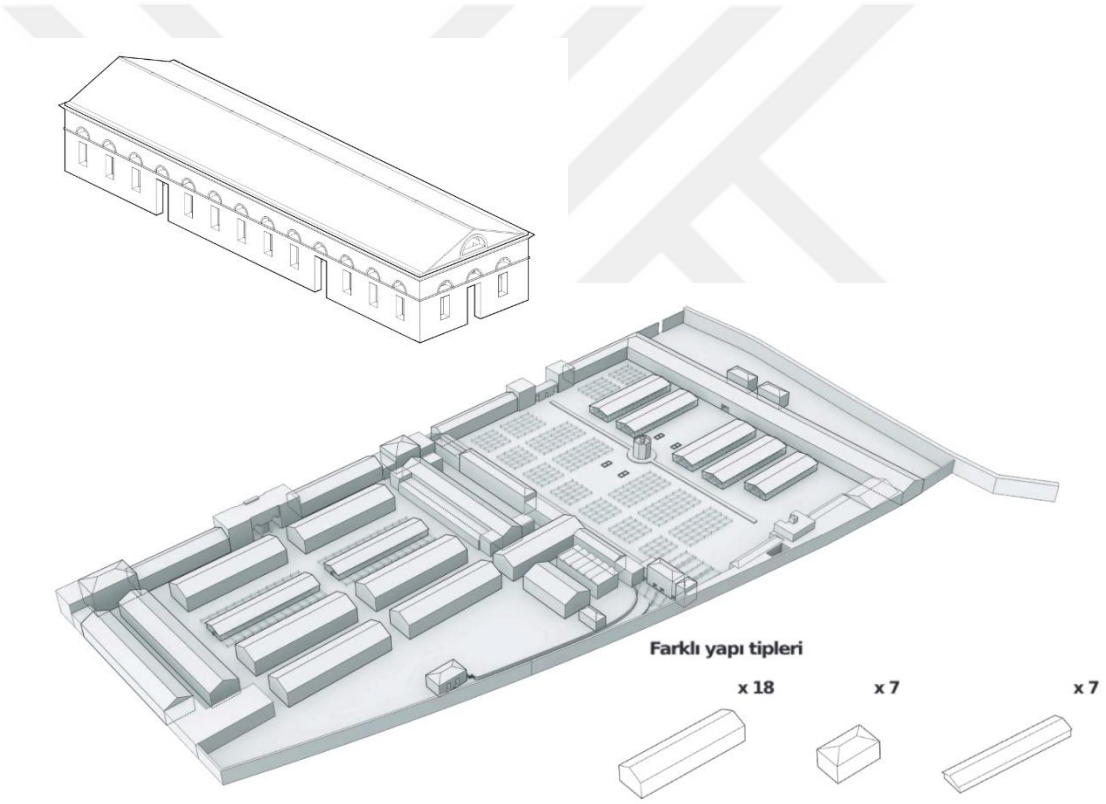

Şekil 6.87 Kesim tesisi bölümündeki farklı boyutlardaki yapı modülleri ve standart bir modül yapının üç boyutlu görünümü (Brown ve diğerleri, 2012)

Alandaki blokların birçoğu farklı işleve sahip olsa da dışardan bakıldığında, cephe tasarımlarında ortak bir dil izlenmesinden dolayı görünüm anlamında bir farklılaşma söz konusu değildir. Şekil 6.87'te sunulan bir yapı modülünün üç boyutlu

görünümünden de anlaşıldığı üzere, oluşturulan dışa kapalı yapı tasarımı anlayışı, dışarıdan iç mekanda gerçekleşen fonksiyonun algılanamamasını beraberinde getirmektedir. Bu sayede, yapıların kompleksin caddeyle buluştuğu kısımlarında, kent sakinlerinin alanda gerçekleşen ve olumsuz olarak algılanabilecek endüstriyel faaliyetlerini algılamamaları sağlanmıştır.

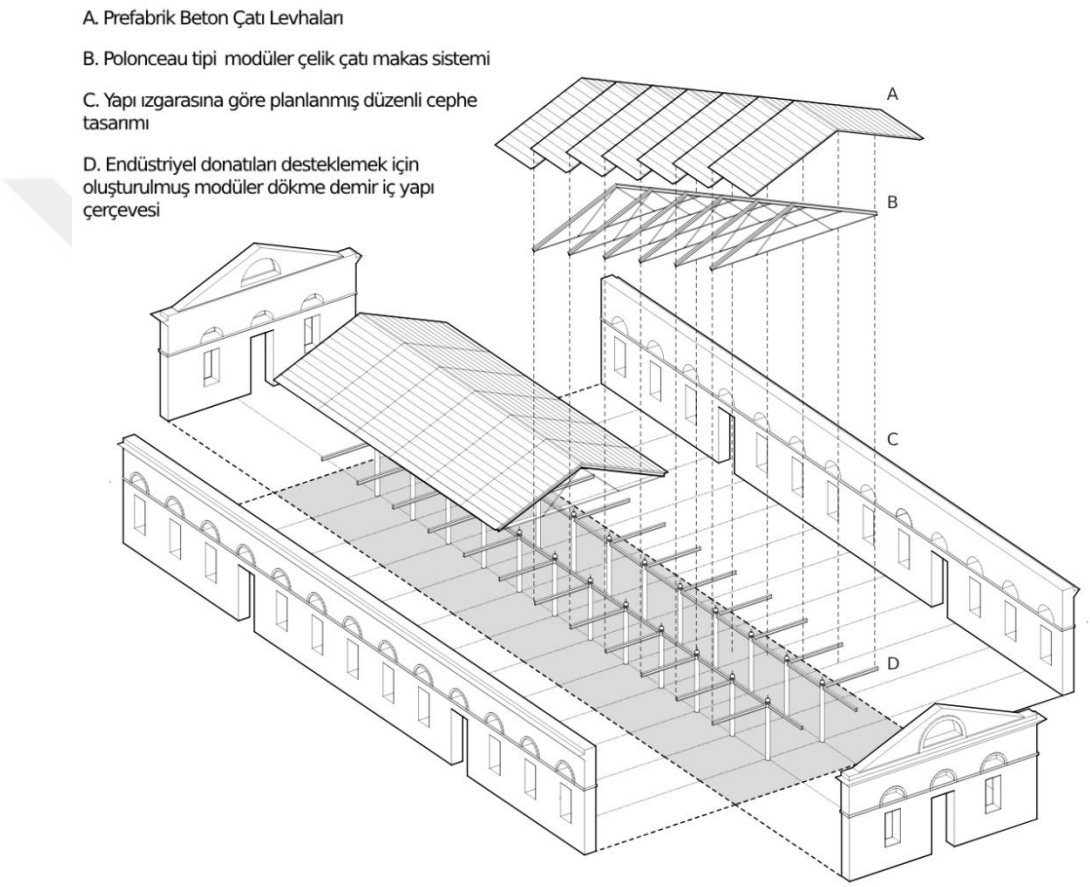

Şekil 6.88 Modüler yapı bloklarının strüktürel ve mimari elemanları (Brown ve diğerleri, 2012)

Kompleksteki yapılar detaylı olarak incelendiğinde, birbirinden farklı 6 mekandan söz etmek mümkündür. Bunlar; ahırlar, kesimhaneler yönetim yapıları, et depolama birimleri, hayvan işleme birimler ve hizmet veya yardımcı işlevler olarak sınıflandırılabilir. Bu yapılar çoğunlukla aynı mimari ve inşaat özelliklerine sahip olup

yönetim binaları aynı zamanda alana giriş kısımlarını oluşturmalarından dolayı daha gösterişli bir görünüme sahip şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 6.88'de, üç boyutlu strüktürel şemaları sunulan üretim yapıları genel olarak şu elemanların bir araya gelmesi ile oluşturulmuştur: tuğla ve tüf cepheler, birleştirici malzeme olarak doğal hidrolik kireç ile ekopozolan bazlı harç, polonceau tipi çelik kirişlerle desteklenmiş çatı makasları, düzenli açıklıklara sahip cepheler ve traverten benzeri bir yüzeyle kaplanmış cephe kenarları. Kullanılan çelik çatı makası yapısı, arasında ikincil kirişler bulunan birincil kirişlerden oluşmaktadır. Kirişler, I-kesit ana mahyalar, bir germe çubuğu alt bağlantı ve iç elemanlardan oluşan destekler ve bağlantılara sahip üçgen birer profil oluşturmaktadır (Raimondi, 2021). Cephelerde ise iç mekan aksları ile uyumlu ve ritmik şekilde tasarlanmıştır. Çoğunlukla alt kotta dikdörtgen ve üst kotta kemerli pencereler yer almaktadır.

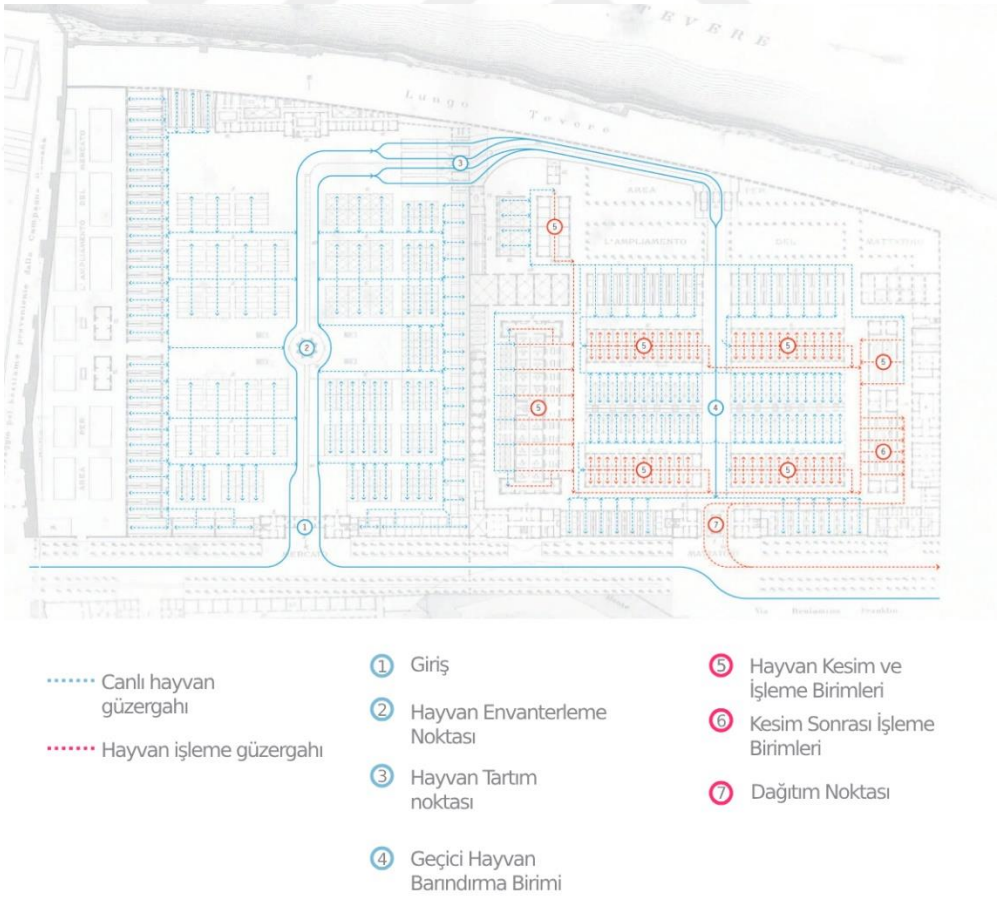

Şekil 6.89 Alandaki özgün akış şeması ve ulaşım aksları (Brown ve diğerleri, 2012)

Kompleksin mimarı Ersoch'un, akış şemasının gerekli hijyen prensiplerine maksimum uyacak şekilde büyük önem vererek planladığı bilinmektedir (Şekil 6.89). Bu açıdan yapıların konumlanışı, tamamen hayvanların alana varması, sağlıklı bir biçimde barındırılması, sağlık kontrolünün yapılması kesimhaneye taşınmaları, işlenmeleri, gerekli banyo işlemlerinin gerçekleştirilmesi, depolanması, zararlı malzemelerin zamanında ortamdan uzaklaştırılmaları, ve işlenmiş malzemenin gerekli yerlere taşınmasının en doğru şekilde yapılmasına yönelik olarak belirlenmiştir. Alanda var olan bu düzen, her yapının oradaki işlevle alakalı donatılarla tamamlanmasını ve planların buna uygun şekilde hazırlanmasını sağlamıştır. Ayrıca her yapı girişinde o blokta gerçekleşen eylemi (kesimhane olması durumunda ayrıntılı olarak hangi hayvana yönelik olduğunu) belirten metal harf tabelalar yerleştirilmiştir.

- Ahırlar

Ahır işlevi gördüğü bilinen yapılardan bazıları kapalı ve bazıları ise yarı açık mekanlardan oluşmaktadır. Kapalı olanların diğer bloklar gibi polonceau tipi çelik kirişlerle desteklenmiş çatı makaslarına, düzenli açıklıklara sahip cepheler ve traverten cephelere sahip oldukları söylenebilir. Yarı açık ahırlar ise yine aynı tip çatı makaslarına, kiremit çatı örtüsüne hayvanların belirli bir yerde toplanmasına yönelik demir korkuluklu alanlardan oluşmaktadırlar (Şekil 6.90).

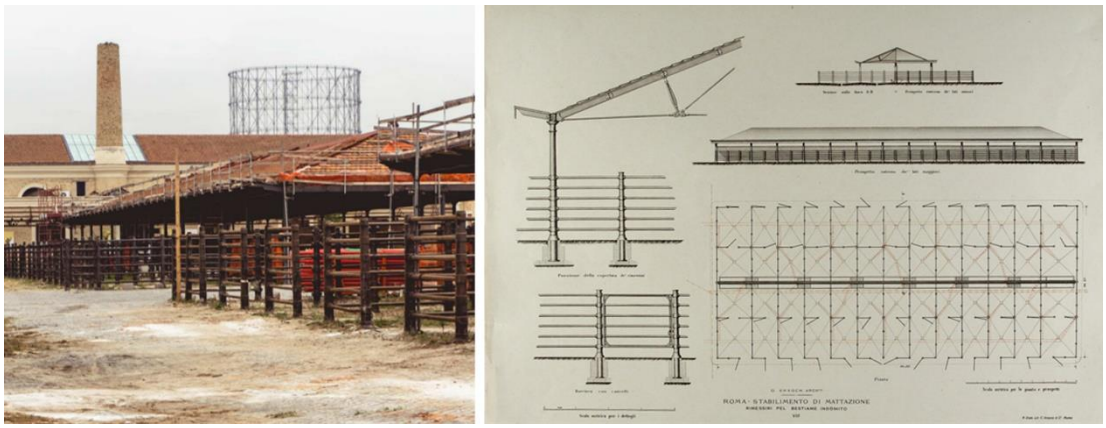

Şekil 6.90 Yarı açık ahıra örnek (Mancini, 2018; Archivio Urbano Testaccio, b.t.)

- Kesimhaneler

Alanda farklı kesimhane blokları olmakla beraber, en kapsamlı ve geniş boyutta olanı “Pelanda dei Suini” (domuz kesimi) olarak adlandırılan ve kompleksin merkezinde bulunan yapıdır. Bir merkezden iki kanada ayrılmış olan uzun yapı bloğunun iç kısmında (Şekil 6.91), hayvan kesiminin gerçekleşmesi için gerekli olan sabit teçhizatlar yer almaktadır.

Özgününde üç bitişik yapıdan oluşan Pelanda’nın kuzey tarafını sınırlayan iki katlı ince bir kesim alanı bulunmakta olup yapı üst katta silindirik su tanklarını barındırmakta, bu tanklara iki farklı noktadan çıkılan merdivenlerle erişilebilmektedir. Üst katta yapı bölümünde dövme demir pervazlı rafine ızgara döşemeler ve bir takım ekipmanları barındıran uzun hacimli alanlar bulunmaktadır. Kesimhane yapısının zemin katı, galeriye açılan tonozlu odalar barındırmaktadır.

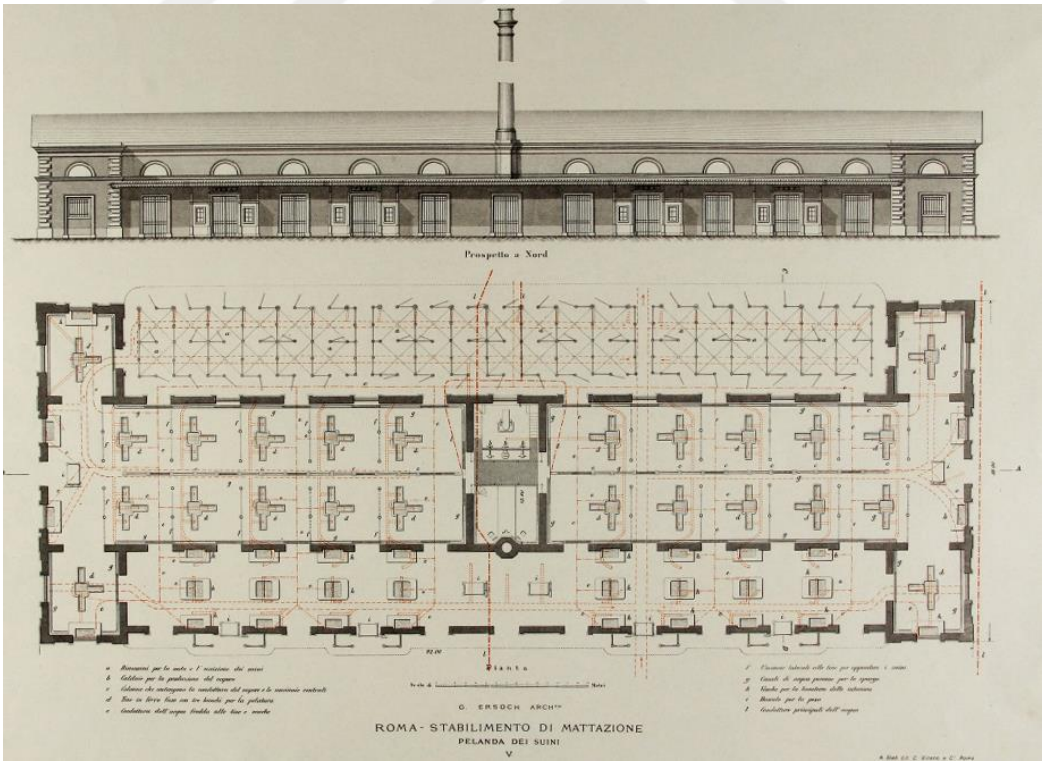

Şekil 6.91 “Pelanda dei Suini” kesimhanesinin mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Pelanda'nın ana bölümü olarak kabul edilen orta bölümünde, bir termal santral bulunmakta olup burası ayrıca üç kazan, bir tronko-konik baca ve çeşitli metal ekipmanları içermektedir. Yapının simetrisi, su tankları bloğunun bulunduğu güney tarafındaki iki yüksek odanın 1930'larda yıkılmasıyla bozulmuştur. Bunun ardından kesimhane ile su tanklarını içeren ince bloğun arasındaki alan, betonarme dönem yapısı ile doldurulmuştur.

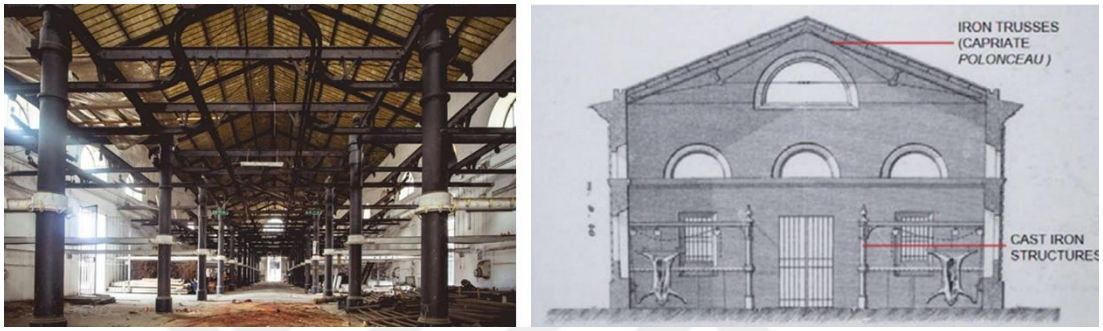

Şekil 6.92 Kesimhanedeki donatılardan bir görünüm ve iç mekanına mimari kesit (Mancini, b.t; Raimondi, 2021)

Şekil 6.93 Yapı girişindeki metal harfler: "Pelanda dei suini" (domuz kesimi) (Carmassi, 2014)

Alanın özgün işlevini sürdürdüğü dönem, Pelanda'nın neredeyse tüm alanları hayvanların asılması için tasarlanmış özel metal askı rayları ile donatılmıştır (Şekil 6.92). Merkezi galeri ise, büyük döküm demir tanklarını bir dizi tamamlayıcı ekipmanları içermektedir. Diğer birçok blokta da olduğu bilindiği üzere, "Pelanda dei Suini" bloğunun ana giriş kapısının üzerinde, işlevinin adı metal harfler ile belirtilmiştir.

- Yönetim yapıları - giriş kapıları

Kompleksin en prestijli görünüme sahip yapıları, alana giriş olanağı da sunan giriş kapılarının bulunduğu yönetim binalarıdır. Bunlardan biri güneybatıdaki Tiber Nehri tarafından, diğeri ise kuzeydoğudaki Monte di Testaccio'dan (Piazza del Mattatoio) alana giriş sağlamakta olup ikisi de farklı mimari tasarımlara sahiptir (Şekil 6.94).

İki yapıda da traverten cepheye sahip olup, köşe sıra taşlarıyla süslenmiştir. Monte di Testaccio tarafındaki kapının merkezi kemerinin üzerinde, bir boğayı yere devirmek üzere başından yakalayan kanatlı bir figürü tasvir eden bir heykel yer almaktadır (Şekil 6.95). Planda simetrik bir düzene sahip yapılarda üst katta bir takım ofislerin, alt katta ise hizmet odası ve geçiş kontrol odalarının yer aldığı bilinmektedir (Şekil 6.96).

Şekil 6.94 Alandaki giriş/yönetim yapıları (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Şekil 6.95 Giriş kapısının bulunduğu Piazza del Mattatoio'ya ait eski bir fotoğraf (Dominicis, 2010)

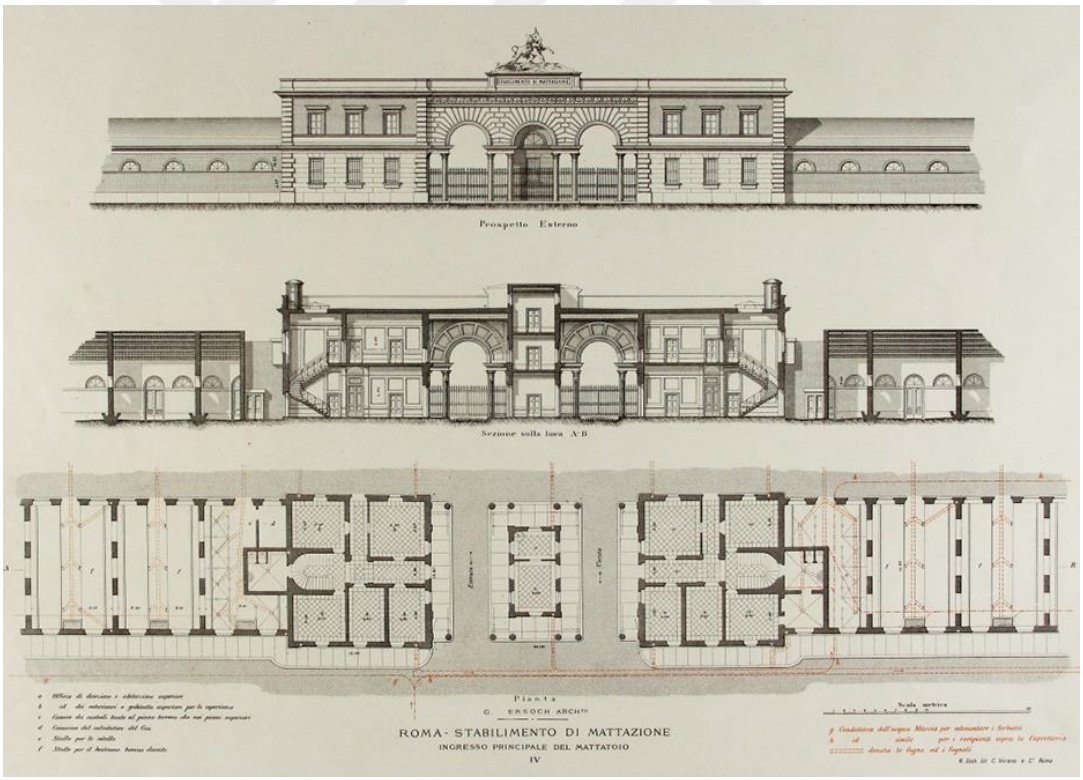

Şekil 6.96 Nehir yönündeki giriş/yönetim yapsının mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Şekil 6.97 Envaterleme noktasına ait görsel (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Yönetim yapıları arasında sayılabilecek bir diğer alan ise Campo Boario'nun ortasına inşa edilmiş olan envanterleme noktasıdır (Şekil 6.97). Araç ve yaya yolunun tam ortasına inşa edilmiş bu planda sekizgen yapı, merkezinde çelik bir merdiven barındırmaktadır (Şekil 6.98). Merdivenle çıkılan üst kattaki terasta Campo Boario bölümünde hayvan satışının gözlemlenmesi, ayrıca hayvan envanterleme işlemlerinin yapılması sağlanmaktadır.

Şekil 6.98 Envanterleme yapısının mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

- Et depolama birimleri

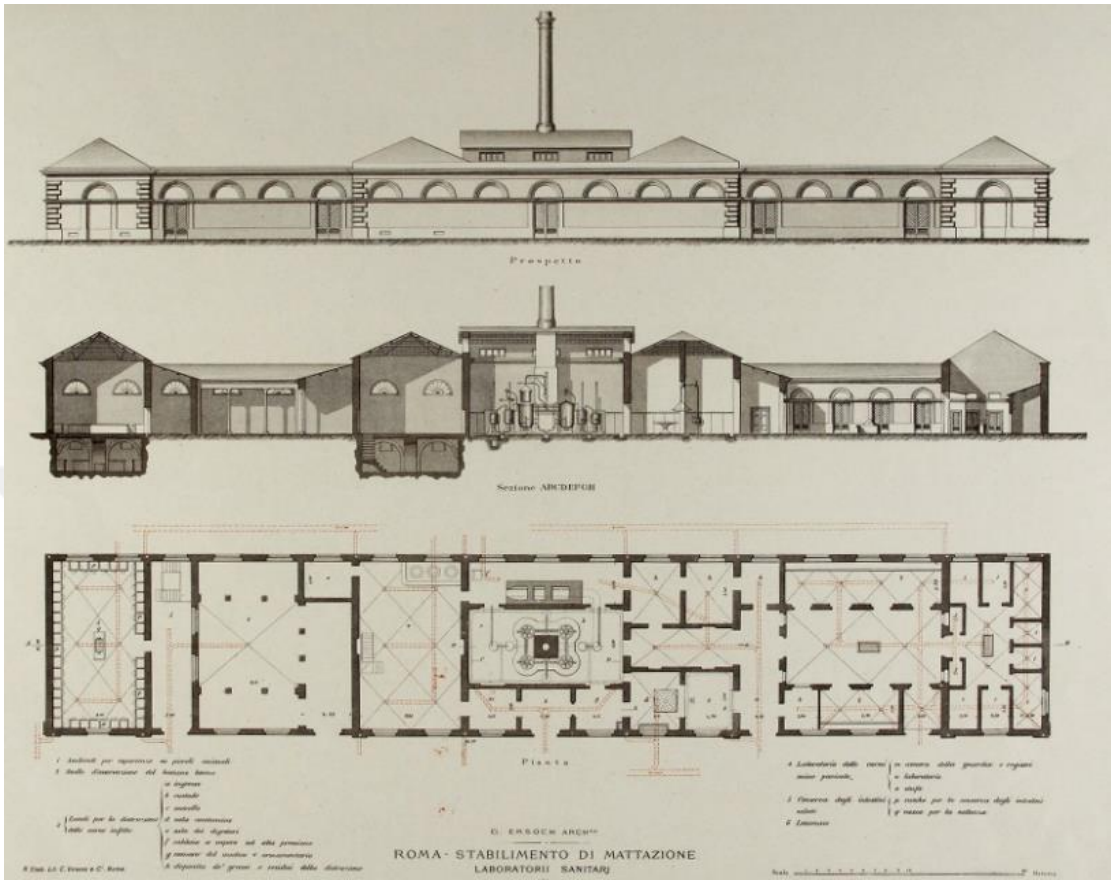

Şekil 6.99 Et depolama birimlerinin mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Et depolama birimleri, diğer bloklarda olduğu gibi uzun bir hacimden oluşmakta olup, cephe köşelerinin süsleme taş kaplı olduğu ve yapı boyunca aydınlatmaya yönelik yarım daire açıklıkların sıralandığı görülmektedir. Yapının özgününde, merkezde bir baca bulunmakta olup, diğer kısımlarda işleve yönelik donatılar iç mekanları kaplamaktadır (Şekil 6.99).

Alanda enfekte olan etlerin ayrılması ve depolanması, marinasyon işlemine yönelik etlerin depolanması ve farklı işleme tabi tutulacak etleri muhafazası için çeşitli depo alanları mevcut olup iç donatı ve teçhizatları bu işlemlere göre çeşitlilik göstermektedir.

- Hayvan işleme birimler

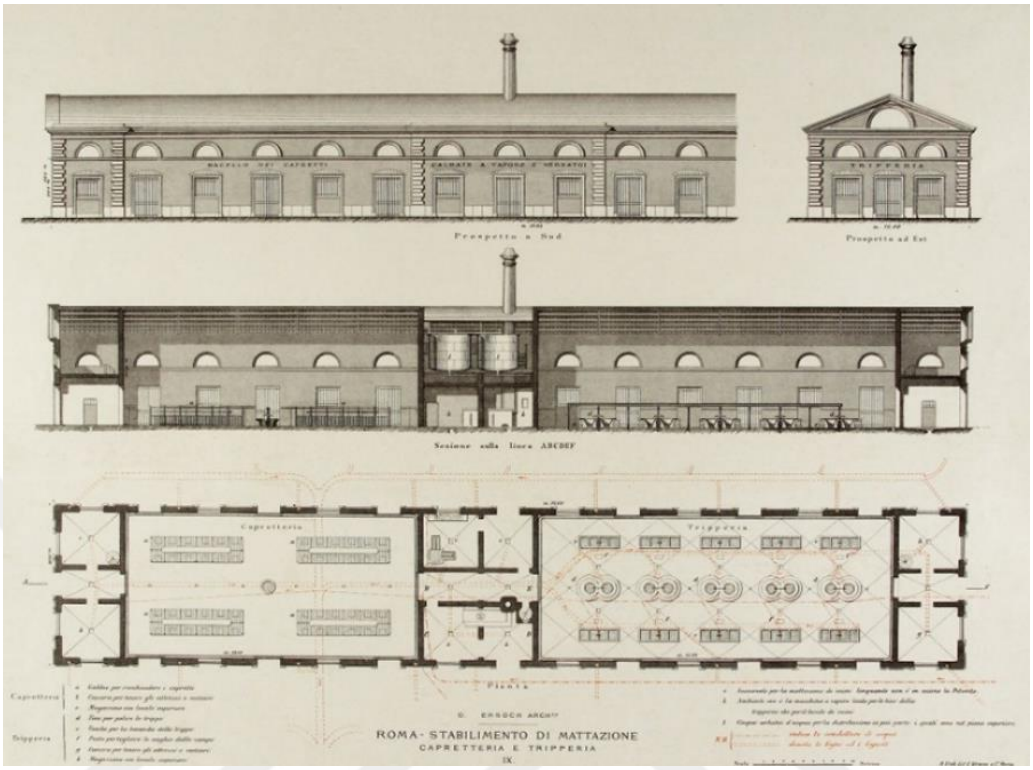

Şekil 6.100 Hayvan işleme birimlerinin mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

Hayvan işleme birimi uzun bir bloktan oluşmakta olup; ortasında bir çekirdek alanın bulunduğu ve sağ ve sol kanatlarda geniş boyutlarda işleme alanlarının olduğu görülmektedir. (Şekil 6.100). Çekirdekte çeşitli işlevlerde kazanlar ve baca bulunmaktadır. Ürün taşımanın kolayca sağlanabilmesi amacıyla, iç kısımdaki rayların dışarı bağlandığı kısımlarda açıklıklar bulunmaktadır. Bu sebeple yapı cephesine bakıldığında, diğer bloklarda olduğu gibi bina boyunca üst kotta yarım daire pencereler ve ürün giriş çıkışını sağlayan bir dizi kapı bulunmaktadır.

Kesilmiş olan hayvanların sonuç ürün çıkarmak amacıyla belirli prosedürlerden geçirildikleri alanlar hayvan işleme birimi olarak tanımlanmakta ve hayvanın cinsi veya hayvanın işlenecek olan bölümüne göre bu yapılar birbirinden ayrılmaktadır. Bunun sebebi ihtiyaç duyulan iç mekan donatılarının ve bir takım teçhizatların

birbirinden farklı olması ve aynı zamanda hijyen açısından bu işlemin birbirinden ayrı yerlerde gerçekleşmesinin gerekliliğidir.

- Hizmet yapıları ve diğer yardımcı işlevler

Alanda ana blokların yanı sıra çeşitli yardımcı işlev yapılarının bulunduğu söylenebilir. Bunlar, su deposu yapısı (Şekil 6.101) ve hayvan satış işlemlerinin gerçekleştiği yarı açık alanlar olarak örneklendirilebilir. Su deposu yapısı incelendiğinde, bu yapının da diğer bloklar gibi uzun bir kütleden oluştuğu ve dışarıdan bakılınca su deposuna olduğuna dair bir ipucu veren yapısal bir niteliğe sahip olmadığı görülmektedir. Ancak mimari çizimler incelendiğinde, uzun blok içerisine bir takım silindir depolama elemanları yerleştirildiği görülebilmektedir.

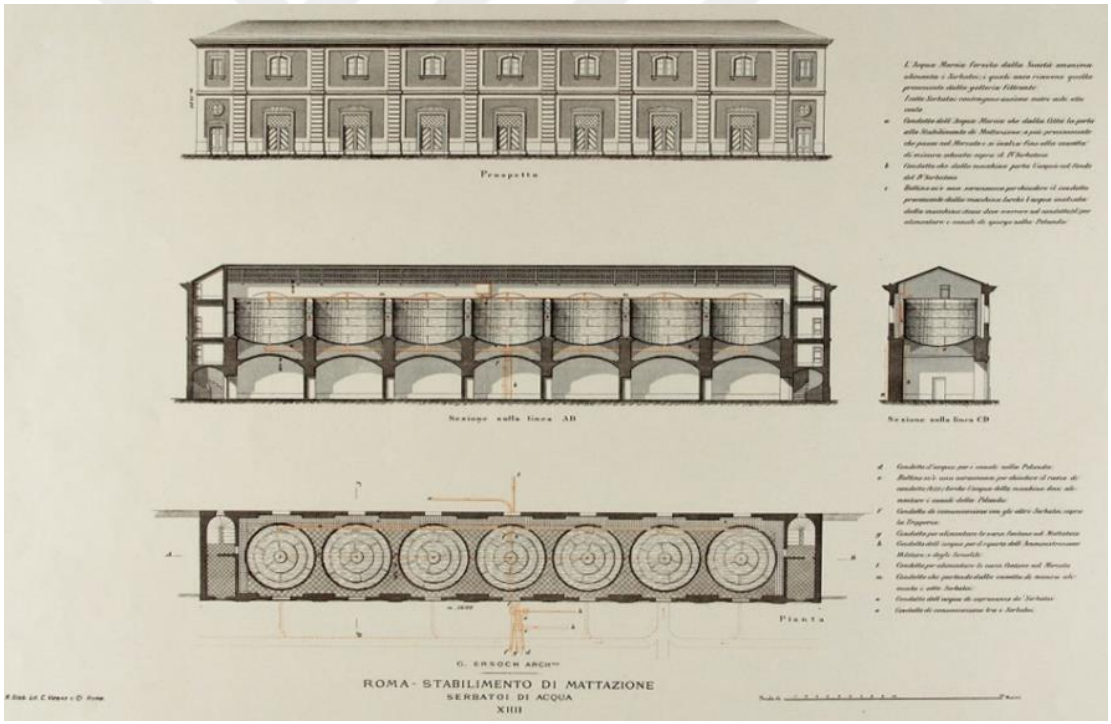

Şekil 6.101 Su depolama yapısının mimari çizimleri (Archivio Urbano Testaccio, 2023)

6.4.4 Ex-Mattatoio - Alanın Miras Değerleri

Tarihi değer

Ex-Mattatoio, 19. yüzyılda Avrupa'da endüstri devriminin bir parçası olarak inşa edilmiş olup Roma'daki endüstrileşme sürecini anlamak için önemli somut ve somut olmayan izleri barındırmaktadır. Avrupa genelinde büyük endüstriyel gelişmeler yaşanırken Ex-Mattatoio'nun inşa edilmesi ve aktif olarak kullanılması, Roma'nın ekonomik gelişimi için önemli bir rol oynamıştır. Mezbaha, Roma'nın kentsel ve ekonomik dönüşümünde kritik bir faktör olarak binlerce işçinin çalıştığı bir merkez olmuş ve burada gerçekleşen faaliyetler hayvan eti üretimine yönelik serileşme ve hijyen sağlama bağlamında büyük bir adım atılmasını sağlamıştır.

Bilimsel ve teknolojik değer

Ex-Mattatoio, mekanizasyon ve otomasyon uygulamaları sayesinde, dönemin endüstriyel üretim süreçlerinde verimliliğin artırılması ve iş gücü maliyetlerinin azaltılması konularında önemli bir rol oynaması sebebiyle 19. yüzyılın sonlarına ait endüstriyel mühendislik ve teknolojik yeniliklerin somut bir yansıması olarak öne çıkan bir yapı kompleksidir. Alanın inşasında kullanılan modern inşaat teknikleri ve malzemeler, ayrıca modüler bir tasarım anlayışının uygulamaya konulması# dönemin ileri mühendislik anlayışının ve teknoloji kullanımının bir göstergesidir.

Kompleksin iç mekanlarında kullanılan su dağıtım sistemleri ve hayvan taşıma rayları gibi donanımlar, o dönemin ileri mühendislik becerilerini ve teknolojik çözümlerini ortaya koymaktadır. Su dağıtım sistemleri, hijyen ve sağlık standartlarını koruyacak şekilde tasarlanmış ve hayvanların kesim ve işleme süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Aynı şekilde, hayvan taşıma rayları, üretim sürecinde mekanizasyonun etkili bir şekilde uygulanmasını ve bu sayede iş süreçlerinin daha hızlı ve verimli gerçekleştirilmesini mümkün kılmıştır.

Teknik değer

Ex-Mattatoio'nun teknik değeri, dönemin inşaat teknolojilerini, mimari detayları ve işlevsel tasarımları entegre bir biçimde uygulamasıyla belirginleşmektedir. Ayrıca kompleksin tasarımında, endüstriyel üretim süreçlerinin verimli bir şekilde

yürütülebilmesi için optimize edilmiş bir alan planlaması benimsenmiştir. Bu planlama, et kesim ve işleme faaliyetlerinin modernizasyonu ve hijyen standartlarının yükseltilmesi yönünde gelişim sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Komplekste bulunan yapıların cephelerinde kullanılan malzemeler, taşıyıcı sistem olarak kullanılan polonceau tipi çelik kirişler, dönemin dayanıklı malzeme teknolojisine birer örnek olarak verilebilir. Faaliyet akışının düzenli şekilde devam edebilmesi amacıyla alanda birçok bölüme entegre edilmiş olan raylı sistem de bu komplekse özgü bir teknik değer oluşturmaktadır.

Belge değeri

Ex-Mattatoio, Roma'nın endüstriyel gelişimi ve kentsel dönüşümü hakkında belgeler sunan önemli bir kaynaktır. Bu endüstri kompleksi, 19. yüzyılın sanayileşme süreçleri, kentin morfolojik biçimlenmesinde rol alan kurumlar ve dinamikler hakkında önemli ipuçları sunmakta olup kentsel dönüşüm stratejilerinin anlaşılması için önemli bir referans niteliğindedir. Ayrıca mezbahane görevi gören alanların kurgulanması sırasında göz önünde bulundurulan kriterlerin zaman içerisinde gelişimi hakkında bilgiler sunan bir tarihsel sürece dahil olması sebebiyle, bu konuda bir belge niteliğine sahiptir. Bunların dışında Ex-Mattatoio'nun inşaat süreci ve kullanılan teknikler, 19. yüzyılın mimari ve mühendislik anlayışını belgeleyen somut örnekler sunmakta olup, bu açıdan mimarlık ve şehir planlama çalışmaları için değerli bir araştırma kaynağıdır.

Mimari değer

Mezbaha kompleksinde, özgün işlevin sağlanması amacıyla bloklar arasında ayrımı sağlanmış çok çeşitli işlevlerin, yapı dışından bakıldığında algılanmaması ve alan içerisinde ortak ve homojen bir tasarım anlayışının uygulanmış olması, buraya özgü en önemli mimari değer olarak ifade edilebilir. Gerçekleştirilen modüler yapı kurgusu, bu tarz mimari yaklaşımın bir geçmiş dönem temsili olarak önemli bir örneğidir. Uzun yapı hacimleri, kütle boyu devam eden simetrik cephe düzenlemeleri ve kullanılan traverten kaplamalar, polonceau tipi çelik kirişler, bloklar arası sağlanan işleve yönelik elemanlar sonucu oluşmuş bağlantılar, yönetim/giriş yapılarının geri kalan yapılardan

işlevsel anlamda farklılaşmasının okunurluluğu, alana ait belirgin mimari karakteristik özelliklerdir.

Özgünlük değeri

Ex-Mattatoio kompleksine ait en önemli özelliklerde biri, alanın tasarlanması sürecinde, kompleksin bir mezbahane olarak olabildiğince iyi bir işleyiş sunması ve bu işleve yönelik çalışma kalitesinin artırılması doğrultusunda bir mekansal planlama sağlanmanın göz önünde bulundurulmasıdır. Bu bağlamda, Ex-Mattatoio'da bulunan her bir bloğun, belirli bir işleve yönelik planlanması sağlanmıştır. Alana ait özgünlük, komplekstеki her yapı bloğunun farklı işlevlere sahip olmasına rağmen, yapı bloklarının üç standart modül altında planlanmalarından dolayı görünüm olarak birbirinden farklılaşmamalarıdır. Bu sebeple, alan içerisinde her blok birbiriyle neredeyse aynı yapı biçimi, mimari detaylar ve cephesel niteliklere sahiptir. Ayrıca alan planlaması bağlamında kompleksin belirgin bir şekilde bir aks ile iki bölüme ayrılması; bu aks üzerinde alana ait önemli ve yönetimle alakalı yapıların bulunması da Ex-Mattatoio'ya özgü dikkat çeken bir nitelik olup, özgün bir mekansal karakter oluşturmaktadır.

Grup değeri

Tarihi endüstri kompleksi, içinde bulunan birbiriyle uyumlu yapı grubu, yapılar arası donatılar aracılığı ile sağlanmış bağlantılar, yerleşimde oluşturulmuş boşluklar ve sokak örüntüsüyle kendi içinde oluşturduğu bütünlük ile grup değerine sahiptir. Ayrıca kompleks, Testaccio ve Ostiense-Marconi bölgelerinde yer alan diğer endüstriyel yapılarla birlikte de önemli bir değere sahiptir. Bu grup değeri, yapının kentsel doku içerisindeki yerini ve önemini pekiştirir niteliktedir.

Sembolik değeri

MÖ 1. ve MS 4. yüzyıllar arasında Roma İmparatorluğu'nun merkezi olan İtalya'da, ağırlıklı olarak Antik döneme ait miras öğelerinin kentlerde sembolik değere sahip olduğu ifade edilebilir. Öte yandan endüstrileşme döneminin izlerine de çokça rastlanan kentte Ostiense-Marconi Bölgesi'nde bulunan çokça endüstri alanı arasında Ex-Mattatoio da bu dönemin temsilcisi olarak önemli bir sembolik değere sahiptir.

Ayrıca kentsel ölçekte bakıldığında da Ex-Mattatoio, Roma'nın kentsel dönüşümünün yönlendirilmesinde önemli rolü olan ve bulunduğu bölgenin kentsel bağlamda şekillenmesinde etkisi olan, geçmişte kentin ekonomik gelişimine önemli katkı sağlamış ve şehrin sanayi kimliğinin bir parçası olarak kabul edilebilecek bir bölgedir.

Sosyal değer

19. yüzyıla kadar hayvan kesim işlemlerinin kentin farklı yerlerine dağılmış olan küçük çaplı kesim yerlerinde yapılmasının ardından, bu faaliyet Ex-Mattatoio gibi tam donanımlı ve kendi içine kapatılmış bir alana taşınmıştır. Bu dönüşüm ile beraber, et kesme ve işleme faaliyeti, toplumun algısında farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu bağlamda, kompleksin önemli bir sosyal değere sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, mezbahanenin Testaccio Bölgesi'ne kurulmasının ardından bu alanda gerçekleşen sosyal dönüşüm üzerinde derin bir etkisi olmuş ve üretim faaliyetinin sürdüğü süre boyunca işçi sınıfının çalışma biçimini de etkilemiştir. Bu durum, bölgenin sosyal yapısını, ekonomik dinamiklerini ve iş gücü ilişkilerini şekillendiren önemli bir faktör olmuştur.

Anı değeri

Ex-Mattatoio, Roma'nın endüstriyel geçmişine dair ortak hafızasını barındıran bir mekan olarak anı değeri taşır. Bu kompleks, geçmişte burada çalışan insanların hayatlarında önemli bir yer tutmuş ve birçok kişisel anının biriktiği bir yer olmuştur. Ayrıca, bu mekan sadece bireysel anılar açısından değil, Roma'nın kolektif belleği ve kentsel biçimlenişinin bir parçası olarak da büyük bir öneme sahiptir.

Kullanım değeri

Ex-Mattatoio'nun sahip olduğu kullanım değeri, geçmişte hayvan kesimi ve işlenmesi gibi endüstriyel faaliyetlere ev sahipliği yapması ile ilişkilidir. Kompleksin geniş alanları, farklı işlevleri barındırabilecek şekilde tasarlanmış olup, yaratılan kapalı ve açık mekanlar ve planlanan faaliyet akış şeması bu geniş alanı oldukça verimli hale getirmiştir. Atıllaşma sonrası alanın yeni bir işlev olarak kullanımına yönelik planlanmasında da kent merkezine yakın konumu, açık ve kapalı çok çeşitli

alanları ve sade blok yapıları sayesinde büyük bir kullanım potansiyeline sahip bir kompleks olarak ifade edilebilir.

Ekonomik değeri

Ex-Mattatoio, geçmişte Roma'nın ekonomisine önemli katkılar sağlamış ve birçok işçiye istihdam olanağı sunmuştur. Kompleksin stratejik konumu, ulaşım olanakları ve geniş alanları, Roma'daki ticaretin ve sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmasını desteklemiş, böylece şehirdeki ekonomik büyümenin itici güçlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, Ex-Mattatoio'nun ekonomik değeri, sadece sağladığı istihdam ve ticari fırsatlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda Roma'nın sanayileşme sürecinde önemli bir ekonomik merkez olarak işlev görmüştür. Özgün işlevin sonlanmasından sonra da, Roma'nın merkezi Testaccio semtinde stratejik bir konumda yer almasından dolayı, toplum kullanımına sunulması için uygun bir alan olarak görülmüştür.

6.4.5 Ex-Mattatoio - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci

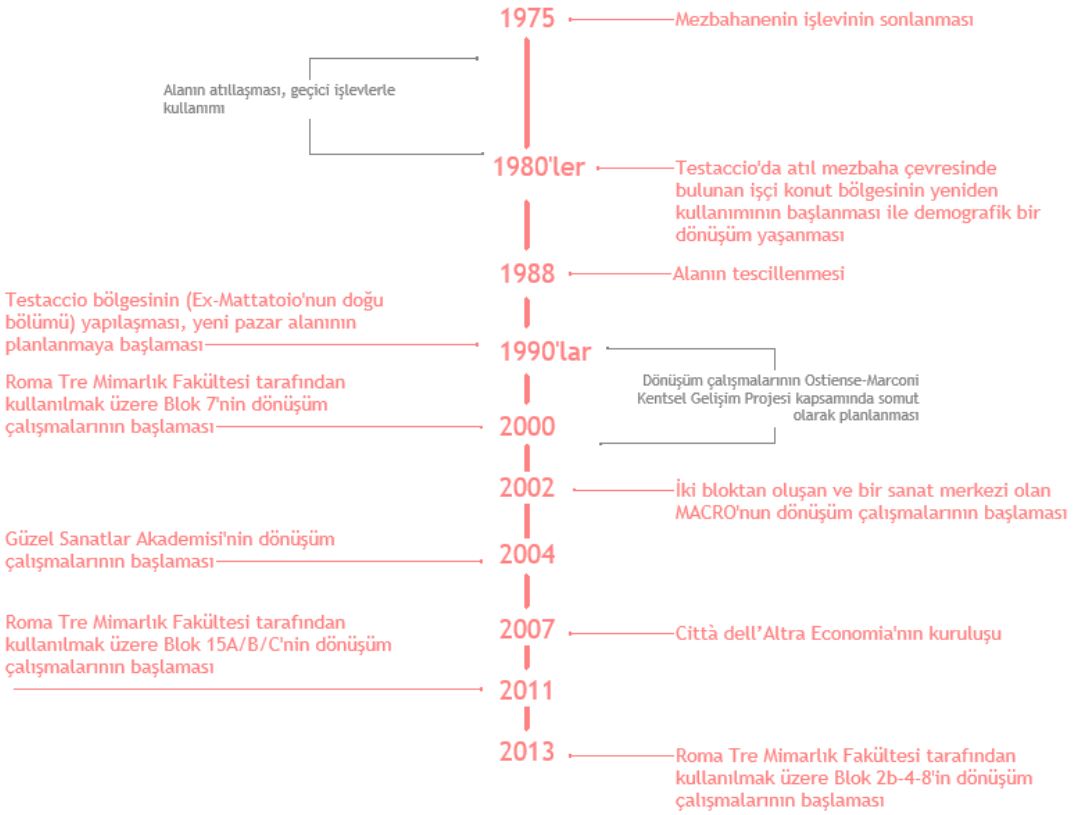

Şekil 6.102 Ex-Mattatoio mezbahanesinin dönüşüm süreci

1970'lerden önce, Ex-Mattatoio alanının işlevsizleşme durumunun anlaşılmasıyla beraber, Genel Kent Planı'nda kesimhaneyi yıkma ve yerine kamusal bir yeşil alan yapma planı olduğu bilinmektedir. Birçok plancının desteklediği fikrin temelinde, bölgenin endüstriyel mirasını düşünmek yerine, bir halk parkının mevcut yeşil alanları artıracağını ve bölgenin çekiciliğinin artacağı düşünülmüştür. Perego'ya göre 1976 yılında şehir plancısı Leonardo Benevolo, kesimhanenin korunmasına karşı çıkarak, Umbertine döneminde inşa edilmiş yapı ve çevrenin muhafaza edilmesinin gereksizliğini dile getirmiş ve alanda genel bir kalite eksikliği bulunduğunu ifade etmiştir (Perego, 1993).

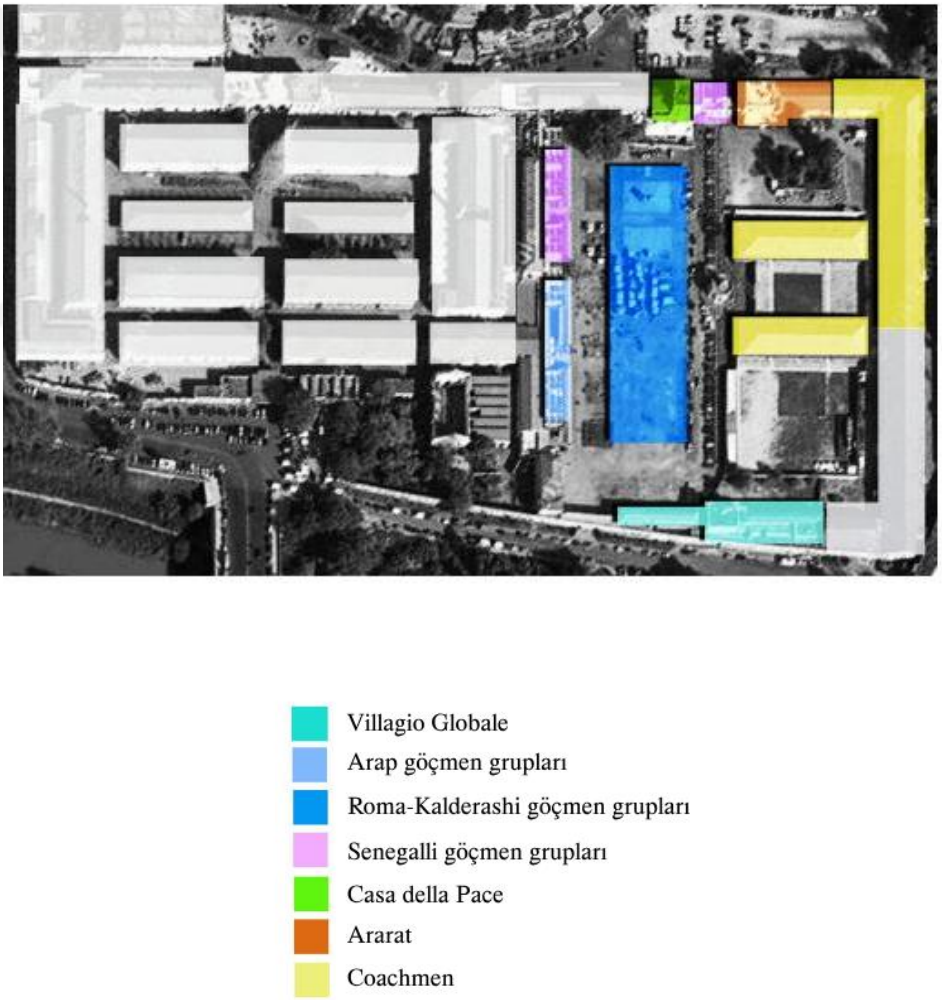

Şekil 6.103 Mattatoio'nun 1990'larda alternatif gruplar tarafından kullanımı (Nyström, 2015)

Alanın terk edilmesinin ardından, tarihi kompleks 1988'de anıtsal ve çevresel bir mülk olarak ilan edilmiş ancak uzun süre boş kalması ile beraber oldukça atıl hale gelmesi ve kentli tarafından olumsuz bir imaja sahip olması sebebiyle böylesi geniş ve kent merkezine yakın bir alanın nasıl değerlendirileceği konusunda uzun bir karar ve tartışma süreci yaşanmıştır (Şekil 6.102). Sonraki yirmi yıl boyunca, mülkün bazı kısımlarının özel kuruluşlara kiralanması yoluyla likidite sağlama amacı güden bir dizi proje ve gayrimenkul değerlendirme girişimi başlatılmış, ancak bunlar genellikle geçici çözümler olmuştur.

Alanın tamamen sahiplenilememesi sebebiyle yerel kent yönetimi burasının kullanım haklarını alarak, kompleksin değerlendirilmesi için bir süreç başlatmıştır. Tüm tartışmalar sürerken 1975'ten 2002'ye kadar geçen süreçte planlanmış belirli bir işleve sahip olamayan Mattatoio kompleksinin yıllar içerisinde, kent merkezine yakın konumu ve geniş, boş açık alanları barındırmasından dolayı özellikle 1990'larda çeşitli gruplar tarafından düzensiz olarak kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle Campo Boario bölümü göçmenlik sorunları ile ilgilenen farklı oluşumlar, kültürel kurumlar tarafından kendiliğinden aktif bir alan haline gelmiş, hatta açık alanlar geçici çözümlerle barınma yeri olarak kullanılmıştır (Şekil 6.103) (Nyström, 2015).

1990'da alanda kurulan ilk kültürel kurum Centro Sociale Villaggio Globale di Roma olarak bilinmekte olup yeraltı müziği ve sanatını teşvik eden toplulukların toplanma mekanı haline gelmiştir. Başka bir kuruluş olan Scuola Popolare di Musica di Testaccio ise 1993'te yerel yönetimden belirli alanların kira karşılığı kullanımını sağlamış ve bir müzik okulu olarak çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi ve burada kısa sürede kalıcı hale gelen konserler ve toplantılar gerçekleşmesi sağlanmıştır (Şekil 6.104).

Alanın geçici işlevlerle kullanılmasında destek sağlayan kurumun, kent sorunlarına alternatif görüş ve uygulamalar sunma amacıyla faaliyet gösteren bir grup mimar ve araştırmacının kurmuş olduğu Stalker (Şehir Sanatı Laboratuvarı) olduğu bilinmektedir. 1990'ların ortasında bir araya gelen Stalker - Osservatorio Nomade (ON) kurumu, mekanların değerlendirilerek "toplumsal hayaller"in gerçekleşmesine öncülük etmek için katılımcının bir araç olarak kullanıldığı kentsel araştırmalar yapmakta ve çeşitli metodolojiler geliştiren bir oluşum olarak bilinmektedir. Özellikle,

kentin “belirsiz” veya boş alanlarını ele alarak göz ardı edilen veya bir sorun olarak kabul edilen alanlarda kolektif ifade biçimlerini ortaya çıkarma, dönüşümleri haritalama, hikaye ve anıları toplama, araları üzerinden kentsel planlama ve bölgesel konuları ele almayı hedeflemektedirler (Spatial Agency, 2023).

Şekil 6.104 Alanda alternatif gruplar tarafından gerçekleştirilen aktiviteler (Nyström, 2015)

Ancak çeşitli araştırmalar ardından alanın önceleri bir kesimhane olarak kullanımı ve “ölüm yeri” olarak algılanması, ardından kullanım dışı bırakıldıktan sonra, azınlık gruplar ve yeraltı sahnesi ile ilişkilendirilen alternatif bir çevre tarafından kullanımı çevrede yaşayanların burası için olumsuz fikirlere sahip olmasını ve kompleksin bulunduğu alanın “arka taraf” olarak tasvir edilmeye başlandığı ortaya konmuştur (Chilingaryan, 2014). Buradan anlaşılmaktadır ki tarihi endüstri alanında gerçekleşmiş olan geçmiş döneme ait özgün işlevin niteliği ve atıllaşma sonrası resmi bir planlama sağlanana kadar gerçekleşen pek çok girişim ve alternatif kültürel kurumun alanı

kullanım yaklaşımı, buranın sosyal anlamdaki algılanışını önemli derecede etkilemiştir.

1995'e gelindiğinde, bu alan, konumlandığı bölgeye özel olarak geliştirilen "Ostiense-Marconi" kentsel planlama girişiminin bir parçası olarak görülmüştür. Bu kapsamda, alanın belirli bir bölümü o dönemde gelişmekte olan ve Ostiense'nin çeşitli bölgelerinde farklı fakülte kampüsleri kuran Roma Tre Üniversitesine tahsis edilmiştir. Aynı zamanda, Roma Belediyesi, Mattatoio di Testaccio'ya yeni bir kültürel profil kazandırmayı amaçlayarak alanı kültür ve sanat üretimine adama planını hızla oluşturmuştur. Zaman içerisinde çeşitli kurumlar kompleksin değerlendirilmesine yönelik olarak ilgi duymaya başlamıştır. 2000 yılından itibaren yerel yönetimin Roma Tre Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin yanı sıra Güzel Sanatlar Akademisi ile işbirliği yaparak alanın bir kısmının eğitim yapıları olarak kullanılmasına yönelik planlama çalışmaları somut olarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda alanın güney ve güneybatısında bulunan blokların mimarlık fakültesinin yapılarına, güney ve güneydoğuda bulunan blokların ise Güzel Sanatlar Akademisi'ne yönelik kullanılmasına karar verilmiştir.

2000 yılında, 7 numaralı bloğun restore edilmesiyle başlayan çalışmalar, üniversite yapıları kapsamında ele alındığında kademeli olarak devam etmiştir. 2010 yılında, 15a numaralı blok, kütüphane yapısı olarak, 2013 yılında ise 2b-4-8 blokları tamamen restore edilmiş ve büyük sınıflar, stüdyolar, laboratuvarlar, ofisler ve öğrencilere ayrılmış alanlar ile donatılmıştır (Archivio Urbano Testaccio, 2023). Projelendirmenin devamında alanın dönüşümünde birçok farklı aktörün katılımı sağlanmış ve bir dizi müdahale gerçekleştirilmiştir. Bunlardan biri 2002 yılından itibaren restorasyon çalışmaları başlayarak bir müzeye dönüştürülen, alanın kuzeyinde bulunan MACRO'dur. Ayrıca, yenileme restorasyon çalışmaları 2004 yılında başlayan ve alanın orta kısmında bulunup geniş bir açık alanı geçici yerel pazarların kurulması amacıyla kullanan Città dell'Altra Economia kuruluşudur. Kompleksin geneline bakıldığında alanın karma bir kullanımla yeniden hayata döndürüldüğü ve eğitim, sanat merkezi, etkinlik alanı olarak çeşitli fonksiyonlarla tekrar kullanıma açıldığı görülmektedir.

6.4.6 Ex-Mattatoio - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi

Ex-Mattatoio di Testaccio mezbahanesindeki dönüşüm çalışmaları, çeşitli yapıların kapsamlı bir restorasyonunu içermekte olup, her bloğun yeni işlevinde ihtiyaç duyacağı şekilde iç mekan düzenlemeleri gerçekleştirildiği söylenebilir. Dönüşüm sonrası karma bir işlev aldığı görülen komplekste günümüzde eğitim ağırlıkta olmak üzere, etkinlik, sanat merkezi, sergi alanları ve müze işlevi bulunmaktadır (Şekil 6.105). Mekansal müdahaleler, mezbahanın inşa edildiği döneme özgü malzeme ve tekniklerin barındırdığı bilginin günümüzde alanın yeni ziyaretçisine aktarılabileceği bir yaklaşım kapsamında gerçekleştirilmiş ve bunun sağlanabilmesi amacıyla uygulama öncesinde birçok mekansal araştırma yapılmıştır.

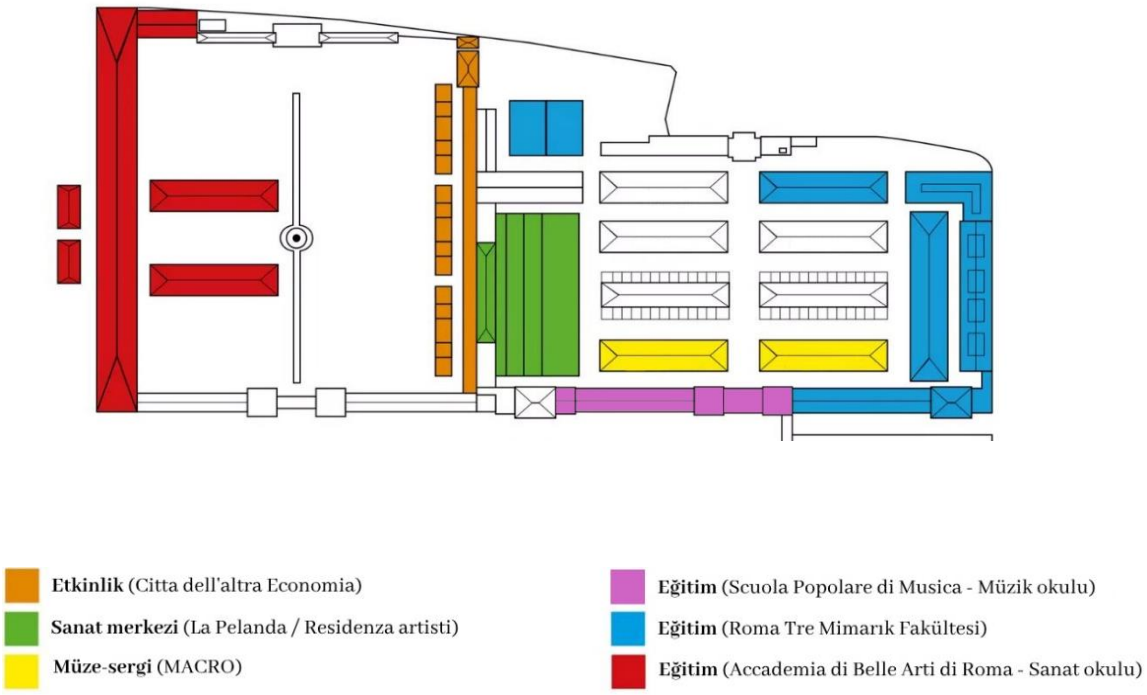

Şekil 6.105 Dönüşüm sonrası alandaki farklı işlevler

Dönüşümde Roma Tre'nin Mimarlık Fakültesi'nden akademik temsilcilerin yanı sıra Lc-architettura'dan mimarlar Luciano Cupelloni, Giulia Cupelloni ve Ana Paz da, projelerin uygulanmasında etkin bir rol oynamıştır. Ayrıca Roma belediyesi tarafından görevlendirilen Carmassio Studio di Architettura mimari firması, hem restorasyon

uygulaması aşamasında hem de mimari araştırmalarda yer almıştır. Araştırma projeleri ve sonraki restorasyonlar, "Ersochian mantığı" adı verilen, mezbahanın orijinal mimarı ve onun işlev ve inşaat konusundaki yenilikçi fikirlerine atıfta bulunan bir yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir (Cupelloni 2007).

Cupelloni'ye göre, projenin temel amacının tarihi komplekste yer alan yapı malzemelerini ve yapının orijinal kullanımını ifade eden önemli detaylarını korumak olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan iç mekanın, çağdaş kullanımlara uyum sağlamak amacıyla yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. Koruma ve adaptif yeniden kullanım için yeni stratejiler geliştirmenin yanı sıra, burada temel olanın mezbaha kompleksindeki yapıların geçmişini yorumlayarak onları "sembolik" birer unsur olarak yeni yöntemlerle sunmak olarak belirtmiştir (Cupelloni 2007).

Müdahale analizi: Açık/yarı açık mekan müdahaleleri (EK 10):

Şekil 6.106 Açık alanlarda gerçekleşen müdahalelerin analizi

Kompleksin açık alanlarında gerçekleşmiş olan müdahaleler incelendiğinde (Şekil 6.106), var olan açık alanların bir bölümünün kısmen müdahale görerek korunduğu ve bir kısmının ise müdahale görmeden kendi halinde bırakıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, özgün halinde çoğunlukla yer taşlarının olduğu araç ve yaya yollarının bir kısmının bakıma yönelik müdahale görerek özgün haliyle korunması sağlanmış, yeşil alanların bir kısmının bakım görerek sağlanarak görsel açıdan iyileştirme yapılmış ve kullanılmayan yapı çevreleri çoğunlukla olduğu gibi bırakılmıştır.

Müdahale görmüş Müdahale görmemiş

Şekil 6.107 Komplekste müdahale görmüş ve aktif olarak kullanılan bir sokak (sol); müdahale görmemiş ve kullanılmayan bir sokak (sağ) (Gasparetto, 2023; Tomassi, 2016)

Açık mekanların yeni işlevlere uyarlanmasına yönelik planlama incelenecek olduğunda, komplekstekı yapıların farklı kurumlar altında yeniden işlevlendirmesi sağlanmasından dolayı tüm alanı ilgilendiren ortak bir tasarım gerçekleştirildiği söylenemez. Gridal bir sokak örüntüsüne ve geniş açık alanlara sahip olan komplekste bu sebeple kısmi bir kullanım olduğu söylenebilir. Örneğin üniversiteye ait kapalı mekanlara ulaşım sağlayan sokaklar ve öğrencilerin toplanma yeri olarak kullandığı açık alanlar sık kullanılmaları sebebiyle buradaki yol malzemeleri bakım görmüş veya yenilenmiş, ayrıca çeşitli sokak mobilyaları eklenmiştir. Öte yandan aktif olarak kullanılmayan bir bloğa ait sokak ise müdahale görmeden bırakılmış ve günümüzde ziyaretçi tarafından kullanılmamakta olup nispeten daha atıl bir görünüme sahiptir

(Şekil 6.107). Bunun haricinde belirli bir açık hava etkinliği için insanların kullanımını gerektiren ve bu sebeple dönemsel kullanılan, ancak müdahale görmediği için bu aktif dönem haricinde atıl ve işlevsiz bir görünümü olan geniş çimenlik alanlardan söz etmek de mümkündür. Bu sebeple tasarımsal ve kullanım açısından bir bütünlükten bahsedilemez.

Kompleksin genelinde hakim olan Arnavut kaldırım taşlarının çoğunlukla korunduğu, bitkilerin temizlendiği ve bozulmaların olduğu noktalarda özgününe benzer taşlarla tamamlandığı görülmektedir. Eğitim yapılarının ana aksı dışındaki sokakların çoğuna hem yaya hem de araç girişi sağlanmakta olup, bazı sokaklar araç park yeri olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca, güneybatıda Tiber Nehri tarafındaki alanın bir kısmında araç park yeri sağlamak amacıyla beton döşeme uygulandığı görülmektedir.

Şekil 6.108 Aktif kullanılan alan giriş kapısının günümüzdeki durumu (Jacobs, 2023)

Alana giriş sağlayan iki kapı, aynı zamanda kompleksin yönetim binası işlevi görmektedir. Bu kapılardan Monte di Testaccio tarafında olanın günümüzde aktif olarak kullanıldığı ve bu amaçla az müdahale görerek yeniden kullanıma açıldığı söylenebilir (Şekil 6.108). Bu giriş kapısı ve yönetim yapısının cephesi ve üstündeki heykel incelendiğinde, son derece minimal müdahale gördüğü ve birçok bozulmuşluk izi ve bitkilenmeye dokunulmadığı görülmektedir. Ancak eğitim yapılarına daha yakın konumda bulunan Tiber Nehri tarafındaki özgün kapı günümüzde atıl durumda bırakılmış olup bu taraftan giriş, bir dönem yapısı olan betonarme ve bir takım yönetim yapılarını barındıran saçaklı bir girişten sağlanmaktadır. Roma Tre Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin ana girişi bu kapı olarak kabul edilebilir. Girişin buradan sağlanması, Testaccio'yu nehrin karşısına bağlayan köprüye direk ulaşılabilmesi ve toplu taşıma araçlarının duraklarına yakınlığı sebebiyle erişim açısından daha uygun bir konumdadır.

Şekil 6.109 Üst örtü olarak yeni kullanım kazanmış özgün çelik ray sistemi (Kişisel arşiv, 2023)

Alanda en dikkat çeken uygulama, dış mekanda bulunan ve çoğunlukla cepheler üzerinde yer alan veya yapıdan yapıya geçiş yapan özgün donatı elemanlarının çoğunlukla az müdahale görerek korunmuş olmasıdır. Bunların bir kısmı herhangi yeni bir işlev üstlenmemiş olup sadece görsel olarak alanda özgün işleve ait tarihi elemanlar olarak yer almaktadır. Bir kısmı ise yeniden işler hale getirilmiştir.

Yeni işlev kazandırılan donatı elemanlarına en iyi örnek, üzeri şeffaf bir malzeme kaplanarak iklim koşullarından koruma sağlayan ve özgününde hayvanların askıya yerleştirilerek bir yapıdan diğer yapıya taşınmasını sağlayan çelik rayların üstündeki konstrüksiyondur (Şekil 6.109). Bir diğer dikkat çeken ve korunmuş olan detay ise, farklı kesim veya hayvan işleme sürecine ait farklı özel yapıların giriş kapılarının üzerinde o yapıda gerçekleşen işlemi tanımlayan ve metal harf levhalardan oluşan öğelerin günümüzde aynı şekilde muhafaza edilmesidir.

Şekil 6.110 Mimarlık Fakültesi'ne yönelik düzenlenmiş sokak mobilyaları (Insula, 2013)

Alanda, çoğunlukla yalın sokak mobilyaları kullanılarak, sokağın konumuna ve yapının işlevine göre çeşitli olanaklar sağlanmıştır. Örneğin, eğitim yapılarının bulunduğu sokaklarda öğrencilere yönelik oturma alanları oluşturulmuştur (Şekil 6.110). Bunun haricinde sanat sergisine ait veya mimarlık öğrencilerine yönelik geçici tasarımsal sokak mobilya veya sergileme ürünlerine alanda rastlamak mümkündür.

Şekil 6.111 Alanın güney kısmında yeniden işlevlendirilen yarı açık mekan (Cupelloni, 2011)

Son olarak bahsedilebilecek bir diğer müdahale biçimi, kompleksin güneyinde sanat akademisi olarak eğitim işleviyle yeniden kullanıma sunulan alandaki yarı açık mekanlar ve çevresidir. Burada, özgününde üst örtülü ahır olarak işlev gören blokların günümüzde öğrencilerin kullanımına yönelik olarak kısmen kapatıldığı, kısmi olarak da yarı açık mekan olarak bırakıldığı görülmektedir. Ayrıca üst örtünün altında yer alan özgün hayvanları sınırlandırma veya bağlamaya yönelik metal korkulukların tamamen korunduğu görülmektedir (Şekil 6.111). Bu alanın çevresine bakıldığında ise az bir müdahale ile özgününde de hayvan otlatma yeri olan alanın bitkilendirildiği görülmektedir.

Müdahale analizi: İç mekan müdahaleleri (EK 11):

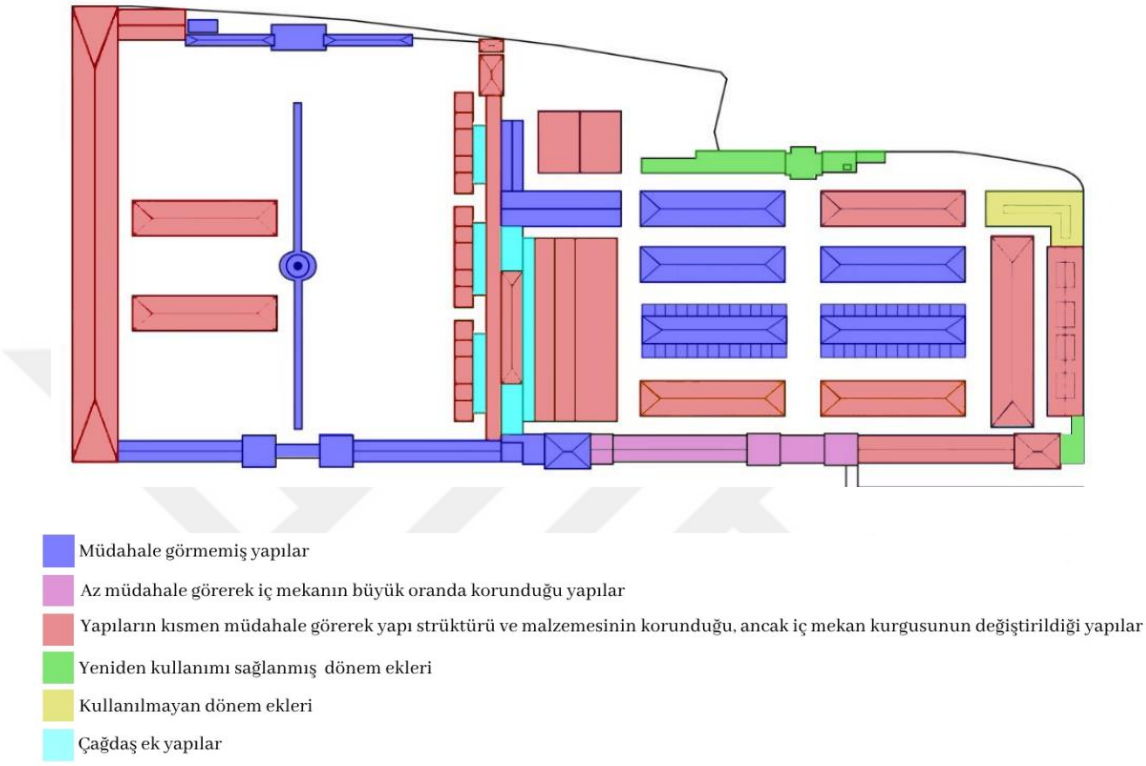

Şekil 6.112 Ex-Mattatoio'daki yapıların müdahale analizi

Kompleks genelinde mevcut nitelikli yapılarda gerçekleşen müdahalelerin derecelendirilmesi durumunda aşağıda ifade edildiği şekilde sınıflandırılabileceği söylenebilir (Şekil 6.112);

- Müdahale görmemiş yapılar
- Az müdahale görerek iç mekanın büyük oranda korunduğu yapılar,
- Yapıların kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemesinin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği.

Bunun dışında kullanım anlamında kompleksin yeni işlevine entegre edilmiş olan *yeniden kullanımı sağlanmış dönem ekleri*nden, kullanıma dahil edilmemiş ve atıl halde duran *kullanılmayan dönem ekleri*nden ve yapılar arasındaki boşlukların

doldurulması ve mevcut nitelikli yapıları desteklemesi açısından *çağdaş ekler*den bahsedilebilir.

Şekil 6.113 Atıl durumda bırakılmış giriş kapısı (sol) ve envanterleme kulesi (sağ) (Boccini, 2016)

Öncelikle *müdahale görmemiş yapılar* incelendiğinde, bunların Monte di Testaccio tarafındaki ana giriş kapısı dışındaki iki doğu ve batı giriş kapısı ve buna bağlı bir takım yönetim ve hizmet yapılarında ve kompleksin güneyinde kalan Campo Boario'nun ortasında yer alan envanterleme ve gözlem kulesinden bahsedilebilir. Bu yapılar günümüzde atıl halde alanda yer bulunmaktadır ve bazıları belirli bir kurum tarafından kontrol edilmediği için doğal sebeplerle bozulmakta ve vandalizm sonucu çeşitli zararlara uğramaktadır.

Az müdahale görerek iç mekanın büyük oranda korunduğu yapılar incelendiğinde, kuzeydoğudaki Monte di Testaccio tarafında yer alan giriş kapısının yanında bulunan ve bir kısmı eskiden yönetim binası, bir kısmı ise ahır olarak kullanılan eski planlardan okunan bloğun, Scuola Popolare di Musica adı altında bir müzik okuluna dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda iç mekanda bir takım müdahalelerin gerçekleştiği ancak yeni kullanım programının yoğun olmamasından dolayı büyük boyutlu bir dönüşüm olmadan gerekli mekanların yaratıldığı söylenebilir (Şekil 6.114).

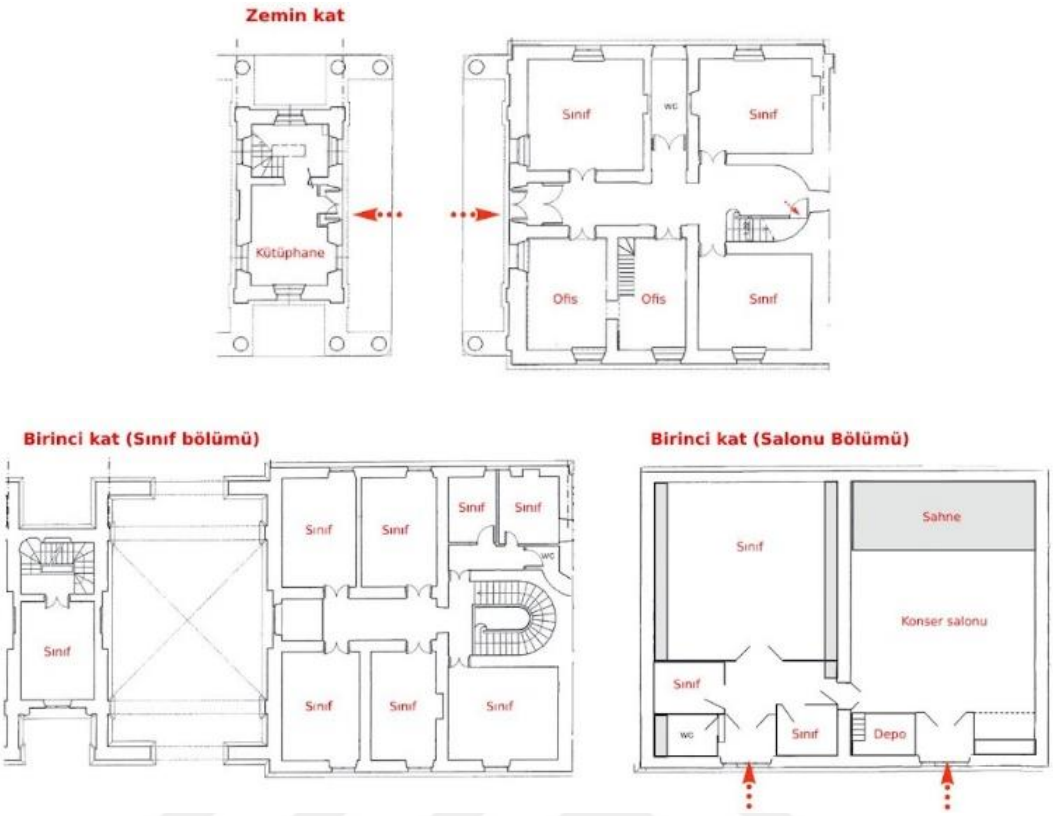

Şekil 6.114 Müzik okulunun güncel planı (Scuola Musica Testaccio, b.t.)

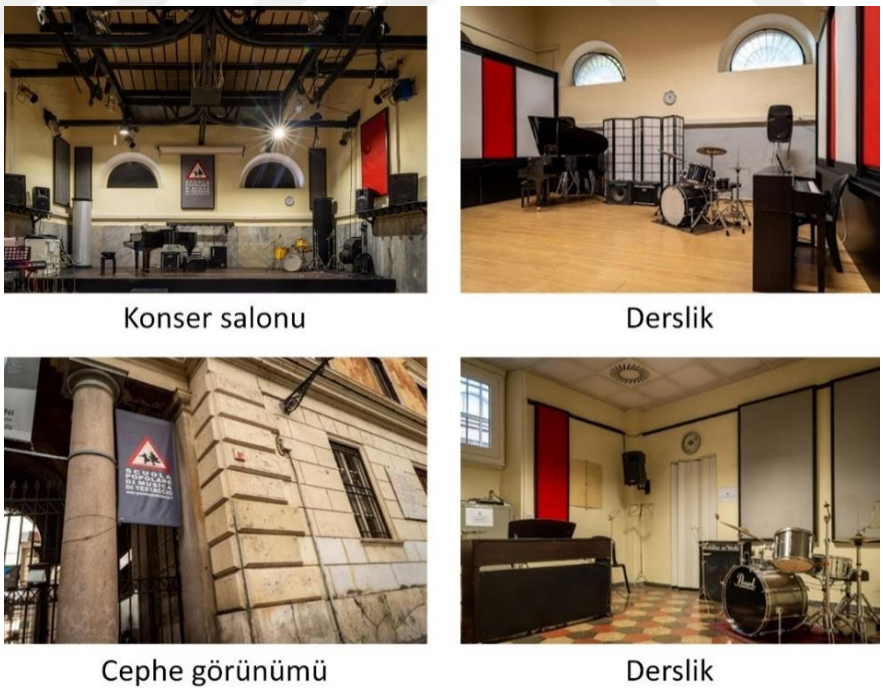

Şekil 6.115 Müzik okulunun güncel iç mekan görünümü (Scuola Musica Testaccio, b.t.)

Yapıların iç mekanı incelendiğinde, kalın ve yığma taş iç duvarlarla yaratılan özgün plan şemasının bozulmadan yeni işleve uyarlandığı görülmektedir. İç mekanda yeni duvar kaplamalarının ve yer döşemelerinin eklendiği görülmektedir. Kat yüksekliklerinin bazı odalarda korunduğu, bazı odalarda asma tavan eklendiği; ayrıca konser salonunda bulunan ve tavana bağlı bir takım donatıların bakım görerek özgün şekilde korunduğu görülmektedir. Bahsedilen konser salonu 7 m yüksekliğinde ve 12x8 m boyutlarında olup 3x8 m boyutlarında bir sahneye sahiptir. Bu donatılar günümüzde konser salonunda farklı bir görsellik sağlamak ve aynı zamanda yeni işlevin gereksinimi olan aydınlatma elemanlarının asılması amacıyla kullanılmaktadır. Yapı dışardan bakıldığında ise az bir müdahale görerek cephe iyileştirmelerinin yapıldığı görülmektedir. Yarım daire şeklindeki özgün pencerelerin olduğu gibi korunduğu görülürken gerekli bulunan yerlerde bazı pencerelerin PVC pencere ile değiştirildiği görülmektedir (Şekil 6.115).

Şekil 6.116 MACRO'nun özgün kullanımı ve yeni kullanımına dair görseller (Archivio Urbano Testaccio, 2023; Kişisel arşiv, 2014)

Yapıların kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemesinin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılar incelemeye alındığında bunların MACRO isimli dönüştürülen müze sergi alanı, alternatif bir kuruluşa ev sahipliği yapan ve bir etkinlik mekanı olarak kullanılan Citt à dell'Altra Economia, sanat akademisi olarak işlev gören ve yarı-açık ve kapalı mekanlardan oluşan Accademia di Belle Arti di Roma, Roma Tre Mimarlık Fakültesi olarak kullanılan ve farklı bloklarda

bulunan kütüphane, sınıf, atölye salonu ve konferans salonu ve son olarak sanat merkezi olarak işlevlendirilen La Pelanda'dan bahsedilebilir.

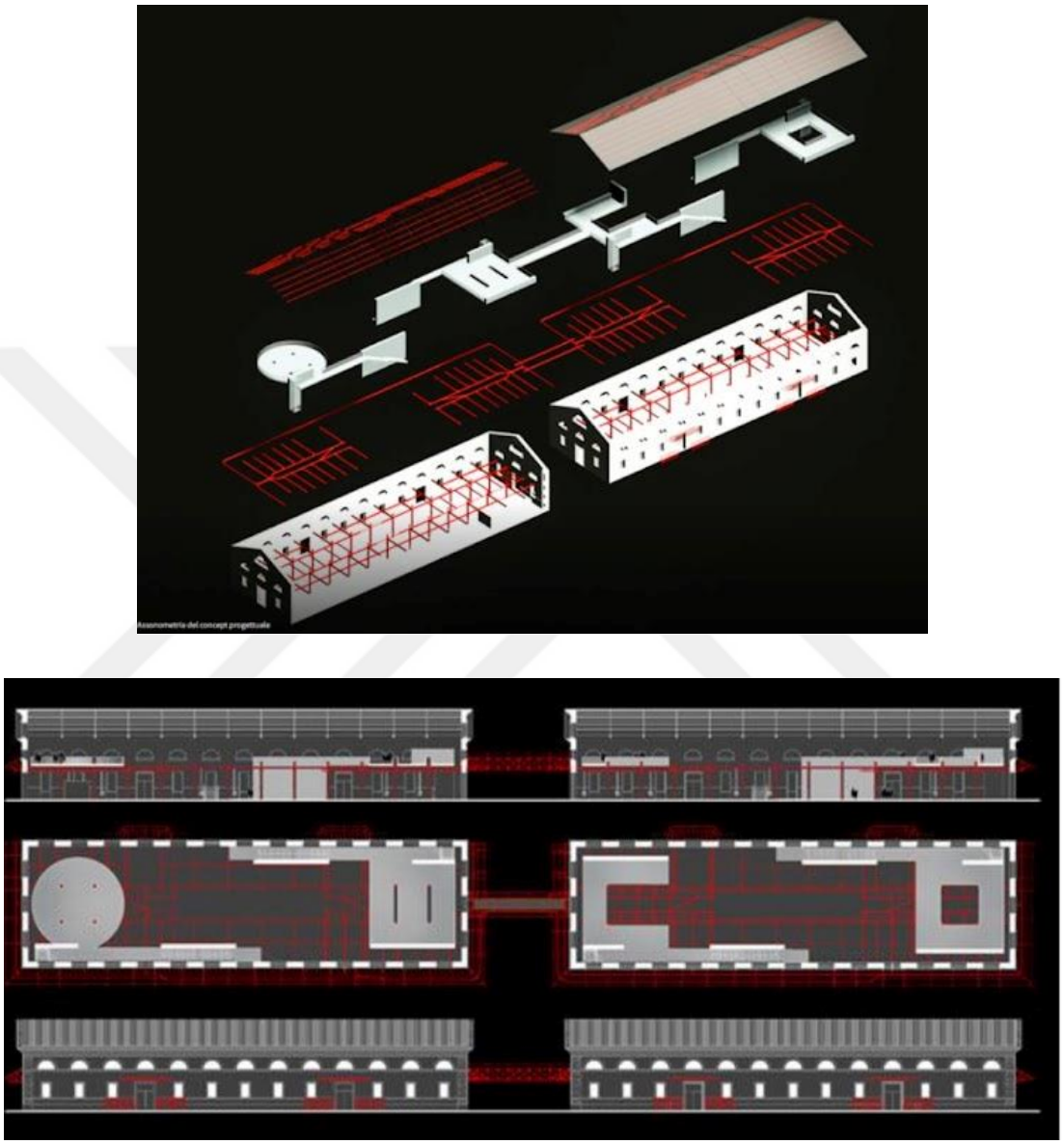

Şekil 6.117 MACRO'nun konsept görselleri (Cupelloni, 2021)

Kompleksin ortasında yer alan bloklardan ikisine kurulmuş olan ve müze-sergi alanı olarak yeniden kullanıma sunulan MACRO, yaklaşık 1.000 metrekarelik alana sahiptir. İç mekan, et kesim hücrelerini yapılandıran büyük dökme demir sütunlar,

demir kirişlerden oluşan bir taşıyıcı strüktür, başka bir blokta bulunan soğuk hava deposuna et taşıma için kullanılan yatay raylar, vinçler ve kancalardan ve Polonceau tipi makas çatı sisteminden oluşmaktadır (Şekil 6.116). Alanın yeniden dönüşümüne yönelik tasarımdan sorumlu Luciano Cupelloni'nin yaklaşımına göre, "özgün işlevden gelen bloklar arasındaki yatay ilişkiyi ve Ersoch'un "merkezi dikdörtgen" olarak adlandırdığı kütle kurgusunu bir arada korumak ve alandaki yataylığı koruyarak yeni kullanımda da mekanın yeni uzamsal ve algısal boyutlarını vurgulamak esas olmuştur (Gasparetto, 2023).

Şekil 6.118 MACRO'nun dönüşüm sonrası iç mekan görünümü (Cupelloni, 2021)

Müdahalelerde özgün malzemeler korunmuş ve yeniden kullanılmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: cepheler için traverten, tuğla, sıva ve sıva boyaları, iç mekan için bardiglio mermeri, yeni zeminler için çelik ve cam. Özgün malzeme vurgulanmış, yeni yapısal unsurlar mekanda nötr bir görünüm oluşturacak şekilde yerleştirilmiştir. Ayrıca, günümüz gereksinimlerine yönelik tesisat ve benzeri unsurlar mümkün olduğunca gizlenmiştir. Özgün ray sistemi ve kirişlerle uyumlu bir çelik döşeme ile ara kat oluşturulmuştur. Bu, sergi dolaşım noktalarında çeşitlilik sağlamayı amaçlamaktadır. İç mekanda temel olarak bir sergi mekanına özgün net bir düzen

oluşturulması, ancak aynı zamanda boş ve esnek bir atmosferik alan yaratılması istenmiştir (Şekil 6.118) (Cupelloni, 2021).

2007'de kullanıma sunulan Citta dell'Altra Economia, tartım alanı ve sundurmalı hayvan barındırma alanı olarak kullanılmakta olup, kompleksin ilk inşa edilen yapılarındandır. Bu yapı, tartıya giden sığırların geçmesi için dört geçit içerir ve dökme demir strüktüre sahip uzun, kiremit kaplı bir sundurmadan oluşur. Yapı, 5 metre genişliğinde ve 170 metre uzunluğunda lineer bir forma sahiptir. Çatılar arasında ise yaklaşık yedi metre genişliğinde açık bir alan bulunur (Şekil 6.119).

Şekil 6.119 Citta dell'Altra Economia'nın dönüşüm sürecine ait görseller (Cupelloni, 2021)

Şekil 6.120 Citta dell'Altra Economia'nın dönüşüm sonrası görünümü (Cupelloni, 2021)

Dönüşüme yönelik müdahaleler, yapıların temizliği ve sağlamlaştırılmasının yanı sıra, eksik parçaların aynı malzemeler ve benzer teknik çözümlerle yenilenmesini içermektedir. Ayrıca, sundurmalar arası mekanları değerlendirmek amacıyla çağdaş malzemeler kullanılarak ek yapıların entegrasyonu sağlanmıştır. Yeniden kullanıma yönelik olarak, çelik strüktür ve cam cephelerle açık ve yarı-açık alanlardan oluşan bir mekan yaratılması planlanmış, uzun sundurmanın altındaki kapalı alanlar çeşitli büyüklüklerde modüllere bölünmüştür (Şekil 6.120).

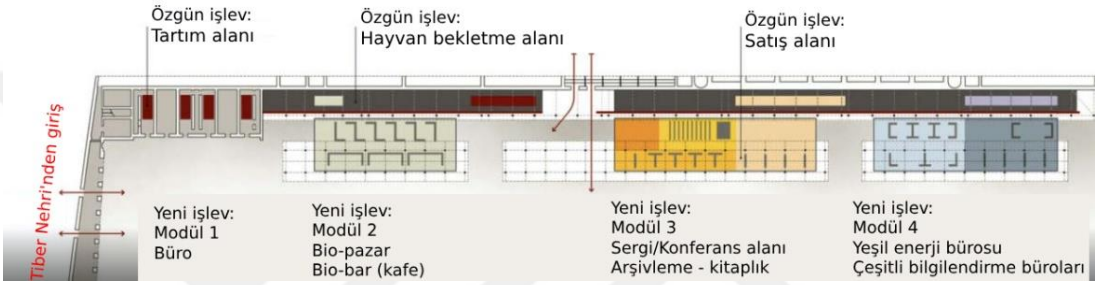

Şekil 6.121 Citta dell'Altra Economia olarak yeniden işlevlendirilen yapının planı

Oluşturulan modüller, organik ürünlerin sergi ve satış alanları, biyo-bar/restoran, kültürel ve eğlence etkinliklerini içeren farklı faaliyetler ile ofislere ayrılmış olup, iç mekan düzenlemeleri bu bağlamda gerçekleştirilmiştir (Şekil 6.121). İç mekanda yeni işleve yönelik düzenlenen alanların yanı sıra, özgününde var olan hayvan tartım aletleri, hayvan bağlama araçları ve su pompası gibi özgün donatılar yerinde korunmuştur (Şekil 6.122).

Şekil 6.122 Citta dell'Altra Economia'da korunan donatılara örnekler (Cupelloni, 2021)

Mevcut sundurma formundan yola çıkılarak gerçekleştirilen yeni yapı tasarımı, yapının coğrafi yönelimine yönelik hesaplamalar yapılarak biyo-mimarlık ve yeşil tasarım kriterlerine uygun olarak tasarlanmıştır. Buna bağlı olarak düşük emisyonlu camlar kullanılmış, bağımsız termo-mekanik ünitelerle beslenen bir iklimlendirme sistemi tasarlanmıştır ve bir fotovoltaik sistem kurulmuştur. Bu açıdan proje, 2009 yılında Uluslararası Sürdürülebilir Mimarlık Ödülleri kapsamında özel bir mansiyon almıştır.

Yapıların kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemesinin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği bir diğer örnek, Campo Boario'nun merkezinde yer alan yaklaşık 6.000 metrekarelik iki büyük bloğun yeniden kullanılmasına yönelik olarak LCA - Luciano Cupelloni Architettura tarafından planlanıp sanat akademisi (Accademia di Belle Arti di Roma) olarak işlevlendirilmesidir.

Şekil 6.123 Accademia di Belle Arti dersliği dönüştürülen mekan (Abaroma,2022)

İşlevlendirme amacıyla yapının açık ve yarı-açık mekanları, resim, heykel, dekorasyon ve sahne tasarımı okullarına, uzman laboratuvarlara, sergi ve konferans alanlarına, öğretmenler ve ziyaretçiler için stüdyo ve atölyelere dönüştürülmüştür (Şekil 6.123). Burası, kapsamlı müdahale görmeden önce, 2005 yılında temizlik ve güvenlik sağlama amacıyla bir ön müdahale yapılmış ve bir süre geçici sergi alanı olarak kullanılmıştır. Ardından, kapsamlı dönüşümün gerçekleşmesi için yapının orijinal mimari özellikleriyle yeni işlevsel organizasyona bağlı çeşitli eklemeler entegre edilerek uygulanmak üzere planlanmıştır.

Özellikle Campo Boario'ya bakan kısımların kütlesel anlamda özgün haliyle korunarak yarı-açık mekanlar olması durumunda, bunun muhafaza edilmesi ve eğitim amaçlı kullanılacak sınıf, atölye gibi alanların cam cephelerle örtülmesi planlanmıştır. Bu şekilde kapatılmayan alanlar, bir geçiş mekanı ve açık hava sergi ile etkinliklerine ev sahipliği yapan bölümler olarak tasarlanmıştır (Şekil 6.124). Sonuç olarak, farklı boyutlarda dört tarafı kapalı sınıflar ve sınıfların önünde yer alan açık avlulardan oluşan bir dizi mekan yaratılmıştır. Bunun dışında, yarı-açık mekanların bir tarafında

çağdaş malzeme ile kapatılmış küçük mekanlar ise hizmet alanları, giyinme odaları, aletler ve malzemelere yönelik depolama alanları olarak düzenlenmiştir.

Şekil 6.124 Dönüşüm sonrası yarı-açık mekanlara dair görseller (Cupelloni, b.t.)

Yapıların kısmen müdahale görerek yapı strüktürü ve malzemesinin korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun değiştirildiği yapılara bir diğer örnek, Roma Tre Mimarlık Fakültesi kapsamında yeniden kullanıma sunulmuş olan ve kütüphane, sınıf, atölye salonu, konferans salonu olarak yeniden işlevlendirilen 9E numaralı bloklardır. Bu bloklardan kütüphane bloğu ele alındığında, 32 x 18 x 13 m boyutlarında olup, tarihi alandaki diğer yapılara kıyasla ortalama bir büyüklüğe sahiptir (Raimondi, 2021).

Kütüphaneye çevrilen yapının müdahale öncesinde oldukça kötü bir durumda olduğu bilinmektedir. Yapının müdahale öncesi durumu ele alındığında, cephesel anlamda özgünlüğünü korumuş olsa da (Şekil 6.125), çatı elemanlarına bakıldığında, yağmur suyunun sızması ve ana taşıyıcıların korozyona uğraması sonucu çökmüş olduğu ve yapısal olarak tehlikeli bir durumda olduğu görülmektedir (Şekil 6.126). Bu sebeple, öncelikle yapısal rolünü yerine getiremeyen ve tamamen hasar görmüş yapısal elemanların yeniden yapılması önemli bir konu olmuştur. Ayrıca, yapı özelinde temel güçlendirmeye yönelik çeşitli çalışmalar da gerçekleştirilmesi gerekmiştir. Bu uygulamalar yapılırken, esas olarak özgün ve uyumlu malzemelerin kullanılması temel yaklaşım olmuştur.

Şekil 6.125 Müdahale öncesi kütüphane yapısının dış görünümü (Feiffere ve Raimondi, 2023)

Şekil 6.126 Müdahale öncesi kütüphane yapısının içerden görünümü (Feiffere ve Raimondi, 2023)

Yapı, iki katlı bir kütüphane olarak tasarlanmış ve geniş bir galeri boşluğu yaratılarak engelsiz bir biçimde tüm iç mekan görünümünün algılanması sağlanmıştır. Yeni çelik asma kat, görünüm açısında mekanla uyumlu ancak açıkça ayırt edilebilir

şekilde düzenlenmiştir. Tesisata yönelik eklemeler mümkün olduğunca duvarların içine gizlenerek gerçekleştirilmiştir.

Şekil 6.127'de görüldüğü üzere, yapı özelinde oluşturulmuş özgün donatı konsepti paftasında, mevcutta ürün işlemeye yönelik askı vb. aletlerin ve su kanalı gibi sabit donatıların tespit edildiği görülmektedir (Feiffere ve Raimondi, 2023). Yapının iç mekanı tasarlanırken, tasarım girdisi olarak tespit edilen bu donatı elemanları göz önünde bulundurulmuştur.

Şekil 6.127 Kütüphane yapısındaki mevcut donatılara yönelik müdahale konsepti paftası (Feiffere ve Raimondi, 2023)

Sabit duvarlarla bölümlendirilmek istenmeyen iç mekanda, işleve yönelik okuma odası, çalışma alanı gibi mekanlar yaratabilmek amacıyla kitaplık, modüler raf sistemleri gibi taşınabilir mobilyalarla, alanların mekansal düzeni organize edilmiştir. Bu şekilde zemin katta üç okuma odası ve üst katta on okuma alanı düzenlenmiş, ayrıca yapıda toplamda 106 kişilik oturma kapasitesi tasarlanmıştır. Yapının masif duvarlarla

bölümlendirilmemiş olmasıyla, yapının üst kotunda yer alan büyük yarım daire pencerelerden alt kata kadar yeterli doğal aydınlatma sağlanabilmiştir (Şekil 6.128) (Raimondi, 2021).

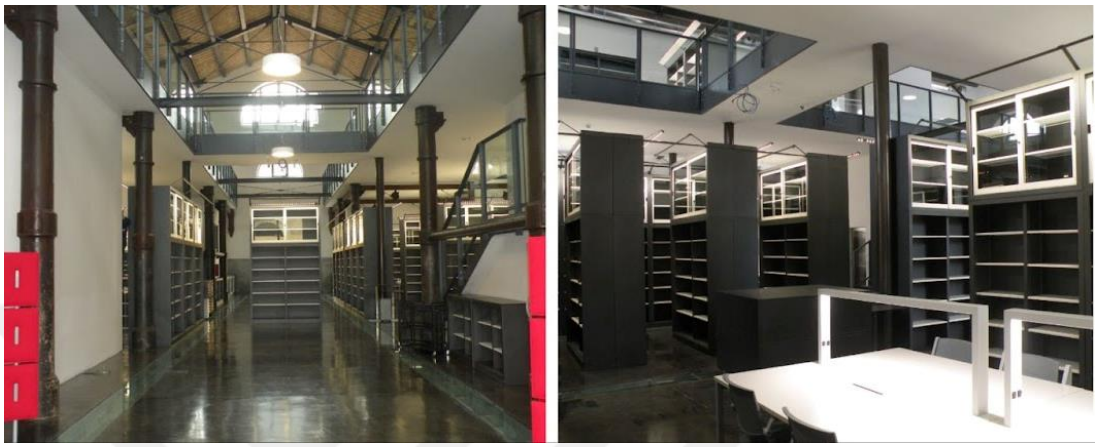

Şekil 6.128 Kütüphane yapısının dönüşüm sonraki durumu (Feiffere ve Raimondi, 2023)

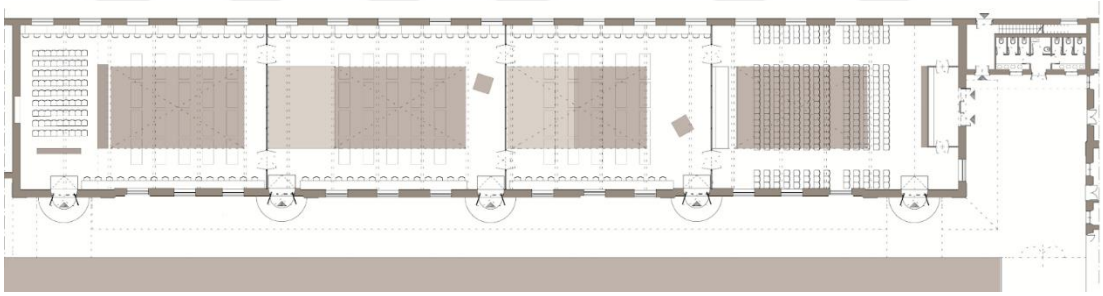

Şekil 6.129 Roma Tre Mimarlık Fakültesi'ne ait derslik ve seminer salonuna dönüştürülen bloğa ait mimari plan (Studio Insula, 2022)

Roma Tre Mimarlık Fakültesi kapsamında eğitim işlevine yönelik yeniden işlevlendirilen bir diğer uzun yapı, alanın kuzeyinde bulunan 7 numaralı bloktur. Bu bloğun özgün işlevini sürdürdüğü süreçte, dönemsel müdahalelere maruz kaldığı, restorasyon çalışmaları öncesi gerçekleştirilen keşif araştırmalarında ortaya çıkmıştır. 1932'de yaşanan büyük dönüşümde, iç mekanda geçmişte var olan iç bölmeler tamamen ortadan kaldırılarak tek ve uzun bir alan yaratılmıştır. Sağlamlığı korumak

amacıyla o dönemde ek betonarme kirişler ve çatıyı desteklemek için çelik halatlar eklenmiştir. Ayrıca, tüm et taşıma ray sisteminin ortadan kaldırıldığı bilinmektedir.

Özgün işlevi sürerken iç mekan bölmelerinin ortadan kaldırılması sonucu ortaya çıkan boş ve geniş bir hacmin varlığı, yeni işleve yönelik olarak planlamanın gerçekleştirilmesinde bir fırsat olarak görülmüş ve tasarımda kolaylık sağlamıştır. Geniş bloğun mimarlık fakültesinin en sık kullanılan alanı haline gelmesi sağlanmış ve bu amaçla Şekil 6.129'daki mimari planda görüldüğü üzere, hacim 4 parçaya ayrılarak derslerin gerçekleştiği sınıf, stüdyo ve bir seminer salonuna dönüştürülmüştür (Studio Insula, 2022).

Şekil 6.130 Yeni beton prefabrik çatı strüktürünün (sol) ve iç mekan düzenlemesinin (sağ) yapım aşaması (Insula Architettura e Ingegneria, 2022)

Bloğun çatısının tehlikeli bir strüktüre sahip olduğu düşünülmesi sebebiyle, bu elemanlar tamamen kaldırılmıştır. Çatının özgün eğim ve formuna sadık kalınarak prefabrik beton taşıyıcılarla yapılmış yeni bir çatı strüktürü yapıya monte edilmiştir. Oluşturulan yeni çatı iç kısımdan ses emici malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 6.130).

Proje tasarımını gerçekleştiren mimarlık şirketi Studio Insula'nın yaklaşımı, mevcut iç mekan hacmini vurgulayarak yüksekliği ve lineerliği korumak, basit ve hafif elemanlar ve az sayıda yeni malzeme eklemek şeklinde olmuştur. Tasarımda odak noktasının, akustik anlamda ve görsel olarak birbirinden mekansal olarak ayrılmış yeterli sayıda sınıf ve stüdyo yaratırken büyük ve lineer alanın bütünlüğünü korumak

olmuştur. Buna çözüm olarak uygulamada, sınıfları olabildiğince şeffaf, büyük cam bölme duvarlarla ayırmak ve sadece ders sırasında odaklanılan sunum bölümünün ahşap bölme ile yan sınıftan ayrılması sağlanmıştır. Bu şekilde hem kendi içinde görsel ve akustik anlamda izole sınıf ve stüdyolar yaratılırken hem de uzun yapının bir uçtan diğer uca görsel anlamda kesintiye uğramaması sağlanmıştır. Cam ve ahşabın yanı sıra ortama az sayıda renk katacak, beyaz, gri ve mavinin kullanılmasına odaklanılmış ve sadelik korunmuştur (Studio Insula, 2022).

Şekil 6.131 Derslik olarak kullanılan alanın güncel görünümü (Insula Architettura e Ingegneria, 2022)

Alanda özgün pencerelerin az olması sebebiyle, içerisinin bir sınıf için yeterince aydınlık olmaması ve yönetmeliklerle örtüşmeyen değerlerde olması nedeniyle iç mekanın doğal aydınlatılmasına yönelik arayışa girilmiştir (Şekil 6.131). Özgün cephe düzeninin korunması gerektiğine karar verildikten sonra, alternatif olarak motorlu perde sistemi bulunan çatı pencereleri tasarlanmış ve böylece bütün alan kesintisiz doğal aydınlatma ile konfor koşullarının gerekli seviyede olduğu bir ortama dönüştürülmüştür. Herhangi bir ısıtma düzeneği kurularak ortamda kalabalık yaratılmaması amacıyla yerden ısıtma sistemi kurulmuştur.

Eğitim işlevine yönelik diğer bir mekan, günümüzde kimi zaman atölyelerin gerçekleştirildiği, kimi zaman ise öğrencilerin bireysel olarak ders çalışabildiği bir alan olarak kurgulanmış atölye bloğudur. Bu bloktaki müdahalenin derslik bloğundakinden en büyük farkı, hayvanların asılarak muhafaza edildiği ve taşındığı

çelik rayların ile bunu taşıyan çelik kolonlardan oluşan iç mekan donatılarının yerinde mevcut şekilde bırakılmasıdır (Şekil 6.132).

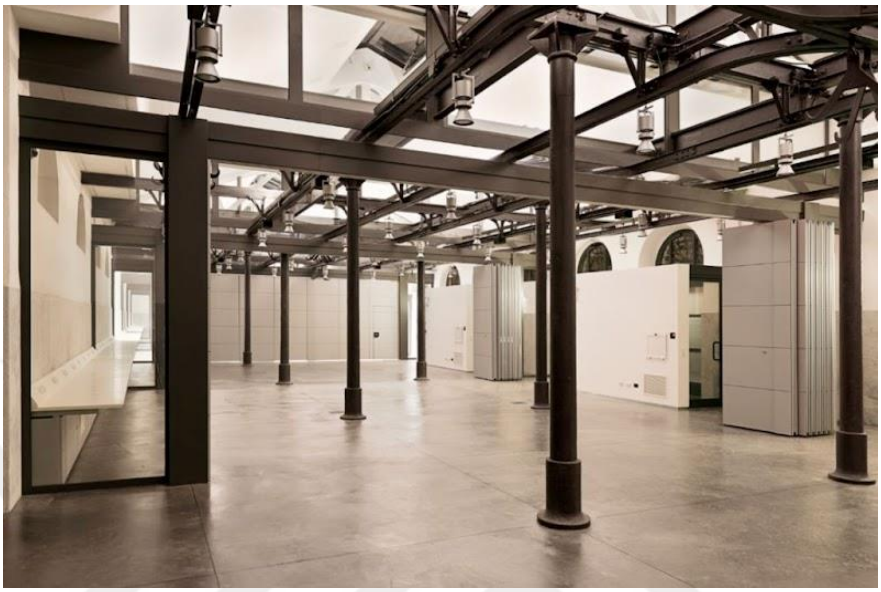

Şekil 6.132 Farklı metrekarelere ayrılabilen atölye alanı (Insula Architettura e Ingegneria, 2022)

Şekil 6.133 Atölye bloğunda raylı paneller ile mekanların bölümlere ayrılması (Insula Architettura e Ingegneria, 2022)

Derslik bloğu gibi, Studio Insula'nın yeniden işlevlendirme planlamasını gerçekleştirdiği alanda temel prensip, alanı çeşitli boyutlardaki etkinliklere ev sahipliği yapabilmesi ve aynı süre zarfında farklı etkinliklerin birbirini rahatsız etmeyecek şekilde izole edilmesinin sağlanmasına yönelik esnek bir mekan yaratmak olmuştur. Bu amaçla, uzun ve lineer blok hacmi gerektiği zaman küçük parçalara ayrılabilecek şekilde, belirli aralıklarla açılıp kapanabilen raylı panel sistemler eklenmiştir. Bu sistemlerin açılıp kapanmasıyla 120 metrekarelik küçük bir çalışma alanı yaratılabileceği gibi, tüm panel sistemlerin açık tutulmasıyla daha büyük bir hacim kullanılabilir hale gelmektedir. Bu sayede, günümüzde çoğu mimarlık fakültesinin ihtiyaç duyabileceği çok kişinin katılım sağladığı büyük bir etkinlik gerçekleştirilirken, aynı süre içinde az katılımlı ufak çaplı etkinliklerin de gerçekleşmesi mümkün kılınmıştır (Şekil 6.133).

Mekanda, dersliklerde olduğu gibi doğal aydınlatmanın artması amacıyla cephede yeni açıklıklar yaratılmamış ve perde sistemli çatı pencereleri eklenmiştir. Mevcut raylardan oluşan donatılar, işlevsel anlamda mekana günümüzde fazla katkı sağlamasa da, yeni işlevin ihtiyacı olan aydınlatma sistemlerinin yerleştirilmesi için kullanılmıştır. Yeni yer döşemesi veya yenilemeye yönelik malzeme ve renk seçimi olabildiğince nötr ve ortamda baskınlık yaratmayacak şekilde yapılmıştır. Eski işleve yönelik izler ise hem yapıdan hem de donatılardan kaldırılmıştır. Ayrıca, ders çalışmaya yönelik olarak duvar taraflarına sade bir görünüme sahip sabit masalar yerleştirilmiş ve bu masa elemanlarının altında bulunan kapaklı alanlara yerleştirilen elektrik tesisat ve sistemleri gizlenmiştir.

Roma Tre Mimarlık Fakültesi'nin bir parçası olarak kullanılan ve son olarak ele alınan bir diğer blok, büyük bir kısmında geniş bir konferans salonunun yer aldığı ve bir kısmında da daha küçük metrekareli dersliklerin bulunduğu 8 numaralı bloktur. Konferans salonu ele alındığında, burası mimarlık fakültesi içerisinde en kapsamlı dönüşüme uğrayan alanlardan biridir.

92x16 metre boyutu ve 9,15 metre yüksekliği ile alanın en büyüklerinden biri olan 8 numaralı blok, özgününde 5 ayrı iç mekandan oluşmakta olup, bunların küçük metrekarelere sahip olan üçünün iki katlı, diğer ikisinin ise tam yapı yüksekliğinde olduğu söylenebilir. Daha büyük olan mekanlardan birinin 36x15 metre ve diğerinin

30x15 metre boyutlarında kesimhaneler olduğu bilinmektedir. İki katlı alanlardan birinin başlangıçta yardımcı odaları ve ofisleri barındırdığı, çelik çift T kirişler ve tuğla kemerlerden oluşan bir döşeme yapısına sahip olduğu belirtilmektedir. Bloğun merkezinde bulunan diğer mekanda ise buhar kazanları gibi işlevsel ekipmanları barındıran ve 21,84 metre yüksekliğe ulaşan tamamen tuğla yapılmış bir baca bulunmaktadır.

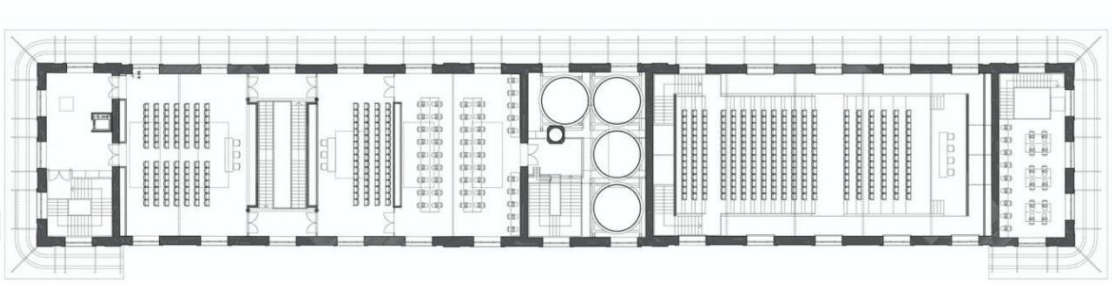

Şekil 6.134 8 numaralı bloğun yeni işleve yönelik mimari planı (Ravasio, b.t.)

Kesimhane olarak kullanıldığı süre boyunca kapsamlı bir değişim geçirmemiş olan bloğun öncelikle gerekli konsolidasyon işlemleri gerçekleştirilerek güvenli hale getirilmiştir. Bahsedilen iki yüksek tavanlı mekanda iki farklı müdahale uygulanmıştır. Bloğun batı kanadında beton döşeme ile bu yükseklik iki kata ayrılmış ve sınıf ile laboratuvarlar oluşturulmuştur (Şekil 6.134) (Bergami ve Conte, 2018). Diğer bloklardakine benzer bir tasarım anlayışı izlenmiş ve cephe düzenini bozmamak amacıyla perde sistemi bulunan çatı pencereleri eklenmiştir (Şekil 6.135). Ayrıca, nötr renklerde malzeme kullanımı tercih edilmiştir; ancak farklı olarak görünür havalandırma sistemi entegre edilmiştir (Şekil 6.136).

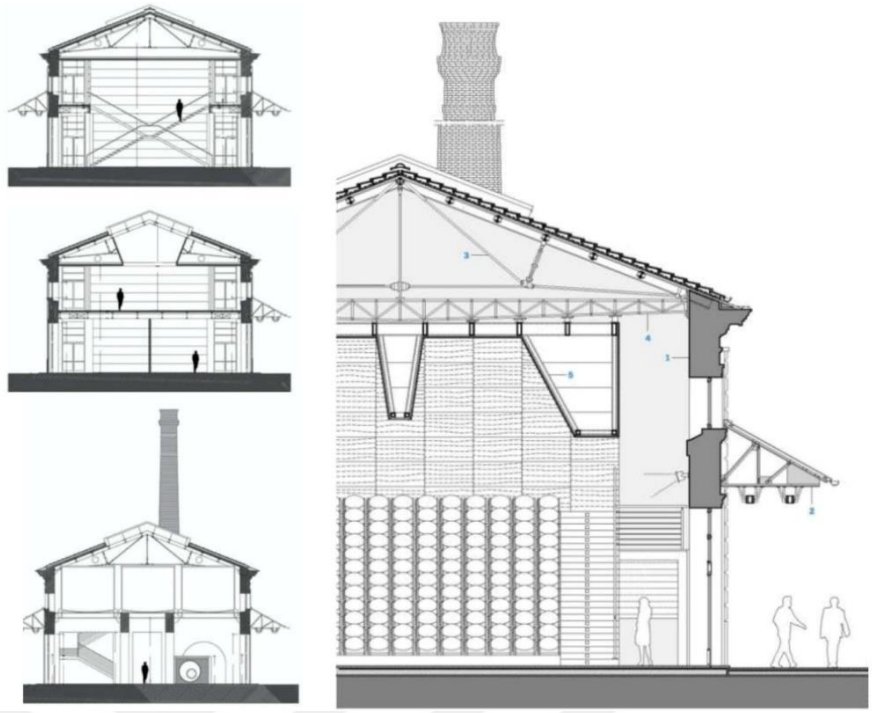

Şekil 6.135 Bloğun yeni işlev tasarımına yönelik mimari kesitler (Ravasio, b.t.)

Şekil 6.136 Bloğun batısında oluşturulan ara kattaki dersliklere örnek (Erfrati, 2020)

Doğu tarafındaki yüksek alana bakıldığında, buranın yüksekliği özgün şekilde korunarak bir konferans salonu oluşturulmuştur. 266 kişilik bir oturma yeri barındıran konferans salonunun tasarım prensibi, özgün tarihi binadan yapısal ve görsel olarak bağımsız bir "konferans birimi" veya "konferans kutusu" yaratmak olmuştur. Bu prensiple, "kutu içinde kutu" olarak ifade edilebilecek bir tasarım hedeflenmiştir (Şekil 6.137). Bu amaçla, seyirci bölümünün basamaklı kısmı yaratılmak üzere yerinde beton dökülerek eğimli bir alan oluşturulmuş ve üzerine yapılan yer kaplamasının üzerine tüm koltuklar yerleştirilmiştir (Gasparetto, 2023).

Şekil 6.137 Konferans salonu için hazırlanmış "kutu içinde kutu" konsepti (İtaliana Costruzionispa, b.t.)

Sahne kısmına ait tüm elemanların ve sahne arkasındaki kaplamanın kutu içinde kalması sağlanarak, özgün yapıya olabildiğince az dokunulması amaçlanmıştır. Ayrıca, bahsedilen bu "konferans kutusu", sonradan eklenen bir çelik çatı sistemiyle taşınarak, özgün çatıdan belirli bir alt kotaya yerleştirilen tavan elemanlarının ters piramit benzeri bir formda, mekanın akustik gereksinimlerini karşılaması öngörülmüştür. Mekanın havalandırma sistemi de bu kutunun tavan elemanlarına entegre edilmiştir. Tavan elemanının masif bir nitelikte olmaması sayesinde özgün Polonceau çatı kirişlerinin tamamen gizlenmesinin önüne geçilmiştir (Şekil 6.138).

Şekil 6.138 "Kutu içinde kutu" konseptli konferans salonunun uygulama sonrası farklı açılardan görünümü (Jemolo, 2016)

Son olarak, oluşturulan sınıf bölümü ile Aula Magna isimli konferans salonu arasında kalan küçük metrekareli, ancak büyük donatı elemanlarını barındıran alan, bloğun çekirdek sirkülasyon bölümü olarak kullanılmış ve sınıflara ile konferans salonuna ulaşılabilen bir mekana dönüştürülmüştür. Bu dönüşümde, büyük donatı elemanlarının yerinde korunması sağlanmış ve alandaki merdivenler kullanılırken, teçhizatların yanında geçilerek bunların gözlemlenmesi için yapı kullanıcısına olanak verilmiştir (Şekil 6.139).

Şekil 6.139 Sirkülasyon mekanı olarak kullanılan merkez alandaki korunan donatılar (Erfrati, 2020; Cordeschi, 2016)

Şekil 6.140 La Pelanda iç mekanından görünümler (Strappa, 2010)

Bir başka alan incelenecek olursa, Carmassi Studio Di Architettura tarafından koruma yaklaşımı geliştirilen ve planlaması gerçekleştirilen, aynı zamanda MACRO müze-sanat merkezinin bir uzantısı olarak bilinen La Pelanda'nın yeniden dönüşümünde temel düşünce, mekanlarda esneklik ve şeffaflık sağlamaktır. İç mekanda, hayvan banyo küvetleri, raylar ve hayvan asma araçları gibi çok sayıda donatının bulunması ve bunların mekandaki işleve dair görsel bir anlatım sunması nedeniyle, olabildiğince bu elemanların korunması planlanmıştır (Şekil 6.140).

Şekil 6.141 La Pelanda'nın yeniden kullanımına yönelik mimarlık stüdyosunun oluşturulduğu konsept görsel (Carmassi, 2014)

La Pelanda, toplamda yaklaşık 5.000 metrekarelik geniş bir alana sahip olup, bu mekanın her türlü etkinliğe uyarlanabilir olmasına yönelik bir yaklaşım ile alan yeniden kurgulanmıştır (Şekil 6.141). Bu yaklaşımdan yola çıkarak, geniş cam yüzeyler, halkın tamamen geçip gidebileceği ve aynı zamanda yapı içerisini görme fırsatı bulacağı geçiş yolları ve modüler eklentiler planlanmıştır. Mekanda, dans, araştırma tiyatrosu, müzik, enstalasyon ve atölyelere yönelik çeşitli etkinliklerin düzenlenebileceği esnek alanlar oluşturulmuştur.

Yapının iç mekanını iyileştirmeye yönelik olarak, yer döşemeleri özgün doku ile uyumlu malzemelerle yenilenmiş ve duvarlar özgününe uygun bir şekilde bakım görmüştür. Donatılar büyük oranda bakım görerek, yeni işlevi engellemeyecek biçimde yerinde korunmuştur (Şekil 6.142). Mekanlara eklenen çağdaş gereksinimlere yönelik mobilya ve elemanlar, çoğunlukla alanda baskınlık kurmayacak şekilde ve mümkünse tekrar sökülebilir olarak tasarlanmıştır. İç mekanda, atölye gibi etkinliklerin gerçekleşmesine yönelik oluşturulan küçük metrekareli alanlar

çoğunlukla cam ayırıcı duvarlarla ayrılmıştır. Bunun dışında, çatı strüktürü korunmuş, kaplama malzemesi yenilenmiş ve bir kısmında iç mekanda doğal aydınlatma yaratma amacıyla cam çatı malzemesi kullanılmıştır.

Şekil 6.142 La Pelanda dış mekanının ve donatılarının uygulamas sonrası görünümü (Carmassi, bt.)

La Pelanda'da dikkat çeken bir diğer uygulama, bu yapıyla bitişik olarak konumlanan ve özgününde su deposu olarak kullanılmış olan blokta gerçekleşmiştir. Burada, su depolarının korunması mümkün olmamış ancak alanın lineer kütlesi korunarak iç mekanda, özgününde dairelerin planda dairesel yanyana konumlanışına benzer şekilde dairesel mekanlar oluşturulmuştur. Bu şekilde, mekanın geçmişteki kurgusuna atıfta bulunulmuştur. Planda dairesel olarak kurgulanan mekanların arasında yaratılan boşluklarla yapı boyunca yürünebilmekte ve burada dönemsel olarak gerçekleşen sanat sergileri gezilebilmektedir (Şekil 6.143).

Şekil 6.143 La Pelanda'da su depolarının yerine tasarlanan sergi alanı (Cupelloni , b.t.)

Ele alınan nitelikli yapılar özelinde gerçekleşen müdahale türlerinin ardından, *yeniden kullanımı sağlanmış dönem ekleri* incelendiğinde, özellikle Tiber Nehri tarafından alana giriş sağlayan ve daha çok sanat okulu ile Roma Tre Mimarlık Fakültesi'ne erişim sağlamak için kullanılan betonarme yapı dizisi ve giriş bölümünden bahsedilebilir. Burada, Roma Tre Üniversitesi'nin danışma birimini barındıran beton saçaklı bir girişin yanı sıra, bunlara bitişik olarak öğrencilerin sıklıkla uğrak noktası olan bir kafeterya bulunmaktadır. Betonarme malzemeyle tek katlı olarak inşa edilmiş dönem yapısı, görünüm olarak niteliksiz olup, günümüzde büyük oranda doğal sebepler ve vandalizm sonucu eskime ve bozulmaya uğramıştır (Şekil 6.144).

Şekil 6.144 Yeniden kullanımı sağlanmış dönem eklerine örnek olarak giriş kapısı (Google Earth görseli, 2022)

Kullanılmayan dönem ekleri kapsamında alanın kuzeybatısında alanın sokağa bakan cephesinde yer alan planda L formlu yapıdan bahsedilebilir. Bu yapı, geçmişte bilinmeyen bir tarihte bir kısmı yıkılan özgün yapının büyük bir kısmının betonarme ile tamamlanması sonucu oluşturulmuş olup, niteliksiz olarak değerlendirilebilir. Yeniden kullanımı sağlanmış derslik bloğuna bitişik olan bu yapı günümüzde kullanılmamakta ve atıl bir görünüme sahiptir.

Şekil 6.145 La Pelanda yapısına entegre edilen çağdaş ek yapı (Muratore, 2011)

Şekil 6.146 Citta dell'Altra Economia yapısında iki özgün sundurmanın ek yapı ile birleştirilmesine ait görsel (Archidiap, b.t.)

Çağdaş ekler ele alındığında, kompleksin ortasında yer alan ve bir kısmı sanat merkezi olarak işlevlendirilen La Pelanda yapısına, bir kısmı ise etkinlik mekanı olarak kullanılan Citta dell'Altra Economia yapısına entegre edilmiş çağdaş malzeme ve tekniklerle oluşturulmuş ekler incelenebilir (Şekil 6.145). Çağdaş ek yapıların tasarımında çelik konstrüksiyon ve nötr renkli alüminyum panel cephe veya cam kullanımı görülmektedir. Amaç, uzun bloklar arasında kalan dar ve lineer alanları yapının içindeki işlevlere entegre ederek değerlendirmek ve Citta dell'Altra Economia yapısında olduğu gibi, özgün uzun sundurma yapısının altında kalan mekanı kapalı bir alana dönüştürürken, yandaki diğer sundurmalı alanla bir araya getirip fonksiyonellik sağlamaktır (Şekil 6.146).

6.4.7 Ex-Mattatoio - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi

Aşağıda, tarihi kompleksin karma işlevlerle yeniden kullanımının sağlanması amacıyla alanda gerçekleşen müdahaleler, koruma-kullanma dengesinin sağlanması

bağlamında oluşturulmuş parametreler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu kapsamda hazırlanan tablolar EK 12'de verilmiştir.

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün korunması

- Alandaki açık mekanların dönüşüm sonrası durumu değerlendirildiğinde, özgün sokak dokusunun ve doluluk-boşluk oranının çoğunlukla korunduğu görülmektedir. Çoğunlukla bloklar arası sokaklardan oluşan açık alanlar, bulunduğu bölgedeki blokların yeniden işlevlendirilmiş olması durumunda, o bloğun işlevine yönelik olarak minimum müdahale ile yeniden kullanıma sunulmuştur. Örneğin, eğitim işlevinin bulunduğu sokakta derslik birimlerinin doğrudan açık alana açılması sebebiyle, buralar öğrencilerin aktif olarak kullandığı ve yer yer sade sokak mobilyalarının yerleştirildiği alanlara dönüştürülmüştür. Bununla birlikte, açık alanlar için yoğun bir işlev programı oluşturulduğu söylenemez.
- Yeni işlev doğrultusunda, alanın mevcut iki giriş aksından güneyde olanı kültür ve etkinlik yapılarına ulaşıma yönelik olarak kullanılırken, nehir kıyısı tarafında yer alan kuzey girişi atıl halde bulunmaktadır ve dönem eki olarak inşa edilmiş olan giriş aksından eğitim yapısına ulaşılmaktadır. Bu durum, kompleks için özgününde bir prestij ifadesi olarak inşa edilmiş olan ana giriş yapısının kullanıcı tarafından algılanmasını engellemektedir.
- Alandaki yapılar, karma işlev kapsamında birbirinden farklı kullanım programlarına ve faaliyet düzeyine sahip yeni mekanlara dönüştürülmüştür. Buna rağmen, müdahale yoğunluğu genel olarak benzerlik göstermektedir. Yeni işlevlerin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli olan müdahaleler, olabildiğince iç mekan hacim, malzeme ve mimari elemanlarını koruyacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Gerekli müdahaleler genel olarak; iç mekan bölünmeleri sonucu kullanım programı için sağlanması gereken derslik, hizmet alanı gibi mekanların yaratılması, doğal aydınlatmanın sağlanması, bozulmuş malzemelerin temizlenmesi/yenilenmesi, sirkülasyon alanlarının sağlanması ve ısıtma/havalandırma olanaklarının yaratılması şeklinde sıralanabilir. Hem eğitim yapısı olarak değerlendirilen hem de kültürel

faaliyetlere yönelik dönüşüm gerçekleşen bloklarda, iç mekan bağlamında özgünlük ve bütünlüğün sağlandığı söylenebilir.

- Dönüşümde önemli uygulamalardan biri, her blok özelinde iç mekanlarda ve açık alanlarda bulunan donatıların ve kirli görünüm yaratan mezbahane işlevine yönelik elemanların alanda uzaklaştırılması olmuştur. Bu gerçekleşirken, mümkün olan kısımlarda bazı donatı elemanlarının yerinde korunması olumlu bir yaklaşımdır. Bunun haricinde, bu elemanların başka bir yere taşınarak sergilendiği bir mekan yaratma ihtiyacı duyulmamıştır. MACRO sanat merkezi içerisinde korunamayan blok için, dairesel donatı elemanlarına atıfta bulunmak üzere planda dairesel formda bir kurgu tasarlanması da olumlu bir uygulama olarak ele alınabilir.
- Campo Boario tarafında bulunan Sanat Akademisi ve Città dell'Altra Economia'da, kapalı mekan ve yarı-açık mekan olanaklarını artırmaya yönelik olarak gerçekleşen eklemeler, buralarda doluluk-boşluk oranının değişmesine sebep olmuştur. Bu durum, alanın özgün biçiminin farklılaşmasına yol açsa da, gerekli eklemelerin özgün doku ile uyumlu malzeme ile gerçekleştirilmesi ve baskınlık yaratmaması açısından görsel anlamda bir olumsuzluk teşkil etmemektedir.
- Dönüşümde bir diğer önemli uygulama, mekanların yeni işlev programına yönelik kurgulanmasının yanı sıra, kullanılamaz hale gelmiş yapısal elemanların yenilenmesidir. Bu sebeple, yer yer çatı taşıyıcıları, çatı örtüsü gibi mevcut elemanların tamamen yeni ve güncel malzemelerle değiştiği görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş Gereksinimleri Karşılama

- Açık mekanlarda yeni işleve yönelik yoğun bir kurgu tasarlanmamış olması nedeniyle, burada çağdaş gereksinimlere yönelik fazla bir müdahale söz konusu değildir. Mevcutta var olan açık mekandaki donatıların yeni işleve uyum sağlaması amacıyla, yenilikçi malzeme ile üzerinin örtülerek yapı saçağına dönüştürülmesi ve bazı kısımlarda hayvan barındırmaya yönelik yarı-açık mekanların çağdaş malzeme ile kapatılarak yeni kapalı mekanlara

dönüştürülmesi, özgünlüğe müdahale eden uygulamalardır. Ancak, alan bütününe bakıldığında bu uygulamalar olumsuzluk yaratmamaktadır.

- İç mekanda çağdaş gereksinimlere yönelik gerçekleştirilen eklemeler arasında, mekan kurgusunu değiştiren uygulamalar, üniversite, kültür merkezi ve sanat akademisindeki sabit alçıpan veya cam bölücü elemanlar ile üniversite etkinlik bloğundaki hareket edebilen ayırıcı elemanlar yer alabilir. Bunların tasarımında, özgün malzeme dokusu üzerinde baskınlık yaratmayacak ve mümkünse iç mekan hacim algısını koruyacak tercihler yapılması olumlu bir yaklaşımdır.
- Çağdaş konfor koşullarının sağlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen uygulamalar, üniversite etkinlik bloğunda yapılan sabit özgün donatılara bağlı tavan aydınlatma düzeni, yine buradaki ve kütüphanedeki yeni işlev için gerekli olan iç mekan mobilyaları, çatı pencereleri ve üniversite dersliklerindeki yerden ısıtma sistemi ile örneklendirilebilir. Yeni işlev programına yönelik olarak kaçınılmaz olan bu tarz eklemeler, uygulama teknikleri, biçimi ve tasarımsal yaklaşım sayesinde tarihi dokuya uygun şekilde entegre edilmiştir ve kimilerinin geri sökülebilir veya mekandan kaldırılabilir oldukları görülmektedir.
- Yeni işleve yönelik iç mekanda gerçekleşen en büyük müdahaleler, hem La Pelanda hem de üniversite bloğu içerisine entegre edilmiş konferans alanlarıdır. La Pelanda'daki konferans alanı, kendi içinde çözülmüş ve minimum eleman ile gerçekleştirilmiş, basamaklandırılmış bir oturma mobilyaları biriminden oluşmakta olup, ilerleyen zamanlarda kaldırılabilir niteliktedir. Üniversite bloğunda yer alan konferans alanı ise daha kapsamlı bir eklemeyle oluşturulmuş olup, yine kendi içinde tüm çözümlemelerin yapıldığı "kutu içinde kutu" konseptiyle sağlanmıştır. Her iki konferans birimi de hem uygulama hem de konsept bağlamında, güncel yeni işleve hizmet etmek amacıyla tarihi dokunun içine yerleştirilmiş, ancak oranın özgün bir parçası olmadığını ve geçiciliğini hissettiren nitelikte olmalarından dolayı başarılı eklemeler olarak ifade edilebilir.

Parametre 3: Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı

- Kompleksin korunabilmiş olan mimari öğeleri, hayvan taşımaya yönelik raylı sistem, hayvan yıkama kazanları, çelik depolama elemanları, tartılar ve özgün cephe tabelaları, tarihi tesisin özgün işlevi hakkında oldukça fazla bilgi aktarımı sağlamaktadır. Donatı elemanlarının belirli bir yerde bir araya getirilerek sergi öğesi haline getirilmesinden ziyade, orijinal konumlarında bırakılarak kompleks içinde homojen şekilde yayılmış olmaları olumlu bir tasarım yaklaşımıdır. Ancak bunun haricinde, donatı veya mimari elemanlar hakkında bilgilendirici olanakların veya sunum yöntemlerinin bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.
- Kompleksin mekansal bilgisinin belgelenmesi ve arşivlenmesine yönelik olarak en önemli çalışmalardan biri, mezbahane projesinin özgün mimari çizimlerini içeren yayınların gerçekleştirilmiş olması ve dijital ortamda ulaşılabilirliğinin sağlanmış olmasıdır. Bu kaynaklar üzerinden kompleksin inşa edildiği ilk durumu hakkında hem mimari unsurlar hem de donatı elemanlarıyla ilgili detaylı bilgi edinilebilse de, o dönemde gerçekleşen endüstriyel faaliyet biçimi, alanda süreç içinde gerçekleşmiş aktiviteler/olaylar ve mimari dönüşüm bağlamında bilgiye ulaşmak pek mümkün değildir.
- Alan ölçeğinde bakıldığında, Ostiense bölgesi ve Ex-Mattatoio kompleksinin ve çevresinin planlanan dönüşümleri, atıllaşma sürecinde alanda meydana gelen bozulmalar ve bu bağlamda ele alınan müdahale karar çalışmalarına yerel yönetimin dijital arşivinden ulaşmak mümkündür.
- Ulaşılan tüm yazılı ve dijital kaynaklar, alanın bilgisini çoğunlukla mimari anlamda aktarmakta olup, sosyal verilere ulaşılması ise ancak sınırlı kaynaklarla sağlanabilmektedir.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi

- Alandaki dönüşüm ve kentli ilişkisi ele alındığında, tarihi tesisin yeni işleviyle beraber belirli bir kesim kullanıcıya hitap ediyor olması sebebiyle, kamuya açık bir yer olsa da yerel halkın sıklıkla uğradığı bir yere dönüşmemiştir. Günümüzde, alanın öncelikli aktif kullanıcısı eğitim yapılarını ziyaret eden öğrenciler, eğitmenler; kültürel faaliyetlere katılım sağlayan ziyaretçiler ve

sivil toplum kuruluşları tarafından zaman zaman düzenlenen etkinlikler ve yerel ürün pazarı gibi aktivitelere katılım sağlayan kesimdir. Turizm anlamında Roma kenti, öncelikli olarak başka çekim noktaları barındırmasından dolayı, Ex-Mattatoio'nun günümüzdeki kullanıcıları belirli bir toplum kesimi ile sınırlıdır.

- Tarihi tesisin bulunduğu kentsel alanla etkileşimi ele alındığında, atıl kaldığı döneme kıyasla, hem alanın fiziksel altyapısının güçlendirilmiş olması, hem daha güven veren bir topluluk tarafından alanın kullanılması, hem de paralel olarak bu kent bölgesinde gerçekleştirilen iyileştirmeler sayesinde yerel çevre tarafından kabul gören bir yer haline dönüşmüştür. Ancak, kompleksin dış duvarlarının bakımsız görünümü, nehir tarafından giriş aksında bulunan niteliksiz dönem yapılarının salaş görünümü, halen kompleksin geçmişteki olumsuz dönemini hatırlatmaktadır.

6.4.8 Ex-Mattatoio - Alandaki Mekansal Dönüşüme Yönelik Ziyaretçi Görüş Analizi

Günümüzde, tarihi eski mezbaha kompleksi, gerçekleşen dönüşüm sonrasında farklı amaçlar doğrultusunda birçok ziyaretçi tarafından kullanılmaktadır. Alanın kullanıcısı için bu kompleks hakkında sahip olduğu bilginin irdelenmesi ve dönüşüm sonrası mekan hakkındaki görüşlerinin ortaya konması, bu alanın dönüşüm sonrası bir takım değerlerinin ne derece sürdürülebildiği konusunun analiz edilebilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda, Tablo 6.4'te sunulan dijital olarak hazırlanmış, çoktan seçmeli 10 sorudan oluşan anket, alan ziyaretçilerine yönlendirilmiştir. Ankete, ziyaretçilerin ankete ait internet sayfasına yönlendiren bir bağlantı aracılığıyla erişimi sağlanmış ve sorular, Roma Tre öğrencilerinin desteğiyle diğer ziyaretçiler arasında paylaşılarak cevaplar toplanmıştır (EK 3).

Tablo 6.4 Ex-Mattatoio'nun ziyaretçisine yöneltilen anket soruları

SORU 1	**Ex-Mattatoio'yu çoğunlukla ne amaçla ziyaret ettiniz/etmektesiniz?**
	a) Eğitim amaçlı b) Sanatsal veya kültürel etkinliklere katılım c) Tarihi ve kültürel mirası anlama ve keşfetme
SORU 2	**Ex-Mattatoio'yu ziyaret etmeden önce, alanın tarihi hakkında ne kadar bilgiye sahiptiniz?**
	a) Detaylı bilgiye sahiptim. b) Yalnızca genel bir bilgiye sahiptim. c) Ziyaretim sonrasında bilgi edindim.
SORU 3	**Ex-Mattatoio kompleksinde bulunduğunuz süre boyunca, alanın tarihi ve kültürel önemini ne ölçüde hissettiniz?**
	a) Ziyaretim sırasında Ex-Mattatoio'nun tarihi ve kültürel önemini net bir şekilde hissettim. b) Tarihi ve kültürel önemi kısmen hissettim. c) Ex-Mattatoio'nun tarihi ve kültürel önemini ziyaretim sırasında fazla hissedemedim.
SORU 4	**Ex-Mattatoio'nun tarihi hakkında bilgi edinmenizde öncelikli kaynak nedir?**
	a) Korunmuş özgün mimari elemanlar/donatılar b) Sözlü/yazılı anlatımlar c) Çeşitli etkinlikler
SORU 5	**Ex-Mattatoio ziyaretinizin ardından, tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinme veya derinlemesine araştırma yapma arzusu duydunuz mu?**
	a) Evet, daha fazla bilgi edinmek ve araştırma yapmak istiyorum. b) Biraz ilgim oldu, ancak şu an için detaylı bir araştırma yapmayı düşünmüyorum. c) Hayır, daha fazla bilgiye veya araştırmaya ihtiyaç duymuyorum.

Tablo 6.4 Ex-Mattatoio'nun ziyaretçisine yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 6	**Ex-Mattatoio'nun eğitim, etkinlik, sanat merkezi, müze ve benzeri çoklu yeni işlevlerle yeniden dönüştürülmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?**
	a) Farklı işlevler uyum içinde entegre edilmiş b) Farklı işlevlerin bir araya gelmesi olumlu ancak bazı zorluklar var c) Uyumsuz ve bağlamsal olarak birbirinden kopuk
SORU 7	**Ex-Mattatoio'da tarihi yapılarla entegre edilen çağdaş unsurlar arasında nasıl bir denge olduğunu düşünüyorsunuz?**
	a) Tarihi unsurlar öncelikli b) Çağdaş unsurlar öncelikli c) Tarihi ve çağdaş unsurlar arasında dengeli bir kombinasyon
SORU 8	**Ex-Mattatoio'nun Roma kenti tarihindeki önemi hakkında bilgi sahibi misiniz?**
	a) Alanı ziyaret etmek bana bu konuda bilgi sağladı. b) Ziyaretim dışında, sözlü ve yazılı kaynaklar aracılığıyla bilgi edindim. c) Bu konuda bilgi sahibi değilim.
SORU 9	**Yeniden işlevlendirilmesi sonrasında Ex-Mattatoio, kentin ulaşım ağına nasıl entegre olmuştur?**
	a) Yeniden işlevlendirme sonrası, alan mevcut ulaşım akslarıyla başarılı bir şekilde entegre olmuştur. b) Ulaşım başarılıdır, ancak daha fazla iyileştirme yapılabilir. c) Ulaşımda ciddi sorunlar mevcuttur.

Tablo 6.4 Ex-Mattatoio'nun ziyaretçisine yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 10	**Ex-Mattatoio'nun kentteki kültür turizmine etkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?**
	a) Ex-Mattatoio, kültür turizmini önemli ölçüde desteklemektedir. b) Kültür turizmini destekleme potansiyeli var, ancak daha fazla teşvik edilmelidir. c) Ex-Mattatoio'nun kültür turizmine etkisi sınırlı veya belirgin değildir.

Sosyal medya ve alanın aktif kullanıcıları ile sağlanan iletişim üzerinden yerel kullanıcıya ulaştırılan anketi, 16-25 yaş aralığından 10, 25-45 yaş aralığından 16 ve 45-65 yaş aralığından 13 olmak üzere toplam 39 kişi cevaplamıştır. Anket sonucunda soruların aldığı cevaplar, Tablo 6.5 doğrultusunda değerlendirildiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır (EK 4):

Soru 1. Alanı ziyaret etme amacının %57'sinin eğitim amaçlı olduğu, % 28'inin sanatsal veya kültürel etkinliklere katılım amacıyla alanı ziyaret ettiği ve %15'inin tarihi ve kültürel mirası anlama ve keşfetme amacıyla alana geldiği görülmektedir.

Soru 2. Kullanıcıların %69'unun alanı ziyaret etmeden önce yalnızca genel bir bilgiye sahip olduğu, %23'ünün alanı ziyaret sonrası bilgi edindiği, sadece %8'inin ise alanı ziyaret öncesi detaylı bilgiye sahip olduğu görülmektedir.

Soru 3. Alanı ziyaret edenlerin %38'inin ziyareti sırasında Ex-Mattatoio'nun tarihi ve kültürel önemini net bir şekilde hissettiği, %41'inin bu durumu kısmen yaşadığı ve %21'inin ise bunu hissetmediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Soru 4. Ex-Mattatoio'nun tarihi hakkında alan ziyaretçilerinin %66'sının öncelikle korunmuş özgün mimari elemanlar/donatılar sayesinde, %20'sinin sözlü ve yazılı anlatımlar sayesinde ve %13'ünün gerçekleşmiş çeşitli etkinlikler sayesinde bilgi edindiği görülmektedir.

Tablo 6.5 Ex-Mattatoio özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları

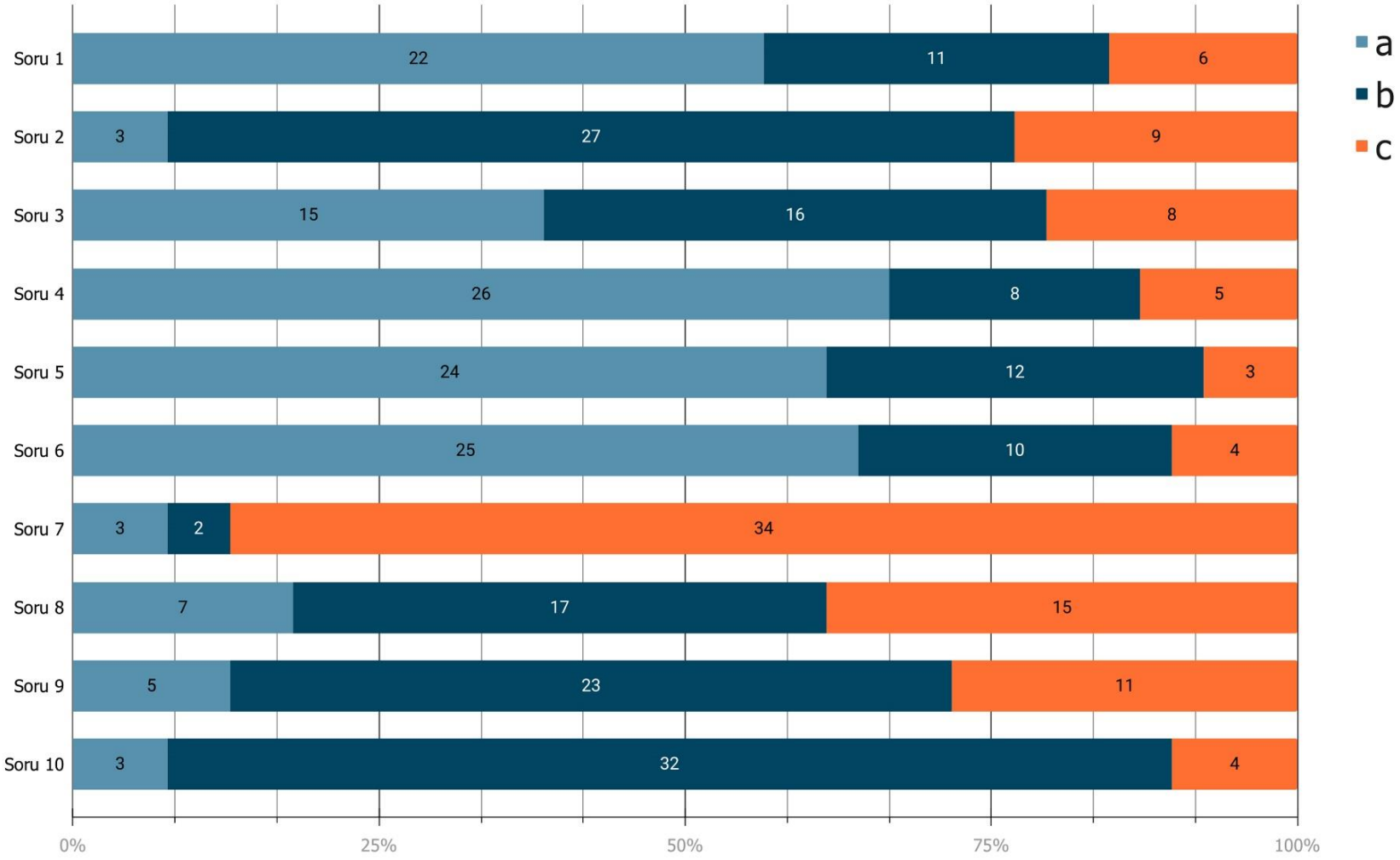

Soru 5. Ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'da bulunmalarının ardından, %61'inin alanın tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinme veya derinlemesine araştırma yapma konusunda son derece istekli olduğu %32'sinin kısmen bu konuda ilgisinin olduğu ancak şu an için detaylı bir araştırma yapmayı düşünmediği, yalnızca %8'inin ise daha fazla bilgiye ve araştırmaya ihtiyaç duymadığı ortaya çıkmıştır.

Soru 6. Ex-Mattatoio'nun çoklu yeni işlevlerle yeniden dönüştürülmesi sırasında ziyaretçilerin %64'ünün farklı işlevlerin uyum içinde entegre edildiğini, düşündüğü, %26'sının farklı işlevlerin bir araya gelmesini olumlu bulduğu ancak bazı zorlukların olduğunu savunduğu görülmektedir. Öte yandan %10'luk bir kesim ise farklı işlevlerin uyumsuz ve bağlamsal olarak birbirinden kopuk olduğunu düşündüğü ortaya çıkmıştır.

Soru 7. Ex-Mattatoio'da tarihi yapılarla entegre edilen çağdaş unsurlar arasında ziyaretçilerin % 8'i tarihi unsurları daha baskın olarak ve %5'i ise çağdaş unsurlar öncelikli olarak algılamaktadır. Öte yandan %87 gibi büyük bir kesim, tarihi ve çağdaş unsurlar arasında dengeli bir kombinasyon olduğunu düşünmektedir.

Soru 8. Ziyaretçilerin %44 gibi bir oranda çoğunluğunun, Ex-Mattatoio'nun Roma kenti tarihindeki önemi hakkında sözlü ve yazılı kaynaklar aracılığıyla bilgi sahibi olduğu, %18'inin alanı ziyaret etmenin bu konuda bilgi sağladığı ve %38'lik önemli bir kısmının ise bu konuda bilgi sahibi olmadığı görülmektedir.

Soru 9. Yeniden işlevlendirilmesinin ardından Ex-Mattatoio'nun, kentin ulaşım ağına nasıl entegre olduğu bağlamında %13'lük bir kesim bu konuda başarıya ulaşıldığını, %28'lik bir kesim ciddi sorunların mevcut olduğunu düşünürken %59'luk büyük bir kesim ise belirli bir seviyede başarıya ulaşılsa da daha fazla iyileştirme yapılabileceğini savunmuştur.

Soru 10. Ziyaretçilerin yalnızca %8'i Ex-Mattatoio'nun kentteki kültür turizmini önemli ölçüde desteklediğini, aksine %10'unun bu etkinin sınırlı veya belirgin olduğunu düşünmektedir. %82'lik büyük bir kesim ise alanın kültür turizmini destekleme potansiyeli olduğunu, ancak daha fazla teşvik edilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Anket sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, ağırlıklı olarak eğitim yapılarının varlığı, alanın eğitim amaçlı ziyaretlerde öne çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Eğitsel yapıların bu dominant rolü, mekanın kullanıcı kitlesinin çoğunlukla öğrenciler, araştırmacılar veya eğitimle ilgili gruplardan oluştuğunu ve bu nedenle ziyaretçilerin büyük bir kısmının eğitim amaçlı geldiğini açıklamaktadır.

Özgün endüstriyel faaliyet hakkında doğrudan bilgi verici olanakların eksikliği, ziyaretçilerin miras değerleri açısından alanı tam anlamıyla deneyimlemelerini sınırlayabilir. Ancak, yerinde korunmuş donatılar ve özgün endüstriyel öğeler, ziyaretçilere alanın tarihsel işlevine dair bir fikir sunmakta ve bu unsurlar tarihsel bilgi aktarımında görsel bir kaynak işlevi görmektedir. Ex-Mattatoio ziyaretçileri üzerine yapılan değerlendirme de, korunmuş mimari elemanların ve donatıların, tarihsel bilginin aktarılmasında başlıca araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, alanın fiziksel yapısının tarihsel ve kültürel belleğin aktarılmasında önemli bir rol oynadığını gösterirken, sözlü ve yazılı anlatımlar ile etkinliklerin tarihsel farkındalık oluşturma açısından daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ziyaret sonrasında, kullanıcıların önemli bir kısmının mekanın tarihi ve dönüşümü üzerine daha fazla bilgi edinme arzusu taşıması, Ex-Mattatoio'nun tarihsel derinliği ile ziyaretçilerin ilgisini çektiğini, ancak mevcut bilgilendirme olanaklarının bu merakı tam olarak karşılamadığını düşündürmektedir.

Ex-Mattatoio'nun çoklu yeni işlevlerle yeniden dönüştürülmesi genel olarak olumlu karşılanmakta, farklı işlevlerin uyum içinde entegre edildiği düşünülmektedir. Ancak, bazı ziyaretçiler bu işlevlerin bir araya getirilmesinin olumlu olmakla birlikte bazı zorluklar yarattığını belirtmektedir. Diğer taraftan, küçük bir grup bu işlevlerin uyumsuz olduğunu ve bağlamsal kopukluklar yaşandığını dile getirmektedir. Bu farklı görüşler, mekânın işlevsel bütünlüğü konusunda genel bir memnuniyet bulunsa da, çeşitli entegrasyon süreçlerinde sorunların var olabileceğini göstermektedir.

Tarihi yapılar ile çağdaş unsurlar arasındaki denge, ziyaretçilerin çoğunluğu tarafından uyumlu bir kombinasyon olarak algılanmaktadır. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı, tarihi ve çağdaş unsurların dengeli bir şekilde bir arada bulunduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, bazı ziyaretçiler tarihsel unsurların daha dikkat çektiğini, küçük bir grup ise çağdaş unsurların öne çıktığını belirtmektedir. Bu durum,

alandaki unsurların entegrasyonunun genel olarak başarılı bulunduğunu, ancak algı farklılıklarının da mevcut olduğunu göstermektedir.

Ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'nun Roma kenti tarihindeki önemi hakkında bilgi edinme kaynaklarına dair değerlendirmeler, büyük oranda sözlü ve yazılı kaynaklar aracılığıyla bilgi sahibi olunduğunu göstermektedir. Bu durum, alanın tarihiyle ilgili doğrudan ziyaret sırasında edinilen bilginin sınırlı olduğunu ve ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'nun kentsel bağlamına ilişkin bilgileri genellikle dış kaynaklardan öğrendiklerini işaret etmektedir. Ayrıca, birçok ziyaretçinin bu konuda bilgi sahibi olmadığı gözlemlenmiştir, bu da Ex-Mattatoio'nun tarihsel önemi hakkında daha geniş bilgilendirme stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Ex-Mattatoio'nun yeniden işlevlendirilmesinin ardından kent ulaşım ağına entegrasyonu konusunda, ziyaretçilerin genel olarak olumlu bir görüşe sahip olduğu, ancak iyileştirilmesi gereken alanların bulunduğu düşünülmektedir. Ulaşımın başarılı olmasına rağmen, bazı eksiklikler ve gelişim fırsatlarının olduğu vurgulanmaktadır. Kültür turizmi açısından bakıldığında ise, ziyaretçilerin çoğunluğu Ex-Mattatoio'nun kültür turizmini destekleme potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu potansiyelin tam olarak değerlendirilmediğini ve daha fazla teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

6.5 Carl Tuğla Fabrikası, Köln, Almanya

6.5.1 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın bulunduğu konum

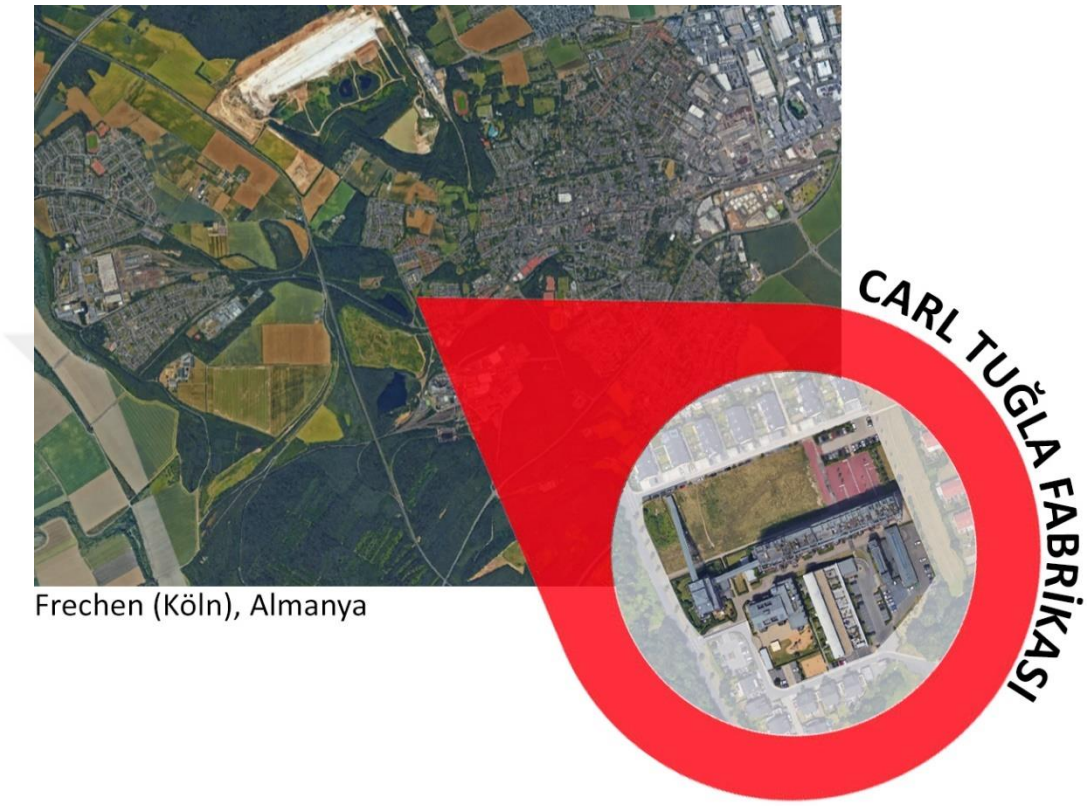

Şekil 6.147 Çalışma alanının kent içindeki konumu (Google Earth, 2024)

Carl Tuğla Fabrikası veya Fabrika Carl (Brikettfabrik Carl) olarak da bilinen ve çevresinde bulunan maden ocakları ile Carl Madeni (Grube Carl) olarak da adlandırılan kompleksin bulunduğu Frechen, Almanya'nın Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde, Köln'ün batısında yer almakta ve Rhein-Erft-Kreis bölgesinde bulunan yaklaşık 45.11 km²'lik bir alanı kaplayan bir yerleşimdir (Şekil 6.147). Ren Vadisi'nde yer alması, sanayi faaliyetleri için elverişli bir zemin oluşturmuş ve Köln gibi büyük bir şehre yakınlığı, kasabanın ekonomik ve endüstriyel gelişimine katkıda bulunmuştur.

Köln kentinin endüstrileşme sürecindeki yeri ele alındığında, ülkenin ekonomik gelişiminde, bölgenin stratejik konumu ve doğal kaynaklarının etkin kullanımı sonucunda önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Köln'ün endüstriyel tarihi, Ren Nehri'nin avantajlarından yararlanarak başlamış ve nehir, ham maddelerin ve bitmiş ürünlerin taşınmasında kritik bir rol oynamış, dolayısıyla demiryolu ağının gelişimi ile birlikte sanayileşme hız kazanmıştır. Bu dönemde özellikle kimya ve ilaç sanayisi, ayrıca metalurji ve demir-çelik sanayisi ile ilerleyen dönemlerde demir-çelik üretimi, inşaat, otomotiv ve makine sanayileri önemli bir yer tutmuştur (Dilling Ingenieure, 2024).

Frechen yerleşiminin endüstriyel gelişimi, 18. yüzyılın sonlarında linyit madenciliği ile başlamıştır. Linyit yataklarının keşfi, kasabanın ekonomik yapısında önemli bir değişime yol açmış ve madencilik faaliyetleri hızla artmıştır. 1891 yılında açılan ilk tuğla fabrikası, yerleşimin ekonomik büyümesinde kritik bir rol oynamış ve linyit madenciliği, 20. yüzyılın sonuna kadar devam eden ana ekonomik faaliyetlerden biri olmuştur. Fabrikanın üretim teknikleri ve endüstriyel süreçleri, bölgedeki diğer sanayi kuruluşlarına örnek teşkil etmiştir (Osternann, 2010).

6.5.2 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Tarihsel Gelişimi

Endüstrileşme bağlamında öncü kentlerden biri olan Köln'de, 1904'te, briket toptancılığında başarılı bir isim olarak bilinen Heinrich Daelen, Carl Sendikası'nı ve Elberfeld'deki değersiz bir demir cevheri ruhsatı olan Bellerhammer madenini satın almıştır. 1905'te ise, planlaması Magdeburg'daki Maschinenfabrik Buckau AG tarafından ve uygulaması Helmstedt'ten Döring & Lehrmann firması tarafından gerçekleştirilen Carl madeni ve briket fabrikası kurulmuştur (Şekil 6.148). Yapının kabulü ve işletmeye başlaması 1907'de gerçekleşmiştir. Başlangıçta 230 işçinin çalıştığı Carl Tuğla Fabrikası, 300 ton günlük kapasiteye sahipken, 1908'de yıllık 103.240 ton briket üretimine geçilmiştir (Buschmann, 1997).

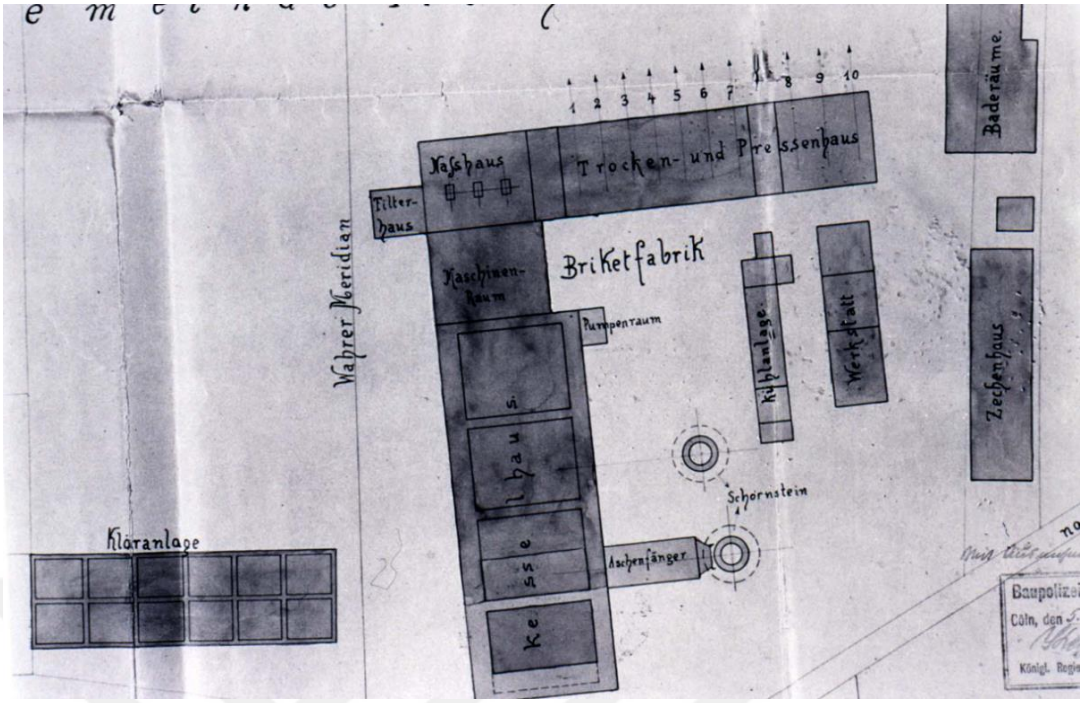

Şekil 6.148 1905'te hazırlanan alanın yerleşim planı (Buschman, 1997)

Ekonomik zorluklar nedeniyle, Carl Madeni ve Briket Fabrikası 1913'te Rheinland'daki üç büyük linyit şirketinden biri olan, 1908'de kurulan "Rheinische AG für Braunkohlenbergbau und Brikettfabrikation" (RAG) tarafından kiralanmış ve 1938'de tamamen devralınmıştır. Bundan sonra fabrikanın kapasitesinin iki katına çıkarılması planlanmıştır. Bu amaçla, 1913'te pres ve kurutma binası doğuya doğru dört aks genişletilerek üç çift briket presi ve üç boru kurutucuyla donatılmıştır. Ayrıca, kazan dairesine beş yeni çift borulu kazan eklenmiş ve ikinci bir baca inşa edilmiştir. Makineler tekrar Buckau firması tarafından sağlanmış ve işçi sayısı artırılmıştır. Genişleme inşaatını Köln'den mimar Wilhelm Hospelt planlamıştır. Genişlemenin yapıldığı yıl, 108.969 ton briket üretildiği bilinmektedir (Buschmann, 1997).

1916 ve 1918/19 yıllarında iki ek briket presi (5 ve 13 numaralı) kurularak fabrika dokuz presle çalışmaya başlamıştır. 1918'e kadar, savaş öncesi üretim seviyesine kıyasla, üretim neredeyse iki katına çıkarak 213.422 ton brikete ulaşmıştır. Bu genişleme aşamasının tamamlanması ile, soğutma tesisi ve atölye, Wilhelm Paustenbach'ın planlarına göre 1918'de genişletilmiş; soğutma tesisi, binanın sonuna,

tepe kısmında bir egzoz cihazı barındıran kule benzeri bir yapıyla tamamlanmıştır (Buschmann, 1997).

1920’lerden 1940'lara kadar, fabrika ile ilgili olarak geniş kapsamlı büyüme programları uygulamaya sokulmuştur. Bu kapsamda, maden bölgesi ile tesis arasında yeni bir bağlantı hattı üzerinde ham kömür taşımak için buhar depolama lokomotifleriyle büyük kapasiteli vagon kullanımına geçilmiştir. 1928’de, alanın doğu tarafındaki yapılara yeni donatılar eklenmiş ve presler ile soğutma tesisi arasındaki boş alan kapatılarak, Fabrika II olarak isimlendirilen bölümde yer alan bir kırma tesisi kurulmuştur (Buschmann, 1997).

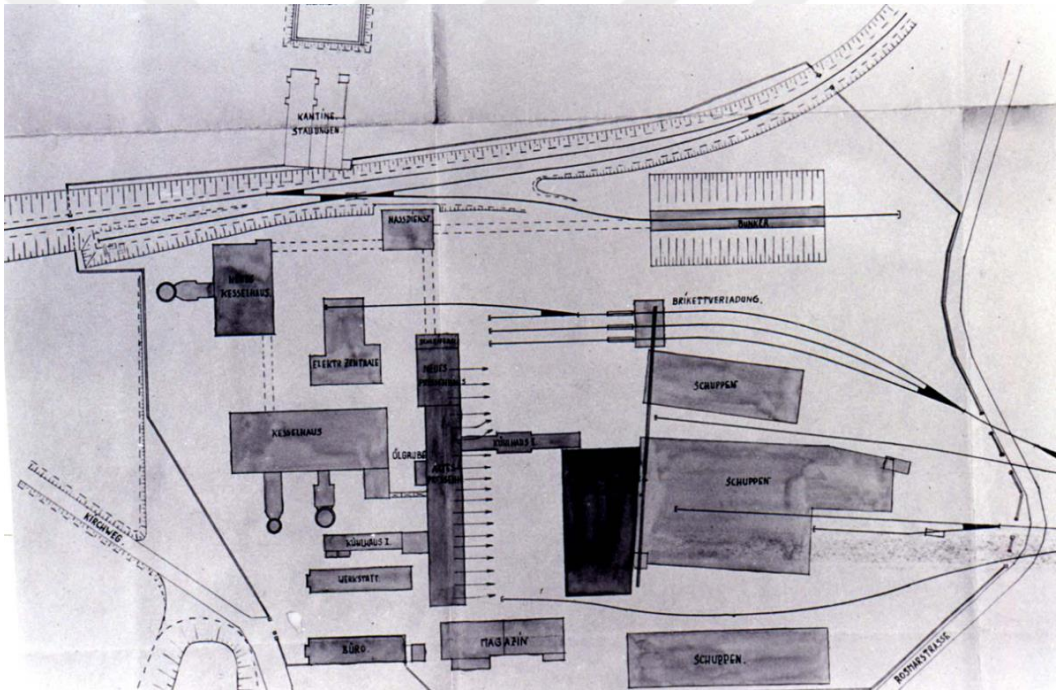

Şekil 6.149 1930 sonrası gerçekleşen tesis genişlemesi sonrası alanın yeni planı (Buschmann, 1997)

Ayrıca, yıkama tesisi artık işlevsiz hale geldiği için 1930’da buraya üç yeni buhar çift presi ve üç boru kurutucu yerleştirildiği bilinmektedir. Yıkama tesisinin batısında, pres ve kurutma binasına kuzey yönünde dik açıyla eklenen soğutma tesisi genişletilmiştir. Fabrika II (Şekil 6.150) olarak adlandırılan bu bölümde, Buckau R. Wolf firmasına ait dört elektrikli çift pres ve üç boru kurutucu monte edilmiştir. Üç

buharlı makineye sahip eski makine binası yıkılmış ve yerine bir elektrik santrali ile dönüştürücü binası yapılmıştır (Şekil 6.150) (Buschmann, 1997).

Şekil 6.150 Alanın 1930'dan itibaren genişlemesi sonrası durumu (Buschmann, 1997)

Şekil 6.151 Carl Tuğla Fabrikası'nın 1930'daki genişlemenin ardından aktif olduğu döneme ait hava görseli (Buschman, 1997)

Tesisin gelişimi kapsamında, 110 metre yüksekliğinde bacası olan yeni bir kazan dairesi, Soğutma Evi II ve bir yükleme istasyonu inşa edilmiştir. 1930 yılından itibaren su temini, yaklaşık 2 kilometre uzaklıktaki Frechen su kulesi aracılığıyla şehrin su şebekesinden sağlanmıştır. Genişleme ve yeni binaların planları, Wilhelm Paustenbach yönetimindeki RAG'nin inşaat bürosunda hazırlanmıştır. Fabrika II, Aralık 1930'da tamamlanmış ve böylece günlük üretim kapasitesi 600 tondan 1.400 tona, yıllık üretim ise 1932'de 327.825 tona çıkmıştır.

Şekil 6.152 Wachtberg ve Carl Tuğla Fabrikaları'nın Frechen'deki konumları ve (sağda) Wachtberg Tuğla Fabrikasına ait görseller (Harita: Google Earth, Fotoğraflar: Köhler, 2007)

1932 yılında, Carl'ın kuzeybatısındaki kalan sahada yeniden kömür çıkarımına başlanmıştır. Moloz, Lübecker kova derin kazıcıları ile temizlenmiş, ilk tesviye işlemi Menck paletli kepçelerle yapılmış ve kömür çıkarımı kova yükleyicilerle gerçekleştirilmiştir. Kömür taşımacılığı için geniş hacimli vagonlar kullanılmıştır. Su yönetimi için bir yol sistemi kurulmuştur. Genişleme ve yeni inşaat projeleri, Wilhelm Paustenbach yönetimindeki RAG tasarım bürosunda hazırlanmış ve 1930'da kullanıma sunulan Fabrika II'de üretimin 1932'de 327.825 tona yükseldiği bilinmektedir. Sonuç olarak, tüm bu gelişimin ardından, 1930'dan itibaren maksimum alan genişliğine ulaşan Fabrika Carl, artık Frechen'in en modern briket fabrikası olarak kabul edilmiştir (Şekil 6.151) (Buschmann, 1997).

İkinci Dünya Savaşı sırasında nispeten zarar gören Carl Briket Fabrikası, 1945 yılının sonuna kadar yeniden inşa edilmiş ve tam kapasiteyle tekrar üretime geçmiştir. Bu dönemden sonra kayda değer bir genişleme söz konusu olmamış ve 1950-1960 yılları arasında modernleşmeye yönelik olarak; beton baca şöminelerinin metal şöminelerle değiştirilmesi, soğutma birimlerinin teknik ekipmanlarının modernize edilmesi, eski tek preslerin başka tesislerden alınan eski çift preslerle değiştirilmesi gibi gelişmeler gerçekleştirilmiştir.

1965 ve 1967 yıllarında kazan dairesi kapatılması ile başlayan alanın küçülme süreci, bölgedeki küçük yapısal değişimlerle birlikte enerji üretiminin artması ve briket üretiminin azalması nedeniyle 1996 yılında tamamen kapatılmıştır (Buschmann, 1997). Öte yandan, kasaba sınırlarının doğusunda daha uzak bir konumda bulunması sebebiyle kolayca genişleyerek büyük bir sanayi bölgesine dönüşmüş olan Wachtberg Tuğla Fabrikası (Şekil 6.152), uzun seneler üretime devam etmiş ve tuğla üretim bölümü, ocak madeninin küçültülmesi ve briketleme için gerekli olan linyit kalitesinin yeterli miktarda sağlanamaması gibi sebeplerle 2022'de üretimi durmuş olsa da, bölgenin hala farklı amaçlarla bir sanayi bölgesi olarak kullanıldığı bilinmektedir. Günümüzde, Fabrika Carl ile benzer mimari niteliklere sahip olan buradaki sanayi yapıları da işlevini yitirmiş olmasına rağmen, çevresinde güncel ve halen işlemekte olan tesis yapılarının varlığı sebebiyle yeniden dönüşüme yönelik bir projelendirmeye müsait durumda olduğu söylenemez.

Carl Fabrikası'nın korumaya değer görülen yapı ve obje grubundan, uzun süren müzakereler ve gelecekteki kullanım için yapılan çabalardan sonra altı obje korunabilmiştir. Korunması mümkün olmayan veya değerli bulunmayan yapılar, yeniden kullanıma yönelik olarak tesisin son işleticisi olan Rheinbraun (şimdi RWE Power) firması tarafından yıkılmıştır. Tarihi tesis, yeniden kullanılmaya karar verilen yapılar çerçevesinde, yaklaşık 5.000 kişilik kapasitede konut, ticari alanlar, ofisler ve eğitim biriminin bulunduğu bir alana dönüştürülmek üzere planlanmıştır.

6.5.3 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Mekansal Nitelikleri

Frechen kasabasında, Köln Caddesi'nin devamı olan Rosmarstraße'nin sonundaki yüksek bir tepede konumlanan Carl Tuğla Fabrikası, çeşitli işlevlere sahip binaları

barındıran bir komplekstir. Presleme ve kurutma binaları, atölye, soğutma binası I, kazan dairesi, elektrik santrali gibi yapılar, fabrikanın genel düzenine stratejik olarak yerleştirilmiş olup (Şekil 6.153), her biri farklı dönemlerde inşa edilerek üretim sürecinde önemli roller üstlenmiştir (Şekil 6.154).

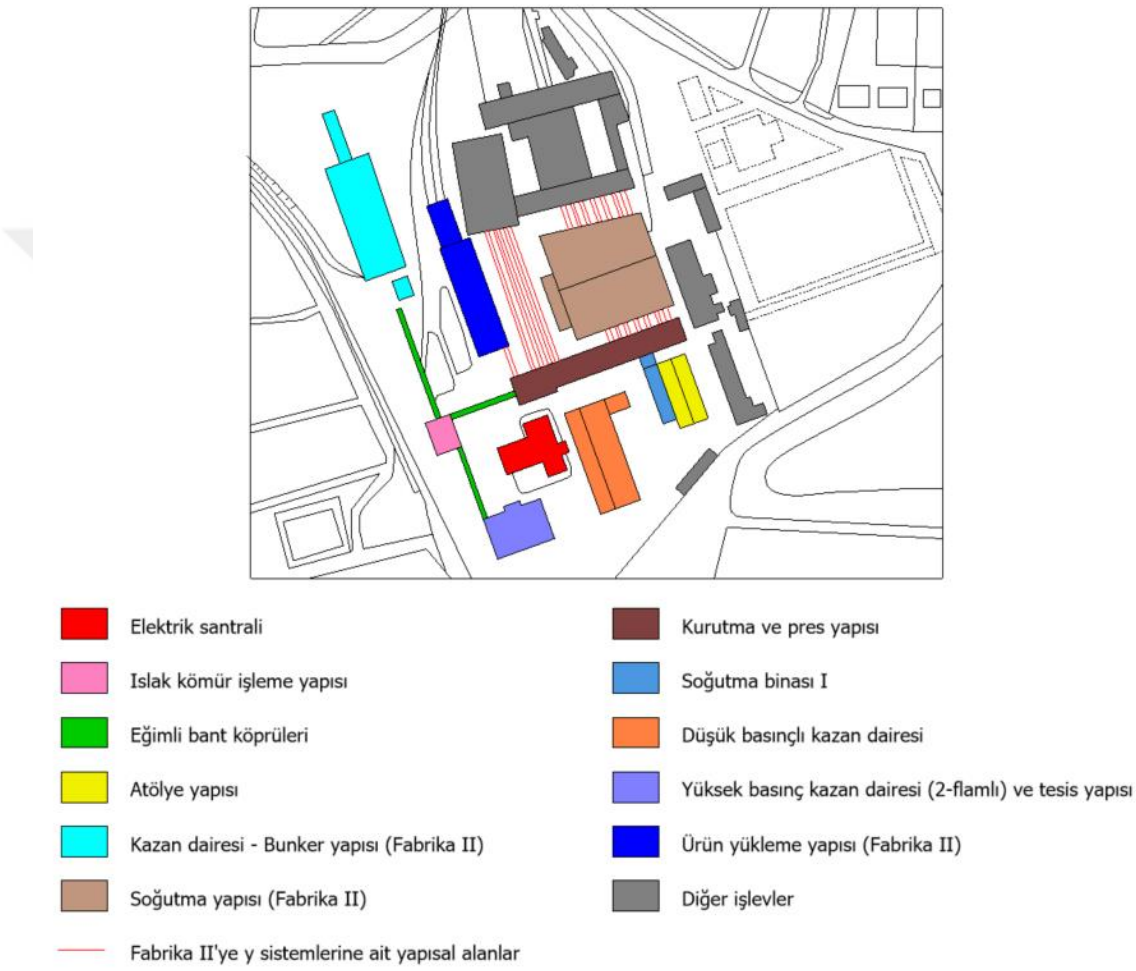

Şekil 6.153 Carl Tuğla Fabrikası'na ait yapıların özgün işlevleri

Alan, uzun yıllar boyunca yüksek pres ve kurutma binaları ile kasabaya dönük cephesindeki şirket logosu sayesinde simgesel bir yapı haline gelmiştir. Özellikle 1945 sonrası oluşan çevre mahalleler, doğu-batı doğrultusunda inşa edilen presleme ve kurutma binası etrafında şekillenmiştir. Güneye dik olarak atölye, soğutma binası I, kazan dairesi ve elektrik santrali yer alırken, ıslak işleme tesisi pres ve kurutma binası

önünde tek başına durmakta ve bir bant köprüsü ile onlara bağlanmaktadır. Tesisin kuzeyinde ise ana binaya dik olarak yerleştirilmiş ardışık yapılar bulunmaktadır (Buschmann, 1997).

Komplekste bulunan farklı işlevdeki yapılar genel olarak ele alındığında, tesisin ana binasının, Buckau firması tarafından sağlanan boru kurutucular ve briket presleriyle donatılmış olan ve uzun bir kütle niteliğinde bulunan pres ve kurutma binası olarak bilindiği söylenebilir. Bu presleme binaları, o dönemde yaygın olarak kullanılan ve kayar krank mekanizması olarak bilinen tek şeritli pres sisteminden oluşmaktadır.

Şekil 6.154 İnşa edildiği yıllara göre Carl Tuğla Fabrikası'ndaki yapılar

Beş katlı tuğla bina, segmental kemerli açıklıklara ve tonoz çatısına sahip olup, doğu kısmında yıkama işlevine sahiptir. Yıkama işlevine yönelik yapıya dik açıyla bitişik olarak üç buharlı makineye sahip makine binası inşa edilmiştir. İki makine,

briket preslerini, boru kurutucuları ve yıkama binasındaki kırma silindirleri, elevatörler ve santrifüj değirmenlerini çalıştırmak için kullanılmış; üçüncü makine ise bir jeneratörle elektrik üretmiştir. Makine binasına bitişik olarak, on çift borulu kazanlı kazan dairesi bulunmaktadır. Kazan dairesine paralel olarak ise jaluzili soğutma tesisi inşa edilmiştir (Buschmann, 1997).

- Pres ve kurutma yapısı

Şekil 6.155 Pres ve kurutma yapısı (Hinze, 2001)

Yapı, 1905–1907 yıllarında Maschinenfabrik Buckau'nun planlarına göre Döring & Lehrmann tarafından inşa edilmiştir. Fonksiyonel olarak merkezi konumda bulunan pres ve kurutma binası, dar bir hacme sahip olup, beş ve kimi yerde altı katlıdır ve yaklaşık 40 metre uzunluğunda, 15 metre derinliğindedir (Şekil 6.155). Tuğla ve çelik taşıyıcıdan oluşan bu yapı, az eğimli bir çatı ile örtülüdür. Pres ve kurutma işlevine yönelik donatıların teknik anlamda üst üste yerleştirilmesi gereği (Şekil 6.156), yapı dikkat çeken bir yükseklikte inşa edilmiştir ve yine işleve yönelik bir cephe açıklık düzeni oluşturulmuştur. Yapının çatısında, siluetinin şekillenmesinde önemli bir etken olan soğutma bacaları bulunmaktadır (Şekil 6.157) (Buschmann, 1997).

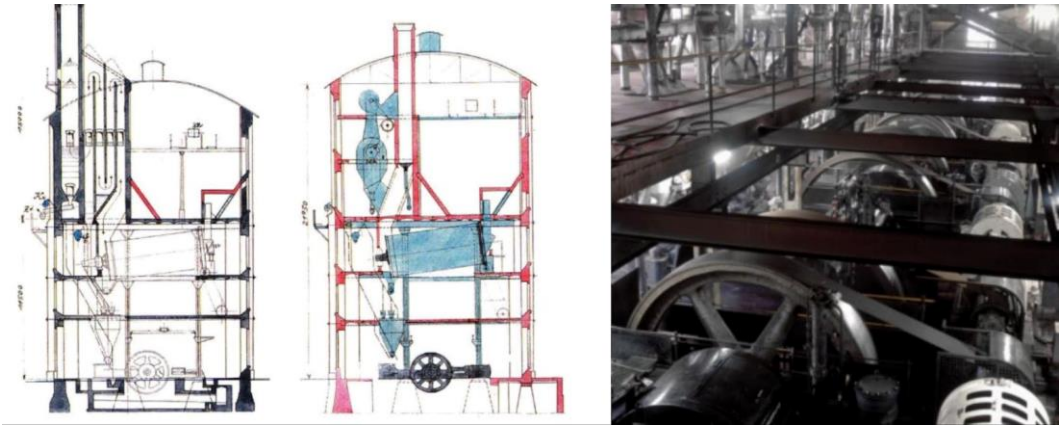

Şekil 6.156 Pres ve kurutma yapısının kesiti ve özgün donatılarından bir görünüm (Buschman, 2022)

Şekil 6.157 Yapının çatısındaki kurutma bacalarından bir görünüm (Buschmann, 1997)

Yapı, alt katlarda destek sütunları ile bölünmüştür. Fonksiyonel gereksinimlere uygun olarak, yapıdaki pencereler kurutma salonu için daha küçük, pres salonu için ise kuzey tarafında daha büyük açıklıklarla farklı büyüklükte tasarlanmıştır. Yapının iç strüktürü, çoğunlukla binanın uzun yönünde uzanan çift T kirişleriyle betonarme döşemeler ve iki sıra çelik dikey taşıyıcıdan oluşmakta ve daha fazla güçlendirme için

kirişler kullanılmıştır. Blokun dış kenarlarında kısmen kapalı merdiven boşlukları bulunmaktadır. Fonksiyonlarına göre katlar farklı yüksekliklerde olup, pres salonu 2,9 metre ile 5 metre arasında değişiklik göstermektedir (Buschmann, 2023).

- Islak kömür işleme yapısı ve eğimli bant köprüleri

Pres ve kurutma binasının batısında, eski ıslak işleme bölümüne ait ve ham kömürün parçalanması ve sınıflandırılması için tüm tesise hizmet etmiş olan dikdörtgen bir yapı yer almaktadır. Bu yapı 20 metre uzunluğunda ve 15 metre genişliğinde olup, sahip olduğu beş buçuk kat ile pres ve kurutma binasını aşmaktadır (Şekil 6.158). Özgün işlevinde, madenden çıkan nemli kömür, yapıya kuzeyden giren eğimli bant köprüsü aracılığıyla taşınmış, burada işlenen kömür, eğimli bant köprüleri aracılığıyla pres ve kurutma binasının kömür katına, iri kömür parçaları ise korunmayan orta basınç kazan dairesine taşınmıştır.

Şekil 6.158 Islak kömür işleme yapısı (Buschmann, 1995)

Yapının iç bölümü oldukça ince ancak uzun dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmıştır ve bir cephesi çelik konstrüksiyonlu bir kaçış merdiveni ile donatılmıştır. 1930'da eski ıslak işleme binası, zemin katında üç buharla çalışan çift presle donatılmıştır. Pres ve kurutma binasıyla benzer şekilde, çelik direkler ve betonarme döşemelerle yapılmıştır. İki eski farklı işlev alanı arasındaki bölme duvarları tüm katlarda korunmuştur. Uzun dikdörtgen pencereler, cepheden geriye çekilmiş beton parapetlerle dikey bantlara yerleştirilmiştir. Üç katmanlı yapı küplerinin her biri için geniş saçaklar ve köşeleri taş işçiliği ile yapılmış çatı kenarları, cephe düzenlemesinin dikeyliğini güçlü yatay çizgilerle tamamlamaktadır. Yapının iki ayrı cephesine bağlanan iki eğimli bant köprüsü, çift T kirişleri arasına yerleştirilmiş beton plakalarla ve pomza betonu tavanlarla çelik yapılardır. Çelik ayaklar arasındaki yan duvarlar, yaklaşık üçte iki yükseklikte tuğla dolgu üzeri ince, dikey çelik çubuklu tel cam pencerelerle kaplıdır (Buschmann, 1997).

1965 ve 1968'de daha geniş bir alana ihtiyaç duyulmasından dolayı ıslak kömür işleme yapısını destekleyici ek yapılar yapılmış olduğu bilinse de (günümüzde korunmamıştır), yapının işlevine ilerleyen dönemlerde ihtiyaç duyulmaması sebebiyle 1980 sonrasında kullanım dışı kaldığı bilinmektedir.

- Elektrik santrali

Elektrik santralinin inşası, makinelerin buharla çalışmasından elektrikle çalışmasına geçişi sağlamıştır. Pres ve kurutma binasının güneyinde bulunan elektrik santrali yapısı tamamen tuğla duvarlardan oluşmakta olup, çelik taşıyıcı profillere sahip ve T şeklinde bir yerleşim planına sahip, üç bölümlü bir yapıdır. Turbo jeneratör setleri için büyük bir salon ile doğuya uzanan, anahtar tesisatları ve dönüştürücüler için düz çatılı bir kısım bulunmaktadır. Düz çatılı yapı ile türbin salonu arasındaki kuzey köşede, su deposu bulunan kule biçiminde bir merdiven kulesi yer alır. Türbin salonu, iki katlı bir yapı olup, düz bir çatıya sahiptir (Şekil 6.159).

Şekil 6.159 Elektrik santralinin cephe görünümü ve iç mekanı (Buschmann, 1995)

Kuzey ve güney cephelerinde, ana katlarda bulunan dikey ve uzun pencerelerin yanı sıra, sadece kuzey cephelerinin üst katlarında dar yarım daire şeklinde dekoratif çatı pencereleri bulunmaktadır. Kuzey tarafında, bu üst katlar dekoratif amaçlı yuvarlak pencerelerle aydınlatılmıştır. Kuzey cephede ayrıca taşma yapan saçak profiller, çatı üçgenini cephede vurgulayan bir görünüm yaratmaktadır. Özgününde bir dönem varlığı bilinen dört bacanın ise ilerleyen süreçte ortadan kaldırıldığı bilinmektedir. Santralin kuzey-doğu cephesi, aralıklı şekilde yerleştirilmiş ve planda üçgen formlu çıkmaların bulunduğu bir tasarımla oluşturulmuş olup yapıya hareketli bir görünüm kazandırmaktadır (Şekil 6.160).

Türbin salonunun taşıyıcı yapısının çelik sütunlar, perçinli çatı kirişleri ve çift T kirişleri arasında beton kapaklardan oluşan bir döşemeden oluştuğu bilinmektedir. Ayrıca, çatı cephesindeki döşeme büyük bir montaj açıklığı ile kesintiye uğramaktadır. Böylece, zemindeki raylardan bir vinç yardımıyla ağır makine parçalarının üst salona kaldırılabildiği bilinmektedir.

Şekil 6.160 Elektrik santralinin kazan dairesine bakan kuzey-doğu cephesi ve çatısı (Hinze, 2001; Buschmann, 1995)

Türbin salonunda, pilaster şeklindeki duvar çıkıntılarının elle çalıştırılan bir gezer vinç için ray taşıdığı bilinmektedir. Vinç köprüsü perçinli çelik konstrüksiyondan yapılmıştır. Pilaster ve iç duvarlar sıvalıdır; zemin ise beyaz ve kırmızı karolarla döşenmiştir. Salonda, 1963 yılına ait Siemens-Schuckert Werke'ye ait bir turbo jeneratör seti ve 1938 tarihli, o dönem için oldukça ileri teknolojiye sahip bir AEG turbo jeneratör seti bulunduğu bilinmektedir. Bu jeneratör seti, Briket Fabrikası Wachtberg tarafından taşınmış ve 1960'ta burada monte edilerek 1930'daki orijinal makinenin yerini almıştır (Buschmann, 1997).

- Soğutma binası I

Pres ve kurutma binasının güneyinde yer alan soğutma binası, başlangıçta iki ile üç katlı, kemerli pencereler, bina yüksekliğinde destek sütunları ve saçak altında katmanlı silmelere sahip bağımsız bir tuğla yapı olarak inşa edilmiştir. 1913 yılında yerel mimar Wilhelm Hospelt tarafından binaya güney yönünde iki aks eklenerek ilk genişletme yapılmıştır. 1918'de, neredeyse tüm bina gövdesinde 2 metre yüksekliğinde bir kat artırımı gerçekleştirilmiş ve 1928'de pres ve kurutma binası ile bağlantı için bir yapı eklenmiştir. 1932 yılında, mimar Wilhelm Paustenbach tarafından yaklaşık 16 metre yüksekliğinde bir kule, egzoz cihazı yerleştirilmesi amacıyla güney kısmına eklenmiş ve Paustenbach'ın planlarına göre tüm çatı bölgesi yeniden tasarlanmıştır (Şekil 6.161) (Buschmann, 1997).

Şekil 6.161 Soğutma yapısı (Buschmann, 1995)

Soğutma Binası I'de başlangıçta altı, 1913'ten itibaren ise on iki jaluzili soğutma elemanı bulunduğu bilinmektedir. Özgün işlevin sürdüğü dönemde, kurutma tüplerinden gelen kurutulmuş kömür vidalı taşıyıcılar aracılığıyla Soğutma Binası I'e taşınmış, burada soğutulduktan sonra tekrar pres ve kurutma binasına geri getirilmiştir.

- Atölye yapısı

Atölye yapısı, 1905-1907 yıllarında Döring & Lehrmann firması tarafından inşa edilmiştir. Uzun, tek katlı tuğla yapı, dalgalı sacla kaplanmış beşik çatılıdır ve her iki yanda duvar destekleri arasında segment kemerli pencereler ile basamaklı silmelerin bulunduğu duvar alanlarına sahiptir (Şekil 6.162). Atölyede, taşlama, metal işleme ve dövme alanlarının bölmelerle birbirinden ayrıldığı bilinmektedir. İşçilerin çalışma alanlarının verimli şekilde aydınlatılması amacıyla, yapının orta ekseninde geniş çalışma mekanı cam çatı elemanları ile örtülmüştür.

Şekil 6.162 Atölye yapısı (Buschmann, 1995)

29 metre uzunluğundaki bina, başlangıçta yalnızca dalgalı sacla kaplı olup, 1918'de Wilhelm Paustenbach'ın planlarına göre binanın güney kısmı uzatılmış ve iyi orantılanmış güney alınlığı ile çıkmalı orta bölümü eklenmiştir. 1936 yılında, yan duvarların yükseltilmesi, çatı kirişlerinin yenilenmesi ve beton plakalarla yeni bir çatı kaplaması eklenmesiyle bina değişim geçirmiştir. 1936'da iç donanımında iki buhar çekici, iki torna tezgahı, bir örs, iki demirci ocağı, makas ve testere bulunduğu bilinmektedir (Buschmann, 2023).

Şekil 6.163 Atölye yapısının iç mekanından 1937 yılına ait bir görünümü (Project Floors, b.t.)

- Düşük basınçlı kazan dairesi

Düşük basınçlı kazan dairesi (Şekil 6.164), briket preslerini, tüp kurutucuları ve yanındaki makine dairesindeki buhar makinelerini buharla beslemek üzere çalışmaktadır. Başlangıçta on adet çift alev borulu kazan yerleştirilmiş, 1913'te Wilhelm Hospelt tarafından tasarlanan fabrika genişlemesi kapsamında kazan dairesi güneye doğru uzatılarak dört ek kazan daha eklenmiştir. Orijinal yapıda, doğu cephesinin ortasında 65 metre yüksekliğinde bir baca bulunduğu ve 1913 genişlemesiyle birlikte ikinci bir bacanın inşa edildiği bilinmektedir. Ancak, her iki baca da 1968-1969 yıllarında yıkılmıştır (Buschmann, 2023).

Carl Fabrikası'ndaki düşük basınçlı kazan dairesi, alev borulu kazan daireleri için karakteristik yapı özelliklerine sahip olup, tuğladan inşa edilmiştir ve duvar payandaları arasındaki yüksek segmental kemerli pencerelerle aydınlatılmaktadır. Duvar bölümlerinin üst kısmında kademeli saçaklar yer almaktadır. Bunker binasının cepheleri de aynı sistemle bölünmüştür. Üstte ve altta küçük pencereler ile asıl bunker bölgesinde yüksek kör pencereler bulunmaktadır. Kömür tabanı bölümü, cephede

belirgin kademeli saçakla ayrılmıştır. Kömür tabanının doğu tarafı ise çelik kafes sisteminde inşa edilmiştir (Buschmann, 1997).

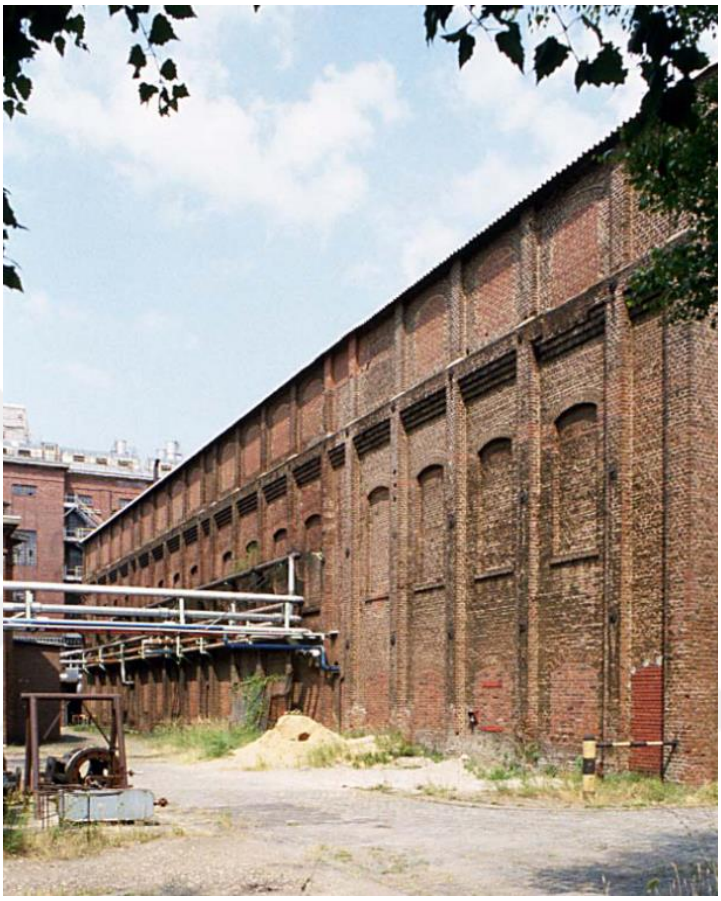

Şekil 6.164 Düşük basınçlı kazan dairesinin görünümü (Buschmann, 1995)

Kazan salonu, eğimli alt kemer ve kiriş kafesiyle perçinlenmiş çelik kirişlerle örtülüdür. Başlangıçta dört blok halinde gruplanmış kazanlardan dördü korunmuştur. Bunlar, 120 m² ısıtma yüzeyi ve 10 atm basınca sahip çift alev borulu veya Lancashire kazanları olup, 1906 yılında Düren merkezli Petry-Dereux firması tarafından temin edilmiştir. Mevcut durumda, kömür besleme sistemine ait aşağı doğru eğimli bunker çıkışları görülmektedir. Eğimin altında kül alanı bulunmaktadır. Kömür, bunkerlardan iki açıklıktan ızgara basamaklarına, oradan da kazanların alev borularına ulaşır. Izgara basamaklarının ve kül alanının altında ise kül mahzeni yer alır. Buraya ulaşan külün, kül arabalarıyla başka bir bölgeye taşındığı bilinmektedir (Buschmann, 1997).

- İki-flamlı kazan dairesi yapısı

Makine binasının hemen yanına kurulmuş olan bu yapı, 65 metre yüksekliğinde bir bacaya sahip olup içerisinde on adet çift flamlı kazan ve jaluzili soğutma sistemlerinin bulunduğu bilinmektedir. Yapının kuzey cephesinde, önündeki binaya bir eğimli bant köprü ile bağlandığı görülmektedir. Bunun dışında, yapıda bir kantin, kantin işletmecisinin evi, bir toplantı odası, işçi kışlası, uzaktan gelen işçiler için bir konaklama odası, 16 adet perdelerle ayrılmış tek kişilik duş, yöneticiler için daha donanımlı ve banyolu konaklama birimleri yer almaktadır (Buschmann, 2023).

- Fabrika II yapıları

Şekil 6.165 Fabrika II bölümünden kuş bakışı görünüm (Buschmann, 1995)

1928 ve 1930 yıllarında başlatılan geniş çaplı genişleme programı kapsamında inşa edilen Fabrika II (Şekil 6.165) bölümünde soğutma yapısı II, kazan dairesi birimi II ve

depolama/nakliye yapısı/bunker yapısı bulunmaktadır. Bu depolama/bunker yapısı, siloların alt bölümünde yer almakta olup, depolanan ürünün kontrollü bir şekilde boşaltılmasını sağlayan çelik bir yapıdan oluşmaktadır (Şekil 6.166). Eklenen yeni yapılar, faaliyet akış şemasına uygun olarak konumlandırılmış ve çeşitli donatılarla iki bölüm arasında bağlantı kurulmuştur (Şekil 6.167) (Buschmann, 2023).

Şekil 6.166 Fabrika II'ye ait farklı işlevler (a- Kazan dairesi birimi II b- Soğutma yapısı II c-Bunker yapısı) (Buschmann, 1995)

Şekil 6.167 Fabrika I ve Fabrika II alanlarının bir arada görünümü (Buschmann, 1995)

Bu bölümün inşasında, Fabrika I yapılarına benzer malzemeler ve cephe düzeni kullanılmış olsa da, çeşitli inşaat tekniklerine dayalı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, cephelerin yine çoğunlukla kırmızı tuğlalardan oluşturulduğu ve iç mekandaki işlevle uyumlu belirli bir cephe açıklık düzeni yaratıldığı görülmektedir.

Ancak, daha hızlı bir inşa süreci nedeniyle sıklıkla betonarme tercih edilmiş, tasarımsal cephe öğeleri kullanılmamış ve donatıların ile rayların bulunduğu orta kısımda bütün bir yapı yerine trapez çatı örtüsünden oluşan bir üst örtü tercih edilmiştir.

6.5.4 Carl Tuğla Fabrikası - Alanın Miras Değerleri

Tarihi değer

Frechen'de linyit yataklarının keşfi ve ardından kurulan Carl Tuğla Fabrikası, bölgenin ekonomik yapısında büyük bir dönüşüm yaratarak madencilik faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur. Köln'ün endüstrileşme sürecinde, Fabrika Carl'ın stratejik konumu ve doğal kaynakların etkin kullanımı, bölgenin ekonomik gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Kompleks, Köln'ün sanayi tarihinde önemli bir yere sahip olup, sanayi devrimi sırasında bölgenin ekonomik dinamizmini yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir. Fabrikanın gelişim süreci, Almanya'nın sanayi gelişimi ve linyit madenciliği tarihindeki önemli bir dönemi temsil etmektedir.

Bilimsel ve teknolojik değer

Buschmann, bu fabrikayı diğerlerinden ayıran özelliği olarak, yapı içinde bulunan tuğla presleme makinelerinin sayıca fazlalığını ve özellikle 1913'teki fabrika genişlemesinden sonra üretim kapasitesinin artırılması amacıyla eklenen donatıların hem nicel hem de teknolojik olarak diğer fabrikalardan daha ileri seviyede olmasını ifade etmektedir (Buschmann, 2023). Bu teknolojik yenilikler, fabrikayı benzer tesislerden ayıran önemli özellikler olup, endüstriyel arkeoloji ve tarih araştırmaları için değerli örnekler sunmaktadır.

Preslerin yanı sıra, çift borulu kazanlar da nadir kullanılmaları nedeniyle teknolojik anlamda yüksek bir değere sahiptir ve yüksek teknik tarihsel öneme sahiptirler. Özellikle 1930 yılında yapılan genişlemeler, Ren bölgesinde büyük kapasiteli vagonların artmasını sağlamış ve fabrikanın, bölgenin gelişimine katkı sağlayan simgesel bir üretim alanı olarak tanınmasına neden olmuştur.

Teknik değer

Carl tesisinin, üretim süreçlerinde kullanılan makineler ve teknik donanımlar sayesinde, dönemin ileri endüstriyel tekniklerini yansıtan örneklerden biri olduğu söylenebilir. Presleme ve kurutma binalarında kullanılan tuğla presleme makineleri ve boru kurutucuları, fabrikanın üretim verimliliğini artırmış ve teknolojik yenilikleri başarıyla uygulamıştır. 1930'lardaki genişleme projeleri sırasında eklenen yeni makineler ve teknolojik altyapılar, fabrikanın teknik kapasitesini önemli ölçüde geliştirmiştir. Bu genişlemelerle kurulan elektrik santrali, presleme ve kurutma makinelerinin elektrikle çalışmasını sağlamış, fabrikanın enerji verimliliğini artırmıştır.

Teknik yeniliklerin uygulanması, fabrikanın üretim süreçlerini daha verimli hale getirerek teknik değerini yükseltmiştir. Bu açıdan Fabrika Carl, endüstriyel tekniklerin tarihsel gelişimini anlamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Belge değeri

Carl Tuğla Fabrikası'nın gelişim sürecine dair mevcut belgeler, sanayi tarihi araştırmaları için önemli bir belge niteliği taşımaktadır ve fabrikanın tarihsel gelişimini, üretim süreçlerini ve teknolojik dönüşümlerini anlamada büyük önem arz etmektedir. Özellikle fabrikanın genişleme dönemlerine ait planlar ve teknik dökümantasyon, dönemin mühendislik ve mimarlık pratiklerini incelemek için değerli bilgiler sunmaktadır.

Mimari değer

Yapısal açıdan, Carl Tuğla Fabrikası, sade mimarisiyle inşa edilmiş ilk genişleme aşamasında yüzyılın başında ortaya çıkan bu tarzdaki fabrikaların karakteristik görünümünü temsil etmektedir. Bu tür yapıların, endüstrileşmenin yoğun yaşandığı dönemde Orta Almanya'da sıklıkla inşa edildiği bilinmektedir. Klasik modern mimari tarzında inşa edilen ve bölgeye özgü bir endüstri tesisi görünümüne sahip olan fabrika, 1910'dan itibaren yaşanan genişlemeyle "Ren Ekspresyonizmi" olarak adlandırılan özgün bir stil gelişimine sahne olmuştur. Bu stilde önemli bir tasarım girdisi, yapı

işlevinden kaynaklanan rasyonel bir dilin varlığı ve işlevin önemine göre mekanın farklılaştırılmasıdır.

Carl Tuğla Fabrikası'nda bu tasarım dili, eğimli bant köprülerinin vurgulanması ve elektrik santralinin cephesindeki işlevsel öneme dayalı vurgularla kendini gösterir. Bu özellikler, Ren Ekspresyonizmi'nin endüstriyel yapılara yaklaşımını ortaya koymaktadır (Buschmann, 1997).

Özgünlük değeri

Fabrika Carl yapılarının cephesinde kullanılan malzemeler, yapım teknikleri, donatılara uyumlu yapı kütleselliği, eğimli bant köprüleri, soğutma bacaları ve bunların oluşturduğu alan silüeti, tesisi diğer endüstriyel tesislerden ayıran belirgin özelliklerdir. Özellikle 1913'teki genişleme sırasında eklenen teknolojik donanımlar ve mimari yenilikler, tesisin özgünlüğüne katkı sağlamıştır. Ayrıca, kullanılan tuğla presleme makineleri ve çift borulu kazanlar, fabrikanın teknik özgünlüğünü artıran unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Grup değeri

Carl kompleksi, birbirini tamamlayan farklı işlevlere sahip endüstriyel yapıların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Kompleksin içinde yer alan presleme, kurutma, soğutma ve enerji üretim binalarının birbirleriyle olan bağlantıları ve işlevsel düzenlemeleri, kompleksin grup değerini artırmaktadır. Her bir yapı, kompleksin genel işleyişinde önemli bir rol oynamakta ve bu yapıların birleşmesiyle oluşan bütünsel yapı, endüstriyel üretim süreçlerinin etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu bütünlüğün önemli bir parçası, ayrıca 1930'lu yıllarda alana eklenen Fabrika II bölümü olup, kompleksin tarihsel süreci içinde işlev bütünlüğüne dair ipuçları barındırmaktadır.

Sembolik değeri

Fabrika Carl, Frechen kasabasının sanayi kimliğini simgeleyen önemli bir yapıdır. Kompleks, kasabanın ekonomik ve sosyal yapısında uzun yıllar boyunca belirleyici bir rol oynamış, toplumsal hafızada önemli bir yer edinmiştir. Aynı zamanda, Frechen'in sanayi devrimi sürecindeki katkılarını ve endüstriyel gelişimini

simgelemektedir. Fabrikanın kuruluşu ve genişlemesi, kasabanın ekonomik kalkınmasında kritik bir rol oynayarak sembolik bir değer kazanmıştır. Fabrika Carl'ın simgesel değeri yalnızca Frechen için değil, bölgenin endüstriyel mirası açısından da büyük öneme sahiptir. Fabrikanın varlığı ve işleyişi, kasabanın sanayi kimliğini pekiştirmiş ve bu kimliğin simgesi olmuştur. Alanın sahip olduğu belirgin siluet de alana somut anlamda sembolik bir değer kazandırmaktadır.

Sosyal değer

Carl tesisinde fabrika işçileri için kantinler, dinlenme alanları ve barınma yerleri sağlanarak çalışanların sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı bilinmektedir. İşçilerin günlük yaşamında önemli bir yer tutan bu sosyal alanlar, fabrikanın sosyal değerini artırmıştır. Çoğu tarihi kompleks alanında olduğu gibi, fabrikanın sağladığı bu sosyal olanaklar, işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmiş ve toplumsal ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Anı değeri

Fabrika Carl, Frechen halkının kolektif belleğinde önemli bir yer tutmuş ve yüksek bir anı değerine sahiptir. Fabrikanın uzun yıllar boyunca kasabanın ekonomik ve sosyal yapısında oynadığı rol, toplumsal hafızada kalıcı bir iz bırakmıştır. Ayrıca fabrikanın farklı yıllarda geçirdiği büyüme ve dönüşüm süreci, ekonomik büyüme ve kapasite artışıyla Frechen'de hem kenti hem de kentliyi çeşitli açılardan etkileyen önemli bir etken olmuştur. Bu süreç, Frechen'in kolektif belleğinde yer edinmiş, yerleşim için anlamlı bir tarihsel dönem olarak değerlendirilebilir.

Kullanım değeri

Fabrika Carl'ın kullanım değerinin, endüstriyel üretim süreçlerine uygun tasarlanmış yapısal ve işlevsel düzenlemelerden kaynaklandığı söylenebilir. Üretim alanındaki ana yapılar, presleme, kurutma, soğutma ve enerji üretimi gibi kritik işlevleri yerine getirecek şekilde inşa edilmiş olup, bu yapıların birbirleriyle uyumlu bağlantıları, üretim süreçlerinin kesintisiz ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Presleme ve kurutma yapılarında bulunan yüksek tavanlar ve geniş açıklıklı mekanlar, büyük ölçekli makinelerin kurulumu ve işletilmesi için ideal

koşullar sunmuştur. Elektrik santrali ve düşük basınçlı kazan dairesi gibi enerji altyapıları da fabrikanın operasyonel verimliliğini artırarak önemli katkı sağlamıştır.

Komplekste yer alan yapı elemanları arasındaki işlevsel bağlantılar, üretim hatlarının uygun bir şekilde düzenlenmesine olanak tanımış; bu sayede ürünlerin alan içerisinde ve dışarıya taşınması verimli bir şekilde yönetilebilmiştir.

Ekonomik değeri

Tarihi Carl tesisi, özgün işlevini sürdürdüğü dönemde Frechen yerleşiminin ekonomik yapısında merkezi bir rol oynamıştır. 18. yüzyılın sonlarından itibaren linyit madenciliği ve tuğla üretimi, kasabanın ana ekonomik faaliyetleri arasında yer almış ve bu faaliyetler, bölgenin ekonomik kalkınmasında önemli bir itici güç olmuştur. Fabrikanın açılmasıyla birlikte artan istihdam olanaklarının yerel ekonomiye önemli katkı sağladığı da ifade edilebilir. Alanda gerçekleştirilen genişlemeler sonrası, günlük üretim kapasitesinin 300 tondan 1.400 tona çıkarılması fabrikanın ekonomik değerini daha da artırmıştır. Bu katkılar, Fabrika Carl'ın bölgesel ve ulusal düzeyde önemli bir sanayi merkezi haline gelmesini sağlamıştır.

6.5.5 Carl Tuğla Fabrikası - Alanda Yeniden İşlevlendirme Süreci

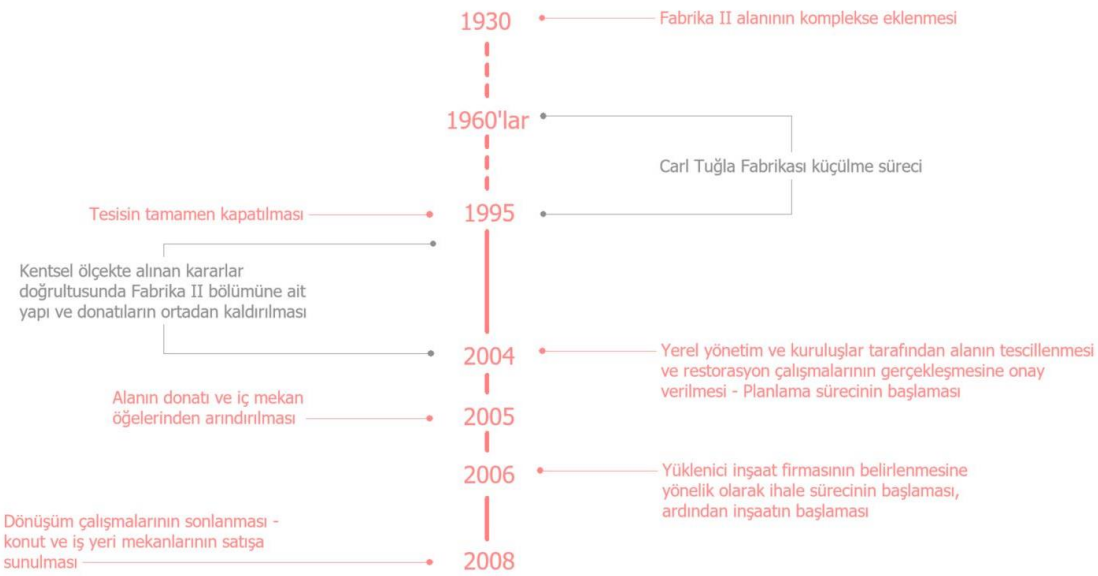

Şekil 6.168 Carl kompleksinin işlevlendirme süreci

1995 yılında fabrikanın işlevine tamamen son verilmesiyle birlikte, kompleksin atıllaşma süreci başlamıştır (Şekil 6.168). Alanın işlevsizleşmesi ve terk edilmesinin ardından yapılan değer çalışmaları sonucunda, Buschmann'a göre, en önemli yapılaşma aşamaları olarak değerlendirilen 1905-07 yıllarında inşa edilen Fabrika I ve 1930'da inşa edilen Fabrika II bölümleri içinde toplam 10 yapı, endüstriyel miras değeri taşıyan yapılar olarak ilan edilmiştir (Şekil 6.169) (Buschmann, 2023). Ancak daha sonraki uygulamalarda, bu yapılar arasında dönemsel bir ayrım yapılmış ve bölgenin yapı yoğunluğunu azaltmaya yönelik projelendirme çalışmaları sonucunda, bu yapılardan sadece 6'sının korunduğu görülmüştür. 2004 yılından itibaren Frechen Belediyesi ve Stadtentwicklungsgesellschaft - SEG (kentsel dönüşümle ilgili faaliyet gösteren, kamu-özel ortaklığı şeklinde kurulan Şehir Geliştirme Kuruluşu), Resmi Koruma Kurulu ile işbirliği yaparak tarihi alanı endüstriyel bir anıt olarak ilan etmiş ve restorasyonuna onay vermiştir.

Şekil 6.169 Yapılan analize göre endüstriyel miras değeri olan yapılar (Buschmann, 2023)

Andreas Kühn'e göre, endüstriyel kompleksin dönüştürülmesi kararında alanın ve yapıların şu nitelikleri özellikle etkili olmuştur:

- Alanın Frechen ve Köln'e yakın olması sayesinde aktif bölgelere kolayca entegre olma potansiyeli,
- Pres ve kurutma binasının yaklaşık 16 metre uzunluğunda dar formunun konut planlaması için uygun olması,
- 1995 yılında kullanımın sonlanmasının ardından dış etkenlerden dolayı henüz ciddi hasar almamış olması nedeniyle yapıların nispeten az bozulmuş durumda olması,
- Yeni mekanlar için (özellikle konut işlevi için) gerekli aydınlatmayı sağlayacak yeterli büyüklük ve sayıda cephesel açıklıkların bulunması (Schmid, 2008).

Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşüm süreci, endüstriyel mirasın korunarak modern kullanımlara adapte edilmesinin başarılı bir örneğidir. SEV GmbH, başlangıçta ıslak kömür işleme yapısını satın almış, ardından pres ve kurutma binası, düşük basınç kazan dairesi ve diğer fabrika binalarını da içeren tüm endüstriyel kompleksi bünyesine katmıştır. Dönüşümün konsept tasarımları, yerel mimarlık ofisi ASTOC tarafından gerçekleştirilmiş ve planlama süreci 2004 yılında başlamıştır. Yapının iç mekanındaki eski donatılar taşınarak temizlenmiş ve 2005 yılında dönüşüm çalışmalarına başlanmıştır. ASTOC GmbH'nin proje yöneticisi Till Hoevel, bu süreçte Ren Bölgesi Miras Koruma Kurulu ile yakın işbirliği yapıldığını belirtmiştir. Özgün kullanıma ait birçok yapısal ve donatı detayının görünür kalarak sanayi geçmişini hatırlatması amacıyla bir tasarım konsepti izlenmiştir (Baulinks, 2024).

2006 yılında, elektrik santrali ve sahadaki en büyük yapı olan pres ve kurutma yapısının tamamen yenilenmesi için bir ihale süreci başlatılmış ve tarihi yapıların yenilenmesi konusunda deneyimli olan Hemer merkezli Verfuß GmbH, genel yüklenici olarak atanmıştır. ASTOC mimarlık bürosunun danışmanlığıyla, pres ve kurutma yapısında yaşam alanı olarak kullanılacak 78 daire tasarlanmış ve uygulanmıştır. Bu daireler, 1 ile 4 odalı olup, 56 ila 192 metrekare arasında değişen alanlara sahiptir ve en üst katlarda 3 kata kadar çıkan loft daireler bulunmaktadır.

Ayrıca Verfuß GmbH, her konutun alıcısının iç mekana yönelik özel tercihlerini uygulayarak teslimatlarını gerçekleştirmiştir.

Proje, 2008 yılında "NRWlebt." adlı bir eylem platformu kapsamında ödüllendirilmiştir. Bu platform, kentte yeni konut modelleri geliştirilmesi, konut dışı binaların yeniden kullanımı, farklı yaşam alanlarının entegrasyonu ve sosyal amaçlara yönelik yapılaşmayı teşvik etmektedir. Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti İnşaat ve Ulaştırma Bakanlığı ile işbirliği içinde olan Kuzey Ren-Vestfalya Mimarlar Odası tarafından düzenlenen etkinlikte, koruma konusunda önemli bir kuramcı olarak bilinen Udo Mainzer'in başkanlık ettiği jüri, Fabrika Carl'ı kentsel alanın gelişimine dair güncel sorunları etkili bir şekilde ele alan ve ikna edici çözümler sunan başarılı bir uygulama olarak değerlendirmiştir.

6.5.6 Carl Tuğla Fabrikası - Alandaki Mekansal Müdahalelerin Analizi

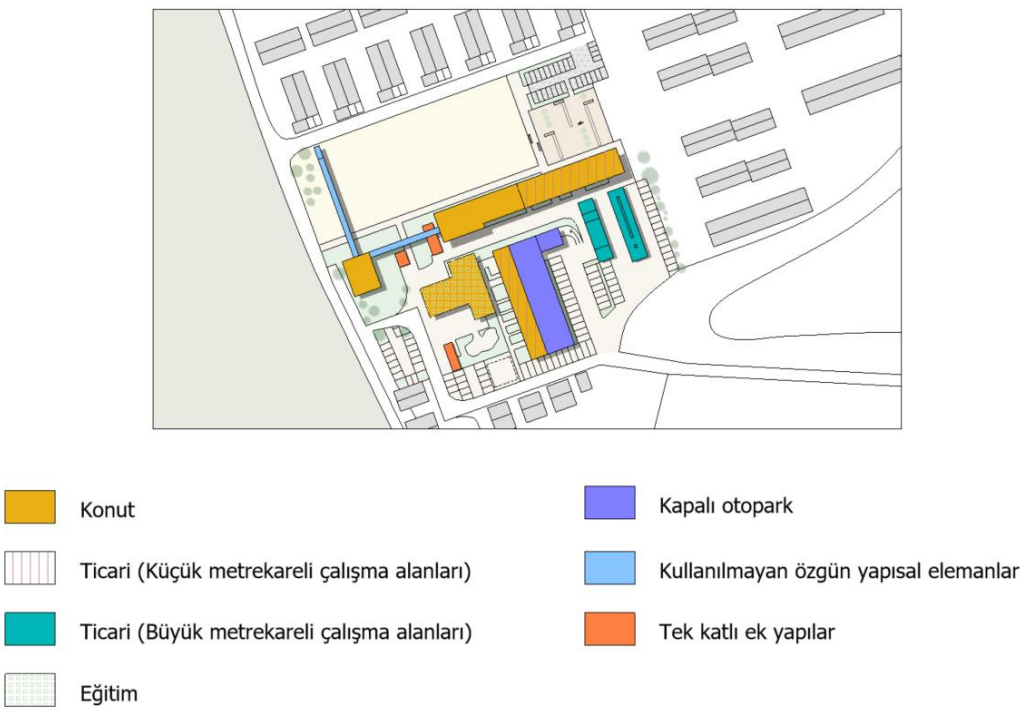

Şekil 6.170 Fabrika Carl'da dönüşüm sonrası yeni işlev haritası

Fabrika Carl'da gerçekleştirilen ziyarette, alandaki yapıların incelenmesi, fotoğraflanması ve müdahale tablolarının doldurulması yapılmıştır. Kompleks içerisinde yer alan farklı işlevdeki özel mülk harici iç mekanlar ziyaret edilmiş; ayrıca dönüşüm sonrası hazırlanan çizimler, müdahale ve konsept raporları incelenmiştir. Günümüzde, kompleks ziyaret edildiğinde, tarihi, özgün işlevi ve dönüşüm çalışmaları hakkında doğrudan bilgi edinme imkanı sunulmasa da, yerinde veya alan içinde taşınarak korunmuş ve sergilenen sabit ve taşıyıcı donatılara rastlamak mümkündür.

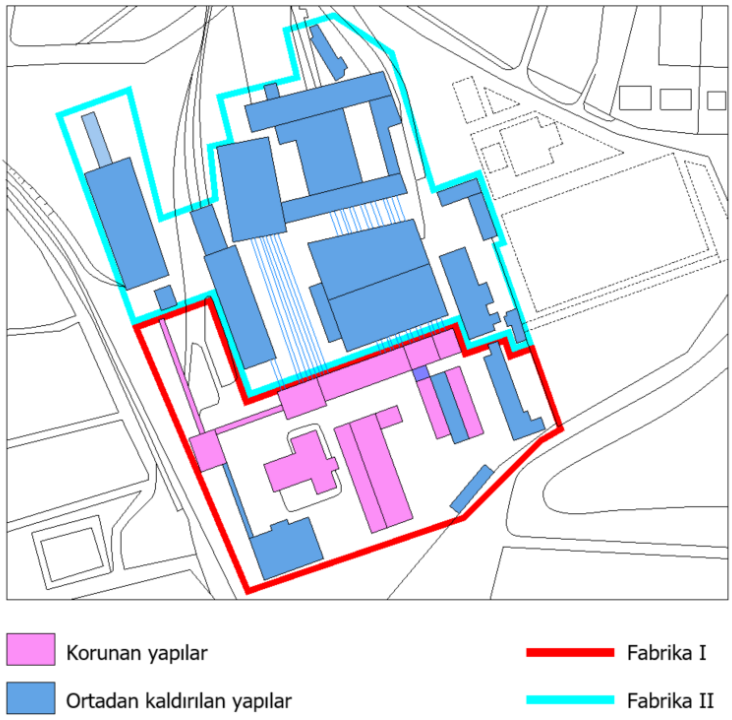

Şekil 6.171 Dönüşüm sonrası korunan ve ortadan kaldırılan yapıların analizi

Tarihi kompleksin, karma kullanımla yeniden hayata döndürülmesinin ardından yeni işlevlere uyum sağlamak üzere çeşitli müdahaleler gördüğü ve mekansal dönüşüme uğradığı gözlemlenmektedir. Alanın yeni işlevleri ağırlıklı olarak konutlardan oluşmakla birlikte, küçük veya büyük metrekarelere sahip ticari alanlar, eğitim alanları ve bunları destekleyici otopark gibi alanları da içermektedir (Şekil 6.170). Konut ağırlıklı olarak yeniden işlevlendirilmiş bu endüstri kompleksinde, farklı bloklarda farklı büyüklüklerde daireler bulunmaktadır. Pres ve kurutma

bloğunun yanı sıra Soğutma Binası I'in üst katlarında da konutlar yer alırken, zemin katlarda küçük metrekareli ticari alanlar bulunmaktadır.

Bunun dışında, elektrik santralinin zemin katı anaokulu olarak işlevlendirilmiş ve eğitim yapısı olarak düzenlenmiştir. Yeni işlevlere hizmet eden günlük ve sürekli ziyaretçiler için otopark alanları ise açık alanların yanı sıra Düşük Basınçlı Kazan Dairesi'nin bir kısmında kapalı mekan olarak tasarlanmıştır. Ayrıca konut işlevi doğrultusunda alanda çeşitli depolama, çöp toplama alanları ve kapalı bisiklet park yerlerine yönelik tek katlı ek yapılar da bulunmaktadır.

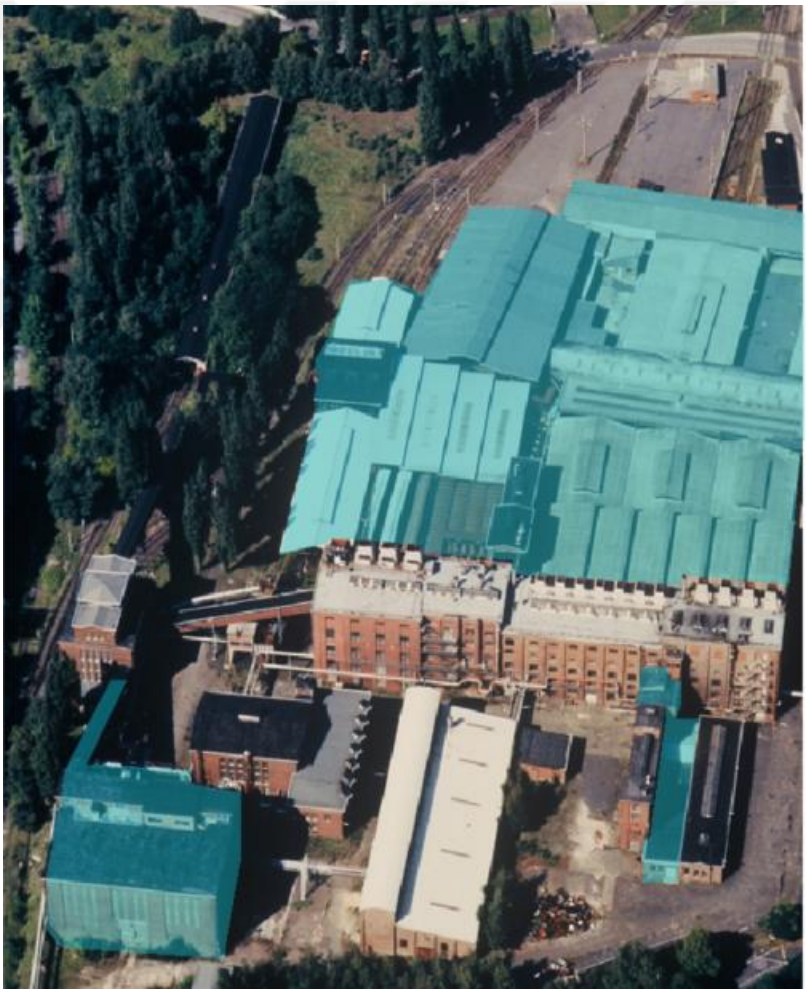

Şekil 6.172 Uygulama öncesine ait hava görseli üzerinden ortadan kaldırılan yapıların analizi

Alanda yeniden düzenlemeye yönelik olarak ortadan kaldırılan yapılara bakıldığında (Şekil 6.171), çoğunun kompleksin ana binası olarak ifade edilen pres ve kurutma yapısının kuzeyinde bulunan ve 1928-1930'lardaki fabrika genişlemesi sırasında inşa edilen Fabrika II blokları olduğu bilinmektedir (Şekil 6.172). Ayrıca, 1930'da inşa edilen bu bölümün ortadan kaldırılmasının nedenleri arasında, bölgenin geniş bir perspektifte ele alınarak Frechen kasabasına entegre edilmesi, buranın yeni konut alanı olarak planlanması, yaşam kalitesinin artırılması ve konut ihtiyacının karşılanması gibi etkenler yer almıştır. Yıkılacak yapıların seçiminde, kompleksin ilk inşa edildiği haline döndürülmesi, yani sonraki dönemlerde eklenmiş (1928-1930 dönemi) yapıların dönüşüm dışında tutulması yönünde bir kararın izlendiği söylenebilir.

Fabrika II bölümündeki yapıların bir kısmının korumaya değer nitelikte olduğu değerlendirilmişse de, bitişik düzende olmaları, alana verilmek istenen yeni işlevlere uygun olmamaları ve yapı yoğunluğunun fazla olması gibi sebeplerle yıkımlarına karar verilmiştir. Ayrıca, Yüksek Basınç Kazan Dairesi (2-flamlı) ve tesis yapısı da dönüşüm sürecinde ortadan kaldırılmıştır. Bu yapının geçmişte izinsiz ve kontrolsüz şekilde inşa edilmiş olması nedeniyle, yetkili kurumlar tarafından tekrar kullanım izni verilmemiş ve yeniden işlevlendirilmesi yerine yıkılmıştır (Buschmann, 2023).

Bunların yanı sıra, atölye yapısının batısında 1918'de inşa edilen ve Soğutma Yapısı I'e bitişik bölüm ile soğutma yapısını pres ve kurutma yapısına bağlayan 1918 tarihli eklenti de niteliksiz olması nedeniyle yıkılmıştır. Schmitz'in bu yapılarla ilgili açıklamasına göre, Carl tesisinin yeniden planlanmasında bölge, Frechen'in bir mahallesi olarak ele alınmıştır. Bu yeni yerleşim bölgesinin yaşam kalitesi yüksek bir mahalle olarak oluşturulabilmesi için tuğla fabrikasına ait belirlenen yapı grubunun yıkılması gerekmiştir. Bu yapılarla bağlantılı makine donanımların kaldırılması, teknik açıdan büyük öneme sahip olsalar da zorunlu hale gelmiştir (Schmitz, 2024).

Alanda birçok yapının kaldırılmasının ardından, bu alanların bir kısmı kompleksle bağlantılı olarak açık alan, doğal bırakılmış yeşil alan veya otopark olarak düzenlenmiş ve yapılaşma tercih edilmemiştir. Fabrika II bölümünün kuzey kısmı ise yeni imar planı kapsamında yapılaşmaya açılarak müstakil konutların yer aldığı bir alana dönüştürülmüş ve bu doğrultuda çevre ve yol düzenlemeleri yapılmıştır. Günümüzde,

tarihi kompleks alanında yoğun bir yapılaşma yapılmamış; yalnızca konut işlevini destekleyici düşük yoğunluklu depolama ve teknik işleve yönelik tek katlı birimler eklenmiştir.

Müdahale analizi: Açık/yarı açık mekan müdahaleleri (EK 13)

Kompleksin açık alanlarına yapılan müdahaleler incelendiğinde, ortadan kaldırılmış olan Fabrika II bölümünün yeni işlevine uygun şekilde peyzaj düzenlemeleri sonrası yeniden tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca, yeni işlevlerle kullanıma açılan Fabrika I bölümündeki bloklar arasındaki boşluklar da yapılar arası ulaşımı sağlamak veya yeni kullanım için açık mekanlar olarak değerlendirilmek üzere yeniden tasarlanmıştır (Şekil 6.173). Her iki alan da özel bir konsept doğrultusunda Dilling Ingenieure firması tarafından tasarlanmış ve yerel uygulayıcı firma Ralf Hoven tarafından hayata geçirilmiştir.

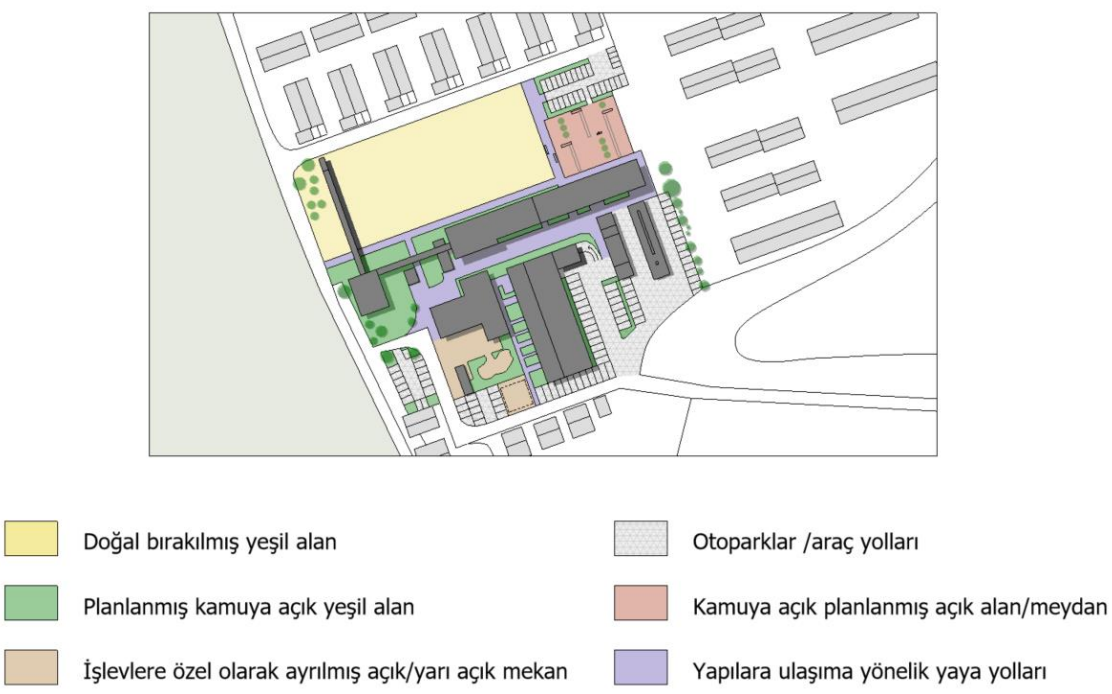

Şekil 6.173 Dönüşüm sonrası açık mekanlarda gerçekleşen düzenlemeler

Öncelikle, Fabrika II'nin bulunduğu alan ele alındığında, hazırlanan 1:1000 imar planına göre (Şekil 6.174), bu alanın bir kısmının yıkım sonrası konut bölgesi olarak değerlendirildiği, Fabrika I'e sınır olan kısmının ise açık alan olarak tasarlandığı ve bu bölgeden bir araç yolu geçişine olanak sağlandığı görülmektedir. Açık alandaki dönüşüm de bu plan kararlarına uygun şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, yıkılan Fabrika II'nin bulunduğu parselin batı kısmı, imar planında "çekirdek" veya "yoğun bölge" olarak ifade edilmesine rağmen, herhangi bir yapılaşmaya tabi tutulmadan yeşil alan olarak bırakılmıştır. Doğuda yer alan ve "farklı amaçlı ulaşım alanları" başlığı altında "yaya bölgesi" olarak tanımlanan kısım ise geniş bir kamusal meydan olarak tasarlanmıştır.

Şekil 6.174 Frechen bölgesinde Fabrika Carl ve çevresine ait imar planı (Stadt Frechen, 2007)

Yeniden düzenlenen ve yaya bölgesi olarak tasarlanan doğu bölgesinde, geniş bir alanın minimum sokak elemanı kullanılarak işlevsel hale getirilmesi sağlanmıştır. Bu alanda, öncelikle alanın tarihine atıfta bulunan bazı unsurların öne çıkarılması amaçlanmıştır. Kısmi bitkilendirme yapılmış, sınırlı sayıda oturma alanları oluşturulmuştur. Ayrıca, bir basketbol sahası ve otopark alanı da tasarlanmıştır (Şekil 6.175).

Şekil 6.175 Fabrika II'nin bulunduğu alanda gerçekleşmiş dönüşüm (Kişisel arşiv, 2023)

Alanda tasarlanan yer döşemesine ek olarak, kent tarihine atıfta bulunan bazı yerel kelimeler döşeme üzerine işlenmiştir (Şekil 6.176). Ayrıca dikkat çeken bir diğer tasarım ise, endüstri yapısında kullanılmış özgün makinelere ait bazı çarkların heykelleştirilerek burada sergilenmesidir (Şekil 6.177). Kühn'ün ifadesine göre, Frechen'den gelen ziyaretçilere tarihi fabrikanın özgün kimliğini hissettirmek ve mekanı kente entegre etmek amacıyla, kuzey tarafta kamuya açık bir alan oluşturulmuş ve komplekse erişim sağlayan aks, "anıt ekseni" olarak tasarlanmıştır. Bu eksende, tarihi donatılar sergilenerek alanın özgün karakteri korunmuştur (Schmid, 2008).

Şekil 6.176 Geçmişte Fabrika II'nin bulunduğu alanda günümüzde yer döşemesi tasarımı (Dillig Ingenieure, 2014)

Şekil 6.177 Geçmişte Fabrika II'nin bulunduğu alanda günümüzde sergilenen endüstriyel çarklar (Dillig Ingenieure, 2014)

Fabrika II'ye ait alanda dönüşüm sonrası araçla ulaşım yalnızca oluşturulan araba otoparkına kadar sağlanabilmektedir. Pres ve kurutma yapısının güneyinde kalan, günümüzde konutların yer aldığı alana ise sadece yaya erişimi mümkün kılınmıştır. Bu doğrultuda, kompleksin çevresinde bir araç yolu oluşturularak alanın güneybatısında burada yaşayanlara yönelik bir otopark alanı düzenlenmiştir. Ayrıca, alanın güneydoğusunda yer alan ve bürolardan oluşan yapılar yakınında, çalışanlar ve günlük ziyaretçilere yönelik otopark alanları sağlanmıştır.

Şekil 6.178 Kompleksin güneyinde sergilenen donatılar (Kişisel arşiv, 2023)

Pres ve kurutma yapısının güney kısmındaki açık alanların dönüşüm tasarımı incelendiğinde, uygulamadan sorumlu peyzaj tasarımcısı Ralf Hoven'ın ifadesine göre, yaya yolu olarak kullanılan sokak örüntüsünde mevcut bazalt lav taşları yeniden kullanılmış ve eksik alanlar benzer doğal taşlarla tamamlanmıştır. Araç geçişi gereken bölümlerde ise asfalt yollar yapılmıştır. Ayrıca, alanın özgün halinde bulunan eski demiryolu rayları, krank mili gibi unsurlar yer yer korunmuş ve sergilenmiştir (Şekil 6.178) (Hoven, 2024).

Fabrika II bölümünün tamamen kaldırılması sonucunda, bu bölüme ait olup yıkılan yapılar ile pres ve kurutma bloğu arasında bulunan açık mekana ait donatılar da kaldırılmış; bu alan, konut yapılarına kuzeyden güneye yönelen giriş kapılarına ulaşan yaya yollarına dönüştürülmüştür.

Şekil 6.179 Eğimli bant köprüleri (Kişisel arşiv, 2023)

Alandaki önemli bir karakter unsuru olan eğimli bant köprüleri, bağlantı elemanları olarak incelendiğinde, özgün halinde üç adet olan bu elemanlardan günümüzde ikisinin korunduğu görülmektedir (Şekil 6.179). Güneybatı bölümünde bulunan bir

bağlantı elemanı, iki-flamlı kazan dairesinin kullanıma uygun bulunmaması nedeniyle yıkılmıştır. Diğer iki bağlantı elemanı ise günümüzde belirli bir işlevi olmamasına rağmen, sembolik değerleri nedeniyle bakım yapılarak özgün halleriyle korunmuştur.

Tesisin geçmişte hammadde ulaşımını sağlayan demiryolu bağlantısı, önemli bir özgün bağlantı yolu olarak değerlendirilmekle birlikte, günümüzde yapılar veya peyzaj düzenlemeleri nedeniyle görünür durumda değildir. Önce kuzeye doğru geniş bir dönüş yaparak kuvars işletmelerine yönlendirilen ve Köln-Frechen-Benzelrather Demiryolu hattıyla birleşen bu bağlantının diğer bir kısmı, günümüzde kuzeydeki yeni yerleşim alanı tarafından kesilmiştir. Dürener Caddesi üzerindeki kömür ocaklarına olan bağlantı noktasında, batıda yeni yerleşim alanına bir erişim yolu yapılmıştır. Fabrika Carl'ın batısında yer alan Carl Maden Ocağı işletim alanı ise, özgün bağlantının topografik izlerinin günümüzde iyi bir şekilde takip edilebildiği tek bölgedir (Buschmann, 1997).

Müdahale analizi: İç mekan müdahaleleri (EK 14)

Kompleks genelinde, mevcut nitelikli yapılara yapılan müdahaleler derecelendirildiğinde, yapıların ya belirli sebeplerle ortadan kaldırıldığı ya da aşağıdaki müdahale türleri sonrasında yeniden kullanıma sunulduğu görülmektedir (Şekil 6.180):

- Az müdahale ile korunan yapılar,
- Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekanın az müdahale gördüğü yapılar,
- Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği yapılar.

Şekil 6.180 Alanda yapılar üzerinde gerçekleşmiş müdahale analiz haritası

Yapılan analizler sonucunda oluşturulan şematik harita gösteriminde, alanın kuzeybatısında bulunan ve günümüzde konut bloklarına bağlı olan, özgün işlevleri itibarıyla biri pres ve kurutma yapısı ile ıslak kömür işleme yapısı arasında bağlantı sağlayan, diğeri ise ıslak kömür işleme yapısından fabrika dışına ürün iletimini gerçekleştiren demiryolu alanına bağlantı sağlayan eğimli bant köprülerinin, *az müdahale görerek korunan yapılar* kategorisinde değerlendirildiği görülmektedir.

Şekil 6.181 Az müdahale görerek korunan eğimli bant köprüsünün görünümü (Kişisel arşiv, 2023)

Çelik ana ve ara taşıyıcılara sahip ve cephe duvarları yaklaşık ikide üç oranında tuğla ve üst kısımları pencere bantları ile kapatılmış eğimli köprüler, alanın silüetinin korunmasına önem verilmesinden dolayı az bir müdahale görerek korunmuşlardır. Bu yapı elemanlarının tuğla ve çelik kısımlarının yüzeysel olarak bakım gördükleri söylenebilir. Günümüzde bu elemanların iç bölümüne ulaşmak mümkün olmayıp gerekli görülen kısımların etrafının güvenlik amacı eli tel örgü ile çevrildiği ve girişin engellendiği görülmektedir (Şekil 6.181).

Şekil 6.182 Az müdahale görerek korunan eğimli bant köprüsünün görünümü (Kişisel arşiv, 2023)

Şekil 6.183 Günümüzde atölye (sağ) ve soğutma I yapısı (sol) görünümü (Kişisel arşiv, 2023)

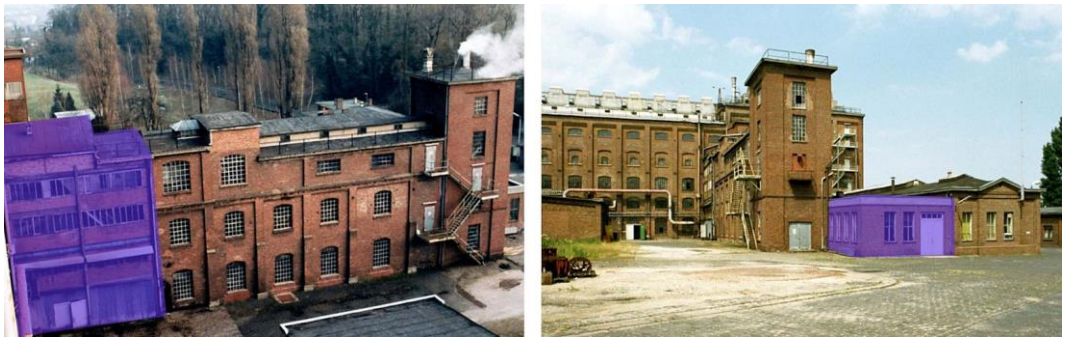

Şekil 6.184 Dönüşüm sonrası ortadan kaldırılan dönem yapıları (Kişisel arşiv, 2023)

Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekanın az müdahale gördüğü yapılar incelendiğinde, bunlardan birinin alanın doğusunda, pres ve kurutma yapısının güneyinde bulunan atölye yapısı, diğerinin ise bu yapının batısında yer alan Soğutma I yapısı olduğu görülmektedir (Şekil 6.183). Her iki yapı da günümüzde geniş metrekareli büroların bulunduğu ticari alanlar olarak kullanılmakta olup farklı iki şirket tarafından işletilmektedir. Bu binalar, hem çalışanların büro birimleri olarak kullanıldığı hem de müşterilerin ağırlandığı alanlar olarak işlev görmektedir. Bu yapılarla bağlantılı olup nitelikli bulunmayan dönem eklemeleri ortadan kaldırılarak özgün cephelerin ortaya çıkarıldığı görülmektedir (Şekil 6.184).

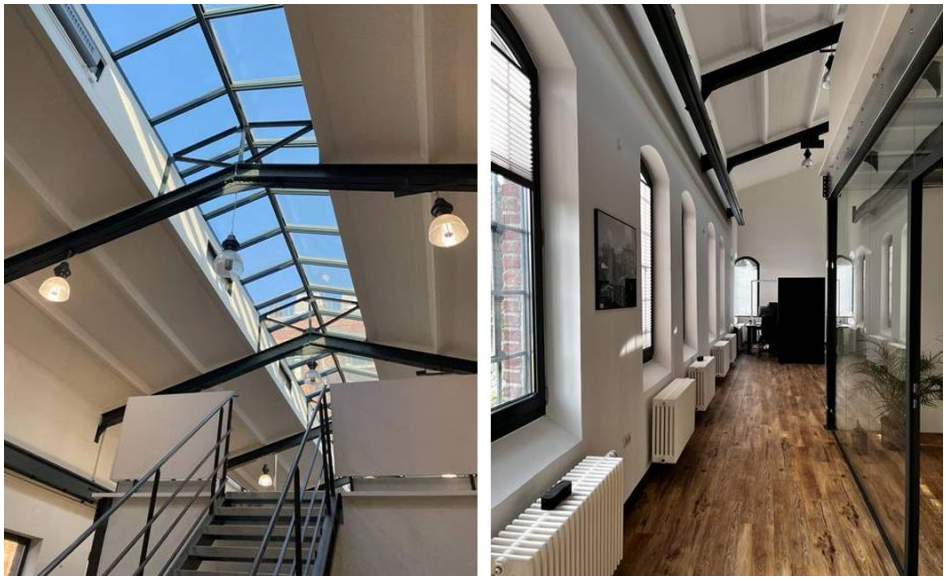

Şekil 6.185 Atölye yapısının uygulama sonrası iç mekan görünümü (Project Floor, b.t.)

Cephede bulunan açıklık düzeninin özgün haliyle korundugu ancak açıklık elemanlarının özgünüyle benzer renk ve görünümde elemanlarla değiştirildiği görülmektedir. Sogutma binasi I'in kuzeyi pres ve kurutma yapısına bağlayan dönem ekinin kaldırılması sonrasında bu cephede bulunan açık bölümün özgün cephede olduğu gibi kirmizi tugla malzeme ile kapatılarak özgün açıklıklarla benzer renk ve tasarımda açıklık elemanlarıyla kapatıldığı görülmektedir.

Şekil 6.186 Atölye yapısında uygulama sonrası korunan vinç (Project Floor, b.t.)

Bu yapıların iç mekanları incelendiğinde, mümkün olduğunca iç hacim büyüklüğünü koruma amacıyla bölümlendirme yapılmadığı görülmektedir. Böylece, özgününde çeşitli makinelerin ve geniş çalışma alanlarının yer aldığı büyük hacimli mekanlar günümüzde de algılanabilir şekilde muhafaza edilmiştir. Şeffaf yüzeyli tasarımların kullanılması ve çelikten farklı işlevlerdeki oda birimlerinin eklenmesiyle mekansal derinlik hissi korunmuştur.

Atölye yapısının öne çıkan özelliklerinden olan çatı strüktürü ve pencereler günümüzde de korunmakta olup iç mekanın doğal aydınlatmasını sağlamaktadır (Şekil 6.185). Ayrıca, iç mekanda çatıya bağlı özgün raylı gezer vinç sisteminin ve duvar

boyunca uzanan metal elemanların yalnızca yüzeysel müdahale görerek korunmuş olması da dikkat çekici bir unsurdur (Şekil 6.186).

Şekil 6.187 Dönüşüm sonrası pres ve kurutma yapısının görünüm (Kişisel arşiv, 2023)

Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği ***yapılar*** incelendiğinde, bunlar arasında pres ve kurutma yapısı (Şekil 6.187), düşük basınçlı kazan dairesi, elektrik santrali ve ıslak kömür işleme yapısının yer aldığı görülmektedir. Günümüzde bu yapılar çoğunlukla konut işlevine hizmet etmekte olup bazılarının alt katlarında küçük metrekareli ofisler ve bir yapının zemininde eğitime yönelik alanlar bulunmaktadır. Bu yapılarda cepheler özgün halleriyle korunmuş; ancak yeni işlevlere uyum sağlamaları için çeşitli değişiklikler yapılmıştır. İç mekanlarda ise yeni işlevlere uygun olarak kapsamlı bir dönüşüm gerçekleşmiştir, böylece kurgusal anlamda tamamen yenilenmişlerdir.

Dönüştürülen bu yapı grubunda, anıt özelliklerinin korunması ve iç mekanların güncel standart ve konfor seviyesine ulaştırılması amacıyla bazı özel çözümler geliştirilmiştir. Bu yaklaşımla, planlayıcı firmalar projeye özel teknik detaylar ve yapı malzemesi kombinasyonları oluşturmak durumunda kalmışlardır. Bu kapsamda, korunması gereken duvar sistemleri için, zemin kattaki yükselen kapiler neme karşı sondaj enjeksiyon yöntemi kullanılarak yatay su yalıtımı uygulanmıştır. Bu işlemde duvar yüzeyleri, Sotano enjeksiyon solüsyonu ile doygunluğa ulaştırılarak nemin duvara yükselmesi önlenmiştir. Enjeksiyon işlemi ayrıca, tuzların bağlanması, sıva için zemin hazırlığının iyileştirilmesi, duvar örgüsünün dayanıklılığının artırılması ve gevşek toz partiküllerinin silisifikasyon yoluyla bağlanması gibi amaçlarla uygulanmıştır.

Şekil 6.188 Pres ve kurutma yapısının 3 katlı lofta dönüştürülmüş mekan (Reimann, 2016)

Cephelere dışarıdan müdahale edilmemesi amacıyla, enerji verimliliğini artırmak için iç cepheye yalıtım uygulanmıştır. Bu doğrultuda, duvarlar 100 mm mineral yünü, buhar bariyeri ve alçıpan ile kaplanarak yalıtılmıştır. Konut ve ofis birimlerinin zemin yapısı için ise, uzun tartışmalar sonucunda, yüksek konfor koşulları sağlamak ve potansiyel alıcılar için cazip hale getirmek amacıyla yerden ısıtma çözümü tercih edilmiştir. Bu çözüm, düşük enerji tüketimiyle yüksek ısı kazanımı sağlamayı hedeflemiştir. Yaklaşık 6,000 m² alana, yüksek kaliteli meşe lamellerden oluşan endüstriyel parke döşenmiştir (Domke, 2024).

Konut ve ofis birimlerinin zemin yapısında, uzun bir tartışma sürecinin ardından yüksek konfor koşulları sağlamak ve potansiyel konut alıcıları için cazip hale getirmek amacıyla yerden ısıtma çözümü tercih edilmiştir. Bu tercih, Almanya'da sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak, düşük enerji tüketimi ile yüksek ısı kazanımı sağlamayı hedeflemektedir. Yaklaşık 6,000 m² alana, yüksek kaliteli meşe lamellerden oluşan endüstriyel parke döşenmiştir (Domke, 2024).

Şekil 6.189 Pres ve kurutma yapının cephesinden detaylar (Kişisel arşiv, 2023)

*Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği yapı*lardan biri olan ve kompleksin ana yapısı olarak ifade edilen pres ve kurutma bloğu dönüşüm sonrası zeminde dükkan düzeninde küçük ofislerin ve üst katlardan toplam 71 dairenin düzenlendiği beş bölüme ayrılmış uzun bir yapıdır. Dairelerin düzeni, mevcut yapı hacmine uygun olarak planlanmış ve konut içinde gerekli standart işlevsel kurgunun sağlanmasına yönelik bir tasarım

oluşturulmuştur. Loft niteliğindeki üst kat konutları üç katlı olup, dairelerin büyüklükleri 56 ile 191 metrekare arasında değişmektedir (Şekil 6.188). Loft daireler için yapının çatı alanı kullanılarak teraslar oluşturulmuş, bu teraslar özgününde soğutma kubbeleri olarak bilinen yapısal elemanların dönüştürülmesi ile elde edilmiştir (Domke, 2024). İç mekan kurgusunda, standartları karşılayan alçıpan duvarlar ile düşey sirkülasyonu sağlamak için yeni merdiven ve asansör sistemleri iç mekana entegre edilmiştir.

Şekil 6.190 Pres ve kurutma yapısına eklenen balkonlar (Verfuss Bauunternehmung GmbH, 2008)

Koruma kurulunun kararı doğrultusunda, yapının cephesinin dışarıdan tamamen korunması zorunlu tutulmuş, ancak iç mekanın konut olarak kullanımında belirli standartların sağlanması ve çağdaş mekan koşullarının oluşturulması için bazı düzenlemelere izin verilmiştir. Bu kapsamda, cephede bulunan saçak gibi detaylar korunmuş; eklenen üst örtü gibi elemanlar ise özgün dokuya uyumlu ve dikkat çekmeyecek malzeme ve formlarda tasarlanmıştır (Şekil 6.189). Bu düzenlemeler arasında en önemlisi, her daireye yeterli büyüklükte bir balkonun, kendini taşıyan bir strüktürle cephelere eklenebilmesidir (Şekil 6.190). Ayrıca, daha önce kapalı olan dar batı cephesine, konut iç mekanlarının yeterli gün ışığı alabilmesi amacıyla, özgün pencere ritmi ve büyüklüğü ile kat yüksekliklerine uyumlu yeni pencereler eklenmiştir.

Koruma kurulunun kararıyla yapının cephesinin dışarıdan tamamen korunması gerekliliği vurgulanmış, ancak iç mekanın konut olarak kullanımı için belirli standartların sağlanması ve çağdaş mekan koşullarının oluşturulabilmesi adına bazı düzenlemelere izin verilmiştir. Bu düzenlemelerden en önemlisi, her daireye yeterli büyüklükte bir balkonun, kendini taşıyan bir strüktürle cephelere eklenmesine izin verilmesidir. Ayrıca, daha önce kapalı olan dar batı cephesinde, konut iç mekanlarının yeterli gün ışığı alabilmesi için özgün pencere ritmi, büyüklüğü ve kat yükseklikleriyle uyumlu yeni pencereler eklenmiştir.

Şekil 6.191 Pres ve kurutma yapısı cephesinden bir uygulama (Buschmann, 1997; Kişisel arşiv 2023)

Pres ve kurutma yapısının kuzey cephesinde önemli bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu cephe, 1928-30 yıllarında inşa edilen ve dönüşüm öncesinde ortadan kaldırılan Fabrika II alanıyla birleşme noktasıydı; bu nedenle, özgün kullanım döneminde çeşitli bağlantı noktaları ve donatı elemanları bulunmaktaydı. Alanın temizlenmesiyle, kuzey cephesindeki tüm donatı elemanları kaldırılmış, cephede kapsamlı bir bakım yapılmış ve yapısal bağlantıların yıkılması sonrası açıkta kalan yüzeylerde gerekli tamamlama işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu işlem sırasında, özgün

cephe açıklık ritmine uygun pencereler düzenlenmiş; tamamlanan cephe yüzeyi ise aynı malzeme ile kaplanmak yerine, burada gerçekleşen değişikliğin okunabilirliğini korumak amacıyla benzer renkte farklı bir malzeme ile kaplanmıştır (Şekil 6.191).

Şekil 6.192 Metal soğutma bacalarının görünümü (Dickopp, 2016)

Pres ve kurutma yapısının korunması sürecinde alınan en önemli kararlardan biri, yapının silüetini bozmamak ve bu bloğun karakteristik bir özelliği olan çatıdaki sekiz adet demir sac levha kaplamalı soğutma bacasını özgün görünümüyle korumaktı (Şekil 6.192). Plancılar, bu bacaların benzer görünümde alüminyum sactan yeniden yapılmasına yönelik bir proje geliştirmiş ve aynı zamanda bu bacalara yeni bir işlev kazandırmıştır. Loft dairelerin üçüncü katında, soğutma bacaları yaşam alanı olarak düzenlenmiş ve düzleştirilen çatıya eklenen teraslara erişim sağlanmıştır (Schmid, 2008).

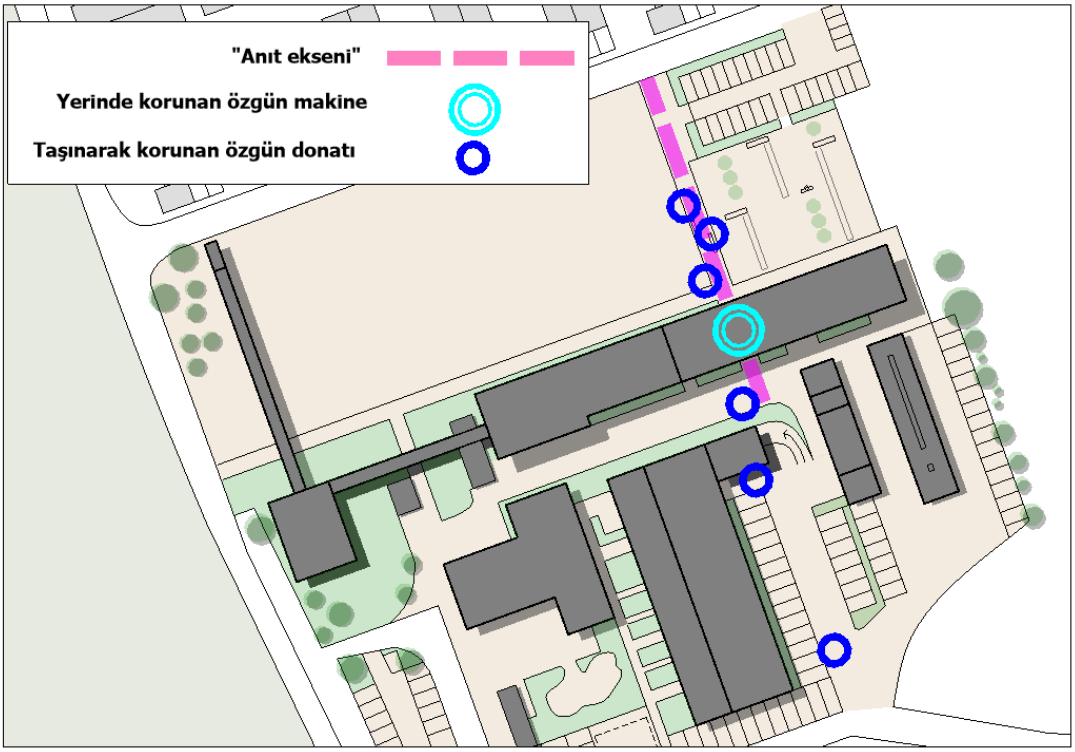

Şekil 6.193 Alanda korunmuş özgün donatılar ve “anıt ekseni”

Şekil 6.194 “Anıt ekseni” üzerinde dönüşüm sonrası korunan donatılar (Kişisel arşiv, 2023)

Fabrikanın özgün kullanımını hatırlatmak amacıyla, Frechen yerleşiminden gelen yaya ulaşım yolunu takip eden bir “anıt ekseni” oluşturma fikri geliştirilmiştir (Şekil 6.193). Bu eksen, alanın kuzeyini pres ve kurutma yapısının zemin katında oluşturulan bir geçişle güney bölgesiyle birleştirmektedir. Bu eksen boyunca fabrikada kullanılan çarklar sergilenmekte olup, pres ve kurutma yapısının zemin katında büyük bir donatı özgün yerinde korunmuş ve cam bir vitrin arkasında güvenlik önlemiyle

sergilenmektedir. Ayrıca, tuğla taşıma vagonları gibi taşınabilir donatılar da bu eksende sergilenerek fabrikanın endüstriyel geçmişine bir referans sunmaktadır (Şekil 6.194) (Domke, 2024).vagonları da bu eksende sergilenmektedir (Şekil 6.194) (Domke, 2024).

Şekil 6.195 Elektrik santralinde müdahale sonrası farklı kat/işlevlerden mimari çizimleri (Hardt, 2008)

Şekil 6.196 Elektrik santralinin müdahale sonrası doğu (sol) ve batı (sağ) cephesi (Kişisel arşiv, 2023)

*Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği yapı*lardan önemli bir tanesi de elektrik santralidir. Yapının zemin katı bir eğitim yapısı olarak anaokulu, birinci katı küçük metrekareli ofisler, ara katları küçük metrekareli daireler ve en üst katı loft daireler şeklinde farklı işlevlerle değerlendirilmiştir. Bu düzenleme sonucunda, 66 ile 228 metrekare arasında değişen toplam 18 yaşam birimi oluşturulmuştur. Dönüşüm kapsamında iç mekan kurgusu, her katın işlevine uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Şekil 6.195).

Şekil 6.197 Cephe açıklıklarında gerçekleşen farklı müdahale çözümleri (Kişisel arşiv, 2023)

Elektrik santralinin dönüşüm sonrası cephesine bakıldığında, mevcut kırmızı tuğla malzemenin minimum bakım görerek temizlendiği ve çatı alınlığı gibi cephe unsurlarının özgün haliyle korunduğu görülmektedir (Şekil 6.196). Cephedeki açıklıklardan, günümüz işlevine uyum sağlamayan kısımlar kapatılmış, ancak cephe ritmi özgün haliyle korunmuş ve açıklık elemanlarının çoğu yeni elemanlarla değiştirilmiştir. Bazı yerlerde açıklıklara ihtiyaç olmaması nedeniyle, cephe kapatılmış ancak özgün açıklık elemanları örülen yeni kırmızı tuğla duvarın önünde korunmuştur. Bazı kısımlarda ise özgün açıklık elemanı korunmuş, iç mekana yeni pencere takılarak iç mekan konforu artırılmıştır (Şekil 6.197). Ayrıca, pres ve kurutma yapısında olduğu gibi, ihtiyaç duyulan yerlere konutlara uygun boyutlarda balkonlar eklenmiştir.

Elektrik santralinde tasarlanmış bir diğer önemli işlev, okul öncesi eğitim alanı olarak planlanan zemin kattır (Şekil 6.198). Almanya'da okul öncesi eğitim alanlarına yönelik belirli yönetmelik ve standartların esnekliğe izin vermemesi nedeniyle, burada kapsamlı kurgusal ve iç mekan değişiklikleri yapılmıştır. Ayrıca, anaokullarında zorunlu olan belirli bir metrekarede açık alan ihtiyacı nedeniyle, elektrik santralinin çevresindeki alan bu eğitim yapısına ait oyun alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 6.198).

Şekil 6.198 Okul öncesi eğitim kurumu olarak düzenlenen zemin kat planı (Hardt, 2007)

Şekil 6.199 Elektrik santralinin zemin katında okul öncesi eğitim kurumu olarak düzenlenen alandan görünüm (Frechen Kita Navigator, 2010)

Düşük basınçlı kazan dairesine yapılan müdahaleler incelendiğinde, diğer bloklardan farklı uygulamaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Batı tarafında bulunan dört katlı bölüm, konut ve büro olarak dönüştürülmüşken, doğu tarafı kompleksin sabit kullanıcıları için özel olarak 79 araçlık kapalı otopark olarak tasarlanmıştır (Domke, 2024). Bu amaçla, tek kattan oluşan doğu bölümüne otopark kullanımı için uygun bir döşeme eklenmiş ve doğu yönünde bağlantılı yapının bulunduğu alan, otoparka çıkan giriş rampası olarak düzenlenmiştir (Şekil 6.200).

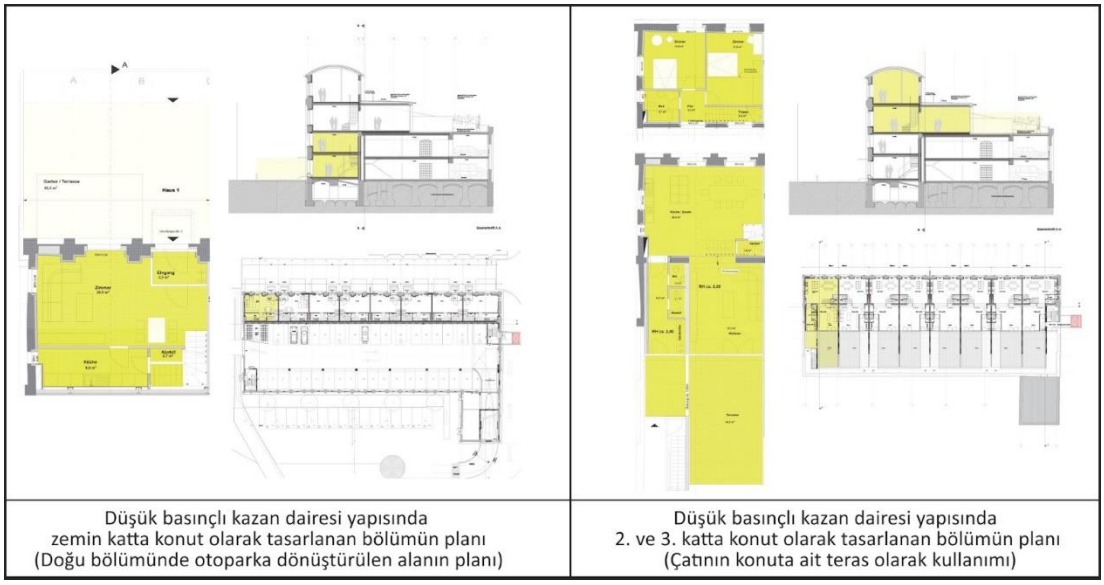

Şekil 6.200 Düşük basınçlı kazan dairesinin mimari planları (Hardt, 2007)

Yapının batı bloğuna bakıldığında, kat düzeninin özgün haliyle korunduğu, ancak iç mekanın yeni kullanıma uygun şekilde yeniden düzenlendiği görülmektedir. Cephe açısından incelendiğinde, batı kısmında, fabrikanın kullanım süresi boyunca kırmızı tuğla ile kapatılmış özgün cephe açıklıkları yeniden açılmış ve bu alanlara yeni malzemelerden oluşan pencere elemanları eklenmiştir (Şekil 6.202). Güneybatı cephesinde, alanın konut olarak kullanıma açılmasıyla iç mekana yeterli günışığı sağlamak amacıyla yeni açıklıklar oluşturulmuştur. Ayrıca, 2. ve 3. katta bulunan loft birimlerinin mekansal kalitesini artırmak amacıyla doğu kısmında gerçekleştirilen dönüşümle çatının bir teras olarak kullanılması sağlanmıştır. Doğu cephesinde ise otopark olarak düzenlenmiş bu alanın inşaat standartlarına göre belirli yüzey açıklıklarına veya havalandırma sistemine sahip olması gerektiğinden, özgün pencerelerdeki camlar kaldırılmış ve sadece metal çerçeveler yerinde bırakılmıştır (Şekil 6.202).

Şekil 6.201 Müdahale öncesi ve sonrası düşük basınçlı kazan dairesinin cephe görünümü (Hardt, 2007; Kişisel arşiv, 2023)

Yeni işlevlere yönelik olarak iç mekan kurgusu yeniden düzenlenmiş ve alan, alçıpan duvarlarla bölümlere ayrılmıştır. Düşey sirkülasyon ihtiyacını karşılamak üzere, bloğun kuzey tarafında yeni bir merdiven bölümü tasarlanmıştır. Başlangıçta bu bölgeye bir asansör eklenmesi planlanmışsa da, tasarım sürecinin ilerleyen aşamalarında bu fikirden vazgeçilmiştir.

Şekil 6.202 Düşük basınçlı kazan dairesinin otoparka dönüştürülen doğu kısmı (Kişisel arşiv, 2023)

Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, ancak iç mekan kurgusunun tamamen ***değiştirildiği yapı***lardan biri olarak ele alınabilecek ıslak kömür işleme yapısının iç mekanının tamamen yeniden düzenlenerek ve yeni kat döşemelerinin eklenerek konut olarak işlevlendirildiği bilinmektedir. Bu yapı ile bağlantılı olan ve özgün haliyle korunmuş olan eğimli bant köprülerine günlük kullanıcı tarafından iç mekandan erişim güvenlik sebebiyle engellenmiştir. Ancak dış görünüm olarak bu köprüler yapının önemli bir karakteristik özelliği olarak muhafaza edilmiş durumdadır.

Şekil 6.203 Islak kömür işleme yapısının müdahale öncesi ve sonrası görünümü (Hinze, 2008; Kişisel arşiv, 2023)

Diğer yapılarda olduğu gibi, bu yapıda da cephe açıklık düzeni ve ritmi özgün haliyle korunmuş, ancak açıklık elemanları yeni elemanlarla değiştirilmiştir. Ayrıca, pres ve kurutma yapısında olduğu gibi, Fabrika II bölümü ile kuzey cephesindeki

geçmiş dönemde gerçekleşmiş yapısal bağlantının yıkılması sonrası cephede oluşan olumsuz görünüm engellenmek amacıyla kapsamlı bir onarım uygulanmıştır. Bu cephede özgün olarak orta kısımda bulunan uzun, ince açıklıkların yanı sıra, sağ ve sol kısımlara balkonlar ve balkonlara çıkış sağlayan yeni açıklıklar eklenmiştir (Şekil 6.203).

6.5.7 Carl Tuğla Fabrikası - Alanda Gerçekleşmiş Mekansal Müdahalelerin Değerlendirilmesi

Tarihi kompleksin karma işlevlerle yeniden kullanımını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen müdahaleler, koruma-kullanma dengesinin korunması açısından belirlenen dört ana parametre doğrultusunda değerlendirilmiştir: mekansal özgünlüğün korunması, çağdaş gereksinimlerin karşılanması, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması ve kentsel kimliğin sürdürülmesi. Bu parametreler çerçevesinde yapılan incelemenin ayrıntıları, EK 15'teki tablolarda detaylandırılmıştır.

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün korunması

- Pres ve kurutma yapısının güneyi ve güneybatısındaki açık alanların özgün durumlarına bakıldığında, bu alanların bir sokak dokusu oluşturduğu ancak zemin malzemesi, dolaşım aksı veya alana giriş olanakları açısından belirgin bir karakter taşımadığı görülmektedir. Dönüşüm sonrasında, alanların yeni işlevlere uyum sağlayacak şekilde özgün malzemeye benzer biçimde yenilendiği, yeni giriş akslarının oluşturulduğu ve yeterli miktarda yeşil alan sağlandığı anlaşılmaktadır. Böylece, dikkat çekmeyen ve sade bir tasarımla kullanıma uygun açık mekanların oluşturulduğu gözlemlenmektedir.
- Karma işlev altında alana yüklenecek yeni alt işlevlerin dağılımı, alandaki tarihi yapıların mekansal nitelikleri ve konumları dikkate alınarak belirlenmiş ve bu doğrultuda iç mekanlar dönüştürülmüştür. Örneğin, uzun hacmi ve yeterli bina yüksekliği sayesinde pres ve kurutma yapısı, farklı metrekarelerde çok sayıda dairenin bulunduğu bir konut bloğuna dönüştürülmüş, alt katları ise Frechen'den doğrudan ulaşımı kolay olması ve müşteri potansiyelinin yüksekliği nedeniyle iş yerleri ve dükkanlara ayrılmıştır. Ayrıca, geniş iç mekan hacmi ve otopark yaratma olanakları göz önünde bulundurularak

soğutma ve atölye yapılarının geniş metrekareli büro yapıları olarak kullanılmasına karar verilmiştir.

- Konut olarak dönüştürülen iç mekanlarda yapılan uygulamalarda, konut işlevine uygun olarak iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği, döşemelerin ve iç duvarların yeni malzemelerle yenilendiği gözlemlenmektedir. Buna karşın, büyük metrekareli ofis alanlarına dönüştürülen atölye yapısı ve soğutma yapısında ise ofis işlevinin esnek yapısı sayesinde, geniş iç hacmin ve çatı strüktürünün özgün haliyle korunabildiği; ayrıca, çatı vincinin de iç mekanın önemli bir donatısı olarak muhafaza edilebildiği görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş Gereksinimleri Karşılama

- Açık mekanlara yönelik çağdaş gereksinimler doğrultusunda yapılan müdahalelerde, pres ve kurutma yapısının kuzeydoğusunda kentsel ölçekte düzenlemeler yapılırken, güneydeki yapılar arası boşluklar yeni işlevlerin gereksinimlerine uygun şekilde tasarlanmıştır. Kuzeydoğuda yer alan açık hava toplanma alanında, göze batmayan, sade bir tasarım tercih edilerek yerel kullanıcıya hitap eden oturma alanları ve sportif etkinliklere yönelik alanlar oluşturulmuştur. Ayrıca, tarihi kompleksin geçmişine atıfta bulunan özgün donatılara yer verilmiştir. Güneydeki yapılar arasındaki açık alanlar ise çağdaş gereksinimlere uygun şekilde yeniden düzenlenmiştir; giriş yolları, yeşil alanlar ve mahalle havası taşıyan sokak örüntüsü, yapıların özgün karakterini koruyacak bir uyumla oluşturulmuştur. Kompleksin yeni işlevi doğrultusunda sabit kullanıcılar ve günlük ziyaretçilerin varlığı, yönetmeliklerde belirtilen araç park alanlarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir ve bu nedenle birçok açık alan bu işlev için ayrılmıştır.
- Konut işlevine yönelik olarak kompleksin belirli alanlarına tek katlı yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılar, depolama, çöp toplama alanı ve kapalı bisiklet park yerleri gibi çağdaş yönetmeliklerin gerektirdiği fonksiyonlara hizmet etmektedir. Olumsuz bir görünüm yaratmamaları için, bu alanlar kompleksin genel estetiği ile uyumlu olacak şekilde düzenlenmiş ve gizlenmiştir.

Tasarımları, göze batmayan ve özgün dokuya uyumlu bir görünüm sağlayarak olumlu bir estetik katkı sunmaktadır.

- Alanın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, iç mekan iklimlendirilmesi konusunda kapsamlı bir karar süreci yaşanmıştır. Almanya'da konut yapılarında kritik bir gereksinim olarak görülen bu düzenlemeler, Carl projesinde standart yöntemlerle değil, yapıların özgün durumuna özel ve anıtlar kurulu ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu süreçte, neme karşı duvar enjeksiyonlarının uygulanması, yalıtım sistemlerinin iç duvarlara entegre edilmesi gibi projeye özgü teknik detaylar hayata geçirilmiştir. Bu sayede özgün doku korunarak konfor düzeyi yüksek yaşam alanları elde edilmiştir. Yapıların nem ve su gibi yıpratıcı etkenlerden korunmasına yönelik bu uygulamalar, miras öğelerinin uzun vadeli korunmasına katkı sağlamıştır. Mekanlarda yerden ısıtma sisteminin kullanılması ise modern ısıtma gereksinimlerinin tarihi yapılara entegre edilmesini sağlamış ve enerji verimliliği yüksek mekanlar oluşturulmasına olanak tanımıştır. Tüm bu uygulamalar, projeye pozitif bir değer katmış ve alanın işlevsel olarak sürdürülebilir bir yapıya dönüşmesine destek olmuştur.

Parametre 3: Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı

- Kompleksin mekansal bilgisinin belgelenmesi ve arşivlenmesi amacıyla yapılan en önemli çalışmalardan biri, “Rheinische Industriekultur” projesidir. Ren Bölgesi'ndeki işlevini yitirmiş tarihi endüstri yapılarının belgelenmesi amacıyla yürütülen bu proje kapsamında, Carl kompleksi de sanat tarihçisi Prof. Dr. Walter Buschmann’ın öncülüğünde ele alınmıştır. Proje, alanın kuruluşundan işlevini yitirdiği döneme kadar geçen yapısal aşamaları, eski işleve ait mimari çizimler ve görsellerle bir araya getirerek yazılı bir kaynak haline getirmiştir. Ayrıca, bu bilgiler dijital olarak özet halinde yayınlanmış ve yerel kent kitaplığı tarafından çeşitli yayınlar şeklinde sunulmuştur.
- “Rheinische Industriekultur” projesiyle tek bir kaynak altında toplanan veriler, alanın mekansal bilgisine ulaşılması açısından önemli bir adım olsa da, bu bilginin yerel halka veya ziyaretçilere kolayca aktarılmasına yönelik sergileme veya sunum çalışmasının eksikliği dikkat çekmektedir. Bu durum, projenin

alanın tarihini daha geniş bir kitleye sunmada sınırlı kaldığını göstermekte ve ziyaretçilerin bilgiye erişimini kolaylaştıracak uygulamaların gerekliliğine işaret etmektedir.

- Kompleksin günlük kullanıcılarına yönelik mekansal bilgi aktarımı, donatılar sergilenerek oluşturulan "anıt ekseni", yapı içinde korunmuş bazı donatı öğeleri, eğimli bant köprüleri ve pres ile kurutma yapısının çatısındaki soğutma bacaları gibi tasarımsal vurgularla sağlanmaktadır. Bu uygulamalar, geçmişteki özgün üretim süreçlerine dair ipuçları sunsa da, özgün üretim elemanlarının heykelsi şekilde sergilenmesiyle sınırlı kalmaktadır ve kapsamlı bir bilgi aktarımı sağlamada yetersiz kalmaktadır.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi

- Yerleşim ölçeğinde önemli bir uygulama olarak, alan analizinin ardından korumaya değer görülen yapıların, bölgesel planlamalar doğrultusunda yıkılarak Fabrika II bölgesinde sadeleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu karar, bölgenin yapısal karakterinin korunması ve yerleşimin tarihsel gelişim izlerinin silinmesi açısından olumsuz bir koruma kararı olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, fazla yapıdan arındırma, boş alan yaratma ihtiyacı ve kompleksin ilk inşa edilme halinin vurgulanarak Frechen merkezinden algılanabilirliğinin artırılması gibi gerekçelerle yapılan bu uygulama, kentsel çözümleme açısından yapıcı bir yaklaşım olarak ele alınabilir. Bu çerçevede, uygulamanın temel amacı kentsel yapıyı daha etkili ve anlamlı bir şekilde düzenlemektir.
- Dönüşüm sonrası kompleksin kentsel alanla etkileşimi incelendiğinde, Frechen'den buraya erişim kolaylığının sağlanması, yeni konut bölgesinin tarihi alanla bağlantı oluşturması ve Frechen ile tarihi alan arasındaki boşluğun peyzaj açısından iyileştirilmesi gibi faktörlerin, kompleksin yerleşime entegrasyonunu sağladığı gözlemlenmektedir. Konut, eğitim ve ticari işlevlerle değerlendirilen alan, yerel halkın gözünde atıl ve dışlanmış bir yapı stoğundan çıkarak temiz, sağlıklı ve yaşanabilir bir mekan izlenimi kazanmıştır. Ayrıca, günümüzde kompleksin büyük oranda Frechen ulaşım ağına dahil olduğu ve erişilebilirliğin arttığı söylenebilir. Ancak, mekanların özel mülkiyet olarak

düzenlenmiş olması, bu alanların düzenli ziyaret edilmesini sağlasa da, bir kentsel kamu alanı olarak kentli tarafından mekan kimliğinin algılanmasını engellemiştir. Bu durum, kompleksin kamuya açık alan olarak sosyal etkileşim ve toplumsal kullanım açısından sınırlamalar getirdiğini göstermektedir.

6.5.8 Carl Tuğla Fabrikası - Alandaki Mekansal Dönüşüme Yönelik Ziyaretçi Görüş Analizi

Günümüzde, tarihi tuğla fabrikasının dönüşümüyle birlikte alan, çoğunlukla sabit kullanıcıların yararlandığı mekanlara evrilmiştir. Frechen'da yaşayan yerlilerin ve alanın sabit kullanıcısının bu kompleksin dönüşümü sonrası mekanı ne şekilde algıladıklarının irdelenmesi, yeniden işlevlendirme sonrası gerçekleşen dönüşümün miras değerlerine ve kentsel olgulara etkisinin kısaca araştırılmasına yönelik olarak, kompleks özelinde hazırlanmış olan 10 soruluk çoktan seçmeli bir anket Tablo 6.6'teki gibidir. Anket soruları, katılımcıları anket sayfasına yönlendiren bir bağlantı ile, Frechen kentinin aktif olarak kullanılan Facebook topluluk sayfası "Nettwerk Frechen" grubu üzerinden, araştırma amacı belirtilerek iletilmiştir (EK 5).

Tablo 6.6 Carl Tuğla Fabrikası'nın kullanıcısına yöneltilen anket soruları

SORU 1	**Carl Tuğla Fabrikası'nı ziyaret etme fırsatınız oldu mu, ve eğer olduysa bu ziyareti nasıl gerçekleştirdiniz?**
	a) Evet, Carl Tuğla Fabrikası'nda yaşıyorum veya çalışıyorum, bu yüzden sık sık oradayım. b) Evet, Carl Tuğla Fabrikası'na sadece bir günlük bir ziyaret yaptım, ve bu süreçte alanı keşfetme imkanı buldum. c) Hayır, Carl Tuğla Fabrikası'nı ziyaret etme şansım olmadı.
SORU 2	**Tarihi Carl Tuğla Fabrikası'nın Frechen kenti tarihindeki önemi hakkında bilgi sahibi misiniz?**
	a) Evet, detaylı bilgi sahibiyim. b) Evet, ancak genel bir fikrim var. c) Hayır, bilmiyordum.

Tablo 6.6 Carl Tuğla Fabrikası'nın kullanıcısına yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 3	**Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinmek veya derinlemesine araştırmak ilgi alanlarınız arasında mı?**
	a) Evet, daha fazla bilgi edinmek ve araştırma yapmak istiyorum. b) Biraz ilgim oldu, ancak şu an için detaylı bir araştırma yapmayı düşünmüyorum. c) Hayır, daha fazla bilgiye veya araştırmaya ihtiyaç duymuyorum.
SORU 4	**Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümü sonrası alanın tarihi kimliğini koruyabildiğini düşünüyor musunuz?**
	a) Evet, tarihi kimlik tamamen korunmuş ve başarılı bir şekilde yeni işlevleriyle birleştirilmiş. b) Tarihi kimlik kısmen korunmuş, ancak bazı unsurlar kaybolmuş olabilir. c) Hayır, tarihi kimlik dönüşüm sürecinde kaybolmuş ve alan özgün karakterini yitirmiş.
SORU 5	**Ziyaret ettiyseniz, ziyaretiniz sırasında Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve kültürel anlamını ne derecede hissedebildiniz?**
	a) Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve kültürel önemini ziyaret sırasında kesin bir şekilde hissettim. b) Tarihi ve kültürel önemi kısmen hissedebildim. c) Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve kültürel önemini ziyaretim sırasında pek hissedemedim.
SORU 6	**Carl Tuğla Fabrikası'nda karma işlevlerle (konut, iş yeri, dükkan, anaokulu) yeniden dönüştürülen alanları nasıl değerlendiriyorsunuz?**
	a) Uygun bir şekilde entegre edilmişler, uyumlu bir yapı oluşturmuşlar. b) Farklı işlevlerin bir araya gelmesi olumlu olsa da bazı zorluklar olduğunu düşündüm. c) Uyumsuz ve zorlama bir alan oluşmuş.

Tablo 6.6 Carl Tuğla Fabrikası'nın kullanıcısına yöneltilen anket soruları (devamı)

SORU 7	**Eski makinelerin ve donatıların kompleksin yeniden düzenlenmesinden sonra alanın çeşitli yerlerinde sergileniyor olması, fabrikanın orijinal kullanımına dair yeterli bilgi sağladığını düşünüyor musunuz?**
	a) Evet, donatılar özgün işlev hakkında net bilgi veriyor. b) Kısmen bilgi veriyor. c) Hayır, donatılar özgün işlev hakkında yeterli bir bilgi aktarımı sağlayamıyor./sergilenen donatılar hakkında bir fikrim yok.
SORU 8	**Carl Tuğla Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili olarak, toplumun tarihi ve kültürel mirasın korunması konusunda farkındalığının arttığını düşünüyor musunuz?**
	a) Evet, toplumun tarihi ve kültürel mirasa olan farkındalığı arttı. b) Kısmen, bazı kişilerde farkındalık arttı, ancak genel olarak sınırlı kaldı. c) Hayır, yerel halk Carl fabrikasının tarihi önem, ve korunması konusunda bir farkındalık kazanmadı.
SORU 9	**Sizce, Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünün Frechen kenti için en öncelikli anlamı nedir?**
	a) Konut ihtiyacını giderme b) Alanın tarihine saygı c) Ekonomik değer kazandırma
SORU 10	**Yeniden işlevlendirilmesi sonrasında Carl Tuğla Fabrikası, kentin ulaşım ağına nasıl entegre olmuştur?**
	Yeniden işlevlendirme sonrası, alan mevcut ulaşım akslarıyla başarılı bir şekilde entegre olmuştur. b) Ulaşım başarılıdır, ancak daha fazla iyileştirme yapılabilir. c) Ulaşımda ciddi sorunlar mevcuttur.

Tablo 6.7 Carl Tuğla Fabrikası özelinde gerçekleştirilen ziyaretçi anketinin sonuçları

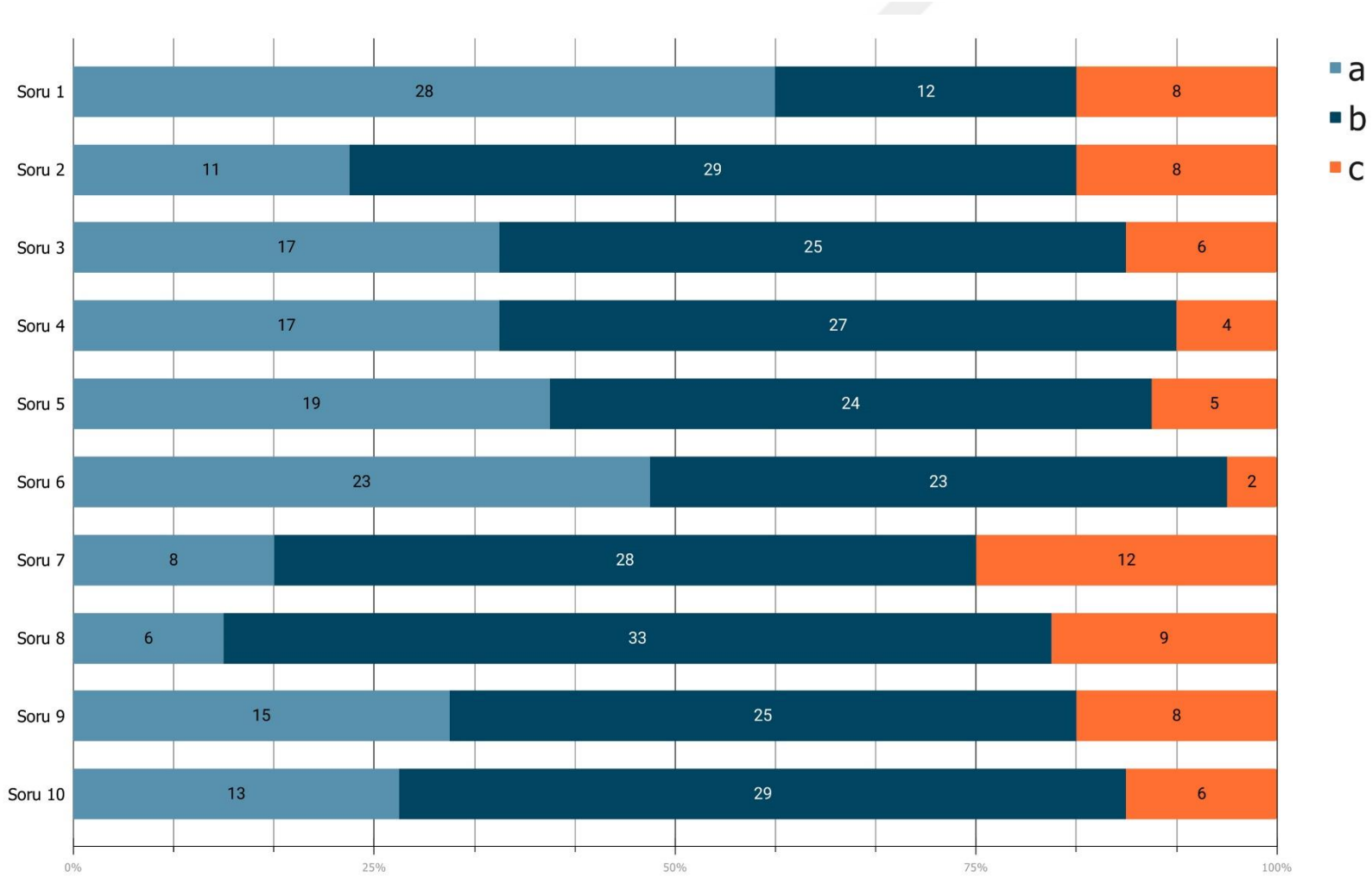

Sosyal medyada Frechen yerleşiminin yerlilerinin bilgi alışverişinde bulunduğu online gruplar üzerinden yerel kullanıcıya ulaştırılan anketi 16-25 yaş aralığından 8, 25-45 yaş aralığından 18, 45-65 yaş aralığından 19 ve 3 tanesi daha büyük yaşlardan olmak üzere toplam 48 kişi cevaplamıştır (EK 6). Anket sonucunda soruların aldığı cevaplar Tablo 6.7 doğrultusunda değerlendirilecek olduğunda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Soru 1. Anketi cevaplayanların %58'i burada yaşayan veya çalışanlardan oluşmakta olup, %25'i kompleksi günübirlik ziyarette bulunmuş ve %17'si ise hiç ziyaret etmemiştir. Bu açıdan cevaplayanların yarısından çoğunun kompleksi yakından tanıyan bir gruptan oluştuğu görülmektedir.

Soru 2. Soruları cevaplayanların %60'ı Carl Tuğla Fabrikası'nın Frechen kenti tarihindeki önemi hakkında genel bir bilgiye sahip olup %23'ü detaylı bilgiye sahiptir. %17'si ise kompleks hakkında bilgi edinmemiştir.

Soru 3. Anketi cevaplayanların %35'i alan hakkında daha fazla bilgi edinme konusunda ilgiye sahipken %52'si bu bağlamda ilgisi olduğu ve araştırma yaptığı ama bunu derinleştirme konusunda bir planı olmadığını %13'ü ise bu konuda bilgi edinmeye ihtiyaç duymadığını belirtmiştir.

Soru 4. Sonuçlara göre alanın dönüşüm sonrası tarihi kimliğini ne derece koruduğu irdelenecek olduğunda %35 oranında tamamen korunduğu ve %8 gibi bir oranda ortadan kaybolduğu düşünülürken; yarısından fazlası üzere %56'lık bir dilimin ise kısmen korunduğunu düşündüğü görülmektedir.

Soru 5. Komplekste bulundukları süreçte burasının tarihi ve kültürel anlamını %40'ının kesin bir şekilde hissettiği, %10'unun bunu hissedemediği ve tam olarak yarısının kısmen hissedebildiği görülmektedir.

Soru 6. Anketi cevaplayanların alanın karma işlev olarak yeniden kullanımında bu işlevlerin birlikteliğini ve alanla uyumunu ne şekilde değerlendirdikleri soruya yönelik olarak %48'inin uyumlu bir yapı olarak değerlendirdiği; yine %48'inin bunu olumlu değerlendirdiği ancak bazı zorluklar barındırdığını ve %4'ünün ise uyumsuz ve zorlama bir alan olarak değerlendiği ortaya çıkmıştır.

Soru 7. Dönüşüm sırasında oluşturulan donatıların sergilenmesine yönelik sorulan soruya göre, kullanıcı/ziyaretçinin %17'si bu donatıların varlığının fabrikanın orijinal kullanımına dair yeterli bilgi verdiği, %58'inin kısmen bilgi verdiği ve %25'inin bu donatıların varlığından haberdar olmadığı veya bir katkı sağlamadıklarını düşündüğü ortaya çıkmıştır.

Soru 8. Carl Tuğla Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili olarak, toplumun tarihi ve kültürel mirasın korunması konusundaki farkındalığının ne derece arttığına yönelik olarak kullanıcı/ziyaretçinin %69'u bir artış olduğunu düşünse de bunun sınırlı olduğunu, sadece %17'lik bir kesimin bu soruya tamamen olumlu yanıt verdiği ve %25'lik bir kesimin ise olumsuz bir yanıt verdiği görülmektedir.

Soru 9. Dönüşümün kullanıcı/ziyaretçi gözünde öncelikli anlamına yönelik hazırlanan soruda, cevaplayanların %52'sinin alanın tarihine saygı anlamı yüklediği, %31'inin konut ihtiyacı gidermeye yönelik olduğu ve %17'sinin bu durumu ekonomik değer kazanmaya yönelik olarak değerlendirdiği görülmektedir.

Soru 10. Dönüşüm çalışması sonrası alanın kenti ulaşım ağına entegrasyonu sorulduğunda %27'sinin bu konudaki gelişimi tamamen olumlu değerlendirdiği ancak %60'ının olumlu olsa da tam olarak yeterli olmadığını ve %13'ünün ise sorunlar olduğunu düşündüğü sonucu elde edilmiştir.

Anket sonuçları değerlendirildiğinde, Carl Tuğla Fabrikası'nı ziyaret edenlerin çoğunluğunun burada yaşayan veya çalışan bireylerden oluşması, kompleksin tarihsel nitelikleriyle öne çıkan bir alan olmaktan ziyade, güncel yaşam ve çalışma alanı olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Ayrıca, Frechen kenti tarihindeki önemi açısından Carl Tuğla Fabrikası hakkında bilgi sahibi olanların çoğunluğu, genel bir farkındalığa sahip olduğunu belirtmekle birlikte, bir kısmı detaylı bilgiye sahiptir. Bu da fabrikanın tarihi değerinin kısmen tanındığını ancak daha geniş kitlelere yönelik derinlemesine bir bilgilendirme stratejisinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinme konusunda ziyaretçilerin büyük bir kısmı belirli bir ilgi göstermekte, ancak çoğu bu ilginin derinlemesine bir araştırmaya dönüşmediğini ifade etmektedir. Bu durum, fabrikanın tarihi ve dönüşüm süreçlerinin dikkat çekici olmasına rağmen,

ziyaretçilerin bu konuda daha ileri bir araştırma yapma motivasyonunu yeterince harekete geçiremediğini göstermektedir. Buna karşılık, az sayıda ziyaretçinin alan hakkında daha fazla bilgi edinme arzusu olmadığı anlaşılmaktadır. Bu da mekanın bazı gruplar için yeterince etkileyici veya ilgi uyandırıcı olmayabileceğini düşündürmektedir. Bu bulgular, mekana dair daha derinlemesine bilgi sağlanması için çeşitli bilgilendirme stratejilerinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Fabrikanın dönüşümü sonrası tarihi kimliğinin korunmasına ilişkin değerlendirmelerde, çoğu ziyaretçi tarihi kimliğin kısmen korunduğu kanaatindedir. Bu durum, dönüşüm sürecinin bazı unsurlarının başarılı olduğunu ancak mekanın tarihsel karakterinin tamamen muhafaza edilemediğini göstermektedir. Yalnızca az sayıda ziyaretçi tarihi kimliğin tamamen ortadan kaybolduğunu düşünürken, bazı ziyaretçiler dönüşümün tarihi kimliği büyük ölçüde koruduğunu savunmaktadır. Alanın tarihi ve kültürel anlamını ziyaret sırasında hissetme konusunda ise ziyaretçilerin yarısı bu anlamı kısmen hissedebildiğini, önemli bir kısmı ise bu hissi net bir şekilde deneyimlediğini belirtmektedir. Bu, Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi atmosferinin büyük ölçüde hissedilir olduğunu ancak bu deneyimin her ziyaretçi için aynı derecede yoğun olmadığını göstermektedir. Bu bulgular, alanın tarihi kimliğinin korunması ve ziyaretçilere aktarılması konusunda daha tutarlı bir deneyim sağlamak için ek önlemler ve iyileştirmelerin gerekliliğine işaret etmektedir.

Carl Tuğla Fabrikası'ndaki karma işlevlerin entegrasyonu, ziyaretçiler tarafından genellikle olumlu karşılanmaktadır. Ancak, bazı ziyaretçiler, bu işlevlerin bir araya getirilmesinde zorluklar yaşandığını dile getirmektedir. Konut, iş yeri, dükkan ve anaokulu gibi farklı işlevlerin alana eklenmesi, mekanın çok amaçlı kullanıma uygun hale geldiğini göstermektedir. Ancak, bazı ziyaretçiler bu işlevlerin tam uyum içinde olmadığını belirtmektedir.

Fabrikanın orijinal işlevine dair bilgi sağlayan eski makineler ve donatıların sergilenmesi konusunda ziyaretçilerin büyük bir kısmı, bu donatıların kısmen bilgi verdiğini düşünmektedir. Donatılar, fabrikanın tarihine dair belirli bir fikir sunsa da, yeterli bilgi aktarımını tam olarak sağlamadığı anlaşılmaktadır. Toplumun tarihi ve kültürel miras konusundaki farkındalığına dair yapılan değerlendirmeler ise,

çoğunlukla farkındalığın kısmen arttığını göstermektedir. Ancak, bu etkinin geniş bir kitleye tam anlamıyla ulaşmadığı görülmektedir.

Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünün ziyaretçiler açısından en öncelikli anlamı, alanın tarihine saygı gösterilmesi olarak öne çıkmaktadır. Bu, mekanın tarihi ve kültürel mirasının korunmasına verilen değeri yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra, dönüşümün konut ihtiyacını karşılamaya yönelik bir çözüm sunduğu ve ekonomik değer kazandırdığı da görülmektedir. Ulaşım entegrasyonu açısından ise, çoğu ziyaretçi mevcut ulaşım ağlarına entegre olma sürecini olumlu değerlendirse de, bazı iyileştirmelerin gerektiğini düşünmektedir. Ancak küçük bir grup, ulaşımın ciddi sorunlar yarattığı görüşündedir. Bu durum, alanın kentsel entegrasyonunun genel olarak başarılı olduğunu ancak bazı eksiklikler barındırdığını göstermektedir.

BÖLÜM YEDİ
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

7.1 Araştırma Alanları Özelinde Değerlendirme

Şekil 7.1 Araştırma alanlarına ilişkin değerlendirme sürecinde kullanılan bulgu kaynakları

Tez çalışmasında, öncelikle yerinde gözlem, alan ile ilgili literatür taraması ve elde edilen mimari çizimler ile müdahale sürecine dair tüm belgelerin incelenmesi sonucunda, yeniden işlevlendirme projelerinde gerçekleşen mekansal dönüşümlerin, koruma-kullanma dengesinin sağlanmasına yönelik olarak belirlenen dört temel parametre çerçevesinde incelenmesi yapılmış ve birtakım bulgular elde edilmiştir. Sonrasında, bu alanların dönüşüm sonrasında günümüzde birer "yaşayan varlık" olarak kentte yer almasının ardından, buradaki kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiği ve mekansal dönüşümlerin nasıl algılandığına dair veriler, bir anket aracılığıyla ortaya konmuş ve bir değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, ilki araştırmacının örneklem alanları bağlamındaki gözlem ve tespitlerine dayalı bulgular; ikincisi ise alanın güncel kullanıcısının görüşlerini temsil eden bulgular bir araya getirilerek konu bağlamında bir değerlendirme yapılması hedeflenmiştir (Şekil 7.1). Bu amaçla, bir araştırma analiz yaklaşımı olarak "betimsel analiz" yöntemine başvurulmuş ve önceki bölümlerde

tematik çerçeveye göre düzenlenmiş, iki ayrı kaynaktan elde edilen bulgular bir araya getirilerek ilişkilendirilmiş ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Bu analizler sonucunda, mekanlara yapılan müdahalelerin miras değerleri üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde ortaya konmuş ve dört temel parametre çerçevesinde somut bir değerlendirme yapılmıştır. Her parametreye yönelik müdahaleleri değerlendirmek amacıyla 0'dan 10'a kadar bir puanlama sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem, mekansal dönüşümlerin miras değerleri üzerindeki etkilerini derecelendirmeyi hedeflemektedir. Puanlama sistemi şu şekilde yapılandırılmıştır:

0-2 Puan: Parametrelerin uygulanmasında ciddi eksiklikler ve hatalar gözlemlenmiştir. Koruma-kullanma dengesi sağlanamamış, mekanın özgün kimliği ve kentsel bütünlük zarar görmüştür. Çağdaş gereksinimlerle tarihi dokunun entegrasyonu başarısız olmuş, mekansal bilgi aktarımı yetersiz kalmıştır.

3-4 Puan: Parametreler kısmen uygulanmış olsa da, mekanın tarihsel bütünlüğü ve kimliği üzerinde belirgin olumsuz etkiler yaratılmıştır. Çağdaş müdahaleler, mekanın özgün yapısına zarar vermiş; mekansal bilgi aktarımı ve kentsel kimlik yeterince desteklenmemiştir. Koruma-kullanma dengesinde zayıf bir uyum görülmüştür.

5-6 Puan: Parametrelerin uygulanmasında dengeli ancak sınırlı başarı elde edilmiştir. Mekansal özgünlük ve bütünlük kısmen korunmuş, ancak bazı çağdaş gereksinimlerin mekanın tarihi kimliğine zarar verdiği gözlemlenmiştir. Mekansal bilginin belgelenerek aktarımı eksik kalmış, kentsel kimliğin sürdürülebilirliği belirsizdir. Koruma-kullanma dengesi kısmen sağlanmıştır.

7-8 Puan: Parametreler büyük ölçüde başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Mekanın özgün yapısı korunmuş ve çağdaş işlevlerle uyumlu hale getirilmiştir. Mekansal bilginin belgelenerek aktarımı etkili bir şekilde sağlanmış, kentsel kimlik güçlendirilmiştir. Koruma-kullanma dengesi büyük ölçüde başarılı bir şekilde tesis edilmiştir.

9-10 Puan: Parametreler başarıyla uygulanmış, mekanın özgün yapısı korunmuş ve çağdaş gereksinimlerle uyumlu bir entegrasyon sağlanmıştır. Koruma-kullanma dengesi, işlevsellik ve tarihsel kimlik arasında güçlü bir uyum göstermektedir.

Bu puanlama sistemi, dönüşüm geçiren mekanların tarihi, bilimsel, teknolojik, teknik, belge, mimari, özgünlük, grup, sembolik, sosyal, anı, kullanım ve ekonomik değerlerinin ne derece sürdürüldüğünü nesnel bir biçimde ölçümleyip analiz etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, koruma-kullanma dengesi bağlamında bu etkilerin dört temel parametre doğrultusunda değerlendirilmesini ve grafiksel bir anlatımla sunulmasını hedeflemektedir.

Ardından, her miras unsuruna ait sayısal verilerin ortalamaları üzerinden ([P-1+P-2+P-3+P-4] / 4), hangi parametrenin miras değerine etkisinin bu ortalamanın altında veya üstünde kaldığı analiz edilmiştir. Böylece, sürdürülebilirliğe olan etkinin hangi parametreden kaynaklandığı belirlenmiştir.

Tüm miras unsurlarına ait sonuçların ortalamaları alınarak, hangi unsurun genel ortalamaya göre daha fazla korunduğu ya da hangisinin daha az sürdürüldüğüne dair yorum yapılabilmesi amacıyla bir referans ölçüt oluşturulmuştur. Bu değerlendirme, her örneklem alanı özelinde "Parametrelerin uygulanma biçiminin miras değerlerine etkisinin analizi" başlığı altında gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca, ölçülendirmeye yönelik aktarımın öncesinde her alan özelinde müdahale süreci kısaca değerlendirilmiş ve yeniden işlevlendirmeye yönelik dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar Tablo 7.1, Tablo 7.5 ve Tablo 7.9'da sunulmuştur. Ardından, her alan özelinde ele alınan yapıların ortadan kaldırılması, korunması veya yeni yapı inşasına dair; ayrıca alandaki farklı müdahale biçimlerinin ortaya konmasına yönelik araştırmalar, sayısallaştırılmış bir şekilde değerlendirilerek Tablo 7.2, Tablo 7.6 ve Tablo 7.10'da şematik olarak sunulmuştur. Bu şekilde, yapısal dönüşüm şeması aracılığıyla alanın özgün doluluk-boşluk oranının korunma durumu ve yapısal müdahale şeması ile farklı müdahale biçimlerinin ne oranda uygulandığı ortaya konmuştur.

7.1.1 Manufaktura'nın Değerlendirilmesi

Tablo 7.1 Manufaktura'da dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar

Dönüşüm sürecine ait potansiyeller
Alanın kente hakim bir konumda yer alması
Alanın ulaşım kolaylığı
Alanın kentsel gelişim planlarına dahil olması
Alandaki tarihi yapıların sağlamlığı
Mekansal anlamda çeşitlilik
Kapsamlı belgelemenin varlığı
Finansal gücü olan bir proje sahibinin varlığı
Planlama aşamasında çeşitli tasarımsal yaklaşımların oluşturulması ve kapsamlı bir projelendirme sürecinin gerçekleşmesi
Dönüşüm sürecine ait zorluklar
Müdahale görmesi gereken alanın geniş olması
Dönem yapısının çokluğu
Mekanlarda fazlaca makine ve taşınamaz donatının varlığı
Uygulanması gereken dönüşümlerin finansal zorluklar
Müdahale sürecinin uzun sürmesi sonucu koruma kurulları ile istikrarlı bir iletişimin sürmemesi

Manufaktura tarihi kompleksi, atıllaşma sürecine girdikten bir süre sonra kullanım dışı kalmıştır. Ancak, Tablo 7.1'de de belirtildiği gibi, çeşitli potansiyellere sahip bir kentsel alan olarak değerlendirilmiştir. Alanın kente hakim bir konumda yer alması, ulaşım kolaylığı, kentsel gelişim planlarına dahil edilmesi, tarihi yapıların sağlamlığı ve mekansal çeşitliliği bu potansiyellerin başında gelmektedir.

Ayrıca, kapsamlı belgelemenin varlığı, finansal güce sahip bir proje sahibinin bulunması ve planlama aşamasında çeşitli tasarımsal yaklaşımların geliştirilmesi, projenin başarısını destekleyen diğer kritik unsurlar olmuştur. Bu nedenle, kentsel gelişim planlamalarında uzun süre önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Ancak, literatür taramasından da anlaşılmaktadır ki 1990'lı yıllarda, uzun bir süre, ekonomik anlamda böyle bir dönüşüm projesini üstlenebilecek yerel bir kurum ya da kuruluş bulunamamıştır.

Bunun sebebi, Tablo 7.1'de belirtildiği üzere, alanın genişliği; atıl ve niteliksiz olarak değerlendirilen çok sayıda dönem yapısının varlığı; büyük makineler ve sabit donatıların mevcudiyeti gibi alansal niteliklerdir. Bu özellikler, beraberinde masraflı, karmaşık ve uzun bir proje sürecini getirmiştir.

Bahsedilen zorluklarla beraber, kompleksin dönüşümü, büyük ve finansal anlamda güçlü bir yabancı yatırım firması tarafından üstlenilmiştir. Alanın kente hakim bir konumda bulunması ve erişimin rahat olması, bölgenin kent için bir çekim merkezi olma potansiyelini ortaya çıkarmıştır. Yatırımcı şirket, burayı ticari işlevler ağırlıklı olmak üzere karma kullanımlı bir alana dönüştürme fikrini cazip bir proje olarak görmüştür. Bu durum, kentsel anlamda gelişmekte olan Łódź kenti için de bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

Tarihi kompleksin tescil sürecinde kapsamlı bir belgeleme çalışması yapılmış ve alandaki her bir yapı özelinde ayrıntılı bilgilerin kaydedilmesi sağlanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda, alanda yıkılacak ve korunacak yapıların analiz edilmesi gerçekleştirilmiş ve koruma kurulu ile iş birliği içinde bir projelendirme süreci izlenmiştir.

Tablo 7.2 Manufaktura alansal dönüşüm analiz raporu

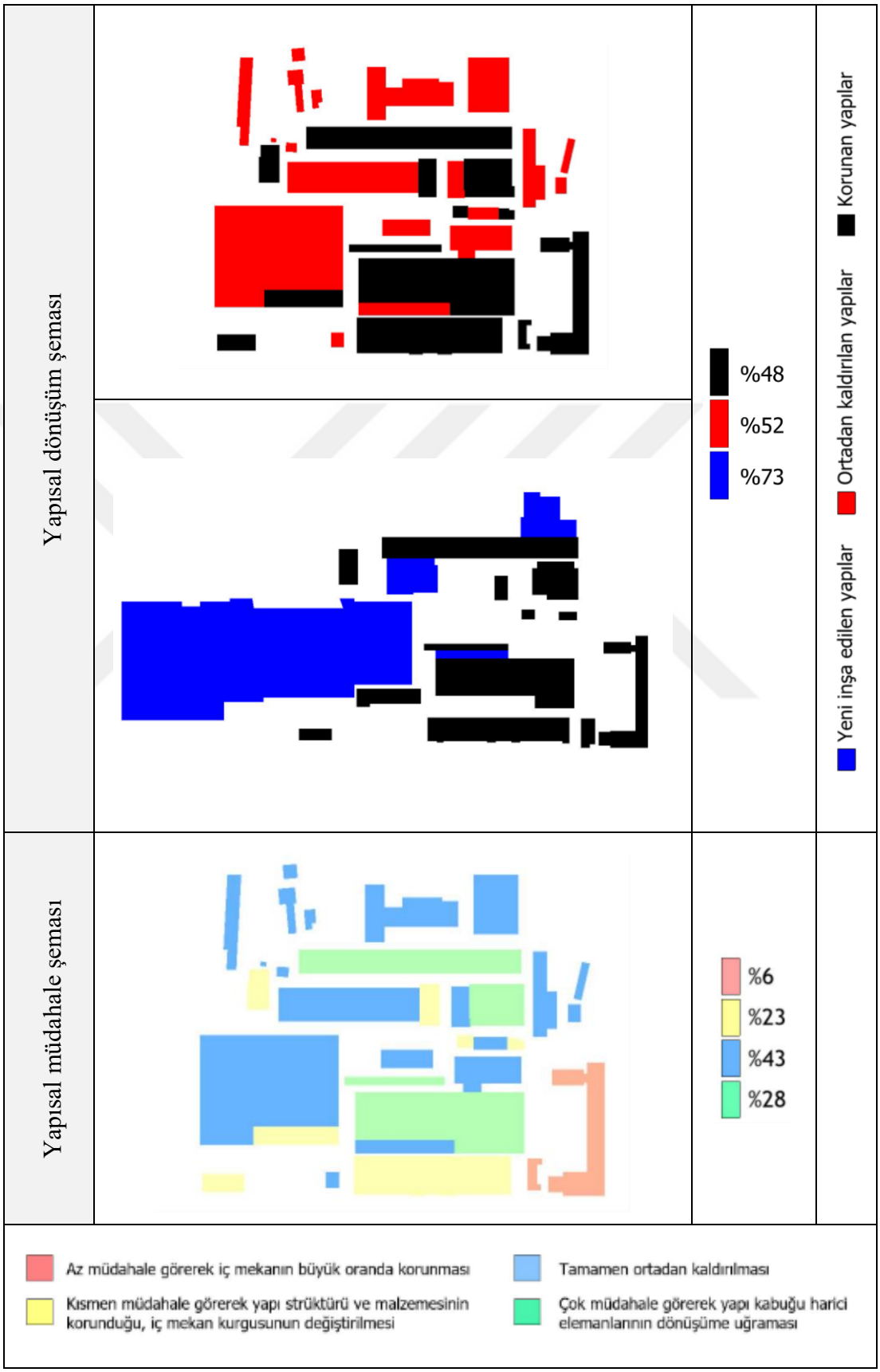

Yeni işleve yönelik alandaki temel kararların alınmasında, ilk aşamada öncelikli olarak koruma kurullarının kendi disiplinleri doğrultusunda yönlendirdiği bir planlama süreci gerçekleşmiştir. Bu süreçte, alandaki müdahalelerin ve yeni yapılaşmanın sınırları çizilmiştir. Ancak, 27 Aralık 2001 tarihli ve LXXII/1620/01 sayılı Łódź Belediye Meclisi Kararı'nda yer alan ve ilk karardan daha çok sayıda yeni yapı inşasına izin verilmesini içeren bazı maddelerle birlikte, ilerleyen aşamalarda planlama sürecinin öncelikli olarak yatırımcı şirketin hedeflerine göre şekillendiği anlaşılmaktadır. Bu durum, günümüzde yerel akademik çevreler tarafından eleştirilmektedir. Tablo 7.2'de de görüldüğü üzere, yeni yapı inşa alanı olması gerekenden daha fazla genişlemiştir.

Tarihi tesisteki yapıların korunmuş, ortadan kaldırılmış ve yeni inşa edilmiş olarak kategorize edildiği Tablo 7.2'de, niteliksiz yapıların kaldırılmasıyla geniş bir alanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bu boşluk, tarihi endüstriyel alanın bir "rynek" (meydan) olarak yeniden yapılandırılması amacına uygun bir ortam yaratmıştır. Kırmızı tuğla kaplı Art Deco tarzındaki yapıların minimum müdahale ile korunması, bu mimari tarzın belirginleşmesine katkıda bulunmuştur. Ancak, mevcut yapıların ötesinde alana fazla sayıda yeni yapı inşa edilmesi, alanın tarihi dokusunun etkisini azaltmıştır. Bu durum, eski ile yeni yapıların eşit derecede etkili olduğu bir ortam oluşturmuştur.

Sonuç olarak, bu alan, tarihi kimliğin yaşatıldığı bir mekandan öteye geçerek, yeni yapılaşmanın yoğun olduğu bir alana dönüşmüştür. Yeni yapıların ticari işlevlerle donatılması, alanın tüketime odaklı bir kimliğin tarihi kimlikle rekabet ettiği bir mekana evrilmesine neden olmuştur.

7.1.2 Manufaktura - Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi, Manufaktura'nın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen mekansal müdahaleler, her bir miras değeri özelinde incelenmiştir. Bu inceleme, dört temel parametrenin (mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması, çağdaş gereksinimlerin karşılanması, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması, kentsel kimliğin sürdürülmesi) miras değerlerine olan etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Değerlendirme, alan gözlem ve araştırmaları ile alandaki kullanıcıların anket yanıtları doğrultusunda yapılmıştır. Her miras değeri için bu parametrelerin ne şekilde uygulandığına dair somut bulgular sunulmuştur. Analiz sonucunda, puanlama sistemine göre her bir miras değerine verilen puanlar belirlenmiş ve ardından tablolaştırılmıştır.

- **Tarihi değer**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması, Manufaktura'nın dönüşüm sürecinde tarihi değerlere önemli etkiler yaratmıştır. Bu süreçte, özellikle cepheler bağlamında yapıların özgün özelliklerinin korunması, alanın genel dokusunun algılanmasını sağlamıştır. Ancak, geçmişteki üretim faaliyetlerine ait mekansal izler, üretim sürecine dair ipuçları ve mekandaki bozulmuşluk izleri, tarihi sürecin tanıklığını gösteren farklı dönem yapıları günümüzde alandan arındırılmış ve algılanması mümkün hale gelmemiştir.

Bu durum değerlendirildiğinde, puanlama sisteminde **6 puan** verilmesi uygundur. Bu puan, mekansal özgünlüğün korunmasına yönelik sınırlı da olsa olumlu çabaların mevcut olduğunu göstermektedir. Ancak, geçmiş izlerin kaybolması ve çağdaş gereksinimlerin karşılanması amacıyla bazı tarihsel unsurların silinmesi, tarihi değerlerin korunmasında zorluklar yarattığını ortaya koymaktadır.

Parametre 2: Alanın günümüz mekan anlayışına uyarlanması ve modern kullanıcı ihtiyaçlarına hizmet etmesi amacıyla kapsamlı bir modernizasyon süreci gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu durum birçok tarihi değerin gölgede kalmasına neden olmuştur. Dış mekanın büyük oranda yeniden tasarlanması, iç mekanların yeni işlevlere yönelik önemli ölçüde yeniden kurgulanması ve cephe korumacılığına gidilmesi, tarihsel izlerin silinmesine yol açmıştır. Günümüz ihtiyaçlarını karşılayan mekanlar yaratılırken, alanın özgün karakteri göz ardı edilmiştir.

Sonuç olarak, bu durum tarihi değerin korunmasına yönelik dengelerin sağlanmasında zorluklar yaratmaktadır. Bu bağlamda, puanlama skalasında **3 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin tarihi değere etkisi, alanda kapsamlı bir veri kaydının gerçekleştirilmesiyle

belirginleşmektedir. Dijital ortamda ve sunum teknikleri aracılığıyla bu kayıtlara erişim sağlanmakta, tescil sırasında oluşturulan mimari çizim ve görsellerin sözlü anlatımlarla desteklenerek ulusal bir dijital arşiv altında düzenlenmesi, mekansal bilginin korunması açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Ancak, alanı ziyaret edenlerin bu kaynaklardan yararlanma konusunda yeterli farkındalık ve ilgiye sahip olmadığı, anket sonuçlarında görülmektedir. Ziyaretçilerin yarısının alanın tarihine dair önceden bilgi sahibi olmasına rağmen, tarihsel ve kültürel unsurların algılanmasında zorluklar yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, ziyaretçilerin tarihi mirası tam anlamıyla kavrayamaması ve ticari işlevlerin alanın özgün kimliğini gölgelemesi gibi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca, anket sonuçlarında, ziyaretçilerin bir kısmı alanın tarihi hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmiş, ancak tarihsel ve kültürel unsurların daha derinlemesine algılanabilmesi için daha fazla çaba gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.

Bu bilgiler ışığında, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması sürecinin tarihi değere katkıda bulunduğu, ancak mevcut farkındalık eksikliği ve algı sorunları nedeniyle yeterli düzeyde koruma sağlamadığı sonucuna varılmaktadır. Bu bağlamda, puanlama skalasında **4 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Alanın tarihi değeri, kompleksin kent tarihindeki önemi hakkında ziyaretçilerin kayda değer bir bilgi birikimine sahip olmalarına rağmen, alanın yeni işlevi ve kent içindeki yeni rolü tarafından baskılanmaktadır. Günümüzde ticari işlevin baskın olduğu bu alan, aktif olarak kullanılan bir kentsel mekana dönüşmüştür. Ancak, bu dönüşüm, tarihsel süreçte kent için önemini yansıtan unsurların baskılanmasına yol açmış ve alanın kent kimliğindeki özgünlüğünü zayıflatmıştır.

Öte yandan, alanın simgesel bir parçası olan ana giriş kapısının ve tarihsel süreçte önemli bir aks olan güney caddesinin, bu kapıyla birlikte aktif kalması, tarihi değerin sürdürülmesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu caddede yer alan tarihi yapı bloklarının cephe anlamında özgün bir şekilde korunması ve kent yönünde görünür kılınması, alanın geçmişine dair değerlerin yaşatılmasına katkıda bulunmaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında, puanlama sisteminde **5 puan** verilmesi uygundur. Bu, kentsel kimliğin sürdürülmesi çabalarının varlığını gösterirken, tarihi unsurların

baskılanması ve mevcut dengenin sağlanmasındaki zorlukların da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

- **Bilimsel ve teknolojik değer**

Parametre 1: Manufaktura, özgün işlevini sürdürdüğü dönemde yurtdışından getirilen dokuma makineleri ile teknolojik ilerlemeye katkı sağlamıştır. Ancak, mekanların yeni işlev programına yönelik yeniden düzenlenmesi, bilimsel ve teknolojik değere katkı sağlayacak unsurların çoğunlukla ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Kullanıldığı dönemin önemli üretim makinelerinin kaldırılması, alanın tarihi ve teknolojik önemini zayıflatmaktadır.

Bu durum değerlendirildiğinde, puanlama sisteminde **2 puan** verilmesi uygun olacaktır. Bu puan, tarihi değerler üzerinde belirgin olumsuz etkilerin olduğunu gösterir. Alanda bazı koruma önlemleri alınmış olsa da, bu önlemler yetersiz kalmış ve önemli tarihsel unsurlar kaybolmuştur.

Parametre 2: Mekanların çağdaş gereksinimlere yönelik olarak yeniden düzenlenmesi, bilimsel ve teknolojik değere olan katkıyı önemli ölçüde etkilemiştir. Karma işlev yüklenen alanlarda ticaret, otel, eğlence merkezi, spor salonu ve restoran gibi çeşitli iç mekanların gerekliliği, özgün donatılar ve iç mekan unsurlarının korunamamasına yol açmıştır. Bu durum, geçmişteki bilimsel ve teknolojik bilgi birikiminin somut izlerini ortadan kaldırarak mekansal bilginin kaybolmasına sebep olmuştur. Ayrıca, dış mekan düzenlemeleri de ürün ulaşımını sağlayan elemanların kaldırılmasıyla alanın tarihi işlevselliğini zayıflatmıştır.

Bu bağlamda, puanlama sisteminde **2 puan** verilmesi uygundur. Bu, çağdaş gereksinimlerin karşılanmasının, bilimsel ve teknolojik değerler açısından belirgin olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin uygulanma biçimi, alanın bilimsel ve teknolojik değerinin günümüze taşınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Alandaki bilimsel ve teknolojik unsurlar yerinde korunmamış olsa da, kapsamlı belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiş ve çeşitli sunum teknikleri ile bu bilgiler ziyaretçilere sunulmaktadır. Örneğin, üretime yönelik

teknolojik aletler, fabrika müzesinde sergilenerek geçmişin bilgilerini günümüzdeki ziyaretçilere aktarma işlevi görmektedir.

Bu bağlamda, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması sürecinin etkinliği değerlendirildiğinde, puanlama sisteminde **5 puan** verilmesi uygun olacaktır. Bu, mekansal bilginin korunmasına yönelik bazı olumlu çabaların mevcut olduğunu gösterirken, aynı zamanda yerinde korunmayan unsurların kaybının, bilimsel ve teknolojik değerin tam olarak aktarılmasına engel olduğunu ortaya koymaktadır.

Parametre 4: Manufaktura, kentin endüstrileşmesinde önemli bir yer tutan bir kompleks olarak, bilimsel ve teknolojik değerlerin korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Tarih boyunca yenilikçi teknolojilerin uygulandığı bu alan, kentsel kimliğin sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak, mekanların yeniden düzenlenmesi sürecinde bu değerlere dair izlerin kaybolması, önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, kentsel kimliğin korunması için yapılan müdahalelerin geçmişin bilgilerini gelecek nesillere aktarma işlevini yeterince desteklemediği görülmektedir. Puanlama sisteminde **4 puan** verilmesi uygundur. Bu, kentsel kimliğin korunmasına yönelik çabaların mevcut olduğunu ancak yeterli düzeyde koruma sağlanamadığını göstermektedir.

- **Teknik değer**

Parametre 1: Mekanların yeni işlevine yönelik yapılan düzenlemeler sırasında, inşai teknik değer taşıyan mimari elemanların kısmen korunabilmiş olmasına rağmen, yenilenmesi masraflı ve zorlayıcı unsurlar ortadan kaldırılmıştır. Özellikle, dokuma atölyesindeki cam çatının yok edilmesi ciddi bir kayıp teşkil etmektedir. Öte yandan, diğer bazı kısımlarda, özellikle çelik taşıyıcı sistemi ve çelik putrel döşemelerden oluşan bölümlerin bakım ve onarım sürecinde özgün inşa tekniklerine ve malzemelerine sadık kalınması sağlanmış ve görünür kılınmıştır.

Ayrıca, alana yapılan çağdaş eklemelerin teknik ve malzeme bakımından özgün dokuyu taklit etmemesi, bu yapıların belirgin bir şekilde ayırt edilebilmesine yol açmaktadır. Tüm bu durum değerlendirildiğinde, puanlama sisteminde **4 puan** verilmesi uygun olacaktır. Bu puan, mekansal özgünlüğün korunmasına yönelik

olumlu çabaların mevcut olduğunu gösterirken, önemli ölçüde teknik değer barındıran bazı yapı bölümlerinin kaybı teknik değerin sürdürülmesinde zorluklara sebep olmuştur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin teknik değere etkisi, yeni işlevlere yönelik düzenlemeler nedeniyle bazı önemli teknik unsurların ortadan kaldırılmasıyla belirginleşmektedir. Örneğin, endüstrileşme dönemi için kritik öneme sahip olan ve dokuma atölyesinin güney cephesinde bulunan cam çatının tamamen kaldırılması, geçmiş yapım tekniklerinin kaybolmasına neden olmuştur. Bu mimari elemanlar, uygun bakım ve koruma ile geleceğe aktarılabilirdi ve o dönemin açıklık teknolojisi hakkında önemli bir bilgi kaynağı sunabilirdi. Ayrıca, cephe açıklıklarını oluşturan özgün pencerelerin tamamen yeni teknik cam elemanlarla değiştirilmesi, mimari detayların kaybolmasına yol açmıştır.

Bunların yanı sıra, yapıların içinde bulunan özgün depolar ve düşey ürün ulaştırma sistemleri de yeni karma işlevsel düzenlemelerle ortadan kaldırılmıştır. Bu durum, hem alanın tarihi ve teknik değerlerini zayıflatmakta hem de geçmişin önemli unsurlarının kaybolmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, puanlama sisteminde **3 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin teknik değere etkisi, Manufaktura'daki belgeleme çalışmalarının kapsamı ile doğrudan ilişkilidir. Müzede, üretim tekniklerine dair kapsamlı bilgi aktarımı sağlanmış olması, alanın tarihsel ve teknik değerinin korunmasına katkıda bulunmuştur. Ancak, kompleksin yapısal anlamda bu teknik bilgiden koparılması dikkat çekmektedir.

Dönüşüm süreci, teknik bilgilere erişimi zorlaştırmakta ve bu bilgi birikiminin gelecek nesillere aktarılmasını engellemektedir. Bu durum, mekansal bilginin korunması için daha etkili stratejilerin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, puanlama sisteminde **3 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Ulaşım akslarının korunması ve giriş kapısının özgün haliyle bakım görmesi, alanın kentle ilişkisini sağlayan teknik unsurların korunması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, açık alan donatıları ile yapılar arası bağlantıların ortadan kaldırılması ve sokak örüntüsünün kaybolması, bu sürecin

olumsuz yönlerini gözler önüne sermektedir. Dönem eklerinin kaldırılması, alanın özgün yapısal ve teknik karakterini zayıflatmış, geçmişle olan bağlantıları koparmıştır.

Bu noktada, teknik değerlerin korunması açısından yaşanan bu kayıplar, kentsel kimliğin sürdürülmesi çabalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, puanlama sisteminde **3 puan** verilmiştir.

- **Belge değeri**

Parametre 1: Mimari anlamda uygulama sonrası alan, birçok ipucu sunmasına rağmen, mekanlardaki dönüşüm, doğrudan alandan elde edilen bilginin kaybolmasına neden olmuştur. Yapıların cephe ve hacimsel olarak başarılı bir şekilde korunmuş olması, belge değerinin bir kısmını korusa da, iç mekanda yer alan öğelerin yalnızca kısmen korunması bu süreci zayıflatmaktadır. Bloklara atanan işlev doğrultusunda iç mekandaki müdahale derecesinin farklılaşması, belgelere erişimi ve onların korunmasını etkileyen bir diğer faktördür.

Bu bağlamda, puanlama sisteminde **4 puan** verilmesi uygun olacaktır. Bu puan, mekansal özgünlüğün korunmasına yönelik olumlu çabaların mevcut olduğunu göstermekte, ancak iç mekanda gerçekleştirilen müdahalelerin belge değerinin tam olarak korunmadığını ortaya koymaktadır.

Parametre 2: Manufaktura alanında kapsamlı bir yeni işlev yüklemesi gerçekleşmekte ve bu durum, mekandan alınacak bilginin yeni işlev ve tüketim kültürünün gölgesinde kalmasına sebep olmaktadır. Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi çerçevesinde yapılan eklemeler, genel olarak belge değeri açısından olumsuzluk yaratmamış olsa da, mekanlardaki değişikliklerin etkileri gözlemlenmektedir. Örneğin, pencerelerin ve nitelikli sirkülasyon elemanlarının ortadan kaldırılması ile dış mekanda özgün üretim ve çeşitli cephe elemanlarının kaybı, alanın tarihine dair önemli bilgi ve izlerin silinmesine yol açmıştır.

Bu bağlamda, çağdaş gereksinimlerin karşılanması amacıyla gerçekleştirilen müdahaleler, alanın belgeleme potansiyelini sınırlamakta ve geçmişin teknik ile kültürel unsurlarının yeterince yaşatılmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin belge değerine etkisini değerlendirirken, puanlama sisteminde **2 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Mekansal bilginin verimli şekilde aktarılması parametresinin belge değerine etkisi, alanda gerçekleştirilen kapsamlı veri kaydı ve bilgilendirici unsurların varlığı ile doğrudan ilişkilidir. Manufaktura'da müze düzenlemeleri yapılmış; ayrıca bilgilendirici tabelalar, fotoğraf sergileri gibi çeşitli unsurlar kullanılarak bilgi aktarımı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu, alanın tarihi ve kültürel bağlamını ziyaretçilere aktarmak açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, dijital ortamda sunum teknikleri ile kayıtlara ulaşım sağlamak mümkündür.

Ancak, anket sonuçlarından da görüldüğü üzere, alanı ziyaret edenlerin bu kaynaklardan yararlanma konusunda yeterli farkındalık ve ilgiye sahip olmamaları, belgeleme çabalarının etkinliğini azaltmaktadır. Ziyaretçilerin sergi ve bilgilendirme panolarını fark etmelerine rağmen, çoğunluğunun bu unsurları derinlemesine incelemediği anlaşılmaktadır. Müzenin kapsamlı olmasına rağmen sınırlı sayıda ziyaretçinin bulunması, yapılan gözlemlerle örtüşmektedir. Ayrıca, anketten anlaşılmaktadır ki ziyaretçiler, sunulan bilgilere yeterince ilgi göstermediği gibi, alandaki kapsamlı dönüşüm sebebiyle doğrudan mekan üzerinden gerçekleşebilecek bilgi aktarımı da oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması sürecinin belge değerine etkisi göz önünde bulundurulduğunda, puanlama sisteminde **4 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 4: Manufaktura'daki müze, fabrikanın kentsel bağlamda kurulumu ve gelişimi hakkında önemli bilgiler sağlayarak alanın kent içerisindeki önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, çevre parsellerde bulunan işçi konutlarının müdahale görmemesi ve atıl durumda kalması, belge değerinin kentsel ölçekte eksik kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, alanın sosyal ve tarihselliğini sunan belge değerinin kent boyutunda tam olarak yaşatılmadığını göstermektedir. Bu nedenle, puanlama sisteminde **5 puan** verilmiştir.

- **Mimari değer**

Parametre 1: Mimari değer, yapı bloğunun aldığı işlev doğrultusunda gördüğü müdahaleye bağlı olarak farklı derecelerde korunmuştur. Az müdahale gören saray ve idari binalarda mimari değer büyük oranda korunurken, yalnızca cephesinin korunduğu bloklarda iç mekan bağlamında olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır. Dönüşüm sürecinde, 19. yüzyıla ait mimari değer taşıyan yapıların belirginleşmesi amacıyla

alan, diğer yapılar ve eklemelerden arındırılmıştır. Kırmızı tuğla kaplı yapılar, cephe detayları ve Art Deco mimarisinden esinlenen süslemeleri ile yeniden ortaya çıkarılmıştır. Ancak, çağdaş yapılar arasında eklenen bloklar mimari özgünlüğü olumsuz etkilemiştir.

Özgünlük ve bütünlüğü koruma bağlamındaki çabalar ağırlıklı olarak cephesel anlamda başarılı şekilde sağlanmış olup, durum genel olarak değerlendirildiğinde, puanlama sisteminde **7 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin mimari değere etkisi, yapı bloğunun aldığı işlev doğrultusunda değişen ihtiyaçlarla ilişkilidir. Esnek bir programa sahip sergi alanları, çağdaş gereksinimlere yönelik daha az müdahale gerektirirken, otel odaları için planlanan bloklarda daha büyük değişiklikler yapılmıştır. Özellikle, dükkan ve eğlence alanı gibi işlevlere yönelik olarak cephelerin sadece korunarak, iç mekanın yapısal elemanları ortadan kaldırılarak yeniden düzenlenmesi, mimari kompozisyonun kaybolmasına neden olmuştur.

Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin Manufaktura'nın tarihi ve kültürel unsurlarını kısmen algıladığı, ancak ticari ve çağdaş işlevlerin öne çıkmasının bu unsurların tam anlamıyla hissedilmesini engellediği anlaşılmaktadır. Bazı ziyaretçiler, alanın ticari işlevleriyle tarihi dokusu arasında bir uyumsuzluk olduğunu belirtirken, diğerleri bu unsurların bir arada uyumlu bir biçimde sunulduğunu düşünmektedir. Ticari faaliyetlerin, alanın tarihi atmosferi üzerinde baskın olduğu değerlendirmeleri, ticari ve kültürel işlevlerin dengelenmesi konusunda zorluklar yaşandığını ortaya koymaktadır.

Mimari değerlerin korunmasında olumlu çabaların varlığına rağmen, bazı önemli unsurların kaybı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin mimari değere etkisi açısından puanlama sisteminde **5 puan** verilerek bir değerlendirme yapılmıştır.

Parametre 3: Tescilleme sırasında yapılan mimari çizimlerin ve görsellerin sözlü anlatımlarla desteklenmesi ve ulusal dijital bir arşiv altında düzenlenmesi, mimari değerlerin korunmasına büyük bir katkı sağlamaktadır. Ancak, alanı ziyaret eden kullanıcıların bu kaynaklara ilgi duymaması, sorunların başında gelmektedir.

Ziyaretçilerin gözünde alanın bir tüketim mekanı olarak algılanması, bu bilgilerin etkinliğini azaltmakta ve kullanıcılar için mekan bilgisini aktaran donatılar ile üretim izlerinin ortadan kaldırılması, mimari değerlerin göz önünde bulundurulmamasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması sürecinin mimari değere etkisi açısından puanlama sisteminde **6 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 4: Kent kimliğinin önemli bir parçası olan yapılar, geniş hacimlilikleri ve önemli geçiş aksları üzerindeki cephesel özellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, mimari değere sahip olan giriş kapısının ana giriş aksı olarak korunması, alanın tarihsel ve kültürel bağlamını güçlendirmektedir. Bu unsurların korunması, hem geçmişin hem de kentsel kimliğin sürekliliğini sağlarken, mimari değerlerin de yaşatılmasına katkı sağlamaktadır.

Ancak, kentsel kimliğin sürdürülmesi sürecinde bazı olumsuz etkiler de gözlemlenebilir. Kentteki bazı yapıların işlev değişikliği ve çağdaş müdahaleler, mimari değerlerin yeterince korunmamasına neden olabilir. Bu durum, mevcut dengenin sağlanmasında zorluklar yaratabilir. Dolayısıyla, kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresinin mimari değere etkisi açısından puanlama sisteminde **7 puan** verilmiştir.

- **Özgünlük değeri**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması parametresi, alanın özgün mimari unsurlarının korunmasına yönelik yapılan çabaları içermektedir. Özgünlük değerini artıran yapı kütleleri, kuleler, cephesel malzeme ve süsleme özellikleri gibi unsurlar belirli ölçüde korunmuştur. Ancak, geçmişteki üretim faaliyetlerini yansıtan unsurların, örneğin cam çatılara sahip geniş üretim alanlarının ve sokak dokusunun kaybolması, özgünlük değerinin zayıflamasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması parametresinin özgünlük değerine etkisi açısından puanlama sisteminde **5 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 2: Manufaktura'da yeni işlevlerin getirdiği gereksinimler doğrultusunda yapılan değişiklikler, bazı özgün mimari unsurların kaybına yol açmıştır. Anket sonuçlarına dayanan bulgulara göre, Manufaktura'nın ticari işlevlerin

ağırlıkta olduğu karma işlevli bir alan olarak yeniden kullanılması, onu tüketim odaklı bir mekana dönüştürmüştür. Ziyaretçilerin çoğunluğu alışveriş ve eğlence amacıyla Manufaktura'yı ziyaret ederken, tarihsel ve kültürel değerlere olan ilgi sınırlı kalmaktadır. Ticari faaliyetlerin, Manufaktura'nın tarihi atmosferi üzerinde baskın olduğu değerlendirmeleri, ticari ve kültürel işlevlerin dengelenmesi konusunda zorluklar yaşandığını göstermektedir. Bu dönüşüm, Manufaktura'nın metalaştırılması ve ticari fonksiyonların, tarihi mirasın önüne geçtiğini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin özgünlük değerine etkisi açısından puanlama sisteminde **4 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresi, alanın tarihsel ve mimari değerlerinin ziyaretçilere ulaştırılmasıyla ilgilidir. Kapsamlı bir belgeleme çalışması yapılmış ve mimari çizimler dijital ortamda sunulmuştur. Ancak, ziyaretçilerin bu kaynaklara erişim ve ilgi düzeyinin düşük olması, alanın özgünlük değerinin tam olarak yaşatılmamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin özgünlük değerine etkisi açısından puanlama sisteminde **4 puan** ile değerlendirilmiştir.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi, alanın geçmişiyle bağlantısını ve kent kimliğini koruma amacını taşımaktadır. Kent kimliğine katkı sağlayan mimari unsurlar korunmuş ve alanın prestijli yapıları ile giriş kapısı gibi unsurlar, tarihi ve kültürel bağlamda önemli bir yere sahiptir. Ancak, çevre parsellerdeki işçi konutlarının atıl durumda kalması, alanın kentsel bağlamda tam olarak yaşatılmadığını göstermektedir. Bu nedenle, kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresinin özgünlük değerine etkisi açısından puanlama sisteminde **6 puan** verilmiştir.

- **Grup değeri**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması parametresi, alanın benzer cephe özelliklerine sahip yapılarının korunmasıyla doğrudan ilişkilidir. Yeniden işlevlendirme sürecinde, benzer cepheye sahip yapıların başarılı bir şekilde korunmuş olması, özgünlük değerini artırmaktadır. Bu durum, alanın mimari kimliğini ve karakterini koruma açısından olumlu bir etki yaratmaktadır. Ancak, geçmişteki

üretim unsurlarının korunmaması, özgünlük değerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu değerlendirme sonucunda **7 puan** verilmiştir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi, yapıların yeni işlevlere göre yeniden düzenlenmesini ifade etmektedir. Her blok, farklı işlevlerle donatılmış olmakla birlikte, cephe tasarımında ortak bir dil sürdürülmüştür. Bu da görsel bütünlüğü sağlamış ve genel görünüm açısından grup değerini korumuştur. Ancak, çağdaş ihtiyaçlara yönelik yapılan müdahalelerin mimari özgünlüğü olumsuz etkilememesi adına dikkatli bir denge gözetilmesi önemlidir. Bu nedenle, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin uygulanması, alandaki erken dönem yapılarının belgelenmesi açısından olumlu bir durum yaratmaktadır. Müzede gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları, kompleks özelindeki mimari çizimler ve maketler, alanın bilgi açısından bütünlüğünü sağlamaktadır. Ancak, geç dönem yapılarının korunmaması ve sokak dokusunun yokluğu, bu bilgilerin aktarımını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi, alanın bir kompleks olarak algılanması ve çevredeki yapıların cephesel anlamda uygun şekilde korunması ile olumlu bir etki yaratmaktadır. Kullanıcıların burayı bir 'rynek', yani meydan olarak deneyimlemesi, kentsel bütünlüğü güçlendirmektedir. Ancak, yan parselde bulunan işçi konutlarının dönüşüm dışı tutulması, kentsel bütünlüğün sağlanmasında eksiklikler yaratmaktadır. Bu nedenle, bu parametre **5 puan** ile değerlendirilmiştir.

- **Sembolik değer**

Parametre 1: Polonya'da benzer dönem endüstri yapıları arasında sembolik bir değer oluşturan öğeler, başarılı bir şekilde korunmuştur. Özellikle cephe ve yüksek kule yapıların korunması, bu yapının endüstriyel geçmişini ve mimari kimliğini simgeleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, sembolik değerin korunması açısından **7 puan** verilmiştir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi, sembolik değerin sürdürülmesine olumlu bir etki sağlamaktadır. Dönüşüm sürecinde, alana çağdaş

işlevler verilmiş olsa da, sembolik değeri kapsayan geniş kütlesellik, kuleler ve uzun tuğla cepheler yine de vurgulanmıştır. Örneğin, otel olarak işlevlendirilen bloğun çatısına eklenen çağdaş yapı, oldukça radikal bir müdahale olmasına rağmen, bu ekleme sembolik değere çağdaş bir boyut katmaktadır. Böylece, yeni eklemeler mevcut mimari unsurların sembolik değerini olumsuz etkilemeden, alana modern bir perspektif kazandırmıştır. Bu nedenle, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresi, sembolik değer oluşturan unsurların günümüze ulaşamaması durumunda belgeleme ve sunum açısından bir eksiklik yaşandığını ortaya koymaktadır. Belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiş olsa da, özellikle geçmişte var olan ancak artık mevcut olmayan üretim unsurlarına dair bilgiler, ziyaretçilerin farkındalığını artırmak için yeterli değildir. Örneğin, bacaların sözel ve görsel belgelerle arşivlenmiş olması, bilgi aktarımını desteklemektedir ancak ziyaretçilerin bu bilgilere olan ilgisi düşüktür. Bu bağlamda, üçüncü parametre **4 puan** ile değerlendirilmiştir.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi, dönüşüm sonrası alana yeni sembolik değerler yüklenmesine olanak tanımaktadır. Manufaktura, "Rynek" meydan konsepti ile kentsel bir buluşma ve referans noktası haline getirilmek istenmiştir. Bu durum, alanın yerel halk için önemli bir toplanma alanı oluşturmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, sembol niteliğindeki giriş kapısının korunması, alanın geçmişini ve kimliğini simgeleyen önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenlerle, kentsel kimliğin sürdürülmesi açısından **8 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

- **Sosyal değer**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması parametresi, sosyal değerler açısından önemli bir etkiye sahiptir. Ancak, alandaki sosyal yaşantıya dair izlerin korunmaması, bu değerin zayıflamasına yol açmıştır. İşçi yaşamına ait özgün üretim biçimlerini tarifleyen donatılar ve mimari öğelerin yok olması, alanın sosyal kimliğini zayıflatmaktadır. Bu nedenle, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi, sosyal değere olumsuz etki etmiştir. Dönüşüm sürecinde, alanın işlevselliği artırılırken, geçmişte var olan sosyal yaşam unsurları korunmamıştır. Özellikle, işçi yaşantısını yansıtan mimari öğelerin kaybı, sosyal değerlerin yeterince korunamamasına yol açmaktadır. Ancak, çağdaş işlevlerin eklenmesi ile birlikte, bu süreçte alanın sosyal dinamizmi de artırılmıştır. Örneğin, "Rynek" konsepti sayesinde alan bir buluşma noktası haline gelmiştir; bu durum, geçmiş sosyal değerlerin ve bugünkü sosyal etkileşimlerin bir arada var olmasını sağlayabilmiştir. Bu nedenle, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresi, sosyal değerlerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Anket sonuçları, Manufaktura'nın tarihi ve kültürel unsurlarının ziyaretçiler tarafından kısmen algılandığını göstermektedir. Ancak, ticari ve çağdaş işlevlerin ön plana çıkması, bu unsurların tam anlamıyla hissedilmesini engellemektedir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı, alanın tarihine dair yeterli bilgiye sahip olmamakta ve sergi ile bilgilendirme panolarını derinlemesine incelememektedir. Ayrıca, fabrika müzesinin kapsamlı olmasına rağmen sınırlı sayıda ziyaretçi tarafından görülmesi, alanın belgeleme ve sunum açısından zayıf yönlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması için **4 puan** verilmesi uygun olacaktır. Bu puan, bilgi aktarımındaki eksiklikleri ve ziyaretçi farkındalığındaki yetersizlikleri yansıtmaktadır.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi de sosyal değerlerin korunmasına katkı sağlamaktadır. "Rynek" konsepti, alanın bir çekim noktası haline gelmesine yardımcı olmuş ve sosyal etkileşimi artırmıştır. Ancak, çevredeki işçi konutlarının dönüşüm dışı bırakılması, kentsel bütünlüğün sağlanmasında olumsuz etkiler yaratmaktadır. Anket sonuçları, kullanıcıların bu sosyal unsurları yeterince dikkate almadığını, alanın sadece ticari bir mekan olarak algılandığını göstermektedir. Bu nedenle, bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

- **Anı değeri**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunması parametresi, alanın anı değerini önemli ölçüde etkilemiştir. Alandaki anı değerini barındıran özgün mimari unsurlar, geçmişte yaşanan olaylara ve işçi yaşamına dair izler, dönüşüm sürecinde

yeterince korunamamıştır. Örneğin, fabrika kompleksinin mimari elemanları, tarihi üretim süreçlerini ve bu süreçlerin toplumsal etkilerini yansıtan donatılar yok olmuştur. Bu bağlamda, anı değerinin algılanmasını sağlayacak herhangi bir mimari unsura günümüzde rastlanmamaktadır.

Ayrıca, alandaki önemli olayları ve işçi yaşamını temsil eden unsurların yokluğu, mekansal özgünlüğün kaybına neden olmaktadır. Alanda korunmuş olan unsurlar, sadece mimari öğeler değil, aynı zamanda geçmişte var olan sosyal etkileşimlerin de izlerini taşımalıdır. Ancak mevcut durumda, bu tür anı değerleri yeterince korunamamış ve dolayısıyla alanın tarihsel bağlamı ve anı değeri zayıflamıştır. Bu nedenle, bu parametre için **2 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi, alanda yeni işlevlerin oldukça baskın olduğu ve ticari ağırlıklı karma işlevlerin verilmesi ile mekanda kapsamlı bir dönüşüm gerçekleştiği gerçeğini yansıtmaktadır. Bu dönüşüm, çokça yeni standartlara yönelik düzenlemelerle birlikte önemli bir temizlik sürecini de beraberinde getirmiştir. Ancak, bu süreçte anı değerini barındıran unsurlar korunmamış ve geçmişe dair önemli olayların izleri kaybolmuştur. İşçi yaşantısını ve üretim süreçlerini temsil eden mimari öğelerin yokluğu, bu geçmişi anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, bu parametre için **2 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresi, Manufaktura alanındaki anı değerinin korunmasına yönelik belirli bir etki göstermektedir. Alanın anı değerine dair bilgi aktarımı, müze aracılığıyla sağlansa da, bu bilgiler genellikle sınırlı kalmaktadır. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin yarısı, alanın geçmişine dair önceden bilgi sahibi olmasına rağmen, bu bilgilerin algılanmasında zorluklar yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinin anı değeri üzerindeki etkisini değerlendirirken, **4 puan** verilmiştir.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi, alanın sosyal bağlamda bir anlam kazanmasına katkı sağlamaktadır. Ancak, kent bağlamında fabrikaya dair önemli olayların ve sosyal yaşantının yazılı anlatımlar aracılığıyla öğrenilmesi, bu değerlerin yeterince gün yüzüne çıkmadığını göstermektedir. Dönüşüm sonrası, alanın

kentsel kimliği güçlenmiş olsa da, geçmişe dair anıların ve olayların aktarımındaki eksiklikler sosyal kimliği zayıflatmaktadır. Bu nedenle, bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

- **Kullanım değeri**

Parametre 1: Kompleksin geniş yapıları, hacimsel büyüklüğü ve yüksek tavanlı iç mekanları, geçmişte yoğun bir üretimin gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Dış mekandaki düzenlemeler, üretim süreçlerinin düzenli ve uyumlu bir şekilde ilerlemesini sağlarken, bu da şirketin büyümesine katkıda bulunmuştur. Cam çatılar ve geniş açıklıklı cepheler, iç mekanlarda aydınlık ve çalışması rahat bir atmosfer yaratmıştır.

Geçmişe ait özgün kullanımların bazı unsurları korunmuş olsa da, alan şu anda aktif bir şekilde işleyen ve çeşitli kullanımlar sunan bir mekana dönüşmüştür. Dönüşüm sürecinde yeni işlevlerin kazandırılmasıyla birlikte, alanın kullanım değeri farklı bir boyut kazanarak oldukça artmıştır. Bu açıdan genel anlamda bu parametre için **8 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi, alanın kullanım değerine önemli katkılar sağlamıştır. Yapılan dönüşümler, mekanın işlevselliğini artırarak kullanıcı ihtiyaçlarına uygun yeni boyutlar kazandırmıştır. Dış mekan düzenlemeleri ve iç mekanlardaki sirkülasyon öğeleri, kullanıcıların hareket ve etkileşimlerini kolaylaştırarak alanın aktif kullanımını desteklemiştir. Bu değişiklikler, mekanın daha verimli kullanılmasını sağlarken, kullanıcı deneyimini olumlu yönde etkilemiştir.

Geliştirilen yeni işlevler ve modern tasarımlar, mekanın canlılığını artırmış ve farklı aktiviteler için uygun hale getirmiştir. Kullanım değerinin bu şekilde artması, alanın daha geniş bir kitle tarafından benimsenmesine ve tercih edilmesine olanak tanımıştır. Bu bağlamda, anı değerinin yeterince korunamamasıyla ilgili endişelere rağmen, çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan değişiklikler alanın kullanım değerine büyük ölçüde olumlu katkıda bulunmuştur. Bu nedenle, bu parametre **8 puan** ile değerlendirilmiştir.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması, alanın kullanım değerine sınırlı bir etki yapmıştır. Özgün kullanım izleri, donatılar ve üretimle ilgili unsurların ortadan kaldırılması, alanın belgelenmiş bir mekansal kimlik olarak algılanmasını zorlaştırmaktadır. Mekanlarda özgün kullanımlara dair somut izlerin bulunmaması, alanın geçmişteki işlevine dair kullanıcıya doğrudan bir bilgi sunmasını engellemektedir. Bu durum, mekansal bilginin kullanım değerine doğrudan katkı sağlamasını sınırlamaktadır.

Ancak, müze ve sergi alanları gibi uygulamalarla, geçmişteki kullanımlara dair bilgilendirmeler sunulması, alanda kullanım değeri açısından dolaylı bir katkı sağlamaktadır. Müze ziyaretleri aracılığıyla, kullanıcılar geçmiş işlevler hakkında bilgilendirilmekte ve böylece alana dair daha derin bir deneyim yaşama imkanı bulmaktadırlar. Özgün mekansal bileşenlerin korunmaması, mekanın doğrudan bir kullanım değeri taşımasını sınırlamıştır. Bu nedenle, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Dönüşüm sonrası, "Rynek" konsepti ile alana bir meydan kimliği kazandırılmış ve burası sosyal etkileşim açısından kentli için bir buluşma noktası haline gelmiştir. Bu konsept, atıl kalmış bir kentsel alanın yeniden canlandırılarak kente aktif bir şekilde katılmasına olanak tanımıştır. Bu durum, kompleksin bulunduğu alanın yeniden işlev kazanması ve topluma hizmet eden bir alan haline gelmesi açısından oldukça olumlu bir gelişmedir. Bu nedenle, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

- **Ekonomik değeri**

Parametre 1: Mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunması, Manufaktura'nın ekonomik değerine önemli katkılarda bulunmuştur. Kompleksin özgün mimari yapısının ve tarihi dokusunun korunması, turistik bir cazibe merkezi haline gelmesini sağlamış ve ziyaretçi sayısının artmasına yol açmıştır. Dönüşüm alana aynı zamanda hem kültürel, hem de ticari bir kimlik kazandırmıştır. Bu, ekonomik canlanmanın en önemli etkenlerinden biri olmuştur. Özgün yapıların turistik açıdan çekici olması, alanın ticari potansiyelini artırarak, farklı ekonomik aktivitelerin alanda gerçekleştirilebilmesini sağlamıştır. Bu nedenle, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Manufaktura'ya yapılan dönüşümler ve karma işlevler (otel, restoran, kafe, etkinlik alanları vb.) ekonomik değer yaratmış ve alana sürekli bir gelir kaynağı kazandırmıştır. Farklı işlevlerle donatılmış alanlar, ziyaretçi akışını artırmış ve alanı bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Turizm, ticaret ve kültürel etkinlikler gibi farklı kullanım amaçları sayesinde ekonomik getiri, hem yerel ekonomi hem de Manufaktura'nın kendisi için önemli bir kaynak olmuştur. Bu sebeple, bu parametre için **9 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması, mevcut ekonomik değere sınırlı bir etkisi vardır. Fabrika müzesindeki bilgilendirme çalışmaları, tarihsel ve üretim süreçlerine dair bilgileri ziyaretçilere sunarak sınırlı bir ekonomik hareketlilik yaratmaktadır. Ancak, bu tür bilgilendirme çalışmaları büyük bir kitlenin ilgisini çekmediği için, ekonomik getirisi sınırlı kalmaktadır. Anket sonuçlarına göre de, ziyaretçilerin büyük bir kısmı tarihsel bilgilere dair farkındalığa sahip değildir, bu da müzenin potansiyel ekonomik katkısını sınırlamaktadır. Yine de müze ve bu alandaki belgeleme çalışmaları, kültürel turizme katkıda bulunarak belirli bir kesimi çekmekte ve dolaylı olarak ekonomik hareketliliği artırmaktadır. Ancak bu etki, alanın genel ekonomik değerine kıyasla daha sınırlı kalmaktadır. Bu sebeple, bu parametre için **4 puan** verilmiştir.

Parametre 4: Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin büyük bir kısmı Manufaktura'nın kültür turizmine olumlu katkı sağladığını ve kente entegrasyonunu olumlu şekilde değerlendirmiştir. Bu, alanın ekonomik anlamda kültür turizmiyle desteklenen bir çekim noktası olarak işlev gördüğünü göstermektedir. "Rynek" meydan konsepti, Manufaktura'yı sosyal ve ticari açıdan kentsel bir merkez haline getirmiş, ziyaretçi akışını artırarak ekonomik faaliyetlerin canlanmasını sağlamıştır. Tarihsel süreçte tekstil üretimi ile hem kent hem de ülke ekonomisine büyük katkı sağlamış olan bu kompleks, yeni işlevleriyle birlikte de ekonomik değerini sürdürmektedir. Yeniden işlevlendirme süreciyle istihdam oranlarının artması, kültürel ve ticari faaliyetlerin desteklenmesi, Manufaktura'nın şehirdeki ekonomik rolünü daha da güçlendirmiştir. Bu nedenle, kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi için **9 puan** verilmesi uygundur.

Tablo 7.3 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması

Tarihi değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Bilimsel ve teknolojik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Teknik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							

Tablo 7.3 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Belge değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Mimari değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			

Özgünlük değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				

Tablo 7.3 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Grup değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Sembolik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		

Sosyal değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Tablo 7.3 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Anı değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Kullanım değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		

Ekonomik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									■	
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									■	

Tablo 7.4 Manufaktura'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu

		Parametreler				Toplam	Ortalama
		P-1	P-2	P-3	P-4		
Değerler	Tarihi Değer	6	3	4	5	18	4,50
	Bilimsel ve Teknolojik Değer	2	2	5	4	13	3,25
	Teknik Değer	4	3	3	3	13	3,25
	Belge Değeri	4	2	4	5	15	3,75
	Mimari Değer	7	5	6	7	25	6,25
	Özgünlük Değeri	5	4	4	6	19	4,75
	Grup Değeri	7	6	6	5	24	6,00
	Sembolik Değer	7	8	4	8	27	6,75
	Sosyal Değer	4	6	4	5	19	4,75
	Anı Değeri	2	2	4	5	13	3,25
	Kullanım Değeri	8	8	5	8	29	7,25
	Ekonomik Değer	8	9	4	9	30	7,50
		Ortalama (Referans ölçüt):				20	

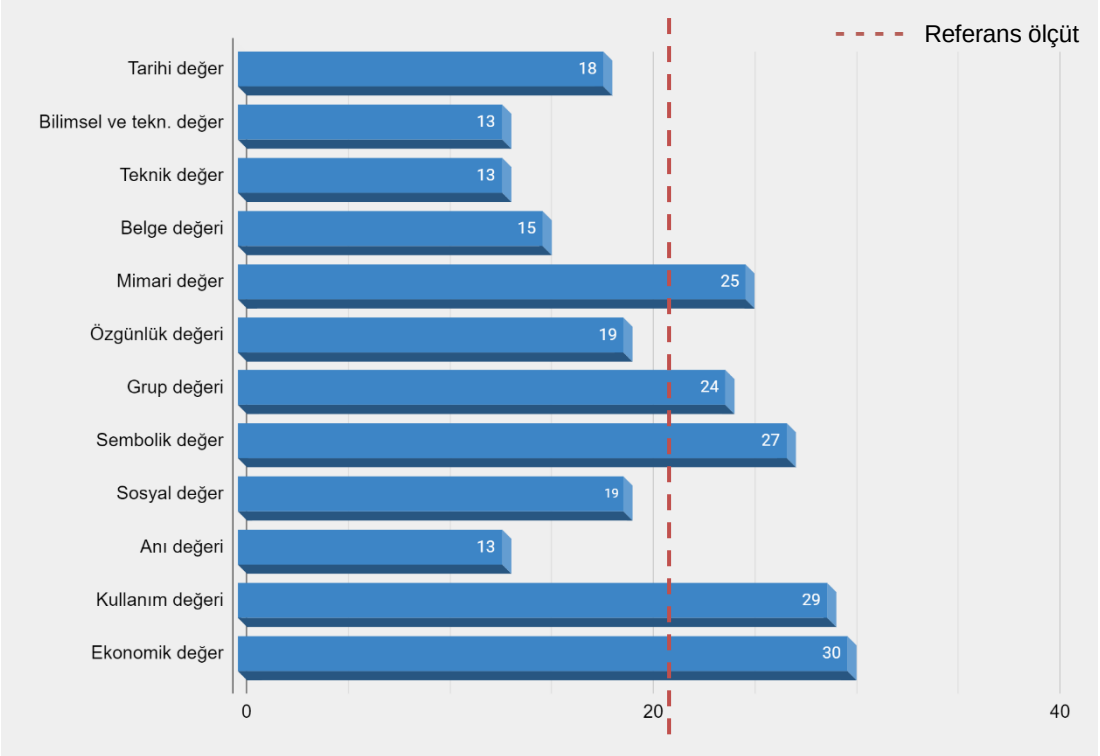

Şekil 7.2 Manufaktura'da mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi

Manufaktura'nın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen mekansal müdahalelerin, koruma-kullanma dengesi bağlamında miras değerlerine olan etkisi, belirlenen dört temel parametre çerçevesinde incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, her bir parametrenin miras değerlerine olan katkısı sayısal olarak değerlendirilmiş ve sürdürülebilirlik düzeyi tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, görsel bir anlatımla tablo aracılığıyla (Tablo 7.3) sunulmuş; her miras değerine ait sayısal verilerin ortalamasına göre, hangi parametrenin bu ortalamaya göre daha yüksek ya da düşük bir etki yarattığı analiz edilmiştir (Tablo 7.4).

Ayrıca, genel ortalamaya göre hangi miras değerlerinin daha fazla korunmuş olduğu ya da hangi değerlerin daha az sürdürülebilir bulunduğu konusunda referans bir ölçüt oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, net bir karşılaştırma yapmak amacıyla grafikleştirilmiş ve referans ölçüt, puan verileri bağlamında nerede konumlandığı gösterilmiştir (Şekil 7.2).

Elde edilen bulgular incelendiğinde, Tablo 7.4 üzerinden özellikle kullanım ve ekonomik değerlerin diğer miras değerlerine kıyasla daha yüksek oranlarda korunduğu ve sürdürüldüğü belirlenmiştir. Bu durum, Manufaktura'ya atfedilen, büyük ölçüde ticari faaliyetlere odaklanan bir dönüşüm süreci sağladığını ve modern toplumun beklentilerine yanıt veren, aktif ve ekonomik açıdan avantajlı bir alan oluşturduğunu göstermektedir.

Gelişme aşamasında olan Łódź gibi bir kentte, modern ihtiyaçlara yanıt verme kapasitesine sahip güçlü bir alan yaratılmış; toplumun sosyalleşme, yeme-içme, rekreasyon, alışveriş ve sanatsal etkinlik gibi çeşitli aktivitelerini karşılarken, aynı zamanda büyük ölçekli kuruluşların ekonomik kazanç elde edebileceği ortamlar oluşturulmuştur. Bu dönüşüm, bireysel anlamda etkili bir istihdam olanağını da beraberinde getirmiştir.

Şekil 7.2'deki grafik incelenmeye devam edildiğinde, diğer miras değerlerine kıyasla daha yüksek düzeyde korunduğu tespit edilen unsurlar arasında sembolik değer, mimari değer ve grup değerinin öne çıktığı görülmektedir. Tablo 7.4'te, sembolik değerin özellikle çağdaş gereksinimleri karşılama ve kentsel kimliğin sürdürülmesi parametreleri doğrultusunda yapılan değerlendirmelerle üst sıralarda yer

aldığı görülmektedir. Bu sonuç, yeni kullanımların alanın modern kimliğiyle birleşerek sembolik anlamını pekiştirmesi ve alanı kentsel bağlamda daha görünür bir odak noktası haline getirmesi olarak yorumlanabilir.

Mimari değer açısından, özgünlük ve bütünlüğün korunması parametresi doğrultusunda yapılan olumlu müdahalelerin, ağırlıklı olarak cephe unsurlarının korunmuş olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Buradaki cephe koruma yaklaşımlarının niteliği, alan gözleminin sunduğu veriler çerçevesinde, kentsel kimliğin sürdürülmesi bağlamında projede belirleyici bir rol üstlenmiştir.

Grup değerine gelince, yapı bloklarının bütüncül bir şekilde korunması ve cephe özgünlüğünün muhafaza edilmesi sayesinde, tarihi kompleksin karakteristiğinin sürdürülebilir olması sağlanmış; oluşturulan geniş ve ferah kent meydanı ile bu tarihi yapıların kullanıcı tarafından daha iyi algılanmasına olanak tanınmıştır.

Özgünlük değeri incelendiğinde, referans ölçüte kıyasla olumlu yönde sınırlı bir etki gördüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, Tablo 7.4'ten anlaşıldığı üzere, özellikle Parametre 2 ve Parametre 3'ün bu değere olan katkısının diğerlerine göre daha düşük kalmasından kaynaklanmaktadır. Mekanların çağdaş gereksinimlere uyarlanması amacıyla yapılan müdahalelerin, özgün kimlik üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu söylenebilir.

Ticari işlevlerin mekana entegrasyonu sırasında, özgün üretim unsurlarının ortadan kaldırılması, geçmiş dönemde alanın üretim faaliyetleri veya günlük işleyişi sebebiyle burada inşa edilmiş veya kullanılmış bazı özgün mimari öğelerin korunamaması bu sonucu doğurmuştur. Ayrıca, modern iç mekan eklentilerinin yeni kullanımda yoğun bir şekilde devreye girmesi, özgünlüğün zayıflamasına neden olmuştur. Yapılar arasındaki çağdaş eklemeler de özgünlük değerini, yer yer cephelerin yapı kütleleri ile kapatılması ve özgün alansal doluluk-boşluk niteliklerinin bozulmuş olması sebebiyle olumsuz yönde etkilemiştir.

Örneklendirilecek olursa, çağdaş sirkülasyon elemanları, yeni malzeme ile oluşturulan ayırıcı duvarlar ve diğer çağdaş eklemeler, alanın işlevselliğini artırmış olsa da, tarihi iç mekan dokusunun algılanmasını zorlaştırmış ve bazı durumlarda özgün kimlikle çağdaş ihtiyaçlar arasında belirgin bir uyumsuzluk yaratmıştır.

Örneğin, otel lobisinde yaratılan galeri boşluğu, mekana yeni bir estetik katman eklerken aynı zamanda mekanın özgün biçiminden farklı bir algı oluşturmuş ve buraya farklı bir kimlik kazandırmıştır.

Ayrıca, mekansal bilginin aktarımına katkı sağlayacak donatılar, üretim izleri ve yıpranmışlık izleri gibi birçok özgün unsurun alandan kaldırılması ve silinmesi, özgün işleve yönelik katmanın günümüzde algılanmasını engellemiştir. Bu unsurların bir kısmı müzede sergilenerek bir bilgisel aktarım sağlanmış olsa da, mekanla olan bağlarının kopması, özgün kimliğin tam anlamıyla hissedilmesini önleyerek tarihi, sosyal ve özellikle anı değeri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır.

Her ne kadar bir müze kurulmuş olması, kendi içinde oldukça kapsamlı bir bilgi aktarımı sağlayan başarılı bir yöntem olarak değerlendirilse de, temel hedef olan mekan içinde bu değerleri yaşatarak koruma sağlama yaklaşımı tam anlamıyla hayata geçirilememiştir. Mekandaki değerlerin yerinde algılanmasının ve hissedilmesinin sağlanması yerine, bilginin yalnızca sergiler aracılığıyla sunulması, kapsamlı ve bütüncül bir koruma anlayışının eksik kalmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, korunmuş bir kültürel miras alanının, tarihsel ve toplumsal karakterini yansıtması beklenirken, Manufaktura'da bu süreç daha çok küresel tüketim kültürünün etkisiyle şekillenmiş; mekanlar, aktiviteler ve özellikle tüketim odaklı markalar aracılığıyla meta haline getirilmiş bir deneyim sunulmuştur. Alanın ticari işlevlerle donatılması, mekanın özgün kimliğinin geri planda kalmasına yol açmış ve tarihsel unsurlar, daha çok bir tüketim objesi ya da görsel bir arka plan işlevi görmüştür.

Son olarak, teknik değer ile bilimsel ve teknolojik değer ele alındığında, bu alanların üretim sürecine bağlı olarak şekillenmiş ve alana özgü hale gelmiş çeşitli mimari unsurların varlığı dikkat çekmektedir. Atölyelerdeki cam çatı pencereleri, çelik kirişli döşeme sistemi ve kumaş üretim ile işleme makineleri, bu değerlere katkı sağlayan öğeler olarak örneklendirilebilir.

Ancak, Tablo 7.4 incelendiğinde, özellikle çağdaş gereksinimlerin mekanlara uyarlanması sürecinde bu unsurların sürdürülebilirliğinin düşük bir seviyede kaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, alanın yoğun bir mekansal organizasyona ihtiyaç duyması ve çok sayıda ziyaretçiyi ağırlayacak şekilde modern eklemelere maruz kalmasından

kaynaklanmaktadır. Bu süreçte, teknik ve bilimsel değerlerin korunmasına yeterince öncelik verilmemiş ve mekanlar geri dönüşü olmayacak biçimde yeniden şekillendirilmiştir. Dolayısıyla, bu iki değerin korunmasına yönelik kaygı güdülmemiş ve alanın işlevselliği ön planda tutulmuştur.

7.1.3 Ex-Mattatoio'nun Değerlendirilmesi

Tablo 7.5 Ex-Mattatoio'da dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar

Dönüşüm sürecine ait potansiyeller
Kompleksin merkez bir konumda yer alması
Alanın kentsel gelişim planlarına dahil olması
Alandaki tarihi yapıların sağlamlığı
Kapsamlı bir tasarım sürecinin gerçekleşmesi
Dönüşüm kararlarının verilmesinde Roma Tre Ünivesitesinde görevli uzman mimarlardan oluşan bir ekibin aktif rolü
Dönüşüm sürecine ait zorluklar
Alanın genişliği
Tarihi tesisin olumsuz bir imaja sahip olması
Atıllık döneminde alanın geçici şekilde kullanılması komplekse yüklenen olumsuz kimlik
İç mekan ve dış mekandaki donatıların halen yerinde olması
Çok sayıda yapının varlığı
Proje kapsamının büyük olması sebebiyle finansal zorluklar
Alanın uzun süre atıl kalmış ve geçici kullanıcılar tarafından işlev görmüş olması
Kompleks içinde farklı alanların farklı kurumlar tarafından projelendirilmesi
Sınırlı finansal kaynaklar

Alanın dönüşüm süreci, Tablo 7.5'te de görüldüğü üzere, çeşitli potansiyelleri ve zorlukları beraberinde getirmiştir. Önceleri kompleksin uzun süre işlevsiz kalması ve ardından yerel topluluklar tarafından düzensiz bir şekilde kullanılması, tarihi tesisin olumsuz bir imaja sahip olmasına neden olmuştur. Ayrıca, alanın genişliği, çok sayıda yapının varlığı ve proje kapsamının büyüklüğü, finansal zorlukları ve yönetimsel karmaşıklıkları dönüşüm sürecine ait zorluklar olarak belirtilebilir. Bunun yanı sıra, alan içerisinde çok sayıda yapının bulunması ve iç ile dış mekanda birçok donatının varlığı, uzun bir planlama sürecini zorunlu kılmıştır.

Bununla birlikte, dönüşüm süreci belirli potansiyellere de dayanmıştır. Kompleksin merkezi bir konumda yer alması, burasının kentsel gelişim planlarına dahil edilmesini ve dönüşüm için cazip bir yer haline gelmesini sağlamıştır. Ayrıca, alandaki tarihi yapıların strüktürel sağlamlığı ve hacimsel büyüklüğü, yeni iç mekanların kurgulanması ve yapıların tekrar kullanılabilir hale getirilmesinde avantaj sağlamıştır. Özellikle, Roma Tre Üniversitesi'nde görevli uzman mimarlardan oluşan bir ekibin dönüşüm kararlarında etkin rol alması, sürece stratejik bir yön vermiş ve mekanlarda gerçekleşecek dönüşümlerin koruma perspektifinden değerlendirilmesini mümkün kılmıştır.

Ex-Mattatoio'nun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde uygulanan mekansal müdahalelerin, kültürel miras değerlerinin korunması ve modern kullanıma uygun hale getirilmesi amacıyla dikkatlice planlandığı söylenebilir. Bu müdahalelerin analiz edilmesi sonucunda, özgün mekansal dokunun korunmasının yanı sıra, kompleksin işlevselliğini sürdürülebilir kılmaya yönelik bir yaklaşım sergilendiği sonucuna varılabilir.

Ancak, Tablo 7.5'te belirtilen zorluklardan dolayı kompleksin her alanının bir bütün olarak ele alınamamış olması, farklı alanların farklı kullanıcıya hitap etmesi ve bazı yapı ile sokakların atıl durumda bırakılması, tarihsel dokunun tam anlamıyla algılanamamasına sebep olmakta ve bütüncül bir tarihi deneyim sunulamamaktadır.

Tablo 7.6 Ex-Mattatoio alan araştırması veri analiz raporu

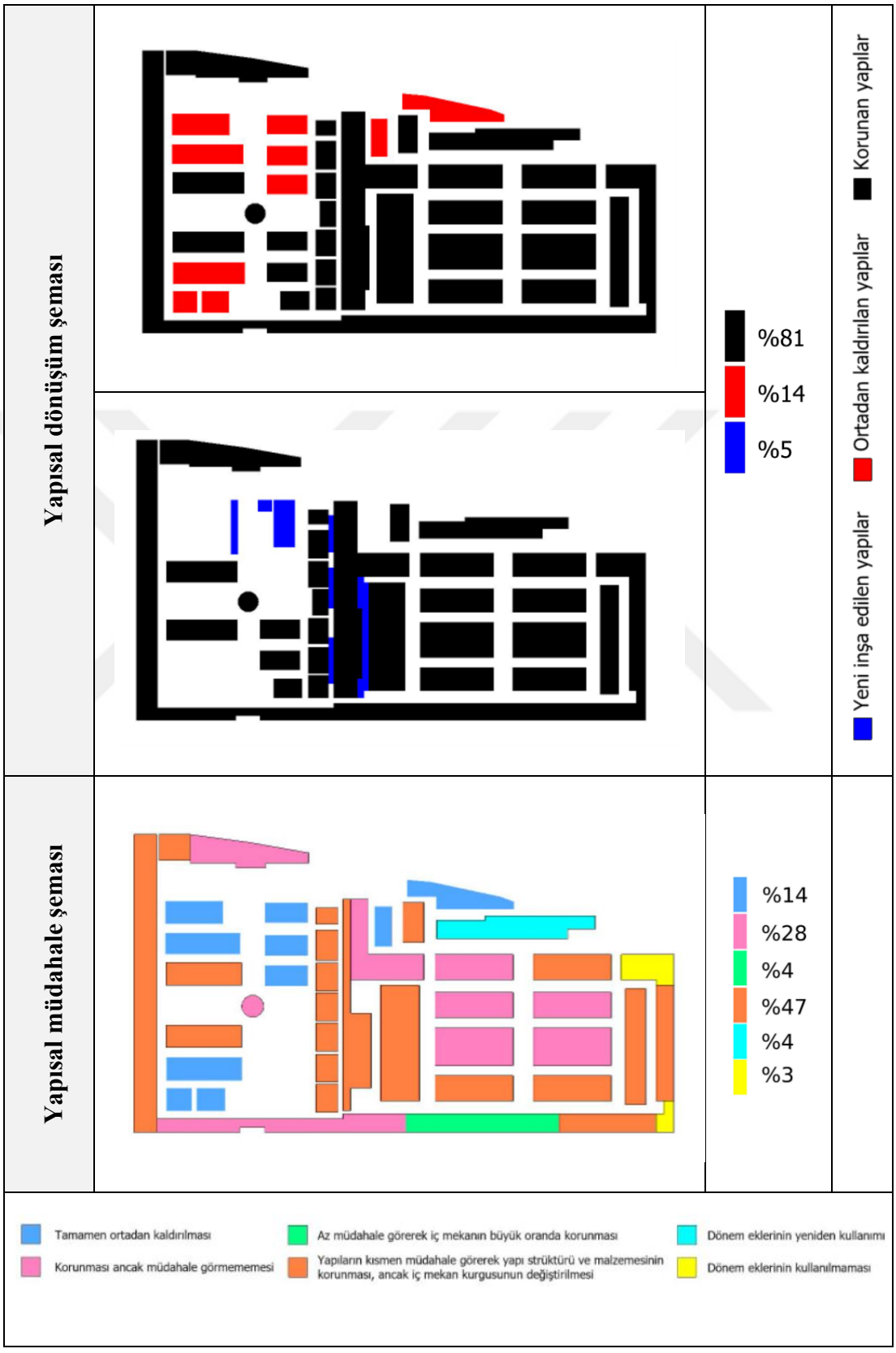

Tablo 7.6'daki yapısal müdahale şemasında da görüldüğü üzere, alandaki yapılar üzerinde işleve ve iç mekanın durumuna yönelik olarak farklı biçimlerde müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Bu müdahaleler, her bir blok özelinde tarihsel özgünlüğün korunması ön planda tutularak yapılmış; bu süreçte iç mekan hacimleri, malzemeleri ve mimari elemanları mümkün olduğunca korunarak yeni işlevlerin gereksinimlerini karşılayabilecek hale getirilmiştir. Farklı biçimlerdeki müdahalelere rağmen, alan genelinde özgün doku ile yarışmayan bir tasarım yaklaşımı benimsenmiş ve mimari anlamda ortak bir dil oluşturulmuştur.

Açık alanlarda, Tablo 7.6'dan anlaşıldığı üzere, mevcut yapıların çoğunun korunması ve yeni inşanın az bir oranda olması nedeniyle, özgün sokak dokusunun ve doluluk-boşluk oranının büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Alanın gözlemlenmesi sonucunda, bloklar arası sokaklar ve açık alanlardan yeniden kullanıma açılmış olanların sade sokak mobilyaları ile desteklendiği ve aşırı işlev yüklenmesine yönelik bir tasarım yapılmaksızın, özgün dokunun ön planda tutulduğu tespit edilmiştir.

Ex-Mattatoio'nun dönüşüm süreci, alanın bir süre işlevsiz ve atıl durumda kalmasının ardından, uzun yıllar boyunca geçici kullanıcılara ev sahipliği yapması ve sonrasında karmaşık bir yeniden değerlendirme ve tartışma dönemini kapsamaktadır. 1970'lerde kesimhanenin yıkılmasıyla, burayı korumak yerine yeşil alan yapılması planlarıyla başlayan karar süreci, zaman içerisinde çeşitli aktörlerin katılımıyla farklı bir yöne evrilmiştir. Boş kalmaya devam ettiği süre boyunca, kompleks çeşitli gruplar tarafından resmi olmayan şekilde kullanılmaya başlanmıştır. 1988'de anıtsal bir alan ilan edilmesine rağmen, aynı türden kullanımlar devam etmiş ve kompleks, alternatif grupların tercih ettiği, çevresi tarafından dışlanan bir mekan haline gelmiştir.

1990'larda yerel yönetimlerle yapılan çeşitli anlaşmalar sonucu kültürel ve sosyal kurumların alana yerleşmesiyle dönüşüm süreci hız kazanmıştır. Özellikle Roma Tre Üniversitesi ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin sürece dahil olmasıyla, kompleksin kalıcı olarak yeniden işlevlendirilmesi çalışmaları başlamıştır. Dönüşüm sürecinin başlangıcında yaşanan belirsizlikler ve geçici kullanım durumları, böylesi projelerde erken ve kararlı müdahalelerin önemini vurgulamaktadır.

7.1.4 Ex-Mattatoio - Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi

Ex-Mattatoio'nun yeniden işlevlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen mekansal müdahaleler, her bir miras değeri özelinde ele alınmış ve dört temel parametrenin (mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunması, çağdaş gereksinimlerin karşılanması, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması, kentsel kimliğin sürdürülmesi) bu değerlere olan etkileri titizlikle değerlendirilmiştir.

Alan üzerinde yapılan yerel gözlem ve kullanıcı anketleri aracılığıyla, her bir parametrenin miras değerleri üzerindeki uygulama biçimi somut bulgularla desteklenmiştir. Puanlama sistemi kullanılarak, her bir miras değeri için parametrelerin ne derece etkili olduğu belirlenmiş ve bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

- **Tarihi değer**

Parametre 1: Mekansal özgünlüğün ve bütünlüğün korunmasına dair değerlendirme bu bağlamda olumlu bir seyir izlemektedir. Endüstri faaliyetine yapılan atıflar doğrultusunda özgün donatılar korunmuş ve malzeme kullanımı ile müdahalelerde aşırı baskınlık yaratılmamıştır. Alanın kütlesel anlamda bütünlüğü korunmuş, tarihsel sürecin izlerini taşıyan önemli yapıların varlığı devam ettirilmiştir. Bu yaklaşım, mekanın tarihsel kimliğini ve değerini önemli ölçüde güçlendirmektedir.

Bu durumda, yapılan çalışmalar tarihsel değeri yeterli düzeyde korumayı başarmış ve alana çağdaş gereksinimler doğrultusunda uyum sağlamıştır. Bu nedenle, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimleri karşılamaya yönelik müdahaleler, Ex-Mattatoio'nun tarihi değerine genel olarak olumlu bir katkı sağlamıştır. Yapılan çalışmalar sırasında, alanın endüstriyel geçmişini yansıtan unsurlar dikkatlice korunmuş ve modern ihtiyaçlara uygun hale getirilmiştir. Özgün malzemeler ve mimari detaylar korunarak, yapı bloklarının yeniden düzenlenmesi sırasında modern eklemeler dengeli bir şekilde uygulanmıştır. Mobilya, aydınlatma ve tesisat gibi çağdaş eklemelerin, özgün malzeme ile uyumlu olacak şekilde yapılması, tarihi değer üzerinde olumsuz bir baskı yaratmamıştır.

Ancak, bazı giriş akslarının değişmesi ve alanın tamamının bir bütün olarak kullanılmaması gibi unsurlar, tarihsel dokunun tam anlamıyla algılanmasını sınırlamaktadır. Bu durum, ziyaretçilerin kompleksin geçmişini deneyimlemelerini kısmen zorlaştırsa da, genel anlamda çağdaş gereksinimlerin karşılanması sırasında tarihsel değere zarar verilmemiştir. Bu değerlendirmeye göre, çağdaş gereksinimlerin karşılanması ve tarihi değerlerin korunması arasında kurulan denge nedeniyle bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması bağlamında, Ex-Mattatoio'da kapsamlı bir veri kaydı yapılmış ve bu kayıtlar dijital ortamda ve yazılı kaynaklarda yer almaktadır. Ancak, bu bilgilere ziyaret sırasında doğrudan erişim sağlayabilecek bir sergi, sunum veya bilgilendirme alanı bulunmamaktadır. Bu durum, mekansal bilginin ziyaretçilere doğrudan aktarılmasını zorlaştırmakta ve alanın tarihi değerine dair bilgi edinme imkanlarını sınırlamaktadır. Dolayısıyla, alanın geçmişine dair bilgi aktarımı yalnızca belirli kaynaklar aracılığıyla dolaylı olarak gerçekleşmektedir.

Anket sonuçlarına göre, özgün endüstriyel faaliyet hakkında doğrudan bilgi verici olanakların eksikliği, ziyaretçilerin miras değerleri açısından alanı tam anlamıyla deneyimlemelerini sınırlamaktadır. Ancak, yerinde korunmuş donatılar ve özgün endüstriyel öğeler, ziyaretçilere alanın tarihsel işlevine dair bir fikir sunmaktadır. Bu değerlendirme ışığında, mekansal bilginin belgelenerek aktarımında eksiklikler bulunduğundan, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğin sürdürülmesi bağlamında tarihi değere etkisi, sınırlı bir düzeyde kalmıştır. Alanın tarihsel süreçte kent içerisindeki önemi, yazılı kaynaklar üzerinden kısmen bilinir durumda olsa da, mevcut işlev bu tarihsel bağlamın sürdürülebilirliğine somut anlamda güçlü bir katkı sunmamaktadır. Kullanıcılar, alanın tarihsel önemini teorik olarak biliyor olabilir, ancak bu bilgi, alanın yeni işleviyle somut olarak desteklenmemiştir.

Yapılan müdahalelerde, kompleksin kentsel kimlik ve tarihi bağlamı göz ardı edilmemiş, ancak bu değerlerin korunması ve vurgulanması açısından yetersiz kalınmıştır. Alanın güncel işlevi, kentsel kimlik ile tarihsel mirası arasında bir köprü

kurmada tam anlamıyla etkili olamamış, tarihi bağlamı güçlü bir şekilde hissettiren bir kullanım yaratılmamıştır. Bu da ziyaretçilerin alanın geçmişiyle olan ilişkisini zayıflatmakta ve tarihsel süreçteki kent için önemini algılamayı zorlaştırmaktadır.Bu nedenle, kentsel kimliğin sürdürülmesine yönelik çalışmaların tarihi değere olan katkıları sınırlı kalmıştır. Bu bağlamda, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

- **Bilimsel ve teknolojik değer**

Parametre 1: Bilimsel ve teknolojik değer açısından Ex-Mattatoio'nun mekansal özgünlüğünün korunması, tarihi endüstriyel teknoloji ve bilimsel gelişmeleri yansıtan unsurların görünür kılınmasını sağlamıştır. Mekanların yeniden işlevlendirilmesi sırasında döneme ait özgün donatılar, yapı elemanları ve tasarımsal özellikler korunmuştur. Bu unsurlar, o dönemin teknolojik ve bilimsel bilgi birikimini yansıtan somut kanıtlar olarak, mekanlarda algılanabilir durumda bırakılmıştır. Ex-Mattatoio'nun özgün işlevini yansıtan teknolojik unsurların korunması, bu parametrenin bilimsel ve teknolojik değer üzerinde olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahaleler, bilimsel ve teknolojik değer üzerinde olumlu etkiler yaratmıştır. Yeni işlevler için yapılan düzenlemelerde, özgün teknolojik donatıların bir kısmı korunmuş, ancak yapısal bozulmalar nedeniyle bazı unsurlar çağdaş malzemelerle değiştirilmiştir. Öte yandan, alanın çok işlevli ve aktif kullanımına rağmen bilimsel ve teknolojik değerin algılanmasına olanak tanıyan özgün unsurlar halen mevcuttur.

Özgün teknolojik donatıların çağdaş gereksinimlere uyumlu hale getirilmesi, hatta yeni işlevlere fonksiyonel anlamda entegre edilmesi alana değer katmıştır. Öte yandan eleştirilebilecek bir diğer nokta, alanda üretim teknolojilerine yönelik unsurların görsel olarak vurgulanmasına rağmen, bu teknolojiler hakkında ziyaretçilere gerçek bilgi aktarımını sağlayacak etkili sunum tekniklerinin geliştirilmemiş olmasıdır. Bu parametre için **8 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 3: Bilimsel ve teknolojik değer açısından, Ex-Mattatoio'da mekansal bilginin belgelenerek aktarılması sürecinde önemli çalışmalar yapılmıştır. Alanın özgün mimari çizimleri dijital bir arşivde toplanmış ve bu arşivde donatılarla beraber tüm çizimler yer almıştır. Ayrıca, müdahale süreçlerine dair akademik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özgün teknolojik unsurlar ve donatılar mümkün olduğunca korunmuş ve üretime yönelik karakterin ziyaretçi tarafından algılanması hedeflenmiştir. Her yapının giriş kapısındaki işlev tabelaları, bilimsel ve teknolojik anlamda alana dair bir fikir vermekte ve ziyaretçilerin bu özgün işleyişi kavramalarına olanak tanımaktadır.

Bununla birlikte, teknolojilerin görsel olarak vurgulanmasına rağmen, bu unsurlar hakkında ziyaretçilere etkili bilgi aktarımını sağlayacak sunum tekniklerinin eksikliği eleştirilmektedir. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçiler korunmuş donatılar ve endüstriyel öğelerin tarihsel bilgi aktarımında görsel bir kaynak işlevi gördüğünü belirtse de, özgün endüstriyel faaliyet hakkında daha fazla bilgi sağlayan olanakların eksikliğinden şikayetçidir. Bu bulgulara dayanarak, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi, bilimsel ve teknolojik değer açısından dolaylı bir etki yaratmıştır. Ex-Mattatoio'nun endüstriyel geçmişine dair izler korunmuş ve bu kimliğin devamlılığı sağlanmış olsa da, alan kentsel ölçekte bilimsel ve teknolojik değerler açısından çok belirgin bir şekilde öne çıkmamıştır. Alanın kullanıcısı çoğunlukla eğitim amaçlı ziyaretçilerden oluşmakta ve kentin geniş kesimi tarafından aktif olarak kullanılmamaktadır. Bu durum, alanın kentsel kimlik bağlamında daha yaygın bir kabul görmesini zorlaştırmıştır.

Ayrıca, sergi alanlarının genelde sanatsal içeriklere odaklanması ve Ex-Mattatoio'nun özgün üretim faaliyetlerine dair bir bilgilendirme sunmaması, buraya özgü bilimsel ve teknolojik unsurları öğrenmek isteyen ziyaretçiler için sınırlı bir deneyim yaratmaktadır. Ziyaretçilerin mekanda hissedeceği ve öğrenebileceği şeyler, büyük ölçüde korunmuş donatılar ve mekanın başarılı bir şekilde sürdürülen genel kimliğiyle sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

- **Teknik değer**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun sahip olduğu modüler yapı sistemi, çatı taşıyıcı unsurları ve raylı hayvan taşıma sistemleri, endüstri dönemi yapılarına dair teknik değerler barındırmaktadır. Dönüşüm çalışmalarında, bu unsurların büyük bir kısmı korunmuş ve teknik açıdan özgün elemanların görünürlüğü sağlanmıştır. Yapının strüktürel bozulmaya uğrayan kısımları çağdaş yapı elemanları ile değiştirilmiş olsa da, bu müdahaleler özgün teknik değerlerin korunmasına yönelik olumlu bir yaklaşım sergilemiştir. Ancak, bazı yapı bloklarında çatı elemanlarının değiştirilmesi, özgün teknik sistemin tamamını koruma konusunda sınırlı kalmıştır. Bu bağlamda, mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunması parametresi için **9 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Ex-Mattatoio'da çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan eklemeler, büyük oranda teknik değere zarar vermemiştir. Yapılar içinde kullanılan modern teknik elemanlar, özgün yapıdan ayırt edilebilir nitelikte tasarlanmış ve sade bir anlayışla eklenmiştir. Bu sade yaklaşım, teknik sistemin özgünlüğünü bozmayarak teknik değer açısından olumsuz bir baskı yaratmamıştır. Ayrıca, kullanılan çağdaş eklemeler, özgün yapının teknik özellikleri ile uyum sağlayarak alanın işlevselliğini artırmıştır. Bu çerçevede, çağdaş gereksinimleri karşılama parametresi için **8 puan** verilmesi uygun olacaktır.

Parametre 3: Alanda gerçekleştirilen kapsamlı belgeleme çalışmaları, özgün yapım tekniklerinin kısmen aktarılmasını sağlamıştırv. Özellikle, mimari öğeler aracılığıyla bu bilgilerin korunması ve sunulması, teknik bilgi aktarımında olumlu bir katkı sağlamıştır. Ancak, bu bilgiler daha detaylı bir şekilde sunulmamış ve ziyaretçilere teknik sistemlerin işleyişi hakkında kapsamlı bir bilgi aktarımı sağlanmamıştır. Özgün yapım tekniklerine dair mimari unsurlar yerinde korunmuş olsa da, bu unsurların işleyişine dair bilgi sağlayacak olanaklar geliştirilmemiştir. Bu nedenle, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresi için **6 puan** verilmiştir.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi, teknik değer açısından doğrudan bir etki yaratmamış ve Ex-Mattatoio'nun teknik unsurları, kent içinde belirgin bir şekilde öne çıkmamıştır. Alanın endüstriyel geçmişine dair bazı teknik unsurlar korunmuş olsa da, bu unsurlar kent halkı tarafından yeterince fark edilmemekte ve alan, daha çok

sınırlı bir kullanıcı kitlesi tarafından ziyaret edilmektedir. Bu nedenle, teknik değer açısından kent halkı için alanın kentsel kimlik içerisinde güçlü bir yer edinmemiş olduğu gözlemlenmektedir. Bu değerlendirmeye göre, kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi için **4 puan** verilmiştir.

- **Belge değeri**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun bloklarındaki cephelerde ve kütlesel yapısında özgün haliyle mevcut olan benzer mimari karakteristiklerin, yeniden kullanım sürecinde de korunmuş olması, alanın özgün mekansal kimliğini sürdürmesi ve alanın ilk inşa dönemine ait tasarım anlayışının belgelenmesi açısından önemli bir yaklaşım olmuştur. İç mekanlarda özgün hacim algısının başarıyla günümüze taşınması, yapı içindeki taşıyıcı unsurlar ve yapılar arası geçiş sağlayan donatıların korunması, alanın yeni işlev kazanma sürecinde belge değeri açısından önemli katkılar sağlamıştır. Taşınabilir donatılar yer yer sergilenmiş olup, bu da alanın tarihsel süreçteki mezbahane faaliyetleri hakkında günümüz kullanıcılarına önemli ipuçları sunmaktadır. Öte yandan, çeşitli nedenlerle bazı yapıların kullanılmaması ve bu atıl kalan yapıların henüz dönüştürülmemiş olması, fiziksel anlamda iyileştirilip belge değerinin tam anlamıyla korunmasını engellemiştir. Bu nedenle, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik gerçekleştirilen müdahaleler, belge değeri açısından bir olumsuzluk yaratmamıştır. Konferans salonu ya da kütüphane gibi yoğun dönüşüm gerektiren işlevlere yönelik mekanlara eklemeler yapılmış olsa da, mekanların özgün karakteri ve kimliği büyük oranda korunmuştur. Bu özellikle eklemeler yapılırken özgün mekansal hacmin algılanabilir kılınması, nötr dokular ve renklerde malzeme kullanımı gibi tasarım tercihleriyle sağlanmıştır. Ayrıca, bazı yerlerde özgün donatılar ve strüktürel elemanların yeni eklemelerin gölgesinde kalmaması amacıyla dikkatli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bununla birlikte, mekanların kullanılabilir hale gelmesi için belge değeri olan bazı donatıların kaldırılması kaçınılmaz olmuş, dolayısıyla kısmi kayıplar da yaşanmıştır. Bu durumda, çağdaş gereksinimlere yönelik müdahalelerin belge değerine sınırlı bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Alanda kapsamlı bir veri kaydı ve dokümantasyon çalışmaları gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, bu bilgilerin ziyaretçilere doğrudan sunulmasını sağlayacak sergi ve sunum olanaklarının eksikliği, belge değerinin aktarımını sınırlamaktadır. Dijital ve yazılı kaynaklar üzerinden bilgiye ulaşmak mümkün olsa da, yerinde bilgilendirme eksikliği, belge değerinin daha geniş kitleler tarafından yeterince görünür olmasını engellemiştir.

Anket sonuçlarına göre, alanın fiziksel yapısının tarihsel ve kültürel belleğin aktarılmasında önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Ancak, sözlü ve yazılı anlatımlar ile etkinliklerin tarihsel farkındalık oluşturma açısından daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu da anlaşılmaktadır. Ziyaret sonrasında, kullanıcıların önemli bir kısmı mekanın tarihi ve dönüşümü üzerine daha fazla bilgi edinme arzusu taşımaktadır. Bu da, Ex-Mattatoio'nun tarihsel derinliği ile ziyaretçilerin ilgisini çektiğini, ancak mevcut bilgilendirme olanaklarının bu merakı tam anlamıyla karşılayacak düzeyde olmadığını düşündürmektedir. Bu da, yerinde bilgilendirme stratejilerinin eksikliğini ve daha kapsamlı bilgilendirme yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermekte ve bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Kentsel kimliğin sürdürülmesi, belge değerine dolaylı olarak katkı sağlamış olsa da, Ex-Mattatoio'nun kentsel ölçekte yeterince tanınmaması ve geniş bir kullanıcı kitlesi tarafından benimsenmemesi, belge değerinin geniş kitlelerce algılanmasını zorlaştırmıştır. Teknik ve tarihsel unsurların korunmasına rağmen, bu unsurlar kent içinde güçlü bir şekilde vurgulanamamış ve alanın tarihsel bağlamı kentli tarafından tam anlamıyla benimsenememiştir. Sonuç olarak, kentsel kimliğin sürdürülmesi, belge değerini koruma açısından sınırlı bir etki yaratmıştır. Bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

- **Mimari değer**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun mekansal özgünlüğünün ve bütünlüğünün korunması sürecinde, farklı işlevler ve kurumlar tarafından yapılan müdahalelere rağmen, özgün mimari özelliklerin korunmasına yönelik ortak bir yaklaşım benimsenmiştir. Bloklar arasındaki işlevsel bağlantıları oluşturan donatılar korunmuş, yeni işlevler eklenirken bu donatılar kısmen yeniden kullanıma açılmıştır. Özellikle yapıların özgün iç hacim büyüklüklerinin ve cephe detaylarının korunması, aydınlatma

gibi çağdaş gereksinimlerin ise özgün cephe açıklıklarını bozmadan çözülmesi, mimari değerlerin korunmasına katkı sağlamıştır. Ancak, atıl durumdaki bazı yapılar mimari bütünlüğü olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, alanda prestij yapısı olarak kabul edilen, cephesel süslemeleriyle öne çıkan iki yönetim yapısından birinin atıl halde bırakılması da kompleksin mimari değeri açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır. Bu durumlar mimari bütünlüğü zayıflatırken, farklı kurumların projelendirme yapması nedeniyle bütüncül bir yaklaşıma tam olarak ulaşılamamıştır. Bu değerlendirmelere göre, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 2: Ex-Mattatoio'nun çağdaş gereksinimlere uyarlanması sürecinde, mimari değerlerin korunmasına büyük özen gösterildiği açıkça görülmektedir. Geleceğe aktarılması gereken mimari unsurlar, korumacı bir bakış açısıyla ele alınmış ve her yeni müdahale, özgün mekansal karakteri zedelemeden gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçlarına göre, alanın fiziksel yapısının tarihsel ve kültürel belleğin aktarılmasında önemli bir rol oynadığı da vurgulanabilir. Örneğin, konferans salonunun oluşturulmasında, özgün yapıya tamamen entegre bir mekansal kurgudan kaçınılmış ve "kutu içi kutu" konsepti benimsenerek, özgün yapının içine sonradan eklenmiş, geçici bir görünüm veren bir konferans modülü tercih edilmiştir. Bu tasarım yaklaşımı, mekana özgü konseptüel bir düşüncenin ürünü olup, özgün yapıyı koruma çabasının bir yansımasıdır.

Bunun yanı sıra, sergi alanlarında, sınıflarda ve atölyelerde yapılan eklemeler, şeffaf malzemeler ve yüzeyler kullanılarak mekansal hacmin algılanabilirliğini koruma amacı gütmüştür. Ayrıca, otomatik açılır çatı penceresi gibi sonradan eklenen işlevsel öğeler de, özgün doku ile yarışmayan sade ve işlevsel çözümler olarak öne çıkmıştır. Bu müdahalelerin, mimari değerin korunmasına katkı sağladığı ve yapının yeni işlevlere uyarlanırken özgün yapısını muhafaza etmeye özen gösterildiği söylenebilir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **10 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Ex-Mattatoio'nun mimari planları detaylı bir şekilde dijital olarak arşivlenmiş ve bu arşiv halka erişime açık hale getirilmiştir. Ancak, bu zengin kaynak, yalnızca ilgili araştırma amacıyla erişilebilecek niteliktedir ve alanda sergilenmesi ya da ziyaretçilere sunulmasına yönelik herhangi bir uygulama gerçekleştirilmemiştir. Bu

durum, mimari değer açısından önemli bir bilgi kaynağı olan bu belgelerin yerinde sergilenmesini ve ziyaretçilere doğrudan sunulmasını engellemektedir. Eğer bu mimari belgeler yerinde daha erişilebilir hale getirilip sergilenebilseydi, alanın mimari öğelerinin anlamı daha derinlemesine kavranabilir ve koruma çalışmaları daha etkili bir biçimde tamamlanmış olurdu. Bu nedenle, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin sürdürülebilmesi, mimari değerlerin korunması ve kente entegrasyonu açısından önemli bir adım olsa da, alandaki mimari unsurların kent halkı tarafından fark edilebilirliği sınırlı kalmıştır. Alanın mimari planları dijital arşivler aracılığıyla geniş bir kitleye sunulmuş olsa da, bu bilgilerin kent içindeki kullanıcılar tarafından daha aktif bir şekilde erişilebilir ve sergilenir hale getirilmemesi, mimari değerlerin geniş kitlelerce anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bu nedenle, alanın kentsel kimlik ve mimari değer arasındaki ilişkisinin daha güçlü vurgulanması gerekmekte olup, bu eksiklik kentsel kimliğin sürdürülebilirliğini tam anlamıyla sağlamada bir engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygun olacaktır.

- **Özgünlük değeri:**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun özgün mimari unsurları, alanın mekansal özgünlük değerini önemli ölçüde artırmıştır. Yapıların modüler tasarımı, uzun iç mekan hacimleri, ritmik cepheler, ve alanın iki farklı bölümden oluşması (bir tarafın hayvan barındırma ve sayım alanı, diğer tarafın hayvan eti işleme bölümü) özgün mekansal karakterin güçlü unsurları olarak korunmuştur. Özellikle raylı taşıma sisteminin yapılar arası geçişlerde cephelere entegre edilmesi ve yeni işlevler sırasında bu sistemin tasarımsal olarak vurgulanması, özgünlük değerine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu sistem, alandaki dönüşüm sırasında korunmuş ve tasarımsal olarak ön plana çıkarılmıştır.

Ortada bulunan envanterleme binası ve gösterişli giriş kapıları gibi önemli mimari unsurların korunması da özgünlüğü pekiştiren unsurlardandır. Ancak, bazı alanlar için bütüncül bir koruma sağlanamamış olması özgünlük üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Özellikle, envanterleme yapısının özgün görünümüne rağmen atıl durumda bırakılması, hayvan barındırma bölümünün aktif olarak kullanılmaması ve

bu bölümün genel olarak atıl bir görünümde olması, giriş kapılarının bir kısmının kullanım dışı kalması ve yeni bir giriş aksının oluşturulması gibi durumlar, özgün öğelerin tam anlamıyla değerinin ziyaretçilere aktarılmasını engellemiştir.

Buna rağmen, Ex-Mattatoio'nun büyük bir bölümünde özgünlüğün korunması için yapılan tasarımsal müdahaleler, mekansal bütünlük ve özgünlüğün önemli ölçüde korunmasına katkı sağlamış ve özgünlük değerine olumlu etki yapmıştır. Bu kapsamda, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahalelerde, özellikle eğitim yapısına dönüştürülmesi sırasında alana yeni bir katman eklenmesi kaçınılmaz olmuştur. Sınıflar, konferans salonu ve kütüphane gibi mekanlar eklenirken, modern mobilyalar ve yeni iç mekan düzenlemeleri yapılmış, ancak bu müdahaleler malzeme ve mimari bakımından özgün unsurlarla yarışmayacak şekilde kurgulanmış, eklenen çağdaş unsurların tasarımında sade malzeme ve renkler kullanılarak, özgün yapı dokusunun baskılanmaması sağlanmıştır. Özgün iç mekan hacmi korunmuş ve yeni müdahaleler, mekanın tarihi kimliğini bozmadan işlevsellik katmıştır. Özellikle konferans salonuna yönelik olarak düşünülmüş olan "kutu içinde kutu" konsepti, hem mekansal hacmi algılanabilir kılmış hem de iç mimari öğelerin zarar görmesini önlemiştir. Bir kısım özgün üretim donatılarının işlevsel gereksinimlerle kaldırılması, bu sürecin tek zayıf noktası olsa da, genel olarak çağdaş gereksinimlere yönelik müdahaleler, mekansal bütünlüğü koruma yönünde olumlu bir etki yaratmış ve özgün dokunun günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

Anket sonuçları da göstermektedir ki, tarihi yapılar ile çağdaş unsurlar arasındaki denge, ziyaretçilerin çoğunluğu tarafından uyumlu bir kombinasyon olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, bazı ziyaretçiler tarihsel unsurların daha dikkat çekici olduğunu, küçük bir grup ise çağdaş unsurların öne çıktığını belirtmiştir. Bu durum, alandaki unsurların entegrasyonunun genel olarak başarılı bulunduğunu, ancak algı farklılıklarının da mevcut olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, çağdaş gereksinimlerin özgün mekansal karakteri korumaya yönelik olması nedeniyle, bu parametre için 7 puan verilmesi uygundur.

Parametre 3: Ex-Mattatoio'nun özgün mimari elemanları ve üretim donatıları belgelenmiş ve yerinde korunarak sergilenmiştir, bu da ziyaretçilere doğrudan bilgi sunulmasını sağlamıştır. Raylı taşıma sistemi ve ritmik cepheler gibi unsurlar, mekanın tarihi işlevine dair önemli ipuçları vermektedir. Ancak, bu bilgiler daha çok profesyonel bir kitleye yönelik dijital kaynaklarda yer almakta, bilgilendirme eksikliği, geniş bir ziyaretçi kitlesine erişimi engellemektedir. Ziyaretçilerin daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduğu anket sonuçlarıyla da doğrulanmıştır. Bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Tesis, Roma kentinin mezbahacılık faaliyetlerini modern hijyen koşullarında, izole bir şekilde gerçekleştiren yenilikçi bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yönüyle, hem tasarımsal hem de kente yerleşim bakımından oldukça özgün bir konuma sahip olmasına rağmen, bu özellikler yeterince vurgulanmamış ve kentle entegrasyon sürecinde sınırlı bir görünürlük kazanmıştır. Burası, mezbahacılık faaliyetlerinin kentin dağınık bölgelerinden temizlenerek daha modern bir yapıya taşındığı bir alan olarak, kent için önemli bir dönüm noktasıdır. Ancak, dış görünüşüyle hala atıl bir görünüm sergilemesi, alanın kentsel kimlik içindeki etkisini zayıflatmış ve özgünlük değerini olumsuz etkilemiştir.

Özgün unsurların korunmasına rağmen, giriş akslarının kullanılmaması ve Testaccio kapısını nehir kapısına bağlayan ulaşım aksı gibi önemli mimari öğelerin atıl bırakılması, alanın kent içindeki algısını zayıflatmıştır. Campo Boario bölümü ile geri kalan alan arasındaki bağın kopukluğu da bu durumu pekiştirmiştir. Bu eksiklikler, alandaki mimari unsurların özgünlüğünü korumasına rağmen, kentsel bağlamda tam anlamıyla görünür ve erişilebilir olmasını engellemiştir. Bu nedenle, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

- **Grup değeri**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun grup değerinin korunmasında, yapıların cephelerinde sürdürülen ortak dil ve yenileme çalışmalarındaki uyum önemli bir rol oynamıştır. Farklı kurumlar tarafından müdahale gören yapıların cephe tasarımlarında kullanılan ortak yaklaşım, yapılar arası görsel bütünlüğü desteklemiştir. Bununla birlikte, henüz müdahale görmemiş ve atıl durumda olan bloklar, kompleksin genel grup değerine olumsuz etki yapmaktadır. Kentsel çevresinde benzer nitelikte başka

yapı gruplarının bulunmaması, Ex-Mattatoio'nun grup değerini benzersiz kılmakla beraber, alanın içindeki atıl bölgeler, grup bütünlüğünü zayıflatmaktadır. Grup değerinin korunmasına yönelik olumlu çabalara rağmen, bu eksiklikler göz önünde bulundurularak, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahalelerde, cephe ve iç mekanlarda ortak bir tasarım anlayışı benimsenmiş ve bu yaklaşım, grup değerini olumlu yönde etkilemiştir. Benimsenen müdahale yaklaşımı ile yapıların görsel bütünlüğü ve özgün ortak mekansal karakterleri korumuştur. Bazı bloklar arasında yer yer yeni ek yapılar inşa edilmiştir. Bu eklemelerde cam ve çelik gibi, özgün dokudan farklı malzemeler kullanılmış olmasına rağmen, sade ve minimal tasarımlar tercih edilerek genel mekansal karakter korunmuştur. Bu ek yapılar, özgün yapılarla rekabet etmeyecek biçimde tasarlanmış, mekanın tarihi dokusunu bozmadan çağdaş bir katman eklenmiştir.

Sonuç olarak, çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahaleler, özgünlük ve bütünlüğün korunması bağlamında dikkatli bir şekilde planlanmış ve grup değerine çoğunlukla olumlu katkılar sunmuştur. Yapıların mimari karakteri korunmuş, yeni eklemeler ise özgün dokuyu baskılamayacak şekilde uyumlu malzemeler ve sade tasarımlarla yapılmıştır. Bu çabalar göz önüne alındığında, bu parametre için **8 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarımı açısından, Ex-Mattatoio'nun grup değerine tam olarak katkı sağlayabildiği söylenemez. Kompleks içerisindeki bloklar arasındaki kopukluklar ve bazı alanların atıl durumda bırakılması, grup değerinin tam anlamıyla korunmasını zorlaştırmaktadır. Bilgi aktarımı açısından alanın potansiyeli yüksek olsa da, grup değerinin mekansal anlamda ziyaretçilere sunulmasında ve geçmişteki alansal bütünlüğe dair bilginin çeşitli belgelerle aktarımında eksiklikler bulunmaktadır. Dolayısıyla bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin sürdürülmesi, kentsel boyutta grup değerine olumlu katkılar sağlamıştır. Ancak, müdahale görmemiş yapıların atıl durumda bırakılması, alanın grup değerini ve sokak dokusunu olumsuz etkilemektedir.

Günümüzde alanda yalnızca eğitim yapıları ve MACRO'daki sanatsal etkinlikler gibi belirli bölümler aktif olarak kullanılmakta; diğer alanlar ise atıl durumda veya yalnızca dönemsel olarak işlev görmektedir. Özellikle nehir tarafındaki ana giriş kapısının yerine ek bir yapı ve kapının kullanılması, çevreleyen duvarların bakımsız olması, alanın kentsel bağlamda görünürlüğünü zayıflatmakta ve grup değerini olumsuz etkilemektedir. Bu eksiklikler, kentsel kimliğin sürdürülmesi açısından grup değerinin tam anlamıyla korunmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

- **Sembolik değeri**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun bulunduğu bölgedeki sembolik değeri, tarihsel işleviyle bağlantılıdır. Ancak dışarıdan görünen özgün elemanlar günümüzde iyi durumda değildir. Özellikle giriş yapılarının kısmen müdahale görmüş ya da kullanım dışı kalmış olması, alanın sembolik değerini olumsuz etkilemiştir. Yapının kent tarafındaki algısı, önemli bir sembolik anlam taşırken, mevcut durum bu değerin tam anlamıyla hissedilmesini engellemektedir. Bu nedenle, grup değeri açısından sembolik katkı sınırlı kalmaktadır. Bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik müdahaleler, sembolik değeri güçlendirmeye yönelik bir katkı sağlamamıştır. Bununla birlikte, Ex-Mattatoio'nun yeniden kullanımı, özellikle Roma'nın Ostiense-Marconi Bölgesi'ndeki endüstri mirası içerisinde en geniş alana sahip olması, yeni bir sembolik değer yaratmıştır. Bu yeniden kullanım, alanın bölgedeki önemini artırmış ve kentin kimliğine yeni bir katkı sunmuştur. Ancak bu katkı, sembolik anlamda sınırlıdır ve bu parametre için **3 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Ex-Mattatoio'nun sembolik değerinin aktarılması, ziyaretçilere mekanın tarihsel ve mimari önemini anlatmada sınırlı kalmıştır. Anket sonuçları, ziyaretçilerin çoğunluğunun Ex-Mattatoio'nun kültür turizmini destekleme potansiyeline sahip olduğunu, ancak bu potansiyelin tam olarak değerlendirilmediğini ve daha fazla teşvik edilmesi gerektiğini belirttiğini göstermektedir. Bu durum, alanın sembolik değerinin daha geniş kitlelere ulaştırılmasında bir zayıflık yaratmaktadır.

Korunmuş mimari öğeler ve özgün donatılar, mekansal bilginin belgelenerek aktarımında sembolik bir işlev görse ve bu unsurlar; tarihsel belleğin canlı tutulmasına yardımcı olsa da, bu bilginin geniş kitlelere etkin bir şekilde sunulabilmesi için belgeler üzerinden bilgi aktarımına dayalı olan daha fazla çabalar gerekmektedir. Bu bağlamda, sembolik değer açısından mekansal bilginin belgelenerek aktarımı eksik kalmış ve bu parametre için **2 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kent içindeki sembolik değeri, geçmişte oldukça yenilikçi bir anlayışla, Tiber Nehri kıyısında geniş bir alanı kaplayan ve düzenli bir organizasyonla kent halkına hijyenik ve izole biçimde hizmet veren bir endüstri kompleksi olarak şekillenmiştir. Alanın genişliği ve işlevine yönelik düzenli organizasyonu, kentin endüstriyel gelişimine yaptığı katkı bakımından önemli bir rol oynamıştır. Ancak, günümüzde bu sembolik değer tam anlamıyla korunamamıştır. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin büyük bir kısmı Ex-Mattatoio'nun kentsel bağlamda yeterince görünür olmadığını, giriş akslarının kullanılmaması ve alanın atıl bir görünüme sahip olması nedeniyle sembolik kimliğinin zayıfladığını belirtmektedir.

Kent içindeki ana giriş akslarının kullanılmaması ve bazı önemli yapıların atıl durumda bırakılması, Ex-Mattatoio'nun kentsel kimlik içindeki sembolik rolünü olumsuz etkilemiştir. Özellikle Testaccio kapısını nehir kapısına bağlayan ulaşım aksı gibi önemli unsurların atıl kalması, alanın sembolik değerini daha geniş kitlelere aktarma potansiyelini kısıtlamaktadır. Bu eksiklikler, alanın kentsel kimlik içindeki yerini ve sembolik değerini zayıflatmış, kentsel bütünlük açısından sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Bu bağlamda, bu parametre için **3 puan** verilmiştir.

- **Sosyal değer**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun mekansal özgünlüğünü koruma çalışmaları, üretim süreçlerine dair önemli ipuçları sunmuştur. Anket sonuçlarına göre de bu unsurlar, ziyaretçilerin alanın tarihsel işlevine dair fikir edinmesine yardımcı olmuştur. Ancak görülmektedir ki, üretim süreçlerine dair ipuçları verilse de, işçilerin ve buradaki faaliyete dahil olmuş kişilerin yaşamlarının ve sosyal aktivitelerinin şekillendirdiği mekansal izler yeterince vurgulanamamıştır. Bunun sonucunda, ziyaretçilerin alanın geçmişteki kullanımını tam olarak deneyimlemesini

engellemektedir. Bu nedenle, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik müdahaleler, Ex-Mattatoio'nun sosyal değerini yeniden canlandırmak için önemli bir adım olmuştur. Eğitim yapıları ve sergi alanları gibi yeni işlevler, belirli sosyal grupları ve kültürel etkinlikleri alana çekmiş, bu da alanın toplumsal bir buluşma noktası haline gelmesini sağlamıştır. Ancak, bu yeni işlevlerin büyük ölçüde sınırlı bir kullanıcı kitlesine, özellikle öğrenci ve sanatla ilgilenen kesimlere hitap etmesi, alanın kentin geneline yayılan bir sosyal değer oluşturma kapasitesini sınırlandırmıştır.

Yeni işlevler, alanı aktif hale getirse de, Ex-Mattatoio'nun sosyal değeri kentin geniş kesimlerine ulaşamamış, geçmişteki sosyal yaşantıya dair unsurların eksikliği bu durumu desteklemiştir. Ayrıca, bazı özgün donatıların kaldırılması, alanın tarihsel sosyal kimliğine dair izleri silikleştirmiştir. Modern gereksinimlere yönelik yapılan eklemeler ise sade malzemelerle ve özgün dokuya saygılı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiş olsa da, tarihsel sosyal değer tam anlamıyla canlandırılamamıştır. Bu değerlendirmelere dayanarak, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Dönüşüm sonrasında mekandan edinilen bilgi, sosyal değere dair izleri çok sınırlı şekilde barındırmaktadır. Sosyal yaşantıya dair detaylı bir bilgi aktarımı yapılmamış olup, bu bilgiye erişim imkanı hem alanda yerinde hem de yazılı kaynaklarda yeterli ölçüde sağlanmamıştır. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'nun Roma kenti tarihindeki önemi hakkında bilgi edinme kaynaklarına dair değerlendirmeleri, büyük oranda sözlü ve yazılı kaynaklar aracılığıyla bilgi sahibi olunduğunu göstermektedir. Bu durum, alanın tarihiyle ilgili doğrudan ziyaret sırasında edinilen bilginin sınırlı olduğunu ve ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'nun kentsel bağlamına ilişkin bilgileri genellikle dış kaynaklardan öğrendiklerini işaret etmektedir. Ayrıca, anket sonuçları, ziyaretçilerin büyük bir kısmının Ex-Mattatoio'nun tarihsel ve sosyal geçmişi hakkında daha fazla bilgi edinme isteği taşıdığını, ancak mevcut bilgilendirme stratejilerinin bu ihtiyacı tam olarak karşılamadığına işaret etmektedir.

Mekansal bilginin sosyal yaşantıya dair yönlerinin daha fazla vurgulanması, geçmiş dönemin sosyal değerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin sürdürülmesi, sosyal değer bağlamında belirli ölçüde katkı sağlamış olsa da bu katkılar sınırlı kalmıştır. Alan, geçmişte yalnızca belirli bölümlerinin aktif olarak kullanılması ve geniş bir kısmının atıl durumda bırakılması, sosyal değerin kentsel ölçekte tam olarak yansıtılmasını engellemektedir. Geçici olarak kullanıldığı dönemlerde, alan alternatif ve toplum tarafından pek kabul görmeyen gruplar tarafından geçici konaklama biçimleriyle kullanılmış ve bu süreçte olumsuz algılar oluşmuştur. Günümüzde, kent cephesinde alanın iyileştirilmesine yönelik bütüncül bir yaklaşım sağlanmadığı için bu olumsuzluklar devam etmekte ve sosyal değere katkı ya da yeni bir değer katma olgusu yetersiz kalmaktadır. Anket verilerine göre, ziyaretçilerin önemli bir kısmı Ex-Mattatoio'nun sosyal ve kentsel kimlik açısından yeterince görünür olmadığını ve potansiyelinin tam anlamıyla kullanılmadığını düşünmektedir. Bu nedenle, bu parametre için **2 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

- **Anı değeri**

Parametre 1: Yapılan koruma çalışmaları sayesinde, mekanın geçmişteki işlevine dair belirgin unsurlar ziyaretçilere aktarılmaktadır. Ancak, alandaki anı değerini barındıran izlerin korunmasında sınırlılıklar bulunmaktadır. İşçi yaşamına dair unsurlar ve bu alanda gerçekleşen önemli olaylar, günümüzde yeterince vurgulanamamaktadır. Yerinde sergilenen donatılar, üretim faaliyeti hakkında genel bir algı yaratacak şekilde etkili müdahaleler gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, alanın özgünlük değerini destekleyen unsurlar göz önüne alındığında, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Alanın geçmişteki önemli olaylarına ve işçi yaşamına dair izlerin korunmadığı görülmektedir. Yerinde sergilenen donatılar, üretim süreçlerine dair bilgi sağlayarak ziyaretçilere, Ex-Mattatoio'nun geçmişteki işlevi ve yaşantısı hakkında belirli bir algı geliştirme imkanı sunmaktadır. Ayrıca, çağdaş eklemeler geçmişin izlerini algılamayı sınırlamadan modern işlevlere uyarlanmıştır. Bu nedenle, anı

değerine olan katkıları göz önüne alındığında, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Ex-Mattatoio'da anı değerine dair bilginin aktarımı, erişilebilir olan yazılı kaynakların sınırlı olması nedeniyle kısıtlı kalmaktadır. Bu durum, kompleksin sahip olduğu anı değerine dair detaylı bilgi aktarımını engellemektedir. Bu değerin sürdürülmesi günümüzde yalnızca mimari ve üretim donatıları kapsamındaki unsurlar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu bilgileri destekleyici ve tamamlayıcı sunumlar veya etkinlikler mevcut değildir. Anket sonuçları da mevcut bilgilendirme stratejilerinin bu ihtiyacı tam olarak karşılamadığını göstermektedir. Bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin sürdürülmesi bağlamında, alanın geçmişteki önemine, kent içindeki yerinin nasıl belirlendiğine ve kuruluşuyla kent üzerinde yarattığı etkiye dair bir bilgi aktarımını sağlayacak herhangi bir uygulama gerçekleştirilmemiştir. Dönüşüm sonrası yeni işlevler, özellikle eğitim alanındaki yoğun kullanımlar, kent halkının belleğindeki geçmiş işlevin yarattığı olumsuz algıyı belirli ölçüde olumlu yönde dönüştürmüş olsa da, alanın atıl kaldığı dönemde geçici olarak üstlendiği işlevler nedeniyle oluşan olumsuz hafıza, anı değerine paralel olarak varlığını sürdürmektedir. Bu yüzden bu parametre için **3 puan** verilmesi uygundur.

- **Kullanım değeri:**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'nun özgün mimari nitelikleri, kullanım değerine önemli katkılar sağlamıştır. Özellikle modüler yapısı, uzun bloklar ve yarı-açık mekanlar gibi özgün öğeler, mekanın üretim süreçlerine uygun bir şekilde tasarlanmış ve günümüzdeki işlevlerine uyarlanmıştır. Bu yapılar, yeni işlevlere uygun şekilde yeniden kullanıma açılmış ve hacimsel düzenlerinin korunması, alanın verimli bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Mekanın genişliği ve yapı bloklarının modüler dağılımı, üretim akışına uygun düzenlemeler ile tasarım kararlarına entegre edilmiştir. Yapılan müdahalelerde, bu özgün mimari unsurlar dikkate alınarak, hem geçmişin izlerini taşıyan hem de yeni işlevlere uyum sağlayan bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir.

Bu unsurlar, tasarım kararlarında dikkate alınarak yeni işlevlerle bütünleşmiş ve kullanım değeri artırılmıştır. Bu bağlamda, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahaleler, mekanların yeni işlevlere uyum sağlamasını ve kullanım değerinin artmasını sağlamıştır. İç mekan sirkülasyon öğeleri, aydınlatma sistemleri ve çatı penceresi gibi yenilikler, mekanların kullanım kalitesini artırarak işlevsellik kazandırmıştır. Bunun yanı sıra, özgün donatılar yalnızca korunmakla kalmamış, aynı zamanda yeni işlevlere entegre edilerek aydınlatma elemanları, üst örtü gibi modern işlevler kazanmıştır. Bu müdahaleler, özgün dokunun korunmasını sağlamakla birlikte, kullanım değerine de olumlu katkılar sunmuştur. Bunun kullanıcıya yansıması, anket sonuçlarına bakıldığında da olumlu şekilde gelişmiş olduğu söylenebilir.

Anket sonuçlarına göre, Ex-Mattatoio'nun çoklu yeni işlevlerle yeniden dönüştürülmesi genel olarak olumlu karşılanmakta ve farklı işlevlerin uyum içinde entegre edildiği düşünülmektedir. Ancak, bazı ziyaretçiler bu işlevlerin bir araya getirilmesinin olumlu olmakla birlikte bazı zorluklar yarattığını belirtmektedir. Diğer taraftan, küçük bir grup bu işlevlerin uyumsuz olduğunu ve bağlamsal kopukluklar yaşandığını dile getirmektedir. Bu farklı görüşler, mekanın işlevsel bütünlüğü konusunda genel bir memnuniyet olmasına rağmen, çeşitli entegrasyon süreçlerinde sorunların var olabileceğini göstermektedir.

Açık alanların da yeni kullanımlara uygun hale getirilmesi, alanın kullanım potansiyelini güçlendirmiş ve tasarımsal yaklaşımlar özgünlüğü bozmadan çağdaş gereksinimleri karşılamıştır. Bununla birlikte, kompleksin tamamen yeni işlevler kapsamında yenilenememesi, belirli ölçüde daha geniş bir kullanım potansiyelini sınırlandırmış ve alanın çok daha çeşitli kullanıcı gruplarına hitap etme kapasitesini azaltmıştır. Bu bağlamda, bu parametre için **9 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Alanda eskiden kullanılan bazı donatılar, özgün haliyle sergilenirken aynı zamanda yeni işlevlere entegre edilerek yeniden kullanıma kazandırılmıştır. Bu sayede, bu öğeler, ziyaretçilere alanın tarihsel işlevine dair bir fikir sunarak görsel bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Ziyaretçiler, yerinde korunmuş donatılar ve özgün

endüstriyel öğeler aracılığıyla Ex-Mattatoio'nun tarihsel sürecine dair bilgi edinmekte, bu unsurlar tarihsel bilginin aktarımında başlıca araçlar olarak işlev görmektedir.

Mekanın geniş hacimlerinin korunması, özellikle yeni işlevlerin verimli ve zengin bir şekilde kullanılmasına olanak tanımış, bu da kaliteli ve işlevsel alanların oluşmasına yardımcı olmuştur. Örneğin, MACRO'daki sergi alanları, Roma Mimarlık Fakültesi'ndeki sınıflar, sanat okulundaki seminer ve müzik odaları, konser salonları gibi mekanlar, bu geniş hacimlerin verimli kullanımına iyi örneklerdir. Hem işlevsel kullanım sağlanırken hem de mekansal bilginin belgelenerek aktarılması ve korunması adına yapılan bu müdahaleler, Ex-Mattatoio'nun tarihsel ve kültürel bağlamını ziyaretçilere aktarmaktadır.

Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin büyük bir kısmı, yerinde korunmuş mimari elemanlar ve donatıların tarihsel bilginin aktarımında önemli bir rol oynadığını düşünmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin sürdürülmesi, kullanım değeri açısından belirli katkılar sağlamış olsa da bu katkılar sınırlıdır. Alanın kent içindeki stratejik konumu, ulaşım ağlarına yakınlığı ve geniş alan potansiyeli, özellikle eğitim ve sanatsal etkinlikler için kullanım değerini artırmıştır. Ancak, yalnızca belirli işlevlerle sınırlı kalması, alanın çok daha geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etme potansiyelini sınırlamaktadır. Nehir tarafındaki ana giriş kapısının kullanılmaması ve bazı yapıların atıl kalması, bu değerlerin kentsel ölçekte tam anlamıyla kullanılmasını engellemektedir.

Alan, özellikle eğitim ve sanatsal etkinlikler için yeniden işlevlendirilmiş olsa da bu işlevler, kentin genel nüfusu tarafından tam olarak benimsenmemiştir. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin Ex-Mattatoio'nun kentsel kullanım değerine dair olumlu görüşleri olsa da, alanın potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilmediği belirtilmiştir. Geniş bir kullanıcı kitlesine hitap eden kültürel veya sosyal alanların eksikliği, alanın kullanım değerini kısıtlamaktadır. Bu nedenlerle, kullanım değeri açısından bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

- **Ekonomik değeri**

Parametre 1: Ex-Mattatoio'da gerçekleşen dönüşüm, alanın arsa değeri yüksek bir bölge olarak yeniden değer kazanmasına katkı sağlamış, ancak ekonomik sürdürülebilirlik temel bir hedef olarak belirlenmemiştir. Bunun yanında, alanın bazı bölümlerinin hala atıl durumda kalması, alanın çekiciliğini azaltmış ve ekonomik fırsatların tam anlamıyla değerlendirilememesine yol açmıştır. Bu nedenlerle, ekonomik değere sağlanan katkı açısından bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

Parametre 2: Çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahaleler, Ex-Mattatoio'nun ekonomik değerini destekleyen önemli bir unsur olmuştur. Mekanların modern işlevlerle uyumlu hale getirilmesi, alanı çeşitli etkinlikler, sergiler ve eğitim faaliyetleri için uygun hale getirerek ekonomik hareketliliği artırmıştır. Özgün donatıların yeni işlevlere entegre edilmesi, estetik çekiciliği yükseltmiş ve alanın kültürel ve ticari etkinlikler açısından daha cazip hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, kullanım alanlarının sınırlı bir kullanıcı kitlesine hitap etmesi, ekonomik potansiyelin tam anlamıyla ortaya çıkmasını engellemiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarımına dair mevcut eksiklikler, ekonomik değer üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Özgün mimari öğeler ve üretim donatıları korunmuş olsa da, bilgilendirme ve sergileme olanaklarının sınırlı olması, alanın ekonomik potansiyelinin tam anlamıyla değerlendirilememesine yol açmıştır. Bu durum, potansiyel ziyaretçilerin ilgisini çekme konusunda yetersiz kalınmasına neden olmakta ve ekonomik getiriyi sınırlamaktadır. Alanın tarihsel ve kültürel zenginliğine rağmen, bilgi aktarımındaki bu eksiklik, ziyaretçi potansiyelinin azalmasına sebep olmaktadır. Bu açıdan bu parametre için **4 puan** verilmesi düşünülmüştür.

Parametre 4: Ex-Mattatoio'nun kentsel kimliğinin korunması, ekonomik değer açısından sınırlı bir katkı sağlamıştır. Proje kapsamında yer alan kurumların kar amacı gütmemesi, ekonomik getiriyi temel bir hedef haline getirmemiştir. Ancak, Roma gibi kentsel alanların yüksek ekonomik değer taşıdığı bir şehirde, böylesine büyük ve önemli bir alanın yeniden işlevlendirilmesi, bölgesel anlamda ekonomik değere dolaylı yoldan katkı sunmuştur. Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin çoğu Ex-

Mattatoio'nun kültür turizmi açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu düşünmekte, ancak bu potansiyelin tam anlamıyla kullanılmadığını ifade etmektedir. Atıl kalan yapıların işlevsel hale getirilmesi ve alanın daha geniş kitlelere ulaşması sağlanabilirse, kültürel ve turistik çekim merkezi haline gelerek, ekonomik açıdan daha büyük bir katkı sunma potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Bu açıdan bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması

Tarihi değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Bilimsel ve teknolojik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Teknik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									■	
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Belge değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Mimari değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
										■
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Özgünlük değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Grup değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Sembolik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Sosyal değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								

Anı değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							

Kullanım değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									■	
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Tablo 7.7 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Ekonomik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarımı									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						

Tablo 7.8 Ex-Mattatoio'nun dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu

		Parametreler				**Toplam**	**Ortalama**
		P-1	**P-2**	**P-3**	**P-4**		
Değerler	Tarihi Değer	8	7	4	5	24	6,25
	Bilimsel ve Teknolojik Değer	8	8	7	4	27	6,75
	Teknik Değer	9	8	6	4	27	6,75
	Belge Değeri	7	8	6	4	25	6,25
	Mimari Değer	7	10	6	4	27	6,75
	Özgünlük Değeri	7	7	6	5	25	6,25
	Grup Değeri	7	8	5	4	24	6,00
	Sembolik Değer	4	3	2	3	12	3,00
	Sosyal Değer	3	4	6	2	15	3,75
	Anı Değeri	6	7	4	3	20	5,00
	Kullanım Değeri	7	9	8	5	29	7,25
	Ekonomik Değer	5	6	4	4	19	4,75
Ortalama (Referans ölçüt):						23	

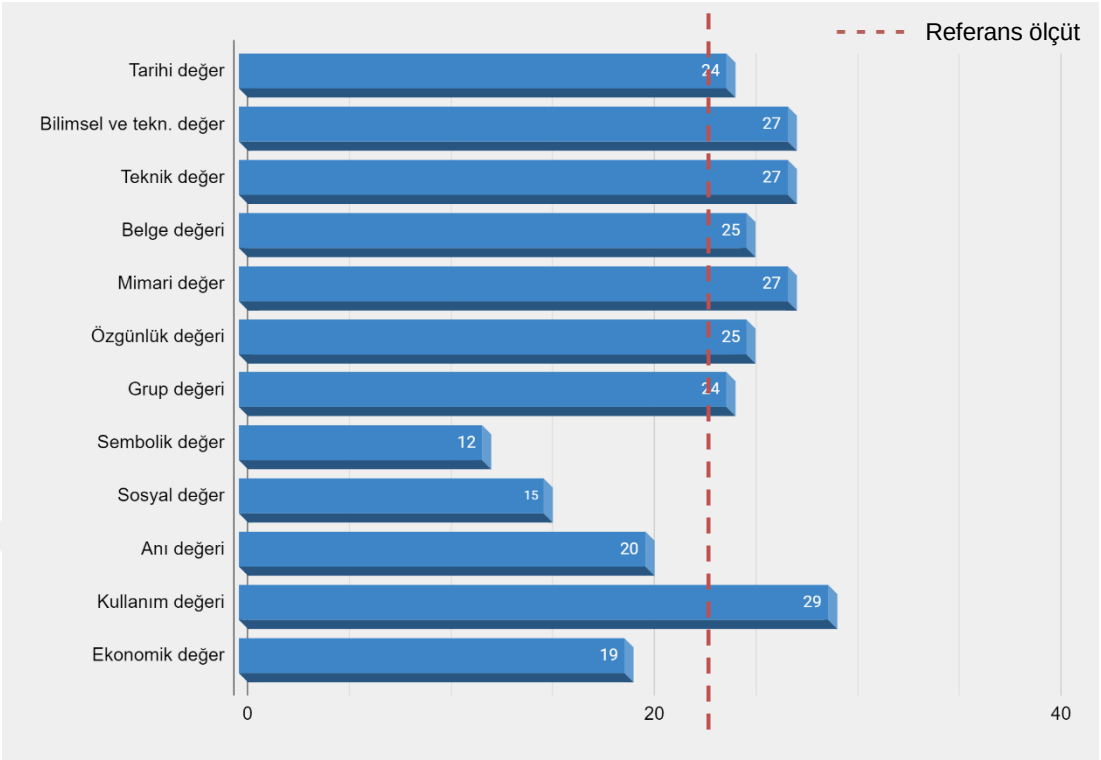

Şekil 7.3 Ex-Mattatoio'nun mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi

Ex-Mattatoio'nun yeniden işlevlendirilmesine yönelik mekansal müdahaleler, Manufaktura örneğinde olduğu gibi, dört parametre doğrultusunda incelenmiş ve bu etkiler aynı değerlendirme sistemi kullanılarak analiz edilmiştir. Her bir parametrenin miras değerlerine olan katkısı sayısal olarak tespit edilmiş ve sonuçlar Tablo 7.8 aracılığıyla görselleştirilmiştir.

Burada, parametreler ve miras değerleri için elde edilen sayısal verilerin ortalamaları karşılaştırılarak, sürdürülebilirliğe olan etkinin hangi parametreden kaynaklandığı görülebilmektedir. Ayrıca, bir önceki örneklemde olduğu gibi, genel ortalamaya göre hangi miras değerlerinin daha fazla korunmuş ya da hangilerinin daha az sürdürülebilir olduğunun belirlenebilmesi amacıyla grafiksel olarak sunulmuştur (Şekil 7.3).

Elde edilen bulgular incelendiğinde, işlevsel dönüşüm sonrasında gerçekleştirilen müdahalelerin özellikle kullanım değerini olumlu yönde etkilediği, bunu yakın bir puan farkıyla mimari değer, teknik değer ve bilimsel ve teknolojik değerin takip ettiği görülmektedir. Grafiklerden, teknik ve bilimsel-teknolojik değerlere olan olumlu etkinin, mekansal özgünlüğün korunması ve çağdaş gereksinimlerin karşılanması parametrelerinin başarılı bir şekilde uygulanmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Alandaki müdahalelerin analizine dayanan veriler, kullanım değerini artırmayı hedeflerken, kompleksin özgün işlevine ait mimari, teknik, bilimsel ve teknolojik unsurların korunmasına özen gösterildiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte, özgünlük ve bütünlük korunmuş ve bu unsurlar çağdaş kullanıma entegre edilmiştir. Ayrıca, çağdaş işlevsel gereksinimler için yapılan eklemelerin, bu değerleri gölgede bırakmayan bir tasarım anlayışıyla gerçekleştirilmiş olması, bu dönüşüm projesinin en önemli nitelikleri ve olumlu özellikleri arasında yer almaktadır.

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alındığı gibi, burada bahsedilen tasarım anlayışı, mezbaha faaliyetinin yenilikçi ve kendine özgü yönlerini yansıtan modüler yapı sistemi, yapı kütlesi ve mimari eleman detaylarından oluşan özgün mimari özelliklerin korunmasına dayanmaktadır.

Mekanların hem açık hem de kapalı bölümlerinde, mezbaha faaliyetine özgü olarak tasarlanmış olan ve alanın en önemli niteliklerinden biri olan hayvan taşımaya yönelik raylı sistem korunmuş; çeşitli eklemelerle günümüz kullanımına işlevsel olarak entegre edilmiştir. Bu yaklaşımın önemli unsurlarından biridir. Benzer şekilde, iç mekanlardaki ritmik strüktür elemanlarının korunarak, yeni işlev doğrultusunda taşıyıcılığın yanı sıra başka işlevlere entegre edilmesi, bu tasarım anlayışının bir parçasıdır.

Bu yaklaşımın temelinde, yeni işlevin gerektirdiği unsurlara göre özgün elemanlara müdahale etmek değil, öncelikle mevcut mekansal ve mimari özgünlüklerin ortaya konması yatmaktadır. Çağdaş unsurlar, bu özgün elemanlar doğrultusunda şekillendirilmiştir. Başka bir deyişle, bu projede öncelikli tasarım girdisi, yeni işlev değil, alanın kimliğini ve miras değerini oluşturan özgün unsurlar olmuştur. Bu

unsurlar, yeni işlevlerle bütünleştirilirken, mekansal kimliğin korunması ve sürdürülebilirliği esas alınmıştır.

Ayrıca, iç mekanların yeni işlevlere uyarlanması incelendiğinde, özellikle Roma Tre Mimarlık Fakültesi ve La Pelanda yapılarında yapılan müdahalelerde, yeni işlevin gereklerini karşılarken odak noktasının mekanın özgün dokusunu oluşturan ve geçmiş dönemi hatırlatan unsurlar olduğu görülmektedir. Bu çerçevede mekansal düzenlemeler yapılmıştır. Gerekli dönüşümler ve eklemeler, mekanın genel dokusuna uyum sağlayacak şekilde, şeffaf malzemeler veya nötr renk ve malzemeler tercih edilerek gerçekleştirilmiştir.

Accademia di Belle Arti'de yarı açık mekanların iç mekana dahil edilmesinde kullanılan malzemeler ile Città dell'Altra Economia'da yarı açık hayvan barınma bölümlerinin kapalı mekanlara dönüştürülmesinde kullanılan malzemeler de benzer bir yaklaşımla seçilmiştir. Bu seçimler, eski dokunun önüne geçmeyecek şekilde mekansal kurgular oluşturulmasını sağlamıştır. Bu müdahalelerde eski ve yeni arasındaki denge korunmuş, mekanın özgün kimliğine saygı gösterilmiştir.

Ortalama puanı temsil eden referans ölçüte yakın seviyede değerlendirilmiş olan belge değeri, özgünlük değeri, tarihi değer ve grup değeri beraber incelendiğinde, tablodan anlaşılmaktadır ki mekansal bilginin belgelenerek aktarımı ve kentsel kimliğin sürdürülmesi parametrelerini ifade eden üçüncü ve dördüncü parametre, diğer iki parametreye kıyasla bu değerlerin korunmasına daha az katkı sağlamıştır. Ayrıca, olumlu yönde daha sınırlı bir etki göstermiştir. Bu sınırlı etkinin temel sebepleri, alanın tarihi ve özgün mimari unsurlarının korunmasına yönelik çabaların yeterli bilgilendirme mekanizmalarıyla desteklenmemesidir. Bunun yanı sıra, mekansal dokunun grup değeri açısından parçalı bir yapı sergilemesi ve alanın tarihsel ile kentsel bağlamda görünürlüğünü artıracak somut müdahalelerin yetersiz kalmasıdır.

Özellikle komplekste mekansal bilginin doğrudan aktarımını sağlayacak sergi ve bilgilendirme alanlarının eksikliği, tarihi ve belge değerlerinin ziyaretçiler tarafından tam anlamıyla deneyimlenmesini zorlaştırmıştır. Bu durum, söz konusu değerlerin yalnızca dolaylı yollarla aktarılmasına neden olmuştur. Kentsel kimliğin sürdürülmesine yönelik olarak, bazı yapıların atıl durumda kalması ve alanın kent ile

entegrasyonunun sınırlı düzeyde gerçekleşmesi, kentsel bağlamda grup değerinin güçlendirilmesine yönelik fırsatların tam anlamıyla değerlendirilemediğini göstermektedir. Bu, alanın özgünlük ve tarihi değerlerini koruma yönündeki müdahalelerin olumlu etkisini kısmen gölgelemiş ve genel değerlendirmede daha sınırlı bir katkıya yol açmıştır.

Anı değerinin düşük puan almasının temel sebebi, Ex-Mattatoio'nun geçmişteki sosyal hayat ve toplumsal izleri yeterince vurgulamamış olmasıdır. Mekanın mimari ve üretim donatıları korunarak sergilenmiş olsa da, bu unsurlar sadece üretim sürecine dair genel bir algı oluşturmaktadır. Sosyal hayatın izleri ve alanda gerçekleşen önemli olaylara dair unsurların aktarımı sınırlı kalmış, özellikle mekansal bilginin belgelenerek aktarılması bağlamında bilgilendirme stratejilerinin eksikliği, bu değerin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca, kentsel kimliğin sürdürülmesi bağlamında, alanın kentsel ölçekteki geçmiş işlevine dair bilginin somut olarak sunulmaması, anı değerinin kent belleğinde yeterince görünür olmasını engellemiştir. Bu eksiklikler, anı değerinin ziyaretçilere güçlü bir şekilde aktarılamamasına ve daha düşük bir puan almasına yol açmıştır.

Ex-Mattatoio'nun ekonomik değerinin düşük puan almasının temel sebepleri, alanın potansiyel ekonomik fırsatlarının tam olarak değerlendirilememesi ve ekonomik sürdürülebilirliğin temel bir hedef olarak belirlenmemesidir. Mekanın dönüşümü, bölgesel ekonomik değer açısından bazı katkılar sağlamış olsa da, bazı bölümlerin atıl durumda kalması ve bilgilendirme eksiklikleri, bu potansiyelin yeterince ortaya çıkmasını engellemiştir. Ayrıca, alanın sınırlı bir kullanıcı kitlesine hitap etmesi, ekonomik potansiyelin tam anlamıyla değerlendirilmesini daha da zorlaştırmıştır.

Kentsel kimliğin sürdürülmesi açısından, Ex-Mattatoio'nun ekonomik değer yaratma potansiyeli, kar amacı gütmeyen kurumlar tarafından işletilmesi nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu durum, alanın korunması ve kültürel kimliğinin sürdürülebilirliğine odaklanılmasını sağlamıştır. Roma gibi yüksek ekonomik potansiyele sahip bir şehirde bulunmasına rağmen, alanın ekonomik getirisi tam anlamıyla değerlendirilememiş ve bu durum düşük puanlarla tablolara yansımıştır. Turistik yoğunluktan doğrudan kaçınılmasa da, alınan kararlar sonucunda bu durum

kendiliğinden gelişmiş ve alanın özgün kimliğinin korunmasına öncelik verilmiştir. Bu yaklaşım nedeniyle ekonomik getiriler arka planda kalmıştır.

Ex-Mattatoio'nun sembolik değeri, tarihsel işlevi ve kentin endüstriyel gelişimine sağladığı katkıyla doğrudan ilişkilidir. Bu alan, geçmişte Roma'nın farklı bölgelerinde hijyenik olmayan koşullarda yürütülen mezbahacılık faaliyetlerine modern ve daha hijyenik bir çözüm sunmuş ve bu yönüyle kentsel planlamada önemli bir dönüm noktası olmuştur. Önemli bir mimar tarafından tasarlanan yapı, yenilikçi özellikleriyle kentin endüstriyel tarihinde sembolik bir yer edinmiştir. Bunun yanı sıra, bölgenin sanayileşme sürecindeki etkin rolü ve burada birçok kişinin istihdam edilmesi, sembolik değeri sosyal değerle de pekiştirmiştir. Ancak, alanın mezbahane olarak kullanılması nedeniyle o dönemde oluşan olumsuz algılar da dikkate alınmalıdır.

Ex-Mattatoio'nun uzun bir süre atıl kalması, bu dönemde toplum tarafından kabul görmeyen gruplar tarafından geçici konaklama alanı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Bu durum, yerel halkın alanla bağını zayıflatmış ve alanı bir dönem dışlanan bir mekan haline getirmiştir. Dönüşüm sürecine rağmen, bu olumsuz algının tamamen kırılması mümkün olmamıştır. Ayrıca, mekan genelinde bütüncül bir koruma ve işlevsellik sağlanamadığından, halen atıl durumda olan bölümler bulunmaktadır. Bu eksiklikler, hem sembolik hem de sosyal değer üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Kentsel kimliğin sürdürülebilirliği bağlamında, bu durum alanın sosyal ve sembolik değerini tam anlamıyla yansıtmasını engellemiş ve toplumsal hafızada kalıcı bir yer edinmesini zorlaştırmıştır.

7.1.3 Carl Tuğla Fabrikası'nın Değerlendirilmesi

Tablo 7.9 Carl Tuğla Fabrikası'nda dönüşüm sürecine ait potansiyeller ve zorluklar

Dönüşüm sürecine ait potansiyeller
Yerleşime yakınlık
Mevcut aktif bölgelere kolayca entegre olma potansiyeli
Atıllaşma döneminde alanın nispeten zarar görmemiş olması
Mekansal anlamda çeşitlilik
Mevcut mekanların hacimsel olarak konut işlevine uygunluğu
Finansal gücü olan bir proje sahibinin varlığı
Dönüşüm sürecine ait zorluklar
Dönem yapısının çokluğu
İç mekan konfot şartlarının ilgili standartlara uygun haline getirilmesindeki zorluklar
Mekanlarda fazlaca makine ve taşınamaz donatının varlığı
Uygulanması gereken dönüşümlerin finansal zorluklar

Carl Tuğla Fabrikası, Ren-Vestfalya Bölgesi'nin endüstriyel gelişimini temsil eden önemli bir yapı kompleksi olarak, 1995 yılında işlevine son verilmesinden sonra uzun bir süre atıl durumda kalmıştır. Fabrikanın endüstri mirası kapsamına alınması sürecinde, miras değeri taşıyan on yapı tespit edilmiştir. Ancak dönüşüm aşamasında, bu yapılardan yalnızca altısı korunmuş, diğer yapılar ise dönüştürme sürecinin bir parçası olarak kaldırılmıştır. Bu durum, kompleksin tarihsel ve mekansal bütünlüğünde kayıplara yol açmış olsa da, alanın iyileştirilmesi ve modern ihtiyaçlara uygun hale getirilmesi açısından bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir.

Fabrikanın işlevini yitirmesiyle başlayan atıl kalma süreci, tarihsel değerlerin kaybolması riskini artırmıştır. Ancak, Frechen Belediyesi ve

Stadtentwicklungsgesellschaft (SEG) gibi yerel kurumların girişimiyle başlatılan restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmaları sayesinde alan, kente entegre edilmiş ve çevresi daha yaşanabilir bir hale getirilmiştir.

Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşüm sürecinde, Tablo 7.9'da belirtilen potansiyeller ve zorluklar, projenin karmaşıklığını artırmıştır. Frechen ve Köln gibi merkezlere yakın konumu, mevcut aktif bölgelere kolayca entegre olabilme potansiyeli, atıl kaldığı dönemde nispeten az zarar görmüş olması ve mekansal çeşitliliği, dönüşüm sürecindeki olumlu faktörler arasında öne çıkmıştır. Ayrıca, mevcut mekanların hacimsel olarak konut işlevine uygunluğu ve projeye finansal gücü olan bir yatırımcının dahil edilmesi, sürecin başarılı bir şekilde ilerlemesine önemli katkılar sağlamıştır.

Ancak, dönem yapılarının fazlalığı, iç mekanların konfor standartlarına uygun hale getirilmesindeki zorluklar, mekanda bulunan makine ve taşınamaz donatılar ile gerekli dönüşümlerin finansal yükü, sürecin karşısındaki temel engeller arasında yer almıştır. Bu zorluklar, tarihsel mirasın korunması ile modern fonksiyonlara uyum sağlanması arasındaki dengeyi kurmayı güçleştirmiştir. Buna rağmen, projeye özgünlük katan unsurlar olarak da değerlendirilebilmektedir.

Carl Tuğla Fabrikası'ndaki bazı yapıların yıkılması ve bu alanların yeni imar planları doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, kompleksin mekansal bütünlüğünün kısmen kaybolmasına neden olmuştur. Özellikle Fabrika II olarak bilinen bölümdeki yapıların yıkılması, Tablo 7.10'da görüldüğü gibi, geniş bir yapı bölgesinin tamamen ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bu durum, alanın tarihsel kimliğinin korunması açısından eleştirilere neden olmuştur.

Planlama sürecinde açık alanların doğal yeşil alanlar veya otoparklar olarak değerlendirilmesi tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, yapı yoğunluğunu azaltmak ve çevresel iyileştirme sağlamak amacıyla bir gerekçe olarak sunulmuştur. Ayrıca, bu strateji kentsel alanın çevresel kalitesini artırmaya yönelik bir adım olarak benimsenmiştir. Açık alan düzenlemeleri, kentsel yeşil alanların artırılması ve yeni fonksiyonların ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmasıyla, alanın yeni bir yaşam alanına entegre edilmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Tablo 7.10 Carl Tuğla Fabrikası alan araştırması veri analiz raporu

Yapısal dönüşüm şeması	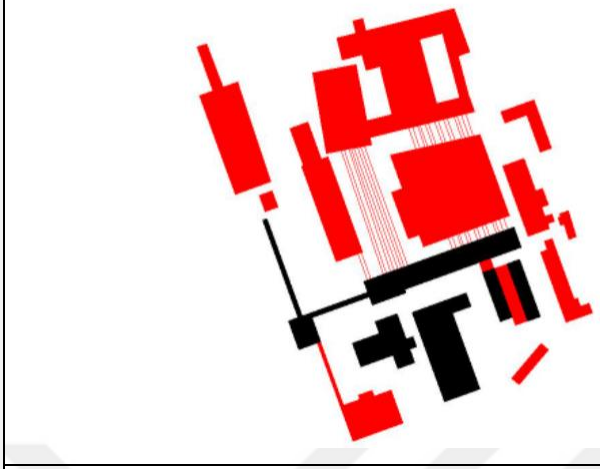	%24 %76 %0	Korunan yapılar Ortadan kaldırılan yapılar Yeni inşa edilen yapılar
	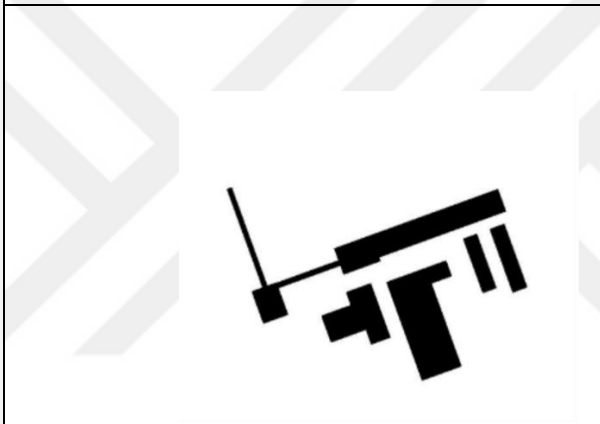		
Yapısal müdahale şeması	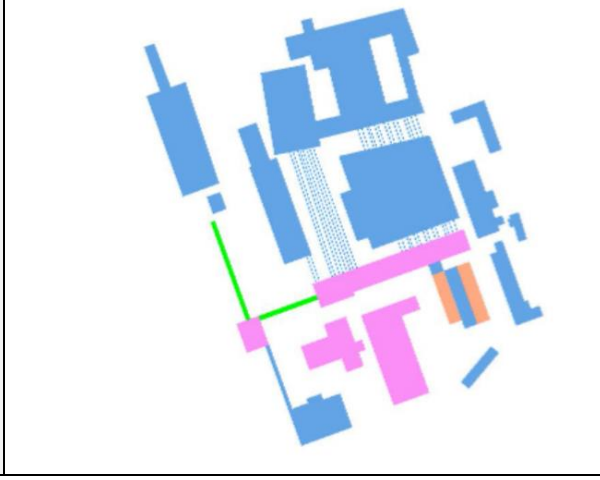	%20 %3 %2 %75	

Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekan kurgusunun tamamen değiştirildiği yapılar

Az müdahale görerek korunan yapılar

Cephe kurgusunun büyük oranda korunduğu, iç mekanın az müdahale gördüğü yapllar

Tamamen ortadan kaldırılmış yapılar

7.1.5 Carl Tuğla Fabrikası- Parametrelerin Uygulanma Biçiminin Miras Değerlerine Etkisinin Analizi

Carl Tuğla Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde gerçekleştirilen mekansal müdahalelerin miras değerleri üzerindeki etkisi, dört temel parametre doğrultusunda incelenmiş ve sürdürülebilirlik düzeyi sayısal olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, tablo ve grafiklerle sunulmuş, her bir parametrenin ne düzeyde etki yarattığı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

- **Tarihi değer**

Parametre 1: Grube Carl'ın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, iç mekanların kapsamlı bir şekilde yeniden düzenlenmesi ihtiyacı doğmuş, bu durum tarihi değer açısından kayıplara yol açmıştır. Fabrika binalarının genişlemesi sırasında inşa edilen bazı yapılar ortadan kaldırılmış, bu da tarihsel sürecin önemli izlerinin silinmesine neden olmuştur. Korumaya değer bulunan 10 yapıdan 4'ünün yıkılması, fabrikanın genişleme dönemine dair yapısal izlerin kaybolmasına yol açmış ve bu sürece dair tarihsel bilginin eksilmesine sebep olmuştur. Ancak, üretime yönelik teknik donatıların korunarak tasarımsal bir yaklaşımla projeye entegre edilmesi, fabrikanın endüstriyel geçmişine dair önemli ipuçlarının korunmasını sağlamıştır. Bu olumlu müdahaleler, alanın tarihsel kimliğini kısmen de olsa sürdürmesine katkıda bulunmuştur. Bu sebeple **5 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 2: Konut işlevinin getirdiği günümüz standartlarına uyum sağlama zorunluluğu, özellikle iç mekanlarda önemli değişiklikler yapılmasına yol açmıştır. İç mekan düzenlemelerinde güvenlik ve yaşam standartlarını karşılamak adına ciddi müdahaleler yapılmış, bu da tarihi dokuya dair izlerin ortadan kalkmasına neden olmuştur.

Cephelerde ise, tarihsel dokuyla yarışmayacak şekilde tasarlanmış yeni balkon eklemeleri gibi fonksiyonel unsurlar eklenmiştir. Bu elemanlar, hem çağdaş gereksinimleri karşılamış hem de tarihi cepheye maksimum fonksiyonalite sağlarken, bu dokuya zarar vermeden entegre edilmiştir. Tasarım kararlarında, yeni eklemelerin tarihi yapıya uyum sağlayarak dikkat çekmeyecek bir konsepte oturtulması olumlu bir yaklaşımdır. Ancak, iç mekanlardaki köklü değişiklikler, tarihi değerin korunmasında

eksiklikler yaratmıştır. Bu değerlendirmelere dayanarak, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Grube Carl'da üretim sürecine dair bazı tarihi unsurların korunmasına yönelik olumlu tasarım kararları alınmış olsa da, bu bilginin ziyaretçilere aktarımı açısından yetersiz kalınmıştır. Korunan yapı elemanlarının ve donatıların heykelleştirilerek bir aks üzerinde sergilenmesi, alandaki endüstriyel geçmişe dair görsel ipuçları sunmakta; ancak bu unsurların derinlemesine tarihsel bilgi aktarımı sağlamadığı görülmektedir. Fabrikanın tarihine dair kapsamlı bir bilgilendirme stratejisinin olmaması, ziyaretçilerin alandaki üretim süreçlerine dair bilgi edinimini sınırlamaktadır.

Anket sonuçlarına göre, Carl Tuğla Fabrikası'nı ziyaret edenlerin çoğu, alanı bir yaşam ve çalışma mekanı olarak deneyimlemekte, tarihsel niteliklerinden ziyade güncel işlevleriyle ilgilenmektedir. Ayrıca, Frechen kenti tarihindeki önemi açısından fabrikanın tanınırlığına dair genel bir farkındalık mevcut olsa da, derinlemesine bilgiye sahip olanların oranı düşük kalmaktadır. Alanı ziyaret edenlerin önemli bir kısmı, Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve kültürel anlamını kısmen hissedebildiğini belirtirken, önemli bir grup ise bu hissi daha net ve yoğun bir şekilde deneyimlediğini aktarmaktadır. Bu, Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi atmosferinin büyük ölçüde hissedilir olduğunu, ancak bu deneyimin her ziyaretçi için aynı derecede yoğun olmadığını göstermektedir.

Bu durum, belgeleme ve bu belgelemenin erişilebilirliğine yönelik daha kapsamlı bir bilgilendirme stratejisine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel kimliğinin sürdürülmesi konusunda bazı olumlu adımlar atılmış, ancak bu süreçte tarihsel değerler kısmen zayıflatılmıştır. Anıt ekseni ve Frechen tarafına yönelik düzenlenen aks, kompleksin tarihi kimliğini vurgulayan tasarımlar olarak öne çıkmakta, ancak bu yaklaşımlar derinlemesine bir bilgi aktarımı sunmamaktadır. Alanın iyileştirilmesi için bazı yapıların ve özellikle Fabrika II bölümünün ortadan kaldırılması gerekli görülmüş, bu durum alanın genişleme dönemine dair tarihsel izlerin kaybolmasına neden olmuştur. Bu

müdahaleler, tarihsel bağlamda kentsel kimliğin bir kısmını korusa da, alanın özgün büyüklüğü ve gelişim sürecine dair izler artık mevcut değildir. Tarihsel değerin korunması açısından bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

- **Bilimsel ve teknolıjik değer**

Parametre 1: Grube Carl'ın kentsel ölçekte bilimsel ve teknolojik değerinin korunmasına yönelik bazı adımlar atılmıştır. Kurutma ve pres bloklarındaki soğutma bacaları ve eğimli bant köprülerin korunması, alandaki teknolojik üretim süreçlerinin bir kısmını gözler önüne sermektedir. Bunların kentsel siluette yer alması, teknolojik mirasın kısmen sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu unsurlar, fabrikanın bilimsel ve teknolojik geçmişine dair belirli bir farkındalık oluştursa da, alandaki daha kapsamlı bilimsel mirası tam anlamıyla yansıtamamaktadır. Bu sebeple **5 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 2: Grube Carl'ın çağdaş gereksinimlere uyarlanması sırasında bilimsel ve teknolojik değeri barındıran birçok unsur, yeni işlevlerin gerektirdiği standartlara uyum sağlama zorunluluğu nedeniyle ortadan kaldırılmıştır. Mekanların yeni işlevler doğrultusunda güncellenmesi sırasında özgün üretim süreçlerine dair makineler, teknolojik öğeler ve iç mekan elemanları gibi tarihi bilimsel unsurlar korunamamış, bunun yerine modern donatılar eklenmiştir. Ancak bu süreçte, teknolojiye dair daha önce var olan izler silinmiş, alanın tarihi bilimsel bilgi aktarma potansiyeli zayıflatılmıştır. Bilimsel ve teknolıjik değerin korunması açısından bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Grube Carl'da üretim teknolojilerine dair unsurların heykelsi biçimde sergilenmesi, üretim sürecine dair görsel bir fikir sunmakta, ancak bu yaklaşımlar derinlemesine bir bilimsel bilgi aktarımı sağlamaktan uzaktır. Bu unsurlar, ziyaretçilere üretim süreçleri hakkında yüzeysel bir izlenim verse de, alanın bilimsel ve teknolojik önemini tam anlamıyla kavratacak bir bilgi kaynağı niteliği taşımamaktadır. Bilimsel değerin geniş kitlelere aktarılabilmesi için daha kapsamlı ve derinlemesine bilgilendirme olanaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple **4 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel ölçekte bilimsel ve teknolojik değerini yansıtan en önemli unsurlar olan soğutma bacaları ve eğimli bant köprüleri korunmuştur. Bu unsurlar, alandaki teknolojik üretim süreçlerine dair somut bir bağ sunmakta ve kentsel siluette bu teknolojik mirasın devam ettiğini göstermektedir. Tasarımsal olarak bu unsurların vurgulanması, alanın bilimsel ve teknolojik geçmişinin kısmen de olsa sürdürülmesini sağlamış ve olumlu bir katkı yapmıştır. Ancak, alanın daha geniş bir bilimsel ve teknolojik birikimini aktarma konusunda eksiklikler devam etmektedir. Bu değerlendirmeler ışığında, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Teknik değer**

Parametre 1: Grube Carl'ın inşaat teknikleri ve yapı elemanları, endüstri dönemi yapılarına özgü önemli teknik değerler taşımaktadır. Özellikle cephe tasarımı, malzeme kullanımı ve yapısal kurgusuyla dönemin endüstriyel teknik bilgi birikimini yansıtan unsurlar korunmuştur. Bununla birlikte, iç mekanlarda, özellikle konut işlevlerine uyum sağlama amacıyla yapılan dönüşümler sonucunda, üretime yönelik teknik öğelerin çoğunluğu ortadan kaldırılmıştır. Yalnızca birkaç teknik donatının sergilendiği görülmektedir, bu da teknik değerin kısmi olarak korunmasını sağlamıştır. Üretim tekniklerine dair ipuçları sunan eğimli bant köprülerin ve soğutma bacalarının korunmuş olması, alanın teknik değerinin sürdürülebilmesi açısından önemli katkılar sunmuştur.

Cephe anlamında, özellikle pencerelerin korunması konusunda her eleman özelinde tasarımsal kararlar alınmış ve özgün öğelerin korunmasına büyük özen gösterilmiştir. İç mekanda yapılan radikal dönüşümlere rağmen, bu yaklaşım, yapıların teknik değerinin büyük oranda sürdürülmesine katkı sağlamıştır. Bu değerlendirmeler ışığında, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Grube Carl'da çağdaş gereksinimlere uyarlanarak yapılan müdahaleler, teknik değer açısından bazı olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Özellikle konut işlevleri doğrultusunda, iç mekanda teknik detayların görünür kılınması pek mümkün olmamıştır. Bu nedenle, açıklık elemanları, döşemeler ve yapısal elemanlar değiştirilmiş, özgün teknik değer taşıyan birçok unsur işlevini kaybetmiştir. Ancak, daha esnek kullanıma sahip geniş ofis yapılarında çatı strüktürü, döşeme gibi mimari

detaylar ve kısmi olarak mevcut donatılar yerinde korunarak görünür hale getirilmiştir. Bu durum, yeni işlevlerin gereksinimlerine uyum sağlarken, teknik değerlerin bir kısmını sürdürmeyi başarmıştır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Grube Carl'da teknik bilgilere erişimi sağlayan bazı mimari çizimlerin belgelenmesi ve dijital ortamda sunulması, teknik değerin korunmasına kısmi bir katkı sağlamıştır. Teknik bilgilendirme açısından alanda mevcut olan ve en dikkat çekici unsurlardan biri, Anıt Ekseni üzerinde ve geniş büro mekanında sergilenen donatı elemanlarıdır. Ancak bu donatılar, fabrikanın teknik bilgisini aktarmada sınırlı katkı sunmakta, herhangi bir bilgilendirici sunum bulunmamasından dolayı derinlemesine bir bilgi sağlamaktan uzaktır. Ayrıca, bir kısım mimari öğenin de teknik anlamda bilgi barındırmakta olup yerinde gözlenebilmektedir. Bunun en dikkat çeken örneği, işlevi sürmese de yerinde bırakılan pencereler, teknik değerin korunmasına yönelik olumlu bir örnek teşkil etmektedir. Bu gözlemler doğrultusunda, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmektedir.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel kimliğinde teknik değer taşıyan unsurlar, özellikle soğutma bacaları ve eğimli bant köprüler gibi özgün yapısal elemanlar aracılığıyla sürdürülmektedir. Bu unsurlar, fabrikanın endüstriyel geçmişini ve teknik bilgisini şehir ölçeğinde görünür kılmaktadır. Ancak, bu teknik unsurların korunması, daha çok görsel bir vurgu oluşturmaktadır. Alanın genel teknik değerinin kentsel ölçekte daha kapsamlı bir şekilde yansıtılması için yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Yine de, bu unsurların siluet içinde yer alması, kent ölçeğinde teknik değerin belirli bir seviyede sürdürüldüğünü göstermektedir. Bu parametre için **6 puan** verilmiştir.

- **Belge değeri**

Parametre 1: Grube Carl'da yapılan dönüşüm çalışmaları sırasında, yapılar cephe ve hacimsel anlamda büyük ölçüde korunmuş ve bu durum alanın belge değeri açısından olumlu bir katkı sağlamıştır. Özellikle bazı üretim elemanlarının muhafaza edilmesi, alanın tarihsel süreçlerine dair önemli ipuçları sunmaya devam etmiştir. Bununla birlikte, cephesel ve yapı kütlesi anlamında yapılan müdahaleler, alanın genel görünümünü başarılı bir şekilde korumuştur. Ancak ortadan kalkan yapı bölümü olan

Fabrika II'nin kaldırılması, fabrikanın tarihsel sürecinin belgelenmesine engel olmuş ve gelişim aşamalarına dair bazı önemli belgelerin kaybolmasına neden olmuştur.

Anket sonuçlarına göre, fabrikanın orijinal işlevine dair bilgi sağlayan eski makineler, donatılar ve bir takım teknik elemanların sergilenmesi konusunda ziyaretçilerin büyük bir kısmı, bunların kısmen bilgi verdiğini düşünmektedir. Ancak, verilen cevaplardaki oranlara bakıldığında belgeleme çalışmalarına bağlı olarak yeterli bilgi aktarımının tam olarak sağlamadığı anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre **4 puan** ile ölçümelendirilmiştir.

Parametre 2: Alanda özellikle konut alanlarında gerçekleştirilen müdahaleler nedeniyle, iç mekanlar tamamen yeniden kurgulanmış ve özgün yapısal elemanların çoğu belgelenememiştir. Bu değişiklikler, fabrikanın üretim dönemine dair belge niteliği taşıyan unsurların bir kısmının kaybolmasına neden olmuştur. Özgün iç mekanlara dair çizim ve yazılı kaynakların derlenmesi yapılmış olsa da, bu bilgilere erişim ve sunum olanakları yetersiz kalmıştır. Alanın üretim sürecine dair bilgi aktarımını destekleyecek ek sunum ve bilgilendirme olanakları sağlanmamış, belge değeri bu anlamda sınırlı kalmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Grube Carl'da mekansal bilginin belgelenerek aktarımına yönelik bazı akademik çalışmalar yapılmış, ancak bu bilgilere erişim oldukça sınırlı kalmıştır. Özellikle, *"Rheinische Industriekultur"* projesi kapsamında Carl kompleksine dair önemli belgeleme çalışmaları yürütülmüş olmasına rağmen, bu verilerin erişilebilirliği sınırlıdır ve alanda bu bilgilerin sunulmasına yönelik bir girişim gerçekleşmemiştir. Korunan yapısal nitelikler, alanın geçmişine dair bir belge değeri taşısa da, bu bilgilere ulaşma olanakları yetersizdir ve daha geniş kitlelere hitap edecek çalışmalar yapılmamıştır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel ölçekte belge değeri, özellikle Fabrika II'yi oluşturan 1928-1930 yapılarının ortadan kaldırılmasıyla zayıflamıştır. Bu yapılar, kompleksin genişleme sürecine dair önemli izler taşıdığı için, ortadan kaldırılmaları fabrikanın tarihsel gelişiminin bir bölümünü belgeleme fırsatını kaybettirmiştir.

Ayrıca, alanın büyük ölçüde özel mülkiyet alanına dönüşmesi, kamusal erişimi sınırlandırmış ve kentsel kimliği bağlamında belge değerinin kamusal boyutta paylaşılmasını zorlaştırmıştır. Korunan yapılar, alanın tarihine dair önemli izler taşımaya devam etmekte ve kentsel bağlamda geçmiş işlevlerine dair bir bellek sunmaktadır. Ancak bu unsurların, daha geniş bir kullanıcı kitlesine hitap etmesi ve tarihsel öneminin daha iyi aktarılabilmesi için ek çalışmalar yapılması faydalı olabilir. Bu durum göz önüne alındığında, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Mimari değer**

Parametre 1: Grube Carl'da yapılan dönüşüm sürecinde, cephe ve hacimsel anlamda yapıların mimari değerinin büyük ölçüde korunmuş olması, bu alanın özgün mimari kimliğinin korumasına önemli katkılar sağlamıştır. İç mekanlarda gerçekleştirilen müdahaleler ise yeni işlevler doğrultusunda daha kapsamlı dönüşümler gerektirmiş, bu da iç mekandaki çoğu mimari unsurların kaybolmasına yol açmıştır. Özellikle iç mekanlarda, konut işlevi için yapılan yeniden düzenlemeler, burasının bir endüstri yapısı kimliğinden çıkmasına yol açmış ve tamamen yeni bir konut mekanına ait karakter kazandırılmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 2: Grube Carl'da özellikle konut ve eğitim işlevi için gerekli standartların karşılanması amacıyla yapılan müdahaleler, mimari değer üzerinde farklı etkiler yaratmıştır. İç mekanların nemden korunması, ısıtma sistemlerinin entegre edilmesi gibi çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan çözümler, tarihi yapının iç mekansal kimliğinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Ancak, bu çözümler uygulanırken özgün mimari unsurların korunmasına özen gösterilmiştir. İç mekanda yeni işleve uyum sağlamak için yapılan yenilikçi tasarımlar, tarihi yapının mimari niteliklerine saygılı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiş olsa da, iç mekan kalitesini günümüz şartlarına ulaştırma çabası, burada özgün bir endüstriyel yapı algısının ortadan kalkması ile sonuçlanmayı kaçınılmaz kılmıştır.

Özellikle cephede yapılan balkon eklemeleri ve diğer çağdaş müdahaleler, sade bir tasarımla entegre edilmiş ve yapının özgün karakterini gölgede bırakmamaya dikkat edilmiştir. Ayrıca, dış mekanda cephe elemanlarının, özellikle açıklıkların korunması

ve benzer nitelikte malzemelerin kullanılması, mimari değerin sürdürülmesine katkıda bulunmuştur. Bunun yanında, işlevsiz hale gelen eğimli bant köprülerinin korunmuş olması ve soğutma bacalarının loft daireler için yeni bir işlev kazanması, bu unsurların çağdaş gereksinimlerle uyumlu bir şekilde entegre edildiğini göstermektedir.

Anket sonuçlarına göre, Carl Tuğla Fabrikası'ndaki karma işlevlerin entegrasyonu ziyaretçiler tarafından genel olarak olumlu karşılanmakla birlikte, bu işlevlerin bir araya gelmesinde bazı zorluklar olduğu da dile getirilmektedir. Konut, iş yeri, dükkan ve anaokulu gibi çeşitli işlevlerin alana eklenmesi, mekanın çok amaçlı kullanıma uygun hale getirildiğini gösterse de, bazı ziyaretçiler bu uyumun tam olarak sağlanamadığını belirtmektedir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **8 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Grube Carl'da gerçekleştirilen mimari müdahalelerde, malzemelerde yapılan farklılaştırmalarla, özgün ve yeni unsurlar arasındaki ayrım görünür hale getirilmiştir. Bu yaklaşım, yapılan müdahalelerin açık bir şekilde algılanmasına katkı sağlamış ve cephelerdeki malzeme tamamlama işlemleriyle, özgün mimari bilginin korunmasına yönelik olumlu bir etki yaratmıştır. Yapıya bakıldığında, müdahale süreçlerine dair ipuçlarının kolayca algılanması ve ziyaretçilere bu bilginin aktarılması, mimari bilgi aktarımında önemli bir rol oynamıştır. Hem özgün dokunun hem de yeni eklemelerin belirgin şekilde ayrıştırılması, yapının tarihsel ve güncel bağlamının birlikte okunabilir olmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte, bu olumlu yaklaşımın yanı sıra, mimari değerin daha geniş kitlelere ulaştırılması için kapsamlı bir bilgilendirme ve sunum stratejisi geliştirilememiştir. Mevcut mimari çizimler ve belgeler dijital olarak arşivlenmiş olsa da, bu bilgilere erişim sınırlı kalmış, bu da mimari bilginin ziyaretçilere tam anlamıyla sunulmasını zorlaştırmıştır. Bu eksiklikler, geniş kitlelere yönelik bilgi aktarımında yetersiz kalmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında, bu parametre için **5 puan** verilmiştir.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel siluetinin korunmasına yönelik tasarımsal yaklaşımlar, alanın mimari değerinin sürdürülebilmesine büyük katkı sağlamıştır. Kurutma ve pres yapısı, soğutma bacaları ve eğimli bant köprülerinin korunması, alanın kentsel bağlamda algılanabilmesine ve mimari kimliğinin sürdürülmesine

yardımcı olmuştur. Bu unsurlar, Grube Carl'ın kentsel ölçekte mimari değerini vurgulayan önemli ögelerdir ve alanın tarihsel siluetini büyük ölçüde korumaktadır. Kentsel kimlik açısından, bu unsurların korunması, alanın mimari değerini hem estetik hem de kültürel açıdan zenginleştirmiştir.

Fabrika II bölümündeki geç dönem yapılarının ortadan kaldırılması, eleştirel yaklaşımlara neden olsa da, kent ölçeğinde bakıldığında alanın mimari değerini yükselttiği görülmektedir. Özellikle fazla yapı yoğunluğundan arındırılan alan, ana yapı olan kurutma ve pres yapısı ile eğimli bant köprülerinin siluetini daha belirgin hale getirmiş, bu da alanın mimari açıdan daha algılanabilir olmasını ve kentsel anlamda değerlerinin sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Bu parametre **7 puan** ile değerlendirmeye alınmıştır.

- **Özgünlük değeri**

Parametre 1: Grube Carl'da gerçekleştirilen dönüşüm çalışmaları sırasında, cephe ve hacimsel anlamda binaların büyük ölçüde korunmuş olması, özgünlük değerine önemli katkılar sağlamıştır. Yapıların dış cephelerinde ve genel mimari karakterinde yapılan müdahaleler, özgün mimari öğelerin korunmasını ve sürdürülmesini desteklemiştir. Özellikle cephe nitelikleri, bacalar ve diğer mimari unsurlar, özgün üretim sürecine dair önemli ipuçları sunmaya kısmen de olsa devam etmektedir. İç mekanlarda yeni işlevler doğrultusunda köklü dönüşümler yapılmış olsa da, özgün yapı elemanlarının bir kısmının daha az yoğun işleve sahip büro alanlarında korunmuş olması, bu alanın özgün kimliğini koruma çabasını göstermektedir.

Anket sonuçlarına göre, fabrikanın dönüşümü sonrası özgün kimliğinin korunmasına ilişkin değerlendirmelerde çoğu ziyaretçi, bunun kısmen korunduğu kanısındadır. Bu durum, dönüşüm sürecinin bazı unsurlarının başarılı olduğunu, ancak mekanın tarihsel karakterinin tamamen muhafaza edilemediğini ortaya koymaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında, bu parametre için **6 puan** verilmiştir.

Parametre 2: Grube Carl'da çağdaş gereksinimlere uyarlanma sürecinde yapılan müdahaleler, özgün yapı elemanları üzerinde belirli etkiler bırakmış olsa da, bu süreçte özgün mimari öğelerin korunmasına yönelik önemli çabalar gösterilmiştir. İç mekanda, konut ve işlevsel gereksinimlere yönelik yapılan dönüşümler, bazı özgün

mekansal unsurların kaybolmasına neden olsa da, özellikle cephelerde yapılan eklemelerin sade ve uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi, özgün değer üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Yapılan müdahaleler, çağdaş ve özgün unsurlar arasında bir denge sağlayarak, özgünlük değerinin tamamen kaybolmasını engellemiştir. İç mekandaki dönüşümlere rağmen, cephelerde özgün elemanların korunması ve yeni işlevlerin dikkatli entegrasyonu, bu dengeyi başarılı bir şekilde sürdürmüştür. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması açısından, Grube Carl'da özgün yapı elemanlarının bir kısmının korunmuş olması, özgünlük değerini destekleyen bir unsur olmuştur. Ancak, alandaki özgün mekansal ve teknik bilgilere yönelik kapsamlı bir belgeleme ve sunum stratejisinin geliştirilmemesi, bu bilginin daha geniş kitlelere ulaşmasını engellemiştir. Özgünlük değerini artırabilecek bilgilendirme olanaklarının eksikliği, alanın tarihsel ve üretimsel geçmişine dair derinlemesine bilgi edinme fırsatını sınırlamaktadır. Yine de, bazı özgün yapı elemanlarının görünür kılınması, mekansal bilgi aktarımı açısından olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda bu parametrye **4 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel kimliğinin sürdürülmesi bağlamında, kurutma ve pres yapısı, soğutma bacaları ve eğimli bant köprüleri gibi özgün unsurların korunması, alanın kentsel bağlamda özgünlüğünü büyük ölçüde sürdürmesini sağlamıştır. Bu unsurlar, alanın özgün endüstriyel kimliğinin kentsel ölçekte tanınmasına ve algılanmasına katkı sağlamaktadır. Fabrika II bölümündeki yapılar gibi geç dönem eklemelerin ortadan kaldırılması, özgün alanın genişliğine ve kentin bu alanla nasıl etkileşimde bulunduğuna dair önemli verilerin kaybolmasına sebep olmuştur. Öte yandan, bu müdahale, asıl özgün inşa dönemine ait durumun ortaya çıkarılmasını sağlamış ve kompleksin daha belirgin ve algılanabilir hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Bu sebeplerle, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Grup değeri**

Parametre 1: Grube Carl'daki dönüşüm sürecinde yapılan müdahaleler, alanın özgün dönem yapılarını öne çıkarmak adına önemli temizleme işlemleriyle

sonuçlanmış, bu da grup değeri açısından karışık sonuçlar doğurmuştur. Korunmaya değer görülen 10 yapıdan sadece 6'sının korunması, alandaki yapılar arasında grup bütünlüğünü zayıflatmıştır. Özellikle ortadan kaldırılan geç dönem yapıları, her ne kadar özgün dönem yapılarından malzeme ve mimari açıdan farklılaşmış olsalar da, endüstriyel sürecin farklı evrelerini temsil ettikleri için tarihi grup değerini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu yapıların yok edilmesi, endüstriyel alanın gelişim sürecine dair grup bağlamını eksik bırakmıştır.

Öte yandan, korunmuş olan ve alanın ilk haliyle kurulduğu dönem inşa edilen yapılar cephesel ve hacimsel bütünlükleri büyük ölçüde özgün halleriyle sürdürülmüş, bu da geriye kalan yapılar arasında bir grup bütünlüğünün algılanabilir olmasını sağlamıştır. Bu çelişkili durumlar göz önünde bulundurulduğunda, koruma çabaları her ne kadar başarılı olsa da, grup değerini tam anlamıyla koruma konusunda bir takım eksiklikler mevcuttur. Bu sebeple, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 2: Mekanların günümüz standartlarına uyarlanması ve sağlıklı yaşam alanları oluşturulması, özellikle endüstriyel bir yapının konuta dönüştürülmesi sürecinde kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmıştır. Yapılan kapsamlı müdahalelere rağmen, bu uygulamaların dışarıdan görünürlüğü büyük ölçüde minimize edilmiş, uyumlu ve sade malzemelerle tasarlanarak grup bütünlüğünün bozulmaması sağlanmıştır.

Cephelerdeki ritim, açıklıklar, pencereler gibi cephe detayları özgün haliyle korunarak, alanın genel grup özelliği muhafaza edilmiştir. Özellikle cephelerde yapılan müdahalelerin estetik bir denge gözetilerek yalın detaylarla uygulanması, grup değerinin algılanabilirliğini sürdürmüştür. Bu değerlendirmeler ışığında, yapılan çağdaş düzenlemeler grup değerine zarar vermeden uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, bu parametre için **6 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Grube Carl'da yapılan müdahaleler, mekansal bilginin belgelenerek aktarımı açısından grup değerine sınırlı ölçüde katkı sağlamıştır. Yapının bazı özgün elemanlarının korunarak sergilenmesi, mekansal bilgi aktarımında olumlu bir etki

yaratmıştır. Ancak, grup değerini daha fazla destekleyebilecek kapsamlı bir bilgilendirme ve sunum stratejisinin eksikliği, bu bilginin geniş kitlelere ulaşmasını sınırlamıştır.

Fabrika II'nin temizlenip ortadan kaldırılması, bazı açılarda berbaerinde olumlu sonuçlar da doğurmuş olsa da, bunun da belgelenip kamuya sunulacak şekilde bir gösterim ya da sunum stratejisinin eksik olması, grup değerinin tam anlamıyla aktarılmasını engellemiştir. Özellikle alandaki özgün genişliğin ve mekansal kurgunun bugünkü kullanıcıya aktarılması için daha kapsamlı çalışmalar yapılabilirdi. Ancak, bu tür çalışmaların eksikliği, grup değerinin kentsel ölçekte gelecek nesillere tam olarak aktarılmamasına neden olmuştur. Bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Alanda, Fabrika II bölümündeki yapıların ortadan kaldırılması, kompleksin özgün genişliğine ve kentin bu alanla nasıl etkileşimde bulunduğuna dair önemli verilerin kaybolmasına sebep olmuştur. Ancak, bu müdahale aynı zamanda asıl özgün inşa dönemine ait yapıların ve yapı gruplarının daha belirgin hale gelmesini sağlamış ve kompleksin kentsel ölçekte grup bağlamında daha algılanabilir olmasına katkıda bulunmuştur.

Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin yarısı bu tarihi atmosferi kısmen hissederken, önemli bir kısmı ise net bir şekilde deneyimlediğini belirtmektedir. Bu durum, alanın grup değerinin büyük ölçüde korunduğunu ancak deneyimin yoğunluğunun kişiden kişiye değiştiğini göstermektedir. Bu nedenle, bu parametre için **7 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Sembolik değer**

Parametre 1: Grube Carl'da yapılan dönüşüm sürecinde, binaların cephe ve hacimsel anlamda korunması, sembolik değer açısından oldukça olumlu bir etki yaratmıştır. Endüstriyel kimliğe sahip özgün yapıların dış cepheleri ve hacimleri korunarak, alanın tarihsel ve kültürel bağlamını destekleyen sembolik değeri büyük ölçüde sürdürülmüştür. Bu unsurlar, ziyaretçilere alanın endüstriyel geçmişini hatırlatmaya devam etmekte ve tarihi sembolik kimliğin algılanmasını sağlamaktadır. Ancak, bazı yapıların ortadan kaldırılması, alanın sembolik bütünlüğünde eksiklikler

yaratmıştır. Bu sebeple, mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunmasının sembolik değere katkısı **7 puan** ile değerlendirilmiştir.

Parametre 2: Grube Carl'da çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan müdahaleler, sembolik değerin korunmasında olumlu sonuçlar doğurmuştur. Özellikle soğutma bacalarının yeni işlevlerle uyumlu şekilde entegre edilmesi ve eğimli bant köprülerinin hiçbir işlevi olmasa da sembolik bir değer olarak korunması, alanın endüstriyel kimliğini modern ihtiyaçlarla birleştiren önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu unsurlar, alandaki tarihi dokunun sembolik anlamını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Ayrıca, kurutma ve pres yapısının zemin katında kentten alana giriş sağlayan aks üzerinde büyük bir üretim makinesinin heykelsi bir donatı olarak korunması, alanın endüstriyel geçmişine dair güçlü bir sembolik bağ kurmuş ve yeni işlevle uyumlu bir geçiş alanı olarak başarılı bir şekilde tasarlanmıştır. Bu müdahaleler, çağdaş gereksinimlere uygun bir şekilde gerçekleştirilirken alanın sembolik değerinin öne çıkmasını sağlamıştır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, çağdaş gereksinimlerin sembolik değere katkısı için **8 puan** verilmiştir.

Parametre 3: Grube Carl'da mekansal bilgi aktarımına yönelik yapılan çalışmalar, sembolik değerin korunmasına belirli katkılar sunmuştur. Korunan yapı elemanları ve sergilenen donatılar, özellikle alandaki endüstriyel geçmişi yansıtarak sembolik bir bağ kurmaktadır. Bu unsurların sergilenmesi, mekansal bilginin ve endüstriyel kimliğin sembolik olarak aktarılmasına yardımcı olmuştur. Özellikle bazı özgün elemanların heykelsi biçimde sunulması, mekansal geçmişi sembolik düzeyde güçlü bir şekilde hissettirmiştir. Ancak, alanın sembolik geçmişini daha güçlü ve kapsamlı bir şekilde yansıtacak bilgilendirme stratejileri geliştirilmemiş olsa da, sembolik değerin kısmen hissedilmesine olanak tanınmıştır. Ziyaretçilere daha fazla bilgi sunulabilecek alanlar olsa da, mevcut unsurlar sembolik değerin korunmasına ve aktarılmasına yardımcı olmuştur. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **5 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Grube Carl'ın dönüşüm sürecinde, kentsel kimliğin korunması bağlamında yapılan müdahaleler, sembolik değeri güçlü bir şekilde desteklemiştir. Kurutma ve pres yapısı, soğutma bacaları ve eğimli bant köprüleri gibi özgün unsurların korunması, alanın endüstriyel geçmişini kentsel bağlamda yansıtarak

sembolik anlamını güçlendirmiştir. Bu unsurlar, alanın sadece tarihi kimliğini korumakla kalmamış, aynı zamanda kentsel ölçekte daha algılanabilir bir sembolik değer kazanmasına yardımcı olmuştur.

Fabrika II bölümündeki geç dönem yapıların ortadan kaldırılması, bazı tarihsel ve mekansal izlerin kaybolmasına yol açmış olsa da, bu müdahale, asıl özgün inşa dönemine ait yapıların daha belirgin şekilde ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Bu durum, alanın sembolik kimliğini daha net ve algılanabilir kılarken, endüstriyel kimliğin sembolik bağlamda daha güçlü hissedilmesine katkıda bulunmuştur.

Ziyaretçiler arasında yapılan anket sonuçlarına göre, Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümü, tarihine saygı gösterildiği algısını ön plana çıkarmaktadır. Freschen halkı açısından, alanın tarihi ve kültürel mirasının korunmuş olması, mekanın sembolik anlamını pekiştiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu çıkarımlara dayanarak, kentsel kimliğin sembolik değere katkısı için **8 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Sosyal değer**

Parametre 1: Grube Carl'da yapılan dönüşüm sürecinde, binaların cephelerinin ve hacimsel bütünlüklerinin korunması, sosyal değer açısından önemli katkılar sağlamıştır. Bu koruma çalışmaları, yerel halkın mekanla sembolik anlamda bağ kurmasını kolaylaştırmış ve kentin endüstriyel geçmişinin hatırlanmasına yardımcı olmuştur.

Bununla birlikte, daha derin sosyal bağları ve işçi sınıfına yönelik sosyal hizmet alanlarını vurgulayan unsurların korunmaması, tarihsel bağların tam anlamıyla hissedilmesini engellemiştir. Mimari özgünlüğün korunması, toplumun mekanla olan ilişkisini sürdürülebilir kılarken, daha derin sosyal değerlerin aktarılmasında eksiklikler olmuştur. Bu değerlendirme göz önüne alındığında, mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunmasının sosyal değere katkısı için **3 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Grube Carl'da çağdaş gereksinimlere yönelik yapılan düzenlemeler, kompleksin konut, iş yerleri ve okul öncesi eğitim birimleri gibi sosyal kullanımlara açılmasıyla, alanın sosyal değerine yeni bir katman kazandırmıştır. Bu işlevler, yerel toplumun güncel ihtiyaçlarına cevap vererek mekanın yeniden kullanımını sağlamış, kente entegrasyonunu hedeflemiştir. Ayrıca, kompleksin kentle olan bağlantısını

güçlendirmek adına, alanın kente açılan kısmı açık alan olarak düzenlenmiş ve kamusal kullanıma yönelik bir çekim alanı yaratılmak istenmiştir. Ancak, alanın özel mülk kapsamı ağırlıkta olduğu için kamusal kullanımda geniş bir kitlenin aktif şekilde katılımı sınırlı kalmıştır. Bu da mekanın kamusal canlılık açısından beklenen etkiyi tam anlamıyla sağlayamadığını göstermektedir.

Bunun yanında, geçmişteki işçi sınıfına dair sosyal yaşantıyı ve mekanın sosyal hafızasını yansıtan herhangi bir unsurun bulunmaması, sosyal değer açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, çağdaş gereksinimlerin bu değere katkısı için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Grube Carl'da mekansal bilginin belgelenerek aktarımına yönelik yapılan çalışmalar, sosyal değer açısından sınırlı bir katkı sunmuştur. Alanın tarihine ve endüstriyel kimliğine dair bazı yapı elemanları korunarak heykelsi biçimde sergilenmiş ve mekansal bilgi aktarımına yönelik bir çaba gösterilmiştir. Bu unsurlar, geçmişe dair görsel bir bağlantı kurmakta ve mekanın endüstriyel kimliğini sosyal anlamda kısmen yaşatmaktadır. Ancak, mekansal bilginin daha geniş bir kitleye ulaşması ve ziyaretçilere derinlemesine bilgi sunacak kapsamlı bir bilgilendirme stratejisinin olmaması, sosyal değerin tam anlamıyla hissedilmesini engellemiştir.

Anket sonuçlarına göre, Frechen kenti tarihindeki önemi açısından Carl Tuğla Fabrikası hakkında bilgi sahibi olanların çoğunluğu, genel bir farkındalığa sahip olduğunu belirtmekle birlikte, bir kısmı detaylı bilgiye sahiptir. Bu da fabrikanın tarihi değerinin kısmen tanındığını, ancak daha geniş kitlelere yönelik derinlemesine bir bilgilendirme stratejisinin gerektiğini göstermektedir. Carl Tuğla Fabrikası'nın tarihi ve dönüşümü hakkında daha fazla bilgi edinme konusunda ziyaretçilerin büyük bir kısmı belirli bir ilgi göstermekte, ancak çoğu, bu ilginin derinlemesine bir araştırmaya dönüşmediğini ifade etmektedir. Bu durum, fabrikanın tarihi ve dönüşüm süreçlerinin dikkat çekici olmakla birlikte, ziyaretçilerin bu konuda daha ileri bir araştırma yapma motivasyonunu yeterince harekete geçirmediğini göstermektedir. Buna karşılık, az sayıda ziyaretçinin alan hakkında daha fazla bilgi edinme arzusu olmadığı anlaşılmaktadır, bu da mekanın bazı gruplar için yeterince etkileyici veya ilgi uyandırıcı olmayabileceğini düşündürmektedir.

Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünün ziyaretçiler açısından en öncelikli anlamı, alanın tarihine saygı gösterilmesi olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, mekanın tarihi ve kültürel mirasının korunmasına verilen değeri yansıtmaktadır. Bununla birlikte, dönüşümün aynı zamanda konut ihtiyacını karşılamaya yönelik bir çözüm sunduğu ve ekonomik değer kazandırdığı da görülmektedir. Ulaşım entegrasyonu açısından ise, çoğu ziyaretçi mevcut ulaşım ağlarına entegre olma sürecini olumlu değerlendirse de, bazı iyileştirmelerin gerekli olduğunu düşünmektedir. Yine de, küçük bir grup ulaşımın ciddi sorunlar yarattığı görüşündedir. Bu, alanın kentsel entegrasyonunun genel olarak başarılı olsa da bazı eksiklikler barındırdığını göstermektedir.

Bu eksiklikler, yerel toplumun geçmişle daha güçlü bir bağ kurmasını ve sosyal değerin tam anlamıyla yaşatılmasını kısıtlamaktadır. Bu gözlemler doğrultusunda, mekansal bilginin sosyal değere katkısı için **2 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Grube Carl'ın dönüşümü sırasında kentsel kimliğin sürdürülmesi, sosyal değer açısından olumlu sonuçlar yaratmış olsa da, bu katkı sınırlı düzeyde kalmıştır. Alan sürdürülen sembolik değerler yerel halkın ve ziyaretçilerin mekanın tarihi kimliğiyle bir bağ kurması sağlanmıştır. Bu unsurlar, endüstriyel geçmişi hatırlatan simgeler olarak öne çıksa da, sosyal işlevlere yönelik unsurların ve geçmişteki işçi sınıfına dair sosyal hizmetlerin yeterince vurgulanmaması, kentsel kimliğin sosyal boyutunu zayıflatmaktadır.

Ziyaretçilere yönelik yapılan anketlerde, Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümüne dair "tarihine saygı gösterildiği" algısı belirgin olsa da, bu durum daha çok sembolik düzeyde bir sosyal değer yaratmış, sosyal sürdürülebilirlik açısından derin bir etki bırakmamıştır. Freschen halkı açısından mekanın tarihsel ve kültürel mirası korunmuş olmasına rağmen, sosyal bağlamda bu bütünlük yeterince güçlenmemiştir.Bu değerlendirmeler doğrultusunda, kentsel kimliğin sürdürülmesinin sosyal değere katkısı için **5 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Anı değeri**

Parametre 1: Grube Carl, Frechen kenti ve çevresindeki endüstrinin gelişiminde önemli bir rol oynamış ve bu süre zarfında toplumsal bellekte derin bir iz bırakmıştır. Fabrikanın uzun yıllar boyunca faaliyet göstermesi, alanı hem bölgesel kalkınmanın

hem de endüstriyel dönüşümün bir parçası haline getirmiştir. Bu süre zarfında fabrika, bölge halkı için yalnızca bir üretim alanı değil, aynı zamanda sosyal yaşantının bir parçası haline gelmiş toplum ortak hafızasında yer edinmiştir. Yapılan müdahalelerle özgün cephelerin ve yapısal unsurların korunması, mekanın tarihsel kimliğini ve görsel karakterini koruyarak bu anı değerinin devam etmesini sağlamıştır. Ziyaretçilerin ve yerel halkın, bu korunmuş unsurlar üzerinden geçmişle bağ kurabilmesi mümkün olmuştur.

Ancak, fiziksel yapılar ve teknik unsurlar korunmuş olsa da, mekanın sosyal tarihine dair derin izlerin aktarılmaması, anı değerini tam anlamıyla yansıtamamasına neden olmuştur. Bu nedenle, alanın tarihsel sürekliliği ve anı değerinin tam anlamıyla korunması için daha kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında, bu parametre için **4 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 2: Grube Carl'a yapılan çağdaş müdahaleler, alanın yeni işlevler kazanmasına ve sosyal sürdürülebilirliğin artmasına katkıda bulunsa da, anı değeri açısından sınırlı kalmıştır. Mekanın büyük ölçüde dönüşmesiyle birlikte geçmişteki yaşanmışlık izleri ortadan kalkmış, bu da toplumsal bellekteki anıların hissedilmesini zorlaştırmıştır. Alanda meydana gelen olaylar, işçi yaşantısı veya anı niteliğindeki olguların algılanmasını sağlayacak unsurlara günümüzde rastlanmamaktadır. "Anıt ekseni"nde sergilenen donatılar, yalnızca üretim faaliyeti hakkında yüzeysel ipuçları sunmakta ve derinlemesine bir anı aktarımına olanak tanımamaktadır. Ayrıca, alanın sınırlı bir kullanıcı profiline hitap etmesi ve anı aktarımını güçlendirecek müze veya sergi gibi olanakların eksikliği de anı değerinin yeterince korunamamasına yol açmıştır. Bu açıdan değerlendirmede bu parametrenin etkisi **4 puan** ile ölçümlendirilmiştir.

Parametre 3:

Mekansal bilgi aktarımı açısından Grube Carl'da gerçekleştirilen çalışmalar, anı değerinin yaşatılmasına sınırlı katkı sağlamıştır. Orijinal endüstriyel donanımların sergilenmesi, geçmişe dair bazı görsel ipuçları sunmuş olsa da, bu katkı daha çok yüzeysel düzeyde kalmıştır. Mekanın eski işlevlerine ve yaşanmışlıklarına dair derin bilgi aktarımı, sergi veya bilgilendirme olanaklarının yokluğu nedeniyle

gerçekleşememiştir. Mekansal bilginin daha kapsamlı bir şekilde aktarılmaması, geçmişle daha kuvvetli bir bağ kurulmasını engellemiştir ve bu da anı değerinin tam anlamıyla hissedilmesini zorlaştırmıştır. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, bu parametre için **3 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel kimliğinin korunması, anı değeri açısından olumlu bir etki yaratmış ancak bu etki daha çok görsel ve sembolik düzeyde kalmıştır. Özellikle, alanın önemli endüstriyel simgeleri olan yapılar korunmuş ve mekanın eski fonksiyonlarına dair ipuçları sunulmuştur. Ancak, bu simgeler kentsel bağlamda geçmişin hatırlanmasını sağlasa da, derinlemesine bir tarihsel yaşanmışlık veya anlamı doğrudan ziyaretçilere aktarma konusunda yetersiz kalmıştır.

Anket sonuçlarına göre, ziyaretçilerin yarısı alanın tarihi atmosferini kısmen hissedebildiğini, diğer önemli bir kısmı ise bu deneyimi net bir şekilde yaşadığını belirtmektedir. Bu sonuç, alanın tarihi kimliğinin algılanabilir olduğunu, ancak bu deneyimin her ziyaretçi için aynı yoğunlukta hissedilmediğini göstermektedir. Bu durum, kentsel kimliğin anı değeri açısından eksik bir derinlik sunduğunu ve mekanın yalnızca belirli bir kesim tarafından tam anlamıyla hissedilebildiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan değerlendirmede **3 puan** verilmiştir.

- **Kullanım değeri**

Parametre 1: Literatürde de belirtildiği üzere, Grube Carl'ın yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, konut ağırlıklı olmak üzere karma işlevlerle donatılması, özellikle kurutma ve pres yapılarının yüksekliği, açıklıkları ve genel yapısal düzeni, konut işlevi için son derece uygun bir ortam sunmuştur. Bu yapının konut işlevine dönüştürülmesinin seçilme sebeplerinden biri, alanın fiziksel olarak bu kullanıma elverişli olmasıdır. Düzenli bir şekilde konumlanmış yapıların, karma işlev altında konut, eğitim ve iş yerlerine dönüştürülmesi, alanın genişlemesine ve çeşitli fonksiyonların bir arada bulunmasına olanak tanımıştır. Otoparkların ve yeşil alanların da bu düzene entegre edilmesi, alanın kullanım değerini artırmış ve karma işlevin sorunsuz bir şekilde sürdürülmesini sağlamıştır.

Fabrika yapılarına dair hacimsel özellikler ve cephe unsurları büyük ölçüde korunarak, yeni işlevlerle bütünleşen bir kullanım değeri yaratılmıştır. İç mekanda

yapılan müdahalelerin dış mekanda özgünlük ve bütünlüğü bozmayacak şekilde gerçekleştirilmesi, alanın kullanım değerini sürdürmüştür. Dolayısıyla, alanın eski kullanım değerine, yeni işlevlerle uyumlu olarak yeni bir boyut kazandırılmıştır. Bu açıdan değerlendirmede **9 puan** verilmiştir.

Parametre 2: Grube Carl'ın yeniden işlevlendirilmesi sırasında yapılan çağdaş eklemeler, alanın kullanım değerine önemli katkılar sağlamıştır. Dönüştürülen mekanlarda, planlama ve projelendirme süreci sonucunda, mevcut endüstriyel yapıların modern konut, çalışma ve eğitim alanları olarak yeniden kurgulanması, kompleksin çok yönlü kullanım potansiyelini artıran önemli bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Tarihi kompleksin bu şekilde yenilenerek güncel standartlara uygun hale getirilmesi, bölgeye ait yönetmelikler doğrultusunda gerekli kullanım iznine sahip mekanlar haline gelmesine olanak tanımıştır. Bu dönüşüm, alanın farklı kullanıcı gruplarına hizmet edebilmesini sağlamış, işlevsellik ve esneklik açısından kullanım değerini zenginleştirmiştir.

Anket sonuçlarına göre, Carl Tuğla Fabrikası'nı ziyaret edenlerin çoğunluğunun orada yaşayan veya çalışan bireylerden oluşması, kompleksin tarihsel nitelikleriyle öne çıkan bir kompleks olmaktan ziyade, güncel yaşam ve çalışma alanı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu kullanım, alanın tarihsel değerine ek olarak işlevsel bir değer katmakla birlikte, tarihsel kimliğin tam olarak korunmadığını göstermektedir. Ancak, modern eklemelerin alanın işlevselliğini artırdığı ve yeni kullanıcı gruplarına hizmet ettiği için bu parametreye **8 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Parametre 3: Bu parametre bağlamında kullanım değerine iki boyutta katkı sağlanmıştır. İlk olarak, korunmuş olan üretime yönelik mimari elemanlar ve donatılar, mekanın özgün kullanım biçimine dair önemli ipuçları sunan unsurlardır. Bu mimari elemanlar, alanın geçmişteki işlevlerine dair doğrudan bir belge niteliği taşıyarak kullanım değerine önemli bir katkı sağlamıştır. Sınırlı miktarda yazılı kaynağın bulunmasına rağmen, bu mimari unsurlar sayesinde mekanın özgün işlevleri hakkında fikir edinmek mümkündür. Ancak, bu donatılarla ilgili herhangi bir sunum ya da bilgilendirme olanağının geliştirilmemiş olması, bu belgelerin değerini daha geniş bir

çerçevede ziyaretçilere aktarma fırsatını kısıtlamıştır. Bu durum, alanın kullanım değerini bilgi aktarımı açısından sınırlı tutmuştur.

İkinci olarak, alana katılan yeni kullanım değerine yönelik en önemli müdahale, "Anıt ekseni"nin oluşturulmasıdır. Bu eksen, hem alanın tarihsel ve endüstriyel geçmişini sergileyen hem de açık mekanların kullanımını yönlendiren bir unsur olarak öne çıkmıştır. Kentten komplekse uzanan bu eksen, ziyaretçilerin mekana ulaşırken ilgi çekici ve işlevsel bir geçiş sunmuştur. Anıt ekseni, açık alanlarda farklı kullanım deneyimleri sunarak mekanın işlevselliğini artırmış ve kullanıcı deneyimini zenginleştirmiştir. Bu parametre **6 puan** ile değerlendirmeye alınmıştır.

Parametre 4: Yeni işlevlerle birlikte Grube Carl'ın altyapısının yenilenmesi ve modernizasyonu, kompleksin kullanım değerini önemli ölçüde artırmıştır. Bu yenileme sürecinde, alanın çevresi daha geniş ölçekte ele alınmış, doğal çevre yeniden düzenlenerek doğayla entegre bir planlama gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamlı dönüşüm, kompleksin hem çevresiyle uyumlu hem de sürdürülebilir bir kullanım sunmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, mekanın fonksiyonel olarak daha erişilebilir ve cazip hale gelmesi, kullanım değerini destekleyen önemli bir unsur olarak öne çıkmıştır.

Ulaşım entegrasyonu da bu sürecin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre, çoğu ziyaretçi mevcut ulaşım ağlarına entegrasyonu olumlu bulsa da, bazı iyileştirmelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Küçük bir grup ise ulaşımın ciddi sorunlar yarattığını ifade etmiştir. Bu durum, alanın kentsel entegrasyonunun büyük ölçüde başarılı olduğunu, ancak bazı eksikliklerin varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Ulaşımın mekanın erişilebilirliğine yaptığı katkılar, kullanım değerini olumlu etkileyen faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Fabrika II'nin niteliksiz ve tekrar kullanılamaz olduğunun tespit edilmesi üzerine, bu bölümün ortadan kaldırılması ve alanın konut bölgesi, kamusal meydan ve doğal yeşil alan olarak yeniden değerlendirilmesi, kentsel kimlik açısından mekana yeni bir kullanım değeri katmıştır. Fabrika II'nin kullanılamaması sonucunda bu alanın farklı işlevlerle yeniden tasarlanması, özellikle yeşil alanların ve kamusal meydanların eklenmesi, alana işlevsel ve estetik bir katkı yapmıştır. Ancak, kamusal kullanım olanağının sınırlı kalmış olması, kompleksin kentsel kullanım değerinin tam anlamıyla

yansıtılmasına engel olmuştur. Tüm bunlar değerlendirildiğinde bu parametreye **8 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

- **Ekonomik değeri**

Parametre 1: Grube Carl'da gerçekleştirilen koruma çalışmaları, atıl durumdaki bir alanın yeniden işlevlendirilmesiyle önemli bir ekonomik değer kazandırmıştır. Alanın büyük ölçüde korunmuş cephe ve yapısal unsurları, mekanın cazibesini artırarak hem konut hem de ticari alanlar için talep oluşturmuştur. Atıl durumdaki endüstriyel yapıların konut ve ofis mekanlarına dönüştürülmesi, emlak piyasasında büyük bir canlanmaya yol açmış, böylece bölgenin ekonomik potansiyeli artmıştır. Özellikle yeni konut projelerinin devreye alınması, Frechen kasabasının ekonomik yapısına olumlu katkıda bulunmuştur. Bu gelişmeler ışığında, bu parametreye **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 2: Grube Carl'ın konut işlevine dönüştürülmesi sırasında yapılan çağdaş eklemeler, enerji verimliliği ve yalıtım çözümleriyle ekonomik değer açısından büyük bir katkı sağlamıştır. Dış cephe yalıtımı, yerden ısıtma sistemlerinin uygulanması ve enerji kullanımına yönelik yapılan modernizasyonlar, yapıların enerji verimliliğini artırarak ekonomik olarak daha cazip hale getirmiştir. Bu iyileştirmeler, hem konut hem de ticari alanlar için düşük enerji maliyetleri sağlamakta, bu da mekanın ekonomik sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Ayrıca, altyapının modernize edilmesi, alanın yeni işlevlerle birlikte uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamış ve ekonomik çekiciliğini artırmıştır. Bu parametreye **8 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 3: Alan içindeki özgün üretime yönelik mimari elemanların ve donatıların varlığı, endüstriyel geçmişe dair görsel ve tarihi bir katkı sunarken, ekonomik değer açısından sınırlı bir etki yaratmıştır. Alanın tarihsel üretim süreçlerine dair ekonomik bilgilendirme ve sunum eksikliği, bu bağlamda ziyaretçilere yönelik bir cazibe yaratamamıştır. Ekonomik değere katkı sağlayabilecek bilgi aktarımı stratejilerinin geliştirilmemiş olması, alanın ekonomik potansiyelini bu boyutta sınırlı tutmuştur. Bu parametre için **4 puan** verilmesi uygundur.

Parametre 4: Grube Carl'ın kentsel kimliğinin sürdürülmesi ve çevresiyle entegre hale getirilmesi, ekonomik değer açısından olumlu bir etki yaratmıştır. Fabrika II bölümünün yıkılmasının ardından ortaya çıkan geniş alanın konut bölgesi, kamusal meydan ve yeşil alan olarak değerlendirilmesi, alanın emlak değerini artırmış ve çevredeki ticari hareketliliği desteklemiştir. Ayrıca, yeni işlevlerle donatılan büro alanlarının yerel halka istihdam sağlaması, bölgedeki ekonomik hareketliliği artıran önemli bir unsurdur. Ulaşım entegrasyonu ve çevresel düzenlemelerle birlikte, Grube Carl'ın kentsel alana kattığı ekonomik değer, hem Frechen kasabası için hem de alanın kendisi için olumlu sonuçlar doğurmuştur. Bu gelişmeler ışığında, bu parametreye **8 puan** verilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması

Tarihi değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Bilimsel ve teknolojik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Teknik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				

Belge değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							

Mimari değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Özgünlük değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				

Grup değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			

Sembolik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
							■			
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Sosyal değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		■								
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
					■					

Anı değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
				■						
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			■							

Kullanım değeri	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									■	
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
						■				
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
								■		

Tablo 7.11 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında puanlanması (devamı)

Ekonomik değer	**Parametre - 1 Mekansal Özgünlüğün Korunması**									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Parametre - 2 Çağdaş Gereksinimleri Karşılama									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Parametre - 3 Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	Parametre - 4 Kentsel kimliğin sürdürülmesi									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Tablo 7.12 Carl Tuğla Fabrikası'nın dönüşümünde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin dört parametre bağlamında gerçekleşen ölçümlendirmenin sonucu

		Parametreler				**Toplam**	**Ortalama**
		P-1	**P-2**	**P-3**	**P-4**		
Değerler	Tarihi Değer	5	6	5	5	21	5,25
	Bilimsel ve Teknolojik Değer	5	5	4	7	21	5,25
	Teknik Değer	6	5	5	6	22	5,50
	Belge Değeri	4	3	3	3	13	3,25
	Mimari Değer	6	8	5	7	26	6,50
	Özgünlük Değeri	6	6	4	6	22	5,50
	Grup Değeri	5	6	3	7	21	5,25
	Sembolik Değer	7	8	5	8	28	7,00
	Sosyal Değer	3	3	2	5	13	3,25
	Anı Değeri	4	4	3	3	14	3,50
	Kullanım Değeri	9	8	6	8	31	7,75
	Ekonomik Değer	8	8	4	8	28	7,00
Ortalama (Referans ölçüt):						22	

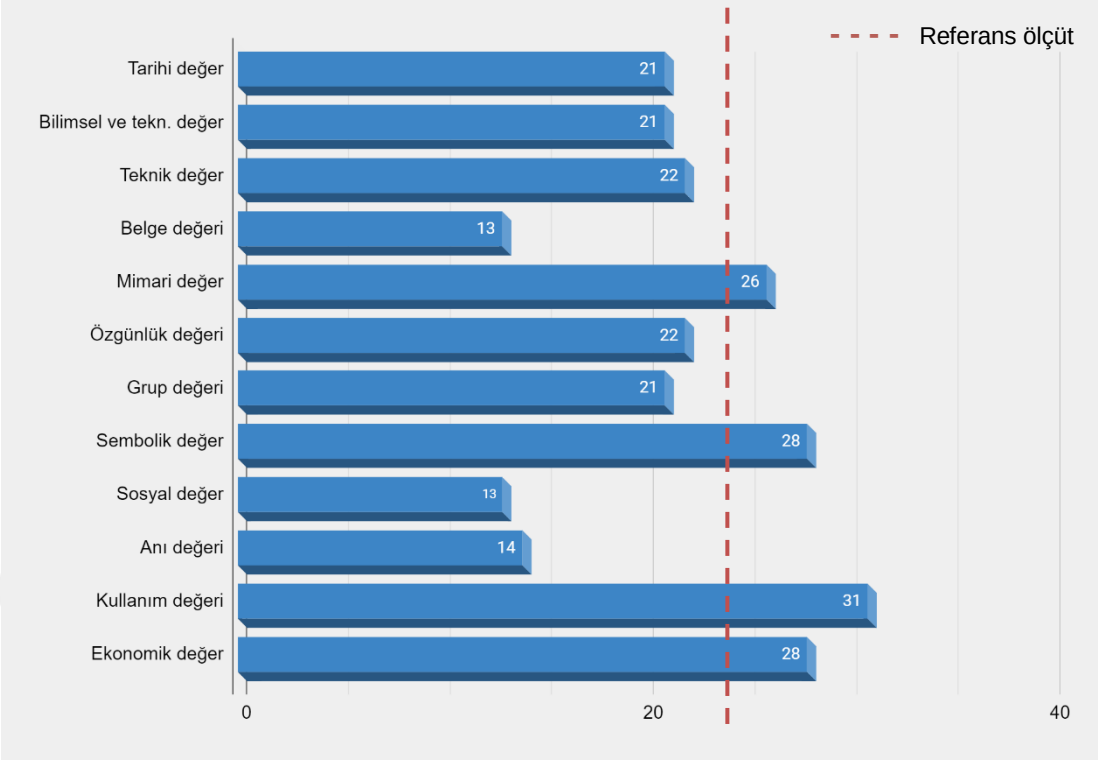

Şekil 7.4 Carl Tuğla Fabrikası'nın mekansal müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülmesine etkisinin ölçümlendirmesinin grafikleştirilmesi

Carl Tuğla Fabrikası, diğer örneklem alanlarda olduğu gibi, dört parametrenin uygulanma biçimi açısından incelendiğinde, öncelikle kullanım değerine olumlu yönde etkiler sağladığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, bir dönem tamamen atıl kalmış olan bu kentsel bölgenin, yeni işlevlerle donatılarak kente ve yerel halka fayda sağlayan çeşitli işlevlerin entegre edilmesidir. Tablo 7.12'ye göre, mimari, sembolik ve ekonomik değerlerin de bu uygulamalar sayesinde olumlu katkılar aldığı gözlemlenmektedir.

Dönüşüm projesi planlanmadan önce, fabrikanın özgün haliyle yapısal yüksekliği, açıklıkları ve genel düzeninin özellikle konut işlevi için elverişli olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle, kütlesel ve cephe unsurları yeni işlevlere kolayca adapte edilmiş ve büyük ölçüde korunmuştur. Bu unsurların korunması, yeni işlevlerle bütünleşerek mekanın kullanım değerini önemli ölçüde artırmıştır. Ayrıca, alanın karma işlevlerle donatılması, otopark ve yeşil alanlar gibi modern ihtiyaçların mekana entegre edilmesine olanak sağlamıştır. Bu durum, alanın işlevselliğini

zenginleştirmiştir. Böylece, yalnızca yapıların değil, çevresel düzenlemelerin de katkısıyla alanın kullanım değeri yeni bir boyut kazanmış ve Frechen yerleşimine olumlu katkı sağlayan bir mekan haline gelmiştir.

Tablo 7.12'ye göre, ekonomik değer açısından Carl Tuğla Fabrikası'nın yeniden işlevlendirilmesi, atıl durumdaki bir alanın kente kazandırılmasıyla bölgenin ekonomik potansiyelini artırmıştır. Yeniden işlevlendirme sürecinde uygulanan enerji verimliliği ve yalıtım çözümleri, mekanın modern ihtiyaçlara daha uyumlu hale gelmesini sağlamıştır. Bu çözümler, ekonomik sürdürülebilirliği desteklemiş ve mekanın konut birimleri olarak tercih edilmesine katkıda bulunmuştur. Altyapının modernize edilmesi ise uzun vadeli kullanım olanaklarını artırmış ve alanı ekonomik açıdan daha cazip bir hale getirmiştir.

Carl Tuğla Fabrikası'nın sembolik ve mimari değerleri, projede birbirini destekleyen bir yaklaşımla ve bütüncül bir tasarım anlayışıyla ele alınmıştır. Özellikle eğimli tuğla köprüleri, soğutma bacaları ve geniş yapı kütleleri gibi mimari elemanlar, yalnızca endüstri faaliyetlerine dair ipuçları sunmamış, aynı zamanda yeniden işlevlendirme sürecinde sembolik bir anlam kazanmıştır. Bu elemanlar, projede titizlikle korunmuş ve yeni işlevlerle entegre edilerek fabrikanın endüstriyel geçmişini yansıtan sembolik yapılar haline getirilmiştir.

Başlangıçta yalnızca endüstriyel işlevlere hizmet eden bu yapılar, koruma ve dönüşüm sürecinde bilinçli tasarım kararlarıyla sembolik değer kazanmıştır. Bu süreç, alanın kimliğini güçlendiren temel unsurlar yaratmıştır. Kentten bakıldığında, bu yapılar Carl Tuğla Fabrikası'nın geçmişine dair güçlü bir anlatı sunmakta ve ziyaretçilere tarihi doğrudan deneyimleme fırsatı vermektedir.

Grube Carl'ın tarihi, bilimsel, teknolojik, teknik, özgünlük ve grup değerleri genel olarak ortalama bir seviyede puan almıştır. Dönüşüm sürecinde bu değerlerin her birinin belirli ölçülerde korunduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, alanın yeniden işlevlendirilmesi sırasında yapısal sadeleştirmeye gidilmesi ve daha düşük yoğunluklu bir kullanım yaratma yaklaşımıdır.

Dönüşüm sürecinde, özellikle iç mekanların boşaltılması ve cephe niteliklerinin korunarak kullanılması, alandaki birçok tarihi ve bilimsel değer üzerinde olumlu bir

etki yaratmıştır. Ancak, endüstriyel bir yapının konut ve iş yerleri için yeniden tasarlanması sırasında teknik donatıların büyük bir kısmının kaldırılması, alanın özgün teknik ve bilimsel kimliğini zayıflatmıştır. Bu süreçte, kendine özgü teknik detaylar ve donatılar sadeleştirilmiş ve yerlerini daha minimal bir işlevselliğe bırakmıştır. Sonuç olarak, tarihi, bilimsel ve teknolojik değerlerin etkilenmesi kaçınılmaz olmuş ve bu durum özgünlük değerine de yansımıştır.

Ayrıca, alanın sadeleştirilmesi yalnızca iç mekanlarla sınırlı kalmamış, dış alanlar da bu dönüşüm sürecinden etkilenmiştir. Geç dönem yapıları ve fabrika genişleme dönemine ait bazı önemli yapılar ortadan kaldırılmış, bu durum grup ve özgünlük değerleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Fabrika II gibi korumaya değer görülen yapılar da dahil olmak üzere, bazı yapıların kaldırılması çevresel anlamda bir yapı temizliği sağlamış ve sadeleştirme sürecine katkıda bulunmuştur. Bu değişiklikler sonucunda, özgün endüstri işlevine tamamen zıt bir şekilde, daha düşük yoğunluklu ve düzenli yaşam ile iş alanları oluşturulmuştur.

Belge, sosyal ve anı değerleri, yapılan puanlama sonucunda birbirine yakın seviyelerde değerlendirilmiştir. Proje kapsamında, bu değerler birbirini destekleyen unsurlar olarak ele alınabilir. Özellikle oluşturulan "Anıt Ekseni", hem belge değerine hem de anı değerine yönelik bir atıf niteliği taşımaktadır. Ancak bu eksen, alanın tarihine dair bilginin aktarımında yeterli katkı sağlayamamaktadır.

Proje kapsamında bazı akademik ve belgeleme çalışmaları yapılmış olsa da, alana dair üretim süreçleri, gerçekleşen olaylar ve endüstriyel faaliyetlerin detaylı bir şekilde sunulması konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Korunan mimari unsurlar ve sembolik öğeler, bu bilgileri yalnızca kısmen yansıtmaktadır. Ancak, derinlemesine bilgi aktarımını sağlayacak sunum ve bilgilendirme olanakları yeterince geliştirilmemiştir. Bu eksiklikler, hem belge değerinin hem de anı değerinin tam anlamıyla algılanmasını ve ziyaretçilere etkin bir şekilde aktarılmasını zorlaştırmaktadır.

Carl Tuğla Fabrikası'nın büyük ölçüde özel mülk statüsünde olması, alanın kamusal kullanıma yönelik olanaklarının sınırlı kalmasına yol açmıştır. Yeni kullanımda öne çıkan konut işlevi, dükkanlar, bürolar ve eğitim birimi, yalnızca belirli kullanıcı

gruplarına hitap etmektedir. Bu nedenle, proje kapsamında alanın tarihsel kimliğini ve sosyal değerlerini geniş bir kitleye aktarma amacı güdülmemiştir. Yeni işlevlerin gereksinimleri doğrultusunda, alanın özel mülkiyet statüsü ve sınırlı kullanıcı profili, tarihsel ve sosyal bağlamın daha geniş kitlelere ulaştırılmasını engellemiştir.

Sosyal değer açısından, bu kısıtlamalar daha belirgin hale gelmektedir. Mekanın kamusal anlamda kullanılmaması, geçmişteki işçi sınıfına dair sosyal yaşantıyı ve tarihsel hafızayı derinlemesine yaşatacak bir alan olarak değerlendirilememesine neden olmuştur. Belirli sembolik öğeler ve korunmuş mimari unsurlar, bazı hatırlatıcı ögeler sunsa da, bu unsurların sınırlı bir kullanıcı kitlesi nedeniyle geniş bir topluma ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

7.2 Alan Araştırmalarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Manufaktura, Ex-Mattatoio ve Carl Tuğla Fabrikası gibi tarihi endüstri komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesi, tezde ele alınan dört parametrenin uygulanış biçimlerinin miras değerleri üzerindeki etkileri, her bir örneklem özelinde incelenmiştir. Bu analizlerin ardından, bu bölümde daha geniş bir perspektiften bir değerlendirme yapılmış ve Tablo 7.13'de oluşturulan bütünsel gösterim üzerinden karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Tüm puanlama değerlerinin tek bir tablo üzerinden gösterildiği Tablo 7.13 incelendiğinde, mimari, grup ve kullanım değerleri bağlamında her üç alanda da benzer nitelikte olumlu sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Tarihi komplekslerdeki cephelerde ve mimari detaylarda özgün unsurların korunması, projelerin temel yaklaşımlarından biri olmuş ve bu durum projelere yapısal bütünlük kazandırmıştır.

Yapıların fiziksel ve işlevsel olarak yeni kullanımlara uyum sağladığı, bu süreçte mimari özgünlüğün diğer unsurlara kıyasla daha başarılı şekilde korunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, cephesel korumacılık sayesinde grup olma niteliğinin daha algılanabilir hale geldiği görülmektedir. Bu doğrultuda, projelerde yapı kütleselliği ve dış mekanla ilişkili mekansal süreklilik daha başarılı bir şekilde sağlanmıştır.

Tablo 7.13 Örneklem alanlardaki dönüşümlerde gerçekleşen müdahalelerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğine etkisinin puanlanmasının bütünsel gösterimi

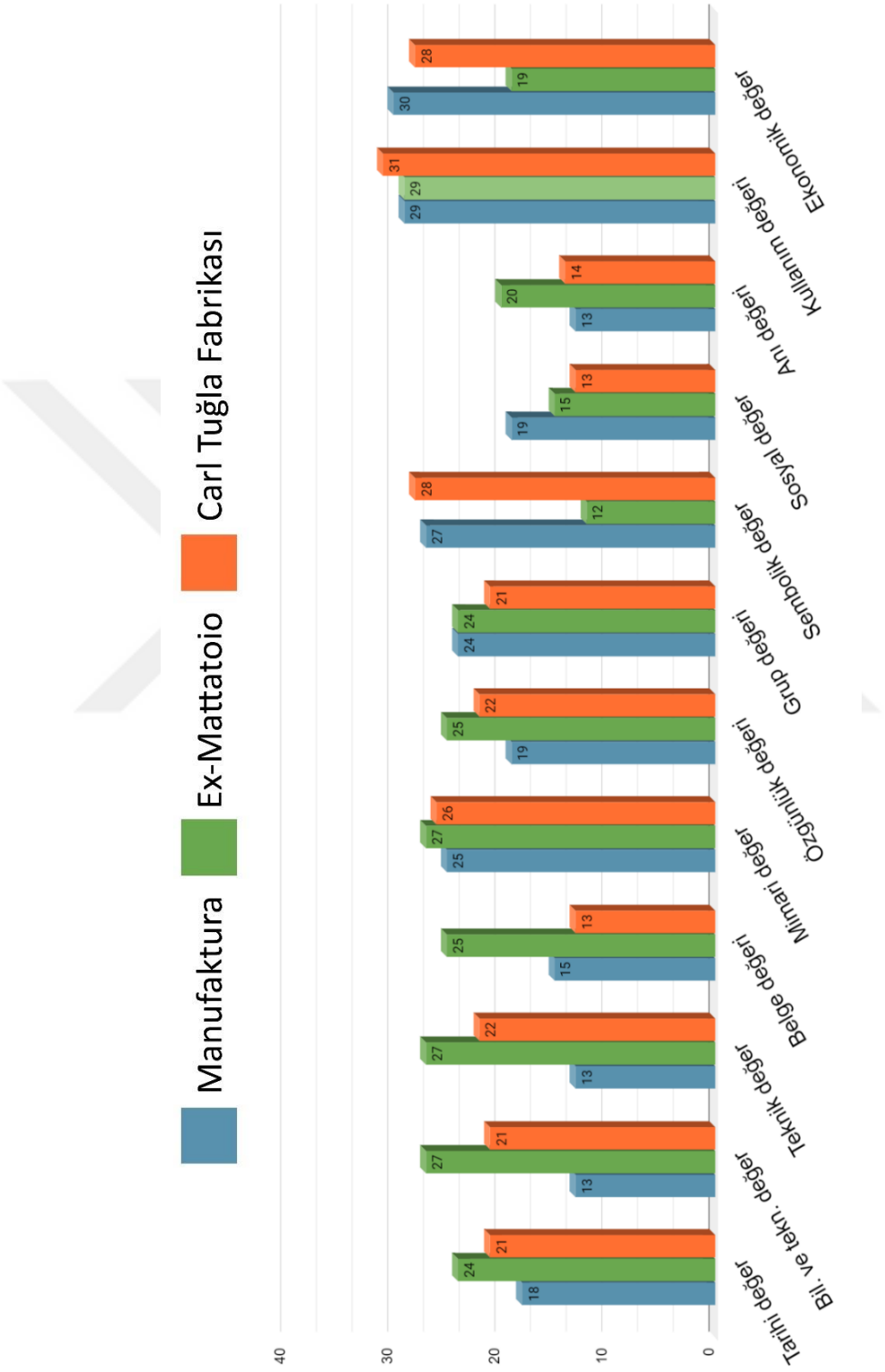

Öte yandan, tarihi, sosyal ve anı değerleri açısından daha belirgin bir farklılaşma gözlemlenmektedir. Üç alanda da tarihi değerlerin belirli seviyelerde korunduğu görülse de, sosyal ve anı değerlerinin daha düşük seviyelerde sürdürüldüğü dikkat çekmektedir. Bunun temel nedeni, mimari ve fiziksel unsurların korunmasının nispeten daha uygulanabilir olmasıdır. Ancak, toplumsal belleği ve geçmişteki sosyal bağları korumak daha karmaşık ve çok boyutlu bir süreç gerektirmektedir.

Manufaktura'da, mekanlar büyük ölçüde sosyal ve anı değerlerinden arındırılmış ve bu değerlerin aktarımı için bir müze oluşturulmuştur. Ex-Mattatoio'da, endüstriyel donatılar ve üretim unsurları yeni işlevle bütünleştirilmiş ve geçmişin atmosferini koruma yaklaşımı benimsenmiştir. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise belirli üretim öğeleri sembolik hale getirilerek bir konsept oluşturulmuştur.

Bu üç yaklaşım, belirli bir ölçüde değer aktarımını sağlamış olsa da, geçmişteki sosyal yaşamın ve kolektif belleğin mekansal aktarımındaki zorluklar nedeniyle her bir projede bazı eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu durum, sosyal ve anı değerlerinin tam anlamıyla aktarılmasını engellemiştir. Sosyal ve anı değerlerinin soyut unsurları temsil etmesi, bu değerlerin korunmasını daha karmaşık bir süreç haline getirmiş ve projeler arasında bu bağlamda farklı puanlamalara yol açmıştır.

Özgünlük değeri bağlamında, Manufaktura'nın daha düşük bir seviyede kaldığı görülmektedir. Bunun temel nedeni, bu alanın yeni bir kimlik kazanarak tüketim odaklı bir merkeze dönüşmesidir. Manufaktura, özgün kimliğini korumaktan çok, modernleşmiş bir kültür ve ticari marka yaratmaya yönelmiştir. Bu durum, özgün değerlerin geri planda kalmasına yol açmıştır. Carl Tuğla Fabrikası ve Ex-Mattatoio ise özgünlük açısından daha dengeli bir koruma yaklaşımı benimsemişlerdir. Ancak, bu alanlarda da belirli yeni işlevlerin özgün unsurlarla rekabet ettiği gözlemlenmiştir.

Bilimsel, teknolojik ve teknik değerler açısından, Ex-Mattatoio'nun diğer iki alana göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Endüstriyel üretim süreçlerine dair unsurların korunarak sergilenmesi, bu alandaki bilimsel ve teknolojik mirasın daha iyi bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir. Carl Tuğla Fabrikası, bu bağlamda orta seviyede bir koruma sunarken, Manufaktura'nın en düşük seviyede kaldığı dikkat çekmektedir.

Manufaktura’da bu değerler, ticari ve tüketim odaklı yeni işlevlerin ön planda tutulması nedeniyle büyük ölçüde ihmal edilmiştir.

Sembolik değer açısından, Carl Tuğla Fabrikası'nın önemli bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Fabrika, kent içinde sembolik bir yer edinmiş ve özgün üretim faaliyetinin görsel olarak güçlü bir şekilde algılanmasını sağlayan bir simge haline gelmiştir. Manufaktura ise kent içerisinde bir kentsel meydan olarak, sahip olduğu güçlü görünüm sayesinde sembolik anlamda olumlu bir karakter kazanmıştır. Buna karşılık, Ex-Mattatoio’nun kent içindeki varlığı daha silik kalmıştır. Ex-Mattatoio’nun geçmiş dönemdeki olumsuz algıları ve proje kapsamında yeterince ön plana çıkarılmamış olması, bu alanın sembolik değerini zayıflatmıştır.

Son olarak, ekonomik değer açısından Manufaktura’nın diğer iki projeden ayrıldığı görülmektedir. Bu projede ekonomik kazanç ve ticari fayda temel amaç olmuş, böylece Manufaktura kente ekonomik anlamda katkı sağlayan bir yatırım haline gelmiştir. Carl Tuğla Fabrikası ise, konut ve ticari alanlara dönüştürülerek bölgenin emlak değerini artırmış ve yerel ekonomiye yeni bir hareketlilik kazandırmıştır. Ex-Mattatoio ise ekonomik katkı açısından daha geride kalmıştır. Bunun nedeni, bu alanın ticari kazanç yerine öncelikli olarak eğitim ve kültürel faaliyetlere odaklanmış olmasıdır.

7.3 Sonuç

Tezin temel çıkış noktası, tarihi endüstri mirası komplekslerinin en uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesinin müze olarak kullanımla sağlanabileceğini öne sürerken, günümüzde bu alanların karma işlevlerle yeniden canlandırılmasının da yaygın bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu yaklaşımın, mekanın özgünlüğünü korumayı zorlaştıran kapsamlı ve yoğun müdahalelere neden olduğu ve koruma ile kullanım arasındaki dengeyi daha karmaşık hale getirdiği değerlendirilmektedir.

2011 yılında hazırlanan Dublin İlkeleri'nde, endüstri miras alanlarının mümkün olduğunca araştırma ve koruma ile ilgili kurumlar tarafından eğitim amaçlı kullanılmasının vurgulanması, bu sürecin hassasiyetini ortaya koymaktadır (ICOMOS, 2011). Bu çalışmada, karma işlevlerin yarattığı karmaşıklığı ve hassasiyeti gözlemlemek amacıyla Polonya’daki Manufaktura, İtalya’daki Ex-Mattatoio ve

Almanya’daki Carl Tuğla Fabrikası incelenmiş, bu dönüşüm süreçlerinin miras değerlerine etkileri değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, tezin hipotezini destekler niteliktedir.

Tezde, tarihi mekanların dönüşümünde entegre edilen işlevlerin etkilerini incelemek amacıyla ticari, eğitim ve konut gibi farklı alt işlevlere sahip karma kullanımlar ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, farklı işlevlerin seçimi ve bu seçimle beraber gelişen süreçlerin, müdahale yaklaşımlarını doğrudan etkilediğini ve mekana ait değerlerin korunması ile sürdürülmesinde belirgin farklılıklar yarattığını açıkça göstermektedir.

Bu bağlamda, ticari alt işlevlerin ağırlık kazandığı Manufaktura örneğinde, mekana yoğun tüketim kültürüne yönelik işlevler kazandırılmıştır. Bu durum, tarihsel kimliği büyük ölçüde baskılayarak özgünlük ile bilimsel-teknolojik değerlerin geri planda kalmasına neden olmuştur. Kompleksin korunması, daha çok cephe korumacılığı ile sınırlı kalmış, tarihsel aktarım ise büyük ölçüde müze aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Buna karşın, ticari işlevlerin kente entegrasyonu açısından Manufaktura, ekonomik olarak başarılı bir proje olmuş ve oldukça aktif bir yaşam alanına dönüşmüştür.

Ex-Mattatoio’da ise, sınırlı kullanım ve kompleksin geneline yayılan bütüncül bir projelendirme eksikliği, alanın kent içinde sembolik bir yapı haline gelmesini engellemiştir. Bununla birlikte, eğitim işlevinin getirdiği esneklik ve daha az yoğunlukta bir dönüşüm süreci geçirmiş olması, mimari ve teknik anlamda özgün öğelerin korunmasını sağlamış ve mekanın karakterinin korunmasında başarılı bir yaklaşım sunmuştur.

Carl Tuğla Fabrikası'nın konut işlevine dönüştürülmesi, kapsamlı dönüşümleri beraberinde getirmiş olsa da, sembolik unsurların korunarak aktarılmasını ve tarihi dokuyla uyumlu bir entegrasyonun sağlanmasını mümkün kılmıştır. Bununla birlikte, konut işlevinin eklenmesi, alanın kullanıcı kitlesini sınırlamış ve sosyal entegrasyon ile toplumsal kabul açısından zayıflıklara neden olmuştur.

Öte yandan, seçilen işlevlerin yanı sıra, her ülkenin endüstri mirasını koruma stratejileri ve yeniden işlevlendirme projelerinde benimsenen yaklaşımlar, mirasın sürdürülebilirliği üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Her ülkenin kendi

dinamiklerine bağlı olarak karşılaşılan zorluklar da bu süreçleri şekillendirmektedir. Tezde, alan çalışmaları öncesinde, örneklem alanlarının bulunduğu ülkelerdeki endüstri mirasını koruma yaklaşımları ve bu bağlamdaki akademik literatür genel hatlarıyla incelenmiştir. Bu incelemelerin, tezde gerçekleştirilen örneklem alanlarına yönelik analiz sonuçlarıyla örtüştüğü söylenebilir.

Örneğin, Walczak ve Walczak (2024) ile Gerber (2018), Polonya'da dönüşüm geçiren mekanların toplumun ilgisini çekerek talep gören alanlar haline geldiğini belirtmiştir. Ancak, bu süreçlerin yatırımcıların tercihleri doğrultusunda şekillendiğini ve koruma önlemlerinden yoksun, spontane bir gelişim sergilediğini vurgulamışlardır. Bu bulgular, Manufaktura'nın ticari işlev kazanmasıyla alanın oldukça aktif hale gelmesi, ancak koruma açısından eksikliklerin gözlemlenmesiyle uyumlu bir durumu ortaya koymaktadır.

İtalya bağlamında, koruma pratiğinin köklü bir geçmişe dayandığı, bu alanda oldukça gelişmiş bir koruma anlayışının bulunduğu ve kar amacı gütmeyen başarılı projelerin gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Ancak, Lusiani ve Panozzo'ya (2015) göre, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi projelerinde zaman zaman içerik eksikliği yaşanmakta ve restorasyonun otomatik olarak işlevsel sonuçlar doğuracağına dair yanlış bir varsayım bulunmaktadır. Bu nedenle, bu projelerin birçoğu işlevsel hale gelmemekte, ziyaretçi çekmemekte veya sürdürülebilir faaliyetler barındırmamaktadır. Bu tespitler, Ex-Mattatoio'nun kentsel bağlamda tam anlamıyla kabul görmemesi ve işlevsellik açısından sınırlı kalmasıyla örtüşmektedir.

Almanya'da, endüstri mirasının korunmasına yönelik Avrupa'da öncü projelerin gerçekleştirilmesi ve bu alana ciddi mali desteklerin sağlanması, başarılı proje örneklerinin ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Ancak, Föhl'ün (2018) vurguladığı üzere, geniş çaplı projelerde modernizasyon süreci, yapının özgün kimliğine zarar verme riski taşımaktadır. Bu risk, Carl Tuğla Fabrikası'ndaki modernizasyon süreci sırasında ortaya çıkan bazı sonuçlarla uyum göstermektedir.

Diğer bir konu ise, koruma tüzüklerinde yer alan ve korumanın temelini oluşturan ifadelerin, incelenen projelerde mekansal sürdürülebilirliğin sağlanmasında güçlü problematik konular haline gelerek süreçleri olumsuz yönde etkilemesidir. Örneğin,

ICOMOS Burra Tüzüğü'nde (ICOMOS, 2013b) vurgulanan, mekanlarda kültürel önemi azaltan değişikliklerden kaçınılması, müdahalelerin geri döndürülebilir olması ve işlevsel entegrasyonun yalnızca kültürel öneme minimal düzeyde müdahale ettiğinde kabul edilebilir olması şartı, uygulamalarda karşılaşılan temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Aynı tüzükte, adaptasyon sürecinde alternatif müdahalelerin gözden geçirilmesinin ardından uygulanabilirliğinin vurgulanması, esnek bir yaklaşıma işaret etmektedir. Ancak, bu esnek yaklaşım, uygulamalarda karar mekanizmasını etkileyen birçok faktörün devreye girmesine neden olmakta ve olası olumsuz müdahalelerin gerçekleşme riskini artırmaktadır.

Bir diğer kritik konu, endüstri mirasının korunmasına yönelik olarak hazırlanmış TICCIH tüzüklerinde, müdahale öncesinde sitenin fiziksel özelliklerinin ve durumunun belgelenmesi ile yapılan tüm müdahalelerin kayıt altına alınarak arşivlenmesinin gerekliliğidir. Ancak, bu temel süreçlerin uygulama aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşıldığı ve eksikliklerin miras değerlerinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyerek önemli kayıplara yol açabildiği tespit edilmiştir.

Nizhny Tagil Tüzüğü'nde de vurgulandığı üzere, endüstri mirasının korunması ve yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde, gelecekteki projelere yol gösterecek rehberlerin oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, **tezin amacı, bu karmaşık sürece ışık tutmak ve gelecekteki uygulamalara kılavuz olacak bir dizi öneri sunmak** olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, **örneklemlerde mekansal sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik yapılan analizler ışığında, koruma ve kullanım dengesini sağlamaya yönelik parametrelerin sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri incelenmiş, ortaya çıkan problematik ve zorlayıcı noktalar vurgulanarak bu sorunlara yönelik çözümler geliştirilmiştir.** Aşağıda, her parametre özelinde bu noktalar çerçevesinde çözüm önerileri aktarılmıştır.

Mekansal Özgünlük ve Bütünlüğün Korunması

Mekansal özgünlük ve bütünlüğün korunması parametresi, üç projede farklı seviyelerde uygulanmış ve her projede bu parametreye bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Cephelerin ve yapısal unsurların korunması, endüstriyel mirasın

görünürlüğü açısından önemli bir rol oynamış, ancak bu durum projelerin iç mekan uygulamalarıyla yeterince dengelenememiştir.

Endüstri yapılarının özgün cephe ritimselliği, malzeme kullanımı ve geniş hacimsel bloklar gibi temel özelliklerinin korunması, genellikle dış mekanlarda daha başarılı bir şekilde sağlanmıştır. Özellikle bir kompleks söz konusu olduğunda, cephelerin korunması ve tüm yapıların bir bütün ve grup olarak algılanması, dönüşüm projelerinde tasarımsal anlamda ana odak noktası olmuştur. Ancak, iç mekanlarda gerçekleştirilen işlevsel dönüşümler, farklı bir bütünlük algısını koruma çabalarını zayıflatmış ve çoğu durumda iç mekan bağlamında özgün kimlikten ödün verilmesine yol açmıştır.

İç mekanlardaki özgünlük ve bütünlüğün korunması, büyük ölçüde yeni işlevin yapıya nasıl entegre edildiğine bağlı olmuştur. Eğer iç mekan, özgün dokuyu vurgulayan ve mekansal düzenin eski izlerini sürdürmeye yönelik bir tasarım anlayışıyla ele alınmışsa, Ex-Mattatoio örneğinde olduğu gibi, özgün kimlik daha başarılı bir şekilde korunabilmiştir. Bu projede, eski endüstriyel donatılar ve yapısal öğeler tasarımın merkezinde yer almış, yeni işlevler eklenirken özgün unsurlara saygı gösterilmiştir. Sonuç olarak, hem iç hem de dış mekanlarda özgünlük ve bütünlük büyük ölçüde korunmuştur.

Bununla birlikte, işlevselliğin ön planda tutulduğu ve yeni işlevlerin eski yapının özgün kimliğinden bağımsız bir şekilde kurulduğu projelerde, iç mekanlar genellikle özgün yapının izlerini kaybetmiştir. Manufaktura örneğinde, ticari işlevler mekana büyük ölçüde adapte edilmiş ve bu durum, özgün iç mekan düzeninin bozulmasına ve yapının endüstriyel kimliğinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Benzer bir durum Carl Tuğla Fabrikası'nda da görülmüş; iç mekanın büyük ölçüde yeniden düzenlenmesi, yapının endüstriyel kimliğini kaybetmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- **İç mekan düzenlemelerinde özgün kimliğin önceliklendirilmesi:**

İç mekan dönüşümlerinde, tarihi endüstriyel mekanın özgün iç mekan kurgusu ve mekansal ilişkileri korunmalı, yeni işlevler bu kimlikle dengeli bir şekilde entegre

edilmelidir. Özellikle geniş hacimlerin korunması, özgün kullanım izlerinin sürdürülmesi açısından kritik bir öneme sahiptir.

- **Özgün dokuya dayalı tasarım müdahalelerinin geliştirilmesi:**

Yeniden işlevlendirme sürecinde, mekanın özgün cephe ve strüktürel özellikleriyle uyumlu, minimal ve dokuyu güçlendiren tasarım kararları benimsenmelidir.

- **Tarihi donatıların işlevsel entegrasyonu:**

Tarihi yapıların donatıları, yalnızca korunmakla kalmamalı, aynı zamanda mümkünse bu unsurlar yeni işlevlerle entegre edilerek mekansal sürekliliğin sağlanmasında etkili bir araç olarak kullanılması teşvik edilmelidir.

- **Yapı gruplarının bütüncül olarak değerlendirilmesi:**

Bir kompleksi oluşturan yapılar, tekil olarak değil, grup halinde bir bütünlük anlayışı içinde ele alınmalıdır. Yeniden işlevlendirme süreçlerinde yapıların birbirleriyle olan mekansal ilişkileri korunmalı ve bu ilişkiler, yeni kullanım senaryoları ile güçlendirilmelidir. Mekansal süreklilik, hem yapılar arası bağlantılarda hem de çevre düzenlemelerinde dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

Çağdaş Gereksinimleri Karşılama

Çağdaş gereksinimleri karşılama parametresinin uygulanma durumu incelendiğinde, miras değerlerine etkileri bağlamında projelerde farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, çağdaş gereksinimlere uyum sağlanması kaçınılmaz olsa da, yeni işlevin ne kadar kapsamlı bir müdahale gerektirdiği ve mekanın bu işlevle nasıl bütünleştiği, sonuçların olumlu yöndeki etkisini belirleyen temel faktörlerdir. Ayrıca, bu müdahalelerin tarihi unsurlarla nasıl entegre edildiği ya da modern bir yapım yaklaşımıyla sıfırdan tasarlanıp tasarlanmadığı, miras değerlerine etki biçimini şekillendiren önemli bir unsurdur. Projelerde, yeni işlevlerin taleplerine göre yapılan eklemeler, mekanın tarihi izlerinin ne kadar korunduğunu ya da bu izlerin yeni işlevler dolayısıyla silinip silinmediğini belirleyen temel etken olmuştur.

Mekanların çağdaş gereksinimlere uyarlanmasında, mekan kurgusuna yönelik düzenlemeler, miras öğelerinin sürdürülmesine etkide belirleyici bir faktör olmuştur. Ex-Mattatoio projesinde, kütlesel formlar korunarak yapılan çağdaş eklemeler, tarihi

dokuyu baskılamadan alanda çeşitli yerlerde entegre edilmiş, böylece hem tarihi kimliğin korunması hem de çağdaş gereksinimlerin karşılanması sağlanmıştır. Bu yaklaşım, minimum müdahale ile miras değerlerinin sürdürülebilirliği açısından başarılı olmuştur. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise, daha işlevsel ve sade bir tasarım anlayışı benimsenmiştir. Fonksiyonellik öne çıkarılarak mekansal gereklilikler karşılanmış ve yeni işlevin gerektirdiği zorunlu düzenlemeler sadelik odaklı bir yaklaşımla alanın genel yapısına uyumlu şekilde uygulanmıştır. Buna karşın, Manufaktura projesinde alansal düzenlemeler daha radikal bir şekilde ele alınmış ve mevcut kütlesel yapılar yerine yeni bir kent meydanı yaratma fikrine odaklanılmıştır. Bu yaklaşım, tarihi kimliğin geri planda kalmasına neden olmuşsa da, kentsel anlamda önemli bir meydan ve röper noktası oluşmasına katkı sağlamıştır. Projenin ticari karakter kazanması ve kent dokusuna yeni bir kamusal alan katılması, tarihi dokunun korunmasında zorluklar yaratsa da, kentsel yaşam açısından bir kazanım olarak değerlendirilebilir.

İç mekan düzenlemeleri açısından da projeler, mekanların çağdaş gereksinimlere uyarlanması sürecinde farklı yaklaşımlar sergilemiştir. Ex-Mattatoio'da, tarihi endüstriyel unsurlar yeni işlevlerle dengeli bir şekilde birleştirilmiş, konferans birimi, üst örtüler, aydınlatma sistemleri gibi unsurlar mekanın özgün kimliğini gölgede bırakmadan eklenmiştir. Bu proje, modern gereksinimlerin karşılanması sürecinde tarihi izleri korumaya odaklanarak başarılı bir denge sağlamıştır. Manufaktura projesinde ise, ticari işlevlerin baskın hale gelmesiyle tarihi izlerin korunması daha geri planda kalmış, modern kullanıcı taleplerine öncelik verilmiştir. Mekanın yeniden düzenlenmesi sürecinde, tarihi kimliğin ticari işlevlere adapte edilmesinde zorluklar yaşanmıştır. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise, konut işlevine geçiş, iç mekanlarda kapsamlı dönüşümleri gerektirmiş ve bu süreçte özgün unsurların büyük kısmı kaybedilmiştir. Mekanın çağdaş konfor standartlarına uyarlanması, tarihi kimliğin korunmasını zorlaştırmış ve endüstriyel miras unsurlarının büyük ölçüde silinmesine neden olmuştur. Bu bağlamda öneriler şu şekilde geliştirilebilir;

- **Yeni işlevlerin mekanla denge kuracak şekilde planlanması:**

Yapıya eklenen yeni işlevlerin, mekanın özgün dokusu ve tarihsel kimliğiyle uyumlu bir biçimde entegre edilmesi, tasarım kararlarının koruma bilinciyle ele

alınmasını gerektirir. Bu süreç, sadece yeni işlevler yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda mevcut tarihi yapıyı koruyarak ona değer katabilecek uzman tasarımcılar tarafından yürütülmelidir. Müdahaleler, mekanın özgün karakterini bozmayacak, ancak günümüz gereksinimlerine yanıt verecek şekilde dikkatle dengelenmelidir.

- **İç mekan düzenlemelerinde çağdaş eklemelerin mevcut dokuya göre şekillendirilmesi:**

Çağdaş eklemeler yapılırken, iç mekanın özgün malzeme ve renkleri titizlikle analiz edilmelidir. Yeni eklemelerin tarihi dokuyu baskılamadan, nötr ve sade bir görünüm benimsemesi, mekanın tarihi kimliğinin ön plana çıkmasını sağlar. Malzeme ve renk seçimleri, mevcut dokuyla uyumlu olacak şekilde seçilmeli, mekanın özgün kimliği korunarak yeni işlevlerin entegrasyonu sağlanmalıdır.

- **Yeni eklemeler ile tarihi doku arasında görsel hiyerarşinin kurulması:**

Yeni işlevlere yönelik eklemeler, tarihi yapıların görsel baskınlığını gölgede bırakmayacak şekilde konumlandırılmalı ve ölçek olarak daha sade tutulmalıdır. Tarihi dokunun mevcut hiyerarşisi bozulmadan, eklenen yapıların malzeme ve form tercihleri mekansal bütünlüğe uyum sağlamalıdır. Bu sayede, modern müdahaleler tarihi yapının mimari karakterini destekleyen ve tamamlayan unsurlar olarak öne çıkacaktır.

Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması

Mekansal bilginin belgelenerek aktarılması parametresinde, tarihi yapılar temelde bir belge olarak ele alınmakta ve bu yapılara dair malzeme, teknik, yapısal ve işlevsel bilgilerin belgelenerek yeni nesillere aktarılmasının büyük önem taşıdığı ifade edilebilir. Bu yaklaşımla, endüstriyel miras yapılarının yeniden işlevlendirilmesi bağlamında, mekansal bilginin belgelenerek aktarılması yalnızca müdahale öncesi durumun kaydedilmesiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda müdahale aşamalarının belgelenmesi ve müdahale sonrası sürecin izlenmesi de önemlidir. Yapıların geçmişte sahip oldukları değerlerin korunması, yapılan müdahalelerin şeffaflığı ve bu bilgilerin güncel ve gelecekteki kullanıcılara etkili bir şekilde aktarılması, mekansal bilginin sürekliliği açısından kritik bir role sahiptir.

Somut ve somut olmayan bilginin korunması ve aktarılması durumu ele alındığında, projelerde miras değerlerini farklı düzeylerde etkileyecek uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Ex-Mattatoio'da somut bilginin korunmasına ağırlık verilmiş, mimari özellikler ve endüstriyel donatılar yerinde korunarak mekansal kimliğin devamı sağlanmıştır. Ancak, bu bilgilere erişim sağlayacak derinlemesine bir bilgilendirme mekanizması eksik kalmış, somut olmayan bilgilere, yani mekanın tarihi işlevi ve geçmişine dair unsurlara yönelik yeterince kapsamlı bir sunum stratejisi oluşturulamamıştır. Buna karşılık Manufaktura'da, bilginin aktarımı konusunda müze büyük bir rol oynamaktadır. Hem somut hem de somut olmayan bilgilere dair kapsamlı bir belgeleme çalışması yapılmış, bu bilgiler müzede sergilenmiş ve dijital ortamda erişime sunulmuştur. Müzenin varlığı, ziyaretçilerin mekanın tarihi kimliğini ve endüstriyel geçmişini anlamasında önemli bir köprü işlevi görse de, ticari işlevlerin baskınlığı, tarihi bilgilere olan ilgiyi zayıflatmıştır. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise korunan bazı özgün mimari elemanlar ve donatılar, heykelsi nitelikte sunulmuş, bu durum görsel açıdan güçlü bir etki yaratmış ancak bilgi aktarımı açısından yeterli olmamıştır. Donatılar, tarihi süreçlere dair görsel ipuçları sunsa da, somut olmayan bilgilere dair derinlemesine bir anlatım veya bilgilendirme sistemi eksik kalmış, böylece mekanın geçmişine dair daha kapsamlı bir bilgi aktarımı sağlanamamıştır.

Mekansal bilginin müdahale öncesi, süreci ve sonrasında belgelenmesi, projelerde farklı şekillerde ele alınmıştır. Manufaktura'da bu sürecin daha kapsamlı şekilde ele alındığı, müdahale öncesi ve sonrası detaylı belgeleme çalışmaları yapılarak, dijital arşivlerde yer aldığı görülmektedir. Bu, mekansal bilginin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir adımdır. Ancak, ticari işlevlerin baskınlığı yine burada da bu bilgilerin etkin bir şekilde sunulmasını zorlaştırmaktadır. Ex-Mattatoio'da ve Carl Tuğla Fabrikası'nda ise müdahale aşamaları ve sonrasının belgelenmesi daha sınırlı kalmış, ziyaretçiler çoğunlukla mekansal bilgilere yalnızca fiziksel unsurlarla erişebilmiştir. Bu belgeler halka daha geniş bir şekilde sunulmamış, bilginin aktarım süreci tam anlamıyla şeffaf olmamıştır. Bu kapsamda oluşturulmuş öneriler şu şekildedir;

- **Mekansal bilginin özgün yapılar üzerinden aktarılması:**

Bilgi aktarımının en etkili biçimde sağlanabilmesi, yapının yerinde ve özgün doku ile ilişkili bir şekilde korunmasına bağlıdır. Projenin tasarımında, bu bilincin ön planda tutularak mekansal müdahalelerin şekillendirilmesi büyük önem taşır. Yapının tarihsel, teknik ve kültürel geçmişinin, özgün öğeler aracılığıyla yerinde aktarımı, projenin hem koruma hem de bilgi aktarımı hedeflerini en verimli şekilde gerçekleştirmesini sağlar.

- **Korunan teknik ve üretim öğelerinin bilgilendirici sunumlarla desteklenmesi:**

Yapıların endüstriyel geçmişini yansıtan teknik ve üretim öğeleri, yalnızca heykelsi ya da sergileme amaçlı değil, bilgilendirici sunumlarla desteklenmelidir. Dijital sergileme, üç boyutlu modelleme, görsel sunumlar gibi ilgi çekici araçlarla bu bilgi aktarımı zenginleştirilmelidir. Alanın tarihine dair etkili bir aktarım sağlanabilmesi için mümkünse bir müze oluşturulmalı ve erişimi kolay arşivler sunulmalıdır. Bu sayede, ziyaretçiler tarihsel ve teknik bilgilere daha geniş bir bağlamda ulaşabilirler.

- **Yapısal ve işlevsel müdahalelerin şeffaf bir şekilde belgelenmesi**:

Yapıya yapılan tüm müdahaleler, şeffaf bir şekilde belgelenmeli ve kullanılan yöntemler ayrıntılı olarak kayıt altına alınmalıdır. Bu belgeler, yalnızca akademik ve profesyonel çevreler için değil, kamusal erişime de açık olmalı, böylece farkındalık kazandırarak geniş bir kitleye hitap etmelidir.

Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi

Mekanın kentsel bağlamdaki tarihsel, sosyal ve ekonomik rollerini de kapsayan geniş bir yaklaşımı gerektiren kentsel kimliğin sürdürülmesi parametresi, özellikle tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi sürecinde kentsel doku ve kimliğin korunmasını hedeflemektedir. Daha önce ele alındığı üzere, mekanın tarihi ve kültürel bağlamı, sosyal yapısı ve ekonomik katkıları gibi unsurlar, yeni kamusal alanların yaratılmasıyla birlikte kentsel kimliğin korunmasına ve sürdürülebilir şehir yapısının devamına katkı sunar. Bu bağlamda, mekanın tarihi rolünü sürdürmek, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin sürekliliğini sağlamak ve kentsel dokuyla uyumlu bir

bütünlük oluşturmak, kentsel kimliğin sürdürülebilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Örneklem projelerinin tarihi ve kültürel bağlamın korunması, sosyal ve ekonomik etkileşimlerin sürdürülebilmesi ve kentsel doku ile uyumlu bir bütünlük sağlama noktasında farklı düzeylerde başarı gösterdiği görülmektedir. Manufaktura, kentin ve ulusun endüstrileşmesinde önemli bir yer tutmuş bir kompleks olarak, tarihi ve kültürel bağlamda belirgin bir başarı sergilemektedir. Kentin endüstriyel geçmişini ve bu sürecin sembolik anlamını vurgulayan mimari unsurlar korunmuş, bu unsurlar kente entegrasyonu güçlendiren sembolik ögeler haline getirilmiştir. Ayrıca, kompleksin ulaşım akslarına entegrasyonu da başarılı bir şekilde sağlanmış, alanın kentsel bağlamda güçlü bir yer edinmesine katkıda bulunulmuştur.

Ex-Mattatoio'da ise tarihi kimliğin korunması yönünde bazı adımlar atılmış olsa da, endüstriyel mirasa dair unsurların kente entegre edilmesi ve bu tarihi bağlamın güçlü bir şekilde yansıtılması konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Tesisin tarihi rolü teorik olarak bilinse de, alanın bütünücül bir bakış açısı ile dönüşümünün sağlanamamış olmasıyla, kente entegre edilmesi sınırlı kalmış, mekanın tarihi ve kültürel kimliği yeterince ön plana çıkarılamamıştır. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise sembolik mimari unsurların korunması sayesinde tarihi ve kültürel bağlamın bir kısmı korunabilmiştir. Özellikle alanın konut işleviyle dönüştürülmesi, kente ihtiyaç duyulan yeni bir fonksiyon kazandırmış, teknik unsurların kompleks siluetinde ve dolaşım akslarında vurgulanması kültürel kimliğin sürdürülmesine katkıda bulunmuştur.

Sosyal ve ekonomik etkileşimler açısından en başarılı proje Manufaktura'dır. Burası halk tarafından benimsenen bir buluşma noktası haline getirilmiş ve meydan projesi ile kente entegre edilmiştir. Ticari faaliyetler ve kamusal kullanım sayesinde, kentin sosyal ve ekonomik yaşamına güçlü bir şekilde katılmıştır. Ex-Mattatoio'da ise sosyal etkileşimler daha dar bir çerçevede kalmış, alanın daha çok eğitim ve sanat odaklı işlevleri geniş kitlelere ulaşmada sınırlı kalmıştır. Carl Tuğla Fabrikası'nda ise sosyal ve ekonomik etkileşimler daha çok özel mülkiyet odaklı olduğu için yine sınırlı bir katkı sunmuştur. Bu doğrultuda oluşturulmuş öneriler şu şekildedir;

- **Komplekslerin kentsel konumunun yeni işlevle yeniden tanımlanması:**

Tarihi komplekslerin yeniden işlevlendirilmesi sürecinde, bu alanların kent içindeki konumu ve rolü detaylı bir şekilde analiz edilmelidir. Bu süreçte, şehir plancılarıyla işbirliği yapılarak, kente erişim aksları, açık mekan düzenlemeleri ve yapının giriş alanlarının vurgulanması gibi unsurlar dikkatle ele alınmalıdır. Mekanın kentsel dokuyla uyumlu hale getirilmesi, hem fiziksel hem de işlevsel anlamda kentin genel karakterine katkı sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır.

- **Kentlinin ihtiyaçları ve kentsel kimlikle uyumlu işlev seçimi:**

Tarihi yapının kente entegrasyonu, kentlinin talepleri ve beklentileri dikkate alınarak planlanmalıdır. Yeni işlevler, kentin sosyal dinamikleri ve kültürel bağlamıyla uyumlu olmalı; kentli için hem yeni kullanım hem tarihsel aktarım anlamında çekici haline getirilerek, yapının kentsel dokudaki yeri güçlendirilmelidir.

- **Mekan-toplum etkileşiminin güçlendirilmesi:**

Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde, mekanın toplumsal bağlamla olan ilişkisi yeniden tanımlanmalı ve güçlendirilmelidir. Bu doğrultuda, toplumsal katılımı teşvik eden stratejiler geliştirilerek, alan, kamusal anlamda kullanım sağlayan mekanlara dönüştürülmeli ve kentle bütünleşen etkinlikler ve programlar aracılığıyla toplumla daha güçlü bir etkileşim sağlanmalıdır. Toplumun farklı kesimlerinin bu alanlarla kurduğu bağların pekiştirilmesi, mekanın sürdürülebilirliğini ve kentsel yaşama katkısını artıracaktır.

- **Tarihi kompleksin sembolik rolünün vurgulanması:**

Tarihi endüstri komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesinde, mekanın kentsel bellekteki sembolik rolü korunmalı ve yeni işlevlerle bu sembolizm güçlendirilmelidir. Bu bağlamda, yapının geçmişteki sembolik ve tarihsel rolü öne çıkarılmalı, yeni işlevler bu unsurları destekleyici nitelikte planlanmalıdır. Mekanın tarihselliği, tasarımsal müdahaleler ve bilgilendirme olanakları ile pekiştirilmeli, kent sakinleri ve ziyaretçiler için bu tarihsel kimlik görünür ve anlaşılır hale getirilmelidir.

Tablo 7.14 Tarihi endüstri mirası komplekslerinin karma kullanımlarla yeniden işlevlendirilmesinde koruma-kullanma dengesini sağlamaya yönelik öneriler

Parametre 1 - Mekansal Özgünlük ve Bütünlüğün Korunması
• İç mekan düzenlemelerinde özgün kimliğin önceliklendirilmesi • Özgün dokuya dayalı tasarım müdahalelerinin geliştirilmesi • Tarihi donatıların işlevsel entegrasyonu • Yapı gruplarının bütüncül olarak değerlendirilmesi
Parametre 2 - Çağdaş Gereksinimleri Karşılama
• Yeni işlevlerin mekanla denge kuracak şekilde planlanması • İç mekan düzenlemelerinde çağdaş eklemelerin mevcut dokuya göre şekillendirilmesi • Yeni eklemeler ile tarihi doku arasında görsel hiyerarşisinin kurulması
Parametre 3 - Mekansal Bilginin Belgelenerek Aktarılması
• Mekansal bilginin özgün yapılar üzerinden aktarılması • Korunan teknik ve üretim öğelerinin bilgilendirici sunumlarla desteklenmesi • Yapısal ve işlevsel müdahalelerin şeffaf bir şekilde belgelenmesi
Parametre 4 - Kentsel Kimliğin Sürdürülmesi
• Kentlinin ihtiyaçları ve kentsel kimlikle uyumlu işlev seçimi • Mekan-toplum etkileşiminin güçlendirilmesi • Tarihi kompleksin sembolik rolünün vurgulanması

Tablo 7.14'te bir araya getirilen ve çalışmanın sonunda **ortaya konmuş olan bu önerilerin temelinde bir dizi dinamiğin yattığı görülmektedir.** Öncelikle, tarihi kompleksin "yaşayan bir varlık" olarak yeni hayatında nasıl bir karakter kazanacağını belirleyen en etkili faktör, verilen yeni işlevdir. Öneriler bağlamda, ilk dinamik yeni işlevin belirlenmesinde **koruma merkezli dönüşüm hedefleri** olarak ifade edilebilir. Mekansal dönüşümü üstlenen aktörlerin yeni işleve atfettiği anlam, bu dönüşüm sürecinin yönünü ve amacını belirler. Bu bağlamda, aktörlerin ekonomik, sosyal ya da kültürel hedefleri, koruma bilinciyle dengelenmeli ve bu hedefler, mekanın tarihsel, kültürel ve sosyal değerlerine uyumlu olmalıdır. Bu dengeyi kurmak, hem mekanın özgünlüğünü korumak hem de işlevsel ve sürdürülebilir bir yapıya ulaşmak için kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca, her ulusun endüstrileşme süreci, endüstri mirasına bakışı

ve koruma politikaları farklılık gösterdiğinden, bu unsurlar dönüşüm projelerinin sonuçlarını da doğrudan etkiler. Tasarımsal anlamda, uluslararası bu farklılıklar, projelerin yeni işlev kazanma süreçlerinde çeşitlilik yaratmakta ve koruma hedefleri ile ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların dengelenmesini zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, her ülkenin kendi endüstriyel geçmişine ve koruma politikasına uygun, uyarlanabilir ve bağlamsal çözümler geliştirilmesi önemlidir.

İkinci dinamik, aktörlerin hedeflerini gerçekleştirme sürecindeki dengeyi kuracak olan **multidisipliner karar mekanizması**nın varlığıdır. Mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, sosyologlar, tarihçiler ve restorasyon uzmanları gibi farklı disiplinlerin bir araya gelerek iş birliği yapması, projeyi hem mimari hem de sosyal, kültürel ve tarihsel değerlere duyarlı bir şekilde yönlendirmelidir. Multidisipliner yaklaşımların her aşamada aktif rol oynaması ve karar süreçlerinin öncelikle koruma disiplini perspektifinden değerlendirilmesi, daha sağlıklı kararlar alınmasını ve başarılı sonuçlar elde edilmesini mümkün kılacaktır.

Miras odaklı tasarımsal yaklaşımı ise, multidisipliner bir karar mekanizmasının önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu yaklaşımda esas olan, farklı disiplinlerden gelen ekip üyelerinin birlikte çalışmasıdır. Tasarım fikirleri, koruma uzmanlarının bakış açılarıyla birleştirilir. Böylece mekansal dönüşümler bir tasarım süreci olarak ele alınır ve bu sürecin temelinde, detaylı analizlerle belirlenen miras değerleri yer alır.

Sonuç olarak, tezde sunulmuş olan öneriler, tarihi endüstri komplekslerinin yeniden işlevlendirilmesinde koruma-kullanma dengesinin karmaşıklığını çözmede odaklanılması gereken üç temel dinamiğin okunmasını sağlamaktadır. Bu dinamikler, **koruma merkezli dönüşüm hedefleri, multidisipliner karar mekanizması ve miras odaklı tasarımsal yaklaşım** olarak tanımlanmış olup, **koruma-kullanma dengesini sağlamada kilit noktalar olarak dikkate alınmalıdır.** Çalışma, bu doğrultuda **gerçekleştirilecek projelere, geçmiş örneklerden elde edilen veriler ışığında bir rehber niteliği taşımakta** olup, endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinde **mekansal sürdürülebilirliğin sağlanması adına gelecekteki uygulamalar için önemli bir referans** oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Altınoluk, Ü. (1998). *Binaların yeniden kullanımı* (9. Baskı). Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Apaydın, B. (2019). Palimpsest kavramı ve mekansal dönüşüm. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, *9*(2), 90-103.

Apsys Group (5 Nisan 2023). *2008 has been a successful year for Manufaktura in Łódź*. https://europe-re.com/2008-has-been-a-successful-year-for-manufaktura-in-Łódź-pl/27961

Archivio Urbano Testaccio (20 Ekim 2023) . *La storia del Mattatoio e del Campo boario* http://aut.uniroma3.it/?page_id=183

Ataoğlu, N. C. (2009). *Çağdaş mimaride bir antitez: sirkülasyon* [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Bandarin, F. ve Oers, R. (2012). *The historic urban landscape - Managing heritage in an urban century.* Wiley-Blackwell, Oxford.

Barzun, J. ve Stearns, P. N. (1999). A maturing industrial society. Britannica. https://www.britannica.com/topic/history-of-Europe/The-rise-of-organized-labour-and-mass-protests

Batur, A. ve Batur, S. (1970). Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Mimarlık Dergisi, 80*, 26-41.

Baulinks. (12 Mart 2024). *Brikettfabrik macht Platz für Loft-Charme, Grube Carl in Frechen: denkmalgeschützte Umnutzung zum Wohnobjekt.* https://www.baulinks.de/webplugin/2008/0689.php4

Bayraktaroğlu, B. ve Arabacıoğlu, F. P. (2019). Endüstri Yapılarında Yeni Üretim Biçimi Olarak Kültüre Giden Yol: Buda Fabriek Örneği. *Megaron, 14*(1), 31-40.

Bergami, A. V. ve Conte, G. (2018). *Progetto di riqualificazione dell'Ex Mattatoio di Roma*. Associazione Nazionale Italiana Cemento Armato Precompresso.

http://www.associazioneaicap.com/wp-content/uploads/2018/03/32-BERCON.pdf

Bieganski, P. (1986). *Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce (1. Baskı).* Warszawa: Arkady.

Brown, A., Lu Q ve Parkes, D. (2012). *The Ex Mattatoio of Testaccio-Former Slaughterhouse.* Academia. *https://www.academia.edu/5456660/Ex_Mattatoio_Andrew_Brown_Qinyu_Lu_Dustin_Parkes_4A_Rome_Italian_Urban_History_Case_Study*

Bullen, P. A. ve Love, P. E. D. (2011). Adaptive reuse of heritage buildings. *Structural Survey, 29*(5), 411-421.

Buchanan, R. A. (1972). *Industrial Archaeology in Britain*. Penguin Books.

Burden, E. (2004). *Illustrated dictionary of architectural preservation: restoration, renovation, rehabilitation, reuse.* McGraw-Hill Professional.

Buschmann, W. (1997). Die Brikettfabrik Carl in Frechen. Ein Denkmal der rheinischen Braunkohlenindustrie. *Rheinische Heimatpflege, 34*(3), 172-181.

Buschmann, W. (2 Ekim 2023). *Industriedenkmäler des rheinischen Braunkohlenbergbaus [Video]*. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=MAPhigibPBA

Buze, A. C. (2009). *Kentsel tasarim ve karma kullanım politkaları* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Cantell, S. F. (2005). *The Adaptive Reuse of Historic Industrial Buildings: Regulation Barriers, Best Practices and Case Studies,* [Yüksek Lisans Tezi]. Virginia Polytechnic Institute and State University.

Carmassi, M. ve Carmassi, G. (2014). *Riqualificazione del complesso della Pelanda dei Suini e dei Serbatoi dell'acqua dell'ex mattatoio al Testaccio destinati al "Centro produzioni culturali giovanilli" Progetto esecutivo.* Archidiap. *https://archidiap.com/beta/assets/uploads/2014/08/Relazione-di-progetto.pdf*

Caruso, V. ve Corona, G. (2020). La deindustrializzazione in Italia:uno sguardo d'insieme. *Clionet*, 3, 197-204.

Casella, R. M. (2010). *Historic Jack Arch Bridges of New Hampshire Inventory and significance study*. Hoyle, Tanner & Associates, Inc., Manchester.

Ching, F. D. K. (2007). *Architecture form, space, & order (3. Baskı)*. John Wiley & Sons, Inc.

Clark, K. (2001). *Informed Conservation: Understanding Historic Buildings and their Landscapes*. English Heritage.

Cocroft, W. D. ve Wilson, J. S. (2006). *Industrial Archaeology: Principles and Practice*. Routledge.

Comune di Roma. (2004). *Aggiornamento del progetto urbano Ostiende Marconi.* http://www.urbanistica.comune.roma.it/images/uo_storica/ostiense/puom/alldcc10-01.pdf

Conejos, S., Langston, C., Smith, J. (2011). *Improving the implementation of adaptive reuse strategies for historic buildings.* Le Vie dei Mercanti S.A.V.E. HERITAGE: Safeguard of Architectural, Visual, Environmental Heritage Konfesansı. Napoli.

Cossons, N. (2012a). *Perspectives on Industrial Archaeology*. Science Museum.

Cossons, N. (2012b). *Why preserve the industriral heritage?, Industrial Heritage Re-tolled,* The TICCIH Guide to Industrial Heritage Conservation.

Council of Europe. (10 Mart 2022). *Guidelines on cultural heritage – Technical tools for heritage conservation and management.* https://www.obs-traffic.museum/guidelines-cultural-heritage-technical-tools-heritage-conservation-and-management

Cupelloni, L. (2001). *Il Mattatoio diTestaccio a Roma: metodi e strumenti per la riqualificazione del patrimonio architettonico*, Gangemi Editore.

Çidem, S. S. (2019). *Mimari cephe tasarımında malzeme ve renk kullanımı: alan çalışmasında malzeme üzerinden ürün tasarımcı yaklaşımının değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Dale, H. ve Dale, R. (1992). The Industrial Revolution, Londra.

Della Torre, S. (2021). Italian perspective on the planned preventive conservation of architectural heritage. *Frontiers of Architectural Research, 10* (1), 226-227. https://doi.org/10.1016/j.foar.2020.07.008

Dikel, Y. Z. (2019). *Evrensel tasarım kapsamında kullanıcıların iç mekan donatılarına erişebilirliğinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.

Dilling Ingenieure. (10 Şubat 2024). *Grube Carl, Stadt Frechen „Phönix aus der Asche"*. https://dillig.de/project/frechen-grube-carl/

Dinçer, Ö. (2005). *Mimari mekan organizasyon sürecinde mekansal hem yüzey birleşim ve entegrasyon kavramlarının analizi* [Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Domke, P. (9 Şubat 2024). *Umbau eines Industrieareals zum Wohnquartier mit Gewerbe in Frechen Entlang der Denkmalachse*. Bau, Beratung, Architektur. https://www.bba-online.de/waermedaemmung/innendaemmung/entlang-der-denkmalachse/

Dzieciuchowicz, J. (2014). *Ludność Łódźi. Rozwój I przemiany strukturalne Wydawnictwo Uniwersytetu Łódźkiego. Łódź.*

Ebel, J. Y. (5 Ağustos 2022). "*Manufaktura*". Łódź , Fabryki Müzesi film gösterimi.

Edwards, B. (2014). *Sustainability and the Design of Industrial Buildings: Theoretical and Practical Approaches*. Routledge.

Erkartal, P. Ö. (2018). Endüstri Mirasının Dönüşümü: Almanya'dan Dört Farklı Örnek. *Yakın Mimarlık Dergisi, 1*(2), 66-75.

ERIH. (8 Ekim 2024). *On the industrial history of Poland.* European Route of Industrial heritage. https://www.erih.net/how-it-started/industrial-history-of-european-countries/poland

ERIH. (10 Ekim 2024). *On the industrial history of Italy*. European Route of Industrial heritage. https://www.erih.net/how-it-started/industrial-history-of-european-countries/italy

ERIH. (12 Ekim 2024). *On the industrial history of Germany*. European Route of Industrial heritage. https://www.erih.net/how-it-started/industrial-history-of-european-countries/germany

ERIH. (8 Ekim 2024). *The industrial revolution in Europe. https://www.erih.net/how-it-started/the-industrial-revolution-in-europe*

Feiffere, C. ve Raimondi, (10 Şubat 2023). *Pavilion 9 Ex-slaughterhouse Roma.* Feiffer e Raimondi. https://www.feiffereraimondi.com/en/portfolio_page/pavilion-9-ex-slaughterhouse/

Feilen, B. M. (2003). *Conservation of historic buildings* (3. Baskı). Elsevier.

Fontana, G. L. (10 Ekim 2024). *Stati generali del patrimonio industriale.* AIPAI – Associazione Italiana per il Patrimonio Archeologico Industriale. https://www.aipaipatrimonioindustriale.com/_files/ugd/6621bb_601f70b9be4c4b95b529f088611c3261.pdf

Föhl, A. (1995). *Bauten der Industrie und Technik, Schriftenreihe des Deutschen Nationalkomitees für Denkmalschutz* (47. Baskı). Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz.

Föhl, A. (2018). Industrie + Kultur = Industriekultur? Zur Inflation eines Begriffes. S. Bogner, B. Franz, H.R. Meier, M. Steiner (Ed.), *Denkmal – Erbe – Heritage Begriffshorizonte am Beispiel der Industriekultur* içinde (46-55). Heidelberg: arthistoricum.net-ART-Books.
https://doi.org/10.11588/arthistoricum.374.531

Föhl, A. (11 Ekim 2024). *Industriedenkmalpflege im 20. Jahrhundert.* Denkmalpraxismoderne. https://denkmalpraxismoderne.de/industriedenkmalpflege-im-20-jahrhundert/

Gasparetto, F. (10 Şubat 2023). *Ex Mattatoio Testaccio, Insula Architettura e Ingegneria, Cupelloni Architettura, Carmassi Architecture, Stefano Cordeschi e Antonio Pugliano, Roma.* Arketipo. https://www.arketipomagazine.it/ex-mattatoio-testaccio-insula-architettura-e-ingegneria-cupelloni-architettura-carmassi-architecture-stefano-cordeschi-e-antonio-pugliano-roma/

Gerber, P. (9 Ekim 2024). Industrial Heritage in Poland – National Report Polish Committee of TICCIH. https://ticcih.pl/wp-content/uploads/2018/09/TICCIH-National-Report_EN-last-version31.07.2018.pdf

Grecchi, M. (2022). *Building renovation - how to retrofit and reuse existing buildings to save energy ans respond to new needs.* Springer.

Hall, E.T. (1969). *The hidden dimension* (1. Baskı). A Doubleday, Anchor Borks.

Han, S. H. ve Zhang, H. (2022). Progress and prospects in industrial heritage reconstruction and reuse research during the past five years: review and outlook. *Land, 11*(12), 2119. https://doi.org/10.3390/land11122119

Hanzl, M. (2008). Manufaktura Łódź - genius loci , a komercyjna wartość przestrzeni publicznej. P. Lorens, E.Ratajczyk-Piątkowska (Ed.) *Komercjalizacja Przestrzeni - Charakterystyka Zjawiska, Biblioteka Urbanisty*. Towarzystwo Urbanistów Polskich.

Hasol, D. (16 Ağustos 2020). *Mimarlıkta taşıyıcı sistemler sempozyumu.* Doğan Hasol resmi web sitesi. https://www.doganhasol.net/etiket/mimarlikta-tasiyici-sistemler-sempozyumu

Hollberg, A., Vogel, P., Haber, G. (2018). *Life Cycle Analysis and Assessment in Civil Engineering: Towards an Integrated Vision* (1. Baskı). CRC Press.

Hoven, R. (10 Mart 2024) *Aussenanlagen - Grube Carl in Frechen.* www.hoven-gartenbau.de/

Höhmann, R. (1992). Denkmale der Industrie – Museen der Industrie?. H. Auer. (Ed.), *Museum und Denkmalpflege* içinde (56-61). ICOM Deutsches Nationalkomitee. https://doi.org/10.1515/9783111629179.56

ICOMOS. (1931). *Carta del restauro*. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf

ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf

ICOMOS. (1975). *Amsterdam bildirgesi.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf

ICOMOS. (1987). *Washington Tüzüğü - Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunmasi Tüzüğü.* http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0627604001536681570.pdf

ICOMOS. (1999). Charter on the built vernacular heritage. https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/vernacular_e.pdf

ICOMOS. (2013a). ICOMOS *Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*. http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf

ICOMOS. (2013b). *The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance -The Burra Charter.* https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf

İmamoğlu, V. (2014). *Mimari psikoloji açısından iç mekanlar*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Industrie Kultur Ost. (11 Ekim 2024). *Warum sollte man sıe erhalten?* https://www.industrie-kultur-ost.de/diskussionsbrett/warum-fabriken-erhalten/

Jagodzińska, K., Purchla, J., Sanetra-Szeliga J., Niedźwiecki P., RLICC K. T., Thys, C. vd. (2015). What do we mean by cultural heritage?. C. Giraud-Labalte, K. Pugh, S. Quaedvlieg-Mihailović, J. Sanetra-Szeliga, B. Smith, A.Vandesande, C. Thys (Ed.), *Cultural heritage counts for Europe* içinde (35-41). Europa Nostra.

Jentzsch, B. (11 Ekim 2024). *Vor 60 Jahren legte Morgenthau seinen Plan zur Nachkriegsordnung in Deutschland vor*. Deutschlandfunk. https://www.deutschlandfunk.de/vor-60-jahren-legte-morgenthau-seinen-plan-zur-100.html

Jaskulski, M. (2 Şubat 2023). *Bir ailenin, servetin ve sarayın hikayesi.* Umed. http://jkk.w4u.csk.umed.pl/ld/Poznanski/p3.html

Jokilehto, J. (2006). Considerations on authenticity and integrity in World Heritage context. *City & Time, 2*(1), 1–16. https://doi.org/10.1007/978-1-4471-5535-5

Kiper, P. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye Bodrum Örneği* (1. Baskı). Sosyal araştırmalar Vakfı Yayını.

Koter, M. (1969). *Geneza Układu Przestrzennego Łodzi Przemysłowej* (1. Baskı). Instytut Geografii Polskiej Akademiinauk.

Koter, M. (2009). Łódź. monografia miasta. Łódź: Łódźkie towarzystwo naukowe. S. Liszewski (ed.), *Struktura morfogenetyczna Łódźi a podział miasta na jednostki samorządowe na przełomie XX i XXI wieku* içinde (373-380). Łódź monografia miasta.

Köksal, T. G. (2005*). İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri* [Doktora Tezi]. İstanbul Teknik üniversitesi.

Kuban, D. (1992). *Mimarlık kavramları*. Yem Yayınları.

Lepel, A. (2006). Characteristic structures of the industrial buildings from the XIX-XX centuries and technical interventions for the re-utilization. *Facta universitatis. Architecture and Civil Engineering*, 4(1), 1 – 17.

Liu, Y. ve Lin, H. (2021). Construction of interpretation and presentation system of cultural heritage site: an analysis of the old city, Zuoying. *MDPI Journal of Heritage, 4*, 316-332.

Loranc, E. S. ve Matusik, A. (2020). Łódź Towards a resilient city. *Cities,* 107 https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102936

Lowenthal, D. (1985). *The Past is a Foreign Country* (1. Baskı). Cambridge University Press.

Lusiani, M. ve Panozzo, F. (2015). Industrial Heritage in Action Beyond Museification and Regeneration. S. Pinton ve L. Zagato (ed.), *Cultural Heritage. Scenarios 2015-2017* içinde 375-387. Industrial Heritage in Action.

Machado, R. (1976). Old buildings as palimpsest. Towards a theory of remodeling, Progressive Architecture. *Engineering, 11*, 46-49.

Macdonald, S. (2013). *Memorylands: Heritage and Identity in Europe Today* (1. Baskı). Routledge.

Madden, K. (2000). *How To Turn A Place Around: A Handbook For Creating Successful Public Spaces* (2. Baskı). Project For Public Spaces Inc.

Maheshwari, N., Srivastava, S. ve Rajan, K. S. (2019). Development of an indoor space semantic modeland its implementation as an indoorGML Extension. *International Journal of Geo-Information, 8*(8), 333. https://doi.org/10.3390/ijgi8080333

Manenti, C. (2011). Sustainability and Place Identity. International Conference on Green Buildings and Sustainable Cities. *Elsevier Procedia Engineering, 21*, 1104-1109.

Marta, M. R. (2018). *Tra infrastrutture e citta': spazi persi e luoghi d'opportunita' nella scala intermedia del paesaggio : il caso studio del progetto urbano Ostiense-Marconi* [Doktora Tezi]. Università degli studi Roma Tre.

Masatlıoğlu, C. S. E. (2018). Endüstri mirası yapılarının yeniden değerlendirilmesinde yaklaşımlar ve Türkiye'de üniversite kampüsleri. *Üsküdar Dergisi, 2*, 141-147.

Mason, R. (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. M. de la Torre (Ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage, Research Report* içinde (5-30.)The Getty Conservation Institute.

Meiss, P. (1990). *Elements of Architecture: From Form to Place* (1. Baskı). E & FN Spon.

Mısırlısoy, D. ve Günçe, K. (2016). Adaptive reuse strategies for heritage buildings: A holistic approach. *Elsevier, Sustainable Cities and Society, 26*, 91-98.

Michalska-Żyła, A. (2018). Proces transformacji miasta poprzemysłowego a jego wizerunek. Przykład Łódźi. *Miscellanea anthropologica et Sociologica*, *19*(1), 308–326.

Mislin, M. (1986). Geschichte der Bautechnik. *Renaissance bis Neuzeit. 14*, 14-27.

Mohamed, R., Boyle, R., Yang, A., Tangari, J. (2017). Adaptive reuse: a review and analysis of its relationship to the 3 Es of sustainability. *Facilities, 35*(3/4), 138 – 154.

Morin, B. (2020). *Industrial Heritage in Archaeology*. Smith, C. (Ed.) Encyclopedia of Global Archaeology. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-30018-0_1919

Moshaver, A. (2012). *Re Architecture: Old And New In Adaptive Reuse Of Modern Industrial Heritage.* [Yüksek Lisans Tezi]. Ryerson University.

Nowak, K. (11 Ekim 2024). *Polska po 1989 r. doświadczyła katastrofy przemysłowej. Czy możemy odbudować nasz potencjał?*. Forsal. https://forsal.pl/artykuly/888899,soroka-polska-po-1989-r-doswiadczyla-katastrofy-przemyslowej-musimy-odbudowac-nasz-potencjal.html

Null, J. A. (1985). Restorers, Villains, and Vandals. *Bulletin of the Association for Preservation Technology, 77*(3/4), 26-41.

Nyström, M. (2015). *The creative industry - regenerating industrial heritage in Rome* [Yüksek Lisans Tezi]. Gothenburg Üniversitesi.

Orbaşlı, A. (2008). *Architectural conservation: priciples and practices* (1. Baskı). Blackwell Publishing.

Otero, J. (2009). Machinery During the Industrial Revolution. History of Mechanism and Machine Science. *A brief Illustrated history of machines and mechanisms* içinde (141-168). Springer.

Özcan, K. (2009). Sürdürülebilir kentsel korumanın olabilirliği üzerine bir yaklaşım önerisi: Konya tarihi kent merkezi örneği. *METU JFA*, *26*(2), 1-18.

Özdemir, İ. (1994). *Mimari mekanın değerlendirilmesinde mekan örgütlenmesi kavramı: konutta yaşama mekanları* [Doktora Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Özyörük, İ. (1995). *The interface of architectural built form and urban outdoor space* [Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Palmer, M. ve Neaverson, P. (1998). *Industrial Archaeology: Principles and Practice* (1. Baskı). Routledge.

Park, S. C. (12 Aralık 2022). *Preservation brief 13 – the repair and thermal upgrading of historic steel windows.* https://www.nps.gov/orgs/1739/upload/preservation-brief-13-steel-windows.pdf

Parsaee, M., Parva, M., & Karimi, B. (2015). Space and Place Concepts Analysis Based on Semiology Approach in Residential Architecture. *HBRC Journal, 11*, 368-383. https://doi.org/10.1016/j.hbrcj.2014.07.001

Perego, F. (1993) *Monumenti Differiti: Il Mattatoio di Testaccio a Roma* (1. Baskı). Clear Yayınevi.

Perinçek, V. S. (2003). *Kamusal alan-kamuya açık özel mekan ilişkisinde geçiş bölgeleri* [Yüsek Lisans Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Pevsner, N. (1998). *Funktion und Form – Die Geschichte der Bauwere des Westens* (1. Baskı). Rogner & Bernhard bei Zweitausendeins.

Piątek, G. (2006). Manufaktura w Łódźi adaptacja XIX-wiecznej fabryki na centrum handlowe. *Architektura Murator, 10*(145), 46-55.

Plevoets, B. ve Van Cleempoel, K. (2013). Adaptive reuse as an emerging discipline: an historic survey. G. Cairns (Ed.), *Reinventing architecture and interiors: a socio-political view on building adaptation* içinde (13-32). Libri Publishers.

Putzolu, R. ve Bosch, M. (2018). The 19th century iron architecture of industrial buildings. A formal and constructive comparison between two case studies. *Heritage 2018,* 1491-1501.

Raimondi, A. (2021). A Slaughterhouse Pavilion Becomes an Architectural Library in Rome. *De Gruyter,* 305-318. https://doi.org/10.1515/9783110679663-021

Rigamonti, D. (5 Temmuz 2021). *External environment.* Designing Buildings. https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/External_environment

Roders, A. P. ve Oers, R. (2011). Editorial: Bridging Cultural Heritage And Sustainable Development. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development, 1*(1), 5-11.

Rodopoulou, T. C. (2020). *Control Schift. European industrial heritage reuse in review* [Doktora Tezi]. Delft Üniversitesi.

Rowley, A. (1996). Mixed-use development: ambiguous concept, simplistic analysis and wishful thinking? *Planing Practice & Research, 11*(1), 85-98. https://doi.org/10.1080/02697459650036477

Schmid, M. (2008). *Phönix aus der Asche. Die Umnutzung der Brikettfabrik Grube Carl in Frechen nützt allen: den neuen Bewohnern, den Denkmalschützern und den Nachbarn.* DAB Deutsches Architektenblatt. https://www.dabonline.de/2008/11/01/phonix-aus-der-asche/ (20 Şubat 2024).

Schmitz, N. (12 Nisan 2024). *Brikettfabrik Grube Carl.* KuLaDig. https://www.kuladig.de/Objektansicht/O-136465-20150818-11

Šekularac, N., Ivanovic-Šekularac, J., Petrovski, A., Macut, N., Radojevi, M. (2020). Restoration of a historic building in order to improve energy efficiency and energy saving—case study—the dining room within the Zica monastery property. *Mdpi Sustainability Journal, 12*(15), 6271.

Spatial Agency. (15 Ekim 2023). *Stalker/Osservatorio Nomade*. https://www.spatialagency.net/

Stefański, K. (2008). *Atlas architektury dawnej Łódźi* (1. Baskı). Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódźkie.

Stratton, M. (2000). *Industrial Buildings: Conservation and Regeneration*. (1. Baskı). E&FN Spon.

Suher, H., Ocakçı, M., Karabay, A.H., Ertekin, Ö. (2004). An Indicator of Sustainable Development: Urban Identity. *ITÜ AZ Dergisi, 1*(2), 26-42.

Sutherland, R. J. M. (1988). *Structural Iron 1750-1850* (1. Baskı). Routledge.

Szpakowska-Loranc, E. ve Matusik, A. (2020). Łódź - Towards a resilient city. *Cities, 107.*
https://doi.org/10.1016/j.cities.2020.102936

Tan, Y., Shen, L. ve Langston, C. (2012). A Fuzzy Approach for Adaptive Reuse Selection of Industrial Buildings in Hong Kong. *International Journal of Strategic Property Management, 18,* 66–76.

Taylor, J. ve Cassar, M. (2008). Representation and intervention: The symbiotic relationship of conservation and value. *Studies in Conservation, 53*(1), 7–11.
https://doi.org/10.1179/sic.2008.53.Supplement-1.7

T.C. Kültür Bakanlığı. (1999). *(660 nolu İlke Kararı) Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları*. https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html

The Construction Center. (20 Mayıs 2021). *External works explained.* https://www.theconstructioncentre.co.uk/products/external-works/

Tolou Del, M. S. T. ve Tabrizi, S. K. (2020). A methodological assessment of the importance of physical values in architectural conservation using Shannon entropy method. *Journal of Cultural Heritage, 44,* 135-151.

Trinder, B. (2021). *European industrial heritage: the international story. [Broşür] https://euagenda.eu/upload/publications/erih-brochure-european-industrial-heritage-06-2021.pdf*

Tuna, A. (2016). Arkeolojik peyzajların sunumunda kullanılsan yapısal unsurların irdelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 6*(13), 131-146.

Tülücü, T. A. (2007). *Adana kenti tarihi endüstri yapılarının yapısal analizi ve korunmaları için yöntem araştırması* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Türkçü, H. Ç. (2003). *Çağdaş Taşıyıcı Sistemler* (1. Baskı). Birsen Yayınevi.

Tweed, C. ve Suterhland, M. (2007). Built Cultural Heritage and Sustainable Urban Development. *Elsevier Landscape and Urban Planning, 83,* 62-69.

UN Documents. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm

UNESCO. (2005). *Operational guidelines for the implementation of the world heritage convention.*
https://whc.unesco.org/en/guidelines/

Ureche, T.C. (2013). *Minimal intervention and decision making in conserving the built heritage* [Yüksek Lisans Tezi]. Carleton Üniversitesi.

Yaldız, E. (2003). *Konya'daki medrese yapılarının yeniden kullanım koşullarına göre değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Yaldız, E. ve Asatekin, N. G. (2016). Anıtsal yapıların kullanım sürecinde değerlendirilmesine yönelik bir model önerisi. *METU JFA, 33*(2), 161-182.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6.Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Van der Donckt, M. (2008). Innovative presentation techniquesin the Ename project. *MARQ Arqueologia y Museos, 3,* 131-136.

Vincent, T. (2006). *Manufaktura Belgeseli* [Film]. Muzeum Fabryki; Group Apsys.

Vonka, M. (2013). *New functions of the old factory chimneys*. Central Europe towards Sustainable Buildings CESB13 Konferansı. Prag.

Voordt, T.J.M. (2005). *Architecture in use: an introduction to the programming, design and evaluation of buildings* (1. Baskı). Architectural Press.

Walczak, A. M. ve Walczak A. K. (2024). Adaptive re-use of Industrial heritage in Lodz, Poland. *Internetional Journal of Conservation Science, 15(2),* 955-966.

Wahaj, F. (2019). Architectural elements of a building. Journal of Research in Infrastructure Designing. *HBRP Publication, 2*(2), 1-3.

Wilkinson, S., Reed, R. ve Kimberley, J. (2009). Using building adaptive reuse to deliver sustainability in Australia. *Structural Survey, 27,* 46-61.

Yanfang, X. ve Yinling, C. (2012). Cultural Industrialization: A Value Realizing Path for Industrial Heritage. *Cross Cultural Communications, 8*(6), 104-107.

Yung, E. H. K. ve Chan, E. H. W. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: Towards the goals of sustainable, low carbon cities. *Habitat International, 36*, 352-361.

Yüksek, İ. (2012). *Taşıyıcı sistem ders notları*. Kırklareli Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi.

Zakar, L. ve Eyüpgiller, K. K. (2015). Mimari restorasyon koruma teknik ve yöntemleri. (2. Baskı). Yem Yayın.

EK 1: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları

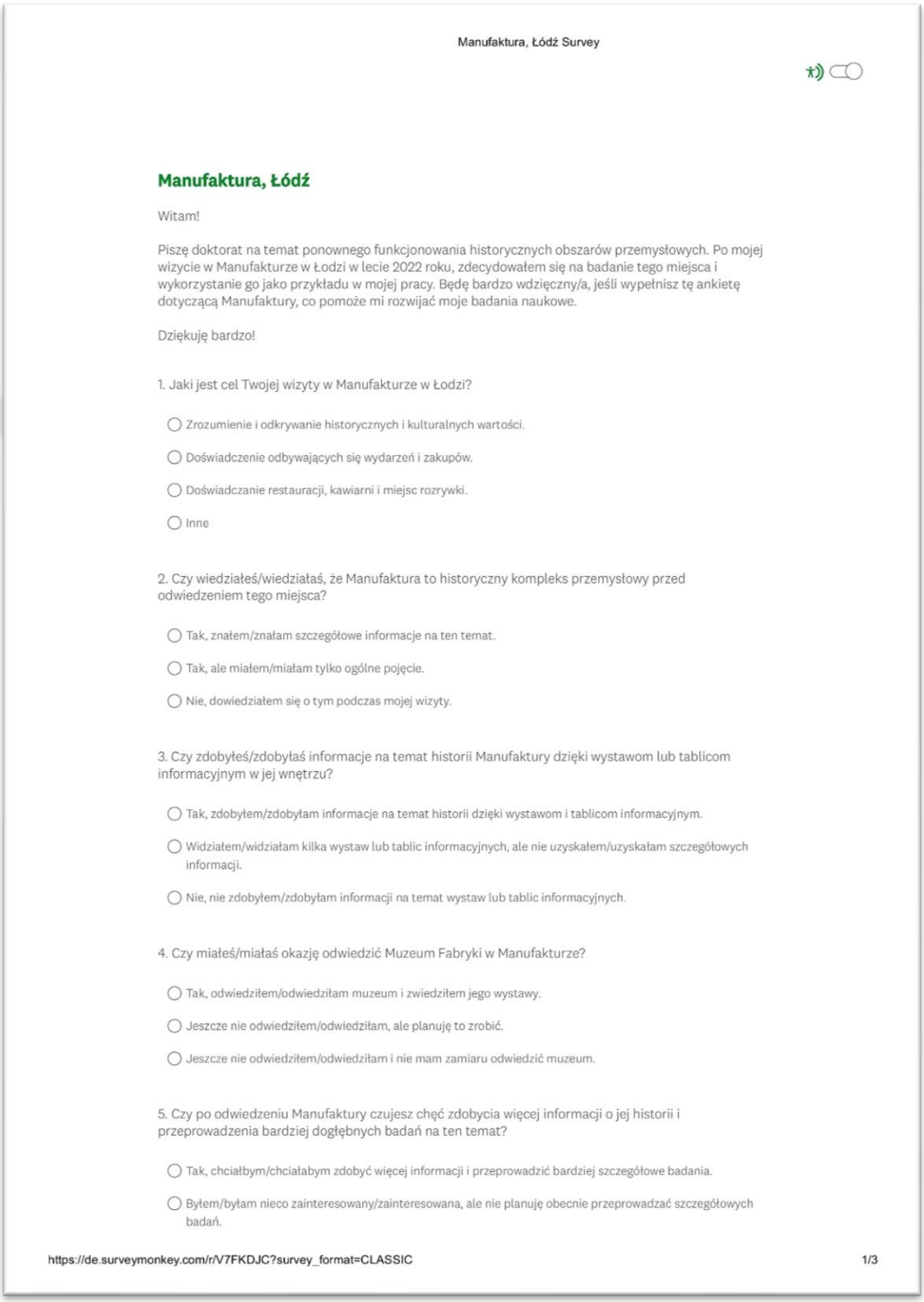

Manufaktura, Łódź Survey

Manufaktura, Łódź

Witam!

Piszę doktorat na temat ponownego funkcjonowania historycznych obszarów przemysłowych. Po mojej wizycie w Manufakturze w Łodzi w lecie 2022 roku, zdecydowałem się na badanie tego miejsca i wykorzystanie go jako przykładu w mojej pracy. Będę bardzo wdzięczny/a, jeśli wypełnisz tę ankietę dotyczącą Manufaktury, co pomoże mi rozwijać moje badania naukowe.

Dziękuję bardzo!

1. Jaki jest cel Twojej wizyty w Manufakturze w Łodzi?

- ◯ Zrozumienie i odkrywanie historycznych i kulturalnych wartości.
- ◯ Doświadczenie odbywających się wydarzeń i zakupów.
- ◯ Doświadczanie restauracji, kawiarni i miejsc rozrywki.
- ◯ Inne

2. Czy wiedziałeś/wiedziałaś, że Manufaktura to historyczny kompleks przemysłowy przed odwiedzeniem tego miejsca?

- ◯ Tak, znałem/znałam szczegółowe informacje na ten temat.
- ◯ Tak, ale miałem/miałam tylko ogólne pojęcie.
- ◯ Nie, dowiedziałem się o tym podczas mojej wizyty.

3. Czy zdobyłeś/zdobyłaś informacje na temat historii Manufaktury dzięki wystawom lub tablicom informacyjnym w jej wnętrzu?

- ◯ Tak, zdobyłem/zdobyłam informacje na temat historii dzięki wystawom i tablicom informacyjnym.
- ◯ Widziałem/widziałam kilka wystaw lub tablic informacyjnych, ale nie uzyskałem/uzyskałam szczegółowych informacji.
- ◯ Nie, nie zdobyłem/zdobyłam informacji na temat wystaw lub tablic informacyjnych.

4. Czy miałeś/miałaś okazję odwiedzić Muzeum Fabryki w Manufakturze?

- ◯ Tak, odwiedziłem/odwiedziłam muzeum i zwiedziłem jego wystawy.
- ◯ Jeszcze nie odwiedziłem/odwiedziłam, ale planuję to zrobić.
- ◯ Jeszcze nie odwiedziłem/odwiedziłam i nie mam zamiaru odwiedzić muzeum.

5. Czy po odwiedzeniu Manufaktury czujesz chęć zdobycia więcej informacji o jej historii i przeprowadzenia bardziej dogłębnych badań na ten temat?

- ◯ Tak, chciałbym/chciałabym zdobyć więcej informacji i przeprowadzić bardziej szczegółowe badania.
- ◯ Byłem/byłam nieco zainteresowany/zainteresowana, ale nie planuję obecnie przeprowadzać szczegółowych badań.

https://de.surveymonkey.com/r/V7FKDJC?survey_format=CLASSIC 1/3

EK 1: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları (devamı)

- ◯ Nie, nie potrzebuję więcej informacji ani dogłębnych badań.

6. Jak mocno odczuwasz historyczne i kulturowe znaczenie Manufaktury w Łodzi podczas Twojej wizyty?

- ◯ Podczas mojej wizyty w Manufakturze mocno odczuwałem/odczuwałam jej historyczne i kulturowe znaczenie.
- ◯ Czułem/czułam to tylko częściowo, ale nie byłem/byłam tego całkowicie świadomy/świadoma.
- ◯ Podczas mojej wizyty nie czułem/czułam mocno historycznego i kulturowego znaczenia Manufaktury.

7. Czy Manufaktura w Łodzi spełniła Twoje oczekiwania jako miejsce, w którym można odkrywać historię, kulturę i sztukę?

- ◯ Tak, Manufaktura spełniła moje oczekiwania jako miejsce odkrywania historii, kultury i sztuki.
- ◯ Było blisko spełnienia moich oczekiwań, ale oczekiwałem/oczekiwałam więcej.
- ◯ Nie, nie spełniła moich oczekiwań jako miejsce odkrywania historii, kultury i sztuki.

8. Czy poleciłbyś/poleciłabyś innym osobom odwiedzenie Manufaktury w Łodzi ze względu na jej historyczne i kulturalne wartości?

- ◯ Tak, zdecydowanie poleciłbym/poleciłabym innym osobom odwiedzenie Manufaktury z powodu jej historycznych i kulturalnych wartości.
- ◯ Byłoby to zależne od preferencji i zainteresowań danej osoby.
- ◯ Nie poleciłbym/nie poleciłabym odwiedzenia Manufaktury ze względu na jej historyczne i kulturalne wartości.

9. Jak uważasz, jak równowaga między historycznymi i współczesnymi elementami została osiągnięta w przypadku Łodzi Manufaktury?

- ◯ Elementy historyczne dominują i jest osiągnięta równowaga.
- ◯ Elementy współczesne dominują i równowaga jest zachwiana.
- ◯ Istnieje równowaga między elementami historycznymi a współczesnymi.

10. Czy uważasz, że poprzez rewitalizację Łodzi Manufaktury wzrasta świadomość społeczna dotycząca ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego?

- ◯ Tak, świadomość społeczna wzrosła w kwestii dziedzictwa historycznego i kulturowego.
- ◯ Częściowo, u niektórych osób wzrosła świadomość, ale ogólnie jest ograniczona.
- ◯ Nie, świadomość społeczna dotycząca dziedzictwa historycznego i kulturowego nie zmieniła się lub zmniejszyła się z czasem.

11. Czy posiada Pan/Pani wiedzę na temat znaczenia Manufaktury w historii miasta Łódź?

- ◯ Miałem/am okazję zdobyć wiedzę na ten temat podczas wizyt w tym miejscu.
- ◯ Poza moimi wizytami miałem/am okazję dowiedzieć się więcej o tym zagadnieniu za pośrednictwem źródeł ustnych i pisemnych.
- ◯ Nie posiadam wiedzy na ten temat.

EK 1: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları (devamı)

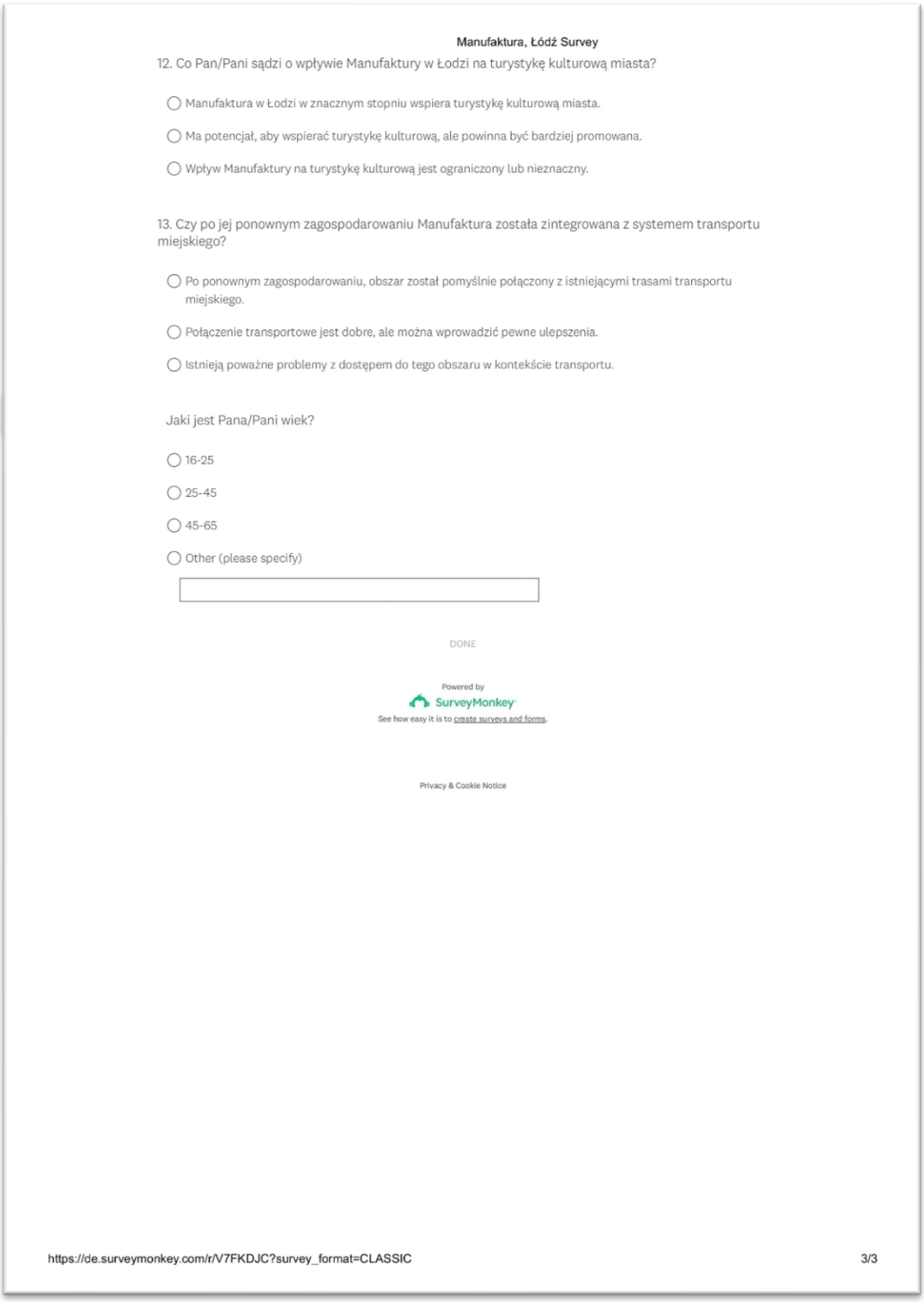

Manufaktura, Łódź Survey

12. Co Pan/Pani sądzi o wpływie Manufaktury w Łodzi na turystykę kulturową miasta?

- ◯ Manufaktura w Łodzi w znacznym stopniu wspiera turystykę kulturową miasta.
- ◯ Ma potencjał, aby wspierać turystykę kulturową, ale powinna być bardziej promowana.
- ◯ Wpływ Manufaktury na turystykę kulturową jest ograniczony lub nieznaczny.

13. Czy po jej ponownym zagospodarowaniu Manufaktura została zintegrowana z systemem transportu miejskiego?

- ◯ Po ponownym zagospodarowaniu, obszar został pomyślnie połączony z istniejącymi trasami transportu miejskiego.
- ◯ Połączenie transportowe jest dobre, ale można wprowadzić pewne ulepszenia.
- ◯ Istnieją poważne problemy z dostępem do tego obszaru w kontekście transportu.

Jaki jest Pana/Pani wiek?

- ◯ 16-25
- ◯ 25-45
- ◯ 45-65
- ◯ Other (please specify)

DONE

Powered by SurveyMonkey
See how easy it is to create surveys and forms.

Privacy & Cookie Notice

https://de.surveymonkey.com/r/V7FKDJC?survey_format=CLASSIC 3/3

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları

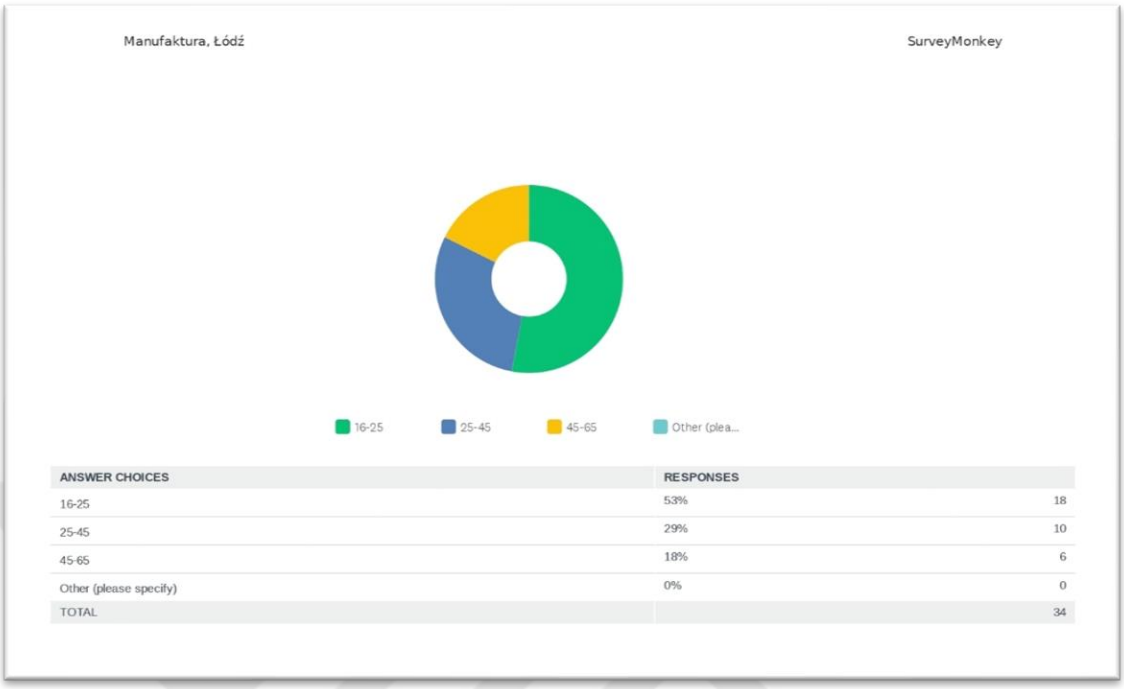

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
16-25	53%	18
25-45	29%	10
45-65	18%	6
Other (please specify)	0%	0
TOTAL		34

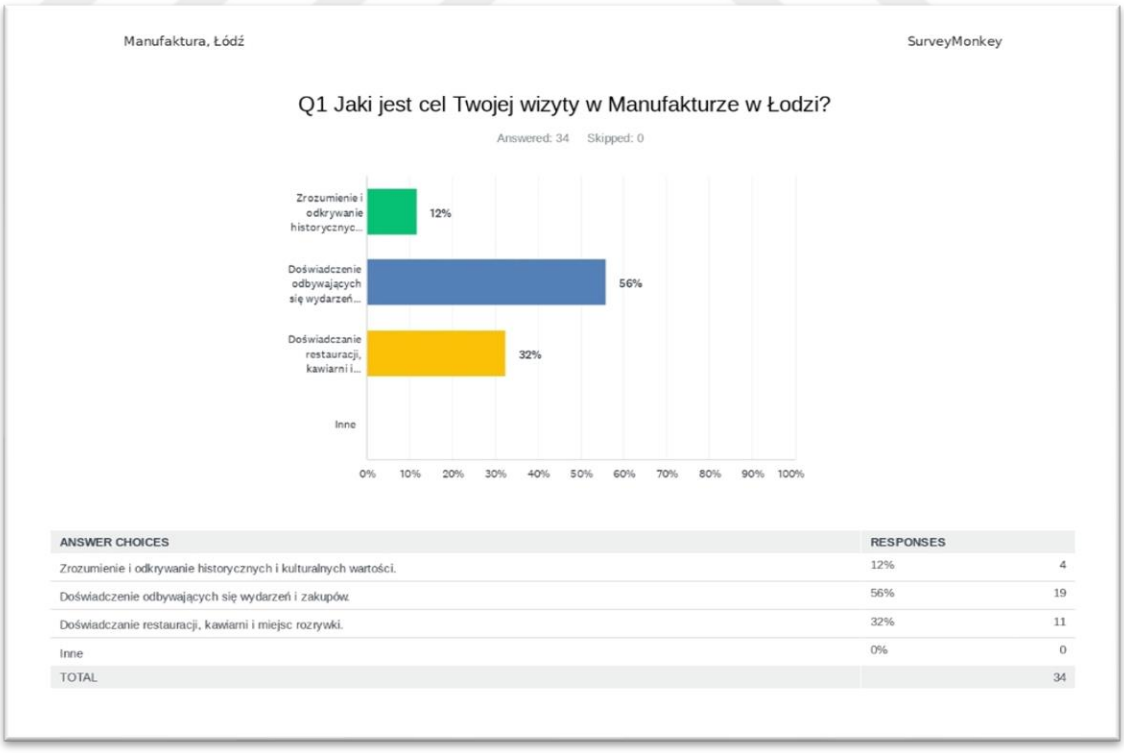

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Zrozumienie i odkrywanie historycznych i kulturalnych wartości.	12%	4
Doświadczenie odbywających się wydarzeń i zakupów.	56%	19
Doświadczanie restauracji, kawiarni i miejsc rozrywki.	32%	11
Inne	0%	0
TOTAL		34

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q2 Czy wiedziałeś/wiedziałaś, że Manufaktura to historyczny kompleks przemysłowy przed odwiedzeniem tego miejsca?

Answered: 34 Skipped: 0

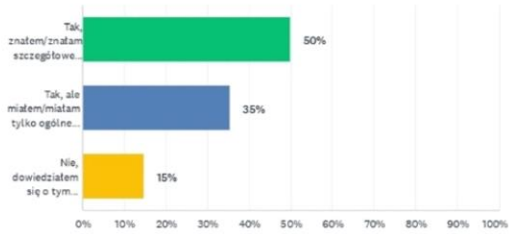

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, znałem/znałam szczegółowe informacje na ten temat.	50%	17
Tak, ale miałem/miałam tylko ogólne pojęcie.	35%	12
Nie, dowiedziałem się o tym podczas mojej wizyty.	15%	5
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q3 Czy zdobyłeś/zdobyłaś informacje na temat historii Manufaktury dzięki wystawom lub tablicom informacyjnym w jej wnętrzu?

Answered: 34 Skipped: 0

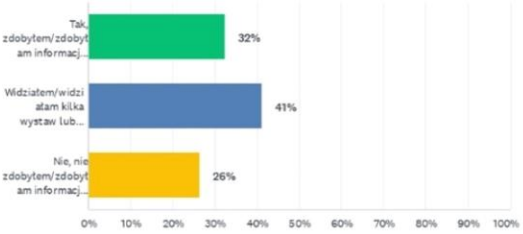

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, zdobyłem/zdobyłam informacje na temat historii dzięki wystawom i tablicom informacyjnym.	32%	11
Widziałem/widziałam kilka wystaw lub tablic informacyjnych, ale nie uzyskałem/uzyskałam szczegółowych informacji.	41%	14
Nie, nie zdobyłem/zdobyłam informacji na temat wystaw lub tablic informacyjnych.	26%	9
TOTAL		34

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q4 Czy miałeś/miałaś okazję odwiedzić Muzeum Fabryki w Manufakturze?

Answered: 34 Skipped: 0

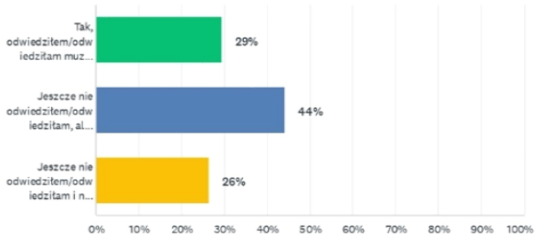

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, odwiedziłem/odwiedziłam muzeum i zwiedziłem jego wystawy.	29%	10
Jeszcze nie odwiedziłem/odwiedziłam, ale planuję to zrobić.	44%	15
Jeszcze nie odwiedziłem/odwiedziłam i nie mam zamiaru odwiedzić muzeum.	26%	9
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q5 Czy po odwiedzeniu Manufaktury czujesz chęć zdobycia więcej informacji o jej historii i przeprowadzenia bardziej dogłębnych badań na ten temat?

Answered: 34 Skipped: 0

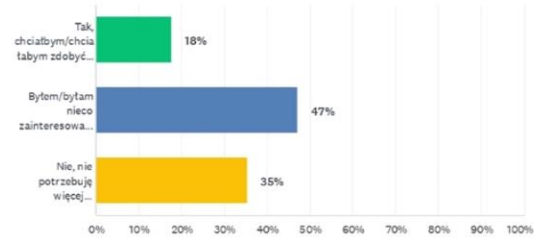

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, chciałbym/chciałabym zdobyć więcej informacji i przeprowadzić bardziej szczegółowe badania.	18%	6
Byłem/byłam nieco zainteresowany/zainteresowana, ale nie planuję obecnie przeprowadzać szczegółowych badań.	47%	16
Nie, nie potrzebuję więcej informacji ani dogłębnych badań.	35%	12
TOTAL		34

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q6 Jak mocno odczuwasz historyczne i kulturowe znaczenie Manufaktury w Łodzi podczas Twojej wizyty?

Answered: 34 Skipped: 0

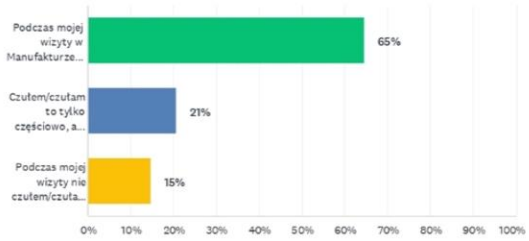

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Podczas mojej wizyty w Manufakturze mocno odczuwałem/odczuwałam jej historyczne i kulturowe znaczenie.	65%	22
Czułem/czułam to tylko częściowo, ale nie byłem/byłam tego całkowicie świadomy/świadoma.	21%	7
Podczas mojej wizyty nie czułem/czułam mocno historycznego i kulturowego znaczenia Manufaktury.	15%	5
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q7 Czy Manufaktura w Łodzi spełniła Twoje oczekiwania jako miejsce, w którym można odkrywać historię, kulturę i sztukę?

Answered: 33 Skipped: 1

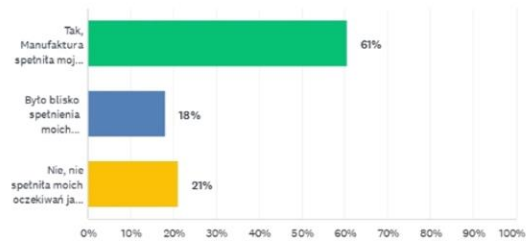

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, Manufaktura spełniła moje oczekiwania jako miejsce odkrywania historii, kultury i sztuki.	61%	20
Było blisko spełnienia moich oczekiwań, ale oczekiwałem/oczekiwałam więcej.	18%	6
Nie, nie spełniła moich oczekiwań jako miejsce odkrywania historii, kultury i sztuki.	21%	7
TOTAL		33

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q8 Czy poleciłbyś/poleciłabyś innym osobom odwiedzenie Manufaktury w Łodzi ze względu na jej historyczne i kulturalne wartości?

Answered: 34 Skipped: 0

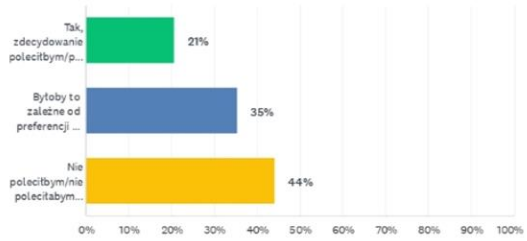

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, zdecydowanie poleciłbym/poleciłabym innym osobom odwiedzenie Manufaktury z powodu jej historycznych i kulturalnych wartości.	21%	7
Byłoby to zależne od preferencji i zainteresowań danej osoby.	35%	12
Nie poleciłbym/nie poleciłabym odwiedzenia Manufaktury ze względu na jej historyczne i kulturalne wartości.	44%	15
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q9 Jak uważasz, jak równowaga między historycznymi i współczesnymi elementami została osiągnięta w przypadku Łodzi Manufaktury?

Answered: 34 Skipped: 0

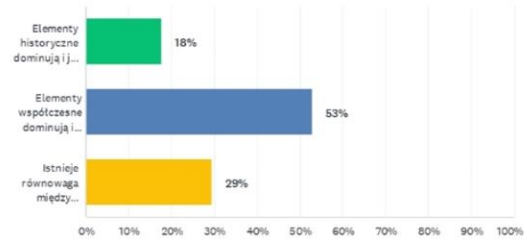

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Elementy historyczne dominują i jest osiągnięta równowaga.	18%	6
Elementy współczesne dominują i równowaga jest zachwiana.	53%	18
Istnieje równowaga między elementami historycznymi a współczesnymi.	29%	10
TOTAL		34

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q10 Czy uważasz, że poprzez rewitalizację Łodzi Manufaktury wzrasta świadomość społeczna dotycząca ochrony dziedzictwa historycznego i kulturowego?

Answered: 34 Skipped: 0

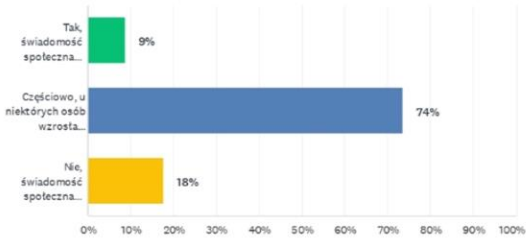

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Tak, świadomość społeczna wzrosła w kwestii dziedzictwa historycznego i kulturowego.	9%	3
Częściowo, u niektórych osób wzrosła świadomość, ale ogólnie jest ograniczona.	74%	25
Nie, świadomość społeczna dotycząca dziedzictwa historycznego i kulturowego nie zmieniła się lub zmniejszyła się z czasem.	18%	6
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q11 Czy posiada Pan/Pani wiedzę na temat znaczenia Manufaktury w historii miasta Łódź?

Answered: 34 Skipped: 0

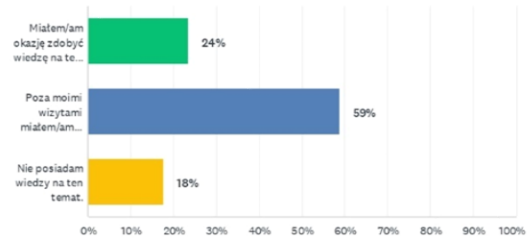

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Miałem/am okazję zdobyć wiedzę na ten temat podczas wizyt w tym miejscu.	24%	8
Poza moimi wizytami miałem/am okazję dowiedzieć się więcej o tym zagadnieniu za pośrednictwem źródeł ustnych i pisemnych.	59%	20
Nie posiadam wiedzy na ten temat.	18%	6
TOTAL		34

EK 2: Manufaktura, Polonya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q12 Co Pan/Pani sądzi o wpływie Manufaktury w Łodzi na turystykę kulturową miasta?

Answered: 34 Skipped: 0

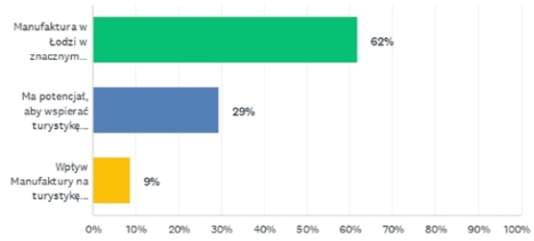

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Manufaktura w Łodzi w znacznym stopniu wspiera turystykę kulturową miasta.	62%	21
Ma potencjał, aby wspierać turystykę kulturową, ale powinna być bardziej promowana.	29%	10
Wpływ Manufaktury na turystykę kulturową jest ograniczony lub nieznaczny.	9%	3
TOTAL		34

Manufaktura, Łódź SurveyMonkey

Q13 Czy po jej ponownym zagospodarowaniu Manufaktura została zintegrowana z systemem transportu miejskiego?

Answered: 34 Skipped: 0

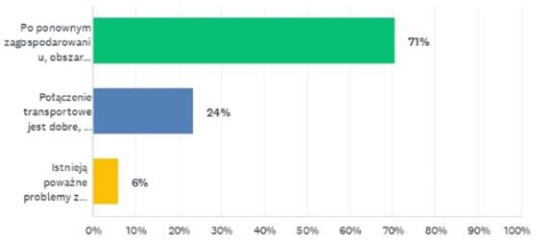

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Po ponownym zagospodarowaniu, obszar został pomyślnie połączony z istniejącymi trasami transportu miejskiego.	71%	24
Połączenie transportowe jest dobre, ale można wprowadzić pewne ulepszenia.	24%	8
Istnieją poważne problemy z dostępem do tego obszaru w kontekście transportu.	6%	2
TOTAL		34

EK 3: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio

Questionario - Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio

Salve,

Attualmente sto scrivendo una tesi di dottorato sulla riqualificazione delle aree industriali storiche, e l'Ex-mattatoio rappresenta una parte significativa del mio lavoro di ricerca.

Sarei estremamente grato/a se poteste compilare il seguente questionario riguardante l'Ex-mattatoio, così da poter arricchire il mio lavoro scientifico.

- Rispondere al questionario non vi ruberà secoli, ve lo prometto! :) -

Grazie mille!

Deniz Cakar

1. Qual è il principale motivo della vostra visita all'Ex-Mattatoio?

- ◯ Per scopi educativi
- ◯ Per partecipare ad attività artistiche o culturali
- ◯ Per comprendere e scoprire il patrimonio storico e culturale
- ◯ Altro (si prega di specificare)

2. Prima di visitare l'Ex-Mattatoio, quanto eravate informati sulla sua storia?

- ◯ Sì, avevate conoscenze dettagliate.
- ◯ Sì, ma avevate solo un'idea generale.
- ◯ No, avete acquisito queste informazioni dopo la visita.

3. Durante il tempo trascorso nel complesso dell'Ex-Mattatoio, in che misura avete percepito il suo significato storico e culturale?

- ◯ Durante la visita, avete percepito chiaramente l'importanza storica e culturale dell'Ex-Mattatoio.
- ◯ Avete percepito parzialmente il suo significato storico e culturale.
- ◯ Non avete molto percepito l'importanza storica e culturale dell'Ex-Mattatoio durante la vostra visita.

4. Qual è stata la vostra principale fonte di informazioni sulla storia dell'Ex-Mattatoio?

- ◯ Gli elementi/architetture originali conservati del sito storico
- ◯ Narrazioni orali o scritte
- ◯ Varie attività

5. Dopo la vostra visita all'Ex-Mattatoio, avete sentito il desiderio di ottenere ulteriori informazioni o di fare ricerche approfondite sulla sua storia e trasformazione?

- ◯ Sì, desiderate ottenere più informazioni e fare ricerche.
- ◯ Siete un po' interessati, ma al momento non state considerando di fare ricerche approfondite.
- ◯ No, non sentite la necessità di ulteriori informazioni o ricerche.

EK 3: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları (devamı)

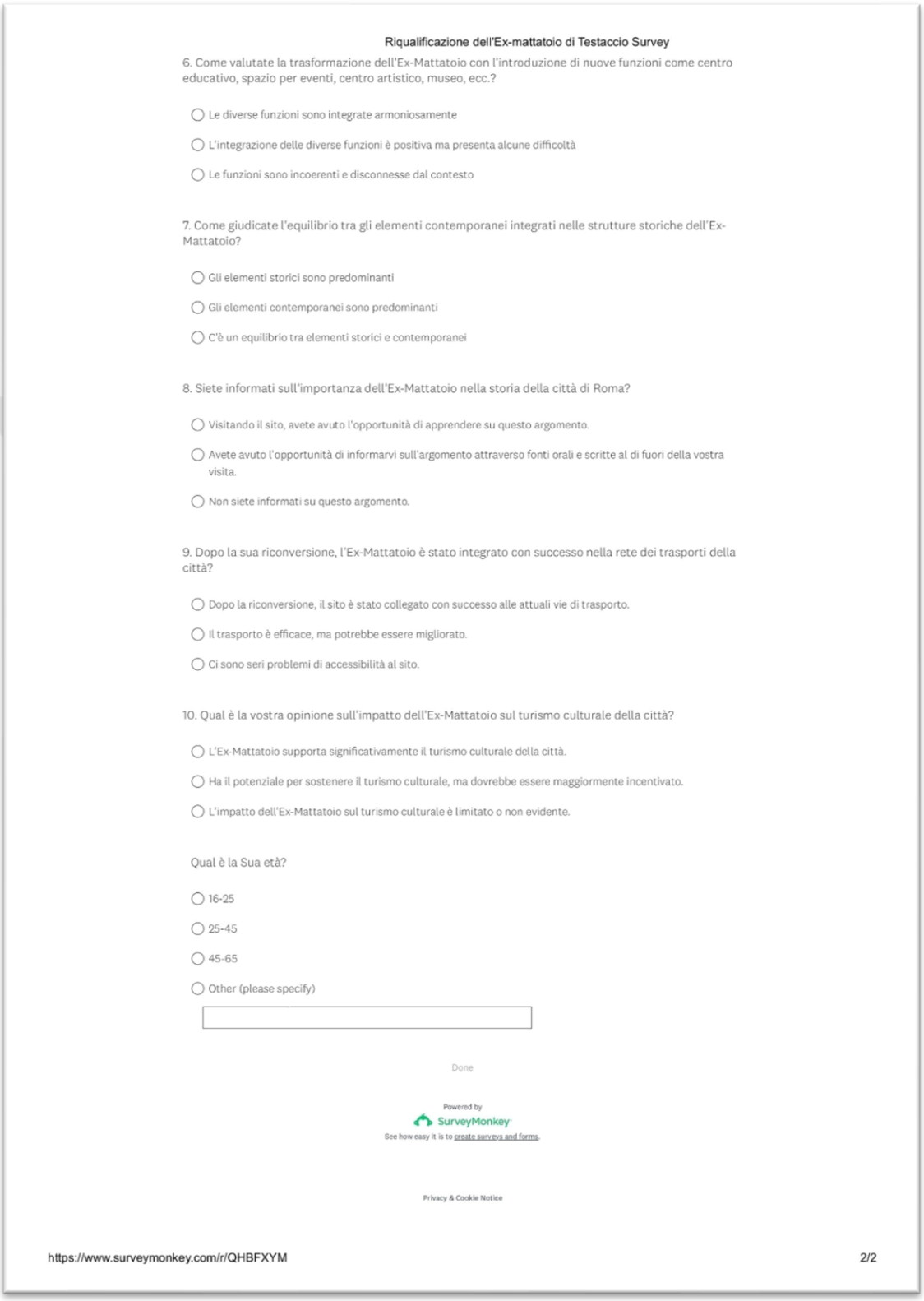

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio Survey

6. Come valutate la trasformazione dell'Ex-Mattatoio con l'introduzione di nuove funzioni come centro educativo, spazio per eventi, centro artistico, museo, ecc.?

- ◯ Le diverse funzioni sono integrate armoniosamente
- ◯ L'integrazione delle diverse funzioni è positiva ma presenta alcune difficoltà
- ◯ Le funzioni sono incoerenti e disconnesse dal contesto

7. Come giudicate l'equilibrio tra gli elementi contemporanei integrati nelle strutture storiche dell'Ex-Mattatoio?

- ◯ Gli elementi storici sono predominanti
- ◯ Gli elementi contemporanei sono predominanti
- ◯ C'è un equilibrio tra elementi storici e contemporanei

8. Siete informati sull'importanza dell'Ex-Mattatoio nella storia della città di Roma?

- ◯ Visitando il sito, avete avuto l'opportunità di apprendere su questo argomento.
- ◯ Avete avuto l'opportunità di informarvi sull'argomento attraverso fonti orali e scritte al di fuori della vostra visita.
- ◯ Non siete informati su questo argomento.

9. Dopo la sua riconversione, l'Ex-Mattatoio è stato integrato con successo nella rete dei trasporti della città?

- ◯ Dopo la riconversione, il sito è stato collegato con successo alle attuali vie di trasporto.
- ◯ Il trasporto è efficace, ma potrebbe essere migliorato.
- ◯ Ci sono seri problemi di accessibilità al sito.

10. Qual è la vostra opinione sull'impatto dell'Ex-Mattatoio sul turismo culturale della città?

- ◯ L'Ex-Mattatoio supporta significativamente il turismo culturale della città.
- ◯ Ha il potenziale per sostenere il turismo culturale, ma dovrebbe essere maggiormente incentivato.
- ◯ L'impatto dell'Ex-Mattatoio sul turismo culturale è limitato o non evidente.

Qual è la Sua età?

- ◯ 16-25
- ◯ 25-45
- ◯ 45-65
- ◯ Other (please specify)

Done

Powered by SurveyMonkey
See how easy it is to create surveys and forms.

Privacy & Cookie Notice

https://www.surveymonkey.com/r/QHBFXYM 2/2

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları

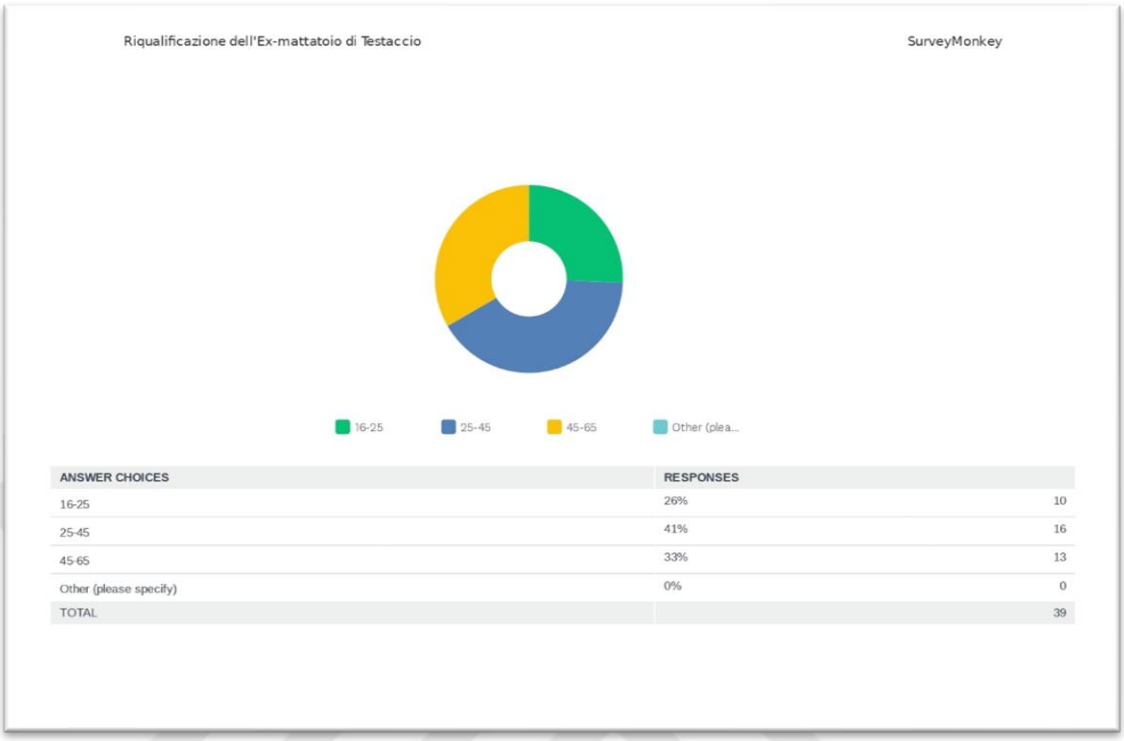

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
16-25	26%	10
25-45	41%	16
45-65	33%	13
Other (please specify)	0%	0
TOTAL		39

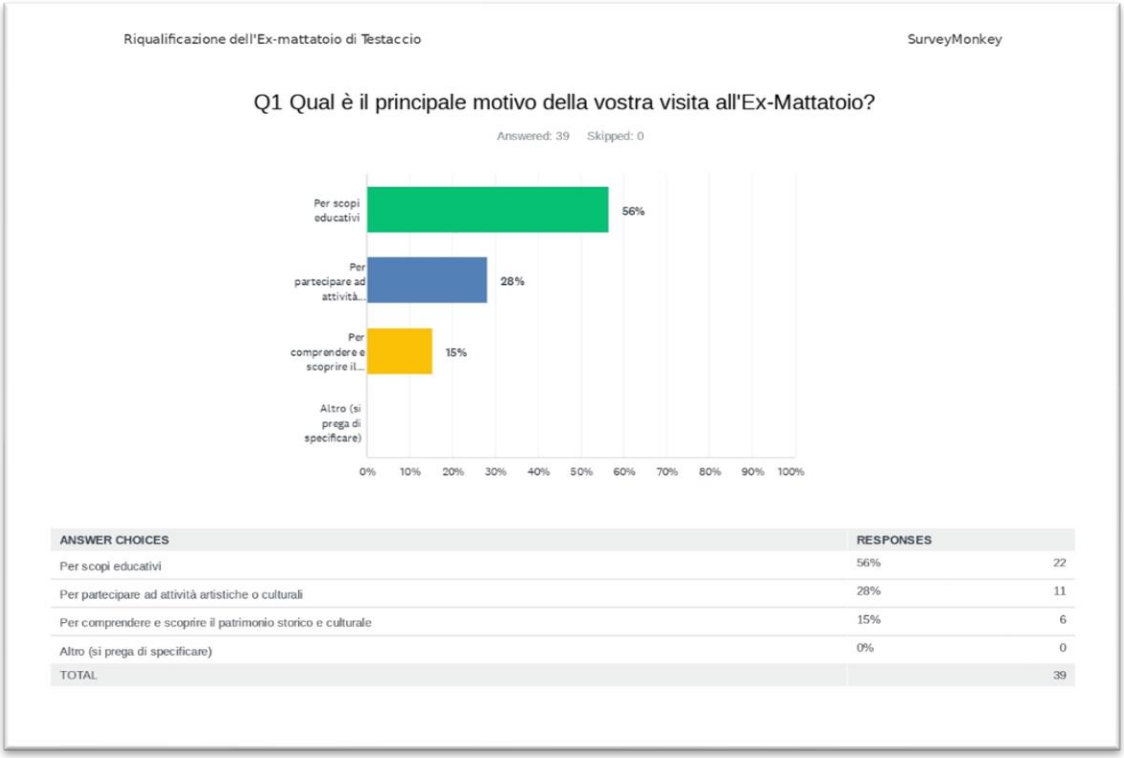

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Per scopi educativi	56%	22
Per partecipare ad attività artistiche o culturali	28%	11
Per comprendere e scoprire il patrimonio storico e culturale	15%	6
Altro (si prega di specificare)	0%	0
TOTAL		39

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q2 Prima di visitare l'Ex-Mattatoio, quanto eravate informati sulla sua storia?

Answered: 39 Skipped: 0

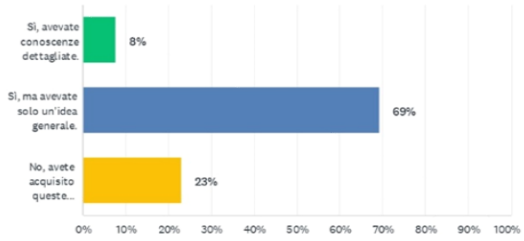

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Sì, avevate conoscenze dettagliate.	8%	3
Sì, ma avevate solo un'idea generale.	69%	27
No, avete acquisito queste informazioni dopo la visita.	23%	9
TOTAL		39

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q3 Durante il tempo trascorso nel complesso dell'Ex-Mattatoio, in che misura avete percepito il suo significato storico e culturale?

Answered: 39 Skipped: 0

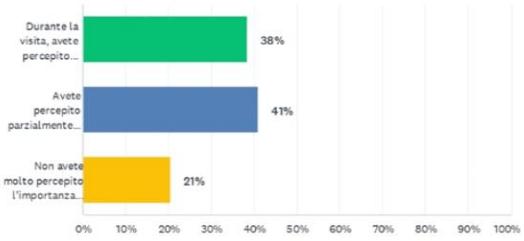

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Durante la visita, avete percepito chiaramente l'importanza storica e culturale dell'Ex-Mattatoio.	38%	15
Avete percepito parzialmente il suo significato storico e culturale.	41%	16
Non avete molto percepito l'importanza storica e culturale dell'Ex-Mattatoio durante la vostra visita.	21%	8
TOTAL		39

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q4 Qual è stata la vostra principale fonte di informazioni sulla storia dell'Ex-Mattatoio?

Answered: 39 Skipped: 0

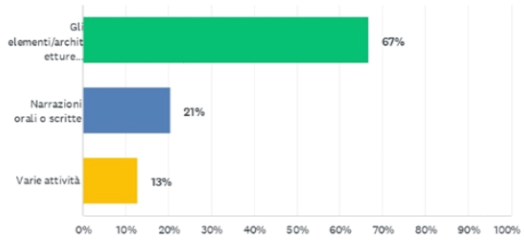

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Gli elementi/architetture originali conservati del sito storico	67%	26
Narrazioni orali o scritte	21%	8
Varie attività	13%	5
TOTAL		39

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q5 Dopo la vostra visita all'Ex-Mattatoio, avete sentito il desiderio di ottenere ulteriori informazioni o di fare ricerche approfondite sulla sua storia e trasformazione?

Answered: 39 Skipped: 0

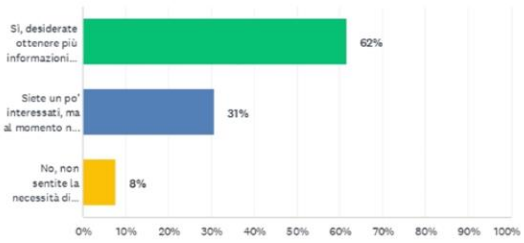

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Sì, desiderate ottenere più informazioni e fare ricerche.	62%	24
Siete un po' interessati, ma al momento non state considerando di fare ricerche approfondite.	31%	12
No, non sentite la necessità di ulteriori informazioni o ricerche.	8%	3
TOTAL		39

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q6 Come valutate la trasformazione dell'Ex-Mattatoio con l'introduzione di nuove funzioni come centro educativo, spazio per eventi, centro artistico, museo, ecc.?

Answered: 39 Skipped: 0

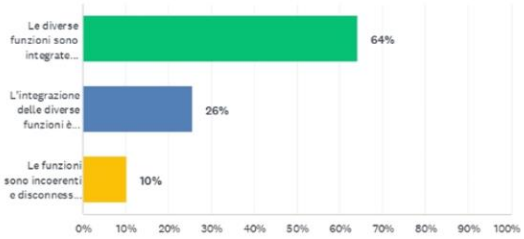

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Le diverse funzioni sono integrate armoniosamente	64%	25
L'integrazione delle diverse funzioni è positiva ma presenta alcune difficoltà	26%	10
Le funzioni sono incoerenti e disconnesse dal contesto	10%	4
TOTAL		39

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q7 Come giudicate l'equilibrio tra gli elementi contemporanei integrati nelle strutture storiche dell'Ex-Mattatoio?

Answered: 39 Skipped: 0

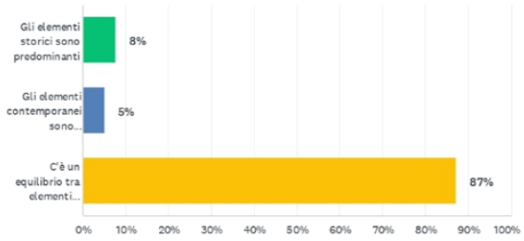

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Gli elementi storici sono predominanti	8%	3
Gli elementi contemporanei sono predominanti	5%	2
C'è un equilibrio tra elementi storici e contemporanei	87%	34
TOTAL		39

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q8 Siete informati sull'importanza dell'Ex-Mattatoio nella storia della città di Roma?

Answered: 39 Skipped: 0

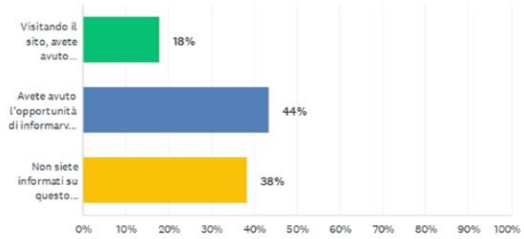

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Visitando il sito, avete avuto l'opportunità di apprendere su questo argomento.	18%	7
Avete avuto l'opportunità di informarvi sull'argomento attraverso fonti orali e scritte al di fuori della vostra visita.	44%	17
Non siete informati su questo argomento.	38%	15
TOTAL		39

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q9 Dopo la sua riconversione, l'Ex-Mattatoio è stato integrato con successo nella rete dei trasporti della città?

Answered: 39 Skipped: 0

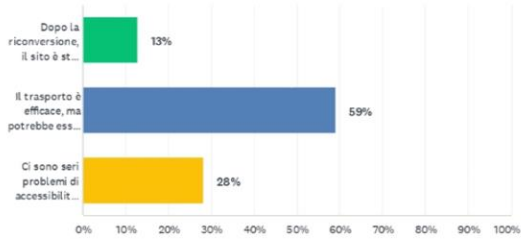

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Dopo la riconversione, il sito è stato collegato con successo alle attuali vie di trasporto.	13%	5
Il trasporto è efficace, ma potrebbe essere migliorato.	59%	23
Ci sono seri problemi di accessibilità al sito.	28%	11
TOTAL		39

EK 4: Ex-Mattatoio, İtalya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

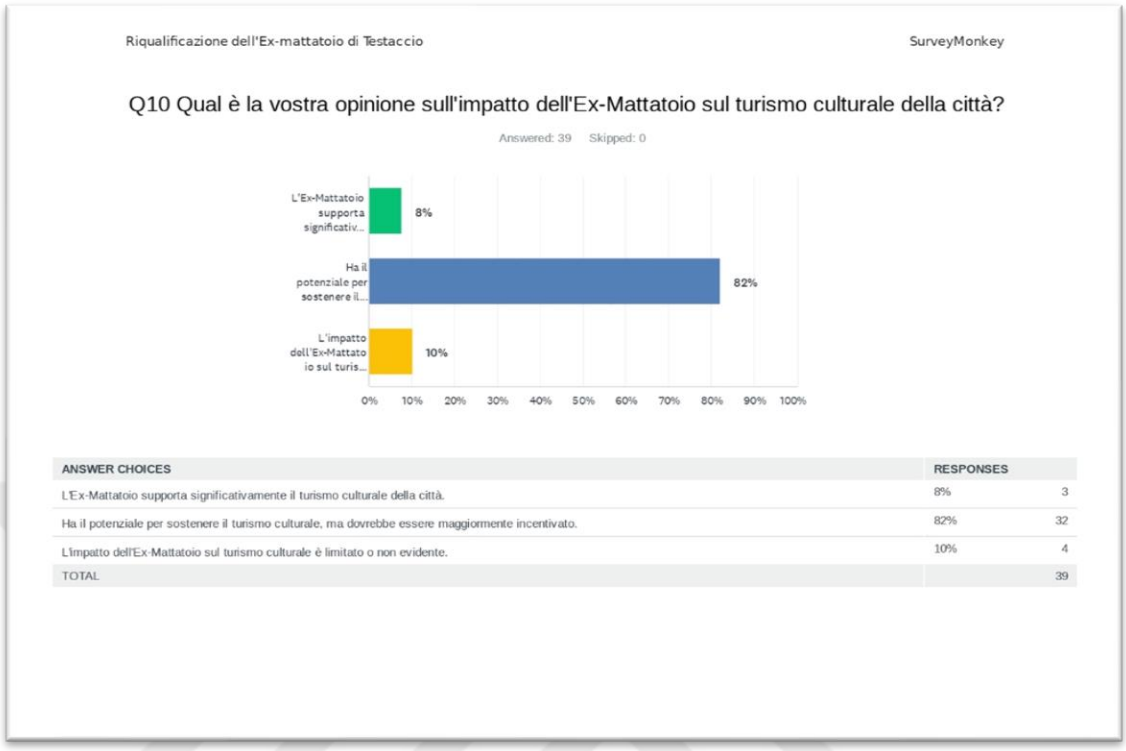

Riqualificazione dell'Ex-mattatoio di Testaccio SurveyMonkey

Q10 Qual è la vostra opinione sull'impatto dell'Ex-Mattatoio sul turismo culturale della città?

Answered: 39 Skipped: 0

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
L'Ex-Mattatoio supporta significativamente il turismo culturale della città.	8%	3
Ha il potenziale per sostenere il turismo culturale, ma dovrebbe essere maggiormente incentivato.	82%	32
L'impatto dell'Ex-Mattatoio sul turismo culturale è limitato o non evidente.	10%	4
TOTAL		39

EK 5: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen

Liebe Frechenerinnen und Frechener,
ich schreibe derzeit meine Doktorarbeit im Bereich Architektur über die Revitalisierung historischer Industriegebiete. Die Brikettfabrik Carl in Frechen ist ein zentraler Bestandteil meiner Forschung.
Ihre Teilnahme an dem folgenden Fragebogen zur Brikettfabrik Carl würde meine wissenschaftliche Arbeit ungemein bereichern.
Das Ausfüllen dauert nur 2-3 Minuten. Ihre Antworten sind von großem Wert!
Vielen herzlichen Dank im Voraus für Ihre Zeit und Mühe!
Mit freundlichen Grüßen,

Deniz Cakar

1. Haben Sie das Brikettfabrik Carl besucht?

- ◯ Ja, ich wohne/arbeite dort.
- ◯ Ja, ich habe einen Tagesbesuch gemacht.
- ◯ Nein, ich hatte noch keinen Grund zu besuchen.

2. Sind Sie über die historische Bedeutung des Brikettfabrik Carl in der Geschichte von Frechen informiert?

- ◯ Ja, ich habe ausführliche Kenntnisse.
- ◯ Ja, aber ich habe nur ein allgemeines Verständnis.
- ◯ Nein, ich habe keine Kenntnisse.

3. Interessieren Sie sich dafür, mehr über die Geschichte und Revitalisierung des Brikettfabrik Carls zu erfahren oder eingehend zu recherchieren?

- ◯ Ja, ich möchte mehr erfahren und recherchieren.
- ◯ Ein bisschen, aber momentan plane ich keine eingehende Recherche.
- ◯ Nein, ich brauche keine weiteren Informationen oder Recherchen.

4. Denken Sie, dass das Brikettfabrik Carl nach der Umnutzung seine historische Identität bewahren konnte?

- ◯ Ja, es ist vollständig bewahrt worden.
- ◯ Teilweise bewahrt.
- ◯ Nein, die historische Identität ist verloren gegangen.

5. Falls Sie das Brikettfabrik Carl besucht haben, in welchem Maße konnten Sie die historische und kulturelle Bedeutung während Ihres Besuchs spüren?

- ◯ Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung des Brikettfabrik Carl während meines Besuchs klar spüren.
- ◯ Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung teilweise spüren.
- ◯ Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung während meines Besuchs kaum spüren.

6. Wie bewerten Sie die Revitalisierung des Brikettfabrik Carls in eine multifunktionale Nutzung (Wohnungen, Arbeitsplätze, Geschäfte, Kindergarten)?

- ◯ Sie sind gut integriert und schaffen eine harmonische Struktur.
- ◯ Die Kombination verschiedener Funktionen ist positiv, aber es gibt einige Unstimmigkeiten.

EK 5: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Soruları (devamı)

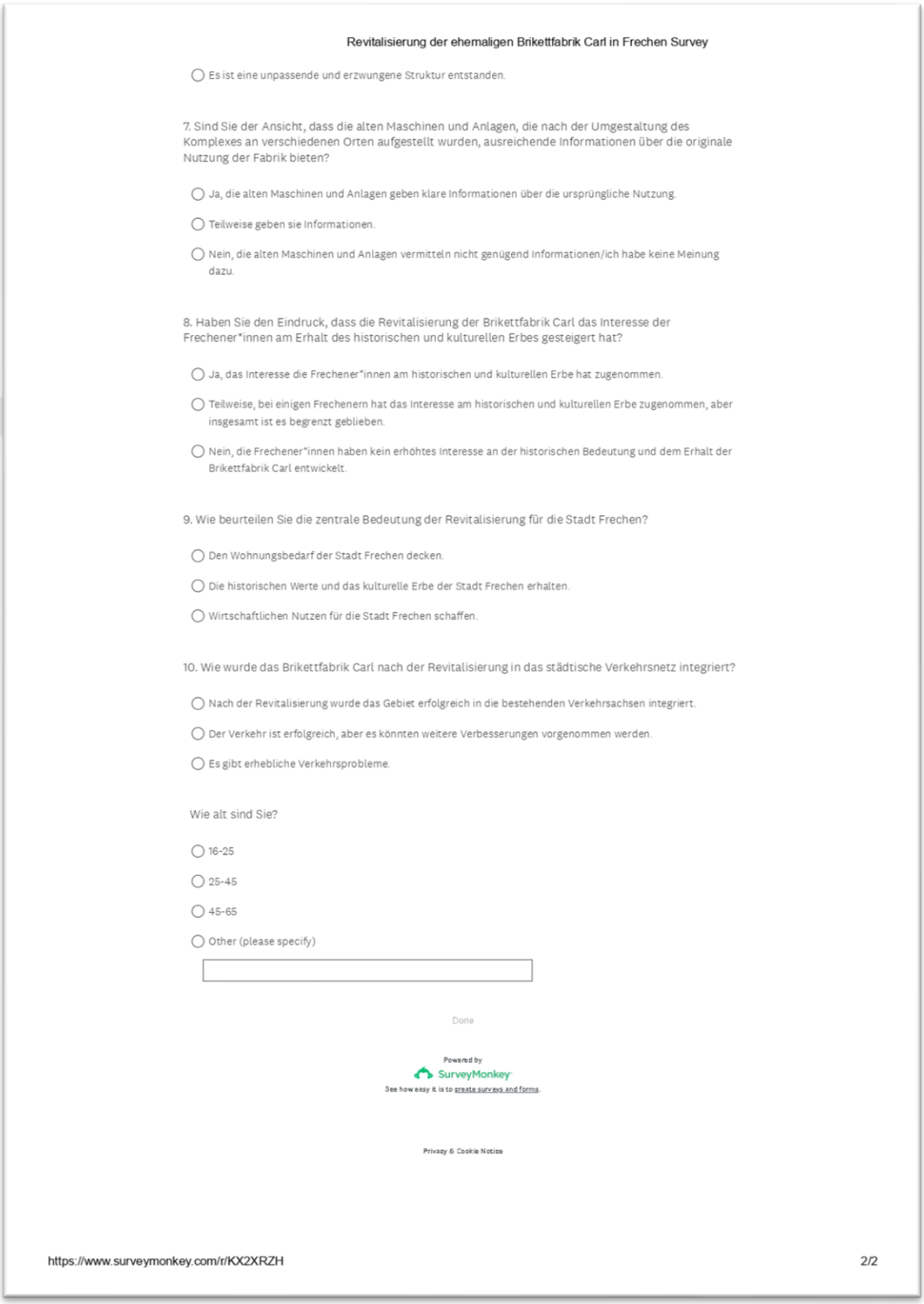

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen Survey

- ◯ Es ist eine unpassende und erzwungene Struktur entstanden.

7. Sind Sie der Ansicht, dass die alten Maschinen und Anlagen, die nach der Umgestaltung des Komplexes an verschiedenen Orten aufgestellt wurden, ausreichende Informationen über die originale Nutzung der Fabrik bieten?

- ◯ Ja, die alten Maschinen und Anlagen geben klare Informationen über die ursprüngliche Nutzung.
- ◯ Teilweise geben sie Informationen.
- ◯ Nein, die alten Maschinen und Anlagen vermitteln nicht genügend Informationen/ich habe keine Meinung dazu.

8. Haben Sie den Eindruck, dass die Revitalisierung der Brikettfabrik Carl das Interesse der Frechener*innen am Erhalt des historischen und kulturellen Erbes gesteigert hat?

- ◯ Ja, das Interesse die Frechener*innen am historischen und kulturellen Erbe hat zugenommen.
- ◯ Teilweise, bei einigen Frechenern hat das Interesse am historischen und kulturellen Erbe zugenommen, aber insgesamt ist es begrenzt geblieben.
- ◯ Nein, die Frechener*innen haben kein erhöhtes Interesse an der historischen Bedeutung und dem Erhalt der Brikettfabrik Carl entwickelt.

9. Wie beurteilen Sie die zentrale Bedeutung der Revitalisierung für die Stadt Frechen?

- ◯ Den Wohnungsbedarf der Stadt Frechen decken.
- ◯ Die historischen Werte und das kulturelle Erbe der Stadt Frechen erhalten.
- ◯ Wirtschaftlichen Nutzen für die Stadt Frechen schaffen.

10. Wie wurde das Brikettfabrik Carl nach der Revitalisierung in das städtische Verkehrsnetz integriert?

- ◯ Nach der Revitalisierung wurde das Gebiet erfolgreich in die bestehenden Verkehrsachsen integriert.
- ◯ Der Verkehr ist erfolgreich, aber es könnten weitere Verbesserungen vorgenommen werden.
- ◯ Es gibt erhebliche Verkehrsprobleme.

Wie alt sind Sie?

- ◯ 16-25
- ◯ 25-45
- ◯ 45-65
- ◯ Other (please specify)

Done

Powered by SurveyMonkey
See how easy it is to create surveys and forms.

Privacy & Cookie Notice

https://www.surveymonkey.com/r/KX2XRZH 2/2

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

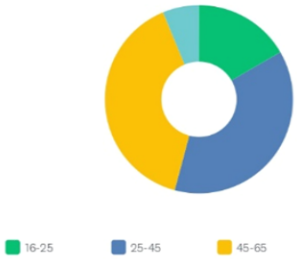

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
16-25	17%	8
25-45	38%	18
45-65	40%	19
Other (please specify)	6%	3
TOTAL		48

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q1 Haben Sie das Brikettfabrik Carl besucht?

Answered: 48 Skipped: 0

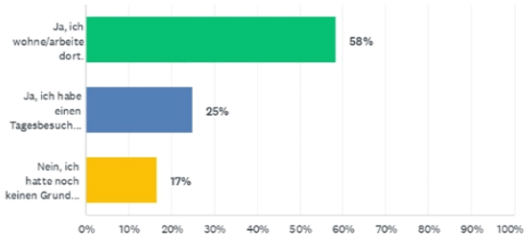

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, ich wohne/arbeite dort.	58%	28
Ja, ich habe einen Tagesbesuch gemacht.	25%	12
Nein, ich hatte noch keinen Grund zu besuchen.	17%	8
TOTAL		48

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q2 Sind Sie über die historische Bedeutung des Brikettfabrik Carl in der Geschichte von Frechen informiert?

Answered: 48 Skipped: 0

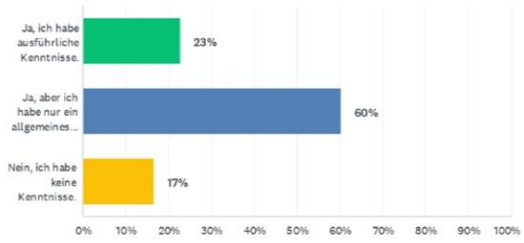

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, ich habe ausführliche Kenntnisse.	23%	11
Ja, aber ich habe nur ein allgemeines Verständnis.	60%	29
Nein, ich habe keine Kenntnisse.	17%	8
TOTAL		48

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q3 Interessieren Sie sich dafür, mehr über die Geschichte und Revitalisierung des Brikettfabrik Carls zu erfahren oder eingehend zu recherchieren?

Answered: 48 Skipped: 0

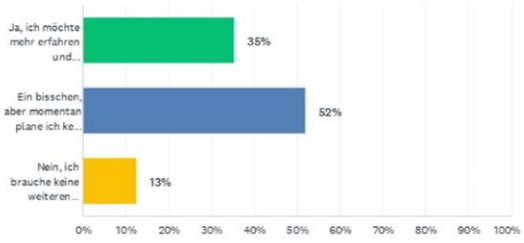

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, ich möchte mehr erfahren und recherchieren.	35%	17
Ein bisschen, aber momentan plane ich keine eingehende Recherche.	52%	25
Nein, ich brauche keine weiteren Informationen oder Recherchen.	13%	6
TOTAL		48

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q4 Denken Sie, dass das Brikettfabrik Carl nach der Umnutzung seine historische Identität bewahren konnte?

Answered: 48 Skipped: 0

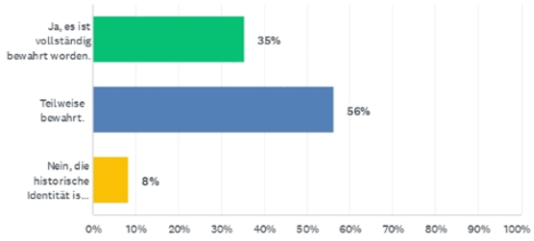

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, es ist vollständig bewahrt worden.	35%	17
Teilweise bewahrt.	56%	27
Nein, die historische Identität ist verloren gegangen.	8%	4
TOTAL		48

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q5 Falls Sie das Brikettfabrik Carl besucht haben, in welchem Maße konnten Sie die historische und kulturelle Bedeutung während Ihres Besuchs spüren?

Answered: 48 Skipped: 0

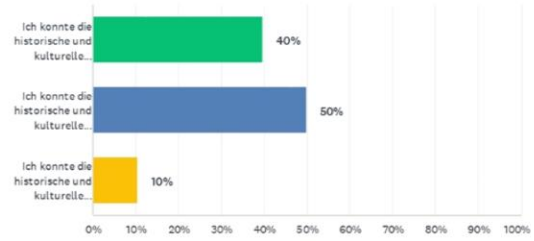

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung des Brikettfabrik Carl während meines Besuchs klar spüren.	40%	19
Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung teilweise spüren.	50%	24
Ich konnte die historische und kulturelle Bedeutung während meines Besuchs kaum spüren.	10%	5
TOTAL		48

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q6 Wie bewerten Sie die Revitalisierung des Brikettfabrik Carls in eine multifunktionale Nutzung (Wohnungen, Arbeitsplätze, Geschäfte, Kindergarten)?

Answered: 48 Skipped: 0

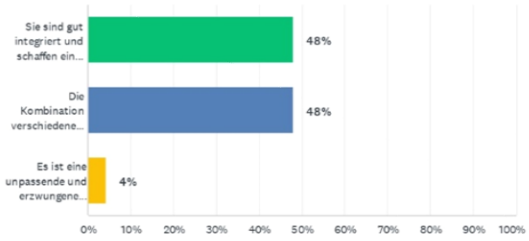

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Sie sind gut integriert und schaffen eine harmonische Struktur.	48%	23
Die Kombination verschiedener Funktionen ist positiv, aber es gibt einige Unstimmigkeiten.	48%	23
Es ist eine unpassende und erzwungene Struktur entstanden.	4%	2
TOTAL		48

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q7 Sind Sie der Ansicht, dass die alten Maschinen und Anlagen, die nach der Umgestaltung des Komplexes an verschiedenen Orten aufgestellt wurden, ausreichende Informationen über die originale Nutzung der Fabrik bieten?

Answered: 48 Skipped: 0

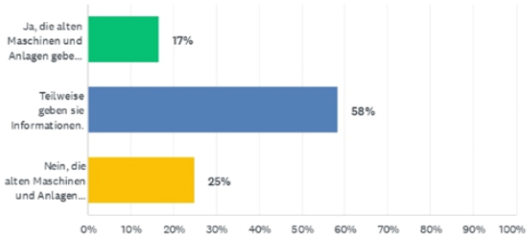

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, die alten Maschinen und Anlagen geben klare Informationen über die ursprüngliche Nutzung.	17%	8
Teilweise geben sie Informationen.	58%	28
Nein, die alten Maschinen und Anlagen vermitteln nicht genügend Informationen/ich habe keine Meinung dazu.	25%	12
TOTAL		48

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q8 Haben Sie den Eindruck, dass die Revitalisierung der Brikettfabrik Carl das Interesse der Frechener*innen am Erhalt des historischen und kulturellen Erbes gesteigert hat?

Answered: 48 Skipped: 0

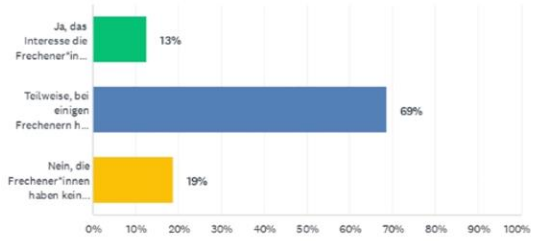

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Ja, das Interesse die Frechener*innen am historischen und kulturellen Erbe hat zugenommen.	13%	6
Teilweise, bei einigen Frechenern hat das Interesse am historischen und kulturellen Erbe zugenommen, aber insgesamt ist es begrenzt geblieben.	69%	33
Nein, die Frechener*innen haben kein erhöhtes Interesse an der historischen Bedeutung und dem Erhalt der Brikettfabrik Carl entwickelt.	19%	9
TOTAL		48

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q9 Wie beurteilen Sie die zentrale Bedeutung der Revitalisierung für die Stadt Frechen?

Answered: 48 Skipped: 0

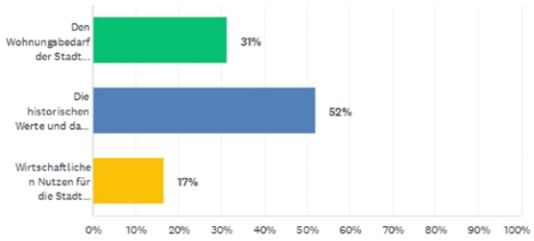

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Den Wohnungsbedarf der Stadt Frechen decken.	31%	15
Die historischen Werte und das kulturelle Erbe der Stadt Frechen erhalten.	52%	25
Wirtschaftlichen Nutzen für die Stadt Frechen schaffen.	17%	8
TOTAL		48

EK 6: Carl Tuğla Fabrikası, Almanya - Alan Kullanıcısı Anket Sonuçları (devamı)

Revitalisierung der ehemaligen Brikettfabrik Carl in Frechen SurveyMonkey

Q10 Wie wurde das Brikettfabrik Carl nach der Revitalisierung in das städtische Verkehrsnetz integriert?

Answered: 48 Skipped: 0

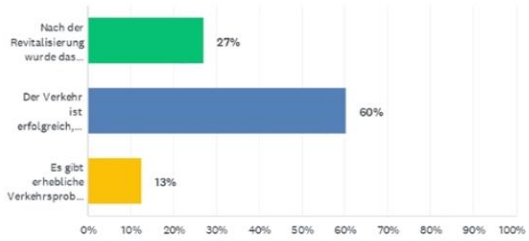

ANSWER CHOICES	RESPONSES	
Nach der Revitalisierung wurde das Gebiet erfolgreich in die bestehenden Verkehrsachsen integriert.	27%	13
Der Verkehr ist erfolgreich, aber es könnten weitere Verbesserungen vorgenommen werden.	60%	29
Es gibt erhebliche Verkehrsprobleme.	13%	6
TOTAL		48

EK 7: Manufaktura - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU (Açık/yarı açık mekan müdahaleleri)

ALAN ADI: Manufaktura

ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası

YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi müze

Manufaktura hava görseli (Google Earth, 2023)

Manufaktura (Investmap, 2023)

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ				Çevresel Bileşenler: Yer döşemesi	Yaya dolaşım yolları	Araç dolaşım yolları	Alana giriş kapısı	Yapılar arası bağ. elemanları	Alanı sınırlama elemanları	Dış mekan donatıları	Bitkilendirme
	Geçici önlem	Genel									
		Kısmi									
	Bakım	Genel	Özgün malzeme								
			Uyumlu malzeme								
			Farklı malzeme								
		Kısmi	Özgün malzeme								
			Uyumlu malzeme								
			Farklı malzeme								
	Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme						■		
			Uyumlu malzeme								
			Farklı malzeme								
		Esaslı onarım	Sağlamlaştırma								
			Güçlendirme								
			Bütünleme: Özgün malz.								
			Bütünleme: Uyumlu mal.								
			Bütünleme: Farklı malzeme								
			Yenileme: Genel								
			Yenileme: Kısmi								
			Temizleme: Genel								
			Temizleme: Kısmi								
			Taşıma: Mekan içinde								
			Taşıma: Mekan dışına							■	
	Yeniden yapım	Özgün malzeme					■				
		Uyumlu malzeme									
		Farklı malzeme									
	Yeniden üretim	Özgün malzeme									
		Uyumlu malzeme									
		Farklı malzeme									
	Çağdaş ek	Genel	Özgün malzeme								
			Uyumlu malzeme	■	■						■
			Farklı malzeme								
		Kısmi	Özgün malzeme								
			Uyumlu malzeme								
			Farklı malzeme					■			
	Tamamen ortadan kaldırılmış					■					
	Özgününde mevcut değil										
	Bilgiye ulaşılamadı										

EK 8 : Manufaktura - İç Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU (İç mekan müdahaleleri)				**Mimari Bileşenler**											**Teknik Bileşenler**			**Strüktürel Bileşenler**		
ALAN ADI: Manufaktura **ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi müze**				**Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar**				**Cephe elemanları**		**Sirkülasyon sistemleri**		**Donatılar**		**Döşemeler**	**Aydınlatma**	**İklimlendirme sistemi elemanları**	**Diğer tesisat elemanları**	**Kolon**	**Kiriş**	**Çatı Strüktürü**
				Dış duvar	İç duvar	Tavan	Çatı örtüsü	Açıklık elemanları	Süsleme	Yatay sirkülasyon	Düşey Sirkülasyon	Sabit	Sabit olmayan							
MÜDAHALE YÖNTEMLERİ	Geçici önlem	Genel																		
		Kısmi																■	■	
	Bakım	Genel	Özgün malzeme																■	
			Uyumlu malzeme																	
			Farklı malzeme																	
		Kısmi	Özgün malzeme			■								■						
			Uyumlu malzeme		■															
			Farklı malzeme		■															
	Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme	■		■			■									■	■	
			Uyumlu malzeme	■	■															
			Farklı malzeme																	
		Esaslı onarım	Sağlamlaştırma																	
			Güçlendirme																	
			Bütünleme – Özgün malz.																	
			Bütünleme – Uyumlu mal.																	
			Bütünleme – Farklı malz.																	
			Yenileme – Genel																	
			Yenileme – Kısmi	■			■													
			Temizleme – Genel																	
			Temizleme – Kısmi			■													■	
			Taşıma – Mekan içinde																	
			Taşıma – Mekan dışına									■	■							
	Yeniden yapım	Özgün malzeme										■	■							
		Uyumlu malzeme						■												
		Farklı malzeme			■															
	Yeniden üretim	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme																		
		Farklı malzeme			■	■	■							■						■
	Çağdaş ek	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme						■		■	■									
		Farklı malzeme								■	■				■	■	■			
	Tamamen ortadan kaldırılmış																			
	Özgününde mevcut değil																			
	Bilgiye ulaşılamadı																			

EK 9: Manufaktura – Dört Parametre Analizi

PARAMETRE - 1 **MEKANSAL ÖZGÜNLÜĞÜN VE BÜTÜNLÜĞÜN KORUNMASI** **ALAN ADI: Manufaktura** **ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi müze**		**KORUNMUŞLUK DURUMU**						**AÇIKLAMALAR**
		Özgünlük			**Bütünlük**			
		Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	
Açık/yarı açık mekanlar								
Dış mekan kurgusu	Tasarım			■		■		Yeni bir meydan oluşturulması amacıyla dış mekan yeniden tasarlanmıştır.
	Malzeme (yol kaplaması vs.)			■			■	Uyumlu yeni malzemelerle dış mekan düzenlenmiştir.
Alanda yapı yoğunluğu ve dağılımı				■			■	Niteliksiz olarak değerlendirilen yapılar yıkılmıştır.
Dış mekan donatıları				■			■	Dış mekan donatılarına ait izlere rastlanmamaktadır.
Yapılar arası bağlantı				■			■	Özgünde var olan yapılar arası geçiş köprüleri günümüzde mevcut değildir.
Alana giriş aksları			■			■		Yeni bağlantılar oluşturulmuştur. Şehirden alana ulaşım yeniden tasarlanmıştır. Ana giriş kapısı günümüzde korunmuştur.
Bitkilendirme				■			■	Bitkilendirilen alanlar yeniden tasarlanmıştır.
İç mekanlar								
Mekansal kurgu				■			■	İç mekanlar yeni işleve yönelik olarak yeniden tasarlanmıştır. Gerekli görülen yerlerde eklenen yeni kat döşemeleri ve bölücü duvarlarla iç mekan kurgusu yeniden düzenlenmiştir.
Mekansal hacim			■				■	Genellikle iç mekan hacimleri eklenen yeni döşemeler ve bölücü duvarlar sebebiyle özgün mekansal hacim korunmamıştır.
Cephe	Yapım tekniği	■			■			Cephelerin yapım tekniğinin korunmasına büyük önem verilmiştir.
	Malzeme	■			■			Cephelerin malzemesinin korunmasına büyük önem verilmiştir.
	Tasarım	■			■			Büyük oranda cephe tasarımı açıklık ve süsleme bağlamında korunmuştur. Ancak, bazı yerlerde cepheye bitişik gerçekleştirilen çağdaş yapılar bütünlüğünü bozmaktadır.
Taşıyıcı	Yapım tekniği	■			■			Bazı yapılarda tamamen korunmuştur. Ancak, sadece cephenin korunmasına karar verilen yapılarda taşıyıcı elemanların (volta döşeme ve kolonlar) tamamen yeni yapısal tekniklere sahip elemanlarla değiştirildiği görülmektedir.
	Malzeme	■			■			Bazı yapıların tamamen korunmuştur. Ancak, sadece cephenin korunmasına karar verilen yapılarda taşıyıcı elemanların (volta döşeme ve kolonlar) beton ve çelik olmak üzere tamamen yeni malzemeye sahip elemanlarla değiştirildiği görülmektedir.
Duvar	Yapım tekniği	■				■		Mevcut duvarlar çoğunlukla korunmuştur. Yeni bölücü duvarlar yapım tekniği anlamında farklılaşmaktadır. Sadece cephenin korunduğu yapılar için mevcut özgün duvarlar tamamen kaldırılmıştır.
	Malzeme	■				■		Duvar malzemeleri çoğunlukla korunmuş olup eklenen yeni bölücü duvarlar malzeme anlamında farklılaşmaktadır. Özellikle kuzey bölümünde bulunan müze ve sergi bölümünde duvarlar bozulmuşluk izleriyle beraber korunurken, diğer mekanlardaki duvarlar özgün malzemeyle onarım görmüş ve kimisi de sıva+boya ile kaplanmıştır. Sadece cephenin korunduğu yapılar için mevcut özgün duvarlar tamamen kaldırılmıştır.
Çatı örtüsü	Yapım tekniği	■			■			Çatı örtüsü yapım tekniği anlamında korunmuştur. Sadece cephenin korunduğu yapılar için çatı örtüsü yeniden çağdaş tekniklerle yapılmıştır.
	Malzeme		■			■		Çatı kaplama malzemeleri değişmiştir.
Donatılar	Sabit			■			■	Mekanda sabit donatıya günümüzde rastlanmamaktadır. Günümüzde bir kısmı müzede sergilenmektedir.
	Sabit olmayan			■			■	Mekanda sabit olmayan donatıya günümüzde rastlanmamaktadır. Günümüzde bir kısmı müze sınırları içerisinde sergilenmektedir.
Teknik elemanlar (Tesisat, aydınlatma vs.)				■			■	Tüm teknik elemanlar çağdaş elemanlarla değiştirilmiştir.
Sirkülasyon elemanları (Merdiven vs.)				■			■	Yeni merdivenler ve asansörler eklenmiştir.
Mekana giriş aksları			■			■		Çogunlukla yapılara giriş aksları yeniden düzenlenmiştir. Temel amaç yapılara kompleksin her tarafından kolayca ulaşılabilirlik sağlamaktır. Örneğin bu amaçla güneybatı bloğunda yapıya caddeden ulaşımı sağlayan bir yaya köprüsü eklenerek yeni bir giriş aksı oluşturulmuştur.

EK 9: Manufaktura – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 2 **ÇAĞDAŞ GEREKSİNİMLERİ KARŞILAMA** **ALAN ADI: Manufaktura** **ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi, müze**	**Mekansal kalite parametreleri**					**Görünürlük**		**Görsel etki**			**Açıklamalar**
	İşlevsel	Görsel	Çevresel	Güvenlik	Konfor	Görünür	Gizlenmiş	Uyumlu	Kısmen	Uyumsuz	
Açık ve yarı açık mekanlar											
Dış mekan kurgusuyla ilgili ekler	■	■			■	■			■		Kiosklar, süs havuzları, su oyun alanı, geçici etkinlik alanları
Dış mekan mobilyaları	■	■	■	■	■	■			■		Oturma alanları, çöp kutuları, güvenlik elemanları, cephe tasarım elemanları
Kapalı mekanlar											
İç mekan kurgusuyla ilgili ekler	■			■	■	■			■		Alçıpan duvar ve cam ayırıcılar ile cam korkuluklar eklenmiştir.
Cephe ekleri	■	■			■	■		■			Yeni tabelalar ve cam gölgelikler mevcuttur.
Çatı ekleri	■				■		■	■			Dış koşullardan koruyucu çatı kaplaması uygulanmıştır. Kuzey bloğunun çatısına korkulukla çevrili bir seyir terası ve panoramik bilgilendirme panosu yerleştirilmiştir.
Sirkülasyon sistemi ekleri	■					■		■			Yapıların farklı yerlerine yeni çelik ve cam malzemeden merdiven ve asansörler eklenmiştir. Güneybatı yapısına çelik, cam ve ahşap malzemeden ulaşım köprüsü eklenmiştir.
Taşıyıcı sistem ekleri											Herhangi bir ek uygulanmamıştır.
İç mekan donatı ekleri	■	■			■	■		■			Taşınabilir mobilyalar mevcuttur.
Teknik ekler (yangın, akustik, tesisat vs.)	■			■	■		■	■			Aydınlatma, yangın, havalandırma, yangından korumaya yönelik teknik ekler mevcuttur.

PARAMETRE - 3 **MEKANSAL BİLGİNİN BELGELENEREK AKTARILMASI** **ALAN ADI: Manufaktura** **ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi, müze**		**Belgeleme aşaması**			**Açıklamalar**
		Müdahale öncesi	Müdahale aşaması	Müdahale sonrası	
Geleceğe aktarma	Fotoğraflama	■	■	■	Her aşamaya ait fotoğrafa ulaşmak mümkündür.
	Teknik belgeleme	■	■		Alanın rölöve ve restorasyon projesi gerçekleştirilmiştir.
	Yasal verilerin toplanması		■		Alana dair verilen kararlar belgelenmiştir.
	Diğer (Ses kaydı, video vb.)	■	■	■	Özellikle müdahale sürecini anlatan video kayıtları mevcuttur.
Güncel kullanıcıya aktarma	Yerinde görsel sunum elemanları	■	■	■	Alanda müdahale öncesi ve sonrasını aktaran kalıcı sergi, müze ve yapıların özgün niteliklerini aktaran tabelalar mevcuttur.
	Araştırma ve eğitim araçları	■	■		Alandaki müzede araştırmaya yönelik araçlar mevcuttur.
	Teknolojik sunum teknikleri	■	■	■	Sınırlı olmakla beraber müze bölümünde alana ait bilgiler veren ekranlar bulunmaktadır.
	Etkinlikler		■		Müdahale aşamasında alanda çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

EK 9: Manufaktura – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 4 **KENTSEL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLMESİ** **ALAN ADI: Manufaktura** **ÖZGÜN İŞLEV:Tekstil fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Ticari, restoran/kafe, etkinlik, otel, sergi, müze**		**Sağlanmış**	**Kısmen sağlanmış**	**Sağlanamamış**	**Açıklamalar**
Doğal çevre	Mevcut yeşil-açık alanların yeniden kullanımı				Özgününde mevcut olan ve günümüzde kullanımı mümkün olan pek çok yeşil ve açık alan korunmuştur.
	Yeni yeşil-açık kamusal alan yaratma				Yeni yeşil ve açık alanlar eklenmiştir.
Sosyal çevre	Kentli erişimine olanak sağlanması				Yeni kullanımda, her kesimden kentlinin alanı ziyaretine uygun bir yeni işlev seçimi gerçekleştirilmiştir.
	Ekonomik gelişime katkı sağlayacak aktiviteleri barındırma				Alana yüklenen ticari işlev, kentte çokça istihdam olanağı sağlamıştır.
	Kültür turizmini destekleme				Alan, yeni işlevle kente gelen turist için bir çekim noktası haline gelmiş olsa da; yeni işlev, alanın özgün kültürel kimliğinde baskınlık kurmaktadır.
	Kentin tarihsel anlatısına katkı sağlama				Alanın kent tarihindeki önemi, müze ve özel sergiler aracılığıyla aktarılmıştır.
Yapısal çevre	Bölgenin yapısal karakterinin korumasına katkı sağlama				Alan, yeni işleve yönelik büyük bir dönüşüm geçirmiş olsa da, çevresindeki benzer nitelikteki yapılar bu dönüşüme dahil edilmemiştir.
	Yeni kentsel ulaşım akslarına entegrasyon				Yeni kentsel ulaşım akslarına yönelik alanda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

EK 10: Ex-Mattatoio - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU
(Açık/yarı açık mekan müdahaleleri)

ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio

ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane

YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze, sergi

Ex-Mattatoio di Testaccio hava görseli (Google Earth, 2022)

Ex-Mattatoio (Romatoday, 2023)

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ					Çevresel Bileşenler: Yer döşemesi	Yaya dolaşım yolları	Araç dolaşım yolları	Alana giriş kapısı	Yapılar arası bağ. elemanları	Alanı sınırlama elemanları	Dış mekan donatıları	Bitkilendirme
	Geçici önlem	Genel										
		Kısmi										
	Bakım	Genel	Özgün malzeme		■	■	■		■	■		
			Uyumlu malzeme								■	
			Farklı malzeme									
		Kısmi	Özgün malzeme					■				
			Uyumlu malzeme									■
			Farklı malzeme									
	Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									
		Esaslı onarım	Sağlamlaştırma									
			Güçlendirme									
			Bütünleme	Özgün malz.								
				Uyumlu mal.								
				Farklı malzeme								
			Yenileme	Genel								
				Kısmi								
			Temizleme	Genel								
				Kısmi								
			Taşıma	Mekan içinde								
				Mekan dışına								
	Yeniden yapım	Özgün malzeme			■							
		Uyumlu malzeme										
		Farklı malzeme					■					
	Yeniden üretim	Özgün malzeme										
		Uyumlu malzeme										
		Farklı malzeme										
	Çağdaş ek	Genel	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme		■							
			Farklı malzeme									
		Kısmi	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme						■			
			Farklı malzeme					■		■		

EK 11: Ex-Mattatoio - İç Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU
(İç mekan müdahaleleri)

ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio

ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane

YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze sergi

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ				Mimari Bileşenler											Teknik Bileşenler			Strüktürel Bileşenler		
				Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar				Cephe elemanları		Sirkülasyon sistemleri		Donatılar		Döşemeler	Aydınlatma	İklimlendirme sistemi elemanları	Diğer tesisat elemanları	Kolon	Kiriş	Çatı Strüktürü
				Dış duvar	İç duvar	Tavan	Çatı örtüsü	Açıklık elemanları	Süsleme	Yatay sirkülasyon	Düşey Sirkülasyon	Sabit	Sabit olmayan							
Geçici önlem	Genel																			
	Kısmi				■															
Bakım	Genel	Özgün malzeme						■												
		Uyumlu malzeme																		
		Farklı malzeme																		
	Kısmi	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme									■									
		Farklı malzeme																		
Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme		■					■			■								
		Uyumlu malzeme		■	■	■		■											■	■
		Farklı malzeme				■														
	Esaslı onarım	Sağlamlaştırma																		
		Güçlendirme																		
		Bütünleme	Özgün malz.																	
			Uyumlu mal.			■														
			Farklı malz.																	
		Yenileme	Genel																	
			Kısmi	■																
		Temizleme	Genel																	
			Kısmi																	
		Taşıma	Mekan içinde									■								
			Mekan dışına									■	■							
Yeniden yapım	Özgün malzeme																			
	Uyumlu malzeme						■													
	Farklı malzeme					■	■							■						
Yeniden üretim	Özgün malzeme																			
	Uyumlu malzeme							■												
	Farklı malzeme					■														■
Çağdaş ek	Özgün malzeme																			
	Uyumlu malzeme									■	■						■	■		
	Farklı malzeme														■	■				
Tamamen ortadan kaldırılmış																				
Özgününde mevcut değil																				
Bilgiye ulaşılamadı																				

EK 12: Ex-Mattatoio – Dört Parametre Analizi

PARAMETRE - 1 **MEKANSAL ÖZGÜNLÜĞÜN VE BÜTÜNLÜĞÜN KORUNMASI** **ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio** **ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane** **YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze, sergi**		**KORUNMUŞLUK DURUMU**						**AÇIKLAMALAR**
		Özgünlük			**Bütünlük**			
		Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	
Açık/yarı açık mekanlar								
Dış mekan kurgusu	Tasarım	■				■		Özgün sokak örüntüsü ve geniş meydan çoğunlukla korunmuştur. Müdahale görmemiş ve atıl sokaklar az sayıda mevcuttur.
	Malzeme (yol kaplaması vs.)		■			■		Çoğunlukla özgün malzemeler korunmuş, az sayıda yerlerin asfalt kaplandığı bölümler vardır.
Alanda yapı yoğunluğu ve dağılımı			■		■			Az miktarda oluşturulan çağdaş yapılar dışında yapısal yoğunluk korunmuştur.
Dış mekan donatıları			■		■			Dış mekan donatıları büyük oranda korunmuş ve yeni işleve ntegre edilmiştir.
Yapılar arası bağlantı			■		■			Yapılar arasındaki üst saçaklar çoğunlukla korunmuştur.
Alana giriş aksları			■			■		3 farklı akstan biri korunmuştur ve diğer ikisi kullanım dışıdır.
Bitkilendirme			■			■		Özgün bitkisel alanlar muhafaza edilmiş olsa da bakım amaçlı müdahale görmemiştir.
İç mekanlar								
Mekansal kurgu			■			■		Çoğu blokta mekansal kurgu gerçekleşen iç organizasyon değişikliklerine rağmen korunmaya çalışılmıştır.
Mekansal hacim			■			■		Mekansal esnek işlev alan bloklarda korunmaya çalışılmıştır.
Cephe	Yapım tekniği	■			■			Cephe özgün haliyle korunmuştur, minimum müdahale görmüştür.
	Malzeme	■			■			Cephe özgün haliyle korunmuştur, minimum müdahale görmüştür.
	Tasarım	■			■			Cephe özgün haliyle korunmuştur, minimum müdahale görmüştür.
Taşıyıcı	Yapım tekniği		■		■			Statik anlamda yenilenmesi gereken bazı durumlar hariç taşıyıcı korunmuştur.
	Malzeme		■		■			Statik anlamda yenilenmesi gereken bazı durumlar hariç taşıyıcı korunmuştur.
Duvar	Yapım tekniği		■		■			Eklenen az sayıda iç duvarlar hariç duvarlar yapım tekniği anlamında korunmuştur.
	Malzeme		■		■			Eklenen az sayıda iç duvarlar hariç duvarlar malzeme anlamında korunmuştur.
Çatı örtüsü	Yapım tekniği		■		■			Özgününe uygun veya çayı taşıyıcısının değiştiği durumlarda farklı teknikle yeniden inşa edilmiştir.
	Malzeme		■			■		Özgününe uygun malzeme veya çayı taşıyıcısının yeni malzeme ile değiştiği durumlarda yenilikçi malzemelerle değiştirilmiştir.
Donatılar	Sabit		■		■			Olabildiğince korunmaya çalışılmıştır.
	Sabit olmayan		■		■			Çoğunlukla ortadan kaldırılmıştır.
Teknik elemanlar (Tesisat, aydınlatma vs.)				■			■	Özgünleri ortadan kaldırılmış yenileri yapılara entegre edilmiştir.
Sirkülasyon elemanları (Merdiven vs.)			■			■		Kısmi olarak korunmuş, çoğunlukla yapı içerisinde yeni elemanlar inşa edilmiştir.
Mekana giriş aksları			■				■	Üç giriş aksından sadece birinde bulunan giriş kapısı ve yapısı müdahale görmüştür. Diğer ikisi atıl durumdadır.

EK 12: Ex-Mattatoio – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 2 **ÇAĞDAŞ GEREKSİNİMLERİ KARŞILAMA** **ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio** **ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane** **YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze sergi**	**Mekansal kalite parametreleri**					**Görünürlük**		**Görsel etki**			**Açıklamalar**
	İşlevsel	Görsel	Çevresel	Güvenlik	Konfor	Görünür	Gizlenmiş	Uyumlu	Kısmen	Uyumsuz	
Açık/yarı açık mekanlar											
Dış mekan kurgusuyla ilgili ekler	■	■			■	■		■			Özgün cephe donatılarının yapı saçağına dönüştürülmek üzere üst örtü eklenmesi
Dış mekan mobilyaları	■	■			■	■		■			Öğrencilere yönelik kalıcı oturma gruplar, geçici sanatsal enstalasyonlar
İç mekanlar											
İç mekan kurgusuyla ilgili ekler	■	■		■	■	■		■			Cam ayırıcı bölmeler, asma tavan uygulamaları, konferans salonu birimi
Cephe ekleri	■	■	■		■	■		■			Özgün donatılara entegre edilen üst örtüler
Çatı ekleri	■		■		■	■			■		Doğal aydınlatma amacıyla perde sistemli cam çatı penceresi uygulaması
Sirkülasyon sistemi ekleri	■					■		■			Çeşitli yerlerde uygulanan, yapıların donatı ve taşıyıcıları ile benzer renkte uygulanmış çelik strüktür merdivenler
Taşıyıcı sistem ekleri	■			■		■			■		Gerekli görülen bloklarda çatıya ait taşıyıcı sistemler yenilikçi eklemelerle değiştirilmiştir.
İç mekan donatı ekleri	■					■		■			Taşınabilir ve sabit mobilyalar mevcuttur.
Teknik ekler (yangın, akustik, tesisat vs.)	■			■	■	■	■	■			Aydınlatma, yangın, havalandırma, yangından korumaya yönelik yönetmeliklerle uyumlu teknik ekler mevcuttur.

PARAMETRE - 3 **MEKANSAL BİLGİNİN BELGELENEREK AKTARILMASI** **ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio** **ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane** **YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze sergi**		**Belgeleme aşaması**			**Açıklamalar**
		Müdahale öncesi	Müdahale aşaması	Müdahale sonrası	
Geleceğe aktarma	Fotoğraflama	■	■	■	Her aşamaya ait fotoğraflama gerçekleştirilmiştir.
	Teknik belgeleme	■	■	■	Alanın rölöve ve restorasyon projesi gerçekleştirilmiştir.
	Yasal verilerin toplanması	■	■		Alana dair verilen kararlar belgelenmiştir.
	Diğer (Ses kaydı, video vb.)			■	Diğer tür kayıtlar sınırlıdır. Daha çok müdahale sonrasına dair durum belgelenmiştir.
Güncel kullanıcıya aktarma	Yerinde görsel sunum elemanları	■			Kompleksin özgün işlevi, yerinde korunan donatılar aracılığı ile sağlanmıştır.
	Araştırma ve eğitim araçları	■			Yerinde korunan donatılar ve yapının kendisi bir eğitim aracı olarak kabul görmüştür.
	Teknolojik sunum teknikleri				Rastlanmamıştır.
	Etkinlikler	■	■	■	Zaman zaman alandaki müdahalelerin katılımcıya aktarıldığı mimari turlar düzenlenmektedir.

EK 12: Ex-Mattatoio – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 4 **KENTSEL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLMESİ** **ALAN ADI: Ex-Mattatoio di Testaccio** **ÖZGÜN İŞLEV: Mezbahane** **YENİ İŞLEV: (Karma) Eğitim, etkinlik, müze sergi**		**Sağlanmış**	**Kısmen sağlanmış**	**Sağlanamamış**	**Açıklamalar**
Doğal çevre	Mevcut yeşil-açık alanların yeniden kullanımı		■		Zaman zaman alandaki müdahalelerin katılımcıya aktarıldığı mimari turlar düzenlenmektedir.
	Yeni yeşil açık kamusal alan yaratma			■	Kullanıma sunulan yeni yeşil alanlar mevcut değildir.
Sosyal çevre	Kentli erişimine olanak sağlanması		■		Alan belli bir kesim kullanıcıya hitap etmektedir.
	Ekonomik gelişme katlı sağlayacak aktiviteleri barındırma		■		Çeşitli etkinlikler, meydanda kurulan pazarlar vs. ekonomik anlamda kısmen katkı sağlamaktadır.
	Kültür turizmini destekleme		■		Turizm açısından yarattığı olanaklar sınırlıdır.
	Kentin tarihsel anlatısına katkı sağlama		■		Alanın kent tarihindeki öneminin anlatıldığı bir ortam, yapıların ve donatıların sergilenmesi haricinde sağlanmamıştır.
Yapısal çevre	Bölgenin yapısal karakterinin korumasına katkı sağlama		■		Alan üzerindeki olumsuz fikirler büyük oranda silinse de, kompleks çevresinde dışarıdan bakıldığında kısmet atıl bir görünüm sürmektedir.
	Yeni kentsel ulaşım akslarına entegrasyon		■		Kent merkezine yakın olmasına rağmen ulaşım akslarına entegrasyon kısmen gerçekleşmiştir.

EK 13: Carl Tuğla Fabrikası - Açık/Yarı Açık Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU (Açık/yarı açık mekan müdahaleleri)

ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası

ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası

YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim

Carl Tuğla Fabrikası hava görseli (Google Earth, 2022)

Carl Tuğla Fabrikası (Dillig Ingenieure, 2024)

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ					Çevresel Bileşenler: Yer döşemesi	Yaya dolaşım yolları	Araç dolaşım yolları	Alana giriş kapısı	Yapılar arası bağ. elemanları	Alanı sınırlama elemanları	Dış mekan donatıları	Bitkilendirme
	Geçici önlem	Genel										
		Kısmi										
	Bakım	Genel	Özgün malzeme		■	■			■			
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									
		Kısmi	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									
	Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									
		Esaslı onarım	Sağlamlaştırma									
			Güçlendirme									
			Bütünleme	Özgün malz.								
				Uyumlu mal.								
				Farklı malzeme								
			Yenileme	Genel								
				Kısmi								
			Temizleme	Genel								
				Kısmi								
			Taşıma	Mekan içinde							■	
				Mekan dışına							■	
	Yeniden yapım	Özgün malzeme										
		Uyumlu malzeme										
		Farklı malzeme										
	Yeniden üretim	Özgün malzeme			■	■						
		Uyumlu malzeme										
		Farklı malzeme				■	■					
	Çağdaş ek	Genel	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									■
		Kısmi	Özgün malzeme									
			Uyumlu malzeme									
			Farklı malzeme									
	Tamamen ortadan kaldırılmış											
	Özgününde mevcut değil							■		■		
	Bilgiye ulaşılamadı											

EK 14 : Carl Tuğla Fabrikası - İç Mekan Müdahaleleri

MÜDAHALE ANALİZ TABLOSU (İç mekan müdahaleleri)				**Mimari Bileşenler**											**Teknik Bileşenler**			**Strüktürel Bileşenler**		
				Mekan organizasyonunu belirleyen elemanlar				**Cephe elemanları**		**Sirkülasyon sistemleri**		**Donatılar**		**Döşemeler**	**Aydınlatma**	**İklimlendirme sistemi elemanları**	**Diğer tesisat elemanları**	**Kolon**	**Kiriş**	**Çatı Strüktürü**
ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası **ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim**				Dış duvar	İç duvar	Tavan	Çatı örtüsü	Açıklık elemanları	Süsleme	Yatay sirkülasyon	Düşey Sirkülasyon	Sabit	Sabit olmayan							
MÜDAHALE YÖNTEMLERİ	Geçici önlem	Genel																		
		Kısmi																		
	Bakım	Genel	Özgün malzeme																	
			Uyumlu malzeme																	
			Farklı malzeme																	
		Kısmi	Özgün malzeme																	
			Uyumlu malzeme	■	■															
			Farklı malzeme																	
	Onarım	Basit onarım	Özgün malzeme																	
			Uyumlu malzeme			■			■											
			Farklı malzeme																	
		Esaslı onarım	Sağlamlaştırma															■	■	■
			Güçlendirme				■													
			Bütünleme – Özgün malz.																	
			Bütünleme – Uyumlu mal.	■																
			Bütünleme – Farklı malz.																	
			Yenileme – Genel																	
			Yenileme – Kısmi																	
			Temizleme – Genel	■																
			Temizleme – Kısmi																	
			Taşıma – Mekan içinde									■	■							
			Taşıma – Mekan dışına									■	■							
	Yeniden yapım	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme		■			■													
		Farklı malzeme																		
	Yeniden üretim	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme						■												
		Farklı malzeme			■									■						■
	Çağdaş ek	Özgün malzeme																		
		Uyumlu malzeme													■			■	■	■
		Farklı malzeme			■	■				■	■				■	■	■			■
	Tamamen ortadan kaldırılmış																			
	Özgününde mevcut değil																			
	Bilgiye ulaşılamadı																			

EK 15: Carl Tuğla Fabrikası – Dört Parametre Analizi

PARAMETRE - 1 **MEKANSAL ÖZGÜNLÜĞÜN VE BÜTÜNLÜĞÜN KORUNMASI** **ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası** **ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim**		**KORUNMUŞLUK DURUMU**						**AÇIKLAMALAR**
		Özgünlük			**Bütünlük**			
		Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	Tamamen korunmuş	Kısmen korunmuş	Korunmamış	
Açık/yarı açık mekanlar								
Dış mekan kurgusu	Tasarım		■			■		Fabrika II'nin bulunduğu bölge doğal yeşil alan ve meydan olarak düzenlenmiş, Fabrika I bölgesinde bulunan sokak örüntüsü de yeni işleve göre yeniden tasarlanmıştır.
	Malzeme (yol kaplaması vs.)			■		■		Kısmen mevcut özgün malzeme ve onunla uyumlu malzeme ile yeniden düzenlenmiştir.
Alanda yapı yoğunluğu ve dağılımı			■				■	Çeşitli sebeperden dolayı kuzeydeki Fabrika II kısmı ve güneybatıdaki kazan dairesi yapısı ortadan kaldırılmıştır, bunun haricindeki yapılar korunmuştur.
Dış mekan donatıları			■				■	Donatıların çoğu korunmasa da, kısmi olarak sergilenmek üzerinde yerinde ve taşıyarak koruma gerçekleştirilmiştir.
Yapılar arası bağlantı			■			■		Yıkılan yapılarla bağlantılı elemanlar korunmasa da bunun haricindekiler özgün hali ile muhafaza edilmiştir.
Alana giriş aksları				■			■	Günümüzde yeni akslar oluşturulmuştur.
Bitkilendirme				■			■	Yeni bitkilendirme tasarımı gerçekleştirişmiştir.
İç mekanlar								
Mekansal kurgu			■				■	İç mekanlar yeni işleve yönelik olarak yeniden tasarlanmıştır. Gerekli görülen yerlerde eklenen yeni kat döşemeleri ve bölücü duvarlarla iç mekan kurgusu yeniden düzenlenmiştir.
Mekansal hacim			■				■	Genellikle iç mekan hacimleri eklenen yeni döşemeler ve bölücü duvarlar sebebiyle özgün mekansal hacim korunmamıştır. Sadece ofis yapısında kısmen koruma gerçekleşmiştir.
Cephe	Yapım tekniği	■			■			Ortadan kaldırılan yapılar hariç tutulması durumunda, yapım tekniğinin korunmasına büyük önem verilmiştir.
	Malzeme	■			■			Ortadan kaldırılan yapılar hariç tutulması durumunda, cephe malzemesinin korunmasına büyük önem verilmiştir.
	Tasarım	■			■			Ortadan kaldırılan yapılar hariç tutulması durumunda, cephe tasarımının korunmasına büyük önem verilmiştir.
Taşıyıcı	Yapım tekniği	■			■			Çoğu yapıda korunmuştur. Ancak, özellikle konut veya küçük ofis/dükkan birimi olarak işlevlendirilen yapı bölümlerinde sadece cephenin korunması sonucu bazı taşıyıcı elemanların yeni yapısal tekniklere sahip elemanlarla değiştirildiği görülmektedir.
	Malzeme	■			■			Çoğu yapıda korunmuştur. Ancak, özellikle konut veya küçük ofis/dükkan birimi olarak işlevlendirilen yapı bölümlerinde sadece cephenin korunması sonucu bazı taşıyıcı elemanların yeni malzemeye sahip elemanlarla değiştirildiği görülmektedir.
Duvar	Yapım tekniği		■			■		Duvar malzemeleri çoğunlukla korunmuş olup eklenen yeni bölücü duvarlar yapım tekniği anlamında farklılaşmaktadır.
	Malzeme		■			■		Duvar malzemeleri çoğunlukla korunmuş olup eklenen yeni bölücü duvarlar malzeme anlamında farklılaşmaktadır
Çatı örtüsü	Yapım tekniği	■			■			Çatı örtüsü yapım tekniği anlamında korunmuştur.
	Malzeme		■			■		Çatı kaplama malzemeleri değişmiştir.
Donatılar	Sabit		■			■		Yapı içerisindeki donatılar ortadan kaldırılmış olsa da açık ve yarı- açık alanlarda bir takım özgün sabit donatılar yerinde veya taşınarak muhafaza edilmiştir.
	Sabit olmayan		■			■		Yapı içerisindeki donatılar ortadan kaldırılmış olsa da açık ve yarı- açık alanlarda bir takım özgün sabit olmayan donatılar muhafaza edilmiştir.
Teknik elemanlar (Tesisat, aydınlatma vs.)				■			■	Tüm teknik elemanlar çağdaş elemanlarla değiştirilmiştir.
Sirkülasyon elemanları (Merdiven vs.)				■			■	Yeni merdivenler ve asansörler eklenmiştir.
Mekana giriş aksları				■			■	Yeniden düzenlenmiştir.

EK 15: Carl Tuğla Fabrikası – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 2 **ÇAĞDAŞ GEREKSİNİMLERİ KARŞILAMA** **ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası** **ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim**	**Mekansal kalite parametreleri**					**Görünürlük**		**Görsel etki**			**Açıklamalar**
	İşlevsel	Görsel	Çevresel	Güvenlik	Konfor	Görünür	Gizlenmiş	Uyumlu	Kısmen	Uyumsuz	
Açık/yarı açık mekanlar											
Dış mekan kurgusuyla ilgili ekle	■	■			■	■		■			Alanın geçmişine atıfta bulunan bir takım tasarımsal öğeler
Dış mekan mobilyaları	■				■	■		■			Oturma alanları eklenmiştir.
İç mekanlar											
İç mekan kurgusuyla ilgili ekler	■	■			■	■			■		Alçıpan duvar, cam ayırıcılar eklenmiştir.
Cephe ekleri		■		■		■		■			Pencere açıklıklarında yeni elemanlar, cam gölgelikler ve balkonlar eklenmiştir.
Çatı ekleri	■				■						Dış koşullardan koruyucu çatı kaplaması uygulanmıştır. Belirli yerlerde konut terasları eklenmiştir.
Sirkülasyon sistemi ekleri	■					■		■			Yapıların farklı yerlerine yeni çelik ve cam malzemeden merdiven ve asansörler eklenmiştir.
Taşıyıcı sistem ekleri	■			■				■			Kısmi olarak eklemeler gerçekleştirişmiştir.
İç mekan donatı ekleri	■	■			■	■			■		Yeni işleve yönelik olarak kullanıcı tarafından iç mekan mobilyaları düzenlenmiştir.
Teknik ekler (yangın, akustik, tesisat vs.)	■		■	■	■		■		■		Aydınlatma, yangın, havalandırma, yangından korumaya yönelik teknik ekler mevcuttur.

PARAMETRE - 3 **MEKANSAL BİLGİNİN BELGELENEREK AKTARILMASI** **ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası** **ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim**		**Belgeleme aşaması**			**Açıklamalar**
		Müdahale öncesi	Müdahale aşaması	Müdahale sonrası	
Geleceğe aktarma	Fotoğraflama	■	■	■	Sınırlı derecede fotoğraflama yoluyla belgeleme gerçekleşmiştir.
	Teknik belgeleme	■	■	■	Alanın rölöve ve restorasyon projesi gerçekleştirilmiştir.
	Yasal verilerin toplanması	■	■	■	Alana dair verilen kararlar belgelenmiştir ancak bilgiye ulaşma olanağı sınırlıdır.
	Diğer (Ses kaydı, video vb.)		■	■	Sınırlı olarak mevcuttur ancak ulaşılabilir kayıtlara rastlanmamıştır.
Güncel kullanıcıya aktarma	Yerinde görsel sunum elemanları				Mecvut değildir.
	Araştırma ve eğitim araçları	■	■	■	Yerel kitaplıkta mevcuttur.
	Teknolojik sunum teknikleri				Kalıcı olarak bir bilgi aktarım ortamı mevcut değildir.
	Etkinlikler		■	■	Geçmiş dönemlerde sınırlı olarak dönüşüme yönelik seminerler düzenlenmiştir.

EK 15: Carl Tuğla Fabrikası – Dört Parametre Analizi (Devamı)

PARAMETRE - 4 **KENTSEL KİMLİĞİN SÜRDÜRÜLMESİ** **ALAN ADI: Carl Tuğla Fabrikası** **ÖZGÜN İŞLEV: Tuğla Fabrikası** **YENİ İŞLEV: (Karma) Konut, Ofis, işyeri, eğitim**		**Sağlanmış**	**Kısmen sağlanmış**	**Sağlanamamış**	**Açıklamalar**
Doğal çevre	Mevcut yeşil-açık alanların yeniden kullanımı	■			Özgününde mevcut olan ve günümüzde kullanımı mümkün olan pek çok açık alan yeniden düzenlenerek kullanıma sunulmuştur.
	Yeni yeşil açık kamusal alan yaratma	■			Ortadan kaldırılan yapıların önemli bir kısmı kamuya açık yeşil alana dönüştürülmüştür.
Sosyal çevre	Kentli erişimine olanak sağlanması		■		Mümkün kılımıştır, alanın yeni işlevinden ağırlıklı olarak kamuya açık bir işlevi yoktur.
	Ekonomik gelişme katlı sağlayacak aktiviteleri barındırma		■		Sınırlı olarak vardır (ofis ve dükkanlar).
	Kültür turizmini destekleme			■	Alanda turizme yönelik bir ortam yoktur.
	Kentin tarihsel anlatısına katkı sağlama		■		Sınırlıdır.
Yapısal çevre	Bölgenin yapısal karakterinin korumasına katkı sağlama		■		Fabrika II kısmında bazı yapı ve donatı bölgeleri korumaya değer görülse de tamamen ortadan kaldırılmıştır. Fabrika I kısmında ise alanın karakteri önemli derecede korunsa da burasının sabit kullanıcı haricinde ziyaretçi çeken bir işlev kazandırılmamıştır.
	Yeni kentsel ulaşım akslarına entegrasyon		■		Kentten kolay ulaşımın sağlanmasına yönelik çalışmlar gerçekleştirilmiştir ancak kompleksin aktif ziyarete yönelik bir işlevi yoktur.